Alexandre Dumas

Sfinxul Roşu

Partea întâi
1
Hanul „La Barba Vopsită”

Călătorul care, pentru afaceri sau pentru plăcerea personală, venea, la sfârşitul anului de graţie 1628, să petreacă doar câteva zile în capitala regiunii Lys, aşa cum se spunea poetic în epoca aceea, putea să se oprească, recomandat sau nu, la hanul „La Barba Vopsită”, situat în strada l'Homme-Armé[1]. Era sigur că va găsi la jupânul Soleil o faţă surâzătoare, o masă bună şi un culcuş cald.

Nici nu se putea altfel. O cârciumă mizerabilă, care se afla în colţul străzii Sainte-Croix-de-la-Bretonnerie şi care provenea din cel mai obscur ev mediu, dăduse numele acestei străduţe prin firma ei care reprezenta un bărbat înarmat, iar străduţa nu mai cuprindea acum decât cinci numere impare şi patru numere pare. Pensiunea în care tocmai i-am introdus pe cititorii noştri deţinea un loc important şi atrăgea clienţii printr-o inscripţie maiestuoasă, prea arătoasă pentru ca un călător, oricine ar fi fost acesta, să aibă ideea de a pleca mai departe odată ce a ajuns aici.

Într-adevăr, dincolo de pătratul din tinichea, ornat cu decupaje care scârţâiau la cea mai mică adiere de vânt şi care aveau la capătul unui triunghi o cruce aurită, se afla un alt pătrat de tinichea care-l reprezenta pe Marele Turc. Acesta avea ca podoabă o barbă de un roşu aprins şi strălucitor, ceea ce justifica numele destul de ciudat al pensiunii.

Pe faţada casei şi deasupra uşii de la intrare se puteau citi următoarele:

Ceea ce semnifică, dacă asociaţi desenul cu inscripţia, că:

LA BARBA VOPSITĂ,
FIE CĂ AJUNGI PE JOS SAU CĂLARE,
SOARELE[2] TE GĂZDUIEŞTE

Firma „La Barba Vopsită” putea rivaliza ca vechime cu a crâşmei „Bărbatul Înarmat”, dar noi, în calitate de romancieri, trebuie să respectăm adevărul – şi aceasta este o datorie căreia

---

[1] Omul înarmat (n.t.).
[2] Jupân de Soleil (n.t.).

rareori i se supun istoricii – şi să spunem că inscripţia era destul de modernă.

Erau doar doi ani de când hangiul, cunoscut mai ales sub numele şi prenumele Claude-Cyprien Mélangeoie, vânduse, pentru suma de o mie de pistoli[3], clădirea sa jupânului Blaise-Guillaume Soleil, noul proprietar. Or, acest nou stăpân, neavând nici un fel de respect pentru rândunelele care-şi făceau cuib în exteriorul clădirii şi nici pentru păianjenii care-şi ţeseau pânzele în interiorul casei, chemase, imediat ce fuseseră semnate actele de vânzare, pictori şi tapiseri, răzuise faţada, mobilase camerele hanului şi trasase deja liniile acestui desen pe care am avut onoarea să-l prezentăm cititorilor noştri, toate sub privirile uimite ale vecinilor care se întrebau cum putea jupânul Soleil să aibă atâţia bani pe care să-i cheltuiască.

Bătrânele cucoane din strada Sainte-Croix-de-la-Bretonnerie şi din strada Blancs-Manteaux (Mantalele Albe) precizaseră deja, în virtutea calităţilor sibiline pe care le căpătaseră la vârsta lor înaintată, că toate aceste înfrumuseţări purtau ghinion casei a cărei clientelă ţinea tocmai la aspectul său cunoscut de secole. Dar, spre marele lor necaz şi spre mirarea celor care le ascultau socotindu-le un fel de oracol, predicţia nu se împlinise şi, dimpotrivă, clădirea prosperase datorită unei clientele pe cât de nouă, pe atât de necunoscută care, făcând parcă în ciudă bătrânelor, crescuse şi, am spune noi, chiar se dublase. Această clientelă mărise încasările la „La Barba Vopsită”, în aşa fel încât vremurile când rândunelele îşi făceau cuib în colţul ferestrelor şi păianjenii îşi ţeseau pânzele tot atât de liniştiţi în camerele goale se îndepărtaseră cu totul.

Dar, puţin câte puţin, marele mister se lumina. Circula zvonul că doamna Marthe-Pélagie Soleil, persoană foarte alertă, simpatică şi prietenoasă, încă tânără şi frumoasă, care abia împlinise treizeci de ani, era sora de lapte a uneia dintre doamnele cele mai puternice de la Curte, care avea banii ei sau pe cei ai altei doamne şi mai puternică decât ea şi-i dăduse domnului Soleil suma necesară pentru afacerea sa. Se mai zvonea că această soră de lapte era cea care recomanda „La Barba Vopsită” nobililor străini care erau văzuţi circulând de ceva timp pe străduţele atât de puţin frecventate până acum din cartierul Verrerie şi care ieşeau în strada Sainte-Avoye.

[3] Pistol – monedă din aur specifică epocii (n.t.).

Ce era adevărat şi ce era fals în toate zvonurile acestea?

Vom afla din istorioara care urmează.

În orice caz, vom vedea împreună ce se petrecea în sala de jos a hanului „La Barba Vopsită”, în 5 decembrie 1628, la doar patru zile după reîntoarcerea cardinalului Richelieu din acel faimos asediu al oraşului La Rochelle – care ne-a furnizat câteva episoade din romanul „Cei trei muschetari” – şi asta către ora patru după-amiază, oră la care, deasupra acoperişurilor caselor şi în apropierea zidurilor, amurgul începuse să cadă pe strada l’Homme-Armé.

În sala de jos se afla pentru moment un singur personaj, dar cum el era un obişnuit al casei, făcea atâta zgomot şi ocupa tot atâta loc cât patru beţivi ordinari.

Golise o ulcică cu vin şi tocmai dăduse gata şi jumătate dintr-o alta, se întinsese pe trei scaune şi se amuza tăind în bucăţi, cu vârful pintenilor, îmbrăcămintea de pai a celui de-al patrulea scaun, în timp ce, cu ajutorul pumnalului, scrijelea pe masă un joc de şotron.

Spada sa, care se afla la îndemână, se întindea de la umăr pe pulpa piciorului şi aluneca precum o şopârlă între picioarele încrucişate unul peste altul.

Era un bărbat de treizeci şi şase sau treizeci şi opt de ani cel mult, a cărui faţă se putea vedea acum mai bine în ultimele raze de lumină care se strecurau printre vitraliile înguste, împărţite în romburile din plumb ale ferestrei care dădea în stradă.

Îşi atârnase de fereastră pălăria în stil spaniol. Avea părul, sprâncenele şi mustaţa negre, tenul bronzat al oamenilor din sud, ceva dur în privire şi un zâmbet batjocoritor pe buzele care, ridicându-se printr-o mişcare facială asemănătoare cu cea a unui tigru, dezvăluiau dinţii de o albeaţă strălucitoare. Nasul drept şi bărbia proeminentă arătau voinţa împinsă până la încăpăţânare, în timp ce curba inferioară a maxilarului, accentuată ca la un animal feroce, arăta curajul necugetat pentru care nu trebuia să fie recunoscător celui care-l poseda, pentru că acesta nu era rezultatul liberului-arbitru, ci simplul produs al instinctelor animalice. În sfârşit, faţa lui destul de frumoasă dezvăluia caracterul unei independenţe brutale, care te putea face să gândeşti, pornind de la purtătorul acestei fizionomii, la accese de mânie şi de violenţă, dar care nu te

lăsau să-l bănuieşti de acte de duplicitate, de grosolănie sau de trădare.

Cât despre costumul său, acesta era ca al unui gentilom sărac, jumătate civil, jumătate militar, cu o haină strânsă pe corp, cu falduri deschise la mâneci, cămaşă bufantă strânsă cu o centură, cu pantaloni largi şi cizme de bivol coborâte sub genunchi. Toate erau curate, fără a fi luxoase, şi-i imprimau un aer de eleganţă şi dezinvoltură celui care le purta.

Ca să nu trezească în oaspetele său unul dintre accesele de mânie sau de violenţă cărora se părea că se lasă pradă cu o prea mare uşurinţă, Soleil intrase de două sau de trei ori în sala joasă unde se găsea acesta, fără a-şi permite să-i facă nici cea mai mică observaţie asupra dublei devastări în care părea că s-a cufundat, bucurându-se de fiecare dată să-i surâdă cât mai agreabil, ceea ce nici nu era greu pentru proprietar. Avea înfăţişarea tot la fel de placidă pe cât de nobilă şi iritabilă era figura băutorului nostru.

În timpul acesta, la a treia sau a patra apariţie în sală, jupânul Soleil nu se putu abţine să-i adreseze câteva cuvinte, după obiceiul său.

— Ei bine, domnul meu, îi spuse el cu un ton de o bunăvoinţă marcantă, mi se pare că de câteva zile afacerile sunt tot mai slabe. Dacă vor continua aşa, această „bună Joyeuse”, cum o numiţi dumneavoastră – şi-i arătă cu degetul sabia celui căruia îi adresase cuvântul –, riscă să ruginească în teacă.

— Da, răspunse beţivul cu tonul său zeflemitor. Şi asta te nelinişteşte pentru cele zece sau douăsprezece oale de vin pe care le pretind?

— Oh! Iisuse! Domnule, puteţi să-mi cereţi cincizeci şi chiar o sută, căci n-aş dormi mai puţin liniştit, vă jur pe cele două urechi! Deloc! Vă cunosc prea bine după cele opt luni în care mi-aţi frecventat casa, pentru ca această idee nebunească să-mi fi trecut prin minte şi să mă fi temut pentru că pierd bani cu Domnia Voastră. Dar, aşa cum ştiţi, în toate meseriile există urcuşuri şi coborâşuri, iar întoarcerea Eminenţei Sale cardinalul-duce va face ca timp de câteva săptămâni să puneţi săbiile-n cui. Spun câteva săptămâni, căci, după zvonurile care circulă prin oraş, se pare că va pleca cu regele pentru a lupta în războiul din partea cealaltă a munţilor. Dacă se dovedeşte a fi adevărat, va fi precum a fost la asediul oraşului La Rochelle: la

naiba cu legile! Iar banii vor umple din nou punga dumneavoastră.

— Ei bine, tocmai aici ai o judecată greşită, amice Soleil, răspunse băutorul. Căci alaltăieri-seară şi ieri-dimineaţă am muncit ca de obicei aşteptând în zadar. Ba, mai mult, cum nu este decât ora patru după-amiază, sper să găsesc ceva practic de făcut înainte să se-nsereze şi, dacă se va întâmpla să apară ceva, voi conta pe noapte în loc de zi. Cât despre ludovicii care te preocupă atât – şi nu e în interesul meu, ci în al tău –, vezi, sau mai degrabă auzi – şi aici băutorul nostru îşi scutură buzunarul –, mai sunt câţiva bani în pungă şi buzunarul meu nu este atât de gol pe cât crezi. Deci, dacă nu închei socotelile *hic et nune*[4] este pentru că, pur şi simplu, vreau să-l fac să plătească pe primul gentilom care-mi va cere serviciile. Şi poate, continuă oaspetele, nepăsător faţă de jupânul Soleil, sculându-se şi îndreptându-se către fereastră, unde-şi lipi fruntea de vitralii, poate că acela care-mi va achita nota către dumneata este chiar omul pe care-l văd venind din colţul străzii Sainte-Croix-de-la-Bretonnerie. Are nasul în vânt ca un om care caută firma „La Barba Vopsită”. Chiar acum a văzut firma şi nu pare prea încântat. Fă-te nevăzut jupâne Soleil şi, cum e evident că acest gentilom vrea să vorbească doar cu mine, întoarce-te la frigările tale şi lasă oamenii de spadă să discute despre micile lor afaceri! Apropo, luminează încăperea! În cel mult zece minute afară va fi întuneric beznă şi-mi place să văd figura oamenilor cu care tratez.

Băutorul nostru nu se înşela deloc pentru că, în timp ce gazda se grăbea să dispară, ca urmare a ordinelor pe care le primise, pe uşa bucătăriei, o umbră, aducând cu ea restul zilei ce se stingea, apăruse deja în pragul uşii de la intrare.

Nou-venitul, înainte de a se hazarda într-o lumină atât de îndoielnică din sala de jos a hanului „La Barba Vopsită”, căuta să-i pătrundă întunecimea profundă. Văzând însă că sala era ocupată de un singur individ şi că acesta era, după toate probabilităţile, tocmai cel pe care-l căuta, îşi ridică mantia de la gură până la ochi, în aşa fel încât să-şi ascundă faţa în întregime, şi înaintă spre el.

Dacă omul cu mantia se temea că va fi recunoscut, precauţia nu era deloc inutilă, căci jupânul Soleil intră chiar în acel

[4] Aici şi acum (expresie latinească) – (n.t.).

moment aducând lumină ca astrul al cărui nume îl purta, pentru că ţinea în fiecare mână câte o lumânare aprinsă. Le puse în două sfeşnice de tablă agăţate de perete.

Străinul privi cum face toate astea cu o nerăbdare pe care nu-şi dădea osteneala s-o ascundă. Era evident c-ar fi preferat să rămână în semiobscuritatea în care se găsea sala la venirea lui şi care ar fi crescut pe măsură ce se întuneca. În tot acest timp rămase liniştit, mulţumindu-se să urmărească cu privirea, prin deschiderea strâmtă a mantiei, agitaţia lui Soleil. Se linişti când uşa prin care intrase se închise în urma sa. Atunci se adresă băutorului căruia nu părea să-i fi atras atenţia asupra sa şi-l întrebă fără vreo altă introducere:

— Sunteţi cel care se numeşte Étienne Latil, altădată în slujba domnului d’Épernon, iar apoi căpitan în Flandra?

Băutorul nostru, care tocmai încerca să-şi ducă mâna la gură în momentul în care i se puse întrebarea, întoarse, fără a-şi mişca măcar capul, privirea către cel care i se adresase şi, ca şi cum întrebarea avea un ton ce nu-i satisfăcea susceptibilitatea, zise:

— Dac-aş fi eu cel pe care-l numiţi astfel, în ce măsură vă interesează?

Şi sfârşi prin a-şi apropia de buze cana, oprindu-se un moment la mijlocul drumului pe care-l avea de parcurs.

Omul cu mantia lăsă băutorului nostru timp să dea vasului o îmbrăţişare pe cât de tandră, pe atât de lungă, şi se vedea cât de mult îi plăcea s-o facă, iar atunci când acesta puse cana aproape goală pe masă, i se adresă:

— Am onoarea să vă întreb, spuse cu o diferenţă notabilă în accent, dacă sunteţi cavalerul Étienne Latil.

— Ah! Iată că e deja mai bine, zise cu o mişcare aprobatoare din cap cel căruia îi fusese adresată întrebarea.

— Atunci faceţi-mi onoarea să-mi răspundeţi.

— Ei bine, da, domnul meu! Sunt Étienne Latil în persoană. Ce doriţi de la acest sărman Étienne?

— Vreau să-i propun o afacere bănoasă.

— O afacere bănoasă? Ha, ha!

— Mai mult decât bună. Excelentă!

— Un moment!, îl întrerupse cel care tocmai recunoscuse că prenumele Étienne şi numele Latil îi aparţineau efectiv. Înainte

de a merge mai departe, permiteţi-mi să fiu la fel de susceptibil: cu cine am onoarea?

— Puţin vă interesează numele meu atât timp cât cuvintele mele sună plăcut pentru urechile dumneavoastră.

— Vă înşelaţi, domnul meu, dacă socotiţi că în locul de unde vin această muzică este de ajuns. Sunt cel mai tânăr din familie, este drept, dar cei care v-au vorbit despre mine ar fi trebuit să vă spună că nu lucrez nici pentru oameni de rând, nici pentru burghezi. Dacă aveţi ceva de împărţit cu vreun meseriaş, cumătrul Domniei Voastre, sau cu un prăvăliaş – vecinul dumneavoastră –, puteţi să-i ciomăgiţi pe tăcute, fără să mă amestec sau să-mi pese de asta. Nu intervin în astfel de gâlcevi.

— Nu pot şi nici nu vreau să vă spun numele meu, maestre Latil. Însă nu fac nici un secret în ceea ce priveşte titlul meu. Iată un inel care-mi serveşte de sigiliu, şi care ar putea să vă informeze, dacă nu cumva nu vă interesează blazonul, asupra rangului pe care-l am în lume.

Şi, trăgând un inel de pe deget, îl trecu spadasinului care se apropie imediat de fereastră şi aruncă o privire asupra inelului în ultimele licăriri de lumină ale zilei.

— Oh, oh, spuse el, un onix gravat aşa cum se gravează la Florenţa. Sunteţi italian. Şi marchiz, domnul meu. Ştiu ce vor să însemne frunza de viţă şi cele trei perle. Deci şi mai mult, sunteţi şi bogat, ceea ce nu poate strica deloc, piatra singură, fără montură, valorează patruzeci de pistoli.

— Acest lucru vă este de ajuns ca să putem discuta?, spuse necunoscutul luând inelul şi punându-l pe o mână albă, lungă şi fină, pe care o scoase de sub mantie şi pe care, cu mâna cealaltă, înmănuşată deja, se grăbi să pună mânuşa.

— Da, îmi este suficient şi mi-aţi făcut dovada, domnule marchiz, dar mai înainte, şi ca un acont pentru treaba pe care o vom încheia, ar fi galant din partea Domniei Voastre, cu toate că eu nu pun nici-o condiţie, să plătiţi zece sau douăsprezece căni de vin pe care le datorez acestei cârciumi. Sunt om de cuvânt şi, dacă mi s-ar întâmpla un accident într-una dintre expediţiile mele, m-ar întrista să las în urma mea o datorie, fie ea oricât de mică.

— Sunt de aceeaşi părere.

— Şi asta ar fi pe deasupra, continuă băutorul nostru, ca o culme a galanteriei noastre: cele două căni pe care le am în

faţă, să-l sunaţi pe cârciumar să vină să le umple. Cu ele ne vom uda gâtlejurile, căci am vorbit pe uscat şi cred că, atunci când cuvintele nu sunt umezite, ele stâlcesc gura de unde ies.

— Jupâne Soleil!, strigă necunoscutul înfăşurându-se şi mai strâns în mantia sa.

Acesta apăru ca şi cum ar fi fost în dosul uşii, gata să se supună ordinelor.

— Socoteala acestui gentilom, te rog, şi mai adu două căni de vin!

Hangiul de la „La Barba Vopsită” dispăru la fel de repede cum o fac şi în zilele noastre clovnii de la Circul Olimpia şi reapăru aproape imediat ţinând în mână două căni cu vin, din care una o aşeză în apropierea necunoscutului, iar pe cealaltă în faţa lui Étienne Latil.

— Iată, spuse el. Costă un pistol, cinci parale sau doi dinari.

— Eu îţi dau un ludovic de aur de doi pistoli şi jumătate, spuse necunoscutul, şi-i aruncă pe masă piesa anunţată.

Apoi, cum hangiul îşi duse mâna la buzunar cu intenţia de a căuta nişte monede, adăugă:

— Inutil să-mi dai restul, păstrează diferenţa pentru averea Domnului.

— „Averea”, murmură spadasinul, iată un cuvânt în care se simte negustorul de la o leghe. Este drept că aceşti florentini sunt negustori şi că ducii lor, ei înşişi, se folosesc nici mai mult, nici mai puţin de evreii din Francfort sau de lombarzii din Milano, dar, aşa cum spunea şi gazda noastră, timpurile sunt dure şi nu poţi totdeauna să-ti alegi clienţii.

În acest timp, jupânul Soleil se retrăgea făcând reverenţă după reverenţă, aruncând priviri de profundă admiraţie oaspetelui său, care găsise un senior să-i plătească datoria cu atâta largheţe.

2
Propunerea făcută de necunoscut maestrului Étienne Latil

Necunoscutul îl urmări pe jupânul Soleil cu ochii până când uşa se închise în urma sa şi atunci, asigurându-se că este singur cu Étienne Latil, reluă:

— Şi acum, spuse el, când ştiţi că nu aveţi de-a face cu un om de nimic, sunteţi dispus, dragul meu domn, să ajutaţi un cavaler generos să scape de un rival care-l supără?

— Mi s-au făcut deseori astfel de oferte şi foarte rar le-am refuzat. Dar înainte de a merge mai departe, mi se pare că ar fi bine să-mi cunoaşteţi preţurile.

— Le ştiu: zece pistoli ca să serviţi de secund într-un duel obişnuit, douăzeci şi cinci de pistoli ca să cereţi în mod direct, sub un pretext oarecare, atunci când partea interesată nu se bate, duelul sau scuzele de rigoare şi o sută de pistoli ca să provocaţi o ceartă care să ducă imediat la o întâlnire în arenă cu persoana desemnată, care trebuie să moară pe loc.

— Să moară pe loc, repetă spadasinul. Dacă nu moare, returnez banii în ciuda rănilor făcute sau primite.

— Ştiu asta, precum şi faptul că sunteţi nu numai un spadasin renumit, ci şi un om de onoare!

Étienne Latil se înclină cu uşurinţă, ca şi când n-ar fi făcut altceva decât să-i dea dreptate. Într-adevăr, în felul său, el era un om de onoare.

— Aşadar, continuă necunoscutul, pot conta pe serviciile dumneavoastră.

— Aşteptaţi, să nu mergem atât de departe, pentru că sunteţi italian, trebuie să cunoaşteţi proverbul „Cine merge încet ajunge departe”. S-o luăm încet, ca să ajungem în siguranţă, înainte de toate, vreau să ştiu natura afacerii noastre, omul despre care este vorba şi cărei categorii dintre cele trei aparţine înţelegerea pe care urmează s-o facem, căci, vă previn, se plăteşte totdeauna peşin. Am prea multă experienţă ca să acţionez la întâmplare.

— Iată o sută de pistoli număraţi în această pungă, puteţi să vă asiguraţi că sunt toţi.

Şi necunoscutul aruncă o pungă pe masă.

În ciuda tentaţiei pe care o simţea, spadasinul nu atinse punga pe care cu greu putea s-o privească.

— Se pare că ne dorim un sfârşit rapid, spuse el pe acel ton zeflemitor care dădea, aşa cum am mai spus, un „ce” deosebit gurii sale. Vrem să-l întâlnim imediat.

— Întâlnirea să fie urmată de moarte, răspunse necunoscutul fără a-şi putea stăpâni glasul tremurat.

— Atunci nu ne mai rămâne decât să ne informăm asupra numelui, staturii şi obiceiurilor rivalului dumneavoastră. Voi acţiona conform deprinderilor mele şi, din cauza asta, am nevoie să cunosc fondul persoanei căreia mă voi adresa. Totul depinde – poate că ştiţi sau nu – de maniera în care îmi aduc serviciile. Nu te porţi la fel cu un proaspăt debarcat în capitală, nici cu un necunoscut brav, cu un filfizon, sau cu cineva din garda regelui sau a cardinalului. Dacă nu sunt informat despre toate, sau sunt prost informat şi totuşi îmi angajez spada în serviciul vostru, se poate întâmpla ca, în loc să-l ucid pe rivalul dumneavoastră, să mă ucidă el pe mine şi n-ar fi o afacere nici pentru mine, nici pentru dumneavoastră. Apoi, sunteţi prea sus-pus ca să nu ştiţi că aceste riscuri sunt cu atât mai mari, cu cât este vorba de persoane sus-puse. Cel mai rău lucru care se poate întâmpla, dacă afacerea face mult zgomot, este să petrec câteva luni într-o închisoare. Or, în locuri umede şi nesănătoase, unde favorurile sunt scumpe, dumneavoastră nu-mi puteţi cere să stau pe cheltuiala mea. Toate aceste considerente trebuie să intre la socoteală. Ah! Dacă nu este vorba decât să fiu secundul dumneavoastră şi vă asumaţi aceleaşi riscuri ca şi mine, voi fi mai darnic, dar nu aveţi de gând să scoateţi sabia din teacă, nu-i aşa?, urmă spadasinul destul de dispreţuitor.

— Nu. De data asta îmi este imposibil şi vă dau cuvântul de gentilom că regret nespus.

Răspunsul a fost dat pe un ton atât de ferm şi de calm totodată, departe de slăbiciunea şi fanfaronada proprii unei categorii de cavaleri, încât Latil îşi dădu seama că se înşelase şi că discuta cu un bărbat care, deşi avea o înfăţişare firavă şi apăruse într-o lumină atât de neprielnică la han, n-ar fi recurs la serviciile altcuiva pentru a se răzbuna dacă nu l-ar fi împins consideraţii de ordin foarte grav. Această opinie îi fu întărită când interlocutorul său lăsă să-i scape cu nepăsare câteva cuvinte:

— Cât priveşte chestiunea celor douăzeci, treizeci sau cincizeci de pistoli în plus sau în minus, ştiu ceea ce este drept şi nu am nimic împotrivă.

— Atunci să încheiem ceea ce avem de făcut, spuse Étienne Lato. Care este duşmanul dumneavoastră? Când şi cum ar trebui atacat? Dar, mai întâi, numele lui, vă rog!

— Numele lui contează prea puţin, răspunse omul cu mantia. Vom merge în seara asta pe strada Livada cu vişini. Vă voi arăta poarta clădirii de unde acesta va ieşi în jurul orei două după miezul nopţii. Îl veţi aştepta şi, cum numai el singur poate ieşi la o oră atât de înaintată din noapte, va fi imposibil să vă înşelaţi. De altfel, am să vă arăt semnele după care-l veţi recunoaşte uşor.

Spadasinul îşi mişcă încet capul, apucă punga cu bani pe care o jucă uşor cu vârful degetelor şi, întorcându-se pe scaunul său, reluă:

— Nu este destul. V-am spus şi vă repet: vreau să ştiu, înainte de toate, în ce fel de afacere intru.

Necunoscutul lăsă să-i scape un gest de nerăbdare.

— Într-adevăr, spuse el, împingeţi prea departe scrupulele, dragul meu domn Latil. Viitorul dumneavoastră adversar n-ar şti, în nici un caz, nici să vă compromită, nici să vă reziste. Este un copil de numai douăzeci şi trei de ani, întors la Paris acum opt zile şi pe care toată lumea îl crede încă în Italia. De altfel, îl veţi pune la pământ înainte de a putea să vă distingă trăsăturile feţei, pe care, pentru orice eventualitate, este bine să vi-o acoperiţi cu o mască.

— Domnul meu, zise Latil aşezându-şi coatele pe masă şi luându-şi capul în mâini, ştiţi că propunerea dumneavoastră este un asasinat?

Necunoscutul rămase mut. Latil, de cealaltă parte, dădea din cap nehotărât şi, apucând din nou punga cu bani, spuse:

— În acest caz, nu-mi convine să fiu omul dumneavoastră şi nici genul de afacere în care vreţi să mă folosiţi.

— Aţi învăţat să fiţi scrupulos pe când serveaţi la domnul d’Épernon, frumosul meu domn?, spuse necunoscutul.

— Nu, răspunse Latil, căci eu tocmai am părăsit serviciul de la domnul d’Épernon din cauza acestor scrupule.

— Văd asta. Nu v-aţi putut înţelege cu Simonii. Familia Simon era cea care îl tortura pe bătrânul duce.

— Simonii, spuse Latil cu un gest de suprem dispreţ, sunt cei care dau lovituri de curele, în timp ce eu dau lovituri de spadă.

— Atunci, spuse necunoscutul, va trebui să vă dublez suma. Să spunem că pun la bătaie pentru această fantezie a mea două sute de pistoli.

— Ei bine, nu, asta nu mă face să mă hotărăsc. Nu lucrez pentru dumneavoastră pe post de capcană. Veţi găsi pentru asta amatori pe strada Sfântul Petru al Boilor – acolo se strâng asasinii plătiţi. Dar ceea ce trebuie să vă intereseze este că eu lucrez în maniera mea, şi nu în cea pe care mi-o propuneţi, şi că îl voi provoca la duel cu condiţia să vă debarasez de el. Ceea ce vreţi, nu-i aşa, este să nu-l mai întâlniţi în calea dumneavoastră, şi asta va trebui să vă mulţumească.

— Nu va accepta în nici un caz, vă asigur.

— Ei drace! Aş vrea să ştiu de ce! Latil de Compignac nu datează din timpul cruciadelor ca familiile Rohan şi Montmorency, e adevărat, dar este de o nobleţe curată şi, cu toate că am cea mai mică vârstă în această familie, cred că sunt la fel de nobil ca strămoşii mei.

— Vă asigur că nu va accepta duelul.

— Atunci o să-l bumbăcesc în aşa fel încât nu va mai încerca niciodată să se arate în compania cuiva.

— Nu-l putem bate.

— Oh, Oh! Cred că cel pe care-l vreţi este domnul cardinal în persoană.

Necunoscutul nu răspunse, dar trase din buzunar două fişicuri de ludovici de o sută de pistoli fiecare şi le puse pe masă, alături de punga plină. În timpul mişcării pe care o făcu, mantia sa alunecă mai mult şi Latil văzu că ciudatul său interlocutor era cocoşat, că avea o cocoaşă în faţă şi una în spate.

— Trei sute de pistoli, zise gentilomul cocoşat, pot să vă adoarmă scrupulele şi să pună capăt acestor obiecţii?

Latil dădu din cap şi suspină.

— Aveţi maniere seducătoare, domnul meu, şi este dificil să vă rezist. Într-adevăr, ar trebui să am inima din piatră, ştiind că un domn ca dumneavoastră este în încurcătură şi să nu vreau să-l ajut. Să batem palma, nu mai cer nimic.

— N-am mai întâlnit pe cineva ca dumneavoastră, răspunse necunoscutul, şi alte două fişicuri, cu acelaşi conţinut şi de aceeaşi lungime, se aliniară lângă primele două. Dar, adăugă

necunoscutul, este limita imaginaţiei mele şi a puterii de care dispun, vă previn. Refuzaţi sau acceptaţi!

— Ah, ispititorule, ispititorule!, murmură Latil trăgând spre el punga şi cele patru fişicuri. Mă faceţi să mă abat de la principiile mele şi să-mi încalc obişnuinţele.

— Deci, spuse gentilomul, să înţeleg că vom sfârşi prin a ne înţelege?

— Ce vreţi, domnul meu, aveţi un fel de a fi că nu pot să vă rezist. Să vedem cum ne înţelegem: strada Livada cu vişini, nu-i aşa?

— Da.

— Pentru astă-seară?

— Dacă e posibil.

— Numai dacă îmi descrieţi corect totul, ca să nu mă-nşel.

— Fără nici-o îndoială. De altfel, acum, când aţi devenit rezonabil, când ne-nţelegem bine, când v-am angajat şi v-am plătit…

— Un moment, banii nu sunt încă în buzunarul meu.

— Vreţi să-mi faceţi dificultăţi?

— Nu, dar vom stabili nişte excepţii. „Să exceptăm ceea ce trebuie exceptat”, cum spuneam noi la Colegiul Libourne.

— Să vedem despre ce excepţii este vorba.

— Mai întâi: nu este nici regele, nici domnul cardinal.

— Nici unul, nici altul.

— Nici un prieten al domnului cardinal.

— Nu, mai degrabă îi este inamic.

— Şi cum îi este regelui?

— Indiferent. Dar, trebuie să vă spun, este foarte agreabil reginei.

— Nu este vorba despre cardinalul de Bérulle?

— Nu, v-am spus doar că are numai douăzeci şi trei de ani.

— Înţeleg: un mic amor al Maiestăţii Sale.

— Poate. Lista excepţiilor voastre s-a terminat?

— Pe cuvântul meu, da. Sărmana regină!, reluă Latil punând mâna pe bani şi pregătindu-se să-i treacă de pe masă în buzunarul său. N-are nici un fel de noroc, tocmai acum, după ce ducele de Buckingham a fost ucis…

— …Şi, îl întrerupse gentilomul cocoşat – care de bună seamă voia să-l convingă pe Latil, pe care, de altminteri, îl plăcea mai

mult într-un han decât pe terenul de luptă –, acum va fi ucis şi contele de Moret.

Latil sări cât colo de pe scaunul său.

— Contele de Moret?

— Contele de Moret, repetă necunoscutul. Nu l-aţi numit printre cei exceptaţi, după câte îmi amintesc.

— Antoine de Bourbon?, insistă Latil punându-şi pumnii pe masă.

— Da, Antoine de Bourbon.

— Fiul bunului nostru rege Henric?

— Bastardul, vreţi să spuneţi.

— Bastarzii sunt adevăraţii fii ai regilor, dat fiind că regii îi fac din dragoste, şi nu din datorie. Luaţi-vă aurul, domnule! Niciodată nu voi atinge un fiu al Casei Regale.

— Fiul lui Jacqueline de Bueil nu face parte însă din Casa Regală.

— Dar fiul lui Henric al IV-lea este un membru al Casei Regale.

Apoi, sculându-se, îşi încrucişă braţele şi-l fixă pe necunoscut cu o privire teribilă.

— Ştiaţi, domnule, spuse el, că eram acolo când i-a fost ucis tatăl?

— Dumneavoastră?

— Pe scara trăsurii, în calitate de paj al domnului duce d'Épernon. Asasinul a fost obligat să mă smulgă din loc ca să ajungă la rege. Fără mine, poate că s-ar fi salvat. Eu sunt cel de care s-a împiedicat atunci când a vrut să fugă şi iată, iată…

Latil îi arătă mâinile cu semnele cicatricelor.

— Iată urmele loviturilor de cuţit pe care le-am primit pentru ca să mă lase deoparte şi să-l poată prinde. Sângele marelui rege s-a amestecat cu al meu şi eu sunt cel căruia i se propune să-i ucid fiul! Nu sunt un Jacques Clément[5], nici un Ravaillac[6], înţelegeţi? Dar dumneavoastră, dumneavoastră, domnule, sunteţi un mizerabil! Luaţi-vă aurul şi dispăreţi imediat sau vă pironesc de perete ca pe un animal veninos!

— Taci din gură, zbirule, spuse necunoscutul dându-se un pas înapoi, sau îţi tai limba şi-ţi închid gura!

---

[5] Călugăr dominican (1567-1689) care l-a asasinat pe regele Henric al III-lea, la 15 august 1689 (n.a.).

[6] François Ravaillac (1678-1610) l-a asasinat pe Henric al IV-lea, la 14 mai 1610 (n.a.).

— Nu eu sunt un zbir, tu eşti un asasin! Şi cum nu sunt poliţist şi nu te pot aresta ca să nu pui în aplicare planul mârşav pe care mi l-ai dezvăluit, angajând pe un altul s-o facă în locul tău, vreau să te distrug pe tine şi maşinaţiile tale. Am să fac din persoana ta cocoşată şi mizerabilă şi din trupul tău o sperietoare pentru vrăbii. În gardă, mizerabile!

Şi, pronunţând aceste ultime cuvinte cu sensul de ameninţare şi de avertizare, Latil îşi trase rapid spada şi descrise un salt către interlocutorul său, ca un suprem argument al voinţei de a nu vărsa sânge.

Dar cel pe care cu o lovitură de sabie ar fi trebuit să-l lipească de perete ca pe o insectă enormă dacă l-ar fi atins sări înapoi cu o supleţe şi o agilitate de la care nu te-ai fi aşteptat din partea unui om atins de o astfel de infirmitate şi, scoţând sabia din teacă în acelaşi timp, sări în faţa lui Latil gata de luptă şi începu să-i aplice acestuia lovituri atât de strânse şi rapide, încât spadasinul îşi dădu seama că trebuie să apeleze la toată ştiinţa sa despre lupta cu spada, la toată prudenţa şi sângele rece de care era în stare.

Apoi, ca şi cum ar fi fost încântat să întâlnească pe neaşteptate un luptător care putea rivaliza cu sine, încercă să prelungească lupta de amorul artei şi se mulţumi să pareze, cu precizia pe care o căpătase în academia de arme pe care o urmase, toate loviturile oponentului său. Aştepta ca oboseala sau câteva greşeli făcute de celălalt să-i dea ocazia de a alege şi de a aplica una dintre loviturile lui Jarnac[7], pe care le cunoştea atât de bine şi pe care ştia să le aplice dacă avea ocazia.

Dar irascibilul cocoşat, mai puţin răbdător ca el şi supărat de a nu fi găsit locul în care să lovească sigur cu spada, simţindu-se presat, poate, mai mult decât ar fi vrut să recunoască în faţa lui Latil, se postă între uşă şi acesta, dorind să-i taie retragerea, şi începu să strige dintr-odată:

— Veniţi, prieteni! Ajutor! Ajutor! Mă asasinează!

Abia termină gentilomul cel cocoşat să strige că trei bărbaţi, care se opriseră pentru a aştepta al patrulea companion în spatele barierei din strada l'Homme-Armé, se precipitară în sala de jos a hanului şi-l atacară pe nefericitul Latil care,

[7] Lovitură puternică şi imprevizibilă, considerată incorectă. La origine, expresia se păstrează din duelul ce i-a adus faţă în faţă pe Guy Chabot şi François de Vivonne (10 iulie 1647).

întorcându-se să le facă fată, nu reuşi să pareze lovitura ce-l pătrunse până la umăr, pe care i-o dădu primul adversar, în timp ce un alt atacator îl lovi din partea opusă. Latil primi două lovituri îngrozitoare de spadă, din care una îi pătrunse pieptul ieşindu-i prin spate şi alta, care-i fusese dată prin spate, îi ieşi prin piept.

Căzu ca o piesă pe tabla de şah.

3
Gentilomul cocoşat îşi dă seama că ar fi greşit dacă l-ar fi ucis pe Moret

O linişte de câteva momente urmă acestei execuţii. Spadasinii îşi curăţară armele în linişte şi le băgară la loc în teci.

Dar, la zgomotul care precedase această linişte, la strigătele scoase de Latil, la zgomotul spadelor, jupânul Soleil şi ajutoarele sale năvăliseră pe uşa bucătăriei, în timp ce câţiva curioşi se hazardaseră să-şi bage capul prin uşa de la stradă.

Toţi îl priveau cu stupoare pe bărbatul întins pe dalele sălii şi-şi arătau unul altuia sângele care curgea în dâre subţiri din cele patru răni pe care le primise şi care se răspândeau în toate părţile.

În mijlocul acestei linişti, o voce spuse:

— Trebuie să mergem să căutăm paza de noapte.

Dar unul dintre cei trei gentilomi, prieteni ai cocoşatului, care-i sărise primul în ajutor şi care-l lovise pe sărmanul Latil, strigă:

— Nimeni nu mişcă! Ce s-a întâmplat ne priveşte pe toţi. Sunteţi martori că n-am făcut altceva decât să venim în ajutorul prietenului nostru, domnul marchiz de Pisany, pe care acest infam asasin de Latil l-a atras într-o capcană. Nu vă temeţi, deci, de nimic, aţi auzit numele acestui domn, unul dintre prietenii domnului cardinal.

Toţi cei din sală priviră cu atenţie ţinându-şi pălăriile în mâini, dar nu întrebară mai multe decât din ochi pe cel care încerca să-i liniştească în privinţa urmărilor pe care le-ar fi avut un eveniment grav, dar mult mai puţin rar decât în zilele noastre.

Oratorul înţelese că era nevoie, ca să câştige încrederea generală, să dea explicaţii mai ample. Nu se grăbi şi, arătând cu degetul pe unul dintre tovarăşii săi, spuse:

— Iată aici, mai întâi, pe domnul Vincent Voiture, poet şi om de lume bine cunoscut, care va fi unul dintre primii academicieni ai domnului Conrart, atunci când el îşi va înfiinţa academia, şi care, aşteptând acest eveniment, este, deocamdată, persoana care-i introduce pe ambasadori la Alteţa Sa Regală.

Un om micuţ, elegant, cu faţa roşcovană, îmbrăcat tot în negru şi purtând o sabie cu piedică, deveni ţanţoş aşteptând să i se enumere titlurile spre admiraţia şi respectul publicului.

— Apoi, reluă oratorul, iată-l pe domnul Charles, conte de Brancas, fiul Domnului duce de Villars, cavaler de onoare al Maiestăţii Sale, regina-mamă. În fine, continuă el, ridicând vocea şi înţepenindu-şi capul ca un cal ce îşi scutură valtrapurile, eu sunt domnul Pierre de Bellegarde, marchiz de Montbrun, domn de Souscarrières, fiul domnului duce de Bellegarde, mare scutier sub Henric al IV-lea, mare ofiţer al Coroanei, mare prieten al regelui Henric al IV-lea, slujitor al regelui Ludovic al III-lea, cel care domneşte astăzi în plină glorie. Dacă toate aceste garanţii nu vă sunt suficiente, n-aş mai putea să vă ofer decât pe cele ale Tatălui Etern. Şi acum, cum veţi avea treabă să spălaţi podeaua şi să înmormântaţi acest stârv, şi cum orice muncă trebuie plătită, iată că vă plătim pentru asta.

Şi, luând punga de pe masă, domnul Pierre de Bellegarde, marchiz de Montbrun, domn de Souscarrières, o aruncă la picioarele hangiţei de la „La Barba Vopsită”, în care femeia descoperi circa douăzeci de ludovici, în timp ce Souscarrières făcea să dispară cele patru fişicuri de o sută de pistoli în buzunarul său, fără a fi oprit în această operaţiune prestidigitativă de către marchizul de Pisany care, grijuliu de a nu fi compromis în această afacere, ieşise din încăpere şi o luase la picior, ceea ce nu-i era deloc greu, având în vedere că lungimea picioarelor sale îl ajuta.

Hangiul şi ajutoarele sale rămăseseră aiuriţi la auzul acestor nume ilustre şi titluri pompoase şi, mai ales, la zgomotul pe care-l făcuse aurul ce căzuse din pungă şi se răspândise pe dalele din piatră. Îşi scoseseră cu respect bonetele, salutară cu stângăcie, făcând o reverenţă la fel de stângace, şi detaşară cele două sfeşnice de pe perete ca să poată lumina drumul gentilomilor care binevoiseră să ucidă un om în casa lor şi care le lăsaseră pentru asta o pungă plină cu aur, pe care doamna Soleil, ca o bună menajeră, se grăbi s-o ia şi s-o îndese în buzunarul său şi, trebuie s-o spunem cu ruşine, nici măcar nu-i trecu prin cap să-i lase vreun bănuţ soţului ei, cei doi soţi aflându-se în concordanţă cu regulile comunităţii.

Cât despre Souscarrières, cu aceeaşi pompă a gestului ca şi a vorbei, îşi drapă mantia, îşi netezi mustaţa, îşi trase pălăria pe

urechea stângă şi, rotunjindu-şi braţul pe teaca spadei, ieşi cu un aer maiestuos.

Ceilalţi părăsiră locul cu modestie, dar, în acelaşi timp, destul de semeţ şi hotărât cât să impună mulţimii.

Pe când cele trei personaje îl urmează pe marchizul de Pisany, să dăm cititorilor noştri câteva detalii indispensabile despre cei trei care au părăsit scena.

Cel pe care noi l-am făcut actorul principal al dramei pe care tocmai v-am povestit-o, aşa cum a spus şi Souscarrières, era marchizul de Pisany, fiul doamnei marchize de Rambouillet. Să numeşti pe doamna marchiză de Rambouillet înseamnă, de fapt, să numeşti pe femeia care, timp de cincizeci de ani, a fondat societatea modernă a veacului al XVII-lea.

Marchizul de Pisany venise pe lume frumos, alb şi drept, precum ceilalţi cinci copii ai marchizei, şi, fără îndoială, devenit mare şi la fel de bine făcut ca ei, nu putuse desperechea „Brazii lui Rambouillet”, aşa cum erau numiţi vlăstarii acestei frumoase familii, dacă n-ar fi avut coloana vertebrală rămasă pe măsura unui copil. Acest accident a făcut din el omul pe care l-am văzut, sau, mai bine zis, un personaj atât de crud, că niciodată nu s-a putut adapta un corset dublei sale cocoaşe, cu toate că se adresase celor mai buni armurieri ai Franţei şi Italiei. Această diformitate făcea uneori din el, deşi era un gentilom de rasă, de spirit şi de inimă, una dintre fiinţele cele mai haine şi mai decăzute ale creaţiei umane, o specie de demon căruia orice mijloc îi era la îndemână pentru a distruge ceea ce era tânăr şi frumos. Era capabil, într-unul din accesele sale de furie, dintre care tocmai am văzut o demonstraţie, acces care-l cuprindea după câteva eşecuri încercate în aventurile amoroase, să comită crima cea mai abominabilă şi mai nedemnă de un senior de numele şi rangul său.

Al doilea era Vincent Voiture, fiul unui negustor de vinuri, mare jucător de pichet, căruia i se dăduse numele marelui Voiture, sau mai bine zis – şaptezeci de puncte marcate de patru jetoane dispuse în pătrat.

Vincent Voiture, care a lăsat un nume cunoscut în literele veacului al XIII-lea, era nu numai cel care introducea pe ambasadori la Alteţa Sa Regală domnul Gaston d’Orléans, fratele regelui, dar şi unul dintre primele, dacă nu cumva chiar primul spirit luminat al vremii sale. Era scund, dar bine făcut, se

îmbrăca elegant, avea o mină naivă, ca să nu spunem prostească, iubea jocul până în punctul în care, de câte ori îl juca, chiar dacă nu jucase decât cinci minute, era obligat să-şi schimbe cămaşa. Era favoritul prinţeselor şi al frumoaselor timpului, cu care era familiarizat, era protejat de Anna de Austria – regina Franţei, îi era indispensabil doamnei prinţese – soţia acelui Condé care făcuse notă discordantă în această familie de eroi prin moravurile sale, laşitatea şi avariţia sa – era prietenul marchizei de Rambouillet, al frumoasei Julie d'Angennes şi al doamnei de Saintot care-l socotea un spirit luminat, cel mai agreabil şi mai galant în ceea ce priveşte femeile.

Brav, de altfel, nu ezita să scoată spada ce-i bătea pulpele picioarelor. I se atribuiau trei dueluri, între altele, care făcuseră mult zgomot: unul la lumina zilei, altul la lumina lunii şi al treilea la flacăra torţelor. Marchizul de Pisany nu se putea lipsi de el şi erau alături în toate aventurile, fie bune, fie rele.

Al treilea era, după cum spusese Souscarrières, tânărul conte de Brancas, cavaler de onoare al reginei-mame Maria de Médicis, căruia La Bruyère îi dedicase al său *Ménalque.* Poate, exceptându-l pe La Fontaine, nu exista om mai distrat în veacul său. Odată, pe când se întorcea acasă călare, fiind noapte, hoţii l-au oprit prinzându-i calul de frâu.

— Hei, lachei, lăsaţi-mi calul să meargă!

Şi n-a descoperit în ce situaţie se află decât atunci când a văzut pistolul lângă gât.

În ajunul nunţii sale a mers să se îmbăieze şi l-a rugat pe băiaş să-i ţină un pat pregătit pentru că va veni să petreacă noaptea la el.

— La ce vă gândiţi, domnule conte?, obiectă acesta. V-aţi căsătorit în dimineaţa aceasta.

— Pe cinstea mea, este adevărat. Nu mă gândisem deloc la treaba asta.

În sfârşit, al patrulea era Souscarrières, despre care nu vom spune nimic decât ceea ce am spus în cursul acestei povestiri în scopul de a-l cunoaşte cât mai bine posibil. Felul în care a vorbit şi a acţionat ar fi suficient, credem noi, pentru a ne face o idee completă despre acest personaj straniu.

Toţi trei, după cum am spus, ieşiseră triumfători din crâşma „La Barba Vopsită", trecuseră bariera – unii pe deasupra, alţii

trecând pe sub ea, barieră care noapte şi zi închidea cele două extremităţi ale străzii l'Homme-Armé – urmându-l pe marchizul de Pisany, pe care aveau toate şansele să-l întâlnească pe drumul spre domeniul Rambouillet, situat în strada Saint-Thomas-du-Louvre, pe acelaşi loc unde am văzut în prima parte a acestui secol cum s-a înălţat Teatrul Vaudeville.

Aceştia se întâlniseră, într-adevăr, dar abia în unghiul pe care-l făceau străzile Froidmanteau şi strada Orties, doar la o sută de paşi de palatul Rambouillet.

Ascultând zgomotul paşilor celor trei, marchizul se întoarse şi-i recunoscu. Abia atunci se opri din cursă şi, trăgându-şi sufletul, se sprijini de un stâlp şi-şi aşteptă amicii.

Cei trei nou-sosiţi se ţineau la distanţă unul de celălalt, ca şi Curiaţii[8], nu numai din cauza gravităţii rănilor căpătate în luptă, ci şi din cauza lungimii picioarelor lor.

Souscarrières, un fel de atlet cu o înălţime de cinci picioare şi şase degete, era primul. Urma contele de Brancas, care, uitând deja ceea ce se întâmplase, se întreba de ce făcuseră ei cursa asta fugind cât îi ţineau picioarele. În sfârşit, micul Voiture, care, deşi abia împlinise treizeci de ani, începuse să se îngraşe, aşa că nu reuşea să se ţină după Souscarrières şi Brancas şi-şi ştergea mereu fruntea de transpiraţie.

Souscarrières se opri în faţa lui Pisany, care stătea aşezat, cu o privire sumbră, încruntată, şi părea una dintre acele figurine fantastice pe care imaginaţia vagabondă a arhitecţilor veacului al XV-lea le sculpta în unghiul casei. Souscarrières îşi încrucişă braţele.

— Ah, Pisany, îi spuse el, eşti deci hotărât să te arunci fără să te opreşti şi să ne arunci şi pe noi în tot felul de afaceri murdare? Iată un om ucis. Nu e mare lucru, era un ucigaş plătit destul de cunoscut, vom susţine că tu erai în caz de legitimă apărare, deci nu vor fi prea multe urmări ale morţii sale. Dar, dacă n-aş fi sosit la ţanc acolo şi nu l-aş fi străpuns dintr-o parte, în timp ce tu îl străpungeai din cealaltă parte, acum tu ai fi fost făcut bucăţi ca o ciocârlie.

— Ei bine, replică Pisany, şi mare nenorocire o să fie când îmi va suna ceasul!

---

[8] Cei trei fraţi Curiaţi, personaje mitologice alese pentru a se duela cu cei trei fraţi Horaţi. Răniţi, Curiaţii au fost omorâţi, unul câte unul, de singurul, Horaţiu, care a supravieţuit (n.a.).

— Cum, nu ar fi mare nenorocire?

— Nu. Cine ţi-a spus că nu vreau să fiu omorât? N-am, e drept, un trup frumos de apărat şi, pentru viaţa „agreabilă” pe care o duc, ironizat de bărbaţi şi dispreţuit de femei, n-ar fi oare mai bine să fiu mort sau, şi mai bine, să nu mă fi născut deloc?

Şi-şi înălţă pumnul spre cer strângând din dinţi.

— Atunci, dacă tu vrei să fii ucis, dragul meu marchiz, şi dacă atât de puţin valorează moartea pentru tine, de ce ne-ai chemat în ajutor în momentul în care sabia lui Étienne Latil ar fi împlinit, probabil, dorinţa ta?

— Pentru că, înainte de a muri, vreau să mă răzbun!

— Ei, pe dracu’! Când cineva vrea să se răzbune şi are ca prieten un bărbat care se numeşte Souscarrières, îi povesteşte acestuia toate afacerile în loc să caute un ucigaş plătit în strada l’Homme-Armé.

— Am căutat un ucigaş plătit pentru că numai el putea să-mi facă serviciul de care am nevoie. Dacă Souscarrières mi l-ar fi făcut, n-ar fi trebuit să mă adresez nimănui, nici chiar lui. Mi-aş fi luat sarcina să-l provoc la duel şi să-l ucid pe omul meu. Să vezi un rival pe care-l deteşti luându-şi tălpăşiţa, zbătându-se în agonie, este o voluptate prea mare ca să mi-o pot refuza atunci când voi putea să-mi iau sarcina asta.

— Şi de ce nu-ţi poţi lua această obligaţie?

— Mă faci să spun ceea ce nu vreau şi nu pot să spun.

— La dracu’!, zise el. Urechile unui prieten devotat sunt ca o fântână în care se pierde tot ce arunci. Vrei cu tot dinadinsul moartea unui bărbat: bate-te cu el şi ucide-l!

— Ei, nefericitule!, strigă Pisany transportat de patima sa. E posibil să te baţi cu prinţii de sânge, sau mai degrabă prinţii de sânge să se bată cu noi, ceilalţi, simpli gentilomi? Sau, dacă vrei să te debarasezi de ei, trebuie să-i asasinezi?

— Şi roata?, zise Souscarrières.

— După ce l-aş vedea mort, m-aş împuşca. Nu-i aşa că n-am o viaţă oribilă?

— Ce?, ţipă Souscarrières frecându-şi fruntea. Înseamnă că aş fi aici din întâmplare?

— Posibil, făcu Pisany înălţând nepăsător din umeri.

— Nu-i aşa că bărbatul pe care eşti gelos, sărmanul meu Pisany, este…

— Să vedem, isprăveşte odată!

— Dar nu, nu poate fi el. Acela a sosit abia acum opt zile din Italia…

— Nu trebuie opt zile ca să ajungi de la palatul Montmorency pe strada Livada cu vişini.

— Atunci, este…

Souscarrières ezită un moment, apoi, ca şi cum numele i-ar fi scăpat din întâmplare, în ciuda lui, zise:

— Este, deci, contele de Moret?

Un blestem teribil îi scăpă de pe buze marchizului şi acesta fu singurul lui răspuns.

— Ah, iată! Dar pe cine iubeşti tu, dragul meu Pisany?, făcu zeflemitor Souscarrières.

— O iubesc pe doamna de Maugiron.

— Frumoasă, tare frumoasă poveste!, strigă Souscarrières izbucnind în râs.

— Este atât de caraghios ceea ce am spus?, zise Pisany încruntându-şi sprâncenele.

— Doamna de Maugiron, sora lui Marion Delorme?

— Sora lui Marion Delorme, da.

— Care locuieşte în aceeaşi casă cu cealaltă soră a ei, doamna de Montagne?

— Da, de o sută de ori, da!

— Ei bine, dragul meu marchiz, dacă nu ai decât acest motiv pentru a-l ucide pe contele de Moret şi dacă vrei să-l ucizi pentru că este amantul doamnei de Maugiron, mulţumeşte Cerului că dorinţa ta nu s-a împlinit, căci un brav gentilom cum eşti tu ar fi avut remuşcări toată viaţa pentru că a comis o crimă inutilă.

— Cum asta?, spuse Pisany ridicându-se în picioare.

— Contele de Moret nu este deloc amantul doamnei de Maugiron.

— Dar al cui amant este?

— A surorii sale, doamna de la Montagne.

— Imposibil.

— Marchize, îţi jur că aşa stau lucrurile!

— Contele de Moret, amantul doamnei de la Montagne? Îmi juri asta?

— Ţi-o jur. Pe cuvânt de gentilom.

— Dar, alaltăieri-seară m-am prezentat la doamna de Maugiron.

— Alaltăieri?
— Da, alaltăieri.
— La orele unsprezece seara?
— Cum de ştii asta?
— Ştiu, tot aşa cum ştiu că doamna de Maugiron nu este deloc amanta contelui de Moret.
— Te-nşeli, ţi-o spun eu.
— Ba deloc!
— Am văzut-o în timpul zilei, mi-a spus că pot veni, că o voi găsi singură. L-am dat la o parte pe lacheu. Am ajuns până la uşa dormitorului ei şi acolo am auzit o voce de bărbat.
— Nu spun deloc că n-ai auzit o voce de bărbat. Îţi spun numai că acea voce de bărbat nu era a contelui de Moret.
— Oh, mă blestemi, într-adevăr!
— L-ai văzut pe conte?
— Da, l-am văzut.
— Cum asta?
— M-am ascuns sub marea poartă a palatului Lesdiguières, care dă chiar în faţa casei doamnei de Maugiron.
— Ei bine?
— Ei bine, l-am văzut ieşind. L-am văzut aşa cum te văd şi pe tine.
— Numai că el nu ieşea de la doamna de Maugiron. Ieşea de la doamna de Montagne.
— Dar atunci, dar atunci, strigă Pisany, cine era bărbatul a cărui voce am auzit-o la doamna de Maugiron?!
— Fii înţelept, marchize!
— Înţelept?
— Da, la ce bun să te nelinişteşti?
— Cum la ce bun să mă neliniştesc? Mă neliniştesc, pentru că va trebui să-l ucid dacă nu este un fiu al regelui Franţei.
— Să-l ucizi! Oh, Oh!, făcu Souscarrières cu un accent care trezi în marchiz orizontul celor mai teribile îndoieli.
— În mod sigur că o să-l ucid, îi răspunse marchizul.
— Adevărat! Ca să vezi, totul mişună, păzea, continuă Souscarrières cu un accent din ce în ce mai persiflant.
— Da! Da! De o sută de ori da!
— Ei bine, spuse Souscarrières, ucide-mă, dragul meu marchiz, căci bărbatul acela eram eu.

— Ah, laşule!, strigă Pisany strângând din dinţi şi trăgându-şi spada. Apără-te!

— Oh!, nu e nevoie să mi-o ceri, dragul meu marchiz, spuse Souscarrières, sărind înapoi şi luând poziţia de apărare.

Atunci, în ciuda strigătelor lui Voiture şi a mirării lui Brancas, care nu înţelegea nimic din ceea ce se întâmpla, începu între marchizul de Pisany şi seniorul de Souscarrières o luptă plină de furie, cu atât mai teribilă cu cât totul se petrecea la lumina lunii, o lună tulbure şi violetă, bătălie în care fiecare, mai mult din amor-propriu decât din dragoste pentru viaţă, îşi folosea toate cunoştinţele despre scrimă. Souscarrières, care excela în toate exerciţiile corp la corp, era, în mod evident, mai puternic şi mai dibaci. Dar lungimea picioarelor lui Pisany, felul exagerat în care era prelungit îi dădeau un avantaj în atacurile neaşteptate şi în retragerile executate cu măiestrie, în sfârşit, după douăzeci de secunde, marchizul de Pisany scoase un strigăt care abia de se auzi printre dinţii strânşi, coborî braţul, îl ridică iar, apoi, aproape imediat, lăsă spada să-i cadă, căci nu mai putea s-o ţină în mână, şi, mergând lângă zid, scoase un suspin şi se prăbuşi.

— Pe legea mea, spuse Souscarrières, coborând la rândul lui spada, aţi fost martori că el a vrut-o?

— Vai, da!, răspunseră Brancas şi Voiture.

— Şi veţi susţine şi faptul că totul s-a petrecut conform regulilor şi a onoarei?

— O vom face.

— Ei bine, acum, pentru că eu nu vreau moartea, ci vindecarea păcătosului, mergeţi şi-l duceţi pe marchizul de Pisany la doamna, mama sa, şi căutaţi-l pe Bouvard, chirurgul regelui.

— Într-adevăr, este tot ce avem mai bun de făcut. Ajutămă, Brancas. Din fericire, suntem doar la cincizeci de paşi de palatul Rambouillet.

— Oh!, se lamentă Brancas. Ce nenorocire! O partidă care începuse atât de bine.

Şi, în timp ce Brancas şi Voiture îl duceau cât mai uşor posibil pe marchizul de Pisany către casa mamei sale, Souscarrières dispărea la colţul străzii Orties şi a străzii Froidmanteau zicându-şi:

— Blestemaţii ăştia de cocoşaţi, nu ştiu ce naiba îi porneşte împotriva mea. Iată pe un al treilea căruia sunt obligat să-i străpung corpul cu sabia ca să mă debarasez de el.

4
Palatul Rambouillet

Am spus că palatul Rambouillet era situat între Biserica Saint-Thomas-du-Louvre, ridicată către sfârşitul veacului al XII-lea, în amintirea Sfântului Thomas Martirul, şi Spitalul celor Cincisprezece-Douăzeci, fondat sub domnia lui Ludovic al IX-lea, la întoarcerea sa din Egipt, în amintirea celor trei sute sau, cum se spunea atunci, cincisprezece-douăzeci de gentilomi cărora sarazinii le scoseseră ochii.

Marchiza de Rambouillet, care-l ridicase – şi vom spune totul imediat –, era născută în 1588 – deci în anul în care ducele de Guise şi fratele său fuseseră asasinaţi în Statele de la Blois[9] din ordinul lui Henric al III-lea. Era fiica lui Jean de Vivonne, marchiz de Pisany, şi a Juliei Savelli, doamnă romană din familia ilustră a Savellilor, care dăduseră doi papi creştinismului – Honoré al III-lea şi Honoré al IV-lea – şi o Sfântă Biserică, Sfânta Lucina.

Fusese măritată la vârsta de doisprezece ani cu marchizul de Rambouillet din Casa d'Agennes, familie ilustră care dăduse pe cardinalul de Rambouillet şi pe acel marchiz de Rambouillet care a devenit vicerege al Poloniei aşteptând venirea lui Henric al III-lea.

Familia era cunoscută totodată prin spiritul şi cinstea ei. O parabolă a bunicului marchizului de Rambouillet stătea mărturie pentru una dintre trăsături, iar una dintre faptele tatălui stătea mărturie pentru cealaltă.

Bunicul Jacques de Rambouillet se căsătorise cu o femeie în privinţa caracterului căreia avea câteva lucruri mici de îndreptat şi, într-o zi, în care începuse o dispută cu aceasta, ce ameninţa să se transforme într-o bătaie, se opri dintr-odată şi, coborând vocea la un ton obişnuit, cu aerul cel mai calm din lume, îi spuse:

— Doamnă, te rog, trage-mă de barbă.

— De ce aş face-o?, zise soţia lui foarte mirată.

— Hai, trage-mă, îţi spun după aceea!

---

[9] Convocate de Henric al III-lea la Blois, Statele generale, în 1688-1689, au fost marcate de voinţa Ligii catolice să obţină controlul asupra consiliului regal, cu scopul de a-l desemna pe Henric I de Guise – şef al Ligii, ca succesor al regelui, în locul lui Henric de Navara – protestant (n.a.).

Văzându-l că insistă, bunica marchizului de Rambouillet îl luă de barbă şi-l trase.

— Mai tare!, spuse acesta.

— Dar o să-ţi fac rău, o să te doară.

— Nu te teme.

— Vrei dumneata asta?

— Da, mai tare. Şi mai tare. Din toate puterile, în sfârşit, gata! Ei bine, nu m-a durut! E rândul meu.

Îi prinse o şuviţă groasă de păr şi începu să tragă.

Femeia scoase strigăte puternice.

— Vedeţi, doamnă, îi spuse soţul cu un calm ieşit din comun, că sunt mai puternic decât dumneavoastră? Să continuăm disputa, se pare că vă face plăcere. Dar dacă mă credeţi, să nu ajungem la bătaie.

Noua Xantipa[10] fusese avertizată că, dacă avea un soţ înţelept cum era Socrate, în mod sigur nu era şi răbdător ca el.

Tatăl doamnei marchize de Rambouillet fusese, aşa cum am amintit, vicerege al Poloniei, în timp ce aştepta sosirea regelui Henric al III-lea.

În timpul acestui interimat economisise o sută de mii de scuzi, pe care-i prezentă regelui.

— Vă bateţi joc de mine, domnule de Rambouillet. Această sută de mii de scuzi reprezintă economiile voastre.

— Sire, răspunse domnul Rambouillet, primiţi-i, aveţi mare nevoie de ei. Cândva veţi avea nevoie de ei.

Şi-l forţă pe rege să ia banii.

Henric i-a luat şi nu i-a mai înapoiat niciodată.

În bătălia de la Jarnac[11], în care a fost asasinat în mod atât de laş prinţul de Condé, acelaşi domn de Rambouillet făcuse minuni, dacă chiar ducele d'Anjou îi scrisese fratelui său, Carol al IX-lea, o scrisoare în care îi spunea că victoria acestei bătălii se datora domnului de Rambouillet. Familia păstră scrisoarea aceasta încadrată în ramă de aur.

În 1606, după doar şase ani de mariaj, domnul de Rambouillet vânduse, într-un moment de jenă financiară, palatul de Pisany lui Pierre Forget-Dufresne. Vânzarea fusese făcută pentru suma

---

[10] Soţia lui Socrate. Caracterul său urât a ajuns proverbial (n.a.).

[11] În timpul războaielor religioase, bătălia opozantă din 13 martie 1569, între armata regelui Franţei, comandată de ducele d'Anjou, şi armata protestantă, comandată de prinţul de Condé.

medie de 34 500 de livre. Apoi, acesta îl vânduse în 1624, la preţul de 30 000 de scuzi, cardinalului ministru, care îl dărâmase şi, în momentul în care se desfăşoară acţiunea, se pregătea să ridice pe acelaşi teren palatul Cardinal. Aşteptând ca acest palat despre care se spuneau lucruri minunate să fie reconsolidat, Richelieu avea două case la ţară – una la Chaillot, alta la Rueil –, precum şi palatul Royal, o casă de oraş vecină cu cea în care locuia Marion Delorme.

De altfel, după treizeci de ani, Parisul s-a mărit şi a devenit din ce în ce mai frumos. Henric al IV-lea, ca să spunem aşa, a pus bazele, dacă nu chiar jaloanele, Parisului modern. La sfârşitul domniei lui Henric al III-lea, Parisul acoperea o suprafaţă de 1 414 de pogoane. Sub domnia lui Henric al IV-lea, Parcul Tournelles, pământurile arabile din Marais, care înconjurau Temple, au fost acoperite de case. S-a construit atunci strada Dauphine, ca şi piaţa Royal, suburbiile Saint-Antoine, Montmartre, Saint-Martin, Saint-Denis, Saint-Honoré se conturaseră pe jumătate, iar Saint-Gérmain forma al şaptelea cartier. Suprafaţa Parisului atinsese atunci 16 600 de pogoane.

Apoi, în 1604, Pont-Neuf, început de Henric al III-lea, care pusese prima piatră în 1518, se terminase. În 1606, Castelul de Ville, început de François I în 1533, s-a terminat şi acesta. În 1613 se ridică portalul Saint-Gervais şi se construieşte apeductul d’Arcueil. Între anii 1614 şi 1616 se construiesc atât poduri, cât şi case în insula Saint-Louis.

Este plasată statuia ecvestră a lui Henric al IV-lea pe Pont-Neuf. Acum se toarnă fundaţia palatului Luxembourg, iar Maria de Médicis trasează drumul care va deveni Drumul Reginei.

În sfârşit, între 1624 şi 1628, Parisul se dezvoltă şi mai mult. Acum cuprinde palatul de Tuileries, cartierul Colina Morilor, cea de la Ville-Neuve. Zidurile încep de la malurile Senei până la poarta Conferinţei, situată la extremitatea de vest a grădinii Tuileries, se prelungesc până în strada Saint-Honoré, unde este construită poarta Saint-Honoré, trec peste strada Galion, unde se construieşte poarta Montmartre, şi coboară spre vechile ziduri de împrejmuire în colţul străzii Noului Saint-Denis, unde se afla poarta cu acelaşi nume.

Marchiza de Rambouillet, după vânzarea palatului Pisany lui Pierre Forget-Dufresne, rămăsese cu o casă mică, de la tatăl ei, situată în strada Saint-Thomas-du-Louvre, această casă fiind prea strâmtă pentru ea, cei şase copii şi un personal numeros. Atunci s-a hotărât să construiască acest palat Rambouillet, care a căpătat apoi o aşa de mare reputaţie. Dar, nemulţumită de planurile pe care i le-au prezentat arhitecţii, terenul fiind dificil de folosit, a declarat că făcuse planul ea însăşi. L-a căutat mult timp, dar în mod inutil, până într-o zi când a strigat precum Arhimede: „L-am găsit!”. A luat repede o foaie de hârtie şi un creion şi imediat a făcut desenul interiorului şi exteriorului casei sale viitoare, şi asta cu un gust perfect, pe care regina Maria de Médicis, pe atunci regentă şi ocupată cu construirea palatului Luxembourg, în ciuda a ceea ce văzuse la Florenţa atunci când era tânără – cele mai frumoase palate din lume – şi în ciuda faptului că adusese pentru palatul Luxembourg cei mai faimoşi arhitecţi ai epocii, îi trimisese pe aceştia să ceară sfatul doamnei de Rambouillet şi să ia ca exemplu acest palat pentru construcţia pe care o începuse.

Cea mai mare dintre fiicele doamnei de Rambouillet şi mai mare decât toţi copiii ei era frumoasa Julie-Lucine d’Angennes, care va face şi mai multă vâlvă decât mama sa. După adulterul soţiei lui Ménélas, care a împins Europa spre Asia, nu exista femeie a cărei frumuseţe să fi fost cântată mai mult pe toate tonurile şi cu toate instrumentele.

Nici unul dintre cei cărora le cucerise inima nu intrase în posesia bunului pe care-l pierduseră. Fuseseră răni, dacă nu mortale, atunci în mod sigur de nevindecat, ca şi cele pe care le făcuseră frumoşii ochi ai doamnei de Montausier. Ninon de Lenclos avusese „martirii” săi, dar Julie d’Angennes avea „muribunzii” ei.

Era născută în 1600, avea douăzeci şi opt de ani şi, cu toate că trecuse de prima tinereţe, era, în epoca despre care vorbim, în plina strălucire a frumuseţii sale.

Doamna de Rambouillet mai avea patru fiice pe care însă cea mare le eclipsa. Acestea rămaseră aproape necunoscute: domnişoara d’Hyères, domnişoara de Saint-Étienne, domnişoara de Pisany. Ultima, Claire-Angélique d’Angennes, a fost prima soţie a domnului de Grignan. Primele trei domnişoare s-au călugărit. În primele capitole ale acestui roman, noi am făcut

cunoştinţă cu fiul ei cel mare, marchizul de Pisany. Ea mai avusese un fiu care murise la vârsta de opt ani, căci guvernanta fusese la spital să vadă un bolnav de ciumă şi făcuse imprudenţa de a-l îmbrăţişa pe sărmanul copil la întoarcerea de la spital. Muriseră amândoi de ciumă peste două zile.

Originalitatea care particulariza acest palat era determinată mai întâi de pasiunea pe care o inspirase frumoasa Julie bărbaţilor cu nume nobil şi devotamentul pe care servitorii îl purtau familiei. Guvernorul marchizului de Pisany – Chavaroche – care fusese odată adversarul lui Voiture într-unui dintre cele trei dueluri pe care le-am amintit deja, care se bătuse cu acesta la lumina torţelor şi îi dăduse o lovitură de spadă de-a latul coapsei – era şi avea să fie mereu unul dintre „muribunzii” frumoasei Julie. Atunci când aceasta, după doisprezece ani de aşteptare, se hotărâse, la vârsta de treizeci şi nouă de ani, să încoroneze strălucirea domnului de Montausier, îşi pregăti patul de nuntă cu multă atenţie. L-a însărcinat pe Chavaroche, ştiind că se va duce oriunde l-ar trimite, să-i aducă centura Sfintei Margareta, relicva renumită pentru femeile care doreau să aibă copii, de la abaţia de Saint-Germain, unde se afla în păstrare. Chavaroche a alergat la mănăstire, dar, cum era doar ora trei dimineaţa, i-a găsit pe călugări dormind şi a fost obligat, în ciuda nerăbdării pe care o arăta, să aştepte aproape o jumătate de oră.

— Ah!, strigă el, pe cinstea mea, călugării dorm în timp ce doamna de Montausier naşte!

Şi, din acel moment, Chavaroche îi vorbea totdeauna de rău pe călugării de la Saint-Germain.

După Chavaroche, pe o treaptă mai jos în ierarhia servitorilor, se afla, cu sabia totdeauna bătându-i pulpele picioarelor şi cu barba care-i cobora până la piept, Louis de Neuf-Germain, care primise titlul de poet heteroclit al Domnului, fratele regelui. De altfel, avea o oarecare uşurinţă pentru versurile cu rime date. Într-o zi, doamna de Rambouillet îi ceruse să facă nişte versuri pentru domnul d’Avaux, fratele preşedintelui de Mesme, care fusese ambasador extraordinar şi semnase pacea în nord, iar Louis de Neuf-Germain improviză imediat o odă folosind rimele în „dat” şi în „vaux”. Iată prima strofă. Cei care ar dori să citească şi celelalte strofe le vor găsi în operele lui Voiture:

În altă zi, Jupiter putere a dat
Prin Mercur şi ai săi ofiţeri
Zeilor şi le-a comandat
Să aducă onoruri marelui Devaux[12]

Neuf-Germain avea, bineînţeles, o metresă în strada Gravilliers, ultima din Paris unde un bărbat galant şi-ar fi putut căuta o amantă. Un şarlatan din cartier, care pretindea că avea nişte drepturi anterioare asupra domnişoarei, găsi că Neuf-Germain nu avea de ce s-o viziteze. Se luară la ceartă în stradă. Şarlatanul îl apucă de barbă pe Neuf-Germain şi trase atât de bine încât rămase cu barba în mână. Neuf-Germain, care umbla totdeauna înarmat şi care îi dăduse primele lecţii marchizului de Pisany, avea cu el spada pe care o folosi ca să-i dea derbedeului o lovitură atât de eficientă încât acesta scăpă barba din mână. Rănit, şarlatanul o luă la fugă urlând, urmat de jumătate din spectatorii strânşi în stradă. Cealaltă jumătate rămase în jurul lui Neuf-Germain, strigând „bravo” şi aplaudându-l, în timp ce acesta continua să bată aerul cu spada-i lungă şi ascuţită, provocându-l în continuare pe adversarul care n-avea de gând să se întoarcă pe câmpul de bătălie. Când Neuf-Germain plecă, un cizmar care cunoştea că învingătorul aparţinea palatului Rambouillet, zări barba care se desprinsese de bărbia domnului cu sabia şi o luă de jos. O împachetă într-o hârtie albă şi o aduse la palatul Rambouillet. Ai casei erau la cină atunci când cineva bătu la poartă şi ceru să-l vadă pe marchiz. I se spuse că un cizmar din strada Gravilliers dorea să-i vorbească.

Noutatea era cu atât mai neaşteptată pentru domnul de Rambouillet, cu cât nu înţelegea ce ar avea să-i spună un cizmar.

— Pofteşte-l înăuntru, spuse el lacheului.

Ordinul fu executat. Cizmarul intră, făcu o reverenţă şi, apropiindu-se de domnul de Rambouillet, îi spuse:

— Domnule marchiz, am onoarea să vă înapoiez barba domnului de Neuf-Germain, pe care a avut nefericirea s-o piardă în faţa uşii mele.

Fără să ştie despre ce este vorba, domnul de Rambouillet scoase din buzunarul său una dintre noile monede de un scud

---

[12] Pasaj care figurează (strofa poeziei) în „Sfinxul Roşu” Paris, Editura Universală, 1946, dar omis în „Les Nouvelles”.

pe care fusese gravată efigia lui Ludovic al XIII-lea şi care avea să se numească „ludovic” şi o dădu cizmarului care se retrase plin de satisfacţie – nu numai din cauză că primise un ludovic din argint, ci, mai ales, pentru că avusese onoarea să-l vadă la masă pe marchiz mâncând ca orice muritor, cu familia sa.

Or, domnul de Rambouillet şi familia se priveau nedumeriţi, fără a înţelege nimic din această poveste şi uitându-se la pumnul de păr, care fusese barba lui Neuf-Germain, când, iată că intră şi posesorul ei. Povesti pe nerăsuflate întâmplarea şi rămase profund surprins că, oricât se grăbise să ajungă acasă, barba sosise înaintea lui.

Un etaj mai jos, el întâlni pe grăjdar, sau mai bine spus pe *quinola* Silésie – în acel timp, *quinola* era un termen pentru grăjdarul secund – acesta fiind un nebun de alt gen, căci toată lumea din casa de Rambouillet avea nebunia sa.

Altfel, doamna de Rambouillet numea pe Neuf-Germain nebunul său din interior, iar pe Silésie îl numea nebunul din exterior, pentru că acesta locuia împreună cu soţia sa şi copiii în afara casei, dar numai la câţiva paşi de aceasta.

Într-o dimineaţă, toţi bărbaţii care locuiau în aceeaşi casă cu Silésie veniră să se plângă marchizului, spunându-i că, de când au început căldurile, nu mai pot dormi sub acelaşi acoperiş cu grăjdarul.

Domnul de Rambouillet îl chemă la el.

— Ce fel de sabat faci tu noaptea, îi spuse, că toţi vecinii se plâng că nu pot închide ochii, nici măcar un minut?

— Cu tot respectul, domnule marchiz, îmi omor puricii.

— Şi cum de faci un astfel de zgomot omorându-ţi puricii?

— Pentru că-i ucid cu lovituri de ciocan.

— Cum cu lovituri de ciocan? Explică-mi cum vine asta, Silésie!

— Domnul marchiz a observat poate că nici un animal nu are o viaţă mai grea decât un purice.

— E adevărat.

— Ei bine, îi iau pe ai mei şi, de teamă să nu scape prin cameră, îi duc pe scară. Apoi, cu lovituri de ciocan, îi distrug.

Şi, oricâte sfaturi i-a dat marchizul, Silésie continua să-şi omoare puricii în acelaşi fel până când, într-o noapte în care se trezise pe neaşteptate, sări peste prima treaptă şi veni în jos pe scări. Când l-au găsit, avea gâtul rupt.

După Silésie venea maestrul Claude, argintarul, o specie de Jocrisse[13], fanatic al execuţiilor şi care, în ciuda observaţiilor ce i s-au făcut despre cruzimea spectacolului, n-a ratat nici unul. În timpul acesta, avură loc vreo trei-patru execuţii, una după alta, timp în care cumătrul Claude nu s-a mişcat de-acasă.

Neliniştită de această absenţă, marchiza îl întrebă ce se întâmplase.

— Ah!, doamnă marchiză, răspunse cumătrul Claude, dând din cap cu melancolie, nu mai găsesc nici un fel de plăcere în tragerea pe roată!

— Şi de ce, mă rog?, îl iscodi stăpâna sa.

— Imaginaţi-vă că, de la începutul acestui an, ticăloşii de călăi îi strangulează pe condamnaţi înainte de a-i trage pe roată. Sper că într-o zi vor fi traşi pe roată chiar ei, şi aştept ziua aceasta ca să mă pot întoarce în piaţa condamnaţilor.

Într-o zi, mai bine zis, într-o seară, el plecă să vadă focurile de artificii de la Saint-Jean, dar în momentul în care tocmai se aprindeau primele artificii, stând în spatele unui uriaş care-l împiedica să vadă, avu ideea să plece pe Montmartre, ca să nu mai fie necăjit de nimeni, numai că, atunci când sosi abia trăgându-şi sufletul în vârful colinei şi se întoarse lângă palatul Ville, focul de artificii se stinsese, în aşa fel că, în loc să vadă prost, maestrul Claude nu văzu nimic.

Dar ceea ce văzu, în detaliu, şi-i făcu mare plăcere, a fost comoara de la Saint-Denis. Astfel, atunci când a revenit la palat şi a fost luat la întrebări de marchiză, i-a răspuns:

— Vai, doamnă marchiză, ce lucruri frumoase au bandiţii ăştia de canonici!

Şi începu să enumere câte cruci erau împodobite cu pietre preţioase, pălării brodate cu perle, câte chivoturi erau din aur şi câte cârje episcopale din argint se aflau acolo.

— Şi mai era ceva, adaugă el, cel mai important lucru, şi l-am uitat.

— Ce numeşti tu cel mai important lucru, Claude?

— Ei, doamnă marchiză, au acolo şi braţul vecinului nostru.

— Al cărui vecin?, se interesă doamna de Rambouillet, care se întreba care dintre vecinii lor ar fi avut ideea să-şi depună braţul în tezaurul de la Saint-Denis.

---

[13] Personaj de comedie. Valetul bufon (n.t.).

— Ei, drace! păi, braţul vecinului nostru Saint-Thomas, doamnă. L-am avut atât de aproape încât l-am atins chiar în biserica lui.

Mai existau la palatul Rambouillet alţi doi servitori care nu stricau colecţia ciudaţilor. Unul dintre ei se numea Adriani şi era secretar al marchizului. Celălalt era şi un *brodeur*, pe nume Dubois, primul publicase un volum de poezii pe care-l dedicase domnului de Schomberg. Celălalt, pretinzând că avea vocaţie, se făcuse capucin. Dar vocaţia lui nu fusese destul de persistentă încât, la sfârşitul noviciatului, ieşi din mănăstire şi, neîndrăznind să se întoarcă la doamna de Rambouillet, se făcu portar la comedienii de la palatul Bourgogne. „Poate că, îşi spunea el, o s-o revăd pe marchiză, dacă îi va veni mai des cheful să meargă la teatru”.

Într-adevăr, marchizul şi marchiza de Rambouillet erau adoraţi de servitorii lor. Într-o seară, avocatul Patru, cel care introdusese la Academie moda discursurilor de mulţumire, lua masa la restaurantul de Nemours împreună cu abatele de Saint-Spire. Unul dintre aceştia pronunţă numele marchizei de Rambouillet. Chelnerul restaurantului numit Audry, care traversa sala după ce dăduse ordinele necesare personalului care servea la masă vinurile, se opri în loc. Apoi, cum cei doi convivi continuau să vorbească despre marchiză, Audry îi concedie pe chelneri.

— Ce naiba faci Audry?, zise Patru.

— Domnilor, le răspunse chelnerul, am fost doisprezece ani la doamna de Rambouillet şi fiindcă aveţi onoarea să fiţi prietenii marchizei, nimeni altcineva nu vă va mai servi în seara asta în afară de mine.

În ciuda funcţiei sale, luă şervetul din mâna chelnerului, apoi, punându-l pe braţ, solemnul chelar se ţinu în spatele convivilor servindu-i până la sfârşitul supeului.

Şi acum, după ce v-am făcut cunoştinţă cu stăpânii, locuitorii şi servitorii din palatul Rambouillet, să-i introducem pe cititorii noştri în sus-numitul palat, într-o seară în care vom întâlni aici principalele celebrităţi ale epocii.

5
Obişnuiţii
Palatului Rambouillet[14]

Dacă, pentru a ne conforma regulilor etichetei în vigoare în secolul al XVII-lea, am da întâietate ilustraţiilor aristocratice în defavoarea ilustraţiilor literare, prima noastră schiţă, pentru că nu avem pretenţia că facem un portret din câteva linii, prima schiţă, spuneam, ar fi a doamnei prinţese, una dintre persoanele cele mai prezente la seratele marchizei de Rambouillet.

Doamna prinţesă era acea frumoasă Charlotte de Montmorency, nepoata conetabilului Anne, primul duce de Montmorency, ucis în bătălia de la Saint-Denis de Robert Stuart, şi fiica lui Henric de Montmorency, al cărui singur merit fusese acela că avusese titlul de prim călăreţ al grajdurilor regale, cu toate că fusese conetabilul Franţei, ca şi tatăl său. În timpul antrenamentelor punea o monedă de argint între bara de la scara şeii sale şi cizmă şi lucra un sfert de oră cu cel mai dificil cal fără ca piesa să cadă.

În timpul unui spectacol de balet ţinut la ordinele reginei-mamă în februarie 1609, domnişoara de Montmorency, în vârstă de 14 ani, îşi făcuse prima ieşire în lume. Era ca o nimfă şi ridica atât de graţios suliţa alături de regele Henric al IV-lea, ca şi cum ar fi vrut să-l lovească, încât acesta, uşor de a fi astfel rănit, se îndrăgosti de ea pe loc şi făcu pentru ea ultimele nebunii din viaţă, cărora lovitura de cuţit a lui Ravaillac le-a spus capăt.

Vom povesti mai încolo cum a devenit soţia prinţului, acest moştenitor îndoielnic al familiei Condé, care făcea parte din nobila familie de Bourbon, cum ea a fost crescută de acesta şi cum, cu toate că era atât de frumoasă, nu i-a trebuit nimic mai mult decât să se retragă la Bastilia pentru trei ani, pentru ca această căsătorie să se consume şi Charlotte de Montmorency, căsătorită de peste opt ani cu soţul său fără să-i fi fost încă femeie, să devină mama marelui Condé şi a doamnei de Longueville. Era pe atunci o foarte frumoasă prinţesă de treizeci

[14] Acest capitol nu a apărut în „Les Nouvelles”. Se găseşte însă în numărul din 23 octombrie 1865, la sfârşitul capitolului IV şi continuă în capitolul VI. S-a descoperit, în acelaşi timp, şi capitolul V în „Sfinxul Roşu”, Paris, 1946.

şi cinci de ani, prietenă de peste douăzeci de ani cu marchiza Rambouillet şi care uita în salonul acesteia că era prinţesă pentru a deveni doar o femeie de spirit.

Alături de ea, rivală ca frumuseţe, ca rang şi avere, strălucea cea mai ilustră preţioasă a timpului, domnişoara Angélique Paulet, cu un an mai mare ca ea, cunoscută sub numele Parthenie[15]. Din cauza culorii roşcate a părului său, toţi o numeau Leoaica.

Acestei frumuseţi, pe care nimeni n-o contesta, îi adăuga talentele cele mai apreciate în epocă: dansa răpitor, cânta admirabil la lăută, cu o voce atât de frumoasă, încât, dacă s-ar fi luat la întrecere cu două privighetori şi ar fi cântat toată ziua, acestea ar fi fost moarte de gelozie, prietenia sa cu marchiza data din ziua aceluiaşi balet în care jucase un rol atât de mare şi doamna prinţesă. Ea jucase rolul lui Arion şi apărea urcată într-un dafin. Regele, care o remarcase ca fiind cea mai frumoasă imediat după Charlotte de Montmorency, se consolă cu ea după eşecul cu doamna prinţesă şi spre ea se îndrepta când a fost ucis în strada Ferroneriei.

Doamna de Rambouillet avea pentru ea o atât de mare consideraţie încât, prima dată când a invitat-o, a primit-o la

[15] Una dintre constelaţiile Fecioarei.

intrarea în sat cu cele mai frumoase fete, ale ei şi ale locului, toate îmbrăcate în alb şi încoronate cu flori. Una dintre ele, mai împodobită decât celelalte, i-a prezentat cheia castelului pe o farfurie de argint şi, atunci când ea a trecut peste pod, marchiza a pus cele două piese de artilerie care erau în turnul castelului să tragă două salve, la fel ca pentru regină.

Alături de aceste două elegante persoane se făcea remarcată printr-o ţinută severă, încât credeai că persoana în cauză face parte dintr-un ordin religios, nepoata cardinalului, frumoasa doamnă de Combalet, care mai târziu a devenit ducesa d'Aiguillon. Căpătase o aversiune atât de mare faţă de soţul ei, încât dădea impresia că mariajul ei nu se consumase niciodată, poetul Dulot găsise în numele ei de tânără fată, Marie de Vignerot, anagrama *vierge de ton mari.*[16]

Apoi, când domnul de Combalet fu ucis în războaiele hughenoţilor, văduva sa făcu pe neaşteptate un legământ – de frică să nu fie sacrificată în numele altor interese de stat ca să nu se mai mărite niciodată, ba mai mult, să se călugărească la carmelite. De atunci se îmbrăca într-un fel tot aşa de rigid ca şi o cucernică în vârstă de cincizeci de ani. Timp de trei sau patru ani purtase o rochie de etamină şi, cu toate că era doamnă în anturajul reginei, nu adăugase nimic acestei toalete pe care însă o purta cu aceeaşi eleganţă ca şi doamnele de la Curte. În epoca despre care vorbim începuse să deschidă ochii şi să surâdă. În ciuda acelui legământ, în ciuda severităţii costumului pe care-l purta, după ce cardinalul fusese numit ministru, doamnei de Combalet nu-i lipseau pretendenţii. Contele de Béthume se prezentase primul, apoi contele de Sault, unul dintre cei mai bogaţi gentilomi din Franţa. Un timp s-a vorbit şi despre contele de Soissons. În sfârşit, nu mai exista nimeni, până la domnul de Nevers, care tocmai reclama ducatul de Mantua, să nu fi fost refuzat.

Această perseverenţă în văduvie făcea ca despre unchi şi nepoată să existe cele mai urâte schimburi de vorbe. Se spunea că unchiul nu vrea să-şi mărite nepoata pentru că o ţine pentru sine. Se afirma că, dacă doamna de Combalet ieşea în lume cu o rochie închisă pe gât şi fără ornamente, acasă primea pe Eminenţa Sa în rochie decoltată, cu un buchet mic de flori prins între sâni, buchet pe care cardinalul, care iubea florile, nu uita

[16] Fecioara soţului tău (n.t.).

să i-l ia. E drept că se spunea despre mareşalul de Brézé că, turbat pentru că doamna de Combalet, nepoata soţiei sale, nu voise să-l iubească, scosese toate vorbele acestea urâte. Adăuga chiar că cele trei fiice ale surorii cardinalului François de Richelieu, care se căsătorise cu René de Vignerot, senior de Pontcourlay, erau fetele doamnei de Combalet şi ale cardinalului, pe care doamna de Pontcourlay avusese obligaţia să le crească ca şi pe ale sale. Se vorbea şi despre un al patrulea, de care sora cardinalului, oricât de complezentă ar fi fost, nu voise să se angajeze să-l crească şi că acesta stătea la Paris.

Aceste zvonuri, cu toate că nu erau adoptate în societatea doamnei de Rambouillet, îi făceau pe cei de la Curte să surâdă, căci atât cardinalul, cât şi nepoata erau detestaţi de o parte din societatea înaltă. Circula o epigramă şi ea poate da măsura sentimentelor de bunăvoinţă pe care le purta tânăra regină sărmanei văduve, a cărei rigiditate în îmbrăcăminte şi în conduită stârnea comentarii în anturajul ei.

Philis, ca să-şi aline pedeapsa
Ieri se plângea reginei
Că avea patru fii de la Armand
Dar regina, cu un aer dulce, îi spuse:
Philis, consolează-te.
Oricine ştie că Brézé nu se plânge decât ca să bârfească.
Cei care au pentru dumneata puţină prietenie
Îi vor face onoarea ca din tot ceea ce spune
Să nu creadă decât pe jumătate.

Mai venea la seratele doamnei de Rambouillet o persoană înaltă, uscată şi brunetă, siciliană la origine care, după spusele doamnei Cornuel, avea aerul că transpiră tot timpul şi care îşi schimbase numele de *Scuduri* în Colin de Scudéry. Venea însoţită de fratele său, un fel de căpitan fanfaron care scria tragicomedii, din care nici una nu fusese jucată, şi chiar şi domnişoara de Scudéry scria cărţi, dintre care nici una nu văzuse lumina tiparului. Fratele avea douăzeci şi şapte de ani, sora, doar douăzeci şi unu. Inutil să adăugăm, nu-i aşa, că mai târziu Madeleine de Scudéry a devenit autoarea lui *Ibrahim* sau *Ilustre Bassa,* sau a romanelor *Grand Cyrus, Clélie* şi a altor cinci sau şase romane care făceau furori către mijlocul veacului al

XVII-lea. Iar Georges de Scudéry a devenit autorul piesei *Trampeur puni* („Trădătorul pedepsit”) şi a altor cincisprezece sau şaisprezece, dintre care multe s-au uitat şi până azi nu se mai ştie nici măcar numele lor.

Curtoazia noastră pentru doamne ne-a făcut să trecem peste viitorul guvernator al fortului de la Garde şi să-l lăsăm în umbra surorii sale. Dacă am fi putut păstra cea mau mică ordine pentru bărbaţi, aşa cum am făcut-o pentru femei – trecând de la figurile aristocratice la cele literare – am fi început cu cei doi fraţi Montausier, veritabilii stâlpi de piatră ai palatului Rambouillet.

Cei doi o iubiră pe rând pe frumoasa Julie, cel mai în vârstă mai întâi, marchizul, dar doamna de Rambouillet, având într-o zi ideea să-i citească în palmă, crezu că recunoaşte liniile care erau aşezate în aşa fel încât îl destinau pe marchiz ca ucigaş al unei femei şi, temându-se că asta ar fi chiar fiica ei, tăie scurt cuvintele celui care făcea planuri de căsătorie cu Julie. Neputând s-o aibă, el ceru voie ca măcar să fie lăsat s-o vadă în continuare, ceea ce îi fu îngăduit.

Admis în casă, el prezentă şi pe fratele său, contele de Salles care, după moartea fratelui mai mare, deveni faimosul marchiz de Montausier care i-a servit ca model lui Molière pentru celebra sa piesă, „Mizantropul”. Inutil să spunem că, după moartea fratelui, acesta i-a luat locul; am spus, de altfel, că suspinase timp de paisprezece ani după frumoasa Julie, care n-a consimţit să se mărite cu el decât la vârsta de treizeci şi nouă de ani. Tânărul conte de Salles scria corect în proză, făcea chiar şi versuri, dar nu putea lupta cu numele literare ilustre ale timpului care făceau faima salonului marchizei de Rambouillet şi, în primul rând, i-am numi pe Chapelain, Gombauld, Racan şi episcopul de Grasse: cât despre Malherbe, acesta era mort deja. Am fi început cu Voiture dacă n-am fi vorbit despre el în primele capitole ale romanului nostru.

Jean Chapelain fusese introdus la palatul Rambouillet cam în timpul asediului oraşului La Rochelle, deci cu un an înainte. Doamna de Rambouillet spunea despre el că nu-l văzuse în tot acest timp îmbrăcat cu ceva nou. Într-adevăr, purta în mod invariabil o haină de satin *colombin*[17], *doublé depanné*[18] de culoare verde şi împodobită cu şireturi de culoarea guşii

[17] Culoarea gâtului porumbelului (n.t.).
[18] Stofă semănând cu velurul, doar că are părul mai lung (n.t.).

porumbelului, cu brăţări ici şi colo, nişte cizme în picioare şi mai ridicole decât haina, iar de ele îi erau agăţate nişte ţesături ca nişte mileuri cu ochiuri largi în loc de dantelă. Nu a lăsat ţinuta aceasta decât pentru o haină strânsă pe corp, din tafta imprimată cu puncte mici, pe care şi-o făcuse dintr-un jupon mai vechi al femeii cu care locuia, peruca şi pălăria ilustrau epocile fabuloase, dar, în acelaşi timp, mai avea o pălărie şi o perucă mai vechi, pe care le purta acasă. Tallemant des Réaux povesteşte că a văzut la el o mătase atât de veche, pe cât de neagră era, încât, îmbrăcat în ea, arăta ca o frunză moartă. Tradusese deja în epoca aceea *Guzman d'Alfarache,* „Povestea Licornei" şi *Ode au cardinal Richelieu*[19], mai multe cântece din a sa *Pucelle*[20]. *P*entru cele două cărţi, doamna de Longueville îi dăduse două mii de livre pensie. În ciuda avariţiei sale, Chapelain trecea ca fiind cel mai cinstit om din lume şi Bois-Robert povesteşte că, dintr-o plată pe care i-o făcuse cardinalul, Chapelain îi înapoiase un bănuţ pe care i-l dăduse în plus.

Jean-Ogier de Gombauld era una dintre stelele strălucite ale acestei pleiade. Cu toate că avea, la epoca pe care o evocăm aici, aproape cincizeci şi opt de ani, era la fel de cochet şi îngrijit pe cât de puţin era Chapelain. Se zvonea, ceea ce, de fapt, ar putea fi adevărat, că fusese iubit de o regină.

Această regină era Maria de Médicis.

Venit de tânăr la Paris, fără avere – era cel mai mic fiu dintr-un al patrulea mariaj –, făcuse cunoştinţă cu marchizul d'Uxelles, care-l recomandă lui Henric al IV-lea, pentru care Gombauld făcu versuri şi primi de la rege o pensie.

Cu această ocazie, regina Maria de Médicis l-a remarcat. Se afla cu domnul d'Uxelles, care era roşcat şi pe care regina îl numea Rousseau[21]. „Du-te, îi spuse ea Catherinei, camerista ei, şi informează-te de la dragul meu Rousseau cine este cavalerul care se află cu el. Camerista se încurcă şi se adresă altui roşcat, şi nu domnului d'Uxelles. Se întoarse la regină şi-i spuse: „Nu-l cunoaşte". „Eşti o proastă, îi spuse regina nerăbdătoare, ai luat un roşcat drept altul". Dar ţinea foarte tare să ştie cine era acel cavaler despre care îi vorbise chiar ea domnului d'Uxelles, încât

---

[19] „Ode au cardinal Richelieu" – „Odă cardinalului Richelieu" (n.t.).
[20] „Fecioara" (n.t.).
[21] Rousseau (fr.) – Roşcatul, Roşcovanul (n.t.).

regina l-a trecut pe Gombauld pe statul de plată al regelui cu suma de douăsprezece sute de scuzi.

Făcând parte din casa regelui, Gombauld avea aşadar acces mai peste tot.

Într-o zi, el intră în camera reginei fără a fi anunţat şi o găsi pe aceasta culcată pe pat cu fustele ridicate din cauza căldurii. Era atât de cald, că regina se mărgini să întrebe: „Cine e acolo?”, iar când ilustrul îi răspunse, regina spuse: „Bine”.

Ceea ce se petrecu între regină şi poet n-a ştiut nimeni niciodată, căci Gombauld era foarte discret şi absolut nimeni n-ar fi ştiut de aventura lor dacă el n-ar fi scris într-un sonet despre ea:

De ce privirea-mi îndrăzneaţă mereu să te zărească,
De ce gându-mi adesea te face să zâmbeşti,
Ce sentimente stranii îmi stârneşti,
Forţându-mi inima să tacă, să vorbească?

Ce inocentă vină, ce voinţă în vid
Seamănă teamă şi iubire,
Fac să mă pierd sau, de ce nu, să mă câştig?
În propriii-mi ochi sunt mort, sunt nemurire.

Ce dragoste vicleană, ce lucru mă abate?
Doar o imagine şi inima îmi bate.
Mă prăbuşesc din culmea fericirii şi sufăr mereu.
Sau alteori îmi pierd credinţa şi, astfel golit,
Îndoit de-a dreptul de bietu-mi eu,
Gândesc că am gândit ce ochii mi-au zărit.

Dar, oricât de discret ar fi fost, Gombauld nu s-a rezumat doar la acest sonet. A scris *Edymion,* care a făcut vâlvă, căci luna, spunea el, nu era alta decât regina-mamă, pe care, în gravurile din metal pe care le-a făcut pentru ea, regina era reprezentată totdeauna cu o semilună deasupra capului.

De altfel, Gombauld avea pretenţia că-şi permisese intimităţi numai cu doamnele de la Curte şi cum, într-o zi, doamna de Rambouillet, care-i cunoştea slăbiciunea, îi reproşase că făcuse versuri pentru o ţărancă, chiar dacă o numise Philis, poetul îi răspunse prompt:

— Doamnă marchiză, era fiica unui fermier bogat din Saintonge şi avea mai mult de zece mii de scuzi ca zestre.

A scris o tragedie numită „Danaidele”, care a fost fluierată, chiar doamna Cornuel o spusese, ieşind de la reprezentaţie:

— Înapoiaţi-mi jumătate din bani!

— De ce?

— Pentru că n-am auzit decât jumătate din piesă.

După cum am amintit, era foarte curat şi îngrijit, alegând, în zilele în care ploua sau străzile erau murdare, căci puţina lui avere îl forţa să meargă pe jos, trotuarele cele mai curate pentru a-şi menaja vârful cizmelor. Or, cum era destul de priceput în lupta cu sabia, încăpăţânat şi bătăuş, se întâmplă să aibă o ceartă cu un gentilom pentru un loc pe care-l pretindeau amândoi şi căruia îi spuse:

— Iată adresa mea, veniţi la ora două a după-amiezii în faţa uşii mele. Voi ieşi cu o spadă, în aşa fel ca bătaia să nu fie un duel, ci doar o întâlnire. Cât despre martori, nu e nevoie să-i căutaţi, ne vor servi vecinii în acest scop.

Gentilomul acceptă condiţiile şi se prezentă la ora amintită. Gombauld ieşi cu sabia şi şarjă atât de grosolan, că-l forţă să dea înapoi, iar vecinii, martori într-adevăr la bătaie, se întrebau, pentru că-l văzuseră de mii de ori alegând cu precauţie locurile pe unde să calce:

— Cum a putut acest gentilom, care ştie să aleagă trotuarele cele mai curate, să-şi împingă adversarul drept în noroi şi buruieni?

Doamna de Rambouillet îl numea „Frumosul tenebros”.

Racan era atunci în culmea gloriei. Se născuse la doar patru ani după moartea lui Ronsard, treizeci şi patru de ani după naşterea lui Malherbe care era, după cum se spunea, maestrul său în poezie. Acesta devenise gelos pe el din cauza versurilor din „Odă Consolaţiei”, adresată domnului de Bellegarde la moartea lui de Termes, fratele său, şi care a avut un succes la fel de mare ca oda lui Malherbe dedicată lui Duperrier la moartea fiicei sale.

Iată strofa:

În Olimp el vede tot ce are mai frumos,
Lumini la picioarele-i călăuzind orgolios
Soarta, şi schimbând-o după bunul său plac.
Legiunile noastre ca furnicile mergând

Le vede pe mica îngrămădire de pământ,
Din care oamenii, în vanitatea lor, au plămădit ţări.

> *Niciodată, notează Tallemant des Réaux, forţa geniului acestui autor n-a părut mai clară decât acum, căci, în afara versurilor, se pare că înţelesul nu este unul comun. El are mina unui fermier, se bâlbâie şi n-a putut niciodată să-şi spună numele. R şi C, din nefericire, fiind două litere care nu se prea pot pronunţa, prima sunând ca un L, a doua ca un T, de cele mai multe ori a fost nevoit să-şi scrie numele pentru a putea fi înţeles.*

Era bărbatul cel mai distrat din lume – după domnul de Brancas, bineînţeles. Într-o zi, singur şi călare pe un cal, plecă la ţară să-şi vadă un amic. Făcând o treime din drum, a avut nevoie să coboare de pe cal. Dar neputând încăleca din nou, îşi continuă drumul pe jos. La poarta prietenului a găsit, în sfârşit, un pietroi, a urcat pe cal şi s-a întors în oraş fără să-şi fi văzut amicul. Era destul de familiar în casa domnului de Bellegarde. Într-o zi, venind de la vânătoare, ud şi murdar, a intrat în camera doamnei de Bellegarde crezând că intră la el şi nici n-a remarcat-o pe doamna de Bellegarde care se întreţinea în faţa căminului cu doamna de Lorges şi cu alte persoane. Acestea rămaseră mute de uimire şi nu se mişcau din cauza surprizei numai ca să vadă ce va face Racan. Acesta se aşeză pe scaun, îşi scoase cizmele şi îi spuse lacheului:

— Mergi repede şi-mi curăţă cizmele, eu o să-mi usuc aici ciorapii.

Lacheul îi scoase cizmele şi ieşi. El îşi trase ciorapii se apropie de foc şi, punând un ciorap pe capul doamnei de Bellegarde, îl puse pe celălalt pe capul doamnei de Lorges. Strângând din buze ca să nu râdă, izbucniră, în final, în hohote.

— Ah, mii de scuze, doamnele mele!, zise Racan fără să se încline. Vă luasem drept două suporturi pentru lemne.

În ziua în care fu primit la Academie, tot Parisul literar venise să-i asculte discursurile de inaugurare, dar mulţimea a fost dezamăgită când a scos la iveală o bucată de hârtie zdrenţuită.

— Domnilor, spuse el, contam că am să vă citesc, aşa cum este obiceiul, dar ogarca mea a mestecat hârtia şi, iată, extrageţi de aici ceea ce puteţi, căci eu nu ştiu pe de rost ceea ce e scris şi nici n-am o copie.

Şi a trebuit ca atât auditoriul, cât şi academicienii să se mulţumească cu aceste scuze.

Racan se bucura la Academie de o mare consideraţie.

Odată, forţat să ia un procuror pentru un proces, nu găsi decât pe cumnatul lui Chapelain.

— Şi de ce l-aţi ales pe acesta, şi nu pe altul?, spuse doamna de Rambouillet.

— Pentru că mi se pare, răspunse Racan, că fiind cumnatul domnului Chapelain, era şi cumnatul Academiei.

Racan era marchiz provenind din familia de Beuil şi văr cu domnul de Bellegarde.

Cât despre domnul Antoine Godeau, episcop de Grasse, acesta era atât de mic de înălţime încât era numit piticul prinţesei Julie, iar fiica lui de Montausier, atunci când acesta avu o fiică, întreba de ce nu se culcă şi el odată cu păpuşile. Cu toate că avea treizeci de mii de scuzi de la familia sa, iar de la cardinal avea două episcopii, era mereu fără bani. Chiar dacă lucra la biografii, la traduceri, la o istorie ecleziastică, în momentele sale de răgaz se ruga pentru oamenii de orice condiţie.

Una dintre operele sale se numea „Rugă pentru un procuror şi în ajutorul unui avocat”.

Fusese prezentat marchizei de domnişoara Paulet, de aceea era bine primit în casă.

Acestea erau persoanele ilustre pe care le-am numit şi care, împreună cu Colletet, Conrart, Desmarets, Rotrou, Mairet, Armand d’Andilly şi Voiture, ţineau salonul marchizei.

Ei făceau, ca să spunem aşa, parte integrantă din ceea ce se numea palatul Rambouillet, căci această clădire nu numai că aparţinea familiei, dar cuprindea şi spiritele luminate care se grupau în jurul ei şi se strângeau împreună deseori.

6
Ce se petrecea
la Palatul Rambouillet

În seara de 5 decembrie 1628, în care am deschis, odată cu hanul „La Barba Vopsită”, primul capitol al cărţii, toate numele literare ilustre care formau această societate – care mai târziu avea să cadă în ridicol şi pe care a ironizat-o şi Molière – erau adunate la palatul marchizei. Membrii Casei, dar şi invitaţii primiseră câte un bilet din partea doamnei de Rambouillet în care se anunţa că va avea loc o adunare extraordinară.

Cei care primiseră biletele nu veniră, ci alergară.

Totul se transforma într-un eveniment în această epocă fericită în care femeile începuseră să aibă influenţă în societate (începută în veacul al XVII-lea de către doamna de Rambouillet, doamna prinţesă, doamna de Montausier, domnişoara Paulet, domnişoara de Scudéry şi care se va întinde până în secolul al XVIII-lea prin Ninon de Lenclos, doamna de Sévigné, doamna de Montespan, doamna de Maintenon, domnişoara de Lafayette, doamna de Tencin, doamna du Deffand, doamna d’Épinay, doamna de Genlis şi, trecând peste Revoluţie, cu doamna de Staël, doamna Roland, doamna Tallien şi, ajungând până în zilele noastre, ca să încoronăm aceste trei veacuri, regina Hortense, doamna de Girardin, doamna Sand).

Se ştie că marea preocupare şi, mai ales, marea plăcere a marchizei era să facă surprize invitaţilor ei. I-a făcut într-o zi Sfinţiei Sale episcopul de Lisieux, Philippe de Cospéan, o surpriză care nici prin cap nu i-ar fi trecut unui episcop că ar putea fi făcută.

Exista în parcul Rambouillet o stâncă circulară din care ţâşnea o fântână. O perdea de arbori o ferea de priviri, acoperind-o. Era consacrată amintirii lui Rabelais care, deseori, îşi transforma cabinetul de lucru în bucătărie.

Într-o dimineaţă frumoasă, marchiza îl conduse într-acolo pe episcopul de Lisieux. Pe măsură ce se apropiau, prelatul clipea din ochi, pentru că zărise printre ramuri ceva care strălucea şi de care nu putea să-şi dea seama ce poate fi. Totuşi, pe măsură ce se apropiau, sfârşi prin a distinge şapte sau opt tinere fete îmbrăcate în nimfe, mai bine zis aproape îmbrăcate.

Într-adevăr, era domnişoara de Rambouillet în costumul Dianei, cu arcul pe umăr, cu semiluna pe cap şi, lângă ea, toate copilele din casă care, urcate pe stâncă, dădeau, aşa cum spunea Tallemant des Réaux, cel mai frumos spectacol din lume. Un episcop din zilele noastre poate s-ar scandaliza la un asemenea spectacol, dar episcopul de Lisieux fu atât de încântat de ceea ce vedea încât, ori de câte ori o zărea pe marchiză, îi cerea noutăţi despre preţioasele de la Rambouillet. Şi, cum îi atrăgea acesteia atenţia că, în asemenea împrejurări, Actéon fusese transformat în cerb şi sfâşiat de câini, ea răspundea că acest caz era în afara oricărei comparaţii, ştiind că bunul episcop era atât de urât încât nimfele puteau avea asupra lui efect, dar că el n-ar fi avut asupra nimfelor alt efect decât de a le pune pe fugă.

Totuşi, Sfinţia Sa îşi cunoştea bine starea şi chiar era primul care glumea pe seama asta, căci, atunci când fusese uns episcop de Riez, care era departe de a fi un Adonis, iar acesta merse să-i mulţumească, îi spuse:

— Vai!, domnule, eu trebuie să vă mulţumesc, căci înainte de a fi fost coleg cu mine, eram cel mai „urât” episcop din Franţa.

Poate toată partea masculină a societăţii doamnei de Rambouillet, mult mai numeroasă decât cea feminină, se aştepta ca marchiza să facă în seara aceea o surpriză ca şi aceea pe care o făcuse episcopului de Lisieux şi alergase la întâlnire cu această speranţă. De asemenea, toţi păstrau acea nelinişte plină de curiozitate care precede marile evenimente încă ignorate şi despre care au o vagă percepţie.

Conversaţia se învârtea în jurul temelor ştiute: dragostea şi poezia. Dar, mai ales, în jurul ultimei piese pe care o jucaseră actorii de la palatul Bourgogne, loc în care începuseră să se joace multe piese după ce Bellerose, Beaupré, soţia lui, domnişoara Vaillot, Villiers şi Mondory preluaseră direcţiunea teatrului.

Doamna de Rambouillet dăduse tonul atunci când primise să se joace la ea *Frédégonde* sau „Dragoste castă” de Hardy. Apoi s-a hotărât ca femeile cinstite care până atunci nu frecventaseră palatul Bourgogne puteau veni aici. Piesa care se pregătea acum era debutul unui bărbat tânăr protejat de marchiză şi care se numea Jean Rotrou. Piesa avea ca titlu *Hypocondriaque* sau „Moartea îndrăgostită”. Cu toate că era mediocră ca valoare, ea

avusese, graţie sprijinului pe care i-l dădea palatul Rambouillet, un succes grozav, ceea ce-l determină pe cardinalul Richelieu să-l cheme pe Rotrou la locuinţa sa din place Royale şi să-l numere printre colaboratorii obişnuiţi: Mairet, L'Estoile şi Colletet, în afară de cei doi colaboratori extraordinari, Desmarets şi Bois-Robert.

În momentul în care se discutau meritele incontestabile ale acestei comedii pe care Scudéry şi Chapelain o tocau ca pe carne, un bărbat tânăr şi frumos, în jurul vârstei de douăzeci şi nouă de ani, tocmai intră pe uşă. Era îmbrăcat într-un costum elegant şi avea aerul unui cavaler autentic. Traversând salonul, merse şi salută, după regulile etichetei, întâi pe doamna prinţesă, care, în calitatea sa de Alteţă, soţia domnului de Condé, prinţ de sânge, avea dreptul, oriunde s-ar fi aflat, la primul salut, apoi o salută pe marchiză, stăpâna casei, şi la urmă pe Julie.

Era însoţit de un bărbat mai în vârstă decât el cu doi-trei ani, îmbrăcat de sus până jos în negru, care se mişca în această adunare doctă şi impozantă cu un pas tot atât de timid pe cât de îndrăzneaţă şi degajată era alura amicului său.

— Atenţie, spuse marchiza zărindu-i pe cei doi tineri bărbaţi şi făcând semn către primul dintre ei, iată-l pe câştigător. Este atât de îndreptăţit să urce în Capitoliu la vârsta lui încât sper că nimeni nu va avea curajul să strige în urma carului său: „Cezar, aminteşte-ţi că eşti muritor!”.

— Ah, doamnă marchiză, răspunse Rotrou, căci era chiar el, lăsaţi-mă să vă contrazic. Niciodată critica, şi cea mai răuvoitoare, nu va putea spune despre sărmana mea piesă atâtea lucruri rele pe cât gândesc eu însumi şi vă jur că, dacă n-aş fi primit acordul domnului conte de Soissons, aş fi lăsat deoparte piesa mea „Moartea îndrăgostită”, ca şi cum ar fi fost cu adevărat moartă şi ea, şi aş fi debutat cu o comedie pe care o scriu în acest moment.

— Bine, bine, dar care este subiectul acestei comedii, dragul meu cavaler?, zise curioasă domnişoara Paulet.

— Un inel pe care nimeni nu va mai dori să-l pună în deget după ce vă va privi pe dumneavoastră, adorabilă leoaică: inelul uitării.

Un murmur aprobator şi o mişcare graţioasă din cap din partea celei căreia îi fusese adresat complimentul urmară

spuselor lui Rotrou, în timp ce tânărul bărbat îmbrăcat în negru se ţinea aproape ascuns în urma vorbitorului. Dar, chiar dacă era în totalitate necunoscut şi nu fusese prezentat marchizei ca unul dintre bărbaţii care aveau deja un nume sau care vor avea unul, prezenţa sa, oricât de modestă era, nu putea împiedica toate privirile să se fixeze asupra lui.

— Dar cum veţi avea timp să scrieţi o nouă comedie, domnule Rotrou, zise frumoasa Julie, acum că aţi fost admis să lucraţi pentru domnul cardinal?

— Domnul cardinal, răspunse Rotrou, a avut atât de lucru la asediul de la La Rochelle, că ne-a lăsat un pic să ne tragem sufletul şi eu am profitat, ca să lucrez la comedia mea.

În acest timp, tânărul bărbat îmbrăcat în negru continua să atragă o parte din atenţia care nu era interesată de spusele lui Rotrou.

— Nu pare a fi un om de spadă, spuse destul de tare domnişoara de Scudéry fratelui său.

— Are mai degrabă aerul unui secretar, răspunse acesta.

Tânărul bărbat îmbrăcat în negru auzi acest dialog şi salută cu un aer vesel.

Şi Rotrou auzise schimbul de cuvinte dintre frate şi soră.

— Da, da, spuse el. Într-adevăr, este un secretar care va fi într-o bună zi stăpânul nostru, al tuturor, da, da, ascultaţi-mă pe mine.

Fu rândul bărbaţilor să surâdă, jumătate dintre ei cu neîncredere, jumătatea cealaltă cu dispreţ. Femeile priviră cu o şi mai mare curiozitate la cel pe care-l prezentase Rotrou ca pe o promisiune strălucită.

În ciuda tinereţii sale, acesta se remarca prin ţinuta sa austeră, prin ridul care-i străbătea fruntea şi care părea săpat de gânduri şi prin ochii care-i străluceau ca o flacără. Restul figurii era obişnuit. Avea nasul gros, buzele strânse, atât cât se puteau vedea de sub mustaţa subţire.

Rotrou gândi că era timpul să dea explicaţii celor de faţă care-şi manifestau în mod vădit curiozitatea şi urmă:

— Doamnă marchiză, permiteţi-mi să vi-l prezint pe dragul meu compatriot Pierre Corneille, fiul unui avocat din Rouen, care va fi foarte curând fiul său de geniu.

Numele era complet necunoscut.

— Corneille, repetă Scudéry, este numele acelei păsări de rău augur.

— Da, cam aşa ceva, dar pentru rivali, domnule de Scudéry, răspunse Rotrou.

— Corneille, repetă şi marchiza la rândul ei, dar cu bunăvoinţă.

— *Ab illice cornix*[22] adică, îi suflă Chapelain episcopului de Grasse, monseniorul Godeau.

— Bun!, spuse Rotrou doamnei de Rambouillet, poate căutaţi pe frontispiciul unui poem sau la începutul unei tragedii şi încercaţi să vă amintiţi unde aţi întâlnit numele acesta. Nu l-aţi întâlnit nicăieri, doamnă marchiză. Nu se află încă înscris sub titlul unei piese, al unui poem sau al unei tragedii. Sub nici un titlu, doamnă marchiză. Şi nu este înscris nicăieri, pentru că acest tovarăş al meu, sosit ieri de la Rouen, mi-a plătit pentru noaptea asta cazarea. Îl voi conduce mâine la palatul Bourgogne, îl voi prezenta lui Mondory şi, într-o lună, îl vom aplauda cu toţii.

Tânărul bărbat ridică ochii spre cer ca un poet care spune: „Dumnezeu să-l vegheze!”.

Lumea se apropie, plină de curiozitate, de cei doi bărbaţi, mai ales doamna prinţesă, natură avidă de elogii, văzând în fiecare poet un admirator al frumuseţii sale, care începea să se stingă. Ea, mai ales, părea că nu mai poate de curiozitate, îşi trase fotoliul alături de grupul care se formase în jurul lui Rotrou şi al însoţitorului său, în timp ce bărbaţii şi mai ales poeţii din încăpere stăteau precauţi deoparte.

— Ei, domnule Corneille, zise prinţesa, aş putea fi informată despre numele comediei dumneavoastră?

Corneille se întoarse la această interpelare făcută puţin prea tare. În timp ce se întorcea, Rotrou îi suflă ceva la ureche.

— Se numeşte *Mélite,* răspunse, cel puţin până-n momentul în care Alteţa Voastră nu va găsi un alt nume mai potrivit.

— *Mélite, Mélite,* repetă prinţesa. Nu, trebuie lăsat aşa. *Mélite* este un nume încântător şi dacă îi corespunde şi conţinutul fabulei…

---

[22] *Saepe sinistra cava praedixit ab illice cornix.* (O cioară cenuşie striga în stânga mea şi-mi anunţa nenorocirea). Virgiliu, „Bucolicele”.

— Şi ceea ce are încântător mai ales, doamnă prinţesă, este faptul că nu este o fabulă, este o poveste, o poveste de dragoste.

— Cum asta, o poveste?, zise domnişoara Paulet.

— Să vedem, te rog, spune doamnelor subiectul poveştii de dragoste.

Corneille se-nroşi până-n vârful urechilor. Nimeni nu avea un aer mai nefericit ca el.

— Rămâne să aflu dacă povestea poate fi spusă în proză, comentă doamna de Combalet, făcând un pas înainte, iar pentru cazul în care Corneille ar fi putut povesti totuşi, îşi desfăcu evantaiul pe care-l ţinu în dreptul feţei.

— Mi-ar plăcea mai mult, spuse Corneille cu timiditate, să recit câteva versuri decât să le transpun în proză.

— Iată, sări Rotrou, aceasta este o piedică pentru micul tău poem în versuri. Am să vă spun eu, în două cuvinte, conţinutul poemului. Dar nu conţinutul are meritul, pentru că povestea este adevărată, iar prietenul meu, fiind eroul ei, n-a avut meritul s-o inventeze. Imaginaţi-vă, doamnă, că un prieten al acestui libertin…

— Rotrou, Rotrou, îl întrerupse Corneille.

— Voi relua, în ciuda întreruperii, spuse Rotrou. Imaginaţi-vă că un prieten îl prezintă într-o casă cinstită din Rouen, unde totul era pregătit pentru nunta numitului prieten cu o tânără încântătoare. Ce credeţi că va face domnul Corneille? Va aştepta ca nunta să se sfârşească şi, pentru moment, îi va fi de ajuns să fie cavaler de onoare. Chit că, mai târziu… înţelegeţi, nu-i aşa?

— Domnule Rotrou!, făcu doamna de Combalet trăgându-şi pe ochi scufia de carmelită.

— Chit că mai târziu ce va face?, repetă domnişoara de Scudéry cu un aer arogant. Dacă alţii au înţeles, vă previn, domnule, că eu n-am înţeles nimic.

— Sper asta, frumoasă Sapho – acesta era numele care i se dăduse domnişoarei de Scudéry în „Dicţionarul preţioaselor”. Eu vorbesc pentru Monseniorul episcop de Grasse şi pentru domnişoara Paulet, care au înţeles, nu-i aşa?

Domnişoara Paulet dădu o mică lovitură de evantai peste degete lui Rotrou, zâmbind provocator.

— Continuă, pungaşule, cu cât vei termina mai repede, cu atât va fi mai bine.

— Da, *ad eventum festina*[23] cum zicea Horaţiu. Ei bine, domnul Corneille, în calitatea sa de poet, urmează sfaturile prietenului lui Mecena: mai bine aşteaptă decât să te grăbeşti. Revine singur la domnişoara, bate într-un loc care nu se numeşte fidelitate, aşa cum i se părea lui, şi, din ruinele fericirii bunului său prieten, îşi construieşte propria fericire, iar această fericire este atât de mare încât trezeşte în inima acestui domn izvorul poeziei, care nu este alta decât cea la care îşi potoleşte setea Pégasse şi aceste nouă fecioare care se numesc muze.

— Staţi un pic, spuse doamna prinţesă, iată unde se poate ascunde Hippocrène[24]: în inima unui secretar de procuror! într-adevăr, asta nu e de crezut!

— Până la proba contrarie, nu-i aşa, doamnă prinţesă? Această probă va fi dată de amicul meu Corneille.

— Iată o doamnă fericită, spuse domnişoara Paulet. Dacă această piesă va avea succesul pe care i-l prezice domnul Rotrou, atunci ea va fi nemuritoare.

— Da, replică domnişoara de Scudéry eu răceala-i obişnuită, dar mă îndoiesc că, în timpul acestei nemuriri, dacă ar dura cât cea a Sybillei[25] din Cumes, o asemenea celebritate i-ar face rost de un soţ.

— Şi credeţi, Dumnezeule, zise domnişoara Paulet, că ar fi o atât de mare nenorocire să rămâi fată? Ah, când aceasta este frumoasă, bineînţeles! întrebaţi-o pe doamna de Combalet dacă este o bucurie divină să fii măritată!

Doamna de Combalet se mulţumi să scoată un suspin ridicând ochii spre cer şi clătinând cu tristeţe din cap.

— Cu toate astea, spuse şi doamna prinţesă, domnul Corneille s-a oferit să ne citească din rimele piesei sale.

---

[23] *Semper ad eventum festina.* (Grăbeşte deznodământul.) Horaţiu, „Arta poetică”.

[24] Hippocrène – în mitologia greacă, izvorul se găsea pe muntele Helicon şi ţâşnea acolo unde Pegas, calul înaripat, lovise cu copita. Aici se adunau muzele (n.a.).

[25] Sybilles – în mitologie, sibilele sunt preotese. Sibila din Cumae a primit de la Apollo darul de a trăi mii de ani, dar a uitat să-i ceară zeului şi dreptul de a-şi păstra tinereţea.

— Oh, este gata pentru asta, făcu Rotrou. Să ceri versuri de la un poet este ca şi cum ai cere apă de la un izvor. Hai, Corneille, recită, prietene!

Corneille se roşi, se bâlbâi, îşi duse mâna la frunte şi, cu o voce care părea făcută mai degrabă pentru tragedie decât pentru comedie, recită versurile următoare:

Te asigur, prietene, răul meu este incurabil
Nu ştiu nici un remediu şi mă simt incapabil!
Schimbarea ar fi dreaptă, după atâta nepăsare
Dar, în ciuda dispreţului, Mélite toată inima mea o are.
Mai are asupra sufletului meu multă putere.
Dacă îndrăznesc să vorbesc, o fac în tăcere.
Şi păstrez în zadar un pic de libertate
Pentru a-mi menaja stropul de vanitate.
Cu o singură privire adorabilă ea ajunge
Să lege tot în jurul meu şi tot mai tare strânge,
Şi sub un farmec atât de dulce privirea mea moare
Încât eu caut răul, evit o vindecare.
Privirea ei are asupra mea o putere atât de mare
Încât reînvie dintr-odată speranţa-mi delăsătoare,
Luptă cu neplăcerile inimii pline de spini
Şi menţine iubirea-mi vie în ciuda acestei cruzimi.
Dar această speranţă pe care o trezeşte în inima mea
Nu este decât o minciună care-mi aprinde dragostea.
Şi care, fără să-mi promită ceea ce pare să-mi dea,
Mă face să plâng şi să sufăr în sinea mea.
În ziua în care s-a născut, Venus, chiar nemuritoare
A vrut să moară de ruşine văzând-o atât de încântătoare.
Graţiile îşi doriră să coboare din ceruri
Pentru a se deda împreună la tot felul de jocuri,
Şi dragostea care nu a putut intra în ea
A avut încăpăţânare pe faţa ei să stea.

De două sau de trei ori, murmure admirative salutară versurile care probau că pura Phoebus, atât de la modă în societatea pariziană, invadase şi societatea din provincie şi că spiritele luminate nu se găseau doar în palatul Rambouillet sau în palatul Royal.

Dar acest ultim vers: „A avut încăpăţânare pe faţa ei să stea” a fost aplaudat cu încântare, doamna de Rambouillet dând tonul.

Doar câţiva bărbaţi, printre care se numărau şi cei doi fraţi Montausier, care nu puteau suferi această poezie, plină de antiteze, protestară prin tăcere.

Dar poetul nici nu le remarcă tăcerea, căci, surprins de aceste aplauze pe care i le dăruiau cele mai luminate dintre spiritele Parisului, se înclină zicând:

— Acum urmează sonetul Mélitei. Îl pot spune?

— Da, da, da!, strigară în acelaşi timp doamna prinţesă, marchiza de Rambouillet, frumoasa Julie, domnişoara Paulet şi toţi cei care-şi modelau gustul după cel al stăpânei casei.

Corneille continuă:

Prin ochii Mélitei nimic nu este admirabil,
Dincolo de loialitatea mea, nimic nu e durabil,
Durerea mea şi chipul ei nu se pot compara
Dragostea pentru mine e frumuseţea pentru ea.

Chiar dacă simţurile-mi ar găsi noi plăceri,
Inima mea nu răspunde acestor chemări,
Chiar dacă poartă în sine atâta neîndurare
Dragostea-mi e fără încetare.

De aceea flacăra mea
Găseşte în frumoasa-mi doar răceala sa
Şi, fără să fiu iubit, ard pentru Mélite,

Căci, aşa cum zeii au vrut ca să ne dea
Deopotrivă, dragoste şi merit,
Ea are tot meritul, eu toată dragostea.

Sonetele aveau privilegiul – în comparaţie cu celelalte poezii – de a stârni entuziasmul, cu toate că Boileau n-o spusese încă, deoarece s-a născut doar cu opt ani mai târziu.

„Un sonet fără defecte valorează singur cât un poem întreg” şi acest sonet, găsit fără defecte, mai ales de către femei, a fost aplaudat îndelung şi chiar domnişoara de Scudéry îşi înroşise mâinile.

Rotrou strălucea pentru triumful său şi, cu inima loială, plină de tandreţe şi de devotament, era în culmea bucuriei.

— Într-adevăr, domnule Rotrou, spuse doamna prinţesă, aţi avut dreptate, prietenul dumneavoastră este un tânăr bărbat care trebuie susţinut.

— Dacă aceasta este părerea dumneavoastră, doamnă, nu-i aşa că, prin Alteţa Sa prinţul, aţi putea obţine pentru el un loc undeva?, zise Rotrou, coborând vocea în aşa fel încât să fie auzit doar de doamna prinţesă. Căci n-are avere şi, vedeţi bine, se poate ca un geniu ca el să piară din cauza câtorva scuzi.

— Ah, sigur că da! Domnul prinţ! Chiar lui ar trebui să-i vorbesc de poezie… Da, da! într-o zi m-a găsit cinând cu domnul Chapelain. M-a chemat ca să-mi spună nu ştiu ce şi, când a sfârşit, m-a întrebat: „Apropo, cine este negrul acesta mititel care cinează cu domnia ta?” „E domnul Chapelain”, i-am răspuns eu, crezând că-n felul acesta am spus tot. „Şi cine este acest domn Chapelain?” „Cel care a făcut «Fecioara».” „«Fecioara»… Ah, este deci o persoană care face statui?” „Nu, dar am să-i spun doamnei de Combalet, care va vorbi cu cardinalul. Ar consimţi Corneille să lucreze la tragediile Eminenţei Sale?” „Va consimţi la orice ca să poată rămâne la Paris. Gândiţi-vă – a făcut astfel de versuri fiind secretarul unui procuror – ce va face când va trăi în lumea celor cărora dumneavoastră le sunteţi regină, şi marchizul – prim-ministru.”

— Asta e bine, aranjaţi să se joace *Mélite,* care va reuşi, şi noi vom aranja restul.

Şi întinse frumoasa-i mână princiară lui Rotrou care i-o luă între ale sale şi o privi ca şi cum i-ar fi apreciat frumuseţea.

— Ei bine, la ce vă gândiţi?, îi zise prinţesa.

— Privesc această mână şi mă gândesc dacă au loc pe ea două buze de poet. Vai, nu! Este prea mică.

— Din fericire, Dumnezeu mi-a dat două mâini: una pentru dumneavoastră, cealaltă pentru cine veţi vrea.

— Corneille, Corneille, strigă Rotrou, vino repede aici! Doamna prinţesă, pentru sonetul Mélitei, îţi permite acum să-i săruţi mâna.

Corneille rămase stupefiat, avu un moment de orbire şi fu gata să cadă. Într-o singură seară şi în ziua debutului în lume, să sărute mâna doamnei prinţese şi să fie aplaudat de doamna de

Rambouillet – niciodată visele sale de mărire nu ajunseseră să pretindă vreuna dintre aceste două favoruri.

Pentru cine era gloria? Era pentru Corneille şi Rotrou, care sărutau cele două mâini ale femeii cu sânge princiar? Erau pentru doamna de Condé, ale cărei mâini erau sărutate în acelaşi timp de viitorii autori ai pieselor „Venieslas” şi „Cidul”?

Posteritatea, consultată, a răspuns că onoarea era pentru doamna prinţesă.

În acest timp, maestrul Claude, cu bagheta albă în mâini, precum Polonius în „Hamlet”, veni să vorbească şoptit cu marchiza de Rambouillet şi, după ce-şi ascultă stăpâna, care vorbise la rândul ei la fel de încet, pentru ca nimeni să nu-i audă şi să primească doar câteva recomandări, marchiza ridică încet capul şi spuse surâzând:

— Dragii mei, scumpii mei domni, preţioasele mele prietene, după ce v-am invitat să petreceţi seara la mine, pentru a asculta versurile domnului Corneille, nu aveţi de ce să vă plângeţi, dar eu v-am invitat cu o intenţie mai materială, într-un scop mai puţin diafan. V-am vorbit întotdeauna de superioritatea sucului şi a îngheţatei italieneşti asupra sucului şi îngheţatei franţuzeşti. Ei bine, am căutat şi am găsit un om care a sosit chiar de la Napoli şi care ştie să facă o astfel de îngheţată, pe care o veţi gusta chiar acum. Nu voi spune deci: cine mă iubeşte să mă urmeze! Voi spune: cine iubeşte îngheţata să mă urmeze. Domnule Corneille, braţul dumitale!

— Braţul meu pentru dumneata, domnule Rotrou, spuse şi doamna prinţesă, care se hotărâse s-o urmeze pe marchiză întru totul.

Corneille, tremurând tot, cu stângăcia unui om de geniu abia sosit din provincie, întinse braţul marchizei, în timp ce Rotrou, galant şi cavalereşte, îşi prezentă braţul, arcuit frumos, prinţesei.

Contele de Salles, cel mai mic dintre fraţii Montausier, ca şi marchizul de Montausier oferiră braţul – unul frumoasei Julie, celălalt domnişoarei Paulet; Gombauld o conduse pe domnişoara de Scudéry. Ceilalţi se aranjară după cum se înţeleseră cu partenerele.

Doamna de Combalet care, cu îmbrăcămintea ei de carmelită, a cărei severitate nu era atenuată decât de un buchețel de violete şi de butonii roz pe care-i purta pe capişonul alb de

călugăriţă, nu putea să dea braţul vreunui bărbat, apucă braţul doamnei de Saint-Étienne, a doua fiică a marchizei, care era şi ea călugăriţă. Totuşi, exista o diferenţă între ea şi doamna de Combalet, căci în fiecare zi ea făcea un pas ca să intre în mănăstire, iar doamna de Combalet făcea un pas ca să iasă din ea.

Până atunci nu fusese nimic care să fi surprins invitaţii, dar mirarea lor crescu atunci când văzură că marchiza, în calitatea ei de ghid, trecuse înaintea prinţesei, se îndreptase către un loc spre zid unde se ştia că nu există nici uşă, nici altă ieşire.

Sosită aici, bătu în zid cu evantaiul. Imediat, zidul se deschise ca prin minune şi toţi se găsiră în pragul unei magnifice încăperi încărcate cu mobilier îmbrăcat în catifea albastră, pus în valoare de aur şi argint. Tapetul era din catifea asemenea celei a mobilelor şi ornamentelor. În mijlocul acestei camere se afla un fel de etajeră cu patru feţe, încărcată cu flori, cu fructe, prăjituri şi îngheţată, lângă care două fetiţe încântătoare – care nu erau altele decât surorile mai mici ale frumoasei Julie d’Angenne şi ale doamnei de Saint-Étienne – făceau onorurile de gazde.

Strigătul de admiraţie scos de societate fu unanim. Se ştia că nu exista în spatele zidului decât grădina celor Cincisprezece-douăzeci şi dintr-odată toţi vedeau apărând o cameră mobilată, atât de reuşit tapisată, cu un plafon atât de frumos pictat, încât puteai să crezi că numai o zână a putut să fie arhitect şi numai un magician a fost decorator.

În timp ce fiecare se extazia în faţa gustului şi a bogăţiei acestui cabinet care, sub numele de Camera Albastră, avea să devină atât de celebru mai târziu, Chapelain luase hârtie şi creion şi, într-un colţ al salonului, schiţa primele trei versuri din faimoasa „Odă către Zirphée”, care făcu tot atât de multă vâlvă ca şi „Fecioara” şi a avut onoarea să-i supravieţuiască.

Văzând gestul lui Chapelain şi ghicind şi intenţia pe care o avea, toată lumea tăcu, în timp ce acela care era socotit primul poet al timpului său se ridică şi, cu privirea inspirată, mâna întinsă şi piciorul în faţă, spuse următoarele versuri:

Urgande ştia bine altădată în favoarea lui
Amadis şi a bandei sale
Să fixeze, prin puterea-i dată,
Legile timpului, cărora cerurile vor ca totul să se supună,
A trebuit să fac în ochii voştri ceea ce am făcut şi odinioară:

L-am păstrat pe Artemiza cu arta cu care Urgande
A ştiut să-l păstreze pe Amadis.

Prin puterea acestei arte
Am construit un loc ferit de rău
Am ţinut timpul şi soarta deoparte.
Am biruit ezitările fiinţei incoruptibile
Pe cei ce-şi plănuiesc singuri viitorul cerurile nu-i ajută să stea,
Acolo unde nu ajung feţele lor teribile:
Bătrâneţea sau moartea.

Această frumuseţe fără egal
Pe care sute de rele au forţat-o să se predea
În edificiul său pur se va apăra
Va înşela aşteptările tuturor,
Va străluci în tronul său regal
Şi strălucirea sa
De-acolo, de deasupra,
Se va răspândi la infinit.
Fără de nori, eclipse, nici sfârşit.

Trei ropote de aplauze şi strigăte de entuziasm încununară această improvizaţie, în timp ce, în mijlocul strigătelor de bravo şi a uralelor, Voiture intră repede în camera pe care tocmai societatea o inaugura, palid şi plin de sânge, strigând:

— Un chirurg, un chirurg, marchizul de Pisany tocmai s-a bătut cu Souscarrières şi este rănit grav.

Şi, într-adevăr, în timpul acesta îl văzură în fundul salonului pe marchizul de Pisany pe care Brancas şi Chavaroche îl susţineau de braţe, fără cunoştinţă şi palid ca un mort.

— Fiul meu! Fratele meu! Marchize!, fură cele trei strigăte izbucnite în acelaşi timp. Şi, fără să se mai ocupe de Camera Albastră, atât de trist inaugurată, toţi fugiră spre cel rănit.

Chiar în momentul în care marchizul de Pisany era adus la palatul Rambouillet, un eveniment neaşteptat, care venea să complice situaţia, se petrecea la hanul „La Barba Vopsită”.

Étienne Latil, pe care-l credeau mort şi pe care-l culcaseră pe masă, aşteptând să i se coasă giulgiul şi căruia îi puseseră scândurile de sicriu alături ca să le bată-n cuie, scoase un

suspin, deschise ochii şi murmură, cu o voce slabă, dar perfect inteligibilă, două cuvinte:

— Mi-e sete!

7
Marina şi Jacquelino[26]

Cu câteva minute înainte ca Latil să arate că trăieşte prin cele două cuvinte pe care orice rănit care revine la viaţă le spune şi care, de fapt, făceau parte în primul rând din natura spadasinului nostru, un bărbat tânăr se prezentase la cârciuma „La Barba Vopsită" şi se informase de camera nr. 13, situată la primul etaj, întrebând dacă nu cumva camera cu pricina era ocupată de o ţărancă din jurul ţinutului Pau, numită Marina, putea fi recunoscută, adăugase tânărul, după părul ei foarte frumos şi ochii negri care-i puneau în valoare scufia roşie şi înfăţişarea întreagă, amintind de acei aspri Munţi Coarraze pe unde urcase în copilărie, cu capul şi picioarele goale, şi regele Henric al IV-lea.

Doamna Soleil îl ascultă pe tânăr cu zâmbetul pe buze, căci îi plăcea să privească în detaliu acest cap frumos. După care îi răspunse, însoţindu-şi vorbele de o privire inteligentă, că tânăra ţărancă denumită Marina se afla în camera indicată şi aştepta acolo de cel puţin jumătate de oră.

Şi, în acest timp, un gest graţios al doamnei Soleil, comun totdeauna femeilor de treizeci şi cinci de ani atunci când se află în prezenţa tinerilor de douăzeci sau douăzeci şi doi de ani, îi indică scara în capătul căreia trebuia să găsească el camera numărul 13.

Tânărul bărbat avea, aşa cum am spus, douăzeci sau douăzeci şi doi de ani, talie mijlocie, dar bine făcut şi în ale cărui mişcări se citea cu uşurinţă o anume eleganţă însoţită de forţă. Avea ochi albaştri ca ai celor din nord şi părul şi sprâncenele negre ca ale celor din sud. Un ten mai degrabă bronzat de soare decât palid din cauza oboselii, o mustaţă fină, care abia mijea deasupra buzei de sus atunci când deschidea gura, lăsa să se vadă două şiruri de dinţi albi, pe care i-ar fi invidiat orice femeie – toate acestea completau armonios ansamblul acestei figuri.

Costumul de ţăran basc era comod şi elegant. Se compunea dintr-o beretă roşie, de culoarea sângelui, având în centru un ciucure care-i cădea până la umăr şi două pene, una în acelaşi ton cu ciucurele, cealaltă de culoarea beretei, care încadrau în

---

[26] În publicaţia „Les Nouvelles" din 26 octombrie 1866, acest capitol figurează cu numărul VI.

mod cochet faţa. Vesta cu mâneci scurte, de aceeaşi culoare cu bereta, cu şireturi negre, lăsa să se vadă prin deschizătura mânecilor lungi unul dintre acele desuuri care, la nevoie, ar fi putut servi de plastron şi ar fi amortizat o lovitură de cuţit sau de spadă în timpul unui atac la lumina zilei sau a unei ambuscade în întunericul nopţii. Vesta aceasta, cu butoni de sus până jos, fusese nu de mult la modă în Paris, unde acum se purtau veste încheiate numai în partea de sus, în aşa fel încât să lase loc între vestă şi pantalonii scurţi pentru a putea fi văzute pliurile unei cămăşi fine din batist şi o mulţime de panglici şi dantele. Se încheia cu un fel de pantaloni strânşi pe picior, din piele de bivol de culoare gri, cărora le fuseseră adăugate tălpici cu toc înalt, ce ţineau loc de cizme celui care le purta. Un pumnal, trecut pe după cureaua din piele pe care o purta la brâu şi care susţinea o spadă lungă, ce-i bătea pulpele picioarelor, completa costumul celui care abia ne fusese prezentat ca un ţăran şi care, după armele pe care le purta, avea dreptul la titlul de gentilom de la ţară.

Sosit în faţa uşii, începu să privească în jur ca să se asigure că văzuse bine numărul 13 şi, fără să se grăbească, bătu într-un fel anume: întâi două bătăi apăsate, apoi, după un interval, încă două bătăi şi, în sfârşit, cea de-a cincea bătaie, ca între a patra şi cea de-a cincea să fie acelaşi interval de timp ca şi între a doua şi a treia.

La cea de-a cincea bătaie, uşa se deschise, ceea ce arăta că vizitatorul era aşteptat.

Persoana care deschise era o femeie între douăzeci şi opt şi treizeci de ani, în deplinătatea frumuseţii sale: ochii, care serviseră ca punct de reper în descrierea pe care i-o făcuse tânărul, scânteiau ca două diamante negre sub deschiderea de mătase a genelor sale lungi, părul era de o nuanţă atât de închisă încât comparaţia cu pana corbului, cărbunele sau cerneala era insuficientă. Obrajii aveau acea paloare caldă şi chihlimbarie care arătau că pasiunile femeii erau tumultuoase şi pasagere, mai degrabă, decât profunde şi durabile. Gâtul, în jurul căruia se strângeau patru rânduri de corali, era prins între umerii desenaţi viguros şi care coborau printr-o pantă dulce spre un piept frumos creionat. În ciuda acestui contur aproape sculptural, care aparţinea mai degrabă lui Niobé decât Dianei, talia era fină sau părea mai fină în comparaţie cu umerii. Fusta

scurtă, cu acelaşi desen ca al zebrei, dar în dungi roşii şi negre, lăsa la vedere un picior mai aristocratic decât costumul pe care-l purta şi o labă a piciorului care, raportată la trupul planturos, părea exagerat de mică.

Am greşit să spunem că uşa s-a deschis. Trebuie să spunem că ea s-a întredeschis numai şi atunci când tânărul bărbat pronunţă numele Marina, iar cea care răspundea la acest nume, ca şi când ar fi primit un ordin, îi răspunse cu numele Jacquelino. Abia atunci uşa se deschise şi cea care aşteptase lăsă pe vizitator să intre. Imediat după aceea, închise uşa şi trase zăvorul. Întorcându-se imediat, se grăbi să-l privească pe tânăr şi să se asigure că este chiar cel pe care-l aştepta.

Amândoi se priviră cu aceeaşi curiozitate: Jacquelino – cu braţele încrucişate, cu capul sus şi cu surâsul pe buze, Marina – cu capul puţin împins înainte, cu braţele lăsate în jos şi având aceeaşi atitudine de ameninţare a felinelor gata de atac, aşa cum leopardul sau pantera aşteaptă să se arunce asupra prăzii.

— Ei, drace!, strigă tânărul bărbat. Văd aici o verişoară delicioasă.

— Iar eu, pe sufletul meu, un prea frumos văr, spuse femeia.

— Pe cinstea mea, continuă Jacquelino, când avem rude atât de apropiate cărora le aparţinem şi care nu s-au văzut de mult timp, părerea mea este să începem cu o îmbrăţişare.

— N-am nimic împotriva unei astfel de maniere de a ura bun venit rudelor, răspunse Marina întinzând obrajii să fie sărutaţi şi care se roşiră imediat.

Nu era prea greu să se observe că roşeaţa se datora mai degrabă unei dorinţe de a irita decât unei pudori prea susceptibile.

Cei doi tineri se îmbrăţişară.

— Ah, pe sufletul veselului meu tată, spuse bărbatul cu un accent plin de umor, care la el părea ceva natural, cel mai plăcut lucru din lume este, cred eu, să îmbrăţişezi o femeie frumoasă, iar dacă trebuie să repeţi gestul, cred că este şi mai plăcut.

Întinse braţele a două oară ca să se bucure de cele spuse.

— Frumosul meu văr, opreşte-te, spuse femeia scurt. Vom vorbi despre asta mai târziu. Nu numai că acest lucru nu mi se pare la fel de plăcut cum ţi se pare ţie, dar n-avem nici timp. E

greşeala voastră. De ce aţi pierdut o jumătate de oră făcându-mă să vă aştept?

— Ei drace, frumoasă treabă! pentru că am crezut că voi fi aşteptat de vreo dădacă nemţoaică sau de vreo doamnă de companie slabă şi uscată. Şi spaniolă pe deasupra. Dar ne-am întâlnit şi îţi jur, frumoasă verişoară, că eu sunt cel care te va aştepta.

— Am luat act de această promisiune, dar în acest moment ard de nerăbdare să mă întorc la cea care m-a trimis şi pe care aţi şi văzut-o şi să-i spun că sunteţi gata să-i ascultaţi ordinele, aşa cum se cade unui cavaler curtenitor în faţa unei mari prinţese.

— Aceste ordine, spuse tânărul bărbat punând un genunchi la pământ, le ascult acum cu umilinţă.

— Oh, dumneavoastră în genunchi în faţa mea, Monseniore! Ridicaţi-vă!, strigă Marina şi-l sprijini să se ridice.

Apoi adăugă, cu un surâs provocator:

— Păcat, sunteţi încântător astfel.

— Să vedem, spuse tânărul bărbat luând mâna pretinsei sale verişoare şi aşezându-i-o peste mâna sa, înainte de toate: aţi aflat cu satisfacţie de întoarcerea mea?

— Cu bucurie.

— Şi această audienţă îmi este acordată cu plăcere?

— Cu încântare.

— Şi misiunea cu care am fost însărcinat este primită cu simpatie?

— Cu entuziasm.

— Şi sunt opt zile de când am sosit şi două zile de când tot aştept!

— Sunteţi încântător, într-adevăr, dragă vere, şi acum câte zile, vă rog, am sosit de la La Rochelle? Două şi jumătate!

— E adevărat.

— Şi, în aceste două zile şi jumătate, cu ce v-aţi ocupat?

— Cu serbările, ştiu, pentru că le-am văzut.

— De unde le-aţi văzut?

— Din stradă, ca un simplu muritor.

— Şi cum găsiţi că au fost?

— Superbe.

— Nu-i aşa că dragul nostru cardinal are imaginaţie? Maiestatea Sa, Ludovic al XIII-lea, deghizat în Jupiter!

— Şi, nici mai mult, nici mai puţin, în Jupiter Stator.

— Stator sau altul, nu contează.

— Ah, nu contează chiar aşa de puţin, frumoasă verişoară. Problema chiar în asta constă.

— În ce?

— În cuvântul „Stator”. Ştiţi, aşadar, ce înseamnă cuvântul „Stator”?

— Pe legea mea, nu!

— Asta înseamnă Jupiter care opreşte, cel care se opreşte.

— Să ne străduim să înţelegem ce ar fi Jupiter care se opreşte.

— La picioarele Alpilor, nu-i aşa?

— Vom face tot ceea ce vom putea în privinţa asta, mulţumim Domnului, în ciuda mulţimii pe care el o ţine în mână şi pe care o ameninţă iar cu Austria şi Spania.

— Fulgere de lemn.

— Şi fără aripi.

— Aripile fulgerului în locul războiului, aceştia sunt banii şi eu cred că nici regele şi nici cardinalul nu sunt bogaţi în acest moment. Deci, draga mea verişoară, Jupiter Stator, după ce a ameninţat Orientul şi Occidentul, va lăsa jos fulgerul fără să trăsnească.

— Oh, zise ea, în seara asta, sărmanele noastre regine vă vor primi bucuroase. O să le spuneţi asta?

— Le-am spus mai mult decât atât. Am trimis ca să le anunţ pe Maiestăţile Lor despre o scrisoare a ducelui de Savoia în care acesta jură că nu va trece Alpii.

— Să presupunem că, de data asta, îşi ţine cuvântul. Ştiţi doar că n-are obiceiul s-o facă.

— Dar, de data asta, are tot interesul s-o facă.

— Noi sporovăim, vere, sporovăim şi lăsăm timpul să treacă în mod inutil.

— Este din cauza dumneavoastră, verişoară, spuse tânărul bărbat cu acel surâs neaşteptat care-i lăsa să se vadă şiragurile de dinţi albi. Dacă dumneavoastră n-aţi vrut să-l folosim în mod util, eu nu sunt vinovat.

— Fiţi devotat stăpânelor dumneavoastră şi încercaţi să vă opriţi din vorbă. Iată cum sunteţi recompensat pentru devotamentul vostru: cu reproşuri. Doamne, cât sunt bărbaţii de nedrepţi!

— Vă ascult, verişoară.

Şi tânărul îşi dădu silinţa să dea o expresie cât mai gravă feţei sale.

— Ei bine, chiar în seara asta, spre ora unsprezece, sunteţi aşteptat la Luvru.

— Cum, în seara asta? în seara asta voi avea onoarea să fiu primit de Maiestăţile Lor?

— Chiar în seara asta.

— Credeam că astă-seară va fi un balet la Curte!

— Da, dar regina, aflând această noutate, s-a plâns imediat de o mare oboseală şi o durere de cap insuportabilă. Ea le-a spus celor din jur că numai un somn bun ar putea s-o facă să-şi revină în fire. A fost chemat Bouvard. Acesta a recunoscut imediat simptomele unei migrene neiertătoare. Bouvard, deşi este medicul regelui, este alături de noi cu trup şi suflet. El a recomandat reginei un repaus absolut şi ea se va odihni aşteptându-vă.

— Dar cum voi intra la Luvru? presupun că nu-mi voi spune numele.

— Totul este prevăzut, fiţi liniştit. În seara asta, în ţinută de cavaler, vă veţi găsi pe strada Fosse-Saint-Germain. Un paj, purtând livreaua doamnei prinţese, galben-deschis cu albastru, o să vă aştepte în colţul străzii Poulie. Va avea un cuvânt de ordin şi vă va însoţi până-n coridorul care duce la camera reginei, unde domnişoara de onoare care este de serviciu vă va lua în primire. Dacă Maiestatea Sa vă poate primi imediat, veţi fi introdus în camera sa. Altfel, veţi aştepta în cabinetul învecinat până la momentul potrivit.

— Şi de ce, scumpă verişoară, nu sunteţi dumneavoastră cea care devine nerăbdătoare să mă aştepte? Vă jur că asta mi-ar plăcea mult mai mult.

— Pentru că săptămână mea de serviciu s-a sfârşit şi pentru că-mi petrec timpul departe de palat, după cum vedeţi.

— Şi aveţi aerul că folosiţi timpul în mod agreabil.

— Ceea ce doriţi dumneavoastră, dragul meu văr, nu se întâmplă decât o dată.

Chiar în momentul acela se auzi bătând grav orologiul de la Blancs-Manteaux.

— Ora nouă!, strigă Marina. Îmbrăţişaţi-mă repede, vere, şi scoateţi-mă afară de aici. Abia mai am timp să mă întorc la

Luvru şi să spun că am ca rudă un cavaler încântător care şi-ar da… ei bine, ce anume v-aţi da pentru regină?

— Viaţa! Este de ajuns!

— E prea mult. Să nu daţi niciodată ceea ce nu puteţi primi înapoi şi nici ceea ce, odată dat, nu se mai găseşte nicăieri. La revedere, vere!

— Apropo, spuse tânărul oprind-o, există nişte semne de recunoaştere, ceva, un cuvânt de ordine pe care să-l schimb cu pajul?

— Adevărat, uitasem de asta. Îi veţi spune „Casal”, el vă va răspunde „Mantua”.

Şi tânăra femeie întinse de data asta pretinsului ei văr nu obrajii îmbujoraţi, ci chiar buzele pe care primi două sărutări.

Apoi ieşi în fugă şi se lansă în jos pe scări cu rapiditatea unei femei pe care, dacă ai fi fost tentat, n-ai fi reuşit nicicum s-o urmăreşti.

Jacquelino mai rămase câteva minute în cameră după ieşirea ei, îşi puse pe cap bereta pe care şi-o scosese la începutul dialogului, o aşeză mai bine şi, fără îndoială, ca să dea timp mesagerei de la Luvru să se îndepărteze şi să dispară, coborî scările încet fredonând acest cântec al lui Ronsard:

Mi se pare că ziua
Durează mai mult decât un an
Când, din nefericire, n-am ocazia
Să văd marea frumuseţe a celei care
Îmi ţine inima şi fără care
Oricât aş vrea, nu văd nimic în jur

Era la al treilea cuplet al cântecului şi la ultima treaptă a scării atunci când îşi aruncă ochii în sala de jos unde aveau obiceiul să se strângă băutorii şi văzu, luminat de flacăra unei lumânări lipite de perete, un bărbat palid şi însângerat, întins pe o masă, gata să-şi dea sufletul. Alături de el se afla un călugăr capucin care părea că ascultă confesiunea muribundului. Curioşii se grăbeau la uşi şi ferestre, dar, ţinuţi în loc de prezenţa călugărului şi de solemnitatea actului pe care-l împlinea cel rănit, nu îndrăzneau să intre în sală.

Cele văzute întrerupseră cântecul şi cum cârciumarul se afla la uşă, tânărul i se adresă:

— Hei, maestre Soleil!, făcu el.

Maestrul Soleil se apropie ţinându-şi boneta în mână.

— Ei bine, ce pot face pentru dumneavoastră, tinere domn?, zise el.

— Ce naiba face acest om culcat pe masă cu un călugăr alături de el?

— Se spovedeşte.

— Văd bine, ce naiba, că se spovedeşte! Dar cine este? Şi de ce se spovedeşte?

— Cine este?, îşi reluă spusele cârciumarul cu un suspin. Este un tânăr brav şi cinstit care se numeşte Étienne Latil, unul dintre cei mai buni clienţi ai casei mele. De ce se spovedeşte? pentru că nu mai are, probabil, decât câteva ore de trăit. Cum este credincios, a cerut în gura mare un preot, când soţia mea l-a zărit pe acest capucin care ieşea de la Blancs-Manteaux şi l-a chemat aici.

— Şi din ce cauză moare acest om cinstit?

— Oh! Domnule, dacă ar fi fost vorba de altcineva, ar fi fost mort de zece ori. Moare din cauza a două lovituri de sabie grozave: una care i-a intrat prin spate şi i-a ieşit prin piept şi una care i-a intrat prin piept şi i-a ieşit prin spate.

— A fost deci acţiunea mai multor bărbaţi?

— Erau patru, domnule, erau patru bărbaţi.

— O ceartă.

— Nu, o răzbunare.

— O răzbunare?

— Da, se temeau că va vorbi.

— Şi, dacă ar fi vorbit, ce ar fi putut spune?

— Că i s-a oferit o mie de pistoli ca să-l asasineze pe contele de Moret şi că el a refuzat.

Tânărul bărbat tresări când auzi acest nume şi, privindu-l fix pe cârciumar, îl întrebă:

— Să-l asasineze pe contele de Moret? Sunteţi sigur de ceea ce spuneţi, bravul meu om?

— Am auzit-o chiar din gura lui. A fost primul pe care l-a spus, după ce a cerut să bea ceva.

— Contele de Moret, repetă el gânditor. Antoine de Bourbon?

— Antoine de Bourbon, da.

— Fiul regelui Henric al IV-lea?

— Şi al doamnei Jacqueline de Bueil, contesă de Moret.

— E straniu, murmură tânărul.

— Oricât de straniu ar fi, acesta este adevărul.

Atunci, după o tăcere de un moment, spre mirarea jupânului Soleil şi în ciuda strigătelor sale: „Unde vă duceţi? Unde vă duceţi?”, bărbatul dădu la o parte ajutoarele cârciumarului şi servitorii care se strânseseră la uşa interioară, intră în sala ocupată de capucin şi de Étienne Latil, doar se apropie de rănit şi, aruncând pe masă o pungă, care, după cum sunase, putea fi socotită destul de plină, spuse:

— Étienne Latil, ia asta ca să te îngrijeşti! Dacă o să-ţi revii, imediat ce vei fi transportabil, cere să fii dus la palatul ducelui de Montmorency, strada Blancs-Manteaux. Dacă vei muri, să mori cu credinţa în Dumnezeu. N-or să-ţi lipsească liturghiile şi slujbele care-ţi vor fi dedicate.

La apropierea tânărului, rănitul se ridică într-un cot şi, ca la vederea unui spectru, râmase mut, cu ochii larg deschişi, cu sprâncenele încruntate şi gura deschisă larg.

Şi apoi, când bărbatul se îndepărtă:

— Contele de Moret!, murmură rănitul lăsându-se să cadă pe masă.

Cât despre capucin, de la primii paşi pe care Jacquelino îi făcuse în cameră, îşi trăsese repede capişonul pe faţă ca şi cum s-ar fi temut să nu fie recunoscut de acesta.

8
Scări şi coridoare

Ieşind de la cârciuma „La Barba Vopsită”, contele de Moret, pe care nu avem nici un interes să-l mai prezentăm incognito, coborî strada l’Homme-Armé, se întoarse la dreapta, o luă pe strada Blanc-Manteaux şi merse până la poarta locuinţei ducelui de Montmorency, pe nume Henric al III-lea, care se deschidea prin două laturi: una dădea în strada Blancs-Manteaux, alta, în strada Sante-Avoye.

Fără îndoială, fiul lui Henric al IV-lea era primit cu familiaritate în casa ducelui, căci, imediat ce fu recunoscut, un tânăr paj de cincisprezece ani luă un sfeşnic cu patru braţe, aprinse lumânările şi merse înaintea lui pe coridor.

Prinţul îl urmă pe paj.

Apartamentul contelui de Moret era la primul etaj. Pajul lumină una dintre camere şi aprinse alte două sfeşnice asemănătoare primului, apoi se adresă prinţului:

— Alteţa Sa are ceva să-mi comande?

— Eşti de serviciu pe lângă stăpânul tău în seara asta, Galaor?, zise contele de Moret.

— Nu, Monseniore, m-a concediat. Serviciul meu s-a terminat.

— Vrei să vii cu mine?

— Cu multă plăcere. Monseniore.

— În acest caz, îmbracă-te călduros şi ia-ţi o haină bună, noaptea asta va fi frig!

— Oh, oh, spuse tânărul paj, obişnuit cu stăpânul său, un alergător neobosit pe străduţele întunecate în timpul nopţii. Voi avea o gardă de noapte, după cât se pare.

— Da, o gardă de onoare, la Luvru. Dar ştii, Galaor, nici un cuvânt, nici măcar stăpânului tău.

— E suficient să ştiu, domnule, spuse pajul cu un surâs şi punându-şi degetul peste buze.

Apoi se înclină şi ieşi.

— Vei pune şaua pe un cal şi vei lua cu tine pistoalele încărcate la oblânc.

— Un singur cal?

— Da, unul singur: vei merge în spatele meu. Un al doilea cal ar atrage atenţia.

— Monseniorul va fi ascultat punct cu punct.

Sunară orele zece. Contele ascultă, numărând, bătăile orologiului de bronz.

— Ora zece, spuse el. E bine. Du-te, într-un sfert de oră totul trebuie să fie pregătit.

Pajul se înclină şi ieşi mândru de încrederea pe care i-o arăta contele.

Cât despre acesta, alese din garderobă un costum simplu de cavaler, dar elegant, cu vestă scurtă din velur grena şi ciorapi din velur albastru. Câteva dantele minunate de Bruxelles formau gulerul şi manşetele cămăşii sale din batist care scăpa prin deschiderea pentru braţe a vestei şi între intervalul lăsat la centură între vestă şi ciorapi. Îşi puse cizme de bivol înalte până deasupra genunchiului şi pe cap un coif din fetru gri, împodobit cu două pene asortate la culoarea veşmintelor, bleu şi grena, susţinute de un şnur prins cu diamant. Apoi, îşi puse deasupra îmbrăcămintei un centiron lat care susţinea o sabie cu mâner de un roşu-închis, cu lamă de oţel, armă de lux şi, în acelaşi timp, de apărare.

În sfârşit, cu cochetăria firească bărbaţilor tineri, acordă câteva minute şi îngrijirii feţei: privi atent buclele naturale ale părului care cădeau de fiecare parte a chipului regulat, aranjă căderea meşei de păr împletit pe care o purta pe tâmpla stângă şi care ajungea aproape până la centură, îşi potrivi mustaţa trasă puţin de barbişonul care refuza să crească atât de repede pe cât ar fi dorit el, luă dintr-un sertar o pungă cu bani în locul celei pe care o dăduse lui Latil şi, cum punga îi aminti de ceva, se întrebă:

— La naiba, murmură el, de ce ar fi dorit să mă ucidă? Şi, cum nu-şi dădu nici un răspuns satisfăcător, reflectă un timp, îndepărtă amintirea cu nepăsarea tinereţii, se pipăi peste tot ca să se asigure că nu uitase nimic şi toate detaliile erau la locul lor, aruncă o privire imaginii din oglindă şi o porni pe scară în jos cântând ultimul cuplet din cântecul de Ronsard, pe care l-am auzit fredonat la cârciuma „La Barba Vopsită”.

Cântece, du-te acolo unde te trimit
În camera iubitei mele
Şi spune-i, când îi săruţi mâna,
Că, pentru a mă face sănătos,
Nu poate să-mi promită ceva mai frumos

Decât că te va ascunde la sânul său.

La poarta care dădea în stradă, contele găsi calul şi pajul care-l aştepta, apoi sări pe cal cu eleganţa unui călăreţ înnăscut. La invitaţia sa, Galaor sări pe crupa calului, în spatele său. Contele, după ce se asigură că pajul stătea bine, scoase calul pe drum, coborî strada Maubrie, o luă pe strada Trousse-vache, părăsi şi strada Saint-Honoré şi urcă încet strada Poulies.

La colţul străzii Poulies cu strada Fossés-Saint-Germain, sub o madonă luminată de o lampă de stradă, stătea aşezat pe o bornă de piatră un tânăr care, văzând un cavaler cu un paj în crupă, gândi că, probabil, era chiar cel pe care-l aştepta şi dădu la o parte mantia cu care era înfăşurat.

Mantia acoperea o îmbrăcăminte galben-deschis cu albastru şi aceasta era livreaua casei doamnei prinţese.

Contele îl recunoscu pe pajul care-i fusese descris, îl lăsă pe Galaor să se dea jos de pe cal şi, coborând în stradă, se apropie de băiatul cel tânăr.

Acesta se ridică de pe bornă şi rămase la o distanţă respectuoasă aşteptând cuvântul de ordine.

— *Casal,* spuse contele.

— *Mantua,* răspunse pajul.

Contele făcu un semn cu mâna lui Galaor să se îndepărteze şi, întorcându-se către cel care trebuia să-i servească de ghid, îl întrebă:

— Aşadar, tu eşti cel pe care trebuie să-l urmez, dragul meu copil?

— Da, domnule conte, dacă doriţi, răspunse acesta cu o voce atât de catifelată, încât prima idee care-i veni prinţului fu aceea că avea de-a face cu o femeie.

— Ei bine, atunci, spuse acesta, încetând să-l mai tutuiască pe îndoielnicul său tovarăş, aveţi bunătatea să-mi arătaţi drumul!

Această schimbare în accentul şi în cuvintele contelui nu scăpă deloc celui căruia îi erau adresate. Îl fixă cu o privire scânteietoare şi, încercând să-şi stăpânească o izbucnire de veselie, merse înaintea contelui.

Traversară podul care se ridică datorită unui cuvânt de ordine pe care-l spuse cu o voce joasă pajul santinelei, apoi depăşiră poarta Luvrului şi se îndreptară spre aripa de nord.

Sosiţi la ghişeul santinelei, pajul îşi scoase mantia, şi-o puse pe braţ, ca să ajute pe cel de serviciu să-i vadă bine livreaua cunoscută, albastru cu galben-deschis şi, cu o voce pe care încercă din răsputeri s-o facă masculină, spuse:

— Casa doamnei prinţese!

Dar, în timpul mişcării pe care o făcu, pajul fu obligat să-şi descopere faţa. O rază de lumină venită din ghişeul santinelei căzu de sus şi lumină din plin părul bogat care-i cădea pe umeri în valuri blonde, ochii albaştri, plini de maliţie şi veselie, şi gura fină şi spirituală atât de promiţătoare sărutărilor nebuneşti. Contele o recunoscu imediat pe Marie de Rohan-Montbazon, ducesă de Chevreuse.

Se apropie de ea cu vioiciune şi, la o cotitură a scărilor, spuse:

— Draga mea Marie, nu-i aşa că ducele mi-a făcut o onoare să fie gelos pe mine, aşa ca totdeauna?

— Nu, dragul meu conte, îi răspunse pajul, numai de când sunteţi îndrăgostit de doamna de Montagne şi faceţi atâtea nebunii pentru ea.

— Bun răspuns, spuse prinţul râzând. Văd că, atât pentru spirit, cât şi pentru înfăţişare, rămâneţi cea mai spirituală şi cea mai frumoasă creatură care există pe lume.

— Chiar dacă m-aş fi întors din Olanda doar ca să ascult acest compliment din gura dumneavoastră, spuse pajul salutând, şi n-aş fi regretat cheltuielile făcute cu acest voiaj, Monseniore.

— Ah, da, dar credeam că, după aventura grădinilor din Amiens[27], aţi fost exilată.

— A fost recunoscută nevinovăţia mea şi a Maiestăţii Sale şi, după insistenţele reginei, domnul cardinal a binevoit să mă ierte.

— Fără condiţii?

— Mi-a cerut să jur că nu mă voi mai amesteca în intrigi.

— Şi vă ţineţi jurământul?

---

[27] În iunie 1626, ducele de Buckingham, trimisul extraordinar al regelui Angliei, trebuia să o însoţească pe prinţesa Henriette de France de la Paris la Londra, unde aceasta urma să se mărite cu regele Carol I. Eticheta cerea ca regina Anna de Austria să însoţească cortegiul până la Boulogne-sur-Mer. Profitând de o oprire de câteva zile la Amiens, într-o seară, în grădinile Episcopiei, Buckingham se găsi singur cu regina şi, după mai multe mărturii ale unor persoane, încercă să obţină avantaje asupra situaţiei. Nu există vreo probă istorică asupra lipsei de conduită a reginei, dar episodul a inspirat mai mulţi autori.

— Cu scrupulozitate, după cum vedeţi.

— Şi conştiinţa voastră nu vă spune nimic?

— Am dispensă de la papă.

Contele începu să râdă.

— Şi, de fapt, continuă falsul paj, nu este nimic intrigant în a conduce un frate vitreg la sora sa vitregă.

— Draga mea Marie, îi spuse contele de Moret, luându-i mâna şi sărutându-i-o cu acea dorinţă de îndrăgostit moştenită de la tatăl său, regele, şi pe care am mai văzut-o manifestându-se în cuvintele pe care le-a spus falsei sale verişoare la hanul „La Barba Vopsită”, nu-i aşa că-mi veţi păstra surpriza ca încăperea dumneavoastră să fie în drum spre camera reginei?

— Ah!, nu e nici-o îndoială că sunteţi fiul cel mai legitim al lui Henric al IV-lea. Toţi ceilalţi sunt nişte bastarzi.

— Chiar fratele meu Ludovic al XIII-lea, spuse contele râzând.

— Mai ales fratele vostru Ludovic al XIII-lea, Dumnezeu să ne aibă în paza lui! Oare o avea măcar o picătură din sângele vostru în vinele lui?

— Nu suntem fraţi de aceeaşi mamă, ducesă.

— Ei, cine ştie, poate nu sunteţi nici de acelaşi tată!

— Oh, Marie, sunteţi adorabilă, spuse contele de Moret, lăsaţi-mă să vă îmbrăţişez.

— Sunteţi nebun? Să îmbrăţişaţi un paj pe scară? Vreţi să vă pierdeţi reputaţia, mai ales acum, când abia aţi venit din Italia?

Lăsă mâna ducesei să cadă.

— Bun, regina a trimis astă-seară la hanul „La Barba Vopsită” pe una dintre cele mai frumoase femei ale noastre şi ea s-a plâns, spuse ducesa.

— Verişoara mea, Marina?

— Da, verişoara voastră, Marina.

— Ei, drace! Vreţi să spuneţi adevărul despre această persoană încântătoare? Văd că o cunoaşteţi.

— Cum, dumneavoastră, prinţe, n-o cunoaşteţi?

— Nu!

— N-o cunoaşteţi pe Fargis?

— Fargis, soţia ambasadorului nostru în Spania?

— Chiar aşa. A fost plasată în apropierea reginei după faimoasa scenă din grajdurile din Amiens despre care v-am vorbit mai înainte şi care ne-a adus exilarea.

— Ei bine, asta da, surpriză!, spuse contele de Moret izbucnind în râs. Iată o regină bine păzită, cu ducesa de Chevreuse la capul patului şi cu doamna de Fargis la piciorul patului.

Ah, sărmanul meu frate Ludovic al XIII-lea! Recunoaşte, ducesă, n-are nici-o şansă fratele meu!

— Dar, vedeţi, Monseniore, că sunteţi impertinent de încântat şi e bine că am ajuns!

— Am ajuns, deci?

Ducesa scoase o cheie din buzunar şi deschise uşa unui coridor îngust, aflat în întuneric.

— Iată căminul vostru, Monseniore, spuse ea.

— Presupun că n-aveţi pretenţia să mă faceţi să intru aici, nu?

— Din contră, va trebui să intraţi, şi chiar de unul singur.

— Bine, mi s-a jurat moarte. Voi găsi câteva trape deschise sub picioare şi… bună seara, Antoine de Bourbon! în fond, nu voi pierde mare lucru dacă femeile mă tratează atât de rău!

— Ingratule, dacă ai cunoaşte pe cea care te aşteaptă la capătul acestui coridor…

— Cum, aproape că strigă contele de Moret, la capătul acestui coridor eu sunt aşteptat de o femeie?

— Va fi a treia din seara aceasta, şi dumneata te plângi, frumosule Amadis[28].

— Nu mă plâng deloc. La revedere, ducesă!

— Luaţi aminte la trape!

— Îmi este egal, voi risca!

Ducesa închise uşa după contele care se găsea acum în beznă.

Ezită un moment. Habar nu avea unde se află. Avu mai întâi ideea de a se întoarce, dar zgomotul cheii în broasca uşii şi hotărârea din vocea ducesei îl făcură să se oprească.

În sfârşit, după câteva momente de ezitare, a decis să împingă aventura până la capăt.

— La naiba!, strigă el. Frumoasa ducesă a spus că sunt fiul legitim al regelui Henric al IV-lea, să n-o facem să mintă.

Şi înaintă către capătul celălalt al coridorului, opus celui prin care intrase.

---

[28] Personaj care a dat titlul unui roman cavaleresc spaniol la începutul secolului al XIV-lea, Amadis de Gaule. Era un cavaler frumos şi un om împlinit.

Abia făcu vreo douăzeci de paşi în întunericul cel mai profund, cu o ezitare pe care şi cel mai curajos bărbat o încearcă în întuneric, că auzi un foşnet de rochie şi respiraţia cuiva care venea spre el.

Se opri. Atât foşnetul rochiei, cât şi respiraţia se opriră şi ele.

Încercă să adreseze un cuvânt acestui zgomot încântător, când o voce dulce şi tremurătoare întrebă:

— Dumneavoastră sunteţi, Monseniore?

Vocea se auzea de la o distanţă de aproximativ doi paşi.

— Da, răspunse contele. Făcu doi paşi în faţă şi întâlni o mână întinsă, care o căuta pe a sa. Dar abia o atinse că aceasta se retrase ca şi cum ar fi fost o mimoză.

Un strigăt uşor, între surpriză şi teamă, se auzi şi trecu pe la urechile prinţului, uşor şi melodios ca suspinul unei silfide sau ca vibraţia unei harpe eoliene.

Contele tresări. Încercă o senzaţie absolut nouă, complet necunoscută.

Senzaţia era delicioasă.

— Oh, murmură acesta, unde sunteţi?

— Aici, se bâlbâi vocea.

— Mi s-a spus că voi găsi o mână ca să mă conducă, pentru că nu cunosc drumul. Îmi refuzaţi mâna aceasta?

Urmă un scurt moment de tăcere din partea persoanei căreia îi fusese adresat reproşul, apoi, aproape imediat:

— Iat-o, spuse ea.

Contele primi între mâinile sale, fără să încerce s-o păstreze, o mână tremurătoare şi temătoare. Apoi, mâna rămase imobilă ca şi cum, prin forţa voinţei, i se smulsese orice urmă de viaţă.

Era, dacă ne putem servi de această expresie, o mână complet mută.

Dar mutismul acesta care-i fusese impus nu-l împiedică pe conte să observe că era mică, fină, dulce, prelungă şi aristocratică, dar, mai ales, era o mână virginală.

Contele ar fi vrut să poarte mâna aceasta nu spre buze, ca s-o sărute, ci spre inimă.

Rămăsese, după ce atinsese această mână, nemişcat, ca şi cum ar fi uitat complet de ce venise.

— Veniţi, domnule?, zise vocea dulce.

— Unde trebuie să merg?, murmură contele neştiind ce să răspundă.

— La regina care vă aşteaptă. La Maiestatea Sa.
— Adevărat, uitasem.
Şi, venindu-şi în fire, spuse suspinând:
— Să mergem!
Porni din nou la drum, un nou Tezeu ghidat prin labirintul mai puţin complicat, dar mai obscur decât cel din Creta, condus nu de firul Ariadnei, ci de Ariadna însăşi.
După câţiva paşi, Ariadna o luă la dreapta.
— Am ajuns, spuse ea.
— Vai!, murmură contele.
Şi, într-adevăr, cei doi se apropiară de un portal mare, vitrat, care dădea în camera reginei. Dar, cum Maiestatea Sa, văzându-se indispoziţia sa, încercase să doarmă, totul era stins, cu excepţia unei singure lămpi atârnate de plafon care, pătrunzând dincolo de vitraliu, nu lăsa să intre decât o lumină ca a unei stele.
La lumina asta, oricât de slabă era, contele încercă să-şi vadă călăuza cea misterioasă, dar nu distinse decât conturul unei umbre.
Tânăra fată se opri.
— Domnule, zise ea, acum, că vedeţi destul de bine ca să puteţi merge singur, vă rog să mă urmaţi.
Şi, în ciuda efortului pe care-l făcu contele ca să-i reţină mâna, ea se desprinse, merse în faţa lui, deschise uşa coridorului şi se găsi în anticamera reginei.
Contele o urmă.
Străbătură în linişte, pe vârful picioarelor, anticamera, ca să găsească uşa din faţa coridorului, care era uşa apartamentului Annei de Austria, când, deodată, se opriră amândoi, surprinşi de un zgomot care venea de pe coridor.
Era zgomotul făcut de mai multe persoane care urcau scările.
— Oh, Doamne, murmură tânăra fată, oare a fost ideea regelui ca, ieşind de la balet, să vină pentru a afla noutăţi de la Maiestatea Sa?
— Într-adevăr, zgomotul se aude din partea aceea.
— Aşteptaţi!, mă duc să văd.
Se îndreptă spre uşa care dădea spre scara mare, o întredeschise, apoi reveni la conte cu vioiciune, spunând:
— El este, repede, repede! Intraţi în cabinetul acesta!

Deschizând o uşă acoperită de tapiserie, îl împinse pe conte şi intră după el. Era şi timpul. Abia se închise uşa cabinetului că uşa care dădea pe scara mare se deschise şi, precedat de doi paji care purtau torţe, urmat de Baradas şi de Saint-Simon, cei doi favoriţi, în urma cărora mergea Beringhen, valetul său de cameră, regele Ludovic al XIII-lea apăru pe coridor, făcu un semn suitei sale să-l aştepte şi intră la regină.

9
Maiestatea Sa,
regele Ludovic al XIII-lea

Credem că a sosit momentul să-l prezentăm pe regele Ludovic al XIII-lea cititorilor noştri, care ne vor ierta că vom consacra un capitol întreg acestei stranii personalităţi.

Regele Ludovic al XIII-lea, născut la 27 septembrie 1601, ca atare în vârstă de douăzeci şi şapte de ani şi trei luni la epoca de care ne ocupăm, avea o figură prelungă şi tristă, cu un ten brun şi o mustaţă neagră. Nici măcar o trăsătură din figura lui nu-l amintea pe tatăl său Henric al IV-lea, nici în caracter nu avea nimic franţuzesc, nici veselie şi nici tinereţe. Spaniolii spuneau, desigur, cu o probabilitate destul de mare, că era fiul lui Virginio Orsini, duce de Brancciano, vărul Mariei de Médicis şi, într-adevăr, la plecarea sa în Franţa, Maria de Médicis, care avea douăzeci şi şapte de ani, primise de la unchiul ei, ex-cardinalul Ferdinand, despre care se ştia că, pentru a urca pe tronul Toscanei, îl otrăvise pe fratele său François şi pe cumnata sa Bianca Capello, primise, spuneam, acest sfat:

— Draga mea nepoată, mergi să te măriţi cu un rege care şi-a repudiat prima nevastă pentru că nu făcea copii. Ai la dispoziţie o lună pentru a face acest voiaj şi trei tineri frumoşi în suita dumitale: unul, Virginio Orsini, care este deja un bărbat curtenitor: al doilea este Paolo Orsini şi al treilea, Concino Concini. Asigură-te, înainte de a sosi în Franţa, că n-ai să fii repudiată.

Maria de Médicis urmase punct cu punct sfatul unchiului ei, cel puţin aşa susţin spaniolii. Alesese zece zile ca să vină singură de la Genova la Marsilia. Henric al IV-lea, care nu fusese prea nerăbdător să-şi vadă banchera pe care o aştepta, găsise că traversarea fusese prea lungă. Dar Malherbe căutase o raţiune pentru această întârziere şi, bună sau rea, descoperise cauza, pusese întârzierea pe seama dragostei pe care Neptun, zeul mării, o căpătase pentru logodnica regelui Franţei.

Zece zile neputând să se abţină
S-o privească cu plăcere,
A încercat, printr-un efort contrar,
S-o întârzie.

Poate scuza nu era logică, dar regina Margot îl făcuse pe soţul său mofturos în privinţa scuzelor conjugale.

La capătul a nouă luni, marele duce Ferdinand se linişti. El află de naşterea prinţului moştenitor Ludovic, supranumit cel Drept, pentru că se născuse sub zodia Balanţei.

Încă din copilărie, Ludovic al XIII-lea manifestă această tristeţe ereditară comună Orsinilor, în plus, a avut încă de la naştere gusturile unui italian decadent. Era muzician şi chiar compozitor convenabil, pictor mediocru, apt pentru o mulţime de meserii, ceea ce făcea să fie prea puţin apt pentru meseria de rege, în ciuda faptului că o idolatriza, plin de complexe, fusese îndopat cu medicamente în timpul copilăriei şi, devenind bărbat tânăr, rămăsese o creatură atât de bolnăvicioasă, că de trei sau patru ori fusese la un pas de moarte. Un jurnal, ţinut timp de douăzeci de ani de medicul său Héroard, nota zi de zi tot ceea ce făcea sau mânca. Din tinereţe se dovedeşte om cu puţină inimă, sec şi dur, uneori chiar crud. Henric al IV-lea îl bătuse cu mâna lui de două ori. Prima dată, pentru că manifestase atâta aversiune pentru un gentilom că, pentru a-l obliga să tacă şi ca să-l mulţumească, trăsese în bietul om un foc de pistolet fără cartuş, făcându-l să creadă pe Delfin că-l ucisese. A doua oară, pentru că zdrobise capul unei vrăbii cu o lovitură de ciocan.

O singură dată, doar o singură dată a dat dovadă de veleităţi de adevărat rege. A fost ziua în care a fost uns. Cum i se prezentase sceptrul regilor Franţei, unul foarte greu, din aur şi argint şi încărcat de pietre preţioase, mâna începu să-i tremure. Văzând asta, domnul de Condé, care, în calitatea sa de prim prinţ de sânge, se afla aproape de rege, vru să-l ajute să susţină sceptrul.

Dar acesta, întorcându-se cu vioiciune, îşi încruntă sprâncenele şi spuse răspicat:

— Nu, spuse el. Vreau să-l port singur şi nu vreau nici un fel de tovărăşie pentru asta.

Cele mai mari distracţii ale sale, încă din copilărie, erau să se joace cu piese din fildeş, să coloreze gravuri, să confecţioneze colivii, să ridice castele din cărţi de joc şi să vâneze în apartamentul său păsări mici, folosind pentru asta un papagal galben şi o coţofană. În rest, în toate acţiunile sale, spune L'Estoile, era *băiatul cel mai copilăros din lume.*

Au rămas înrădăcinate însă, în caracterul şi preferinţele sale, două preocupări: muzica şi vânătoarea. Héroard, în jurnalul despre care am amintit, rămas aproape necunoscut, povesteşte destule istorioare, unele mai curioase decât altele.

La prânz, merge să se joace în galerie cu câinii săi, Patelot şi Grisete. Peste o oră, revine în cameră, se aşează în patul doicii sale, numită Ingret, cântă la lăută şi compune muzică pentru că iubeşte muzica până la entuziasm.

Uneori, pentru a se distra, scria versuri despre regină sau pe marginea unui proverb sau a unei maxime şi, atunci când o făcea din plăcere, dorea să-i antreneze şi pe alţii în pasiunea aceasta a lui.

Într-o zi îi spuse medicului său, domnul Héroard:

— Puneţi-mi această proză în versuri:

Cei care mă iubesc vreau să mă iubească totdeauna sau, dacă nu mă iubesc decât puţin, vreau ca mâine să mă părăsească.

Şi bunul doctor, mai mult curtean decât poet, făcu pe loc versurile următoare:

Vreau ca toţi cei care doresc să mă iubească
S-o facă pentru totdeauna, ori de nu, să mă părăsească.

Ca orice caracter melancolic, Ludovic al XIII-lea ştia să-şi ascundă sentimentele, iar celor care voiau să-l piardă le surâdea cu cel mai frumos dintre surâsurile sale, chiar în momentul în care-şi retrăgea mâna de deasupra lor. Aşa a fost la 2 martie, o zi de luni din 1613, când avea 12 ani şi se servea pentru prima dată de expresia familiară a regelui François I: „Jur pe cinstea mea de gentilom!”. Chiar în anul acela, eticheta cerea să-i fie prezentată cămaşa regelui. Unul dintre tovarăşii săi, Courtauvaux, era cel care trebuia s-o facă. Vom aminti aici că regele Ludovic al XIII-lea nu s-a amuzat decât de două ori în viaţa lui. Vă amintiţi că acuzaţia contra lui Chalais[29] spunea că acesta voise să-l otrăvească pe rege atunci când îi prezenta cămaşa. Chiar în anul acela a fost introdus pe lângă mareşalul

[29] Henric de Talleyrand, conte de Chalais (1699-1626). Antrenat de ducesa de Chevreuse într-un complot contra lui Richelieu, a fost descoperit, arestat şi executat.

d'Ancre tânărul Luynes[30]. Până atunci, acesta nu avusese pentru îngrijirea şi hrănirea păsărilor decât un simplu ţăran, un *picior-plat* din Saint-Germain, numit Pierrot, după cum spune L'Estoile.

Luynes fu numit şeful dresorilor de şoimi şi, în felul acesta, îi comanda lui Pierrot, care fusese până atunci împuternicitul, să-l recunoască de şef şi să i se supună.

În sfârşit, şoimii săi, ereţii, şorliţele, câteva exemplare din lupul-vrăbiilor şi papagalii fură numite păsări de cabinet, pentru ca Luynes să poată rămâne mereu aproape de rege şi din această epocă data o asemenea amiciţie pentru el, încât nu numai că nu-l părăsea pe dresorul său de şoimi de dimineaţă până seara, dar deseori rămânea să doarmă la el, îl visa mereu şi-i striga numele în somn, spune Héroard.

Şi, într-adevăr, dacă Luynes nu ajungea să-l amuze, cel puţin reuşea să-i dezvolte pasiunea pentru vânătoare, la cât de puţină libertate au copiii de rege. Am mai spus că micul Ludovic vâna păsări mici în apartamentele sale cu un papagal galben şi cu lupul-vrăbiilor. Luynes l-a determinat să încerce să vâneze iepuri, folosind nişte ogari mici, în gropile Luvrului, şi să dea drumul şorliţelor pe câmpia de la Grenelle. Aici s-a întâmplat să prindă primul său bâtlan, la 1 ianuarie, iar la Vaugirard, la 18 aprilie în acelaşi an, vână prima prepeliţă. Orice dată din viaţa lui Ludovic este importantă. Şi, în sfârşit, la intrarea pe podul Dormant, aproape de Luvru, a vânat şi primul om şi l-a ucis pe Concini.

Vom intercala aici o pagină din jurnalul lui Héroard. Pagina prezintă interes atât pentru filosofi, cât şi pentru istorici. Iată ceea ce făcea Ludovic al XIII-lea în ziua de luni, 24 aprilie 1617, ziua în care el vâna un om în locul vrăbiilor, iepurilor, bâtlanilor sau potârnichilor.

Copiem textul literal, aşadar, cititorii, dar mai ales cititoarele noastre, sunt avertizaţi:

Luni, 24 aprilie 1617

Sculat la ora şapte şi jumătate dimineaţă, puls normal, egal, puţină căldură, sculat cu o faţă senină, veselă, a urinat galben, şi-a făcut nevoile, s-a îmbrăcat, s-a rugat la Dumnezeu. La ora opt şi jumătate a dejunat: „Patru linguri

[30] Charles d'Albert avea 35 de ani în 1613. Nu devine duce de Luynes decât în 1619.

de jeleu, n-a băut deloc, dacă nu i s-a oferit vin limpede şi amestecat cu apă”.

Mareşalul d’Ancre ucis pe podul Luvrului, între orele zece şi unsprezece dimineaţa.

Prânzul: 12 vârfuri de sparanghel în salată, patru creste de cocoş în supă albă, 10 linguri de supă, vârfuri de sparanghel cu clapon înăbuşit, viţel înăbuşit, măduva unui os, friptură din aripile a doi porumbei, două bucăţi de friptură de găină cu pâine, jeleu, 5 smochine, 19 cireşe negre uscate, dulceaţă de portocale pe un rulou cu frişcă, puţină pâine, băut vin amestecat cu multă apă, o linguriţă cu hap din anason.

Urmează în jurnal o pauză în alb. Aşa se face că, văzând gravitatea circumstanţelor, regalul pensionar scapă de doctorul său. Se urcă pe o masă şi ţine o cuvântare, primeşte deputaţii din parlament. Discută, joacă rolul de rege. Dar, la ora şase, îi revine apetitul şi încape pe mâna doctorului din nou.

Ora şase şi jumătate, supeul: 12 vârfuri de sparanghel în salată, pâine în supă, vârfuri de sparanghel pe un clapon înăbuşit, viţel înăbuşit, măduvă de la un os, prune cu unt umplute cu friptură, patru aripi de pui fript cu pâine, jeleu, sucul de la două portocale dulci, 5 smochine, 5 boabe de aguridă din dulceaţă, 4 cireşe negre uscate, pâine foarte puţină, vin amestecat cu multă apă, o linguriţă de sirop de anason pentru digestie.

S-a amuzat până la ora şapte şi jumătate.

Şi-a făcut nevoile – galben, moale, mult.

S-a amuzat până la ora nouă şi jumătate.

A băut ceai de plante, s-a dezbrăcat, s-a băgat în pat, puls egal, puţină căldură, rugat la Dumnezeu, adormit de la ora zece până dimineaţa la ora şapte.

Iată-ne, deci, liniştiţi în privinţa acestui biet copil regal. Aţi fi putut crede, ca şi mine de altfel, că asasinarea amantului mamei sale, tatăl mai mult decât probabil al fratelui său Gaston, a unui conetabil al Franţei, sau, mai bine zis, al personajului cel mai important din regat după el – sau chiar înaintea lui – i-ar fi tăiat pofta de mâncare sau veselia şi că, mâinile lui, înroşite de sânge, n-ar fi îndrăznit să se roage lui Dumnezeu. Deloc, prânzul i-a fost servit mai târziu cu o oră. E adevărat că n-ar fi putut să fie la masă la ora unsprezece şi să privească prin fereastra de la

parterul palatului Luvru cum Vitry îl asasina pe mareşalul d'Ancre. Avea un stomac destul de relaxat, dar acesta era şi efectul pe care-l avea vederea duşmanului şi asupra lui Henric al IV-lea. În schimb, *s-a amuzat* de la ora şapte până la ora şapte şi jumătate, şi, din nou, de la ora nouă până la ora nouă şi jumătate, ceea ce nu-i era în obicei. Timp de douăzeci şi opt de ani în care a fost supravegheat de doctorul Héroard, s-a amuzat numai de două ori.

În schimb, s-a băgat în pat având un *puls normal, egal,* având pielea caldă. S-a *rugat lui Dumnezeu* la ora zece şi a dormit până la ora şapte dimineaţa, mai bine zis a dormit *un pic mai mult de nouă ore.*

Sărmanul copil!

Tot aşa, a doua zi, s-a trezit rege. Acest somn bun i-a întărit forţele şi, după ce şi-a arătat puterile virile în ajun, a început să întreprindă acţiuni regale.

Regina-mamă nu numai că este în dizgraţie, dar este exilată la Blois. I se interzice să-şi vadă fiicele şi pe fiul iubit Gaston d'Orléans. Miniştrii săi sunt trimişi înapoi şi episcopul de Luçon, care mai târziu va fi mare cardinal, va fi singurul agreat s-o urmeze în exil. Acolo va aluneca în inima reginei pe locul lăsat liber de Concini.

Dar, dacă este rege, Ludovic al XIII-lea nu este încă bărbat. Căsătorit de doi ani cu infanta Spaniei, Anna de Austria, nu este soţ decât cu numele. Domnul Durand, controlor provincial de război, a scris pentru el şi a pus în scenă un balet în care regele reprezintă demonul focului şi în care compune pentru regină nişte versuri cât se poate de tandre, întreaga sa galanterie rezumându-se la următoarele:

Soare frumos care mă faci să-mi doresc
Să mă las pe veci pârjolit de tine,
Priveşte unde m-ai dus,
Află de ceea ce eşti în stare
Şi vezi ceea ce am devenit.

Şi, într-adevăr, Ludovic al XIII-lea purta un veşmânt acoperit de flăcări, dar, când îşi scotea haina ca să se culce, el lepăda flăcările odată cu veşmântul.

Cum n-a reuşit mare lucru cu baletul „Descătuşarea lui Renaud", a încercat cu un alt balet numit „Aventurile lui

Tancrede în pădurea adormită”. De data asta, coregrafia domnului de Porchère trezeşte puţin pe rege şi curiozitatea sa merge până acolo încât vrea să ştie cum se petrec lucrurile de fapt, în noaptea nunţii, între adevăraţii soţi. Domnul d’Elbeuf şi domnişoara de Vendôme fac pentru rege o repetiţie a piesei pe care n-au jucat-o niciodată. Nu s-a întâmplat nimic, regele a rămas două ore în camera soţilor, aşezat pe pat, apoi s-a întors liniştit în camera sa de băiat.

În sfârşit, Luynes a fost cel care, zăpăcit de ambasadorul Spaniei şi de nunţiul papei, se angajă să rezolve această problemă dificilă, neascunzându-le celor care l-au îndemnat s-o facă, faptul că *tocmai riscă să-i piardă încrederea.*

Ziua a fost fixată pentru 25 ianuarie 1619.

Despre ziua aceea, tot „Jurnalul” lui Héroard ne va arăta care a fost rostul ei.

La 25 ianuarie 1619, regele, neştiind deloc ce-l aşteaptă la sfârşitul zilei, se trezi într-o stare de sănătate excelentă, având o mină bună, aproape veselă. Dejună la ora nouă şi un sfert, ascultă mesa la Chapelle de la Tour, prezidă Consiliul, luă prânzul la ora obişnuită, făcu o vizită reginei, merse la Tuileries folosind galeria, reveni la ora patru şi un sfert pe acelaşi drum în sala de Consiliu, urcă la domnul de Luynes ca să-şi acordeze strunele instrumentului de muzică, supă la ora opt, făcu din nou o vizită reginei, o părăsi la ora zece, intră în apartamentele sale şi se culcă, dar, abia se culcă, că Luynes intră în camera lui şi-l rugă să se trezească. Regele îl privi cu mirarea unui om căruia i s-ar fi propus să facă un voiaj în China. Dar Luynes insistă spunându-i că Franţa nu avea un moştenitor la tron şi că ar fi o ruşine pentru el dacă sora sa, doamna Christine, care tocmai se căsătorise cu fiul ducelui de Savoia, prinţul Victor-Amédée de Piémont, ar avea un copil înainte ca regina să aibă un Delfin. Dar, cum toate aceste argumente, pe care regele le aproba dând din cap, nu păreau destul de puternice ca să-l hotărască pe rege, Luynes îl luă pur şi simplu în braţe şi-l purtă până la uşa pe care nu voia să intre. Dacă aveţi o cât de mică îndoială asupra acestui detaliu, pe care nu l-a povestit nici un istoric şi pe care vi-l spune un romancier, citiţi depeşa nunţiului papal, din data de 30 ianuarie 1619, şi veţi găsi această frază care

nouă ni se pare concludentă: Luynes lo prese a traverso e lo conclusse quasi per forza al letto della regina.[31]

Dar, dacă Luynes nu şi-a pierdut creditul în faţa regelui, câştigând însă titlul de conetabil, şi-a pierdut cel puţin suferinţa, lucru pentru care a fost recompensat mult mai târziu. Acest prinţ moştenitor, care trebuia să concureze cu preţul vitezei cu prinţul născut al prinţesei de Piémont, n-a văzut lumina zilei, oricât de dorit era, decât nouăsprezece ani mai târziu, în 1638, iar Luynes, care n-a avut timp să se bucure la vederea arborelui pe care-l plantase făcând fructe, a murit în 1621 din cauza unei urticarii. Această moarte lăsă drum liber Mariei de Médicis, care, chemată din exilul său, reveni la Paris, aducând cu ea şi făcându-l să intre în Consiliu pe Richelieu, ajuns cardinal numai după un an şi, încă un an după aceea, prim-ministru.

De atunci, cel care domneşte este Richelieu, declarându-se contra poliţiei austriece şi spaniole, se ceartă atât cu Anna de Austria, cât şi cu Maria de Médicis. Ura îl înconjoară din toate părţile, iar comploturile se ţin lanţ. Maria de Médicis are, ca şi regele, ministerul său: prezidat, ca şi cel al regelui, de un cardinal, Bérulle. Numai că Richelieu este un om de geniu, în timp ce cardinalul de Bérulle este un idiot. Domnul, pe care Richelieu l-a căsătorit şi căruia, crezând că-şi face din el un sprijin, i-a dat imensa avere a domnişoarei de Montpensier, a început să conspire împotriva lui. Se organizează un consiliu secret în care este chemat şi doctorul Bouvard, care i-a urmat ca medic regal bravului doctor Héroard. Prin Bouvard, om de devoţiune spaniolă, Domnul, care i-ar fi succedat la tron lui Ludovic al XIII-lea dacă acesta ar fi murit fără copii, are degetul pe pulsul bolnavului. Bouvard este om al Bisericii, dar devotat trup şi suflet reginelor. Se ştie deci că acest rege sumbru, pe care-l chinuieşte îndoiala, pe care îl macină grijile, care nu se simte iubit de nimeni, ba chiar se simte urât de toţi, pe care medicii îl termină folosindu-se de cunoştinţele timpului dându-i mereu purgative, care nu mai are sânge şi totuşi i se ia lunar, poate să dispară pe neaşteptate cu umorul lui negru pe care au încercat să-l distrugă şi care era pasiunea vieţii sale. Dacă regele ar fi murit, Richelieu ar fi rămas la bunul plac al

---

[31] Luynes îl luă, în ciuda sa, şi-l conduse aproape cu forţa în patul reginei. Fraza face parte dintr-o scrisoare a cardinalului Guido Bentivoglio (1679–1644), nunţiu papal în Franţa între 1616 şi 1621.

duşmanilor săi şi, în cel mult douăzeci şi patru de ore de la moartea regelui, ar fi fost spânzurat. Ei bine, în ciuda tuturor acestor speranţe, Chalais n-a mai avut timp şi răbdare şi a propus să fie ucis cardinalul. Maria de Médicis a aprobat propunerea. Doamna de Conti a cumpărat pumnalele, iar dulcea Anna de Austria nu s-a împotrivit decât spunând: *este preot.*

Cât despre rege, după asasinarea lui Henric al IV-lea, îşi urăşte mama, după conspiraţia lui Chalais, nu mai are încredere în fratele său, iar după întâmplarea cu Buckingham şi scandalul din grădinile din Amiens, o dispreţuieşte pe regină, soţia sa, cât despre regele care nu iubeşte nici pe soţia sa, dar nici alte femei, neavând nici una dintre virtuţile unui Bourbon şi numai pe jumătate din viciile familiei de Valois, este prea rece şi dispreţuitor cu întreaga sa familie. El ştie că acest război al Italiei, pe care-l susţine, sau, mai degrabă, pe care-l protejează cardinalul, nu-i este pe plac lui Gaston d'Orléans, Mariei de Médicis, dar, mai ales, Annei de Austria pentru că, în realitate, este un război contra lui Ferdinand al II-lea şi a lui Filip al IV-lea, iar regina este pe jumătate austriacă şi pe jumătate spaniolă.

Astfel, atunci când, sub pretextul unei violente dureri de cap, ea a refuzat să asiste la baletul care se juca în cinstea cuceririi oraşului La Rochelle, mai bine zis, în cinstea victoriei soţului său împotriva iubitului său, Ludovic al XIII-lea a început s-o suspecteze că a rămas în apartamentul său ca să pună la cale vreo răzbunare. Toată seara a privit cu un ochi la dansatorii şi dansatoarele baletului şi cu altul la regina-mamă şi la Gaston d'Orléans, schimbând impresii în şoaptă cu cardinalul care stătea alături de el în lojă, iar observaţiile lor n-aveau nimic comun cu dansul. Când baletul s-a sfârşit, în loc să intre în apartamentul său, a avut ideea să treacă pe la regină fără s-o prevină de vizita sa, şi asta pentru a o prinde asupra faptului, dacă ar fi făcut ceva, după cum bănuia.

Iată de ce l-am văzut sosind într-un fel atât de neaşteptat, precedat de doi paji, însoţit de cei doi favoriţi, urmat de Beringhen şi apărând în anticameră chiar în momentul în care contele de Moret şi conducătoarea lui necunoscută dispăreau în cabinet.

După cinci minute de când intrase la regină, Ludovic al XIII-lea plecase deja.

Iată ce se petrecuse în cele cinci minute.

Eticheta regală prevedea că, atunci când regele se culca sub acelaşi acoperiş cu regina, în acest sens fiind prevăzută o pretenţie conjugală, uşile apartamentului reginei Franţei rămâneau închise noaptea. Regele deschisese deci, una după alta şi fără greutate, în linişte şi în întuneric, cele trei uşi care separau anticamera de camera de culcare.

Intrând în dormitor, el explora cu o privire rapidă unghiurile şi colţurile cele mai întunecate şi mai retrase ale încăperii.

Dar totul era în cea mai perfectă ordine.

Regina era cufundată într-un somn liniştit şi asta demonstra nevinovăţia ei. Când intrase Ludovic al XIII-lea, gelos mai mult din cauza puterii sale de rege decât pe drepturile de soţ, regina dormea şi un suflu uşor şi regulat îi ridica pieptul. Regele se apropie de pat.

Reginele au un somn uşor şi, cu toate că un covor de Flandra putea înăbuşi paşii augustului său soţ, suflul uşor şi regulat se opri dintr-odată, apoi o mână minunată ca formă şi ca albeaţă ridică perdeaua patului. Un cap adorabil, plin de cochetărie nocturnă se ridică de pe pernă şi, după ce doi ochi mari şi miraţi se fixară un moment asupra vizitatorului neaşteptat, o voce fremătândă de surpriză strigă:

— Cum, dumneavoastră sunteţi, Sire?

— Chiar eu, doamnă, răspunse cu răceală regele, dar ţinându-şi pălăria în mână, aşa cum trebuie să facă orice gentilom în faţa unei femei.

— Şi cărei întâmplări, continuă regina, datorez această vizită?

— Mi s-a spus că sunteţi indispusă, doamnă. Şi, neliniştit din cauza sănătăţii voastre, am vrut să vin personal ca să aflu noutăţi şi să vă spun că nu voi avea probabil plăcerea – cel puţin dacă nu veţi hotărî să mă vizitaţi, la rândul vostru – să vă văd nici mâine, nici poimâine.

— Maiestatea Voastră pleacă la vânătoare?

— Nu, doamnă, dar Bouvard a hotărât că este bine ca, în urma tuturor acestor serbări, să mi se dea purgative şi să mi se ia sânge. Mâine, deci, îmi va da purgative, iar poimâine îmi va lua sânge. Noapte bună, doamnă, şi scuzaţi-mă că v-am trezit. Apropo, cine este de serviciu alături de dumneavoastră, noaptea asta? Doamna de Fargis sau doamna de Chevreuse?

— Nici una, nici cealaltă, Sire. Este domnişoara Isabelle de Lautrec.

— Ah, foarte bine, făcu regele, ca şi cum acest nume nu l-ar fi neliniştit. Şi unde este acum?

— În camera de alături, unde doarme îmbrăcată pe o canapea. Maiestatea Voastră doreşte ca eu s-o chem?

— Nu, mulţumesc. La revedere, doamnă!

— La revedere, Sire!

Şi Anne, cu un suspin care exprima un regret, fals sau real, dar despre care, ştiind circumstanţele, noi îl credem mai degrabă prefăcut decât real, lăsă să cadă perdeaua din faţa patului şi-şi aşeză capul pe pernă.

Cât despre Ludovic al XIII-lea, îşi puse pălăria pe cap, aruncă o ultimă privire, din care răzbătea încă suspiciunea, prin camera aflată în semiîntuneric şi ieşi, murmurând pentru sine:

— Nu, de data asta cardinalul s-a înşelat!

Apoi, sosit în anticamera în care era aşteptat de însoţitorii săi, spuse:

— Regina e într-adevăr suferindă. Urmaţi-mă, domnilor!

Şi, în aceeaşi ordine în care venise, cortegiul se puse în mişcare pentru a se întoarce la rege.

10
Ce s-a petrecut în camera de culcare a reginei Anna de Austria

Abia încetă zgomotul paşilor de-a lungul galeriei şi ultimele reflexe ale torţelor se stinseră tremurând pe pereţii coridorului, că uşa cabinetului unde se refugiaseră contele de Moret şi însoţitoarea sa se întredeschise încet, iar capul tinerei femei îşi făcu apariţia.

Atunci, văzând că ordinea se reinstalase, că peste tot domneau liniştea şi întunericul, îndrăzni să iasă şi să arunce o privire de-a lungul galeriei, la capătul căreia zări dispărând ultimele licăriri ale torţelor pe care le purtau cei doi paji.

Apoi, judecând că orice pericol trecuse, se apropie de cabinet şi, ajungând în faţa uşii, uşoară ca o pasăre, îi spuse contelui:

— Veniţi, Monseniore!

În tot acest timp se ţinea la o distanţă şi într-o poziţie care-l împiedicară pe conte să-i vadă faţa, ea intrând şi deschizând una după alta cele trei uşi care fuseseră deschise atunci când intrase regele şi le închise în urma lui atunci când ieşise.

Tânărul bărbat o urmă, mut, respirând greu, pierdut. În cabinetul strâmt şi sumbru, tânăra trebui, în ciuda voinţei ei, să se strângă lângă el şi, cu toate că-şi stăpânea sentimentele cu puterea inocenţei, nu putuse să-l împiedice pe conte să se îmbete cu răsuflarea ei şi să respire prin toţi porii această mireasmă voluptuoasă pe care o emană corpul unei femei tinere şi pe care l-am putea numi parfumul pubertăţii.

Înainte de a deschide ultima uşă, ea întinse mâna contelui pe care el o luă apăsând-o pe mâna sa şi, cu o voce din care răzbătea o tulburare uşoară, spuse:

— Monseniore, vă rog să aveţi bunătatea să vă opriţi în acest salon. Când va dori să vă primească, Maiestatea Sa vă va chema.

Şi intră la regină.

De data asta, Anna de Austria nu dormea şi nici nu se prefăcea că doarme.

— Dumneata eşti, dragă Isabelle?, zise ea ridicând perdeaua patului cu un gest mai rapid şi ridicându-se în patul său mai repede decât o făcuse pentru rege, soţul său.

— Da, doamnă, eu sunt, răspunse tânăra fată, aplecându-se în aşa fel încât faţa sa se pierdu în umbră şi, ca urmare, putu să-şi ascunsă roşeaţa involuntară în faţa reginei.

— Ştii că regele a ieşit de aici?

— L-am văzut, doamnă.

— Cred că avea suspiciuni.

— E posibil, dar e sigur că acum nu le mai are.

— Contele este aici?

— În camera care o precede pe aceasta.

— Aprinde o lampă şi dă-mi o oglindă.

Isabelle se supuse, dădu oglinda reginei, dar păstră lumânarea ca să-i facă lumină.

Anna de Austria era mai degrabă drăguţă decât frumoasă. Avea trăsături fine, un nas fără personalitate, iar pielea îi era transparentă şi catifelată a dinastiei blonde pe care o dăduseră Carol Quintul şi Filip al II-lea. Cochetă pentru toţi bărbaţii fără distincţie, nu voia să-şi piardă efectul pe care-l avea chiar şi asupra cumnatului ei. Ca atare, îşi aranjă câteva bucle răvăşite după ureche, îşi netezi pliurile capotului din mătase în care era îmbrăcată, se ridică în cot ca să-şi găsească o poziţie potrivită, dădu oglinda doamnei sale de onoare şi-i făcu semn, cu un surâs de mulţumire, că se putea intra la ea.

Isabelle puse oglinda şi lumânarea pe masa de toaletă, salută cu respect şi ieşi prin uşa pe care o arătase regina spunând soţului ei că doamna de onoare era acolo, dormind pe canapea.

Apartamentul rămase luminat de lampă şi de lumânare, aşezate amândouă în aşa fel încât să poată proiecta razele lor în colţul patului unde Anna de Austria dăduse audienţă regelui şi urma s-o dea şi contelui de Moret.

În acest timp, rămasă singură, regina părea să aştepte pe cineva sau ceva anume şi se întorcea spre uşa din fundul camerei, făcând mişcări de nerăbdare şi murmurând cu voce joasă ceva.

În sfârşit, la intervale mici, cele două uşi pe care regina le urmărea cu privirea, se deschiseră, printr-una dintre ele intră un bărbat tânăr de douăzeci de ani, cu faţa colorată sănătos, cu părul negru, cu privirea dură care, atunci când se îndulcea, devenea falsă. Era splendid îmbrăcat în satin alb, cu o mantie pe deasupra de culoarea cireşei, brodată cu aur. Purta la gât o cruce mare, aşa cum se purta în vremea aceea, îşi ţinea pălăria

în mână – o pălărie din fetru alb, ornată cu două pene în culoarea mantiei.

Acest bărbat tânăr era Gaston d'Orléans, pe care toată lumea îl numea DOMNUL şi despre care cronicile scandaloase de la Luvru spuneau că n-ar fi fost atât de iubit de mama sa dacă n-ar fi fost fiul frumosului ei favorit Concino Concini. De altfel, oricine îi va vedea alături pe cei doi, aşa cum am văzut noi, într-o zi, la muzeul din Blois, portretul mareşalului d'Ancre şi al celui de-al doilea fiu al Mariei de Médicis, va înţelege de ce asemănarea aceasta extraordinară ne face să credem adevărul unei acuzaţii grave.

Am spus că, după afacerea Chalais, regele îşi dispreţuia fratele. Într-adevăr, Ludovic al XIII-lea avea un fel de conştiinţă care nu-l lăsa insensibil faţă de ceea ce se numea atunci „onoarea coroanei" şi astăzi numim „onoarea Franţei". Egoismul şi vanitatea sa, educate de Richelieu, aproape că-şi schimbaseră forma şi, din cele două vicii, cardinalul reuşise să facă un soi de virtute, dar Gaston, suflet viclean şi laş, fusese necinstit în toată afacerea de la Nantes. Dorise să intre în Consiliu. Richelieu consimţise, ca să aibă linişte, dar Gaston d'Orléans dorise să-l aducă şi pe guvernorul său, Ornano.

Richelieu refuză să-l primească. Tânărul prinţ strigase, înjurase, se înfuriase, spuse că Ornano va intra în Consiliu de bunăvoie sau cu forţa. Richelieu, neputând să-l aresteze pe Gaston, puse să-l aresteze pe Ornano. Atunci, Gaston intră cu forţa în Consiliu şi, cu o voce ridicată, întrebă cine a avut îndrăzneala să-l aresteze pe Ornano, mentorul său.

— Eu, răspunse cu cea mai mare linişte Richelieu.

Totul ar fi rămas aici şi Gaston şi-ar fi înghiţit în linişte ruşinea, dacă doamna de Chevreuse, împinsă de la spate de Spania, nu l-ar fi îndemnat la trădare pe Chalais. Acesta venise cu propunerea să se debaraseze de cardinal şi iată ce găsi să-i răspundă Gaston, sau, mai degrabă, ce-i sugeră să facă: el şi Casa lui vor merge să ia masa la Richelieu, la castelul său din Fleury, şi acolo, la masă, călcând în picioare ospitalitatea, oameni înarmaţi vor asasina destul de uşor un om fără apărare, un preot. De altfel, de mai mult de şaizeci de ani, Spania, a cărei mână galbenă şi hidoasă se făcea simţită şi în complotul acesta, nu făcea altfel decât făcuse cu alte mari personalităţi care o jenau, pur şi simplu le suprima. În politică, a suprima însemna a

ucide. Astfel fuseseră suprimaţi Coligny, Guillaume de Nassau, Henric al III-lea, Henric al IV-lea, aşa încercau să facă şi cu Richelieu, procedeul era acelaşi, dar n-avea importanţă, din moment ce el avea să reuşească.

De data asta procedeul eşuă.

A fost ocazia potrivită pentru Richelieu, aşa cum făcuse Hercule la curtea lui Augias, să înceapă curăţarea Curţii prin înlăturarea prinţilor. Cei doi bastarzi ai lui Henric al IV-lea, Vendômii, fură arestaţi. Contele de Soissons apucase să fugă, doamna de Chevreuse a fost exilată, ducele de Longueville a căzut în dizgraţie. Cât despre Domnul, el semnă o declaraţie în care îşi denunţa şi-şi abandona prietenii. Fu însurat, îmbogăţit şi dezonorat.

Chalais singur ieşise fără ruşine din această conspiraţie pentru că-şi pierduse capul.

Domnul nu avea decât douăzeci de ani atunci când făcuse acea declaraţie lipsită de cinste şi de nobleţe.

Pe uşa cealaltă intră în camera reginei, aproape în acelaşi timp cu Domnul, o femeie de cincizeci şi cinci – cincizeci şi şase de ani, îmbrăcată regeşte, purtând o coroană din aur pe cap şi o mantie lungă de purpură şi hermină care-i cădea de pe umeri acoperind o rochie din satin alb broşat cu aur. Părea să fi fost destul de plăcută altădată, fără însă a fi fost frumoasă ori distinsă. Era excesiv de grasă, ceea ce-i dădea un aspect vulgar, care l-a obligat pe Henric al IV-lea s-o numească „Marele bancher”. Avea un spirit cicălitor, care nu se simţea bine decât complotând. Inferioară ca geniu Catherinei de Médicis, îi era superioară în dezmăţ. Dacă ar fi să dăm crezare celor ce se spuneau despre ea, doar unul singur dintre copiii ei era al lui Henric al IV-lea: domnişoara Henriette. De altfel, dintre toţi copiii ei, nu-l iubea decât pe Gaston. Luase parte la moartea fiului ei mai mare, pe care a privit-o ca inevitabilă şi cu care se consolase. Ideea ei fixă era de a-l vedea pe Gaston pe tron, aşa cum ideea fixă a Catherinei de Médicis fusese să-l vadă pe tron pe Henric al III-lea.

Dar o acuzaţie mai gravă decât toate celelalte apăsa asupra ei şi-l făcea pe Ludovic al XIII-lea s-o deteste şi mai mult. Se spunea că ea însăşi pusese în mâna lui Ravaillac cuţitul care-l ucisese pe Henric al IV-lea. Un proces-verbal făcea dovada că Ravaillac îi numise pe ea şi pe d’Épernon când fusese tras pe

roată. Dar palatul de Justiţie căzuse pradă unui incendiu şi astfel dispărură şi urmele care duceau la cele două nume.

Încă din ajun, mama şi fiul fuseseră convocaţi la Anna de Austria. Moret, sosit la Paris în urmă cu opt zile, avea scrisori şi alte noutăţi pe care să le comunice din partea ducelui de Savoia. Intraseră, după cum am văzut, la regină, pe cele două uşi, fiecare dintre ei venind din apartamentul său. Dacă ar fi fost surprinşi acolo, ar fi avut ca scuză indispoziţia Maiestăţii Sale, pe care o aflaseră în timpul spectacolului cu baletul despre care am vorbit, indispoziţie care le-a pricinuit atâta nelinişte, că nu avuseseră timp să se schimbe de costumele de gală. Cât despre contele de Moret, şi asta numai în cazul unei surprize, ar fi fost ascuns în altă parte. Un bărbat tânăr de douăzeci şi doi de ani este uşor de ascuns întotdeauna.

Anna de Austria avea, de altfel, pentru astfel de cazuri, anumite tradiţii şi antecedente.

În timpul acesta, contele de Moret a stat în camera de alături şi a mulţumit Cerului pentru această aşteptare din toată inima. Oare ce-ar fi spus şi ce-ar fi făcut dacă ar fi fost nevoit să intre la regină atât de emoţionat şi de tulburat, cu inima bătându-i nebuneşte, aşa cum era când însoţitoarea sa îl părăsise în această încăpere? Cele zece minute de aşteptare au fost suficiente ca să reuşească să-şi potolească bătăile inimii şi să redea un pic de siguranţă vocii. De la agitaţia prin care trecuse până la visare, dulce şi suavă, despre care nu ştia nimic până acum, nu-i trebuise prea mult timp, doar zece minute.

Deodată, vocea Annei de Austria îl făcu să tresară şi-l trezi din visare.

— Conte, zise ea, sunteţi aici?

— Da, doamnă, răspunse contele, sunt aici şi aştept ordinele Maiestăţii Voastre.

— Intraţi atunci, căci suntem nerăbdători să vă primim.

11
Scrisori şi scrisori

Contele de Moret îşi ridică frumosul cap de bărbat tânăr, ca şi cum ar fi vrut să înlăture preocuparea care-l stăpânea şi, împingând uşa din faţa sa, se găsi în pragul camerei de culcare a Annei de Austria.

Prima dintre privirile sale, în ciuda faptului că în această cameră se găseau persoane de cel mai înalt rang, a fost îndreptată către locurile în care s-ar fi putut afla încântătorul său ghid care-l condusese până aici şi apoi îl părăsise fără ca el să-i poată vedea faţa. Dar în zadar şi-a rotit ochii prin toate cotloanele încăperii, până la urmă a fost obligat să-şi îndrepte privirile către grupul aşezat în lumină.

Acest grup, după cum am mai spus, era compus din trei persoane, iar acestea erau: regina-mamă, regina domnitoare şi ducele d'Orléans.

Regina-mamă stătea în picioare la capătul patului Annei de Austria: Anna de Austria era culcată, Gaston era aşezat la picioarele patului cumnatei sale.

Contele salută cu o plecăciune adâncă, apoi, înaintând spre pat, puse un genunchi la pământ în faţa Annei de Austria, care-i întinse mâna să i-o sărute. Aplecându-se până la parchet, tânărul prinţ atinse cu buzele poala rochiei Mariei de Médicis, apoi, tot cu un genunchi la pământ, se întoarse spre Gaston ca să-i sărute mâna, numai că acesta şi-o feri, spunând:

— Vino în braţele mele, frate!

Contele de Moret, inimă curată şi loială, fiu adevărat al lui Henric al IV-lea, nu putea crede ceea ce se spunea despre Gaston. Era în Anglia în timpul complotului lui Chalais şi acolo o cunoscuse pe doamna de Chevreuse, care se ferise să-i spună adevărul despre ce se întâmplase. Se găsea în Italia în timpul faptelor mârşave petrecute la asediul oraşului La Rochelle, unde Gaston nu voise să lupte, prefăcându-se bolnav. Mai mult, fiind ocupat cu micile sale plăceri, nu luase niciodată parte la intrigile unei Curţi de la care gelozia Mariei de Médicis împotriva fiilor soţului său îl alungase de mai multă vreme.

Îi dădu cu bucurie şi din toată inima o îmbrăţişare fratelui său, Gaston, fapt care-l onora.

Apoi, salutând pe regină, spuse:

— Maiestatea Voastră va binevoi să creadă în fericirea pe care o încerc în faţa faptului de a fi admis în prezenţa sa regală, ca şi în recunoştinţa pe care i-o port domnului duce de Savoia de a-mi fi dat ocazia de a fi primit aici?

Regina surâse.

— Nu trebuie să ne mulţumiţi nouă, ci mai degrabă noi vă mulţumim că veniţi în ajutorul a două prinţese căzute în dizgraţie, lipsite una de dragostea soţului său, alta de tandreţea fiului său, şi a unui frate îndepărtat chiar de braţul fratelui său. Căci veniţi, după cum aţi spus, cu scrisori care ne vor da alinare.

Contele de Moret scoase trei plicuri sigilate dintr-un buzunar de la piept.

— Aceasta, doamnă, spuse el întinzând misiva reginei, este adresată Domniei Voastre de don Gonzales de Cordoba, guvernatorul Milanului şi reprezentant în Italia al Maiestăţii Sale Filip al IV-lea, augustul vostru frate. Vă roagă să folosiţi toată influenţa pe care o aveţi ca să-l menţineţi pe domnul de Fargis ca ambasador la Madrid.

— Influenţa mea…, repetă regina. Aş fi putut avea o influenţă asupra unui rege care ar fi fost om, dar asupra unei fantome care este rege, cine ar putea avea o influenţă dacă nu un necromant cum este cardinalul-duce?

Contele salută, apoi, întorcându-se către regina-mamă, îi înmână cea de-a doua scrisoare:

— Cât despre aceasta, doamnă, tot ceea ce ştiu este că ascunde însemnări importante şi secrete, scrise de mâna ducelui de Savoia. Ea nu trebuie dată decât Maiestăţii Voastre în persoană şi nu ştiu nimic din ceea ce conţine.

Regina-mamă privi intens scrisoarea, o dezlipi şi, cum la distanţa unde se afla de lumină nu putu s-o citească, se apropie de toaleta pe care erau aşezate lampa şi lumânarea.

— Iar asta, continuă contele de Moret prezentând al treilea plic lui Gaston, este un bilet pe care vi-l adresează doamna Christine, augusta voastră soră, mai frumoasă şi mai încântătoare decât era înainte de a deveni augustă.

Fiecare începu să citească scrisoarea care-i era adresată şi contele profită de acest moment pentru a-şi îndrepta privirea încă o dată prin toate colţurile camerei.

Încăperea însă nu mai adăpostea pe nimeni între pereţii ei, în afară de cele două prinţese, Gaston şi el însuşi.

Maria de Médicis se apropie de patul nurorii sale şi, întorcându-se spre conte, îi spuse:

— Domnule, când ai de-a face cu un bărbat de rangul dumneavoastră şi când acest bărbat se pune la dispoziţia a două femei oprimate şi a unui prinţ ajuns în dizgraţie, cel mai bine este să n-ai secrete faţă de el, mai ales dacă-şi dă cuvântul de onoare că, devenind aliat sau rămânând neutru, va păstra cu sfinţenie secretele care-i vor fi încredinţate.

— Maiestatea Voastră, spuse contele de Moret înclinându-se şi apăsându-şi pieptul cu palma, aveţi cuvântul meu de onoare că voi rămâne mut, chiar dacă voi fi neutru sau aliat. Nu numai că voi păstra tăcerea, dar voi fi forţat să-mi arăt devotamentul faţă de Maiestatea Voastră.

Cele două regine schimbară o privire.

— Care vor fi rezervele voastre în acest caz?

În timp ce Maria de Médicis adresase tânărului prinţ această întrebare cu voce tare, Anna de Austria şi Gaston îi adresară aceeaşi întrebare din priviri.

— Am două rezerve, doamnă, răspunse contele cu voce dulce, dar fermă. Şi, ca să vorbesc despre ele, vă amintesc faptul că, spre marele meu regret, sunt fiul regelui Henric al IV-lea. Nu pot trage spada nici contra protestanţilor, nici contra fratelui meu, regele. Chiar dacă nu pot refuza să o trag contra tuturor duşmanilor din afară cu care regele Franţei va fi în stare de război, dacă regele Franţei mi-o va cere.

— Duşmanii noştri nu sunt nici protestanţii, nici regele, *prinţe,* spuse regina-mamă apăsând uşor asupra apelativului „prinţ”. Duşmanul nostru, singurul nostru duşman, duşmanul nostru de moarte, cel care a jurat pierirea noastră, este cardinalul.

— Nu-l iubesc deloc pe cardinal, doamnă, dar îmi voi permite să vă atrag atenţia că este destul de dificil ca un gentilom să pornească războiul cu un preot. Dar, pe de altă parte, ştiind cât de mari sunt adversităţile care i-ar plăcea Domnului să i le trimită, aş privi asta ca pe o pedeapsă uşoară vizavi de conduita lui faţă de dumneavoastră. Asta este de ajuns pentru ca Maiestatea Voastră să aibă încredere în mine?

— Ştiţi deja, nu-i aşa, domnule, ceea ce don Gonzales de Cordoba i-a spus nurorii mele. Gaston o să vă spună ce anume i-a scris Christine. Spune, Gaston!

Ducele d'Orléans îi întinse scrisoarea contelui de Moret, invitându-l cu un gest s-o citească.

Contele o luă şi o citi.

Prinţesa Christine îi scria fratelui său să încerce să-l convingă pe rege că ar fi mai bine să-l lase pe cumnatul său, Charles-Emmanuel de Savoia, să pună stăpânire pe Mantua şi pe Montferrat decât să i le dea ducelui de Nevers ca moştenire a familiei Gonzague, pentru că ducele de Nevers nu era decât un străin pentru regele Ludovic al XIII-lea, în timp de prinţul Victor-Amédée de Piémont, soţul ei, căruia îi va reveni într-o zi moştenirea tatălui său, era cumnatul regelui Franţei.

Contele de Moret îi înapoie lui Gaston scrisoarea, cu un salut respectuos.

— Ce credeţi despre asta, dragul meu frate?, spuse curios acesta.

— Sunt un judecător politic prea slab, răspunse contele de Moret surâzându-i, dar cred că asta ar fi cel mai bine, mai ales din punctul de vedere al familiei.

— Şi acum, e rândul meu, spuse Maria de Médicis dându-i contelui de Moret scrisoarea ducelui de Savoia. Este corect, domnule, să cunoaşteţi conţinutul notei pe care aţi adus-o.

Contele luă foaia de hârtie şi citi următoarele:

> *Faceţi tot posibilul şi împiedicaţi războiul cu Italia, dar dacă, în ciuda eforturilor prietenilor noştri, războiul va fi declarat, faceţi în aşa fel încât prietenii noştri să fie asiguraţi că Pasul Suse va fi apărat în mod deosebit.*

Era tot ceea ce se transmitea, cel puţin pe hârtie.

Tânărul îi înapoie scrisoarea Mariei de Médicis păstrând toate semnele unui profund respect.

— Acum, spuse regina-mamă, nu ne rămâne decât să mulţumim tânărului şi abilului nostru mesager pentru seriozitatea şi devotamentul lui şi să-i promitem că, dacă vom reuşi în proiectele noastre, bogăţia lui o va urma pe a noastră.

— Mii de mulţumiri Maiestăţii Voastre pentru bunele intenţii, dar, din moment ce devotamentul lasă să se întrevadă speranţa în recompensă, acesta nu mai este devotament, este calcul sau ambiţie. Averea mea este suficientă nevoilor mele şi nu vreau decât un pic de glorie personală ca să-mi justific naşterea.

— Fie, spuse Maria de Médicis, în timp ce regina, nora ei, întindea mâna contelui ca să-i fie sărutată. Aceasta va fi

obligaţia noastră, şi nu a voastră, să ne ocupăm de detalii. Gaston, condu-l pe fratele tău! Pe altă scară decât pe a dumitale, căci odată miezul nopţii sunând în turn, nu va mai putea ieşi din Luvru.

Contele scoase un suspin şi aruncă o ultimă privire în jurul său. Sperase că va fi condus de acelaşi ghid care-l aşteptase la intrare. Dar trebui, spre regretul său, să renunţe la această speranţă.

Salută pe cele două regine şi-l urmă pe ducele d'Orléans având pe faţă un aer de nehotărâre.

Gaston îl conduse în apartamentul său şi apoi pe o scară secretă a cărei uşă se afla mascată de întuneric.

— Acum, fratele meu, spuse el, primeşte din nou mulţumirile mele şi fii încredinţat de sincera mea recunoştinţă.

Contele se înclină.

— Ai să-mi dai un cuvânt de ordine?, îi spuse el. Ce semn convenţional se schimbă la ieşirea din Luvru?

— Nici unul. Veţi bate în ghereta elveţianului şi veţi spune: „Casa Domnului duce d'Orléans, serviciul de noapte", şi veţi fi lăsat să treceţi.

Contele aruncă o ultimă privire în urma lui, trimise cel mai tandru dintre suspine către necunoscuta care-l condusese, coborî două etaje, bătu în ghereta elveţianului, spuse parola pentru seara aceea şi se găsi imediat în curte. Cum avusese un cuvânt de ordine la intrarea în Luvru, dar n-avea nici unul pentru a ieşi, traversă podul mobil şi se găsi la numai un minut în unghiul format de strada Fossés-Saint-Germain cu strada Poulies, unde-l aşteptau pajul şi calul, sau, mai bine zis, pajul şi calul ducelui de Montmorency.

— Ah, murmură el punând piciorul în scară, pot jura că n-are încă optsprezece ani şi că este frumoasă ca un vis. La naiba! Cred că voi conspira contra cardinalului, căci acesta va fi singurul mijloc pentru a o revedea.

În timpul acesta, Gaston d'Orléans, după ce se asigurase că fratele său, contele de Moret, trecuse fără vreun impediment de ghereta care ducea din interiorul castelului în curte, se întoarse în apartamentul său, se închise în camera de culcare, trăgând perdelele pentru a se asigura că nici-o privire indiscretă nu putea pătrunde până la el şi, scoţând scrisoarea de la sora sa

Christine din buzunar, o expuse cu o mână tremurândă la căldura unei lumânări.

Atunci, în spaţiile dintre rândurile scrise cu cerneală neagră, se văzură, sub influenţa căldurii, părând scrise de aceeaşi mână, dar trasate cu o cerneală simpatică, la început albă, dar care se colora puţin câte puţin până devenea galben-închis, se văzură, deci, câteva rânduri, care spuneau:

> *Continuaţi să faceţi curte Mariei de Gonzague în mod ostentativ, dar, în secret, asiguraţi-vă de regină. Trebuie ca, în cazul morţii fratelui nostru mai mare, Anna de Austria să creadă că este sigură de coroană, iar în caz contrar, dragul meu Gaston, datorită Consiliului, doamnei de Fargis şi intervenţiei doamnei de Chevreuse, va găsi mulţumitor şi faptul de a fi regentă dacă nu va putea fi regină.*

— Oh, murmură Gaston, fii liniştită, mica mea soră, voi veghea la asta.

Şi, deschizând un sertar, puse scrisoarea într-un loc secret.

Pe de altă parte, regina-mamă, imediat ce ducele d'Orléans ieşi, îşi luă rămas-bun de la nora ei şi, intrând în apartamentul său, se dezbrăcă, se schimbă pentru noapte şi dădu liber cameristelor sale.

Pe urmă, rămânând singură, trase de un clopoţel ascuns într-un pliu de stofă.

Câteva secunde mai târziu, un bărbat între patruzeci şi cinci şi cincizeci de ani, cu o figură tânără şi cu trăsături viguros accentuate, cu părul, sprâncenele şi mustaţa negre, răspunzând chemării clopoţelului, intră printr-o uşă ascunsă în tapiserie.

Acest bărbat era compozitorul, medicul şi astrologul lui Henric. Era, un lucru prea trist de amintit aici, succesorul lui Henric al IV-lea, al lui Vittorio Orsini, al lui Concino Concini, al lui Bellegarde, al lui Bassompierre, al cardinalului Richelieu, provensalul Vautier care pentru a-şi controla mai bine trupul se făcuse medic şi pentru a-şi armoniza mai bine spiritul se făcuse astrolog. Odată Richelieu căzut, dacă ar fi fost înlăturat, moştenirea sa s-ar fi împărţit între Berulle, un prost, şi Vautier – un şarlatan, şi mulţi care ştiau câtă influenţă avea asupra reginei-mamă spuneau că totuşi Vautier ar fi avut mai puţine şanse la minister decât rivalul său.

Vautier intră într-un fel de cameră-budoar care se afla înaintea camerei de culcare.

— Ei, grăbeşte-te, spuse ea, şi dă-mi, dacă ai amestecat lichidul acela, care are puterea să scoată la iveală literele invizibile.

— Da, doamnă, răspunse Vautier, trăgând o fiolă dintr-un buzunar. O cerere de-a dumneavoastră îmi este prea scumpă ca s-o uit vreodată. Iat-o! Maiestatea Voastră a primit, în sfârşit, scrisoarea pe care o aştepta?

— Da, spuse regina-mamă scoţând scrisoarea din sân. Doar câteva rânduri nesemnificative din partea ducelui de Savoia. Dar este evident că mi-a scris şi altceva, mai confidenţial, şi nu mi-a trimis scrisoarea printr-un bastard al soţului meu ca să-mi spună doar nişte lucruri banale.

Întinse scrisoarea lui Vautier, care o desfăcu şi o citi.

— Într-adevăr, zise acesta, trebuie să mai aibă şi alte lucruri aici, pe care să nu le fi lăsat la vedere.

Scriitura aparentă, sau, mai bine zis, cea care se vedea, trasa cinci sau şase linii în susul paginii şi era scrisă de însăşi mâna lui Charles-Emmanuel. Ceea ce, odată cu sfatul de a căuta în scrisori mesaje ascunse, o convinse să apeleze la ajutorul lui Vautier ea să-i pregătească o soluţie chimică necesară pentru a scoate la iveală textul secret.

Or, dacă exista o recomandare invizibilă care era ascunsă în scrisoarea ducelui de Savoia, aceasta trebuia să se găsească în josul paginii, după ultima linie a scrisului vizibil, şi aceasta se găsea exact pe partea rămasă nescrisă la vedere.

Vautier înmuie o pensulă în soluţia pe care o preparase şi o întinse pe partea albă a hârtiei, pe măsură ce trecea cu pensula peste locul unde bănuia că se mai ascundeau litere, vedea apărând, ici, colo, litere ude, unele după altele, apoi se formară rândurile şi, în sfârşit, după cinci minute, se putea citi clar:

Simulaţi o ceartă cu fiul vostru Gaston, a cărei cauză ar putea fi dragostea lui pentru Maria de Gonzague, şi, dacă este rezolvată campania din Italia în ciuda opoziţiei voastre, obţineţi pentru el, sub pretext că-l alungaţi din cauza pasiunii lui nebuneşti, obţineţi, vă repet, comanda armatei. Cardinalul-duce, a cărui ambiţie este să treacă drept primul general al secolului, nu va suporta ruşinea

asta şi-şi va da demisia. Rămâne numai o singură teamă: ca regele să accepte demisia.

Maria de Médicis şi consilierul ei se priviră o clipă.

— Aşadar, aveţi ceva mai bun să-mi propuneţi?, îl întrebă regina-mamă.

— Nu, doamnă, răspunse acesta. De altfel, v-am spus totdeauna că sfaturile domnului duce de Savoia sunt bune de urmat.

— Atunci, să le urmăm, propuse Maria de Médicis cu un suspin. Nu ne puteam afla într-o situaţie mai proastă decât acum. Aţi consultat astrele, Vautier?

— Am petrecut astă-seară o oră întreagă ca să le studiez din clădirea Observatorului Catherinei de Médicis.

— Ei bine, şi ce spun ele?

— Promit Maiestăţii Voastre un triumf complet asupra duşmanilor.

— Aşa să fie, răspunse Maria de Médicis, întinzând astrologului o mână un pic deformată de grăsime, dar încă frumoasă, pe care acesta o sărută cu respect.

Şi amândoi intrară în camera de culcare a cărei uşă se închise în urma lor.

Rămasă singură în camera ei, Anna de Austria ascultase cum se îndepărtează paşii lui Gaston d'Orléans şi ai soacrei sale, apoi, când şi ultimul zgomot se stinse, se ridică încet, îşi trecu picioarele mici în papucii din satin bleu ca cerul, brodaţi cu aur şi se duse să se aşeze lângă masa de toaletă, din sertarul căreia luă un săculeţ din mătase care conţinea, în loc de pudră de stânjenei, parfumul pe care ea îl prefera tuturor celorlalte pentru lenjeria sa şi pe care soacra ei îl cumpăra tocmai de la Florenţa, un praf făcut din cărbune pilit.

Cu acest praf presără a doua pagină a scrisorii, rămasă albă pe scrisoarea de la Gonzales de Cordoba şi în acelaşi fel, dar folosind mijloace diferite, obţinu acelaşi rezultat ca şi cumnatul ei cu scrisoarea venită de la Charles-Emmanuel. Una fusese ţinută la căldura dată de o lumânare, cealaltă fusese îmbibată cu o soluţie chimică.

Scrisoarea era de la regele Filip al IV-lea însuşi.

Ea spunea:

Sora mea, cunosc, prin bunul nostru prieten domnul de Fargis, planul prin care, în cazul morţii regelui Ludovic al

XIII-lea, aveţi în vedere ca soţ pe fratele şi succesorul său la tron, Gaston d'Orléans. Dar ar fi şi mai bine ca la data acelei morţi voi să fiţi însărcinată.

Reginele Franţei au mare avantaj asupra soţilor lor: pot face moştenitori fără ei, dar ei n-o pot face fără ele.

Meditaţi la acest adevăr incontestabil şi, cum Domnia Voastră n-are nevoie să aibă în permanenţă scrisoarea mea sub ochi, ardeţi-o.

Filip

Regina, după ce reluă de mai multe ori lectura scrisorii fratelui său, în aşa fel încât să-şi întipărească în memorie fiecare cuvânt, o apucă de un colţ, o apropie de flacăra lumânării, îi dădu foc şi o susţinu până când flacăra ajunse, luminându-i mâna frumoasă, până la vârful degetelor cu unghii roz. Abia atunci lăsă scrisoarea a cărei parte intactă se consumă înainte chiar ca cenuşa pe care alergau mii de steluţe să fi atins pământul. Dar, în momentul acela, ea avea deja scrisoarea în memorie, apoi o transcrise pe o hârtie şi o închise într-un sertar secret al unei mobile micuţe ce-i servea drept birou. Apoi, regina se întoarse încet la pat, lăsă capotul din mătase să-i alunece de pe umeri pe braţe şi de pe braţe la pământ şi, ieşind precum Venus din valuri de argint, se culcă încet, lăsând să-i scape un suspin atunci când puse capul pe pernă:

— Oh, Buckingham! Buckingham!

Şi numai câteva hohote înăbuşite mai tulburară liniştea camerei regale în acel moment, apoi se stinseră şi ele.

12
Sfinxul Roşu

Există în galeria palatului Luvru un portret pictat de artistul jansenist Philippe de Champaigne, reprezentând „cu adevărat”, cum se spunea pe atunci, o figură uscată şi viguroasă a cardinalului de Richelieu.

Lăsând la o parte pe flamanzii care-i erau contemporani, ca şi pe spanioli, care-i erau maeştri, Philippe de Champaigne era însetat de această culoare pe care o întindeau pe pânzele lor Rubens şi Murillo. E adevărat că, aici înotând într-un val de lumină, sumbrul ministru, în mod constant pierdut într-o tentă atenuată de politica sa, a cărei siglă era un vultur în nori, *Aquila în Nubibus,* figura lui era poate flatantă pentru artă, dar menită să ascundă adevărul.

Studiaţi acest portret, voi, toţi cei interesaţi de figura ministrului, acum, după două secole şi jumătate, şi vă veţi face o imagine fizică şi morală a marelui geniu calomniat de contemporani, puţin cunoscut şi aproape uitat de secolul următor şi care nu şi-a găsit decât după două sute de ani de umbră locul pe care avea dreptul să-l aştepte de la posteritate.

Acest portret este unul dintre acelea care au privilegiul de a te face să te opreşti în faţa lor şi să te facă să visezi. Este un om, este o fantomă această creatură în robă roşie, cu pelerină albă şi veşmânt preoţesc ţesut în punct veneţian, cu tichia roşie şi fruntea largă, cu părul şi mustaţa grizonate, cu privirea cenuşie care filtrează tenul, cu mâinile fine, slabe şi palide? Figura sa, prin febra eternă pe care o stârneşte, trăieşte doar prin pometţii obrajilor. Nu-i aşa că, cu cât contemplaţi mai mult portretul, cu atât sunteţi mai puţin siguri că el înfăţişează o fiinţă care a trăit sau, aşa cum spune sfântul Bonaventure, nu este mai mult decât un mort care şi-a scris memoriile după ce a trecut în lumea drepţilor? Nu-i aşa că, dacă ar coborî din tablou, dacă ar ieşi din ramă şi ar merge alături de voi, v-aţi retrage în voi înşivă ca şi cum aţi fi în faţa unei fantome?

Ceea ce este vizibil şi incontestabil în această pictură este că ea reproduce un spirit, o inteligenţă, asta e tot. Nimic din ce ţine de inimă, nimic din ce ţine de sensibilitate, din fericire pentru Franţa. În vidul de monarhie care se creează între Henric al IV-lea şi Ludovic al XIV-lea, pentru a domina acest rege slab,

neputincios, pentru a stăpâni Curtea, neliniştită şi dezmembrată, pe aceşti prinţi nesătui şi fără cinste, pentru a împietri acest noroi însufleţit, pentru a pune bazele unei lumi noi, era nevoie de o minte luminată.

Dumnezeu a creat cu mâinile sale acest automat teribil, plasat de providenţă la o distanţă egală de Ludovic al XI-lea şi de Robespierre, pentru a-i învinge pe marii seniori aşa cum Ludovic al XI-lea supusese pe vasalii săi, iar Robespierre îi va învinge pe aristocraţi. Din timp în timp, ca nişte comete luminoase, popoarele văd apărând la orizont unul dintre aceşti cosaşi însângeraţi care avansează fără să se mişte, care se apropie fără zgomot, apoi, care – sosiţi, în sfârşit, în mijlocul câmpului pe care au misiunea să-l secere – se pun pe muncă şi nu se opresc decât atunci când misiunea lor s-a terminat, deci când totul a fost culcat la pământ.

Tot astfel vi s-ar fi părut şi în seara de 5 decembrie 1628, în momentul în care, îngrijorat de toată ura care-l înconjura, preocupat de toate proiectele la care meditase, vrând să extermine erezia în Franţa, dorind să cureţe Spania de milanezi şi să reducă influenţa Austriei în Toscana, încercând să ghicească fără a vorbi, să aibă o privire stinsă de teama de a nu fi ghicit de cei din jur, tot astfel vi s-ar fi părut omul care ar fi apărut lângă voi, omul pe care apăsau destinele Franţei, ministrul impenetrabil pe care marele nostru istoric Michelet îl numeşte „Sfinxul Roşu”.

Ieşise de la baletul jucat în cinstea regelui în timp ce intuiţia îi spunea că absenţa reginei avea o cauză politică, cu o consecinţă ameninţătoare pentru el şi că în alcovul regal se petrec nişte lucruri necurate, iar alcovul acesta, deşi nu avea mai mult de douăsprezece picioare pătrate, îi dădea de lucru mai mult decât restul lumii. Intră în cabinetul său trist, plictisit, aproape dezgustat, murmurând ca Luther: „Sunt momente în care Dumnezeu s-a plictisit de joc şi aruncă toate cărţile pe masă”.

Ceea ce ar fi vrut să ştie era de care fir de păr, de care răsuflare ţinea nu numai puterea sa, ei chiar viaţa. Cilicul său era făcut din vârfuri de pumnal. Simţea că era atunci, în 1628, acolo unde Henric al IV-lea era în 1606: toată lumea avea nevoie de moartea lui. Ceea ce nu ştia deloc era că Ludovic al XIII-lea nu iubea această faţă ascuţită. Doar el singur îl susţinea,

dar în orice moment Richelieu se simţea ameninţat de dizgraţia regală. N-ar fi fost nimic dacă acest om de geniu ar fi fost sănătos şi viguros, aşa cum era idiotul său de rival Bérulle, dar lipsa banilor, efortul spiritului său inventiv de a găsi resurse noi, zece intrigi de la Curte cărora să le facă faţă în aceleaşi timp îl ţineau într-o agitaţie teribilă. Aceasta era febra care-i împurpura pometţii obrajilor făcându-i să contrasteze cu fruntea de marmură şi mâinile de fildeş. Adăugaţi la toate acestea discuţiile teologice, mania versurilor, faptul că era nevoit să-şi înghită amărăciunea şi furia şi că, de la o zi la alta, era ars în măruntaie de un fier roşu, aflându-se la doi paşi de moarte.

Era curioasă această alăturare a doi bolnavi. Din fericire, regele presimţea fără a fi prea sigur că, dacă Richelieu i-ar lipsi, regatul lui ar fi pierdut. Dar, din nefericire, Richelieu ştia că, regele odată mort, nu mai avea nici măcar douăzeci şi patru de ore de trăit: urât de Gaston, urât de Anna de Austria, urât de regina-mamă, urât de domnul de Soissons, pe care-l ţinea în exil, urât de cei doi Vendôme pe care-i ţinea în închisoare, urât de nobilimea pe care o împiedica să scandalizeze Parisul prin duelurile în piaţa publică, el trebuia „să-şi aranjeze” moartea în aceeaşi zi cu a lui Ludovic al XIII-lea, la aceeaşi oră, dacă ar fi fost posibil.

O singură persoană îi era fidelă în acest etern joc de-a v-aţi ascunselea, în această urâtă soartă când bună, când rea, în care binele şi răul se succedau cu atâta rapiditate încât avea, uneori, când zi, când soare, când furtună. Era fiica lui adoptivă, nepoata sa, doamna de Combalet, pe care am întâlnit-o la doamna de Rambouillet în acel costum de carmelită pe care-l purta după moartea soţului ei.

Astfel, primul lucru pe care-l făcu atunci când intră în apartamentul său din piaţa Regală fu să sune din clopoţel.

Se deschiseră trei uşi în acelaşi timp.

Pe una dintre ele apăru Guillemot, valetul lui de cameră în care avea încredere.

Pe cealaltă uşă intră Charpentier, secretarul său.

Pe a treia, Rossignol, cel care descifra scrisorile.

— Nepoata mea s-a întors acasă?, îi zise lui Guillemot.

— Chiar acum a sosit, Monseniore, răspunse valetul.

— Spune-i că trebuie să rămân în cabinet toată noaptea, am de lucru. Întreab-o dacă vine să mă vadă aici sau preferă să urc la ea.

Valetul de cameră închise uşa şi urcă să execute ordinul pe care-l primise.

Şi, întorcându-se spre Charpentier, îl întrebă:

— L-aţi văzut pe reverendul Père Joseph?

— A venit de două ori în seara asta şi trebuie, a spus, să-l vadă pe Monseniorul în timpul serii.

— Dacă revine şi a treia oară, lăsaţi-l să intre! Domnul Cavois este în camera de gardă?

— Da, Monseniore.

— Preveniţi-l să nu se îndepărteze. S-ar putea să am nevoie în seara asta de serviciile sale.

Secretarul se retrase.

— Şi dumneavoastră, Rossignol, zise cardinalul, aţi găsit cifrul scrisorii pe care v-am dat-o? Ştiţi… scrisoarea asta s-a evaporat dintre hârtiile lui Senelle, medicul regelui, la întoarcerea lui din Lorraine.

— Da, Monseniore, răspunse cu un accent meridional foarte pronunţat un bărbat scund, în vârstă de patruzeci şi cinci – cincizeci de ani, aproape pitic din cauza obiceiului de a sta mereu îndoit, a cărui trăsătură care-ţi atrăgea atenţia era un nas lung şi puternic pe care ar fi putut etaja trei sau patru perechi de ochelari şi pe care avea modestia să nu poarte decât una. Nu este prea uşor. Regele se numeşte *Cephale,* regina – *Procris,* Eminenta Voastră – *Oracle,* iar doamna de Combalet se numeşte *Venus.*

— E bine, spuse cardinalul. Dă-mi cheia întregului cifru. Am să citesc scrisoarea imediat.

Rossignol făcu un pas îndărăt ca să se retragă.

— Apropo, adăugă cardinalul, să-mi aduceţi aminte mâine să semnez o chitanţă de douăzeci de pistoli.

— Monseniorul mai are şi alte ordine să-mi dea?

— Nu, întoarceţi-vă în cabinetul vostru, faceţi operantă cheia cifrului şi fiţi pregătit cu toate atunci când vă chem.

Rossignol se retrase aplecându-se şi salutând până la pământ.

În momentul în care uşa se închise în urma lui, un clopoţel sună abia perceptibil în sertarul biroului cardinalului. Deschise

sertarul, dar clopoţelul continua să freamăte. În acelaşi timp, ca un fel de răspuns, apăsă cu vârful degetului un mic buton care corespundea, fără îndoială, cu apartamentul doamnei de Combalet, căci, doar după un minut, aceasta intră la unchiul ei printr-o uşă opusă celei care tocmai se închisese.

În costumaţia ei se petrecuse o mare schimbare. Îşi ridicase voalul de pe faţă şi capişonul, pânza albă care-i acoperea capul de călugăriţă şi tunica impusă călugărilor şi călugăriţelor. Acum purta o tunică de etamină strânsă la mijloc cu o curea din piele. Frumosul ei păr şaten, scăpat din strânsoare, cădea în bucle vesel până la umeri şi tunica, un pic mai decoltată decât cea obligatorie, lucru pe care nu şi l-ar fi permis dacă ar fi fost o carmelită adevărată, lăsa să se vadă forma sânilor din care răsărea un buchet de violete şi de boboci de trandafiri, buchet pe care l-am remarcat deja prins de pânza albă a ţinutei de călugăriţă pe care o purtase la doamna de Rambouillet. Buchetul vorbea de la sine de nobleţea naşterii şi de frumuseţe.

Această tunică maronie, pusă direct pe piele, scotea în evidenţă albeaţa satinată a pielii gâtului şi a mâinilor care, ca şi talia, nu erau prinse în corsetul de fier pe care-l purtau femeile în epoca aceea. Trupul ei se unduia graţios sub pliurile elegante pe care le făcea lâna, mai bine zis stofa, care o îmbrăca cel mai bine.

La vederea acestei creaturi adorabile învăluite de un parfum mistic, care nici nu împlinise douăzeci şi cinci de ani şi care era în floarea frumuseţii sale, pe care simplitatea costumului o făcea să pară şi mai frumoasă şi mai graţioasă, dacă asta mai era posibil, faţa încruntată a cardinalului se destinse, o lumină interioară îi apăru pe faţă şi un suspin de uşurare îi ridică pieptul, întinse spre ea braţele spunând:

— Oh, vino aici, Marie!

Tânăra femeie nu avea nevoie de o astfel de încurajare, căci pornise deja spre el cu un surâs încântător, desprinse buchetul din corsaj, îl sărută şi-l întinse unchiului său.

— Mulţumesc, dragul meu copil, spuse cardinalul, care, sub pretext că miroase buchetul, îl duse la buze şi-i mulţumi nepoatei.

Apoi, trăgând-o spre sine şi îmbrăţişând-o, o sărută pe frunte ca un tată pe fiica sa:

— Da, iubesc florile acestea, sunt proaspete ca voi, parfumate ca şi voi.

— Sunteţi bun de o sută de ori, unchiule. Mi s-a spus că doriţi să mă vedeţi. Mă faceţi fericită dacă aveţi nevoie de mine.

— Am mereu nevoie de dumneata, frumoasa mea Marie, spuse cardinalul privindu-şi nepoata cu încântare, dar prezenţa dumitale aici îmi este mai necesară decât oricând.

— Oh, unchiule, spuse doamna de Combalet încercând să-i sărute mâna cardinalului, lucru la care el se opunea totdeauna, ducând, din contră, mâna nepoatei spre buzele sale şi sărutându-i-o în ciuda unei rezistenţe care venea dintr-un respect profund pe care tânăra văduvă o avea pentru unchiul său decât din altă cauză. Văd că sunteţi tulburat în seara asta. Trebuie să vă fi obişnuit cu asta în ultimul timp, adăugă ea cu un surâs trist. Dar pentru dumneavoastră nu este important dacă nu reuşeşte chiar totul.

— Da, spuse cardinalul, ştiu. Este imposibil să fii în acelaşi timp şi cel mai sus, şi cel mai jos, cel mai fericit şi cel mai nenorocit, cel mai puternic şi cel mai neputincios, dar dumneata ştii cel mai bine, Marie, de ce anume ţin puterea şi prosperitatea mea politică, dar şi fericirea personală. Mă iubeşti din toată inima, nu-i aşa?

— Din toată inima! Din tot sufletul meu!

— Ei bine, după moartea lui Chalais – îţi aminteşti, nu? –, am repurtat o mare victorie: i-am învins şi-i am la picioarele mele pe Domnul, pe regină, pe cei doi Vendôme, pe contele de Soissons. Ce fac ei acum, după ce i-am iertat? N-au avut nici un gând să ierte. M-au rănit în punctul cel mai sensibil, în inima inimii mele. Au ştiut că nu iubesc pe nimeni în lume decât pe dumneata şi că prezenţa dumitale îmi este mai necesară decât aerul pe care-l respir, decât soarele care mă luminează. Ei bine, v-au făcut să aveţi scrupule că trăiţi cu acest preot damnat, cu acest om de sânge. Să trăiţi cu mine! Da, dumneata trăieşti cu mine şi aş spune mai mult: eu trăiesc prin dumneata. Ei bine, această viaţă, atât de devotată din partea dumitale, atât de curată din partea mea, despre care nici un gând urât, chiar dacă vă văd atât de frumoasă, chiar dacă vă ţin în braţe aşa cu în vă ţin acum, nu mi-a trecut prin cap, această viaţă de care ar trebui să fiţi mândră ca de un sacrificiu v-au prezentat-o ca pe o ruşine. V-au provocat teamă, v-au remodelat voinţa, v-au determinat să

intraţi în mănăstire. A trebuit să solicit papei, căruia i-am declarat război, o scrisoare cu caracter privat ca să vă interzică să vă retrageţi în mănăstire. Cum aţi vrea să nu tremur pentru voi? Dacă mă vor ucide, nu e nimic, în asediul oraşului La Rochelle mi-a în riscat viaţa de douăzeci de ori. Dar dacă mă vor închide, dacă mă vor exila, dacă mă vor otrăvi, cum voi putea trăi departe de dumneata, în afară de dumneata?

— Unchiul meu iubit, răspunse tânăra ucenică fixând asupra cardinalului o privire în care se putea citi mai mult decât tandreţea unei nepoate pentru unchiul ei şi, poate, chiar mai mult decât iubirea unei fiice pentru tatăl ei, aţi fost în epoca aceea mult mai bun decât ar fi putut fi o fiinţă umană. Dar nu vă cunoscusem, nu vă iubeam aşa cum vă iubesc şi vă cunosc astăzi. Am făcut un legământ şi papa mi-a arătat că astăzi legământul meu nu mai există. Ei bine, la această oră vă fac un jurământ, şi dumneavoastră nu aveţi puterea să mă opriţi să-l fac, fac un jurământ ca să fiu totdeauna acolo unde veţi fi, să vă urmez peste tot unde veţi merge: în palat, în exil, în închisoare. Inima nu trăieşte acolo unde bate, ci acolo unde iubeşte. Ei bine, unchiule, inima mea este în inima dumneavoastră, pentru că vă iubesc şi nu voi iubi niciodată pe nimeni altcineva.

— Dar când ei vor fi învingători, şi nu învinşi, vă vor lăsa oare să vă arătaţi devotamentul pentru mine? Ţineţi minte, Marie, ceea ce mă sperie mai mult decât căderea mea, mai mult decât distrugerea puterii mele, mai mult decât înfrângerea ambiţiei mele este să mă despartă de voi. Oh! Dacă n-aş fi luptat decât contra Spaniei, decât contra Austriei, decât contra Savoiei, asta n-ar fi fost nimic! Dar ca să lupţi contra celor care mă înconjoară, pe care-i fac bogaţi, fericiţi, puternici! Să nu poţi încerca să ridici piciorul şi să omori câteva vipere, sau să sfărâmi câţiva scorpioni! Iată ce mă epuizează! Spinola, Wallenstein, Olivares, ce mă interesează lupta eu ei! I-aş distruge uşor, aceştia nu sunt adevăraţii mei inamici sau rivali. Adevăratul meu rival este un Vautier. Adevăratul meu inamic este un Bérulle, o fiinţă necunoscută care ţese intrigi într-un alcov sau care se ploconeşte în anticameră şi al cărui nume nu mă interesează, ba nici măcar existenţa lui nu-mi spune nimic. Ah! Iar fac o tragedie. Nu ştiam că e atât de sumbră situaţia în care mă aflu. Astfel, tot luptând contra flotei engleze, tot spărgând breşe în zidurile oraşului La Rochelle cu forţa geniului

– pot s-o spun, cu toate că vorbesc despre mine însămi –, ajung să ridic douăsprezece mii de oameni, în afara

armatei mele. Îi dau această oaste ducelui de Nevers, moştenitor legitim al ţinuturilor Mantua şi Montferrat, ca să-şi cucerească moştenirea. În mod sigur, era mai mult decât trebuia dacă eu nu m-aş fi bătut cu Filip al IV-lea, cu Ferdinand al II-lea, cu Charles-Emmanuel, de fapt tot cu Spania, Austria şi Piémont. Dar astrologul Vautier a citit în stele că armata nu va trece munţii, iar piosul Bérulle s-a temut ca succesorul lui Nevers să nu rupă bunul acord care există între Maiestatea Sa catolică şi Maiestatea Sa creştină. I-au scris imediat prin regina-mamă lui Créqui, pe care l-am făcut pair, mareşal al Franţei, guvernator al regiunii Dauphiné, Créqui care aşteaptă căderea mea ca să devină conetabil, în detrimentul lui Montmorency, şi îndepărtează fiinţele care i-au stat în cale. Armata suferă de foame, după foame vine dezertarea, după dezertare vine prinţul savoiard! Dar aceşti oameni din Munţii Savoiei, care au coborât pantele abrupte, au sfărâmat resturile armatei franceze, cine i-a îndemnat s-o facă? O regină a Franţei, Maria de Médicis. E drept că, înainte de a fi regină, este fiica lui François, sau, mai bine zis, a unui asasin, şi nepoata lui Ferdinand, cardinalul răspopit, otrăvitorul fratelui său şi al soţiei acestuia. Ei bine, ca şi cum ar fi fost vorba despre mine, şi nu despre armata mea, dacă n-aş fi plecat în Italia, m-ar fi distrus aici şi m-ar fi făcut să pier. Eu vreau înainte de toate binele Franţei. Mantua şi Montferrat, ţări mici, o ştiu bine, dar au o poziţie militară minunată. Casal rămâne cheia Alpilor! Cheia Alpilor, în mâinile savoiardului, pentru că el a luat-o pentru interesele sale, mai degrabă decât pentru interesul Spaniei sau Austriei. Mantua, capitala ţinutului Gonzague, care arbitrează artele efemere, Mantua – un muzeu, devenit odată cu Veneţia, ultimul bârlog al Italiei. Mantua, în sfârşit, care apără încă o dată Toscana, pe Papă şi Veneţia. „Poate veţi face să se ridice asediul oraşului Casal, dar nu veţi salva Mantua”, mi-a strigat Gustav Adolf. Ah, dacă n-aş fi fost cardinal, dacă n-aş fi fost dezlegat de Roma, n-aş fi vrut un alt aliat decât pe Gustav Adolf, dar cum să fac o alianţă cu protestanţii din nord când eu mă băteam cu protestanţii din sud? Dacă aş fi fost sigur că mai sunt emisar papal, dacă aş putea uni în mâinile mele încă o dată puterea spirituală şi temporală, legat pe viaţă! Şi când te gândeşti că un şarlatan, Vautier, şi un prost, Bérulle, împiedică acest proiect să fie împlinit!

Se ridică.

— Şi când te mai gândeşti, adăugă el, că eu le ţin în mână pe toate, pe noră şi pe soacră, că pot, dacă aş încerca să le pedepsesc, să aduc dovada adulterului uneia şi a complicităţii celeilalte în moartea lui Henric al IV-lea şi că, atunci când cuvintele sunt gata să-mi iasă din gură, mă înăbuş şi nu pot vorbi despre toate astea ca să nu compromit gloria coroanei Franţei.

— Unchiule!, strigă doamna de Combalet înspăimântată.

— Oh, am martorii mei, continuă cardinalul. Doamna de Bellier şi Patrocle pentru regina Anna de Austria. Şi d'Escoman pentru Maria de Médicis. Am să merg s-o caut în cloaca de la Filles Repenties, sărmana martiră şi, dacă este moartă, am să-i fac cadavrul să vorbească.

Se mişca agitat de colo-colo.

— Dragul meu unchi, spuse doamna de Combalet aşezându-se în calea lui, nu mai vorbiţi de toate astea în seara asta, o să vă gândiţi la ele mâine.

— Aveţi dreptate, Marie, spuse Richelieu revenindu-şi în fire graţie voinţei sale deosebite. Ce aţi făcut astăzi? De unde veniţi?

— Am fost la doamna de Rambouillet.

— Ce s-a petrecut acolo? Ce lucruri frumoase ai văzut? Cine a vorbit de bine la această ilustră *Arthénice*[32]?, spuse cardinalul încercând să surâdă.

— A fost prezentat un tânăr poet care vine de la Rouen.

— Există deci o manufactură de poeţi la Rouen? Nu sunt decât trei luni de când Rotrou a coborât din poştalion.

— Ei bine, chiar Rotrou l-a prezentat ca pe unul dintre prietenii lui.

— Şi cum se numeşte acest poet?

— Pierre Corneille.

Cardinalul făcu o mişcare din cap şi din umeri care voia să spună: necunoscut.

— Şi, fără îndoială, a adus cu el câteva tragedii?

— Doar o comedie în cinci acte.

— Care e titlul ei?

— Mélite.

— Nu-i deloc un nume istoric.

---

32 Anagramă de la Catherine, prenumele marchizei de Rambouillet.

— Nu, este un subiect de fantezie. Rotrou pretinde că el este destinat să pună-n umbră pe toţi poeţii trecuţi, prezenţi şi viitori.

— Impertinentul!

Doamna de Combalet văzu că a atins o coardă sensibilă şi schimbă subiectul.

— Apoi, adăugă ea, doamna de Rambouillet ne-a făcut o surpriză, ea a construit, fără să spună nimic nimănui, făcând să treacă pe zidari şi pe dulgheri pe deasupra zidurilor Celor şaizeci, o adăugire la palatul lor, o cameră încântătoare, îmbrăcată în catifea albastră, aur şi argint. N-am văzut nicăieri un gust atât de ales.

— Şi doreşti şi dumneata una la fel, draga mea Marie? Nimic mai simplu, o veţi avea în palatul pe care-l construiesc.

— Mulţumesc. Îmi trebuie, unchiule, văd că uitaţi mereu, o încăpere religioasă în care să mă retrag, nimic mai mult, dacă se poate să fie cât mai aproape de dumneavoastră.

— Asta e tot?

— Ba, a mai fost ceva, dar nu ştiu dacă trebuie să vă spun şi asta.

— De ce?

— Pentru că în rest este vorba de o lovitură de spadă.

— Duel! Iar dueluri!, murmură Richelieu. N-am reuşit să dezrădăcinez din pământul Franţei acest fals act de onoare?

— De data asta nu e vorba de un duel, ci de o simplă întâlnire. Domnul marchiz de Pisany a fost adus la locuinţa Rambouillet leşinat în urma unei răni.

— Periculoasă?

— Nu, dar i-a prins bine de data asta, că este cocoşat. Fierul a întâlnit vârful cocoaşei şi, neputându-l pătrunde, a alunecat pe coaste – Doamne, aşa cum a spus şi chirurgul, pe coastele încălecate unele peste altele –, a traversat pielea pieptului şi o parte din braţul stâng.

— Se ştie cu cine a fost întâlnirea?

— Parcă am auzit numele contelui de Moret.

— A contelui de Moret, repetă Richelieu încruntând sprâncenele. Mi se pare că am auzit pronunţându-se numele acesta de mai multe ori în ultimele zile. Şi cine i-a dat lovitura aceasta de spadă marchizului de Pisany?

— Unul dintre amicii săi.

— Numele său?

Doamna de Combalet ezită, căci cunoştea severitatea unchiului ei în ceea ce privea duelurile.

— Dragul meu unchi, spuse ea. Ştiţi ce aţi spus. Să nu fie nici duel, nici provocare, să nu fie nici măcar o întâlnire. Cei doi adversari au avut doar o discuţie în poarta palatului de Rambouillet.

— Care este al doilea, Marie?

— Un anume Souscarrières.

— Souscarrières!, exclamă Richelieu. Cunosc numele ăsta.

— E posibil, dar eu pot afirma, dragul meu unchi, că nu este vinovat cu nimic.

— Cine?

— Domnul de Souscarrières.

Cardinalul scosese din buzunar un carneţel şi-l consultă.

Păru să fi găsit ceea ce căuta.

— Marchizul de Pisany, continuă doamna de Combalet, este cel care a tras sabia şi s-a aruncat asupra lui ca un nebun. Voiture şi Brancas, care au fost martorii întâmplării ca nişte prieteni ai casei, au dat vina pe Pisany.

— E chiar omul la care m-am gândit, murmură cardinalul.

Apăsă pe un clopoţel. Apăru Charpentier.

— Aduceţi-l pe Cavois, ceru cardinalul.

— Oh, unchiule, nu trebuie să-l arestaţi pe nefericitul acesta de bărbat şi să-i faceţi proces!, strigă ea, împreunându-şi mâinile.

— Din contră, spuse râzând cardinalul, sunt pe cale, poate, să-l îmbogăţesc.

— Oh, glumiţi, unchiule!

— Cu dumneata, Marie, eu nu glumesc niciodată. Acest Souscarrières ţine, pornind din acest moment, o adevărată avere în mâinile sale. Şi ceea ce e şi mai bine este că-ţi va datora dumitale această avere. Şi nu trebuie să scape ocazia.

Intră Cavois.

— Cavois, spuse cardinalul căpitanului de gardă pe jumătate adormit, mergi, te rog, în strada Frondeurs, între strada Tranversičre şi strada Saint-Anne. Informează-te despre casa care se află în colţul acestor străzi, dacă nu locuieşte acolo un anume cavaler numit Pierre de Bellegarde, marchiz de Montbrun, domn de Souscarrières.

— Da, Monseniore.

— Şi dacă locuieşte acolo şi-l găseşti acasă, spuneţi-i că, în ciuda orei înaintate din noapte, mi-ar plăcea să discut cu el.

— Şi dacă va refuza să vină?

— Bine, Cavois, sunteţi prea tulburat pentru atât de puţin, mi se pare. Cu binele sau cu forţa, trebuie să-l văd, auziţi? Trebuie!

— Într-o oră va fi la ordinele Eminenţei Voastre, spuse Cavois înclinându-se.

Ajuns la uşă, căpitanul gărzilor se pomeni faţă-n faţă cu un nou-sosit. La vederea sa, se feri cu atât de mult respect şi diligenţă, că era evident că va ceda trecerea unui eminent personaj, care-i impunea teamă şi respect.

Şi, într-adevăr, în acelaşi moment, în cadrul uşii apăru faimosul capucin de Tremblay, cunoscut sub numele de Père Joseph sau Eminenţa Cenuşie.

13
Eminenţa Cenuşie

Père Joseph era atât de bine cunoscut ca fiind al doilea suflet al cardinalului, încât, văzându-l apărând, cei mai familiari dintre servitorii ministrului se retraseră aproape în acelaşi timp, căci prezenţa Eminenţei Cenuşii în cabinetul lui Richelieu părea că face vid în jurul său.

Doamna de Combalet, ca şi ceilalţi, suferea de acea influenţă şi nu scăpa niciodată de starea proastă pe care o provoca această apariţie liniştită. Văzându-l pe Père Joseph că intră în cabinet, veni spre cardinal lăsându-l să-i sărute fruntea şi-i spuse:

— Vă rog, unchiule, nu rămâneţi treaz până târziu.

Apoi se retrase, fericită să poată ieşi pe uşa opusă celei de intrare, ca să nu fie nevoită să treacă prea aproape de călugărul care rămăsese în picioare, imobil şi tăcut, la jumătatea drumului între distanţa pe care o avea de străbătut ca să ajungă la cardinal.

În epoca despre care vorbim, toate ordinele religioase, mai puţin cel al „Oratoriului lui Iisus”, fondat în 1611 de cardinalul Bérulle şi confirmat în 1613 de Papa Paul al V-lea, după o lungă opoziţie, erau supuse, unul câte unul – cardinalului-ministru. Acesta era protectorul recunoscut al ordinelor Benedictinii din Cluny, Citeaux de Saint-Maur, Dominicanii, Carmeliţii şi, în sfârşit, toată această familie de capişonaţi a Sfântului Francisc: Minorii, Minimii, Franciscanii, Capucinii etc. În schimbul acestei protecţii, toate ordinele care, sub pretextul predicilor, cerşetoriei, propagandei, misiunii, alergau, navigau sau vagabondau prin lume făceau pentru cardinal o poliţie eficientă, cu atât mai bună cu cât confesionalul era sursa principală din care se strângeau informaţiile.

Aceasta era o poliţie care-şi exercita cu un zel entuziast recunoştinţa al cărei şef era capucinul Joseph, vechi în diplomaţie. Aşa vor fi, după el, Sartinii, cei din familia Lenoir, cei din familia Fouché, toţi având geniul spionajului. Fratele călugărului Leclerc din Tremblay fusese numit guvernator al Bastiliei datorită influenţei călugărului, astfel încât prizonierul spionat, denunţat şi arestat de Tremblay – capucinul era înscris în registru întemniţat şi păzit de Tremblay – guvernatorul. Fără

să mai socotim că, dacă acesta murea în timpul detenţiei, lucru ce se întâmpla destul de des, era confesat, pregătit şi înmormântat de Tremblay capucinul, în aşa fel încât, odată prins, arestatul şi soarta sa erau hotărâte în familie.

Père Joseph avea în subordine un minister, împărţit în patru divizii, fiecare divizie fiind condusă de un capucin-şef. El avea un secretar, Père Ange Sabini, care era un Père Joseph la rândul său pentru capucinul-şef. Încă de la instalarea sa în funcţie, când avea curse lungi de făcut, mergea, de obicei, călare, urmat de Père Ange, călare şi el. Dar într-o zi, când încălecă o iapă, iar Père Sabini îl urma călare pe un cal, se întâmplă că cele două animale se împerechează, iar capişoanele celor doi călugări jucară un rol atât de grotesc încât Père Joseph crezu de demnitatea sa să renunţe la mersul călare. De atunci, mergea în litieră sau în caleaşcă. Dar, în cazurile obişnuite, prefera să meargă pe jos, căci călărea mai totdeauna incognito. Îşi trăgea gluga pe ochi, ca să nu fie recunoscut, ceea ce nu era tocmai greu printre călugării tuturor ordinelor şi de toate culorile care străbăteau străzile Parisului în lung şi-n lat.

În seara aceasta, Père Joseph venise pe jos.

Cardinalul, cu ochiul său vigilent, aşteptă să se închidă prima uşă în urma căpitanului gărzii sale şi a doua după nepoata sa, apoi, aşezându-se la birou, se întoarse spre Père Joseph, zicându-i:

— Ei bine, aveţi ceva să-mi spuneţi, dragul meu du Tremblay?

Cardinalul îşi păstrase obiceiul să i se adreseze călugărului pe numele de familie.

— Da, Monseniore, îi răspunse, am venit de două ori ca să am onoarea să vă văd în seara asta!

— Ştiu, asta mi-a dat speranţa că aţi căpătat informaţii despre contele de Moret, despre întoarcerea sa la Paris şi despre cauzele acestei întoarceri.

— Nu ştiu încă tot ceea ce vrea Eminenţa Voastră să afle, dar acum cred că sunt pe drumul cel bun.

— Înseamnă că oamenii voştri în sutane albe şi-au făcut datoria!

— Aş spune superficial. Au descoperit numai că personajul nostru locuieşte la palatul de Montmorency, la ducele Henric al II-lea, şi că iese noaptea să meargă la amanta sa, care locuieşte în strada Livada cu vişini, în faţa palatului Lesdiguières.

— Strada Livada cu vişini, în faţa palatului Lesdiguières… Dar aici locuiesc cele două surori ale lui Marion Delorme!

— Da, Monseniore, doamna de Montagne şi doamna de Maugiron, dar nu se ştie amantul căreia dintre ele este.

— Ei bine, o să aflu eu, spuse cardinalul.

Şi, făcând semn călugărului să-şi întrerupă povestirea, cardinalul scrise, pe o foaie de hârtie:

Amantul căreia dintre surorile dumitale este contele de Moret? Şi care este amantul celeilalte? Există şi un amant nefericit?

Apoi merse în faţa unui panou care se deschise pe toată înălţimea cabinetului atunci când apăsă pe un buton.

Odată deschis, panoul permise comunicarea cu locuinţa vecină, chiar dacă de partea cealaltă a zidului nu se vedea nici-o uşă. Între cele două uşi se găseau două butoane care activau doi clopoţei, aşezaţi unul la stânga şi unul la dreapta, invenţie atât de nouă, sau mai bine zis atât de necunoscută, de vreme ce îi aparţinea cardinalului.

Monseniorul trecu hârtia pe sub uşa casei vecine, trase de clopoţelul din dreapta, închise planşeul şi se reaşeză la locul său.

— Continuaţi, îi spuse el lui Père Joseph, care-l privea fără a avea aerul că se miră de ceva.

— Spuneam deci, Monseniore, că cei din ordinul „servitutes” sau rasele-albe n-au avut de făcut decât o mică parte din treabă, dar că providenţa, care se ocupă în mod special de Monsenior, a făcut o treabă foarte bună.

— Sunteţi sigur, du Tremblay, că providenţa se ocupă în mod special de mine?

— Ce ar avea mai bun de făcut, Monseniore?

— Atunci, spuse, surâzând la auzul acestor vorbe, cardinalul, nu ne rămâne nimic mai bun de făcut decât să auzim raportul providenţei asupra contelui de Moret.

— Ei bine, Monseniore, să revenim la rasele-albe, de la care am aflat doar, aşa cum am avut onoarea să amintesc Eminenţei Voastre, că domnul conte de Moret a sosit la Paris acum opt zile, că locuieşte la domnul deMontmorency şi că are o amantă în strada Livada cu vişini, ceea ce e prea puţin.

— Cred că eşti nedrept cu bunii noştri călugări. Fac şi ei ceea ce pot, fac ceea ce trebuie, dar numai providenţa poate face totul. Să vedem ce a făcut providenţa.

— M-a pus faţă în faţă cu contele însuşi.

— L-aţi văzut pe conte?

— Aşa cum am onoarea să vă văd acum, Monseniore.

— Dar el v-a văzut?, făcu Richelieu cu un interes viu.

— M-a văzut, dar n-a putut să mă recunoască.

— Aşează-te, du Tremblay, şi povesteşte-mi despre asta!

Richelieu avea obiceiul, dintr-o curtoazie prefăcută, să-i spună capucinului să se aşeze şi acesta, dintr-o umilinţă la fel de prefăcută, avea obiceiul de a rămâne în picioare.

Îi mulţumi cardinalului şi continuă:

— Iată cum s-au petrecut lucrurile, Monseniore. Ieşeam de la călugării în cauză, unde venisem să iau informaţiile pe care vi le-am spus deja, când am văzut mai mulţi oameni alergând înspre strada l’Homme-Armé.

— Apropo de strada l’Homme-Armé, spuse cardinalul, există acolo un han pe care v-a căzut privirea. Locanta se numeşte „La Barba Vopsită”.

— Ei bine, chiar înspre hanul cu pricina alerga mulţimea. Monseniore.

— Şi aţi alergat cu mulţimea acolo?

— Eminenţa Voastră înţelege că nu puteam lipsi. Tocmai avusese loc un fel de asasinat comis asupra unui diavol sărac, numit Étienne Latil, care a servit altădată la domnul d’Épernon.

— La domnul d’Épernon, Étienne Latil, reţineţi numele, du Tremblay! Omul acesta ne poate fi util într-o zi.

— Mă-ndoiesc de asta, Monseniore.

— De ce?

— Cred că a pornit pe un drum de pe care n-are şanse să revină.

— Ah, înţeleg, el este cel pe care l-au asasinat.

— Exact, Monseniore. Crezut mort în primul moment, şi-a revenit în fire, a cerut un preot, aşa că eram acolo la ţanc.

— Mereu providenţa, du Tremblay. Şi l-ai spovedit, presupun.

— Monseniorul mă va judeca pentru asta, spuse capucinul râzând, dacă-mi cere să dezvălui secretul spovedaniei.

— Ei bine, ei bine, spuse Richelieu, vreau neapărat să mi-l dezvălui.

— Ei bine, Monseniore, Étienne Latil a fost asasinat pentru că n-a vrut să-l ucidă el pe contele de Moret.

— Şi cine ar fi avut interesul să-l asasineze pe acest bărbat tânăr care, până astăzi, cel puţin, nu făcea parte din nici-o intrigă? Cel puţin eu n-am auzit nimic.

— Rivalitatea în dragoste.

— Îl cunoaşteţi pe rival?

— Să mă gândesc.

— Dar pe asasin îl cunoaşteţi?

— Nu, Monseniore, pe el nici atât. Ceea ce ştiu este că a fost treaba unui cocoşat.

— N-avem decât doi cocoşaţi duelgii la Paris: marchizul de Pisany şi marchizul de Fontrailles. Nu poate fi Pisany, care a primit ieri o lovitură de spadă la ora nouă seara chiar în poarta palatului Rambouillet de la amicul său Souscarrières. Trebuie, deci, să-l urmăreşti pe Fontrailles.

— Îl voi supraveghea, Monseniore, dar Eminenţa Voastră nu vrea să audă şi restul, căci ceea ce a rămas de povestit este cu adevărat extraordinar?

— Povestiţi, povestiţi, du Tremblay! Vă ascult cu cea mai mare atenţie.

— Ei bine, Monseniore, iată ce este extraordinar. Chiar în momentul în care îl spovedeam pe omul meu, contele de Moret a intrat în camera unde mă aflam cu rănitul.

— Cum, la hanul „La Barba Vopsită”?

— Da, Monseniore, la hanul „La Barba Vopsită”, contele de Moret însuşi a intrat, deghizat în gentilom base, a înaintat spre rănit şi a aruncat pe masa pe care era culcat acesta o pungă plină de aur spunând: „Dacă vă reveniţi, veniţi la palatul ducelui de Montmorency. Iar dacă veţi muri, muriţi cu încredere în Dumnezeu, nu vă vor lipsi slujbele de pomenire”.

— Intenţia este bună, spuse Richelieu, dar, aşteptând să se întâmple asta, mai bine trimiteţi acolo pe medicul meu Chicot ca să-l vadă pe bietul amărât. Este important să-şi revină. Sunteţi sigur că n-aţi fost recunoscut de contele de Moret, aşa cum aţi spus?

— Da, Monseniore, absolut sigur.

— Dar ce făcea acesta deghizat în hanul cu pricina?

— O să aflăm imediat. Eminenţa Voastră n-ar putea ghici cu cine m-am întâlnit pe strada du Plátre colţ cu strada l’Homme-Armé?

— Cu cine?

— Deghizată în ţărancă din Pirinei!

— Spune-mi mai repede, du Tremblay! S-a făcut târziu şi n-am timp să fac presupuneri.

— Doamna de Fargis.

— Cum, doamna de Fargis, chiar ea!, strigă cardinalul. Şi ieşise din han?

— Probabil că da.

— Ea era deghizată în ţărancă din Catalania, el – în ţăran basc. Era o întâlnire, în mod sigur.

— Ceea ce mi-am spus şi eu imediat, Monseniore, dar există multe feluri de întâlniri. Doamna este o cochetă, iar tânărul este fiul lui Henric al IV-lea.

— Nu este o întâlnire de dragoste, du Tremblay. Contele vine din Italia, a trecut prin Piémont. Avea, pot să-mi pun capul la mijloc, scrisori pentru regină, sau, poate, pentru ambele regine. Ah! Trebuie să fim atenţi la asta, spuse Richelieu, dând figurii sale o expresie ameninţătoare. Am deja pe doi dintre fiii lui Henric al IV-lea în închisoare.

— În mare, acesta este rezultatul serii mele şi am socotit că este important să auziţi tot ceea ce am avut de spus.

— Aţi avut dreptate, du Tremblay. Şi spuneţi că tânărul domn locuieşte la ducele de Montmorency?

— Da, Monseniore.

— Oare acesta ştie toate lucrurile pe care le-am aflat? Şi oare o fi uitat că am făcut să cadă un cap care purta numele acesta? Vrea să fie conetabil, ca tatăl şi bunicul său. El ar fi fost deja dacă n-ar fi existat Créqui, care pretinde că titlul de conetabil i se cuvine, deoarece s-a însurat cu o fiică a lui Lesdiguières. Şi crede că e uşor să porţi sabia lui Du Guesclin! Cel puţin Montmorency este un cavaler, o inimă loială. Vreau să-l chem aici. Sabia sa de conetabil este sub zidurile oraşului Casal, o să-l trimit s-o caute. Aşa după cum am spus, du Tremblay, seara a fost bună şi sper s-o fac completă.

— Monseniorul are să-mi facă vreo recomandare?

— Supravegheaţi, aşa cum v-am spus, hanul „La Barba Vopsită”, dar fără să daţi de bănuit. Nu-l pierdeţi din vedere pe

rănit până când va fi înmormântat sau vindecat. Cred că domnul conte de Moret este ocupat cu o altă femeie decât doamna Fargis, care-i are deja pe Cramail şi Marillac. Şi, în sfârşit, ştiţi, du Tremblay, Providenţa este aici şi ea conduce această afacere. Dar, aşa cum ştiţi. Providenţa nu poate face totul singură.

— Poate cu această ocazie a fost făcut proverbul sau, mai degrabă, maxima „Ajută-te şi Cerul te va ajuta!”.

— Sunteţi plin de perspicacitate, dragul meu du Tremblay, şi aş fi nefericit dacă n-aş fi şi eu la fel. În felul acesta, îi voi face Papei un serviciu dacă-l voi debarasa de spanioli, de care el se teme, şi de austrieci, de care are oroare, şi vom aranja lucrurile în aşa fel încât prima pălărie roşie care va sosi de la Roma să aibă măsura capului vostru.

— Şi dacă nu va fi pe măsura capului meu, l-aş ruga pe Monseniorul să-mi dea o veche pălărie de-a lui în semn că, oricare ar fi favorurile pe care Cerul mi le face, niciodată nu mă voi socoti egalul său, ci doar un servitor şi un supus.

Şi, încrucişând mâinile la piept, Père Joseph salută cu umilinţă.

La uşă îl întâlni pe Cavois, care se feri din calea călugărului ca să-l lase să treacă, tot aşa cum se ferise când a trebuit să-l lase să intre.

Eminenţa Cenuşie, odată ieşită, Cavois spuse:

— Monseniore, este aici.

— Souscarrières?

— Da, Monseniore.

— Era acasă?

— Nu, dar servitorul său mi-a spus că trebuie să fie într-un tripou din strada Villedot, unde are obiceiul să meargă şi, într-adevăr, l-am găsit acolo.

— Invită-l să intre.

Cavois rămase pe loc, cu ochii în jos.

— Ei, ce este?

— Monseniore, aş vrea să vă cer o favoare.

— Cere-o, Cavois. Ştii deja că te stimez şi ţin mult să-ţi fiu pe plac.

— Vreau să vă cer ca, imediat ce domnul de Souscarrières va pleca, să-mi permiteţi să rămân acasă restul nopţii. De când

ne-am întors la Paris, Monseniore, acum opt zile, sau, mai degrabă, opt nopţi, n-am dormit în patul meu.

— Şi ai obosit să veghezi?

— Nu, Monseniore, dar doamna Cavois a obosit să tot doarmă singură.

— Deci, este îndrăgostită şi acum doamna Cavois?

— Da, da, Monseniore. Soţul ei este cel de care este atât de îndrăgostită.

— Frumos exemplu de urmat de doamnele de la Curte. Cavois, îţi vei petrece restul nopţii cu soţia dumitale.

— Oh, mulţumesc, Monseniore.

— Te rog să te duci s-o cauţi.

— Să mă duc s-o caut pe doamna Cavois?

— Da, şi s-o aduci aici.

— Aici, Monseniore, ce credeţi?

— Vreau să-i vorbesc.

— Adică, să vorbiţi cu soţia mea!, strigă Cavois în culmea mirării.

— Am să-i fac un cadou şi să-i cer iertare pentru nopţile albe pe care le-a petrecut.

— Un cadou?, continuă Cavois să se mire.

— Lasă-l să intre pe domnul Souscarrières, Cavois, şi-n timp ce eu voi discuta cu acesta, du-te şi adu-ţi soţia.

— Da, Monseniore, dar poate că s-a culcat.

— Trezeşte-o.

— Nu va dori să vină.

— Ia cu dumneata doi soldaţi şi ia-o pe sus.

Cavois începu să râdă.

— Ei bine, fie, Monseniore, spuse. Am s-o aduc, dar vă previn că are o limbă tare ascuţită doamna Cavois.

— Cu atât mai bine. Îmi plac limbile ascuţite. Acestea sunt greu de găsit la Curte, Cavois. Astfel de femei spun tot ce gândesc.

— Să înţeleg că ordinul pe care mi-l dă Monseniorul este serios?

— Nu există nimic mai serios, Cavois.

— Monseniorul va fi dezamăgit.

Cavois, greu de convins, salută şi ieşi.

Cardinalul profită de momentul în care rămase singur ca să meargă la planşeu şi să-l dea la o parte.

În acelaşi loc unde pusese biletul cu întrebarea, îl găsi şi pe cel cu răspunsurile. Era redactat la fel de concis ca întrebarea.

Iată-l:

> *Contele de Moret este amantul doamnei de Montagne, iar domnul de Souscarrières este amantul doamnei de Maugiron. Amantul nefericit: marchizul de Pisany.*

— E de mirare, murmură cardinalul închizând planşeul, cum se înlănţuiesc lucrurile în seara asta. Încep să cred, ca şi imbecilul de du Tremblay, că există o providenţă.

În acel moment, secretarul său, Charpentier, deschise uşa şi, în lipsa valetului de cameră sau a unui uşier, anunţă:

— Domnul Pierre de Bellegarde, conte de Montbrun, senior de Souscarrières.

14
În care doamna Cavois devine asociata domnului Michel

Cel care fusese anunţat cu etalarea atâtor titluri nu era altul decât – după cum cititorii au aflat deja – amicul nostru Souscarrières, al cărui portret noi l-am schiţat la începutul acestui volum.

Souscarrières intră cu un aer degajat şi salută pe Eminenţa Sa cu o dezinvoltură care, în poziţia sa, putea fi luată drept sfidare.

Cardinalul avea aerul că mai aşteaptă ca în urma lui Souscarrières să mai fie şi alte persoane, o întreagă suită.

— Monseniore, spuse Souscarrières împingând înainte piciorul şi îndoind braţul drept cu mâna ţinând pălăria, Eminenţa Voastră mai aşteaptă ceva?

— Caut persoanele care mi-au fost anunţate odată cu dumneavoastră, domnule Michel.

— Michel?, repetă Souscarrières făcând pe miratul. Cine se numeşte astfel, Monseniore?

— Chiar dumneavoastră, domnule, mi se pare.

— Oh, Monseniorul face o greşeală gravă şi nu vreau să-l las s-o facă în continuare. Sunt fiul recunoscut de maestrul Roger de Saint-Larry, duce de Bellegarde, mare scutier al Franţei. Ilustrul meu tată trăieşte încă şi se pot lua informaţii despre el. Sunt domnul de Souscarrières, stăpânul unui domeniu pe care l-am dobândit. Am fost făcut marchiz de doamna ducesă Nicole de Lorena, în urma căsătoriei mele cu nobila domnişoară Anne de Rogers.

— Dragă domnule Michel, reluă Richelieu, permiteţi-mi să vă spun istoria dumneavoastră. O ştiu mai bine decât credeţi. O să vă mire.

— Ştiu, spuse Souscarrières, că oamenii mari, aşa cum sunteţi dumneavoastră, după nişte zile obositoare, au nevoie de o oră de amuzament. Sunt fericiţi cei care pot, chiar dacă au de pierdut, să ofere o oră de distracţie unui atât de mare geniu.

Şi Souscarrières, încântat de complimentul pe care-l găsise, se înclină în faţa cardinalului.

— Vă înşelaţi din ce în ce mai tare, domnule Michel, reluă cardinalul, continuând să-i dea acest nume. Nu sunt obosit. N-am nevoie de o oră de distracţie şi nu vreau s-o folosesc în

detrimentul vostru. Mai ales că vreau să vă fac o propunere, vă voi demonstra că nu mă înşel în ceea ce priveşte numele dumneavoastră, nici titlurile şi că numai meritele personale mă îndeamnă s-o fac şi nimic altceva.

Şi cardinalul îşi însoţi ultima frază cu un surâs fin, care-i era specific în orele în care reuşea să se destindă.

— Nu am decât să las pe Eminenţa Voastră, spuse Souscarrières, să spună tot ce are de spus.

— Voi începe, deci sunteţi de acord, domnule Michel?

Souscarrières se înclină ca un bărbat care nu poate opune rezistenţă.

— Ştiţi strada Bourdonnais, nu-i aşa?, spuse cardinalul.

— Ar fi trebuit să fie în Cathay, Monseniore, ca să n-o cunoşti.

— Ei bine, cred că aţi cunoscut în prima tinereţe un patiser de treabă care ţinea hanul „Carneaux”. Acest om de treabă făcea nişte mâncăruri excelente şi eu însumi, atunci când eram episcop de Luçon, am mâncat deseori aici. Domnul acesta se numea Michel şi avea onoarea de a fi tatăl dumneavoastră.

— Credeam că am spus deja Eminenţei Voastre că sunt fiul recunoscut de domnul duce de Bellegarde, insistă, dar cu mai puţină încredere în sine, domnul de Souscarrières.

— Nu-i nimic adevărat, replică imediat cardinalul. Am să vă spun cum s-a făcut această recunoaştere. Acest cârciumar cumsecade, domnul Michel, avea o nevastă foarte frumoasă, căreia toţi cei care frecventau hanul „Carneaux” îi făceau curte. Într-o bună zi, femeia rămase însărcinată şi născu un fiu. Acest fiu sunteţi dumneavoastră, domnule Michel, căci, fiind născut în timpul mariajului cu domnul Michel şi, dacă vreţi, soţul mamei dumneavoastră, nu puteaţi purta alt nume decât al tatălui şi al mamei dumneavoastră. Numai regii, vă amintesc asta, domnule Michel, au dreptul să-şi legitimeze copiii născuţi în afara căsătoriei.

— La naiba! La naiba!, murmură Souscarrières.

— Să ne întoarcem la cunoştinţele noastre. După ce aţi fost un copil tare frumos, aţi devenit un tânăr frumos, îndrăgostit de exerciţiile corp la corp, de lupta cu spada – şi trebuie s-o recunosc, îmi amintiţi de Fontenay şi de jocul de cărţi. Ajuns la acest grad de perfecţiune, aţi hotărât să vă folosiţi talentele ca să faceţi avere şi, ca să începem cu susnumita avere, aţi plecat pentru ea în Anglia şi aici v-aţi dăruit cu atâta pasiune jocurilor,

că aţi reuşit să reveniţi în Franţa aducând cinci sute de mii de franci. Am greşit ceva până aici?

— Doar cu câteva sute de pistoli, da, Monseniore.

— Aşa se face că, într-o dimineaţă, aţi primit vizita unui oarecare Lalande, care a fost maestrul jocului cu mingea a Maiestăţii Sale, regele nostru. Şi iată ce v-a spus, sau pe-aproape. Sensul discursului său contează, şi nu spusele literă cu literă. „La naiba, domnule de Souscarrières”. Vai, am uitat. Nu ştiu de ce aveţi atâta antipatie pentru numele de Michel, care este un nume agreabil, mai ales că primii bani pe care i-aţi câştigat şi cu care aţi cumpărat – pentru asta aţi dat numai o mie de pistoli – o coşmelie căzută în ruină şi numită Souscarrières. Este alături de Grosbois. În felul acesta aţi fost numit Souscarrières, şi nu Michel, apoi domnul de Souscarrières. Îmi cer iertare pentru paranteza aceasta, dar o cred necesară pentru povestirea mea.

Souscarrières se înclină.

— Micul Lalande v-a spus, deci: „La naiba, domnule de Souscarrières, sunteţi bine făcut, sunteţi plin de spirit, sunteţi răsfăţatul jocurilor şi fericit în dragoste, nu vă lipseşte decât naşterea. Ştiu foarte bine că nu ne putem alege mama şi tatăl, fără ca fiecare dintre noi să vrea să aibă ca autor al naşterii un pair al Franţei şi ca mamă o ducesă. Dar atunci când eşti bogat, există totdeauna o metodă să îndrepţi această greşeală a naturii, această mică nedreptate a hazardului”. Eu n-am fost acolo, domnule Michel, dar ghicesc ce ochi mari aţi făcut la auzul acestor vorbe. Lalande continuă: „Nu aveţi decât să alegeţi, înţelegeţi, nu? între atâţia mari seniori care au făcut dragoste cu doamna, mama dumneavoastră, unul dintre ei poate fi mai puţin scrupulos. Domnul de Bellegarde, de exemplu. Iată, timpul marelui jubileu este aproape. Mama dumneavoastră, care va fi încântată să facă din voi un gentilom, va merge să-l caute pe domnul Le Grand şi-i va spune că sunteţi al lui, şi nu al cârciumarului, că are o conştiinţă şi aceasta n-o lasă în pace şi-i va spune că nu e drept să fiţi cunoscut ca fiul unui om care nu este tatăl vostru natural. Cum acesta n-are cine ştie ce memorie, nu-şi va aminti dacă a fost sau nu amantul doamnei şi, cum va avea în loc trei mii de franci dacă vă va recunoaşte de fiu, va fi încântat s-o facă”, până aici s-au petrecut toate aproximativ aşa?

— Pe aproape, Monseniore, trebuie s-o recunosc. Numai că Eminenţa Voastră a uitat ceva.

— Ce anume? Dacă memoria m-a înşelat, cu toate că este mult mai bună decât cea a domnului de Bellegarde, sunt gata să-mi recunosc greşeala.

— Că cele cinci sute de mii de franci menţionate de Eminenţa Voastră vin dintr-o invenţie pe care am făcut-o în Anglia, invenţia privind lectica, pentru care de trei ani solicit un brevet şi în Franţa.

— Vă înşelaţi, domnule Michel. N-am uitat de invenţie şi nici de brevetul pentru care v-aţi adresat mie, cerându-mi să-l evaluez şi v-am chemat aici în mod special ca să discutăm aceste lucruri. Dar fiecare lucru la timpul său. Ordinea, a spus un filosof, este o jumătate din geniul unui om. N-am ajuns decât la însurătoarea dumneavoastră.

— Nu ne putem lipsi de ea, Monseniore?

— Imposibil. Ce ar deveni, în cazul acesta, titlul vostru de marchiz, pe care vi l-a dat ducesa Nicole de Lorena? A fost mult zgomot în jurul dumneavoastră şi al acestei ducese demne, pe care v-aţi grăbit să-l dezminţiţi. Iar când ducesa a murit, acum şase luni, aţi pus pe fiul dumneavoastră, un puşti de cinci ani, să poarte doliu. Dar cum fiecare dintre noi are dreptul să-şi îmbrace copiii după propria fantezie, nu avem intenţia să ne legăm de asta.

— Monseniorul este foarte bun, spuse Souscarrières.

— Orice s-ar spune, aţi revenit din Lorena cu o fată tânără pe care aţi răpit-o, domnişoara Anne de Rogers. Aţi spus că este fiica unui mare senior, dar era, pur şi simplu, fiica ducesei de Lorena. Cu ocazia mariajului cu aceasta aţi fost făcut duce de Montbrun, dar, pentru ca titlul să fie valabil, a trebuit ca domnul Michel să fie el însuşi numit marchiz, şi nu domnul de Bellegarde, pentru că, fiind fiu din adulter, nu puteaţi fi recunoscut şi, neputând să vă numiţi Bellegarde, nu puteaţi fi făcut marchiz sub acest nume, nume care nu era al vostru.

— Monseniorul este foarte dur cu mine.

— Ba, din contră, dragă domnule Michel, sunt dulce ca un sirop, o să vedeţi. Doamna Michel care nu ştia ce fericire căzuse pe capul ei să se poată căsători cu un bărbat ca dumneavoastră, doamna Michel, spuneam, s-a lăsat linguşită de Villaudry, ştiţi, Villaudry, fiul mai mic al celui pe care l-a ucis Miossens. V-a

supărat cu ceva şi aţi vrut să o aruncaţi în canalul de la Souscarrières, pentru că voiaţi să fiţi asigurat. Şi, cum, în fond, nu sunteţi un om rău, aţi aşteptat să fiţi sigur. Siguranţa a venit din aceea că doamna îi dăduse lui Villaudry o şuviţă de păr. De data asta, aşa cum, de fapt, aţi prevăzut, o epistolă scrisă de mama ei nu vă lăsa deloc să vă îndoiţi de dizgraţia ei şi atunci aţi ameninţat-o în parc şi, trăgând sabia, i-aţi spus să-şi facă rugăciunea. Asta nu mai semăna cu ameninţarea că o veţi arunca în canalul de la Souscarrières şi ea a văzut prea bine că nu mai avea de ce să râdă. I-aţi aplicat o lovitură pe care a parat-o, din fericire cu mâna, dar a rămas cu două degete tăiate. Văzând sângele curgând, v-a fost milă, i-aţi dăruit viaţa şi aţi retrimis-o în Lorena. Cât despre Villaudry, tocmai pentru că fuseserăţi generos cu soţia, aţi hotărât să fiţi neîndurător cu el şi, cum se afla în biserică la slujbă, în piaţa Regală, aţi intrat în biserică, i-aţi dat un semnal şi i-aţi pus spada în mână. Dar cum el nu voia să comită un sacrilegiu şi să se dueleze acolo, şi-a păstrat propria spadă în teacă. Este drept să spunem că nu era deloc îngrijorat că trebuie să se bată cu dumneavoastră şi chiar a spus: „L-aş fi înjunghiat dacă reputaţia mea n-ar fi avut de suferit, dar, din nefericire, nu e tocmai aşa, ceea ce mă obligă să mă bat”. Şi, atunci când l-aţi provocat ca şi cum aţi fi fost fiul adevărat al domnului de Bellegarde şi n-aţi fi avut mai multă memorie decât domnul în cauză, v-aţi bătut în piaţa Regală, acelaşi loc în care s-au bătut Bouteville[33] şi Beuvron[34].

V-aţi comportat foarte bine, ştiu asta, aţi acceptat toate cerinţele adversarului, care a părăsit locul luptei după ce i-aţi aplicat cu precizie şase lovituri de spadă. Dar şi Bouteville se comportase minunat, ceea ce nu m-a împiedicat să-i tai capul şi aş fi putut face asta şi pentru voi dacă, în loc să fiţi domnul Michel – foarte scurt nume, nu? – aţi fost în mod real Pierre de Bellegarde, marchiz de Montbrun, senior de Souscarrières. Căci, mai mult decât Bouteville, dumneavoastră aţi tras sabia în biserică, ceea ce ar fi însemnat ca mai întâi să vă tai mâna şi apoi capul. Mă ascultaţi, domnule Michel?

---

[33] François de Montmorency-Bouteville (1600-1627), văr cu Henric al II-lea de Montmorency. Înfruntând edictul dat de Richelieu la 2 iunie 1626 care interzicea duelul, a fost condamnat şi decapitat (n.a.).

[34] François d’Harcourt, marchiz de Beuvron (1598-1658), a participat la duelul provocat de Montmorency-Bouteville şi a primit pedeapsa capitală. S-a refugiat în Anglia (n.a.).

— Da, la naiba! Monseniore, vă ascult, spuse Souscarrières, şi pot să vă spun că am avut în viaţa mea conversaţii mult mai plăcute decât aceasta.

— Cu atât mai bine, pentru că n-am ajuns încă la capăt. Chiar în seara asta aţi căzut în recidivă cu sărmanul marchiz de Pisany. Trebuie să fi fost prea furios ca să vă bateţi cu un aşa măscărici.

— Eh, Monseniore, nu eu m-am bătut cu el, ci el este cel care s-a bătut cu mine.

— Să vedem, acest biet marchiz nu fusese oare destul de nefericit să nu fi putut intra în casa de pe strada Livada cu vişini, pe câtă vreme dumneata şi contele de Moret ieşeaţi din casele amantelor care locuiesc pe aceeaşi stradă?

— Cum, Monseniore, ştiţi şi asta?…

— Ştiu că dacă vârful spadei voastre n-ar fi atins vârful cocoaşei sale şi el n-ar fi avut şansa să aibă coastele încălecate în aşa fel că fierul spadei a alunecat ca de pe o cuirasă de metal, el ar fi fost lipit de zid ca un scarabeu uriaş. Sunteţi în mare încurcătură, domnule Michel.

— Vă jur, Monseniore, că n-am căutat nici un fel de ceartă cu marchizul. Voiture şi Brancas pot s-o spună. Numai că îmi dădusem sufletul să alerg pentru el din strada l'Homme-Armé până la Luvru…

La auzul cuvintelor „strada l'Homme-Armé”, Richelieu deschise ochii, ciuli urechile şi deveni foarte atent.

— Era înfuriat, continuă Souscarrières, pentru o ceartă pe care o avusese într-un cabaret.

— Da, spuse Richelieu, care mergea ca în plină zi pe un drum pe care Souscarrières, fără îndoială, i-l deschidea. În cabaretul „La Barba Vopsită”.

— Monseniore!, strigă Souscarrières mirat.

— …Unde se dusese, cu riscul de a se rătăci, dar dorind să ştie tot. Unde se dusese ca să vadă dacă, prin intermediul lui Étienne Latil n-ar fi putut să se debaraseze de contele de Moret, rivalul său. Din fericire, în loc să găsească un ucigaş, a găsit un spadasin cinstit care a refuzat să-şi păteze mâna cu sângele regal. Dar ştiţi foarte bine, domnule Michel, că există în spada pe care aţi tras-o în biserică, în duelul cu Villandry, în complicitatea la moartea lui Étienne Latil, ca şi în întâlnirea cu marchizul de Pisany, patru motive ca să vă fi tăiat capul? Şi asta

numai dacă aţi fi avut doar două pătrimi de nobleţe în loc să aveţi şaizeci şi patru de sferturi de teren în paragină?

— Vai, Monseniore, spuse Souscarrières înspăimântat, o ştiu şi declar sus şi tare că eu nu datorez viaţa decât mărinimiei voastre.

— Şi inteligenţei voastre, dragul meu domn Michel.

— Ah, Monseniore, dacă mi-aţi permite să pun această inteligenţă la dispoziţia Eminenţei Voastre, strigă Souscarrières aruncându-se la picioarele cardinalului, aş fi cel mai fericit dintre oameni.

— Nu voi spune nu, Doamne fereşte, căci am nevoie de oameni ca dumneavoastră.

— Da, Monseniore, da, de oameni devotaţi, îndrăznesc să afirm asta.

— …pe care aş putea să-i fac să prindă ziua sau să nu mai fie.

Souscarrières tresări.

— Oh, asta nu va fi niciodată, spuse el, departe de mine nenorocirea de a uita ceea ce datorez Eminenţei Voastre.

— Asta depinde de voi, dragul meu domn Michel. Ţineţi acum bogăţia în mâinile voastre. Dar şi viaţa. Dar să nu uitaţi că şi eu ţin capătul corzii în mâinile mele.

— Dacă Eminenţa Voastră mă va socoti demn să-mi spună la ce anume i-ar conveni să aplic inteligenţa pe care a binevoit să mi-o recunoască.

— Oh, cât despre asta, o voi face bucuros.

— Ascult cu mare atenţie.

— Ei bine, să presupunem că vă acord brevetul pentru invenţia dumneavoastră din Anglia.

— Brevetul pentru lectică?, strigă Souscarrières cu bucurie, văzând desenându-se sub o formă palpabilă această avere despre care cardinalul tocmai îi spusese că o ţine în mâinile sale, dar pe care, până acum, nu fusese decât un vis.

— Doar jumătate, spuse cardinalul, doar pe jumătate. Cealaltă jumătate o păstrez pentru un dar pe care vreau să-l fac.

— Încă o inteligenţă pe care Monseniorul vrea s-o recompenseze, se hazardă Souscarrières.

— Nu, devotament. E un lucru rar.

— Monseniorul ştie mai bine. Dându-mi brevetul pentru jumătate din invenţie, mă va copleşi.

— Fie. Aveţi deci jumătate din invenţia lecticii la Paris, să socotim, de exemplu, două sute[35].

— Să socotim două sute, da, Monseniore.

— Asta face patru sute de lectici. Ei bine, domnule Michel, să presupunem că aceşti patru sute de deţinători de lectici inteligenţi, remarcând unde îi vor conduce pe clienţi şi ascultând ce vorbesc aceştia şi ţinând o listă cu spusele lor şi cu du-te-vino de fiecare zi, ar fi în atenţia noastră. Să presupunem iar că în capul acestei afaceri, ca administrator, ar fi un om inteligent care-mi va raporta, doar mie singur, tot ceea ce vede, ce aude, ce i se spune. În sfârşit, să presupunem că acest om n-are decât douăsprezece mii de livre ca rentă, el va face repede douăzeci şi patru. Şi, în loc să se cheme Michel, scurt, va dori să se numească maestrul Pierre de Bellegarde, marchiz de Montbrun şi senior de Souscarrières. I-aş spune: dragul meu amic, ia-ţi câte nume doreşti, cu cât vor fi mai noi, cu atât va fi mai bine şi, în ceea ce priveşte numele cu care v-aţi obişnuit, puteţi să le înapoiaţi celor care vi le vor cere, dar nu voi fi eu acela, fiţi liniştit, care vă va căuta ceartă numai pentru atâta lucru.

— E ceva serios, ceea ce-mi spune Monseniorul?

— Foarte serios, dragul meu domn Michel. Brevetul pe jumătate din lecticile care circulă prin Paris v-a fost acordat şi, mâine, asociatul dumneavoastră, care va fi semnat deja pentru partea sa în caietul de sarcini, va merge cu dumneavoastră ca să semnaţi la rându-vă. Vă convine aranjamentul?

— Şi caietul de sarcini va cuprinde şi obligaţiile care-mi sunt impuse?, spuse ezitând Souscarrières.

— Nici una, domnule Michel. Înţelegeţi că lucrurile rămân între noi. Este de cea mai mare importanţă să nu se afle. La naiba! Dacă s-ar şti ceva despre asta, totul ar fi pierdut. Şi, mai ales, să nu spuneţi nici un cuvânt de laudă la adresa mea Domnului sau reginei, pentru ei va fi suficient să spuneţi că sunt un ţigan, că o persecut pe regină şi că nu înţelegeţi de ce regele Ludovic al XIII-lea trăieşte sub un jug atât de greu cum este al meu.

— Dar n-am să pot spune niciodată asemenea vorbe, aproape că strigă Souscarrières.

---

[35] Privilegiu despre care vorbeşte Gédéon Tallemant des Réaux, în volumul său „Istorioare morale”.

— Bine, puteţi să vă forţaţi un pic, vedeţi ce se poate întâmpla. De altfel, chiar asta am convenit. Lecticile dumitale vor fi la modă, ele vor fi ale opoziţiei, veţi merge să vedeţi toată Curtea, nu se va mai circula decât în lectică, mai ales dacă ale dumitale vor fi de două locuri şi vor avea perdele bine trase.

— Monseniorul nu are de făcut recomandări speciale?

— Oh, dacă am! Vă recomand în mod deosebit pe: doamna prinţesă mai întâi de toate, pe doamna Maria de Gonzague, pe doamna de Chevreuse, pe doamna de Fargis. Apoi, bărbaţii: contele de Moret, domnul de Montmorency, domnul de Chevreuse, contele de Cramail. Nu vi-l recomand pe marchizul de Pisany. Datorită dumitale, el nu mă va interesa timp de mai multe zile.

— Monseniorul poate fi liniştit. Şi când îmi voi începe afacerea?

— Cel mai repede posibil. În opt zile, afacerea poate fi pornită, doar dacă fondurile pentru aceasta nu vă lipsesc.

— Nu, Monseniore. De altfel, pentru o asemenea afacere, chiar dacă fondurile personale mi-ar lipsi, în mod sigur aş găsi asociaţi.

— În cazul ăsta, vă spun că nu mai trebuie să căutaţi, adresaţi-vă direct mie.

— Dumneavoastră, Monseniore?

— Da. N-am şi eu un interes în afacerea aceasta? Dar iartă-mă, iată-l pe Cavois care, după cât se pare, are ceva să-mi spună. Cu el vei merge mâine să semnezi hârtiile despre care am vorbit şi, cum el va cunoaşte toate condiţiile impuse de afacere, chiar şi pe cele care rămân între noi, tot el va fi cel care te va contacta, în caz de uitare. Dar sunt sigur că nu vei uita nimic. Intraţi, Cavois, intraţi. Îl cunoaşteţi pe domnul, nu?

— Da, Monseniore, răspunse Cavois, care se înclinase când îi răspunse cardinalului.

— Ei bine, este unul dintre prietenii mei. Numai că el este unul dintre cei care vin să mă vadă între ora zece seara şi ora două dimineaţa, pentru mine, şi numai pentru mine, el se numeşte domnul Michel, pentru toată lumea este maestrul Pierre de Bellegarde, marchiz de Montbrun, senior de Souscarrières. La revedere, domnule Michel!

Souscarrières salută până la pământ şi ieşi, necrezând încă în fericirea şi averea sa, întrebându-se dacă în seara asta

cardinalul îi vorbise serios sau dacă nu cumva îşi bătuse joc de el.

Dar cum îl ştia pe cardinal foarte ocupat, sfârşi prin a înţelege că acesta nu avea timp să-şi bată joc de el şi, după toate probabilităţile, îi vorbise foarte serios. Cât despre cardinal, care avea impresia că tocmai recrutase forţele unui aliat puternic, starea sa sufletească devenise senină şi, cu o voce pe care seninătatea o făcuse mai amabilă, strigă:

— Doamnă Cavois! Eh, doamnă Cavois, intraţi!

13
Cardinalul începe să vadă tabla de şah pe care va muta piesele

Abia terminase de făcut apelul că şi văzu intrând în cabinet o femeie tânără, de douăzeci şi cinci până-n douăzeci şi şase de ani, sprintenă, cochetă, cu nasul în vânt şi care nu părea deloc intimidată de faptul că se găseşte în prezenţa sa.

— M-aţi chemat, Monseniore, spuse ea luând prima cuvântul cu un accent din Languedoc foarte pronunţat. Iată-mă!

— Bine! Şi Cavois care spunea că poate nu vreţi vrea să veniţi!

— Eu să nu vin când dumneavoastră îmi faceţi onoarea să mă chemaţi? Nici vorbă! Eminenţa Voastră ar fi putut să nu mă cheme că aş fi venit singură.

— Doamnă Cavois! Doamnă Cavois!, făcu, încercând să-şi îngroaşe vocea, căpitanul gărzilor cardinalului.

— Doamnă Cavois, dacă vrei aşa. Monseniorul m-a chemat pentru un lucru sau pentru altul. Ca să-mi vorbească, nu-i aşa? Ei bine, să-mi vorbească. Şi pentru ca eu să-i vorbesc? Foarte bine, îi voi vorbi.

— Pentru un lucru sau pentru altul, doamnă Cavois, spuse cardinalul, făcând semn căpitanului său să nu mai intervină în conversaţie.

— Ah!, n-aveţi de ce să-i impuneţi tăcere, Monseniore. Va fi suficient să-i spun eu să tacă şi va tăcea. Credeţi, poate, că el este stăpânul?

— Monseniore, scuzaţi-o, spuse Cavois. Ea n-a călcat pe la Curte şi…

— Să mă scuze Monseniorul! Ah, zău că-mi placi, Cavois! Monseniorul este cel care are nevoie să fie scuzat.

— Cum asta, spuse cardinalul râzând, eu sunt cel care trebuie să-şi ceară scuze?

— În mod sigur! Este oare o faptă creştină să ţii oamenii care se iubesc departe unul de altul, aşa cum o faceţi dumneavoastră?

— Ah, asta era! Deci, dumneavoastră vă adoraţi soţul?

— Dar cum oare, cum să nu-l ador? Ştiţi cum l-am cunoscut, Monseniore?

— Nu, nu ştiu!, dar o să-mi spuneţi dumneavoastră. Mă interesează enorm.

— Mireille, Mireille[36], făcu încă o dată Cavois, încercând s-o potolească.

— Cavois! Cavois!, făcu şi cardinalul, imitând accentul căpitanului său.

— Ei bine, ştiţi poate că eu sunt fiica unui gentilom de frunte din Languedoc. În timp ce Cavois este fiul unui gentilom din Picardia.

Căpitanul făcu o mişcare.

— Asta nu vrea să zică deloc, dragă Louis, că te dispreţuiesc. Tatăl meu se numea de Serignan. A fost mareşal în campania din Catalonia, nici mai mult, nici mai puţin. Eram văduva unui anume Lacroix, eram tânără, fără copii şi frumoasă.

— Sunteţi şi acum, doamnă Cavois, spuse cardinalul.

— Ah, da, bine, frumoasă! Aveam şaisprezece ani, acum am douăzeci şi şase şi opt copii, domnule.

— Cum, aveţi opt copii? I-aţi făcut opt copii soţiei voastre, nefericitule, şi vă plângeţi că vă împiedic să vă culcaţi cu ea!

— Cum, te-ai plâns tu, dragul, micul meu Cavois!, spuse Mireille. Oh, eşti un amor, lasă-mă să te îmbrăţişez.

Şi, fără a se sinchisi de prezenţa cardinalului, sări de gâtul soţului ei şi-l sărută.

— Doamnă Cavois! Doamnă Cavois!, aproape că strigă căpitanul gărzilor, tremurând tot, în timp ce cardinalul, complet dezorientat şi plin de veselie, începu să râdă.

— Reiau, Monseniore, spuse doamna Cavois după ce-şi sărutase soţul. Era, în timpul acela, la Casa Domnului de Montmorency. Nu era deloc de mirare că, deşi era din Picardia, venise în Languedoc.

Aici m-a întâlnit pe mine şi s-a îndrăgostit pe loc, dar cum nu era bogat, iar eu aveam ceva zestre, iată pe imbecilul meu drag că nu îndrăzneşte să mi-o spună. În timpul acesta are loc o ceartă şi, cum urma ca a doua zi să se bată, s-a dus la un notar, a făcut un testament în favoarea mea, şi-mi lasă ce? Nici mai mult, nici mai puţin decât tot ce avea, mie, care habar n-aveam că el mă iubea. Deodată, văd pe soţia notarului venind la mine să-mi spună: „Nu ştii nimic! Dacă domnul Cavois moare, dumneata îl moşteneşti”. „Domnul Cavois? Nu-l cunosc.” „Oh,

[36] Mireille – numele său adevărat era Marie.

reluă soţia notarului, care-mi era bună amică, este un băiat frumos”. Era un băiat frumos pe atunci, Monseniore. Apoi s-a deformat un pic, dar nu contează asta: nu-l iubesc mai puţin. Nu-i aşa, Cavois?

— Monseniore, spuse Cavois cu un glas rugător, o iertaţi, nu-i aşa?

— Ce ziceţi, doamnă Cavois, făcu Richelieu, dacă-l trimitem pe acest plângăreţ dincolo de uşă?

— Oh, nu, Monseniore, nu-l pârăsc şi nu văd nici-o greşeală în ceea ce face. Iată că amica îmi spune că mă iubeşte ca un nebun, că mâine se va bate în duel şi că, de va fi ucis, îmi lasă tot ce are. Asta m-a emoţionat foarte tare, aşa cum vă închipuiţi. Îi povestesc tatălui meu ceea ce am auzit de la soţia notarului, le povestesc şi fraţilor mei şi prietenilor. Îi fac pe toţi să se urce pe cai şi, dis-de-dimineaţă, pleacă toţi în tabără ca să-l împiedice pe Cavois să se bată cu adversarul său. Numai că ei ajung prea târziu.

Domnule, după cum vedeţi, el dăduse vreo două lovituri de spadă adversarului. N-avea nimic. Mi l-au adus sănătos şi senin. Îi sar de gât. „Dacă mă iubiţi, îi spun eu, trebuie să vă căsătoriţi cu mine. E rău să rămâi numai cu dorinţa.” Şi ne-am căsătorit.

— Şi n-a rămas numai cu dorinţa, după cât se pare, spuse cardinalul.

— Nu, pentru că, vedeţi dumneavoastră, Monseniore, nu există un om mai fericit decât ştrengarul acesta. Eu sunt cea care are grijă de afacerile lui. Nu are decât grija serviciului alături de Eminenţa Voastră, o sarcină destul de periculoasă. Când revine la locuinţa noastră, din păcate prea rar, îl alint micul meu Cavois ici, dragul meu, micuţul meu soţ dincolo. Mă fac frumoasă ca să-i plac lui. Nu aşteaptă să-i vorbesc de ceva care să-l supere, nu aude strigăte, nu primeşte plângeri, în sfârşit, este ca şi cum totul e lapte şi miere.

— După câte văd din tot ceea ce mi-aţi povestit, îl iubiţi mult mai mult pe stăpânul Cavois decât restul lumii.

— Oh, da, sigur că da, Monseniore!

— Mai mult decât pe rege?

— Îi doresc regelui o viaţă prosperă, dar, dacă regele moare, eu n-aş muri cu el, pe câtă vreme, dacă sărmanul meu Cavois moare, tot ce mi-aş putea dori ar fi să mă ia cu el.

— Mai mult decât pe regină?

— O respect pe Maiestatea Sa. Numai că eu găsesc că, pentru o regină a Franţei, n-a făcut încă nici un copil. Dacă i se întâmplă o nenorocire, ne va lăsa fără mângâiere. De aceea îi doresc să aibă prunci.

— Mai mult decât pe mine?

— Bineînţeles, mai mult decât pe dumneavoastră. Nu-mi faceţi decât necazuri, ba îl îndepărtaţi de mine, îl luaţi la război, aşa cum aţi făcut timp de un an la La Rochelle, în timp ce soţul meu nu-mi aduce decât bucurii.

— Dar, în sfârşit, spuse Richelieu, dacă regele ar muri, dacă regina ar muri, dacă eu aş muri, dacă toată lumea ar muri, ce aţi face numai voi doi, singuri?

Doamna Cavois începu să râdă privind la soţul ei.

— Ei bine, spuse ea, noi am face…

— Da, ce aţi face voi singuri?

— Ceea ce au făcut Adam şi Eva, Monseniore, când erau singuri ca şi noi.

Cardinalul începu să râdă cu ei.

— Deci, aveţi opt copii acasă?

— Scuzaţi-mă, Monseniore, nu mai sunt decât şase. I-au plăcut şi lui Dumnezeu şi a luat doi la el.

— Oh! O să vi-i dea înapoi, sunt sigur.

— Şi eu sper asta, nu-i aşa, Cavois?

— Ei bine, trebuie să prevedeţi şi să vă gândiţi neapărat la soarta lor.

— Mulţumim lui Dumnezeu, nu ne plângem de nimic.

— Da, dar dacă eu voi muri, ei vor pătimi.

— Cerul ne va feri de o astfel de nenorocire!, strigară cei doi soţi.

— Să sperăm că vă va feri, şi eu sper la fel. Dar aşteptând asta ar fi bine să ne gândim la micuţi. Doamnă Cavois, vă dăruiesc pe jumătate cu domnul Michel, numit Pierre Bellegarde, numit marchizul de Montbrun, zis seniorul de Souscarrières, brevetul lecticilor care vor circula în Paris.

— Oh, Monseniore!

— Cavois, continuă Richelieu, luaţi-vă soţia şi mergeţi acasă. Dacă ea va fi mulţumită de dumneavoastră, voi fi liniştit. Dacă nu va fi, am să pun să vă aresteze pentru opt zile în dormitorul ei.

— Oh, Monseniore!, strigară soţii aruncându-se la picioarele lui şi sărutându-i mâinile.

Cardinalul întinse mâinile deasupra lor, pentru a le da binecuvântarea.

— Ce naiba mormăiţi acolo, Monseniore?, zise doamna Cavois care nu ştia o iotă de latină.

— Cele mai frumoase fraze din Evanghelie, dar, din nefericire, nu-i este permis cardinalului să le pună în practică. Plecaţi!

Şi, împinşi de cardinal, cei doi ieşiră din cabinetul în care, timp de două ore, se petrecuseră atât de multe lucruri.

Rămas singur, figura cardinalului îşi reluă gravitatea obişnuită.

Apoi, trăgând un carnet din buzunar, scrise pe el cu creionul:

Contele de Moret, sosit de opt zile din Savoia. Amorezat de doamna de Montagne. Întâlnire cu la Fargis la crâşma „La Barba Vopsită”. El, deghizat în ţăran basc, ea, în ţărancă din Catalonia. Însărcinat, după toate probabilităţile, să aducă scrisori pentru cele două regine, de la Charles-Emmanuel. Asasinat Étienne Latil pentru refuzul de a-l ucide pe contele de Moret. Pisany respins de doamna de Maugiron, rănit de Souscarièrres. Salvat de cocoaşă.

Souscarièrres a brevetat lectica şi a devenit şeful politicii mele laice, ca să-l am în acelaşi timp cu du Tremblay, şeful poliţiei mele religioase.

Regina absentă de la reprezentaţia de balet din cauza migrenei.

— Ce-ar mai fi? Să vedem!

Căută în memorie.

— Ah, spuse el imediat. Şi această scrisoare sustrasă din portofelul medicului regelui, Senelle, vândută lui du Tremblay de valetul său de cameră. Să vedem ce zice, acum că Rossignol a descoperit cifrul ei.

Şi strigă imediat:

— Rossignol! Rossignol!

Apăru omul cu ochelari care părea cocoşat pentru că umbla numai aplecat.

— Scrisoarea şi cifrul?, se interesă cardinalul.

— Iată-le, Monseniore.

Cardinalul le luă.

— Bine, spuse el. Mâine, dacă voi fi mulţumit de traducere, veţi primi o sumă de patruzeci de pistoli în loc de douăzeci de pistoli, aşa cum a fost stabilit până acum.

— Sper că Eminenţa Voastră va fi mulţumită.

Rossignol ieşi, iar cardinalul deschise scrisoarea şi o citi.

Iată textul:

Dacă Jupiter este vânat de Olimp, el se poate refugia în Creta. Minos îi va oferi ospitalitate cu multă plăcere. Dar sănătatea lui Cefal nu poate dura. De ce, în caz de moarte, să nu se poată căsători Procris cu Jupiter? Se aude că L'Oracle vrea să se debaraseze de Procris ca să-i căsătorească pe Venus cu Cefal. Aşteptând derularea acţiunii, Jupiter va continua să-i facă ochi dulci lui Hebe şi să se prefacă, apropo de această pasiune, că este în cea mai mare discordie cu Junona. Este important ca indiferent de sfârşit, sau oricare se va crede că va fi sfârşitul, L'Oracle să se înşele crezând pe Jupiter îndrăgostit de Hebe.

— Acum, spuse cardinalul, după ce parcurse scrisoarea, să vedem cifrul.

Cifrul, aşa cum am amintit, era ataşat scrisorii. Era acelaşi cu cel pe care vi-l prezentăm:

Cefal – Regele
Procris – Regina
Jupiter – Domnul
Junona – Maria de Médicis
Olimp – Luvru
L'Oracle – Cardinalul
Venus – Doamna de Combalet
Hebe – Maria de Gonzague
Minos – Carol al IV-lea, duce de Lorena
La Crete – Lorena

Numele reale, substituind numele presupuse, alcătuiau următoarea depeşă a cărei importanţă Rossignol n-o exagerase:

Dacă Domnul este alungat din Luvru, el poate să se refugieze în Lorena. Ducele Carol al IV-lea îi va oferi ospitalitate cu multă plăcere. Dar sănătatea regelui nu poate dura. De ce, în caz că regele va muri, să nu se căsătorească regina cu Domnul? Zvonul care umblă spune că Eminenţa Sa cardinalul vrea să se debaraseze de

regină ca s-o căsătorească pe doamna de Combalet cu regele. În acest timp, Domnul continuă să-i facă fără teamă curte Mariei de Gonzague şi să se prefacă, apropo de această pasiune, că este într-un mare conflict cu Maria de Médicis. Este important că, oricare va fi sfârşitul sau, mai degrabă, oricare s-ar crede că e sfârşitul, cardinalul să se înşele crezând pe Domnul îndrăgostit de Maria de Gonzague.

Richelieu reluă lectura scrisorii pentru a doua oară, apoi, cu un surâs de jucător care câştigă, spuse:

— Acum încep să văd clar pe tabla de şah cum voi muta piesele!

Partea a doua

1
Statele Europei în 1628

Ajunşi în momentul în care suntem, credem că nu este inutil să vedem, împreună cu cititorul, ca şi cardinalul Richelieu, în mod limpede, tabla de şah a omenirii şi, mai ales, eşichierul statelor europene.

Fiat lux![37] Ne va fi cu atât mai uşor să facem lumină nouă celor care, după două sute treizeci şi şapte de ani după cardinal, vedem mult mai clar decât acesta. Înconjurat de mii de intrigi, sărind dintr-un complot în altul, din conspiraţie în conspiraţie, găsind întins între el şi orizonturile pe care trebuia să le descopere şi să le vadă în mod clar un voal transparent, cardinalul era forţat să aibă asupra lumii o viziune generală clară.

Şi dacă această carte ar fi, pur şi simplu, una dintre acele cărţi pe care o expui, între un keepsake[38] şi un album, pe o masă în salon, pentru ca vizitatorii să-i admire gravurile sau care, după ce a amuzat budoarele, este destinată să facă să râdă sau să plângă anticamerele, am trece uşor peste unele detalii pe care spiritele frivole sau grăbite pot să le considere drept plictisitoare.

Dar, cum avem pretenţia că am scris cărţi care devin, dacă nu în timpul vieţii noastre, atunci, măcar după moarte, cărţi de bibliotecă, vom cere cititorilor noştri permisiunea de a le pune sub ochi, începând cu acest capitol, o trecere în revistă a situaţiei Europei, necesară frontispiciului celui de-al doilea volum şi care, în mod retrospectiv, nu va fi deloc inutil dacă vrem să înţelegem primul volum al cărţii.

După ultimii ani ai domniei regelui Henric al IV-lea şi primii ani ai ministeriatului lui Richelieu, Franţa nu numai că ajunsese un stat de prim rang în rândul marilor naţiuni, dar devenise punctul asupra căruia se fixau toate privirile, se număra printre cele dintâi în ceea ce priveşte inteligenţa şi încerca să aibă acelaşi loc şi ca putere materială.

Să spunem, în câteva rânduri, care era atunci starea statelor Europei.

---

[37] Să se facă Lumină! (n.a.).

[38] Carte-album ilustrată cu gravuri, care era în vogă şi se oferea ca suvenir în epoca romantică (n.a.).

Vom începe cu marele centru religios, cel care lumina cu razele sale asupra Austriei, Spaniei şi Franţei – vom începe cu Roma.

Cel care stăpâneşte temporar Roma şi spiritualitatea din restul lumii catolice este un bătrânel morocănos, în vârstă de şaizeci de ani, florentin şi avar ca un florentin. Italian înainte de toate, prinţ înainte de toate, unchi înainte de toate. El urmăreşte să cucerească bucăţi de pământ pentru Sfântul Scaun şi bogăţii pentru nepoţi, dintre care trei sunt cardinali – François şi cei doi Antoine – iar al patrulea, Taddée, general al trupelor papale. „Ceea ce n-au făcut barbarii, spune Marforio, acest Caton, acest cenzor al papilor, au făcut Barberinii”. Şi, într-adevăr, Matteo Barberini, ridicat în scaunul papal sub numele de Urban al VIII-lea, a reunit sub patrimoniul Sfântului Petru ducatul care-i poartă numele. Sub pontificatul său, Iisus şi propaganda fondată de frumosul nepot al lui Grégoire al XV-lea, Monseniorul Ludovico, înfloresc, organizând în numele şi sub drapelul lui Ignatiu de Loyola, în numele lui Iisus – poliţia globului – şi propaganda, cucerirea sa. De aici vor ieşi acele armate de călugări dominicani, atât de iubiţi de China şi atât de feroce pentru Europa. În momentul despre care vorbim se încearcă potolirea spaniolilor din ducatul Milanului şi împiedicarea austriecilor să treacă Alpii. Papa împinge Franţa să apere Mantua şi să ridice asediul oraşului Casal, dar refuză să trimită în ajutor măcar un om sau un baïoc[39].

În momentele sale de odihnă, el corectează imnurile bisericeşti şi scrie poezii anacreontice. Din 1624, Richelieu îi măsoară puterea, vede, pe deasupra capului său, neantul Romei şi apreciază această politică tremurătoare şi nesigură, care-şi pierduse deja prestigiul religios şi împrumuta un pic din forţa materială care-i mai rămăsese când Austriei, când Spaniei.

După moartea lui Filip al III-lea, Spania îşi ascunde decadenţa sub cuvinte mari şi aere deşarte. Îl are ca rege pe Filip al IV-lea, fratele Annei de Austria, o specie de monarh leneş care domneşte sub stăpânirea prim-ministrului, contele-duce Olivares, aşa cum regele Ludovic al XIII-lea domneşte sub stăpânirea prim-ministrului său – cardinalul-duce de Richelieu. Numai că ministrul francez este un om de geniu, pe când cel spaniol este o persoană imprudentă. Din Indiile Occidentale, de

---

[39] Baïoque – monedă măruntă a statelor romane.

unde a curs un fluviu de aur în timpul lui Carol-Quintul şi al lui Filip al II-lea spre Spania, Filip al IV-lea abia mai primeşte cinci sute de mii de scuzi. Hein, amiralul provinciilor Unite, pune stăpânire pe Golful Mexic, pe galioanele încărcate cu lingouri din aur estimate la valoarea de mai mult de douăsprezece milioane. Spania este atât de sufocată de surpriză încât micul duce savoiard, cocoşatul Charles-Emmanuel, care este numit în derâdere „Prinţul marmotelor”, a ţinut de două ori în mâinile sale destinele acestui imperiu vast, despre care Carol-Quintul spunea că nu vede niciodată apusul soarelui. Astăzi, Spania nu mai poate nimic, nici chiar casiera lui Ferdinand al II-lea care îi declară că nu mai poate să-i dea bani. Tăietorii de buşteni ai lui Filip al II-lea, regele flăcărilor, au supt seva umană care era supraabundentă în secolele precedente, iar Filip al III-lea, alungându-i pe mauri, a tăiat grefa străină prin care ţara şi-ar fi putut reveni. Mai mult, ea a fost obligată să se înţeleagă cu hoţii ca să ardă Veneţia. Marele ei general este Spinola, un condotier italian. Iar ambasadorul ei este un pictor flamand – Rubens.

Germania, după începerea războiului de treizeci de ani, deci după 1618, a devenit o piaţă de oameni. Trei sau patru lagăre au fost deschise la nord, la est şi în Occident – în toate se vând fiinţe umane. Toţi disperaţii care nu vor să se omoare sau să se călugărească, toţi cei care vor să trăiască trec Rinul, Vistula sau Dunărea şi găsesc unde să se vândă.

Piaţa din est este ţinută de bătrânul Bethlen Gabor, care va muri după ce luase parte la patruzeci şi două de bătălii organizate în care se numise rege şi inventase toate deghizările militare (bonetele de blană pentru ulani, mânecile ample pentru husari – cu ajutorul cărora se urmărea semănarea fricii între oameni). Armata sa este şcoala de unde iese cavaleria uşoară. Ce le promite el înrolaţilor săi? Nu o soldă, nu mijloace de trai, ci ca ei să-şi găsească de mâncare şi să se îmbogăţească cum vor putea. Li se dă războiul fără lege şi infinitul întâmplării!

La nord, piaţa este ţinută de Gustav Adolf, bunul, veselul Gustav care, spre deosebire de Bethlen Gabor, îi spânzură pe jefuitori. Căpitan ilustru, elev al francezului La Gardie, după victoriile asupra Poloniei, reuşeşte să livreze prin piaţa sa locurile forte din Livonia şi din Prusia poloneză. Pentru moment, el este ocupat să facă o alianţă cu protestanţii din Germania contra împăratului Ferdinand al II-lea, inamicul de moarte al

protestanţilor care a dat împotriva acestora Edictul Restituirii, act ce va putea servi drept model pentru Edictul din Nantes pe care-l va da Ludovic al XIV-lea cincizeci de ani mai târziu. Este un maestru al epocii sale. Vorbim despre Gustav Adolf. În arta militară, el este creatorul războiului modern. Nu are nici posomorârea lui Coligny, nici gravitatea lui Guillaume Taciturnul, nici sălbăticia lui Maurice de Nassau. Seninătatea lui este de nealterat şi surâsul îi joacă pe buze chiar în toiul bătăliei. Înalt de şase picioare, greoi, are nevoie de cai uriaşi. Obezitatea îl împiedică uneori, dar îi şi serveşte de scut: un glonţ care l-ar fi ucis pe Spinola, slăbănogul genovez, s-a lovit de stratul lui de grăsime, care l-a închis ermetic şi nimeni nu l-a mai auzit vorbind despre acel glonţ.

Piaţa din Occident este ţinută de Olanda, mereu dezorientată şi divizată contra ei însăşi. Piaţa are doi şefi: Barneveldt şi Maurice şi, din această pricină, se desparte. Barneveldt, spirit uşor, prieten al libertăţii, mai ales al păcii, şeful partidului provinciilor, partizan al descentralizării şi, în consecinţă, al frumuseţii şi al slăbiciunii, ambasador pe lângă Elisabeta, pe lângă Henric al IV-lea şi Iacob I, care face posibil să apară în provinciile Unite, prin acesta din urmă – la Brille, Flessingue şi Ramekan – şi care moare pe eşafod ca eretic şi trădător. Maurice este cel care a salvat de două ori Olanda şi care, ucigându-l pe Barneveldt, şi-a pierdut popularitatea. Maurice, care se credea iubit şi care este urât. Într-o dimineaţă, el traversează piaţa Gorcum şi salută mulţimea surâzând. Crede că, salutată de el, mulţimea îşi va arunca fericită pălăriile în aer şi va striga „Trăiască Nassau”. Mulţimea rămâne mută şi-şi păstrează pălăriile pe cap. Începând din acest moment, lipsa popularităţii îl va ucide. Bătrânul neînvins, căpitanul insensibil la pericol, cel care doarme un somn adânc, bărbatul gras slăbeşte, nu mai doarme deloc şi moare. Îi urmează fratele mai mic, Frédéric-Henric, care preia şi piaţa de oameni: socoteli mici, prea puţini înrolaţi, dar bine aleşi, bine îmbrăcaţi, bine hrăniţi, plătiţi în mod regulat, ducând un război strategic pe drumurile din mlaştini şi rămânând doi ani în apă până la genunchi, hotărâţi să apere în mod ştiinţific o cetate prost fortificată.

Soldaţii se menajează, dar guvernul econom al Olandei îi menajează şi mai mult. Celor care se expun tunurilor şi muschetarilor, şefii militari le strigă: „Ei, voi de acolo! Jos! Nu vă

lăsaţi ucişi, fiecare dintre voi valorează pentru noi trei mii de franci!”.

Dar piaţa cea mare nu este nici la est, nici la nord şi nici în Occident. Ea este exact în centrul Germaniei. Este condusă de un bărbat de o rasă îndoielnică, un şef de jefuitori şi bandiţi, din care Schiller a făcut un erou. Este slav? Este neamţ? Capul rotund şi ochii albaştri spun: sunt slav! părul blond-roşcat spune: sunt neamţ! Tenul lui măsliniu spune: sunt din Bohemia! În schimb, acest soldat slav, căpitan cu o mină sinistră, care semnează Wallenstein, s-a născut la Praga. S-a născut în mijlocul ruinelor, a incendiilor şi a masacrelor. În felul acesta a ajuns să nu aibă nici credinţă, nici lege. În acelaşi timp însă, totuşi, are o credinţă, sau, mai degrabă, trei. Crede în stele. Crede în întâmplare. Crede în arginţi. El a stabilit rangul soldatului în Europa, aşa cum păcatul a stabilit locul morţii în lume. Îmbogăţit de război, protejat de Ferdinand al II-lea, care-l va asasina, îmbrăcat într-o mantie de prinţ, el nu are seninătatea lui Gustav, nici mobilitatea fizionomică a lui Spinola. Nu este cuprins nici de emoţie, nici de mânie în faţa strigătelor, plânsului, rugăminţilor femeilor, ameninţărilor, acuzaţiilor bărbaţilor. Este un spectru mut şi surd. Cu atât mai rău: este un jucător care a ghicit că regina lumii este loteria. Îi lasă pe soldaţi să joace totul: viaţa bărbaţilor, onoarea femeilor, sângele popoarelor. Oricine are un bici este un prinţ, oricine are o sabie alături este un rege. Richelieu l-a studiat mult pe acest demon. El citează, într-un elogiu pe care i-l face, o serie de crime pe care Wallenstein nu le comite, dar închide ochii când sunt comise şi, ca să-i redea indiferenţa diabolică, spune: „Şi cu toate astea, nimic rău!”.

Ca să sfârşim cu Germania, războiul de treizeci de ani îşi urmează cursul, prima perioadă, cea palatină, s-a sfârşit în 1623. Electorul palatin, Frédéric al V-lea, bătut de împărat, a pierdut în luptă coroana Boemiei. Perioada daneză tocmai se încheie cu Christian al IV-lea, regele Danemarcei, cu Wallenstein şi Tilly şi, într-un an, ea va deveni perioada suedeză.

Vom trece la Anglia.

Cu toate că este mai bogată decât Spania, Anglia nu e mai puţin bolnavă decât aceasta. Regele este, în acelaşi timp, certat cu ţara şi cu soţia. Este încurcat de parlament, pe care-l va

dizolva, şi tot aşa va face şi cu soţia sa, pe care o va trimite acasă.

Carol I se căsătorise cu Henriette a Franţei, singurul dintre copiii legitimi ai lui Henric al IV-lea al Franţei, şi care era în mod sigur al lui. Doamna Henriette era o femeie micuţă, brunetă, vioaie, spirituală, mai curând drăguţă decât frumoasă, mai degrabă agreabilă decât seducătoare, cochetă şi îngrijită, senzuală şi galantă. A avut o tinereţe plină de accidente.

Bérulle, care a condus-o în Anglia, după căsătorie, îi propune, la şaptesprezece ani, s-o ia pe Medeleine ca model, plecând din Franţa, ea găseşte Anglia tristă şi sălbatică. Obişnuită cu poporul său vesel şi strălucitor, îi va găsi pe englezi trişti şi gravi. Soţul i se pare mai degrabă mediocru. Primeşte ca pe o pedeapsă acest mariaj cu un soţ greoi şi violent, figură înţepenită, trufaşă şi rece.

Danez prin mamă, Carol I avea în vine un pic din gheaţa polului. În rest, un om onest.

Henriette încercă să-şi impună punctul de vedere prin certuri mici, după care cerea un drept, dar văzând că regele rămânea la punctul lui de vedere, deşi trecea primul peste supărare, începea cu pretenţii mai mari.

Mariajul ei a presupus o adevărată invazie catolică în Anglia. Bérulle, care o condusese la soţul ei şi care-i dăduse acel sfat bun ca să se modeleze după metoda Madeleinei, nu luase în calcul şi ura pe care Anglia o purta papismului. Plin de speranţele pe care i le dăduse un episcop francez – pe care Jacques cel slab îl lăsase să oficieze la Londra şi care a uns într-o singură zi optsprezece mii de catolici –, a crezut că poate cere totul şi a cerut ca şi copiii, chiar catolici, să poată primi moştenire. Ca aceia până în 13 ani să rămână în grija mamelor. Ca tânăra regină să aibă un episcop, ca acest episcop şi clerul său să poată apărea pe străzile Romei îmbrăcaţi în ţinuta lor clericală. De aici rezultă, cu toate aceste cerinţe îndeplinite, că tânăra regină nu cunoştea terenul pe care se mişca şi că, în loc ca regele să primească o soţie iubitoare, graţioasă şi supusă, acesta a găsit în Henriette o catolică uscată şi tristă care transforma patul nupţial în discursuri teologice şi supunea dorinţele regelui posturilor lungi.

Dar asta n-a fost totul. Într-una din dimineţile de mai, tânăra regină traversa Londra ca să meargă împreună cu episcopul,

slujitorii şi menajerele sale să îngenuncheze la spânzurătoarea lui Tyburn unde, cu douăzeci de ani înainte, fuseseră spânzuraţi Père Garnet şi iezuiţii săi. Şi, sub ochii indignaţi ai Londrei, ea se rugă pentru iertarea şi odihna veşnică a acelor asasini care încercaseră să arunce în aer, dintr-o singură lovitură, folosind treizeci şi şase de tone de explozibil pe rege, pe miniştri şi parlamentul. Regelui nu i-a venit să creadă că regina a adus o asemenea jignire moralei publice şi religiei de stat. S-a înfuriat atât de tare încât a uitat tot, sau mai bine zis, şi-a amintit tot. „Să fie alungaţi ca nişte animale sălbatice toţi preoţii şi femeile care s-au rugat la spânzurătoarea celor pedepsiţi de lege!” Regina a strigat şi a plâns. Toţi cei care o însoţiseră au fost excomunicaţi şi blestemaţi. Femeile se lamentau ca altădată fiicele Sionului duse în sclavie, pe când în sufletul lor doreau din toată inima să se întoarcă în Franţa. Regina alergă la fereastră ca să le facă semne de adio. Carol I, care intrase în acel moment în camera reginei, o rugă să nu mai dea naştere altui scandal atât de departe de moravurile englezeşti. Regina strigă la el. Carol I o luă în braţe ca s-o îndepărteze de fereastră. Regina se apucă de barele ferestrei. Carol o smulse de acolo cu violenţă. Regina leşină, în timp ce întinse spre cer mâinile însângerate ca să ceară lui Dumnezeu răzbunare asupra soţului ei. Dumnezeu i-a răspuns mai târziu, când Carol privea de la o altă fereastră, cea de la Whitehall, drumul spre eşafod.

De la această ceartă între soţie şi bărbatul ei datează cearta noastră cu Anglia. Lui Carol I i-a fost interzisă căsătoria cu prinţesele de sânge creştine ale Europei, fiind socotit un fel de barbă-albastră britanic, iar Urban al VIII-lea, având în vedere întâmplarea nefericită din timpul certei, i-a spus ambasadorului spaniol: „Stăpânul vostru nu are voie să tragă spada în apărarea unei prinţese, sau nu este nici catolic, nici cavaler”. Tânăra regină a Spaniei, pe de altă parte, soră cu Henriette, scrise cu mâna ei o depeşă cardinalului Richelieu cerând ajutor pentru o regină oprimată. Infanta de Bruxelles şi regina-mamă se adresară regelui. Bérulle ţesea intrigi peste tot. Nu aveau nici-o şansă să-l facă pe regele Ludovic al XIII-lea să creadă că expulzarea din Anglia a francezilor care o însoţiseră pe Henriette ar constitui o ameninţare la adresa sa. Doar Richelieu îşi păstră calmul. De aici şi ajutorul dat de Anglia protestanţilor din La Rochelle, asasinarea lui Buckingham, doliul inimii Annei de

Austria şi această ligă universală a reginelor şi prinţeselor contra lui Richelieu.

Acum, să revenim în Italia, unde vom găsi – în situaţia politică a Montferratului şi a Piémontului şi în expunerea de interese rivale ale oraşului Mantua şi a ducelui de Savoia – explicaţia pentru toate acele scrisori pe care le adusese contele de Moret reginei, reginei-mame şi lui Gaston d'Orléans.

Ducele de Savoia, Charles-Emmanuel, cu atât mai ambiţios cu cât suveranitatea sa era mai modestă, şi-a sporit influenţa prin alăturarea marchizului de Saluce, atunci când, mergând în Franţa să discute cu Henric al IV-lea legitimitatea acestei cuceriri şi neobţinând nimic, intră în conspiraţie alături de Biron, care nu însemna doar o înaltă trădare faţă de rege, ci o crimă de „lezmaiestate" contra Franţei, pe care o dorea făcută bucăţi.

De unde ideea că toate provinciile Sudului trebuiau să aparţină lui Filip al III-lea.

Astfel, Biron ar fi primit Bourgogne şi Franche-Comté şi o infantă a Spaniei drept soţie.

Ducele de Savoia lua Lyonnais, Provence şi Dauphiné.

Conspiraţia a fost descoperită şi capul lui Biron a căzut.

Henric al IV-lea îl lăsă pe ducele de Savoia să stea liniştit în statele sale dacă acesta nu putuse fi împins în război de Austria. Era vorba, din cauza nevoii de bani, ca regele Henric al IV-lea să fie forţat să se căsătorească urgent cu Maria de Médicis. Henric se hotărî, ceru dotă, îl forţă pe ducele de Savoia să trateze cu el direct şi, lăsându-i marchizului de Saluce, îi luă Bresse, Bugey, Valromey, ţinutul Gex, cele două maluri ale râului Rhône, de la Geneva până la Saint-Genix, şi Castelul Dauphin, situat în capătul văii Goito.

În afară de Castelul Dauphin, Charles-Emmanuel n-a pierdut nimic în Piémont. În loc să străbată Alpii pe cal, el n-a păstrat nimic, decât versantul oriental, dar a rămas stăpânul trecătorilor care duceau din Franţa în Italia.

Cu ocazia aceasta, spiritualul nostru Béarnais l-a botezat pe Charles-Emmanuel „Prinţul Marmotelor", nume care i-a rămas până azi.

Trebuia ca, pornind de la acest moment, Prinţul Marmotelor să fie socotit un prinţ italian.

A avut mai multe tentative fără rezultat de a lua din ţinuturile Italiei, când, pe neaşteptate, i se ivi o ocazie oportună, de neocolit.

François al IV-lea de Gonzague, duce de Mantua şi de Montferrat, muri fără să lase moştenitori din mariajul său cu Margueritte de Savoia, fiica lui Charles-Emmanuel, decât o fiică unică, Maria de Gonzague. Charles-Emmanuel reclamă tutela fiicei orfane pentru văduva de Montferrat. Dorea s-o mărite într-o zi cu fiul mai mare – Victor Amédée – şi să reunească astfel Mantua şi Montferrat în Rémont. Dar cardinalul Ferdinand de Gonzague, frate cu ducele mort, alergă la Roma, se interesă de regenţă şi o închise pe Maria de Gonzague în castelul Goito, de teamă ca aceasta să nu cadă sub influenţa unchiului din partea mamei.

Cardinalul Ferdinand, murind la rândul său, lasă lucrurile încurcate şi, pentru Charles-Emmanuel, o speranţă că va intra în drepturile visate. Însă al treilea frate, Vincent de Gonzague, a venit, a reclamat succesiunea şi a obţinut-o fără a fi contestată.

Charles-Emmanuel avea răbdare. Copleşit de infirmitate, noul duce n-o putea duce mult timp. A căzut bolnav şi s-a mulţumit să-şi păstreze Montferrat şi Mantua.

Dar nu vedea furtuna care se stârnise dincoace de munţi contra lui.

Exista în Franţa un anume Louis de Gonzague, duce de Nevers, şeful unei ramuri mai mici a neamului de Gonzague. Avea ca fiu pe Charles de Nevers, care era unchiul a trei suverani din Montferrat. Fiul lui, ducele de Rethel, era văr cu Maria de Gonzague, moştenitoarea legală a ţinuturilor Mantua şi Montferrat.

Or, interesul cardinalului Richelieu – şi interesul cardinalului era totdeauna interesul Franţei – era să aibă totdeauna un partizan plin de zel pentru florile de crin în mijlocul puternicilor lombarzi, gata în orice moment să se declare partizan al Austriei sau al Spaniei. Marchizul de Saint-Chamont, ambasadorul nostru pe lângă Vincent de Gonzague, primeşte instrucţiunile sale şi Vincent de Gonzague îl declară, pe patul de moarte, pe ducele de Nevers moştenitorul său universal.

Ducele de Rethel intră în posesia bunurilor în numele tatălui său, cu titlul de vicar general, iar prinţesa Maria e trimisă în Franţa, unde e dată în grija Catherinei de Gonzague, ducesa

văduvă de Longueville, soţia lui Henric I d'Orléans-Longueville şi care, fiind fiica lui Louis de Gonzague, era şi mătuşa Mariei de Gonzague.

Unul dintre concurenţii lui Charles de Nevers era Cézar de Gonzague, duce de Guastalla, al cărui bunic fusese acuzat de a-l fi otrăvit pe Delfin, fratele mai mare al lui Henric al II-lea, şi de a-l fi asasinat pe infamul Pierre-Louis Farnèse, duce de Parma, fiul papei Paul al III-lea.

Pe celălalt îl cunoaştem deja: era ducele de Savoia.

Această politică a Franţei îl apropie instantaneu de Spania şi de Austria. Austriecii ocupară Mantua cu o armată comandată de Spinola, iar don Gonzales de Cordoue se însărcină să ia de la francezi oraşele ocupate Casal, Nice-de-la-Paille, Montcalvo şi podul Sture.

Spaniolii reuşiră să ia tot, în afara oraşului Casal, iar ducele de Savoia se găsi în două luni stăpân al tuturor acestor ţărişoare aflate între râurile Pô, Tanaro şi Belbo.

Toate acestea se petreceau în timpul asediului asupra oraşului La Rochelle.

Atunci, Franţa trimise pentru ducele de Rethel cei şaisprezece mii de oameni comandaţi de marchizul de Uxelles, care, lipsiţi de mâncare şi de soldă, din neglijenţă, sau mai degrabă din cauza trădării lui Créqui, fură respinşi de Charles-Emmanuel, spre marea ranchiună a cardinalului.

Dar lui îi rămânea, în centrul Piémontului, un oraş care fusese apărat voiniceşte şi pe care fluturase totdeauna steagul Franţei: Casal, apărat de un căpitan loial, numit cavalerul de Gurron.

În ciuda declaraţiilor pozitive făcute de Richelieu că Franţa va susţine drepturile lui Charles de Nevers, ducele de Savoia spera că acest pretendent va fi, într-o zi sau alta, abandonat de regele Ludovic al XIII-lea, căci el cunoştea bine ura pe care i-o purta acestuia Maria de Médicis, pe care el refuzase s-o ia în căsătorie sub pretext că familia de Médicis nu era de neam ca să se poată alia cu Gonzague, care erau prinţi înainte ca în familia de Médicis să fi apărut gentilomi.

Şi acum ştim şi cauza sentimentelor care-l stăpâneau pe cardinal şi despre care îi vorbise cu atâta amărăciune nepoatei sale.

Regina-mamă îl ura pe cardinalul Richelieu dintr-o multitudine de motive, primul şi cel mai dureros era că Richelieu îi fusese

amant şi acum nu-i mai era. Că începuse prin a i se supune în toate lucrurile şi sfârşise prin a i se opune în toate. Că Richelieu dorea grandoarea Franţei şi căderea Austriei, în timp ce ea dorea grandoarea Austriei şi căderea Franţei. În fine, că Richelieu voia să facă ceva pentru Charles de Nevers, în timp ce Maria de Médicis nu voia să facă nimic din cauza vechii ranchiuni pe care i-o purta.

Regina Anna de Austria îl ura pe cardinal pentru că se amestecase în dragostea sa cu Buckingham, divulgase scena scandaloasă care se petrecuse în grădinile din Amiens, o alungase de lângă ea pe doamna de Chevreuse, serviabila şi supusa ei prietenă, îi bătuse pe englezii lângă care bătea inima ei, aşa cum nu bătuse niciodată pentru Franţa, pentru că ea îl suspecta, fără s-o spună cu voce tare, că dirijase abil cuţitul lui Felton spre pieptul frumosului duce şi, în sfârşit, pentru că i-ar fi supravegheat noile iubiri pe care ar fi putut să le aibă, că o urmărea şi-i ştia orice mişcare, oricât de ascunsă ar fi fost ea.

Ducele de Orléans îl ura pe cardinalul Richelieu pentru că acesta îl cunoştea bine şi-l ştia ambiţios, laş şi rău, aşteptând cu nerăbdare moartea fratelui său, capabil s-o grăbească dacă avea ocazia. Îl ura pentru că i-a interzis intrarea în Consiliu, i-a închis preceptorul – pe Ornano. Pentru că l-a decapitat pe complicele său, Charles, pentru fiecare încercare de a complota la moartea sa, cardinalul l-a îmbogăţit şi l-a dezonorat. În rest, neiubind pe nimeni decât propria persoană, dacă fratele său, regele, ar fi murit, n-ar fi contat că se însura cu regina, deşi era mai mare decât el cu şapte ani, ar fi făcut-o numai dacă aceasta ar fi fost însărcinată.

În sfârşit, regele îl ura pe Richelieu pentru că simţea că în cardinal totul era geniu, patriotism, dragoste adevărată pentru Franţa, în timp ce în el totul era egoism, indiferenţă, inferioritate, pentru că simţea că el n-ar fi domnit decât atâta vreme cât cardinalul trăia şi ar fi domnit rău dacă acesta ar fi murit. Dar un lucru îl atrăgea fără încetare spre cardinal, pentru ca în clipa următoare să-l îndepărteze. Se întreba de unde are băutura magică pe care i-a dat-o să bea, talismanul pe care i l-a atârnat la gât, inelul minunat pe care l-a trecut pe deget. Farmecul său este caseta mereu plină cu aur şi mereu deschisă pentru rege. Concini îl ţinuse în mizerie, Maria de Médicis, în lipsuri. Ludovic al XIII-lea nu avusese niciodată bani. Magicianul

atingea pământul cu bagheta şi Pactole izbucnea sub ochii încântaţi ai regelui care, de atunci, avea mereu bani, chiar când Richelieu nu avea.

În speranţa că acum totul este destul de limpede sub ochii cititorilor noştri ca şi sub cei ai lui Richelieu, ne vom relua povestirea din punctul în care am lăsat-o în primul volum.

2
Maria de Gonzague

Pentru a ajunge la rezultatul pe care vi l-am promis sau, mai bine zis, pentru a ne relua povestirea din minutul în care am abandonat-o, îi rugăm pe cititorii noştri să aibă bunătatea de a intra cu noi în palatul Longueville care, rezemat de cel al marchizei de Rambouillet, taie aproximativ în jumătate terenul care se întinde din str. Saint-Thomas-du-Louvre până la strada Saint-Niçaise, sau, mai bine zis, este situat ca şi palatul Rambouillet, între Biserica Saint-Thomas-du-Louvre şi Spitalul Celor Trei Sute. Numai că intrarea în acest palat se face prin strada Saint-Niçaise, chiar în faţa palatului Tuileries, în timp ce intrarea în locuinţa marchizei este, aşa cum am spus, prin strada Saint-Thomas-du-Louvre.

Trecuseră opt zile de la evenimentele care au făcut subiectul povestirii noastre.

Palatul care aparţinuse prinţului Henri de Condé – acelaşi pe care îl lua Chapelain pentru un statuar şi care a fost locuit de acesta şi de doamna prinţesă, soţia sa, cu care am făcut cunoştinţă la serata doamnei de Rambouillet –, fusese abandonat în 1612, doi ani după ce se căsătorise cu domnişoara de Montmorency, epocă în care el cumpără în strada Neuve-Saint-Lambert un palat magnific. Datorită acestui palat, strada a fost rebotezată – şi se numeşte până azi strada de Condé.

Palatul abandonat de prinţul de Condé este locuit în epoca de care ne ocupăm – la 13 decembrie 1628 – pentru că evenimentele din această perioadă sunt atât de importante, este bine să precizăm datele – de doamna ducesă văduvă de Longueville şi de pupila sa, Alteţa Sa prinţesa Maria, fiica lui François de Gonzague, a cărui succesiune a cauzat atâtea tulburări, nu numai în Italia, dar şi în Austria şi în Spania, ca şi de Marguerite de Savoia, însăşi fiica lui Charles Emmanuel.

Maria de Gonzague, născută în 1612, împlinea tocmai acum şaisprezece ani. Toate izvoarele istorice referitoare la timpul acela sunt de acord în ceea ce priveşte frumuseţea de vis a fetei, iar cronicarii, mult mai precişi în spusele lor, ne descriu această frumuseţe: o înălţime medie, bine proporţionată, cu tenul mat al femeilor născute în Mantua, pe care, ca şi femeile din Arles, o datorează emanaţiilor mlaştinilor care le înconjoară,

părul negru, ochii albaştri, sprâncene şi gene de catifea, dinţii ca perlele, buze de coral şi un nas grecesc de o formă ireproşabilă dominând aceste buze, care nu aveau nevoie de ajutorul vocii ca să facă cele mai suave promisiuni.

Nu mai e nevoie să vorbim despre rolul important pe care-l va juca în calitate de logodnică a ducelui de Rethel fiul lui Charles de Nevers, moştenitorul lui Vincent, în evenimentele care vor urma. Maria de Gonzague, a cărei frumuseţe era suficientă ca să atragă, precum steaua polară, toate privirile cavalerilor tineri de la Curte, era admirată şi de bărbaţii mai în vârstă, a căror gravitate şi ambiţie o amestecau în politică.

O ştiau protejată de cardinalul de Richelieu, iar acesta era un motiv în plus pentru cei care, vrând să fie pe placul cardinalului, îi făceau o curte asiduă tinerei noastre.

Este evident pentru noi că tocmai această protecţie a cardinalului – protecţie pentru care prezenţa doamnei de Combalet era o dovadă – ne ajută să vedem cum sosesc la palatul Longueville, către orele şapte seara, personajele principale ale epocii. Unele coboară din trăsuri, altele din noua invenţie care din ajun fusese pusă în practică – este vorba despre lectica al cărui brevet îl împărţeau domnul de Souscarrières şi doamna de Cavois. Personajele sunt introduse pe măsură ce sosesc în salonul cu plafonul ornat de chesoane pictate, reprezentând faptele şi gesturile bastardului danez, fondatorul Casei de Longueville, de tapiserii pe care abia le luminează o imensă lustră ce coboară din plafon şi de candelabre puse pe şemineuri şi pe console. În camera aceasta imensă se află Maria, prinţesă de Gonzague.

Unul dintre primii sosiţi era domnul prinţ.

Cum domnul prinţ va juca un anumit rol în povestirea noastră, după cum jucase un mare rol şi în epoca trecută, dar şi în epoca ce va urma, rol trist şi tenebros, cerem cititorilor permisiunea de a-l face cunoscut pe acest dubios vlăstar al primei ramuri din familia Condé.

Primii Condé erau bravi şi glumeţi, acesta era laş şi sumbru. O spunea singur cu voce tare: „Sunt un poltron, e adevărat, dar Vendôme este şi mai poltron decât mine!” şi asta-l consola, dacă bănuim că avea nevoie de consolare.

Să explicăm această schimbare.

Murind asasinat de Montesquiou, la Jarnac, micul şi încântătorul prinţ de Condé, cu toate că era cocoşat, era adorat de toate femeile. Despre el se spunea:

Acest mic prinţ atât de gentil
Care cântă şi râde mere cu aerul fragil,
Dumnezeu să-l ferească de rău

Aşadar, murind asasinat la Jarnac, acest încântător prinţ de Condé lăsa un fiu care devenea, alături de Henric de Navara, căpetenia protestanţilor.

Acesta era fiul demn al tatălui său care, în bătălia de la Jarnac, luptă în fruntea a cinci sute de gentilomi, cu un braţ prins în eşarfă şi cu un picior rupt, al cărui os ieşise prin cizmă. El este cel care, în ziua Sfântului Bartolomeu, atunci când Carol al IX-lea regele Franţei îi strigă: „Moartea sau mesa!”, răspunse dârz: „Moartea!”, în timp ce Henric de Navara, mai prudent, a răspuns: „Mesa!”. Acesta era ultimul dintre marii Condé din prima familie.

N-a fost nevoie să moară pe câmpul de bătălie, în mod glorios, acoperit de răni şi să fie asasinat de un alt Montesquiou. A pierit, pur şi simplu, otrăvit de soţia sa.

După o absenţă de cinci luni, el a revenit la castelul său, Andelys. Soţia, o domnişoară din familia de La Trémouille, era însărcinată cu un paj gascon. La desert, după cina pe care i-a oferit-o soţului ei în cinstea întoarcerii acasă, l-a servit cu o piersică.

Două ore mai târziu, acesta era mort. În aceeaşi noapte, pajul s-a salvat fugind în Spania. Acuzată de vocea publică, criminala a fost arestată. Fiul adulterului s-a născut în închisoare, unde mama sa rămăsese timp de opt ani fără ca cineva să fi încercat să-i facă proces, atât de sigură era lumea de vinovăţia ei. La capătul celor opt ani, Henric de Navara – devenit Henric al IV-lea – care nu dorea ca neamul de Condé să se stingă – o scoase din închisoare pe văduvă, fără judecată, şi o absolvi de vină prin clemenţă regală. Ea rămase condamnată însă de oprobriul public.

Să spunem în două cuvinte cum acest Henric, prinţ de Condé, al doilea din familia care poartă acest nume şi pe care Chapelain l-a luat drept model statuar, s-a căsătorit cu domnişoara de Montmorency. Istoria aceasta este curioasă şi

merită să deschidem o paranteză ca s-o spunem, deşi paranteza va fi mai lungă. Nu e rău, de altfel, să se afle de la romancieri ceea ce uită să povestească istoricii, fie că aceştia socotesc detaliile nedemne de istorie, fie din cauză că ei înşişi nu le cunosc.

În 1609, regina Maria de Médicis monta un balet şi regele Henric al IV-lea stătea îmbufnat pentru că, deşi baletul acesta cuprindea cele mai frumoase femei de la Curte, regina refuzase să admită printre ele şi pe Jacqueline de Bueil, mama contelui de Moret. Şi, cum ilustrele membre ale baletului cu pricina erau obligate atunci când veneau să repete la Luvru, să treacă prin faţa uşii regelui Henric al IV-lea, acesta, în semn de supărare, închidea uşa.

Într-o zi lăsă totuşi uşa întredeschisă, prin această deschizătură, el o văzu trecând pe domnişoara Charlotte de Montmorency.

„Or, spune Bassompierre în memoriile sale, nu exista nimic sub cer mai frumos decât domnişoara de Montmorency, nici mai graţios, nici mai perfect”.

Această fiinţă îi păru regelui atât de radioasă încât starea lui de supărare se evaporă ca şi cum ar fi fost un fluture căruia îi crescuseră aripile pe loc. Se ridică din fotoliu şi o urmă aşa cum Enea o urmase pe Venus, învăluită de un nor.

În ziua aceea, pentru prima dată, el asistă la repetiţia baletului.

Exista un moment în care doamnele îmbrăcate în nimfe – şi, oricât de lejer ni s-ar părea costumul nimfelor în zilele noastre, în secolul al XVII-lea era cu mult mai lejer – ridicau de jos, în acelaşi timp, suliţele, ca şi cum ar fi vrut să le arunce în cineva.

Domnişoara de Montmorency, ridicând suliţa, se întoarse spre rege şi păru că vrea să-l străpungă. Regele, necrezând că-l paşte vreun pericol, venise în sală fără vestă de protecţie. Se spune că frumoasa Charlotte făcu mişcarea cu atâta graţie atunci când îl ameninţă cu suliţa pe rege, că el simţi cum aceasta îi pătrunde în adâncul inimii. Doamna de Rambouillet şi domnişoara de Paulet erau şi ele la acest balet, iar din momentul acela datează şi prietenia lor cu domnişoara de Montmorency, cu toate că aveau cu cinci sau şase ani mai mult decât ea.

Tot din această zi, bunul rege Henric al IV-lea uită pe Jacqueline de Bueil. Era foarte uituc, după cum se ştie, şi nu se gândea decât să se asigure de cucerirea domnişoarei de Montmorency. Or, nu era cu putinţă decât găsindu-i ca soţ un personaj îngăduitor şi prietenos, care, în schimbul unei dote de patru sau cinci sute de mii de franci, ar fi închis ochii cu atât mai des, cu cât regele i-ar fi deschis pe-ai lui.

Cât despre contesa de Moret, a măritat-o cu domnul de Césy, pe care l-a trimis la o ambasadă chiar în noaptea nunţii sale.

Regele socotea că a găsit omul potrivit.

Îşi aruncă ochii asupra acestui copil al morţii şi al adulterului. Căsătorit cu mâna regelui cu fiica unui conetabil, ruşinea naşterii sale ar fi dispărut.

De altfel, toate condiţiile fură stabilite de el. I-a promis tot ceea ce a vrut. Conetabilul dădu fiicei sale o mie de scuzi, Henric dădu jumătate de milion de scuzi şi Henric al II-lea de Condé, care în ajun avea o rentă de zece mii de livre, se găsi mai bogat în ziua nunţii cu cinci sute de mii de livre.

I se spusese că în seara nunţii trebuie să plece. Ei bine, n-a plecat.

I s-a amintit într-o discuţie despre convenţia care stipula că trebuie să rămână în prima noapte a nunţii într-o cameră separată de cea a soţiei, iar Henric al IV-lea, sărman îndrăgostit care împlinise cincizeci de ani, a obţinut ca ea să-i dea de ştire că e singură şi stăpână pe sine, să se arate pe balcon, cu părul desfăcut şi ţinând în mâini două torţe.

Zărind-o în felul acesta, regele trebuie să fi murit de bucurie.

Ar fi prea mult să-l urmărim pe Henric al IV-lea în nebuniile pe care le-a făcut pentru ultima lui dragoste, din mijlocul căreia lovitura de cuţit a lui Ravaillac l-a răpit tocmai în ziua în care căuta consolarea, pe care încântătoarea leoaică nu i-o putea da, la frumoasa domnişoară Paulet.

După moartea regelui, domnul de Condé se întoarse în Franţa cu soţia sa, care era tot domnişoara de Montmorency şi care n-a devenit cu adevărat doamna de Condé decât în timpul celor trei ani pe care soţul ei i-a petrecut la Bastilia. Probabil, cu dispoziţiile bine cunoscute ale domnului de Condé pentru şcolarii din Bourges şi fără cei trei ani pe care i-a petrecut la Bastilia, nici marele Condé, nici doamna de Longueville n-ar fi văzut lumina zilei.

Domnul prinţ era cunoscut mai ales pentru avariţia sa.

Mergea călare pe o mârţoagă pe străzile Parisului şi însoţit de un singur valet atunci când avea procese şi se ducea să-i solicite pe judecători. La Martelière, faimos avocat în epocă, avea, ca şi la doctor, zile de consultaţie gratuite. Mergea la ei numai atunci, de teamă să nu fie nevoit să-i plătească după rangul lui.

Totdeauna prost îmbrăcat, în seara aceasta de care ne ocupăm purta cea mai bună dintre toaletele obişnuite: poate se temea că va întâlni la prinţesa Maria pe cumnatul său – ducele de Montmorency, fratele nevestei sale-şi se îmbrăcase pentru el, căci ducele îi spusese că prima dată când îl va mai întâlni îmbrăcat într-un fel nedemn de un prinţ de sânge se va preface că nu-l cunoaşte.

Acest Henric al II-lea, duce de Montmorency, era antipodul lui Henric II, prinţ de Condé. Era frumos şi la fel de elegant şi liberal pe cât era prinţul de Condé de avar. Într-o zi, auzind pe un gentilom spunând că, dacă ar găsi douăzeci de mii de scuzi să-i împrumute pentru doi ani, ar face avere, i-a spus:

— Nu merge mai departe ca să-i cauţi. I-ai găsit.

Şi, pe un capăt de hârtie, el scrise cu creionul: „Bun pentru douăzeci de mii de scuzi”.

— Duceţi biletul acesta mâine intendentului meu, l-a îndemnat ducele, şi străduiţi-vă să prosperaţi cu ajutorul lor.

După doi ani, într-adevăr, gentilomul îi aduse domnului de Montmorency cei douăzeci de mii de scuzi.

— Plecaţi de-aici cu ei, domnule, îi spuse ducele, este destul că v-aţi ţinut cuvântul şi mi i-aţi adus. Acum, luaţi-i, vi-i dau în dar.

Era foarte îndrăgostit de regină, în acelaşi timp cu domnul de Bellegarde, cu care era în stare să se ia de gât vizavi de acest subiect.

Regina, care cocheta cu amândoi, deşi domnul de Montmorency avea pe atunci treizeci de ani, iar domnul de Bellegarde avea şaizeci, şi nu ştia pe care să-l asculte mai întâi, când la Curte sosi Buckingham, iar cei doi se puseră de acord. Se pare că bătrânul gentilom făcuse, cu această ocazie, la fel de mult zgomot ca şi tânărul prinţ, căci pe atunci se fredona în toate alcovurile cupletul:

Astrul lui Roger[40]
N-a strălucit încă la Luvru:
Fiecare descoperă asta
Şi spune că un cioban,
Sosit de la Douvre,
L-a făcut să se mute de-aici.

Regii, din momentul în care sunt însuraţi, nu mai văd atât de limpede ca alţi soţi. Astfel, Ludovic al XIII-lea l-a exilat din cauza acestor versuri pe domnul de Montmorency la Chantilly. Reintrat în graţie datorită Mariei de Médicis, a revenit la Curte, unde a rămas o lună, apoi a plecat ca guvernator în Languedoc, unde a aflat de duelul şi execuţia în piaţa publică a vărului său François de Montmorency, conte de Bouteville.

Prin soţia sa, Maria Felice Orsini, fiica aceluiaşi Virginio Orsini, care a însoţit-o pe Maria de Médicis în Franţa, el era nepotul reginei-mame. De aici venea protecţia de care se bucura din partea ei.

Geloasă ca o italiancă, Maria Orsini, care, aşa cum spune poetul Théophile, avea albeaţa norilor celeşti, începuse să-l neliniştească pe soţul ei, care avea o asemenea faimă că nu era femeie cât de cât cunoscută să nu fi vrut să fie curtată de el. Cel puţin aşa susţine Tallemant des Réaux. În sfârşit, între duce şi soţia lui interveni un compromis, prin care soţia era de acord ca ducele să curteze pe cine şi cât pofteşte, cu condiţia s-o ţină la curent cu toate cuceririle sale. Una dintre prietenele ei îi spuse într-o zi că nu înţelegea cum poate să-i dea soţului o asemenea libertate şi că nu aşteaptă de la el nici-o explicaţie.

— Păstrez darea de seamă, răspunse ea, pentru momentul în care ne culcăm şi îmi închei întotdeauna socotelile.

Şi, într-adevăr, nu era de mirare că femeile, mai ales cele din epoca cea mai senzuală pe care o ştim, se aprindeau de pasiune pentru un frumos prinţ de treizeci şi trei de ani, făcând parte din prima familie a Franţei, bogat, guvernator al unei provincii, amiral al Franţei la douăzeci şi şapte de ani, duce şi pair la douăzeci şi opt, cavaler al Sfântului Spirit la douăzeci şi cinci, socotit printre foştii patru conetabili şi printre primii şase

---

[40] Roger era prenumele ducelui de Bellegarde. Autorul versurilor este Vincent Voiture (n.a.).

mareşali şi a cărei suită obişnuită se compunea dintr-o sută de gentilomi şi treizeci de paji.

În seara aceea, ducele de Montmorency era mai frumos ca niciodată. Astfel, la sosirea sa, toţi ochii se întoarseră spre el şi mare a fost mirarea când îl văzură, după ce o salută pe prinţesa Maria, mergând să-i sărute mâna respectuos doamnei de Combalet.

După moartea vărului său Bouteville – pe care o resimţise din plin, ca pe o lovitură dată orgoliului unui Montmorency care fusese executat în piaţa publică, mai mult ca pe pierderea a unei rude –, era primul avans pe care-l făcea cardinalului. Dar nimeni nu se înşela în faţa acestei demonstraţii: războiul era fără întrerupere şi fără milă cu Savoia, cu Spania şi Austria şi ducele de Montmorency dorea să-şi dispute cu domnul de Créqui spada de conetabil pe care o avuseseră, în timpul marilor ceremonii, şi o purtaseră atunci când îşi puseseră genunchiul la pământ în faţa regelui nu doar tatăl, ci şi bunicul său.

Cel care înţelese cel mai bine intenţiile ducelui şi care se ofensă cel mai tare fu Charles de Lorraine, duce de Guise, fiul lui Balafré – cel care făcuse Sfântul Bartolomeu – care era născut în 1571, deci cu un an înainte de masacru. Cu toate că fusese cunoscut pentru aventurile sale de dragoste mai degrabă decât pentru faptele de război – deşi, în această privinţă se purtase vitejeşte în asediul oraşului La Rochelle, unde se bătuse pe un vas de luptă cuprins de flăcări, ducele de Guise avea pretenţii, dacă nu să devină conetabil, cel puţin să primească un post eminent în armată. Dar, dacă ar fi fost vorba de simpli gentilomi ca Bassompierre, Bellegarde, Cramail sau chiar Schomberg, ar fi avut întâietate asupra lor; dar dacă acela era ducele de Montmorency, nu putea primi decât un post secundar. Victoriile lui Montmorency asupra calviniştilor, cărora le distrusese flota condusă de ducele de Soubise şi cărora le luase insulele d’Oléron şi de Ré, îi dădeau, mai mult chiar decât naşterea, dreptul asupra tuturor căpitanilor din epocă.

Mai existau, printre alte rivalităţi, şi cele ale triumfurilor amoroase. Cu toate că domnul de Guise avea un nas cârn şi era mic de statură, primise de la tatăl său o anume ţinută regală pe care o aveau doar oamenii bogaţi; femeile, mai ales, îi reproşau un mare defect, dar cei mai mulţi treceau pe deasupra acestui defect care, socotit a fi la modă, devenise calitate. Se

întâmplase sub domnia lui Henric al IV-lea – căci ducele de Guise, pe care l-am văzut încă de la data naşterii ceva mai înainte în povestirea noastră, se apropia de al şaizecilea an – o aventură care-l înveselise foarte tare.

Într-o noapte, de Guise fusese prins în patul unui consilier care era plecat în voiaj şi care era aşteptat să se întoarcă doar spre prânz. Numai că acesta sosi la ora cinci dimineaţa, folosi cheia pe care o avea de la casă, ajunse lângă uşa camerei în care dormea soţia lui, bătu la uşă şi-şi spuse numele. Noroc că zăvorul era tras. Femeia, în graba de a deschide uşa repede ca să nu trezească suspiciuni, nu avu decât atât timp cât să-l împingă pe domnul de Guise, gol, în cabinetul în care consilierul îşi ţinea hainele, să ridice gulerul de dantelă şi să scotocească prin buzunarele hainelor pe care ducele le lăsase pe un fotoliu, neavând timp să le poarte. Femeia deschise soţului ei, frecându-se la ochi, ca şi cum atunci s-ar fi trezit din somn, crezând că acesta va merge la culcare şi, după ce va adormi, ea va putea să-l facă să iasă pe amantul surprins în casă.

Când intră, consilierul dădu perdelele în lături ca să se facă lumină, după care văzu îmbrăcămintea Domnului.

— Ei drace, întrebă el încruntând din sprâncene, ce-i cu hainele astea, draga mea?

— Sunt hainele pe care o vânzătoare de mâna a doua mi le-a lăsat ca să le încerci şi să vezi dacă-ţi convin. Dar acum culcă-te şi te odihneşte, trebuie să fii tare obosit!

— Nu sunt, spuse consilierul, am o întâlnire în dimineaţa asta la palat şi vreau să încerc hainele imediat.

Apoi, în mare viteză, dându-şi jos hainele şifonate de pe el, le îmbrăcă pe ale ducelui, şi privindu-se, spuse mulţumit:

— Pe cinstea mea, îmi vin ca şi cum ar fi fost făcute pentru mine. Plăteşte-o pe vânzătoare, iubire, şi, dacă mai are şi alte haine, din aceeaşi sursă, spune-i să ţi le aducă. Acum plec la palat.

Şi, într-adevăr, fără a mai pierde timp decât să caute şi să ia câteva hârtii din biroul său, îşi trecu roba pe deasupra hainelor cu pricina şi plecă spre palat[41].

În urma lui, soţia închise uşa dormitorului şi o deschise pe aceea a cabinetului.

[41] Pasaj care figurează în „Sfinxul Roşu”, Editurile Universale 1946, dar omis în „Les Nouvelles”.

— Vai, Monseniore, spuse ea ducelui, aţi îngheţat!

— Pe cinstea mea, nu!, răspunse ducele. Am găsit îmbrăcămintea soţului dumitale în cabinet şi, în timp ce el îmi îmbrăca hainele mele, şi eu le îmbrăcam pe-ale lui. Nu-i aşa că arăt ca un frumos om al legii?

Şi, spunând asta, ieşi din cabinet cu toca pe cap şi îmbrăcat din cap până-n picioare ca un om al legii.

Soţia consilierului râse ca de o glumă bună. Dar şi mai amuzant a fost când ducele de Guise, având şi el în dimineaţa aceea o audienţă la regele Henric al IV-lea, la palatul Luvru, găsi destul de interesant să meargă îmbrăcat astfel.

Mai întâi, regele nu-l recunoscu, iar când o făcu, pe jumătate serios, pe jumătate amuzat, îl întrebă care era cauza acestei mascarade.

Domnul de Guise îi povesti întâmplarea şi, cum povestea destul de frumos, regele râse mult, dar nu voi să creadă cele spuse.

— Ei, Sire, spuse ducele, dacă aveţi vreo îndoială în acest sens, trimiteţi un ofiţer de poliţie la palat şi chemaţi-l pe consilier la Luvru. Îl veţi vedea îmbrăcat în sutana mea.

Regele, care nu pierdea niciodată ocazia să se distreze, o luă de bună şi trimise vorbă consilierului să vină, căci voia să-i vorbească.

Consilierul, complet aiurit şi neputând ghici cărui fapt îi datora o asemenea onoare, alergă la Luvru.

Regele, care nu era niciodată pus în încurcătură dacă era vorba să ia în zeflemea pe cineva – folosim cuvântul „zeflemea”, care se folosea foarte mult pe vremea aceea, dar care azi, din motive neştiute, este aproape exclus din limbă –, îl luă deoparte pe consilier şi-i vorbi despre o sumedenie de nimicuri când, pe neaşteptate, îl descheie la robă. Consilierul, foarte uimit, îl lăsă s-o facă, fără a spune vreun cuvânt. Când, deodată, regele strigă:

— Eh! Ce naiba! Domnule consilier, purtaţi hainele domnului de Guise!

— Cum ale domnului de Guise?, făcu consilierul uimit, crezând că regele a înnebunit. Soţia mea le-a cumpărat de la o negustoreasă de haine vechi.

— Pe legea mea, spuse regele, nu credeam că domnul de Guise o duce atât de prost încât este nevoit să-şi vândă hainele

vechi. Vă mulţumesc, domnule consilier, că mi-aţi spus un lucru pe care nu-l ştiam.

Şi îl lăsă să plece pe bravul consilier, grozav de încântat că purta hainele unui prinţ loren, înapoi, la palatul de Justiţie. Astfel că, atunci când se întoarse acasă, primul cuvânt adresat nevestei a fost:

— Ştii, draga mea, ale cui sunt hainele pe care le port în spate?

— Pe legea mea, nu!, răspunse aceasta neliniştită.

— Ei bine, sunt ale domnului duce de Guise, făcu mândru consilierul, îndreptându-şi spatele.

— Cine v-a mai spus şi asta?, zise doamna consilierului înspăimântată.

— Regele, şi dacă se întâmplă să mai găseşti şi alte haine la acelaşi preţ, cumpără-le!

— Ei bine, dragule, dacă am permisiunea dumitale, mă însărcinez să iau la acelaşi preţ toată garderoba.

Domnul de Guise era foarte distrat şi datora o parte din averea sa tocmai acestei trăsături a firii lui. Într-o seară, când întârziase jucând la domnul de Créqui şi cum îşi trimisese trăsura acasă, domnul de Créqui nu vru să-l lase să plece pe jos până la locuinţa sa şi i-a dat propriul său cal. Domnul de Guise încălecă pe calul care mergea la pas şi imediat căzu în visare. Se lăsă condus de cal, în loc să-l conducă el. Animalul, care avea obiceiul să-l ducă pe domnul de Créqui la amanta sa, îl duse tot acolo şi pe domnul de Guise. La poartă observă că nu cunoştea locul, se îndoi că acolo poate trăi o aventură, totuşi coborî de pe cal, se înfăşură în mantie şi bătu.

O servitoare amabilă îi deschise, îi dădu o palmă prietenească iepei, pe care o trimise la grajd unde o aştepta ovăzul ei, şi, pe o scară luminată doar atât cât să nu-ţi rupi gâtul când urcai pe ea, îl conduse pe domnul de Guise într-o cameră, tot atât de prost luminată ca şi scara. Cavalerul, ca şi calul, era, de obicei, bine primit în casă. Domnul de Guise fu primit cu braţele deschise. Se vorbea încet, mişcările se făceau pe întuneric. Domnul de Guise, fiind prieten cu domnul de Créqui, căpătase unele dintre gesturile şi mişcările sale, în aşa fel încât doamna, fiind pe jumătate adormită, iar camera fiind în întuneric, nu observă diferenţa. Dar, dimineaţa, fu trezită de domnul de Guise care se foia de colo-colo.

— Dumnezeule mare, prietene, ce aveţi?

— Am, spuse domnul de Guise, care era tot atât de indiscret pe cât era de distrat. O să merg să spun amicilor mei că dumneata, crezând că ţi-ai petrecut noaptea cu domnul de Créqui, ţi-ai petrecut-o cu domnul de Guise.

Cu toate defectele sale, domnul de Guise avea calitatea de a fi foarte liberal. Într-o dimineaţă, preşedintele de Chevry îi trimise prin Raphael Corbinelli, tatăl lui Jean Corbinelli – celebru prin prietenia pe care i-o purta doamna de Sévigné – cincizeci de mii de livre pe care ducele le câştigase în ajun la jocul de cărţi. Suma era împărţită în cinci saci, patru saci mai mari, fiecare conţinând câte zece mii de livre în argint, şi un sac mai mic, având zece mii de livre în aur.

Corbinelli dori, firesc, să-i numere banii, însă ducele îl opri s-o facă.

Ba, mai mult, văzând sacul mai mic, îl luă şi-l dădu mesagerului:

— Ţine, prietene, ia asta pentru oboseala dumitale.

Corbinelli se întoarse acasă, deschise sacul şi găsi în el zece mii de livre în aur. Imediat se întoarse la duce.

— Monseniore, spuse el, cred că v-aţi înşelat căci mi-aţi dat un sac cu monede de aur, crezând că sunt monede de argint.

Dar ducele de Guise, ridicând din umeri şi îndreptându-şi spatele, spuse:

— Luaţi-i, luaţi-i, domnule, îi spuse el. Prinţii din casa mea n-au obiceiul să ia înapoi ceea ce au dăruit.

Şi Corbinelli păstră sacul cu bani de aur.

*

*   *

În momentul în care era anunţat domnul de Montmorency, ducele de Guise tocmai căuta ceartă domnului de Grammont, una dintre acele dispute pe care numai el ştia să le provoace.

— Ei bine, dragul meu, îi spuse acestuia, lăsaţi-mă să vă spun că am să mă plâng de Domnia Voastră.

— Nu suntem la masa de joc, duce, îi răspunse acesta. Mi-aţi câştigat, în anii buni, ca şi-n cei răi, în jur de o sută de mii de livre, chiar dacă soţia mea v-a oferit, dacă aţi fi vrut să-i daţi cuvântul de onoare că n-o să mai jucaţi cu mine, o rentă de zece mii de scuzi pe an.

— Pe care am refuzat-o! Şi pe cinstea mea, am pierdut foarte mult! Dar nu despre asta este vorba.

— Dar despre ce?

— Cum aşa! V-am spus acum opt zile, căci după părerea mea sunteţi unul dintre cei mai bravi bărbaţi, că am obţinut ultimele favoruri ale doamnei de Sablé, cu gândul că o veţi spune întregului Paris şi constat acum că n-aţi spus un cuvânt.

— Mi-a fost teamă, spuse râzând domnul de Grammont, că o să vă certaţi cu domnul de Montmorency.

— Bine, spuse domnul de Guise, trebuie să cred că s-a sfârşit totul între ei?

— Vedeţi bine că nu, pentru că ei continuă să se certe.

Şi, într-adevăr, ducele şi marchiza se certau.

— Te însărcinez să afli care este obiectul disputei, apoi să vii şi să-mi spui ce-ai aflat.

Contele se apropie.

— Domnule, spunea marchiza, asta este intolerabil. Mi s-a spus că la ultimul bal de la Luvru, profitând de faptul că eram bolnavă, dumneavoastră aţi dansat cu cele mai frumoase femei de la Curte.

— Şi ce aţi fi vrut să fac, dragă marchiză?

— Să dansaţi cu cele mai urâte, domnule!

Contele de Grammont, care ajunsese lângă, ei avu timp să audă discuţia şi-i raportă totul ducelui.

— Pe cinstea mea, conte, spuse ducele, iată momentul, cred, să te duci la domnul de Montmorency să-i dezvălui confidenţa pe care v-am făcut-o. Îi vei face în felul acesta un serviciu.

— Nici vorbă, spuse contele. Nu i-aş spune asta nici măcar unui soţ, d-apoi unui amant.

— Atunci, reluă ducele suspinând, am să mă duc să i-o spun chiar eu.

Şi, făcând câţiva paşi spre duce, trebui să se oprească, pentru că uşierul tocmai anunţa:

— Alteţa Sa Regală, Monseniorul Gaston d’Orléans.

Toate conversaţiile se opriră. Cei care erau în picioare nu se mai aşezară.

— Bun, spuse doamna de Combalet, confidenta cardinalului, ridicându-se la rândul său şi salutând chiar cu mai mult respect decât ceilalţi, iată, acum începe comedia. Să nu pierdem nici un

cuvânt din ceea ce se va spune pe scenă şi nici din ceea ce se petrece în culise.

3
Începutul comediei

Şi într-adevăr, era pentru prima dată când, în mod public şi în mijlocul unei serate importante, ducele d'Orléans se prezenta la prinţesa Maria de Gonzague.

Se vedea că dăduse o mare atenţie toaletei sale. Era îmbrăcat într-o vestă scurtă, cu mâneci din catifea albastră cu pasmanterie de aur, cu o mantie asemenea, dublată cu satin de culoare vişinie. Avea pantofi înalţi din catifea vişinie, de aceeaşi culoare cu dublura mantiei, purta o pălărie, sau mai degrabă ţinea în mână o pălărie de fetru alb căci, în ciuda obiceiului său, avea capul descoperit. Era încălţat cu ciorapi din mătase şi pantofi din satin alb. O mulţime de panglici în două culori asortate ieşeau din deschiderea mânecilor şi din locul jartierelor.

Domnul Gaston era prea puţin iubit şi încă şi mai puţin stimat. Am amintit mai înainte despre greşeala pe care a făcut-o în faţa acestei societăţi brave, elegante şi cavalereşti, în timpul procesului lui Chalais, şi acum această societate îl primi în tăcere.

Aşteptând ca Domnul să fie anunţat, prinţesa Maria aruncase o privire inteligentă văduvei de Longueville. În timpul zilei primise de la Alteţa Sa Regală o scrisoare în care doamna de Longueville era prevenită de vizita din această seară şi în care o ruga, dacă este posibil, să-i acorde câteva minute în care să se întreţină cu prinţesa Maria, căreia avea – spunea el – câteva lucruri de cea mai mare importanţă să-i comunice.

Domnul înaintă către prinţesa Maria abordând un mers uşor şi fluierând o melodie de vânătoare, dar, cum toată lumea ştia că nu se poate abţine să fluiere nici măcar în prezenţa reginei, nimeni nu se nelinişte de mica lui necuviinţă şi nici mica prinţesă nu o luă ca pe o jignire şi-i întinse graţios mâna.

Prinţul îi sărută mâna, pe care i-o ţinu îndelung în mâinile sale. Apoi o salută cu curtoazie pe doamna de Longueville, se înclină uşor în faţa doamnei de Combalet şi se adresă cavalerilor şi doamnelor din încăpere:

— Pe cinstea mea, doamnelor şi domnilor, vă recomand noua invenţie a domnului de Souscarrières. Nimic nu e mai comod pe lume pentru a călători. Cunoaşteţi această invenţie, prinţesă?

— Nu, Monseniore, dar am auzit vorbindu-se despre asta de la câteva persoane care au folosit acest vehicul venind să mă salute în această-seară.

— Este tot ce poate fi mai comod şi, cu toate că nu suntem cei mai buni amici domnul de Richelieu şi cu mine, nu pot decât să aplaud această invenţie pentru care i-a dat brevetul domnului de Bellegarde. Tatăl lui, care este mare scutier, n-a reuşit în toată viaţa lui o asemenea invenţie şi eu aş propune să i se dea veniturile tuturor titlurilor sale fiului, cel care ne-a făcut un astfel de serviciu. Imaginaţi-vă, prinţesă, un fel de roabă foarte curată, îmbrăcată în catifea, cu geamuri prin care poţi privi atunci când vrei s-o faci, cu perdele pe care le tragi atunci când nu vrei să fii văzut şi în care poţi să stai aşezat comod. Există un vehicul pentru a călători singur şi un altul pentru a călători însoţit de o altă persoană. Vehiculul este purtat de ţărani din Auvergne, care pot merge la pas, la trap, la galop, după dorinţa şi retribuţia călătorilor. Am încercat mersul la pas în timp ce mă plimbam prin Luvru şi la trap când am ieşit în oraş. Pasul a fost cadenţat şi trapul uşor. Comod este faptul că ei vin, dacă timpul este urât, şi dacă le-o cereţi, până în vestibul, acolo unde nu poate ajunge trăsura. Minunat este că nu există trepte şi niciodată nu este murdar. Se pune scaunul – acesta se numeşte scaun –, şi cel care iese din vehicul păşeşte direct pe parchet. Nu va trece prea mult timp, pot s-o jur, şi vehiculul va ajunge la modă. Vi-l recomand, duce, zise el, adresându-se lui Montmorency şi salutându-l cu o înclinare a capului.

— Am folosit vehiculul chiar azi, spuse ducele, înclinându-se. Şi sunt de acord întru totul cu Alteţa Voastră.

Gaston d’Orléans se întoarse şi spre ducele de Guise:

— Bună ziua, vere, spuse el. Ce noutăţi mai aveţi despre război?

— Dumneavoastră sunteţi cel care trebuie întrebat, Monseniore. Cu cât razele soarelui sunt mai aproape de noi, cu atât ne luminează mai mult.

— Da, atunci când razele nu ne obosesc. Cât despre mine, sunt mai mult decât nepriceput în politică şi, dacă asta va continua, îi voi solicita prinţesei Maria să binevoiască să ceară pentru mine o cameră la vecinii săi, domnii Cei Trei Sute.

— Dacă Alteţa Voastră doreşte să afle noutăţi, putem să i le dăm: am fost anunţat că domnişoara Isabelle de Lautrec,

imediat ce-şi va sfârşi garda lângă regină, va veni aici astă-seară şi ne va aduce o scrisoare pe care a primit-o de la baronul de Lautrec, tatăl său, care, după cum ştiţi, se află la Mantua, lângă ducele de Rethel.

— Dar, zise monseniorul Gaston, aceste noutăţi pot fi făcute publice?

— Baronul crede că da, Monseniore, şi o spune expres în scrisoarea sa.

— În schimb, spuse Gaston, am să vă dau nişte noutăţi de alcov, singurele care mă mai interesează acum, când am renunţat la politică.

— O desigur, spuneţi, Monseniore, spuneţi!, făcură doamnele râzând.

Doamna de Combalet, ca de obicei, îşi acoperi repede faţa cu evantaiul.

— Pariez, spuse ducele de Guise, că doriţi să vorbiţi despre puşlamaua mea de fiu?

— Chiar aşa. Ştiţi că există obiceiul ca un prinţ de sânge să-şi ofere cămaşa mai multor persoane. Opt sau zece inşi au făcut prostia s-o primească. Dar într-o zi cămaşa a ajuns la abatele Retz, care s-a prefăcut că vrea să o încălzească şi i-a dat drumul în foc. După care abatele şi-a luat pălăria, a salutat şi a ieşit.

— Şi bine a făcut, după părerea mea, spuse ducele de Guise. Îi voi adresa felicitările mele atunci când îl voi întâlni.

— Dacă-mi permiteţi să spun şi eu ceva, interveni doamna de Combalet, eu aş zice că a făcut foarte rău.

— Oh! spuneţi, spuneţi, doamnă!, făcu domnul de Guise.

— Ei bine, în ultima vizită la Reims, la sora sa, doamna de Saint-Pierre, a cinat cu aceasta în separeu, apoi a intrat în mănăstire în calitate de prinţ. După masă, iată-l, la cei şaisprezece ani ai săi, că începe să alerge după călugăriţe, o prinde pe cea mai frumoasă dintre ele şi, cu voie sau fără voie, o sărută. „Fratele meu!, striga doamna de Saint-Pierre. Frate! Vă bateţi joc de miresele lui Iisus Hristos?” – „Nu, răspunde zăpăcitul, Dumnezeu este prea puternic ca să-mi permită să-i sărut miresele, dacă asta n-ar fi Voia Sa.” „Mă voi plânge reginei!”, se lamentă călugăriţa care fusese sărutată şi care era foarte drăguţă. Stareţa se temea pentru urmări. „Sărutaţi-o şi pe aceasta”, spuse ea prinţului. „Ah, soră, dar asta e urâtă!” „Cu atât mai bine. În felul acesta va părea că aţi acţionat din

infantilism sau că nu ştiaţi ce faceţi.” „Foloseşte la ceva soră?” „Foloseşte, pentru că dacă n-o faci, călugăriţa cea frumoasă va face plângere.” „Ei bine, oricât de urâtă ar fi, dacă dumneata vrei, o voi săruta.” Şi a sărutat-o. Cea urâtă s-a bucurat, iar cea frumoasă n-a mai făcut plângere.

— Şi de unde ştiţi asta, frumoasa mea văduvă?, îi zise ducele doamnei de Combalet.

— Doamna de Saint-Pierre a făcut un raport către unchiul meu, dar unchiul are o astfel de slăbiciune pentru Casa de Guise, că n-a făcut altceva decât să râdă când a citit raportul.

— L-am întâlnit acum aproape o lună, spuse prinţul, avea un ciorap de mătase în loc de panglică la pălărie. Ce vrea să zică oare cu această nouă nebunie?

— Asta înseamnă, spuse domnul d’Orléans, că era îndrăgostit de la Villiers din Casa de Bourgogne şi că ea juca un rol în care purta ciorapi galbeni. L-a rugat pe Tristan l’Hermite să-i facă mai multe complimente pentru picioarele ei frumoase. Atunci, ea şi-a tras unul dintre ciorapi şi i l-a dat lui Tristan, spunându-i: „Dacă domnul de Joinville vrea ca, timp de trei zile, să poarte la pălărie, în loc de panglică, acest ciorap, poate veni după aceea şi-mi poate cere orice ar vrea”.

— Ei bine?, făcu doamna de Sablé.

— Ei bine, a purtat timp de trei zile ciorapul şi iată-l pe vărul meu de Guise, tatăl său, care vă va spune că, a patra zi, fiul său a revenit acasă abia la ora unsprezece dimineaţa.

— Iată ce viaţă frumoasă pentru un viitor arhiepiscop!, spuse doamna de Sablé.

— În acest moment, continuă Alteţa sa Regală, domnişoara de Pons e febleţea lui. Este o blondă durdulie de care tânărul pare îndrăgostit. Într-o zi, ea a luat un purgativ. Tânărul s-a informat despre adresa drogheriei, a luat acelaşi purgativ ca ea şi i-a scris: „Ca să nu se spună că aţi luat un purgativ fără mine, am luat şi eu unul”.

— Ah, spuse ducele, aşa îmi explic de ce, în altă zi, stăpânul cel zăpăcit i-a primit la palatul Guise pe toţi crescătorii de câini din Paris. Imaginaţi-vă că mă întorc acasă şi găsesc curtea plină de câini, îmbrăcaţi în tot felul de costume. Erau mai mult de trei sute, însoţiţi de mai mult de treizeci de bufoni care-şi păzeau fiecare haita sa. „Ce faci aici, Joinville?, îi zic eu. „Dau un spectacol, tată”, îmi răspunde el. Ghiciţi de ce i-am chemat aici

pe toţi aceşti scamatori, pentru a promite fiecăruia un ludovic dacă timp de trei zile cele trei sute de câini savanţi din Paris vor executa sărituri numai pentru domnişoara de Pons.

— Apropo, spuse Gaston, care, cu caracterul său neliniştit, socotea că s-a ocupat prea mult de aceeaşi persoană sau despre mereu aceleaşi lucruri pe care le povestea, în calitatea dumneavoastră de vecină, nobila noastră văduvă, aveţi noutăţi despre sărmanul Pisany? Voiture mi-a spus ieri că nu se simţea prea bine.

— Am primit şi eu veşti în dimineaţa aceasta despre dânsul şi am aflat că, iată, medicii nu prea mai răspund de starea sănătăţii sale.

— Foarte curând vom avea veşti proaspete, spuse ducele de Montmorency. L-am lăsat pe contele de Moret la poarta palatului Rambouillet, unde venise să o ia în persoană.

— Cum, contele de Moret?, spuse doamna de Combalet. Cine oare spunea că Pisany pusese pe cineva să-l ucidă?

— Da, se pare însă că a fost un *quiproquo.*

În acest moment, uşa se deschise şi uşierul anunţă.

— Monseniorul Antoine de Bourbon, conte de Moret!

— Oh!, iată-l, spuse ducele. Vă va povesti el însuşi ce a aflat, căci ştie mult mai bine decât mine cum stau lucrurile, şi-apoi eu încep să mă bâlbâi imediat ce am de spus mai mult de douăzeci de cuvinte.

Contele de Moret intră şi toţi ochii se întoarseră spre el. Şi, trebuie s-o recunoaştem, cu deosebire ochii doamnelor se întoarseră spre el.

Nefiindu-i încă prezentat prinţesei Maria, el aşteptă lângă uşă ca domnul de Montmorency să vină şi să-l ia ca să-l prezinte prinţesei, ceea ce ducele făcu imediat, cu aceeaşi graţie pe care o punea în tot ceea ce făcea.

Nu mai puţin graţios, tânărul prinţ o salută pe prinţesă, îi sărută mâna, îi dădu în câteva vorbe noutăţile de la ducele de Rethel, pe care prinţul îl văzuse trecând prin Mantua, sărută mâna doamnei de Longueville, înapoie buchetul care, în mişcarea pe care o făcuse doamna de Combalet ca să-i deschidă drumul, se detaşase din gulerul mare de călugăriţă şi, după ce se înclină adânc în faţa Monseniorului Gaston, merse şi-şi reluă modest locul lângă ducele de Montmorency.

— Dragul meu prinţ, îi spuse acesta când ceremonia se încheie, când aţi intrat aici se vorbea despre dumneavoastră.

— Oh! Sunt un personaj atât de important pentru o companie atât de aleasă?

— Aveţi dreptate, Monseniore, spuse o voce de femeie. Un bărbat pe care cineva vrea să-l asasineze pentru că este amantul surorii lui Marion Delorme crede că poate să treacă neobservat?

— Oh! oh!, exclamă prinţul, iată o voce pe care o cunosc. Nu-i vocea verişoarei mele?

— Ba da, maestre Jacquelino!, răspunse doamna de Fargis înaintând către el şi întinzându-i mâna.

Contele de Moret îi sărută mâna, apoi îi spuse încet:

— Trebuie să ştiţi că vreau să vă revăd şi, mai ales, să vă vorbesc. Sunt îndrăgostit.

— De mine?

— Un pic de dumneata, dar mult mai îndrăgostit de altcineva.

— Împieliţatule! Cum se numeşte?

— Nu-i ştiu numele.

— E frumoasă cel puţin?

— N-am văzut-o niciodată.

— Este tânără?

— Trebuie să fie.

— De ce credeţi asta?

— Datorită vocii pe care am auzit-o, datorită mâinii pe care am atins-o şi datorită răsuflării pe care i-am simţit-o.

— Ah, ce voce, pe ce ton spuneţi toate astea!

— Am douăzeci şi unu de ani. Le spun aşa cum le simt.

— Oh, tinereţe, tinereţe!, spuse doamna de Fargis, diamant fără preţ, care te toceşti atât de repede!

— Dragul meu conte, îi întrerupse ducele, vedeţi că toate doamnele sunt geloase pe verişoara voastră, căci astfel cred că o numiţi pe doamna de Fargis. Doamnele vor să ştie de ce aţi făcut o vizită unui bărbat care a vrut să pună pe cineva să vă asasineze.

— Mai întâi, răspunse contele de Moret cu încântătoarea-i uşurinţă, pentru că eu sunt văr cu doamna de Rambouillet.

— Prin cine?, spuse domnul d’Orléans, care se lăuda că ştie toate genealogiile. Ne explicaţi asta, domnule de Moret?

— Prin verişoara mea de Fargis, care s-a căsătorit cu domnul Fargis d'Angennes, vărul doamnei de Rambouillet.

— Dar de unde sunteţi văr cu doamna de Fargis?

— Acesta este micul nostru secret, răspunse contele de Moret, nu-i aşa, verişoară Marina?

— Desigur dragă vere Jacquelino, răspunse râzând doamna de Fargis.

— Şi apoi, înainte de a fi vâr cu doamna de Rambouillet, am fost unul dintre bunii săi prieteni.

— Dar, spuse doamna de Combalet, abia dacă v-am văzut o dată sau de două ori la ea.

— M-a rugat să-mi întrerup vizitele.

— De ce asta?, se interesă doamna de Sablé.

— Ei bine, pentru că domnul de Chevreuse devenise gelos pe mine.

— Din cauza cui?

— Câţi suntem în acest salon? Cel puţin treizeci, pot să vă dau câte o mie de motive pentru fiecare. Asta face treizeci mii de motive.

— Ne vom ţine gura, domnule.

— Din cauza soţiei sale.

Un imens hohot de râs urmă declaraţiei contelui.

— Dar, cu toate acestea, spuse doamna de Montbazon, care se temea că, de la cumnata ei să nu se ajungă la ea, contele n-a terminat istoria asasinării sale.

— Ah, drace! povestea este simplă. Aş compromite-o pe doamna de Montagne dacă aş spune că sunt amantul ei?

— Nu mai mult decât pe doamna de Chevreuse, răspunse doamna de Sablé.

— Ei bine, sărmanul Pisany a crezut că doamna de Maugiron era cea care se bucura de atenţia mea. O anume deviaţie pe care o are în ţinută îl face susceptibil, iar unele adevăruri pe care i le spune oglinda îl fac irascibil. În loc să-mi dea întâlnire pe teren, unde i-aş fi răspuns din toată inima, a însărcinat pe un ucigaş de profesie s-o facă. Numai că a dat peste un ucigaş destul de onest, care a refuzat propunerea. Vedeţi deci că n-are noroc. A vrut să-l ucidă pe zbir, a pierdut. A vrut să-l ucidă pe Souscarrières, care nu l-a iertat. Asta e povestea.

— Nu, nu este toată povestea, insistă Domnul. Cum de aţi mers să faceţi o vizită unui bărbat care a vrut să vă asasineze?

— Pentru că el n-a putut să vină la mine. Am un suflet bun, Monseniore. M-am gândit că sărmanul Pisany credea că eu îi vreau răul şi că asta i-ar putea da coşmaruri. Am fost la el ca să-i strâng mâna şi să-i spun că, pe viitor, el sau altul care are să-mi reproşeze ceva nu are decât să mă cheme pe teren. Nu sunt decât un simplu gentilom şi nu cred că sunt în măsură să refuz o reglare de conturi cu cineva pe care l-am ofensat. Dar voi încerca să nu ofensez pe nimeni.

Şi tânărul bărbat pronunţă aceste cuvinte cu o asemenea dulceaţă şi, în acelaşi timp, cu atâta fermitate, că un murmur aprobator răspunse surâsului franc şi loial care i se aşternuse pe buze.

Abia sfârşise micul lui discurs, când uşa se deschise din nou şi uşierul anunţă:

— Domnişoara Isabelle de Lautrec!

În momentul în care aceasta intra, în urma ei se putea distinge un valet în livreaua Casei, care o însoţea.

Zărind pe tânăra fată, contele de Moret încercă un sentiment de atracţie atât de puternic încât făcu un pas înainte ca şi cum ar fi vrut s-o întâmpine.

Tânăra înaintă graţioasă, roşind sub ţinta atâtor priviri, spre fotoliul unde era aşezată prinţesa Maria şi, înclinându-se respectuos, zise:

— Doamnă, am primit sarcină de la Maiestatea Sa să aduc Alteţei Voastre o scrisoare a tatălui meu, care cuprinde ştiri bune pentru dumneavoastră şi profit de permisiunea voastră pentru a depune scrisoarea odată cu respectele mele la picioarele voastre.

La primele cuvinte pronunţate de domnişoara de Lautrec, contele de Moret tresări şi, strângând mâna doamnei de Fargis, cu forţa tinereţii îi spuse, murmurând:

— Oh… Iat-o! Iat-o!, murmură el. Aceasta este fata pe care o iubesc.

4
Isabelle şi Marina

Aşa cum intuise contele de Moret fără s-o cunoască, fără să-i ştie numele, dar cu acea minunată ştiinţă a tinereţii care face sentimentul mai infailibil decât simţurile, domnişoara Isabelle de Lautrec era frumoasă, dar de o frumuseţe total diferită de cea a prinţesei Maria.

Prinţesa Maria era brună şi avea ochii albaştri, Isabelle era blondă, cu ochii, genele şi sprâncenele negre, pielea sa, de o albeaţă strălucitoare, fină şi plină de transparenţă, avea nuanţa delicată a petalelor de trandafir, gâtul său, puţin prea lung, avea ondulaţia minunată pe care o găsim la femeile Pérugin şi la Sanzio, în prima etapă a operei sale. Mâinile lungi, fine şi albe păreau mulate după mâinile tabloului lui Leonardo da Vinci – „Diadema”. Rochia cu trenă nu permitea decât să se vadă umbra picioarelor, dar se ghicea uşor din unduirea, flexibilitatea şi fineţea taliei că piciorul trebuia să fie în armonie cu mâna, mai bine zis delicat şi cambrat.

În momentul în care se aplecă în faţa prinţesei, aceasta o primi în braţele sale şi o sărută pe frunte.

— Lui Dumnezeu nu-i place că las să se aplece în faţa mea fiica unuia dintre cei mai mari slujitori ai Casei noastre, care vine să-mi aducă veşti bune. Acum, dragă fiică a prietenului nostru, tatăl vostru v-a spus că aceste noutăţi sunt doar pentru mine sau că pot să le fac cunoscute şi celor care ne iubesc?

— Veţi vedea în post-scriptum, doamnă, că tatăl meu este autorizat de domnul de la Saludie, ambasadorul Maiestăţii Sale, să răspândească aceste veşti în Italia, iar veştile pe care vi le trimite sunt destinate să fie cunoscute în Franţa.

Prinţesa Maria aruncă o privire spre doamna de Combalet care, printr-un semn imperceptibil din cap, confirmă ceea ce spusese frumoasa mesageră.

Maria citi scrisoarea încet.

În timp ce ea citea, tânăra fată care, până atunci n-o văzuse decât pe prinţesă, iar pe cele douăzeci şi cinci sau treizeci de persoane le zărise prin ceaţa emoţiei, se întoarse şi se hazardă să parcurgă cu ochii întreaga sală.

Ajunsă la contele de Moret, privirea i se încrucişă cu a acestuia şi fiecare dintre ei trimise şi primi în acelaşi timp scântei care le pătrunseră în inimă.

Isabelle păli şi se sprijini de fotoliul prinţesei.

Contele de Moret îi văzu emoţia şi i se păru că aude corul îngerilor cântând în cer: Glorie lui Dumnezeu!

Uşierul, atunci când o anunţase, îi spusese numele; ea aparţinea acelei vechi şi ilustre familii Lautrec, pe care istoria şi documentele o făceau egală aproape cu ale prinţilor.

Ea nu iubise niciodată, până acum, el tocmai asta sperase; acum nu mai avea nici-o îndoială.

În acest răstimp, prinţesa Maria terminase însă de citit scrisoarea.

— Domnilor, spuse ea, iată noutăţile pe care mi le trimite tatăl dragei mele Isabelle. El a văzut, la trecerea sa prin Mantua, pe domnul de Saludie, trimis extraordinar al Maiestăţii Sale de pe lângă puterile Italiei. Domnul de La Saludie era însărcinat să semnaleze ducelui de Mantua şi Senatului Veneţiei, în numele cardinalului, luarea oraşului La Rochelle. Era însărcinat, de altfel, să declare că Franţa se pregăteşte să susţină Casalul şi să asigure ducelui Charles de Nevers puterea asupra statelor sale. Trecând prin Turin, l-a văzut şi pe ducele de Savoia, Charles-Emmanuel, şi l-a invitat pe acesta, în numele regelui, cumnatul său, şi în numele cardinalului să înceteze să reclame drepturi asupra Montferratului. A fost însărcinat să ofere ducelui de Savoia, ca despăgubire, oraşul de Trino, cu o rentă de douăsprezece mii de scuzi, pe pământ suveran. Domnul de Bautru a plecat spre Spania şi domnul de Charnacé a plecat spre Austria, Germania şi Suedia, cu aceleaşi instrucţiuni.

— Sper, spuse Domnul, că nici cardinalul nu va merge să se alieze cu protestanţii.

— Dacă ar fi, spuse prinţul, singurul mijloc de a supune în Germania pe Wallenstein şi pe bandiţii săi, după părerea mea, e că n-ar trebui să ne opunem deloc.

— Iată, făcu Gaston d’Orléans, iată cum vorbeşte sângele hughenot.

— Eu crezusem, spuse râzând prinţul, că există în venele dumneavoastră destul sânge hughenot, mult mai mult decât în venele mele: al lui Henric de Navara şi al lui Henric de Condé, cu

singura diferenţă că unuia mesa i-a adus un regat, iar celuilalt nu i-a adus nimic.

— E egal, domnilor, spuse ducele de Montmorency, iată o veste grozavă! Şi există vreo propunere privind numirea generalului căruia îi va fi încredinţat comandamentul armatei ce va pleca în Italia?

— Nu încă, răspunse Domnul, dar, probabil, domnule duce, cardinalul care v-a dat un milion pentru gradul de amiral ca să puteţi conduce asediul la La Rochelle, după cum se aştepta, va cumpăra cu un milion dreptul de a conduce în persoană campania din Italia şi poate va fi vorba chiar de două milioane, dacă va fi nevoie.

— Fiţi sigur, Domnule, replică doamna de Combalet, că, de va conduce campania din Italia aşa cum a făcut la asediul oraşului La Rochelle, nici regele şi nici Franţa nu vor avea de ce să se plângă şi mulţi îi vor da un milion dacă el le va cere.

Gaston îşi strânse buzele. El nu apăruse nici măcar un moment la La Rochelle după ce i se dăduseră cinci sute de mii de franci drept cheltuieli de campanie.

— Sper, Domnule, spuse ducele de Guise, că nu veţi lăsa să vă scape această ocazie care v-ar da prilejul să vă cereţi drepturile.

— Dacă o s-o fac, spuse Domnul, o veţi afla, vere. Am primit destul de la Casa de Guise prin mâinile domnişoarei de Montpensier ca să am fericirea să vă pot dovedi că nu sunt un ingrat. Şi, de asemenea, dragul meu duce, continuă Gaston înaintând spre domnul de Montmorency, mă voi felicita mai ales pentru că va fi o ocazie nimerită să repar nedreptăţile care vi s-au făcut până acum. Printre trofeele de arme ale tatălui vostru se află o spadă de conetabil care nu mi se pare prea grea pentru mâna fiului. Doar că, dacă asta se va întâmpla, nu uitaţi, dragul meu duce, că voi avea plăcerea să-l văd, alături de voi, făcând primele lui fapte de arme cu un atât de bun maestru, pe fratele meu drag, contele de Moret.

Contele de Moret se înclină. Cât despre duce, ca şi cum cuvintele lui Gaston i-ar fi aprins suprema ambiţie, răspunse:

— Iată nişte cuvinte care nu vor fi scrise pe nisip, Monseniore. Şi, dacă ocazia va veni, Alteţa Voastră va vedea că am memorie.

În acest moment, uşierul intră prin lateral şi spuse cu voce joasă câteva cuvinte doamnei ducese văduve de Longueville, care ieşi imediat pe aceeaşi uşă.

Bărbaţii formară un grup în jurul Domnului. Certitudinea unui război, certitudinea că acesta va merge să cucerească în acest război – căci se ştia foarte bine că savoiardul nu-i va lăsa să deblocheze Casalul, spaniolii nu-i vor lăsa să ia din nou în stăpânire Montferrat, iar Ferdinand nu-i va lăsa, aşa cum doreau ei, să-l susţină pe ducele de Nevers în Mantua – una dintre aceste cetăţi întărite, îi dădea lui Gaston d'Orléans o mare importanţă. Era imposibil ca o asemenea expediţie să se facă fără el şi, în acest caz, gradul său i-ar fi pus la dispoziţie câteva posturi importante în comandamentul armatei.

Uşierul intră după un minut şi spuse câteva cuvinte, tot cu voce joasă, prinţesei Maria, care ieşi cu el prin aceeaşi uşă pe unde trecuse şi doamna de Longueville.

Doamna de Combalet, care era aproape de ea, auzi cuvântul Vautier şi tresări. Vautier era, îşi aminti ea, omul secret al reginei-mame.

Cinci minute după aceea fu rândul lui Gaston să fie chemat ca să întâlnească, dincolo de uşă, pe doamna văduvă de Longueville şi pe prinţesa Maria.

— Domnilor, spuse el salutându-şi interlocutorii, nu uitaţi că eu nu sunt nimic, că mă ambiţionează alte lucruri pe lume decât să fiu cavalerul prinţesei Maria şi că, nefiind nimic, n-am promis nimic nimănui!

Şi, cu aceste cuvinte, ieşi salutând cu pălăria pe cap şi ţinându-şi mâinile în buzunare, aşa cum avea obiceiul.

Abia ieşi Domnul, că Moret, profitând de mirarea generală privind dispariţia succesivă a văduvei moştenitoare de Longueville, a prinţesei Maria şi a Alteţei Sale Regale, Domnul, traversă salonul, merse direct la Isabelle de Lautrec şi, înclinându-se în faţa tinerei fete care roşise, spuse:

— Domnişoară, vreau să ţineţi minte că există undeva în lume un bărbat care, în noaptea în care v-a întâlnit fără să vă fi văzut, a făcut un jurământ de a fi al dumneavoastră pe viaţă şi pe moarte şi care, în seara asta, după ce v-a văzut, a reînnoit acest jurământ. Acest bărbat este contele de Moret.

Şi, fără a aştepta răspunsul tinerei fete, care roşise şi mai mult şi tăcea cu desăvârşire, o salută respectuos şi ieşi.

Trecând printr-un coridor aflat în întuneric care ducea în anticameră, destul de prost luminată şi aceasta, aşa cum era obiceiul în epoca aceasta, contele de Moret simţi cum un braţ alunecă sub al său, apoi simţi o răsuflare asemenea unei flăcări care ieşea de sub boneta neagră dublată cu satin roz, în timp ce o voce pe un ton de uşor reproş îi spunea:

— Astfel iat-o pe sărmana Marina sacrificată.

Recunoscu vocea, dar mai degrabă simţi răsuflarea fierbinte a doamnei de Fargis, care îi mângâiase obrazul atunci, la hanul unde se întâlniseră, „La Barba Vopsită”.

— Contele de Moret este pierdut, este adevărat, spuse el, aplecându-se către răsuflarea devorantă care se părea că iese din gura lui Venus Astarté însăşi, dar…

— Dar, ce?, zise vocea nerăbdătoare şi simţi cum femeia se ridică pe vârfuri şi-l priveşte în faţă, în aşa fel că bărbatul văzu scânteind sub boneta neagră ochii ca două diamante negre.

— Dar, continuă contele de Moret, Jacquelino îi rămâne şi el ar fi bucuros…

— Şi ea s-ar bucura, spuse magiciana.

Şi tânărul bărbat simţi imediat pe buze o muşcătură uşoară şi totuşi dureroasă al acestui fel de iubire, pe care anticii, care aveau câte un cuvânt pentru fiecare sentiment, o numeau Eros.

În acest timp, clătinându-se din cauza frisonului voluptuos care-i trecea prin vine şi care părea că-i face sângele să se îngrămădească spre inimă, Antoine de Bourbon, cu ochii închişi, cu gura întredeschisă, cu capul puţin dat pe spate, se rezemă de perete cu un suspin care părea a fi un plâns uşor. Marina îşi trase braţul de sub al său, uşoară precum o pasăre a lui Venus, se cuibări într-o lectică şi spuse:

— La Luvru!

— Pe cinstea mea, spuse contele de Moret dezlipindu-se de peretele în care părea încrustat, trăiască Franţa pentru iubirile sale! Există atâta varietate în iubire! Abia m-am întors de cincisprezece zile şi iată-mă angajat la trei persoane, deşi eu nu iubesc decât una. Dar, la naiba! Doar nu sunt fiul lui Henric al IV-lea degeaba! Chiar de-aş fi avut şase amoruri în loc de trei, ei bine, mă însărcinez să le fac faţă!

Beat de fericire, tremurând uşor, el părăsi peronul, chemă o lectică, se urcă în ea şi, visând la cele trei amoruri, se lăsă condus la palatul Montmorency.

5
În care Monseniorul Gaston
îşi joacă mica sa comedie

Văzând pe văduva moştenitoare de Longueville, pe prinţesa Maria şi Monseniorul Gaston ieşind pe aceeaşi uşă, chemaţi fiind de acelaşi uşier, restul societăţii gândi că se întâmplase ceva extraordinar şi, fie din cauza discuţiei, fie din cauză că sunase ora unsprezece, care anunţa momentul retragerii, după ce mai aşteptă puţin, începu să plece.

Doamna de Combalet se retrase ca şi ceilalţi atunci când uşierul care părea că o aşteaptă pe coridorul sumbru – în care noi, cititorii, am fost cu câteva minute mai înainte – îi spuse cu o voce joasă:

— Doamna văduvă de Longueville v-ar fi foarte obligată dacă, înainte de a pleca, aţi trece pe la ea s-o vedeţi.

Şi, în acelaşi timp, îi deschise uşa unui mic budoar în care putea rămâne singură să aştepte.

Doamna de Combalet nu se înşelase deloc atunci când crezuse că auzi numele Vautier.

Vautier trimisese, într-adevăr, la doamna de Longueville ca s-o prevină că regina-mamă vedea un regret în faptul că, în condiţii regulate şi frecvente, Gaston d’Orléans făcuse două sau trei vizite prinţesei Maria de Gonzague.

Chiar atunci, doamna de Longueville o chemase pe nepoata sa ca s-o facă părtaşă la mesajul reginei.

Prinţesa Maria, o persoană cinstită şi loială, propuse ca imediat prinţul să fie chemat de faţă şi să i se ceară explicaţii.

Vautier vru să se retragă, dar văduva şi prinţesa îi cerură să rămână şi să-i repete prinţului cu aceiaşi termeni mesajul reginei.

Am văzut felul cum ieşise prinţul din salon.

Condus de uşier, el intră în cabinetul în care era aşteptat. Zărindu-l pe Vautier, el manifestă o mirare sinceră, prefăcută sau reală şi, uitându-se la el cu privirea-i dură, îi spuse, îndreptându-se cu pas sigur spre el:

— Ce faceţi aici, domnule, şi cine v-a trimis?

Fără îndoială, Vautier ştia de la regina-mamă că mânia era prefăcută. Citiseră împreună scrisoarea care conţinea sfatul ducelui de Savoia, pe care regina îl punea în aplicare începând

din seara aceasta, dar nu ştia până la ce punct intrase Gaston în această ceartă care se presupunea că va separa pe mamă de fiu.

— Monseniore, răspunse Vautier, eu nu sunt decât umilul servitor al reginei, augusta voastră mamă. Sunt forţat, date fiind împrejurările, să execut ordinele pe care mi le dă regina. Or, eu am venit la ordinul său să le rog pe doamna văduvă moştenitoare de Longueville şi pe doamna prinţesă Maria să nu mai încurajeze o dragoste care ar merge împotriva voinţei regelui şi alor săi.

— Aţi auzit, Monseniore, spuse doamna de Longueville. Există în această dorinţă regală o anume acuzaţie. Aşteptăm deci de la loialitatea Alteţei Voastre ca Maiestatea Sa Regina să fie informată exact şi de cauzele vizitelor voastre, dar şi de scopul în care sunt ele făcute.

— Domnule Vautier, spuse ducele pe acel ton superb şi arogant pe care ştia să-l ia în diferite ocazii şi mai mult chiar decât era necesar, sunteţi la curent cu evenimentele importante care s-au petrecut la Curtea Franţei de la începutul secolului ca să nu vă amintiţi ziua şi anul în care sunt născut.

— Dumnezeu să mă păzească, Monseniore. Alteţa Voastră s-a născut la 25 aprilie 1608.

— Ei bine, domnule, suntem azi în 13 decembrie 1628, deci la douăzeci de ani, şapte luni, nouăsprezece zile mai târziu. De şapte ani, şapte luni, nouăsprezece zile am ieşit de sub tutela femeilor. Mai mult, am fost căsătorit prima dată fără voia mea.

Sunt destul de bogat ca să-mi îmbogăţesc soţia dacă ea ar fi săracă, destul de nobil ca s-o înnobilez dacă ea n-ar fi nobilă şi socotesc, în al doilea rând, că raţiunea de stat n-are cu nimic a face cu fiul mai mic al unei familii şi pot să mă căsătoresc a doua oară după cum doresc.

— Monseniore, spuseră cele două femei într-un glas, nu cereţi deloc, cel puţin în ceea ce ne priveşte, ca domnul Vautier să ducă un astfel de răspuns Maiestăţii Sale Regina, mama dumneavoastră.

— Domnul Vautier, dacă asta îi convine, poate spune că n-am răspuns mesajului reginei şi atunci, întorcându-mă la Luvru, eu însumi îi voi duce răspunsul mamei mele.

Îi făcu semn şi Vautier ieşi cu capul plecat.

— Monseniore, spuse doamna de Longueville.

Dar Gaston o întrerupse.

— Doamnă, de mai multe luni deja, dar aş spune şi mai bine, de când am văzut-o, o iubesc pe prinţesa Maria. Respectul pe care-l am pentru ea şi pentru dumneavoastră nu m-a lăsat să fac acest pas înainte să împlinesc douăzeci şi unu de ani, căci în ce o priveşte, neavând decât şaisprezece ani, mai are timp să aştepte. Dar, pentru că, pe de o parte, voinţa mamei vrea să mă îndepărteze de ea şi pentru că, pe de altă parte, politica vrea ca aceea pe care o iubesc să se căsătorească în numele raţiunii de stat cu un mic prinţ italian, îi voi spune Alteţei Sale: Doamnă, obrajii mei roşii nu sunt în ton cu eticheta, mai exact, faptul că nu mă prefac bolnav, nu sunt palid sau gata mereu să-mi dau sfârşitul nu înseamnă că vă iubesc mai puţin. Dumneavoastră veţi reflecta la oferta pe care v-o fac pentru că, înţelegeţi bine, cuvintele mele sunt valoarea inimii mele şi eu vă ofer mâna mea. Alegeţi deci între ducele de Rethel şi mine, între Mantua şi Paris, între un mic prinţ italian şi fratele regelui Franţei.

— Oh, Monseniore, spuse doamna de Longueville, dacă aţi fi liber în acţiunile voastre ca un simplu gentilom, dacă n-aţi depinde de regină, de cardinal, de rege…

— De rege, doamnă? Eu depind de rege, e adevărat. Dar este treaba mea să-i obţin permisiunea pentru această căsătorie şi o s-o fac repede. Cât despre cardinal şi despre regină, aceştia sunt, poate, cei care vor depinde de mine.

— Cum asta. Monseniore?, ziseră doamnele.

— Oh, Doamne, ce vreau să vă spun, făcu Gaston afectând francheţea. Fratele meu, Ludovic al XIII-lea, însurat de peste treisprezece ani şi neavând copii după treisprezece ani de căsătorie, nu va avea niciodată. Cât despre sănătatea sa, ştiţi deja că este şubredă şi este evident că, de la o zi la alta, el îmi va lăsa tronul Franţei.

— În felul acesta, spuse doamna de Longueville, consideraţi, Monseniore, că moartea fratelui dumneavoastră nu poate să întârzie?

Prinţesa Maria nu spunea nimic, dar inima sa, care nu putea vorbi pentru nimeni, se umplu de ambiţie: nu pierdea nici un cuvânt din ceea ce spunea Domnul.

— Bouvard îl vede ca pe un om pierdut, doamnă, şi a spus că regele Ludovic va spune adio lumii înainte ca Soarele să fi parcurs semnul Racului din anul 1630. Şi Fabroni i-a mai dat de

trăit doar optsprezece luni. Acelaşi lucru mi-a fost spus şi mie şi mai multor servitori ai mei de un medic numit Duval. Este adevărat că acesta a păţit-o urât de tot, căci cardinalul, aflând că a făcut horoscopul regelui, l-a arestat şi l-a condamnat în secret la galere, în virtutea vechilor legi romane, care interzic cercetarea numărului de ani pe care-i mai are de trăit un prinţ. Ei bine, doamnă, mama mea ştie asta. Mama mea se aşteaptă, ca şi regina, ca şi mine, la moartea fiului ei cel mare. Iată de ce vrea să mă oblige pe mine, aşa cum l-a presat şi pe fratele meu, să fac un mariaj cu o prinţesă de Toscana, căreia îi va reveni coroana. Dar nu se va întâmpla asta. Jur pe Dumnezeu. Vă iubesc şi, cel puţin dacă nu aveţi pentru mine o aversiune puternică, veţi fi soţia mea.

— Dar, întrebă doamna văduvă de Longueville, Monseniorul are idee despre ceea ce gândeşte cardinalul Richelieu despre acest mariaj?

— Nu vă neliniştiţi din cauza cardinalului, îl vom avea de partea noastră.

— Cum asta?

— Doamnă, va trebui ca în această privinţă să mă ajutaţi puţin, făcu plin de supuşenie ducele d’Orléans.

— În ce fel?

— Contele de Soissons este trimis în exil, nu-i aşa?

— Este disperat, dar nu poate obţine nimic de la domnul de Richelieu vizavi de această hotărâre.

— Bun, dacă-şi va căsători nepoata?

— Pe doamna de Combalet?

Cele două femei se priviră.

— Cardinalul, continuă Gaston, pentru a face o alianţă cu o casă regală, va trece peste orice.

Femeile se priviră din nou.

— Ceea ce spune Monseniorul aici este serios?, zise doamna de Longueville.

— Cum nu se poate mai serios.

— Atunci voi vorbi despre asta fiicei mele, care are o mare influenţă asupra fratelui ei.

— Vorbiţi-i despre asta, doamnă.

Apoi, întorcându-se spre prinţesa Maria:

— Dar toate acestea nu sunt decât un proiect gol de conţinut, doamnă, dacă inima voastră nu se face complice inimii mele.

— Alteţa Voastră ştie că sunt logodnica ducelui de Rethel, spuse fata. Personal nu pot face nimic contra lanţului care mă leagă şi mă împiedică să vorbesc, dar în ziua în care lanţul va fi sfărâmat, iar eu voi fi liberă să vorbesc, Alteţa Voastră, pe care eu o cred, nu va avea motiv să se teamă de răspunsul meu.

Prinţesa făcu o reverenţă şi se pregătea să iasă, dar Gaston îi luă mâna cu vioiciune şi, sărutându-i-o cu pasiune, spuse:

— Ah, doamnă! Tocmai m-aţi făcut cel mai fericit dintre oameni şi nu vreau să mă îndoiesc de reuşita unui proiect de care depinde fericirea mea.

Şi, în timp ce prinţesa Maria ieşea pe o uşă, Gaston se lansă pe cealaltă uşă cu vivacitatea unui om care are nevoie să caute în aerul rece de afară un calmant pentru pasiunea sa.

Doamna de Longueville, care-i amintise că o rugase pe doamna de Combalet să aştepte, împinse uşa cabinetului şi se găsi în faţa acesteia, căci uşa nu era încuiată şi cedase la o împingere uşoară. Uşierul făcuse imprudenţa de a o introduce în camera de aşteptare, care era lipită de cea în care avusese loc explicaţia cu Monseniorul Gaston d’Orléans.

— Doamnă, îi spuse gazda, ştiind pe monseniorul cardinal prietenul şi protectorul nostru şi nevoind să facem nimic misterios sau care să nu-i placă, v-am rugat să aşteptaţi sfârşitul unei explicaţii între noi şi Maiestatea Sa regina-mamă, explicaţie cerută după cele două sau trei vizite pe care mi le-a făcut Alteţa Sa Regală Domnul.

— Mulţumesc, dragă ducesă, spuse doamna de Combalet, şi vă rog să credeţi că apreciez delicateţea pe care aţi avut-o deschizând uşa acestui cabinet, în aşa fel că n-am pierdut nici un cuvânt din această conversaţie.

— Şi, spuse cu o oarecare ezitare văduva, aţi auzit presupun şi partea de conversaţie care vă privea? Cât despre mine, lăsând la o parte onoarea de a vedea pe nepoata mea ducesă d’Orléans, soră a regelui, regină poate, aş fi foarte fericită, doamnă, să vă văd pe dumneavoastră intrând în familie, iar doamna de Longueville şi cu mine ne vom folosi de toată puterea pe care o avem asupra contelui de Soissons, presupunând, fapt de care mă îndoiesc, că vom avea nevoie să uzăm de ea.

— Mulţumesc, doamnă, răspunse doamna de Combalet, apreciez toată onoarea care mi s-ar cuveni devenind soţia unui

prinţ de sânge. Dar, îmbrăcând rochia de văduvă, am făcut două jurăminte: primul, să nu mă recăsătoresc niciodată, al doilea, să rămân devotată întru totul unchiului meu. Îmi voi ţine cele două jurăminte, doamnă, fără alt regret decât, credeţi-mă, acela pe care l-aş încerca văzând combinaţia Domnului eşuând din cauza mea.

Şi, salutând pe doamna de Longueville, luă cel mai graţios, dar în acelaşi timp şi cel mai calm surâs din lume, luându-şi rămas-bun de la ambiţioasa văduvă, care nu înţelegea cum să fi făcut cineva un asemenea jurământ care să-i interzică perspectiva orgolioasă de a deveni contesă de Soissons.

6
Eva şi şarpele

La Luvru!, comandase, dacă ne amintim, doamna de Fargis. Şi, supunându-se unui astfel de ordin, purtătorii lecticii o depuseră în faţa scării de serviciu, care ducea în acelaşi timp la rege şi la regină, şi care se deschidea ca să înlocuiască scara mare la ora la care aceasta se închidea, adică, după cum se ştie, la ora zece seara.

Doamna de Fargis îşi relua în seara aceasta săptămâna de serviciu pe lângă regină. Aceasta o iubea foarte tare, aşa cum o iubise şi o mai iubea încă pe doamna de Chevreuse. Dar asupra doamnei de Chevreuse, care se făcuse cunoscută printr-o imprudenţă nebună, regele şi cardinalul priveau cu vigilenţă. Deşi glumea mereu, era antipatică regelui Ludovic al XIII-lea care, chiar copil fiind, nu râsese de zece ori în viaţa lui. Doamna de Chevreuse fiind exilată, aşa după cum am spus mai înainte, fusese înlocuită cu doamna de Fargis, mai înţelegătoare chiar decât doamna de Chevreuse, mai frumoasă, mai ardentă şi mai îndrăzneaţă, toate aceste calităţi făcând-o apropiată reginei. Ceea ce o făcuse nesperat de bogată, plasând-o pe lângă regină, fusese mai înainte de toate poziţia soţului ei, domnul de Fargis d'Angennes, văr cu doamna de Rambouillet şi ambasadorul nostru la Paris, dar, mai ales, ceea ce i-a servit în ambiţia sa fusese faptul că rămăsese trei ani la Carmelitele din strada Saint-Jacques, unde se întâlnise cu doamna de Combalet, cea care o recomandase cardinalului.

Regina o aştepta cu nerăbdare. Aventuroasa prinţesă, încă regretându-l şi încă plângându-l pe Buckingham, aspira la alte aventuri, dar mai puţin la emoţiile pe care le aduc aventurile. Această inimă de douăzeci şi şase de ani, în care soţul său nu încercase niciodată să pătrundă, cerea să fie ocupată de dragoste, în defavoarea pasiunilor reale şi, ca şi elicele eoliene aşezate în înălţimile turnurilor, scotea sunete de jale, ţipete sau o melodie plăcută, însă cel mai adesea vibra la orice adiere de vânt.

Apoi, viitorul ei nu era deloc mai vesel decât trecutul. Un rege bosumflat, un stăpân trist, un soţ fără dorinţe erau încă tot ceea ce avea mai preţios pentru a fi fericită şi trebuia păstrat. Ceea ce i se putea întâmpla mai bun în momentul morţii soţului ei, pe

care toţi o aşteptau şi pentru care toţi se pregăteau într-un fel sau altul, era să se mărite cu cumnatul ei, Gaston d'Orléans, care, având cu şapte ani mai puţin decât ea, n-o lăsa să se legene în speranţa că o va lua de nevastă decât de teama că, într-un moment de disperare sau de dragoste, ea ar fi găsit mijlocul potrivit ca să-l îndepărteze pentru totdeauna de la tron. Acesta o putea face regentă.

Şi, la drept vorbind, n-avea decât trei posibilităţi dacă regele ar fi murit:

Să se căsătorească cu Gaston d'Orléans, să fie regentă sau să fie trimisă în Spania.

Rămânea deci tristă şi visătoare, într-un cabinet lipit de camera sa, unde nu intrau decât cele mai familiare doamne din serviciul său, citind cu ochii, dar fără a înţelege ceva, o nouă tragicomedie de Guilhem de Castro, pe care i-o dăduse domnul de Mirabel, ambasadorul Spaniei, şi care era intitulată „Tinereţea Cidului".

După felul în care deschidea uşa, ea recunoscu pe doamna de Fargis şi, aruncând cartea cât colo, neştiind că această carte va juca un rol atât de important în viaţa ei, strigă cu o voce sigură şi veselă:

— Intraţi!

Astfel încurajată, doamna de Fargis nu intră, ci ţâşni în cabinet şi căzu imediat în genunchi în faţa Annei de Austria, luându-i mâinile albe şi frumoase şi sărutându-i-le cu o pasiune care o făcură pe regină să surâdă.

— Ştii dumneata, spuse ea, ce-mi închipui uneori, frumoasa mea Fargis, că tu eşti un amant deghizat în femeie şi că, într-o bună zi, când vei fi sigură de amiciţia mea, te vei arăta în faţa mea cu înfăţişarea ta adevărată.

— Ei bine, dar dacă asta s-ar întâmpla, frumoasa mea Maiestate, graţioasa mea suverană, spuse ea fixându-şi privirea arzătoare asupra Annei de Austria, în timp ce, cu dinţii strânşi şi buzele întredeschise, îi ţinea mâinile reginei, aţi fi disperată?

— Oh, da, chiar disperată, căci aş fi nevoită să sun şi să rog pe uşier să te scoată afară, având totuşi marele regret că n-am să te mai văd, căci tu şi Chevreuse sunteţi singurele fiinţe care reuşesc să mă distreze.

— Oh, Doamne, virtutea este un lucru amarnic şi în afara naturii, căci nu are ca rezultat decât să îndepărteze unele de

altele inimile care se iubesc, şi ca sufletele indulgente, aşa cum este al meu, să nu se bucure aşa cum a lăsat Dumnezeu, şi pe care ipocrizia îl ia în răspăr atunci când face şi el un compliment.

— Ştii că nu te-am văzut de opt zile, Fargis!

— Cum asta? Dumnezeule! Dulcea mea regină, mie mi se pare că au trecut opt secole!

— Şi ce-ai făcut tu în timpul acestor opt secole?

— Nu mare lucru, scumpa mea Maiestate. Am fost îndrăgostită de ceea ce am crezut, după părerea mea.

— După părerea ta?

— Da.

— Doamne, eşti nebună să spui asta, şi aş face mai bine să-ţi închid gura cu mâna mea la primul cuvânt pe care-l mai scoţi.

— Să încerce Maiestatea Voastră şi va vedea cum îi va fi primită mâna.

Anna îi puse mâna pe buze râzând, iar doamna de Fargis, care rămase în genunchi în faţa ei, i-o sărută cu pasiune.

Anna îşi trase mâna imediat.

— Nu mă săruta aşa, micuţo, spuse ea, îmi dai frisoane. Şi de cine eşti îndrăgostită?

— De un vis.

— Cum asta, de un vis?

— Chiar aşa, este un vis în mijlocul celor din epoca noastră, în secolul acestor Vendôme, Condé, Grammont, Courtauvaux şi Baradas, este un vis ca printre toţi aceştia să găseşti un bărbat tânăr de douăzeci şi doi de ani, frumos, nobil şi îndrăgostit.

— De tine?

— De mine, da, poate. Numai că el iubeşte pe altcineva.

— Într-adevăr, Fargis, eşti nebună şi nu înţeleg nimic din ceea ce-mi spui.

— Desigur, cred asta, Maiestatea Voastră este o adevărată credincioasă.

— Şi tu eşti altceva? N-ai ieşit de la Carmelite?

— Aşa e, am fost acolo cu doamna de Combalet.

— Şi spui că eşti îndrăgostită de un vis?

— Ei bine, da, da, chiar dumneavoastră personal cunoaşteţi acest vis.

— Eu?

— Şi când mă gândesc că, dacă voi fi blestemată din cauza acestui păcat, vina va fi chiar a dumneavoastră!

— Oh, sărmana mea Fargis, iată că ai pus aici un pic din păcatul tău.

— Nu-i aşa că Maiestatea Voastră îl găseşte încântător?

— Pe cine?

— Pe mesagerul nostru, contele de Moret.

— Ah, într-adevăr, este un gentilom demn şi mi-a făcut impresia unui cavaler adevărat.

— Ah, scumpa mea regină, dacă toţi fiii lui Henric al IV-lea ar fi fost ca el, sunt convinsă că tronul Franţei n-ar fi dus lipsă de moştenitori, aşa cum se întâmplă în momentul de faţă.

— Apropo de moştenitori, spuse regina gânditoare, ar trebui să-ţi arăt scrisoarea care mi-a fost adusă. Este de la fratele meu, Filip al IV-lea, şi-mi dă un sfat pe care nu-l înţeleg prea bine.

— Am să vă explic eu. Vă rog, doar ştiţi că sunt puţine lucrurile pe care nu le înţeleg.

— Sybila!, spuse regina privind-o cu un surâs care arăta că ea se îndoia cel mai puţin din lumea aceasta de puterea doamnei de Fargis de a pătrunde în miezul lucrurilor.

Şi ea făcu, cu nonşalanţa obişnuită, o mişcare ca să se ridice.

— Pot s-o ajut într-un fel pe Maiestatea Voastră?, o întrebă de Fargis.

— Nu, doar eu cunosc secretul sertarului unde se găseşte scrisoarea.

Merse la o mobilă mică pe care o deschise aşa cum se deschide orice mobilă, trase un sertar spre ea, acţionă un buton secret şi scoase din fundul dublu al sertarului copia unei scrisori ce-i fusese adusă de conte şi care, ca şi altă scrisoare trimisă de Gonzales de Cordoba, se cerea citită doar de ea singură.

Apoi, aducând scrisoarea cu ea, se aşeză pe un divan.

— Aşează-te lângă mine, spuse ea doamnei de Fargis, indicându-i locul unde să stea pe canapea.

— Cum, pe aceeaşi canapea cu Maiestatea Voastră?

— Da, trebuie să vorbim încet.

Doamna de Fargis îşi aruncă ochii pe hârtia pe care regina o ţinea în mână.

— Să vedem, spuse aceasta, vă ascult şi mă adun. Îmi strâng gândurile aici. Întâi de toate, ce vrea să însemne asta? Şi-i arătă trei sau patru linii pe hârtie.

— Nimic. Ele mă sfătuiesc să-l ţin cât mai mult timp posibil pe soţul tău în Spania.

— Nimic? Şi Maiestatea Voastră crede că asta este nimic? Este important înainte de toate. Da, fără îndoială, trebuie ca domnul de Fargis să rămână în Spania cât mai mult timp posibil. Zece ani, douăzeci de ani, totdeauna. Oh! Iată, în sfârşit, un om care are o părere bună! Să vedem şi altă veste, dacă este la înălţimea celei dintâi, şi atunci vă declar că Maiestatea Voastră are drept consilier pe regele Solomon în persoană. Grăbiţi-vă!

— Nu poţi fi serioasă nici măcar în mijlocul lucrurilor grave?

Şi regina ridică uşor din umeri.

— Acum, iată ce-mi spune fratele meu, Filip al IV-lea.

— Şi ce anume nu înţelege Maiestatea Voastră?

— Ceea ce eu nu înţeleg deloc, Fargis, spuse regina cu un aer de o inocentă perfect jucată.

— Să vedem, deci.

„Sora mea, citi regina, cunosc bine, prin prietenul nostru Fargis, proiectul prin care, în cazul morţii regelui Ludovic al XIII-lea, vi se promite ca soţ pe fratele şi succesorul său la tron, Gaston d'Orléans".

— Un proiect infam, o întrerupse doamna de Fargis, să iei drept sigur un rău care nu s-a produs şi poate nici n-o să fie.

— Aşteaptă, te rog.

Şi regina continuă.

„Dar ceea ce ar fi şi mai bine ar fi ca, la momentul acestei morţi, dumneata să fii însărcinată".

— Oh, da, murmură doamna de Fargis, iată ce ar fi mai bine decât orice.

„Reginele Franţei, urmă Anna de Austria, părând că vrea să pătrundă înţelesul celor citite, au un mare avantaj asupra soţilor lor: ele pot face moştenitori fără ei, în timp ce regii nu pot face moştenitori decât cu reginele".

— Şi asta Maiestatea Voastră nu înţelege deloc?

— Da, cuvintele astea mi se par de nepătruns, buna mea Fargis!

— Ce nenorocire, spuse doamna de Fargis ridicând privirea spre cer, să faci o afacere în împrejurări ca acestea, folosind un rău deja dat, când nu este vorba numai de fericirea unei mari regine, ci şi de fericirea unui popor mare, ce nefericire să ai de a face cu o femeie atât de cinstită!

— Ce vrei să spui?

— Vreau să spun că, dacă în grădinile din Amiens, nu-i aşa, voi aţi fi făcut ceea ce aş fi făcut eu în locul dumneavoastră, având de-a face cu un om care a iubit-o pe

Maiestatea Voastră mai mult decât viaţa, pentru că şi-a dat viaţa pentru voi, şi dacă acel om s-ar numi Laporte sau Putange, dumneavoastră n-aţi fi fost azi sfătuită aşa.

— Ce vrei să spui?

— Ei bine, va sosi poate ziua când fratele vostru nu va mai avea nevoie să vă dea astfel de sfaturi şi când acest moştenitor atât de dificil de făcut se va face.

— Dar asta ar fi o crimă dublă.

— Maiestatea Voastră vede două crime într-o acţiune pentru care o sfătuieşte nu numai un mare rege, ci şi un rege recunoscut pentru pietatea sa?

— L-aş fi înşelat înainte de toate pe soţul meu, şi aş fi pus pe tronul Franţei fiul unui englez.

— Întâi de toate, ca să-ţi înşeli soţul este, în toate ţările, un păcat neînsemnat, iar Maiestatea Voastră n-are decât să privească în jurul său şi să se asigure că aceasta este opinia majorităţii, nu numai a „subiecţilor”, dar mai ales a „subiectelor”. Apoi, ca să înşeli un soţ ca regele Ludovic al XIII-lea, care nu este un soţ sau care este atât de puţin, încât despre acest punct abia se poate vorbi, nu numai că ar fi un păcat minor, ci ar fi o acţiune lăudabilă.

— Fargis!

— Ei, ştiţi bine asta doamnă, în adâncul inimii voastre, şi nu aveţi nimic să vă reproşaţi vizavi de acest strigăt care a făcut atâta zgomot, în timp ce liniştea a stins tot.

— Vai!

— Iată deci prima întrebare judecată pe-ndelete şi strigaţi deja „Vai!”. Doamnă, îmi daţi câştig de cauză; rămâne a doua problemă, şi aici sunt forţată să spun că Maiestatea Voastră are dreptate.

— Tu vezi dreptatea.

— Dar, să presupunem un lucru. De exemplu, să presupunem că, în loc să aveţi de-a face cu un englez, un bărbat şarmant, dar de rasă străină, să presupunem că în locul lui ar fi un bărbat nu mai puţin şarmant decât el – Anna scoase un suspin –, ar fi fost un bărbat de neam francez, ba, mai mult, un bărbat de neam regal, un fiu adevărat al regelui Henric al IV-lea, de exemplu. În timp ce regele Ludovic al XIII-lea îmi face, prin gesturile sale, obiceiurile şi caracterul său, impresia că descinde în mod sigur din Orsini.

— Şi tu crezi aceste calomnii, Fargis?

— Dacă sunt calomnii, în orice caz, ele vin din ţara voastră de origine, Maiestate. Să presupunem, în sfârşit, că distinsul conte de Moret s-ar fi găsit în locul lui Buckingham: credeţi că ar fi fost o crimă atât de mare şi, din contră, n-ar fi fost un mijloc de care providenţa s-ar fi servit ca să pună pe cineva din sângele lui Henric al IV-lea pe tronul Franţei?

— Dar, Fargis, nici vorbă de aşa ceva: eu nu-l iubesc pe contele de Moret.

— Ei bine, doamnă, aţi fi iertată de păcat, pentru că acesta ar fi un sacrificiu şi că, în acest caz, dumneavoastră vă sacrificaţi pentru gloria şi fericirea Franţei, nicidecum pentru interesul propriu.

— Fargis, eu nu înţeleg cum o femeie se dăruieşte unui alt bărbat decât soţului ei şi nu moare de ruşine când se va găsi pentru prima oară faţă în faţă cu bărbatul acela.

— Oh, doamnă, doamnă, spuse Fargis, dacă toate femeile ar gândi ca dumneavoastră, câţi bărbaţi în doliu ar fi pe lume fără să ştie de ce boală au suferit nevestele lor! Ei bine, da, altădată s-au văzut şi lucruri de acestea, dar, după inventarea evantaielor, acest gen de accidente a devenit mult mai puţin frecvent.

— Fargis! Fargis! Tu eşti cea mai imorală persoană care există pe lume şi nu ştiu dacă Chevreuse însăşi este atât de perversă ca tine. De cine este îndrăgostit visul tău?

— De Isabelle de Lautrec, protejata voastră.

— De Isabelle de Lautrec, cea care mi l-a adus aici într-o seară? Dar unde a văzut-o?

— N-a văzut-o. Este o dragoste care a venit peste el jucând baba-oarba cu cei doi în coridoarele sumbre şi-n cabinetele secrete.

— Sărman băiat! Cred că este o înţelegere între tatăl fetei şi un anume viconte de Pontins în ceea ce priveşte viitorul ei. În sfârşit, o să mai discutăm despre toate astea, Fargis. Aş vrea să-i fiu recunoscătoare pentru serviciul pe care mi l-a făcut.

— Şi pentru cel pe care vi-l mai poate face.

— Fargis!

— Doamnă?

— Într-adevăr, îmi răspunzi cu acelaşi calm, ca şi cum n-ai fi spus nişte enormităţi. Fargis, vino să m-ajuţi să urc în pat, fata mea. Oh, Doamne, cât mă faci să visez cu toate poveştile tale!

Şi regina, ridicându-se de pe canapea, trecu în camera de culcare, mai fără griji şi având un aer mai languros decât de obicei, sprijinită fiind de umărul doamnei sale sfătuitoare, Fargis, pe care o putem acuza de multe lucruri, dar nu şi de egoism atunci când era vorba de iubirile ei.

7
Cardinalul foloseşte în contul său brevetul dat lui Souscarrières

Prevenit de biletul găsit asupra medicului Senelle şi descifrat de Rossignol, cardinalul nu văzu în scena care s-a petrecut la văduva de Longueville între Domnul, prinţesa Maria şi Vautier, scenă pe care i-o povestise doamna de Combalet, decât demararea unui plan pus la cale de inamicii săi şi intrarea în campanie a Mariei de Médicis.

Maria de Médicis era, într-adevăr, cea mai neîndurătoare dintre duşmanii săi. Am vorbit, de altfel, despre cauzele urii pe care acesta i-o purta şi tot ea era cauza influenţei pe care o avea asupra fiului său şi a mijloacelor tenebroase de care se folosea ministrul său Bérulle.

Trebuiau, aşadar, distruse regina-mamă, ca şi influenţa sa fatală pe care o reluase de la întoarcerea din exil. De această influenţă trebuia ferit Ludovic al XIII-lea, şi nu de acel umor negru de care se cramponă Buovard şi care dădea culoare vieţii sale.

Exista un mijloc teribil să oprească toate acestea. Ezitase totdeauna, dar se pare că sosise ora acestor remedii eroice: trebuia să-i demonstreze lui Ludovic al XIII-lea incontestabila complicitate a mamei sale la moartea lui Henric al IV-lea. Ludovic avea această mare calitate de a păstra pentru regele Henric al IV-lea, care fusese tatăl său, sau care nu fusese, cea mai înaltă veneraţie şi cel mai mare respect.

Atunci când îl pedepsise pe Concini, a cărui moarte o privise cu nepăsare de la geamul camerei sale, acesta fiind asasinat de Vitry pe podul turnant al Luvrului, regele pedepsise, de fapt, pe complicele la moartea lui Henric al IV-lea mai degrabă decât pe amantul mamei sale şi delapidatorul Franţei.

Or, el era sigur de un lucru: acela că, în momentul în care va fi convins de complicitatea mamei sale la moartea regelui, aceasta va lua din nou drumul exilului.

În momentul în care orologiul din cabinetul său sună ora unsprezece şi jumătate, Richelieu luă două hârtii semnate şi sigilate din faţa biroului său, îl chemă pe Guillemot, valetul, dezbrăcă roba roşie, îmbrăcămintea albă de dantelă şi pelerina

din blană, îmbrăcă o robă simplă de capucin, la fel cu a lui Père Joseph, trimise valetul să cheme o lectică, îşi trase capişonul pe ochi, coborî, urcă în lectică şi dădu ordin să fie dus la hanul de pe strada l’Homme-Armé, adică „La Barba Vopsită”.

Din piaţa Regală până în strada l’Homme-Armé, drumul era scurt. O luai pe strada Neuve-Saint-Catherine, pe strada Francs-Bourgeois, te întorceai la stânga pe strada Temple; la dreapta, pe strada Blancs-Manteaux, şi nimereai pe strada l’Homme-Armé.

Cardinalul remarcă ceva care, în sinea lui, făcea onoare activităţii maestrului Soleil. Acela că, deşi sunase miezul nopţii la orologiul de pe Blancs-Manteaux, hanul era încă luminat ca şi cum ar fi primit tot atâţia călători în timpul nopţii câţi primea şi ziua. Văzu un băiat care veghea la uşă, gata să-i primească pe nou-sosiţi.

Cardinalul ordonă slujitorilor săi să-l aştepte în colţul străzii du Plátre, apoi coborî din lectică şi intră în hanul „La Barba Vopsită”, unde supraveghetorul, luându-l drept Père Joseph, îl întrebă dacă n-ar vrea să-l vadă pe suferindul său, Latil.

Era tocmai omul pentru care venise aici cardinalul.

Din momentul în care se dovedise că Latil nu murise sub lovitura de spadă, acesta începuse să-şi revină. De altfel, primise atâtea lovituri de spadă în viaţa sa, încât una nouă trecea foarte repede la „vechile” lovituri.

Chiar dacă Latil era încă foarte bolnav, el întrevedea momentul în care, cu punga contelui de Moret în buzunar, ar fi putut să se transfere la palatul Montmorency.

Nu-l revăzuse pe Père Joseph, căruia i se spovedise fără să-l cunoască, dar nu mică îi fu mirarea pe care o încercă atunci când văzu pe medicul cardinalului sosind şi luându-l în grija sa. Acesta primise recomandarea expresă a secretarului Eminenţei Sale, în aşa fel că bietul om ştia cărei întâmplări fericite să atribuie grija al cărui obiect devenise.

Latil n-a putut fi lăsat pe masa din sala de joc. Fusese transferat la primul etaj, într-un pat; i se dăduse camera cu numărul 11, lipită de camera cu numărul 13. Cât despre această odaie, frumoasa Marina – doamna de Fargis, dacă vi-o amintiţi – o păstrase cu o chirie lunară.

Latil se trezi la lumina unei lumânări pe care băiatul de gardă o purta în faţa ministrului şi primul lucru pe care-l desluşi bine fu

strălucirea acestei lumânări, pe care băiatul o puse pe o masă şi apoi se retrase. În locul lui rămase o figură prelungă, cenuşie, pe care o recunoscu ca fiind cea a unui capucin.

Pentru Latil nu exista în lume un alt călugăr capucin decât acela căruia i se confesase şi aceeaşi – trebuie s-o spunem – mărturisire trebui s-o facă încă o dată în această seară unui capucin – capucin făcând parte din acea ramură a Ordinului Sfântului Francisc tolerată fără a fi aprobată de generalul Ordinului.

Îi dădu prin gând, atunci când îl văzu, că nu degeaba venise călugărul din nou la el: ori îl credea mai bolnav decât era şi venise să-l mai spovedească o dată, ori îl credea mort şi venise să-l înmormânteze.

— Hei, părinte!, spuse el, nu vă grăbiţi! prin voia Domnului şi cu ajutorul rugăciunilor voastre, s-a produs un miracol pentru mine şi se pare că sărmanul Étienne Latil va continua să fie un om cinstit în felul său, în ciuda marchizilor şi viconţilor care-l cred un ucigaş şi trădător şi se ridică patru odată împotriva lui.

— Cunosc comportarea dumitale demnă, frate, şi am venit să vă felicit pentru asta şi să ne bucurăm împreună că intraţi în convalescenţă.

— La naiba, făcu el, era acesta un lucru atât de presant ca să mă treziţi la o astfel de oră? Şi nu puteaţi, părinte, să aşteptaţi să se facă ziuă şi apoi să veniţi să-mi faceţi o astfel de urare?

— Nu, frate, spuse călugărul, căci aveam nevoie să discut acum şi în mod secret nişte lucruri urgente cu dumneata.

— Pentru afaceri de stat?, spuse râzând Latil.

— Chiar aşa, pentru afaceri de stat.

— Bine, continuă Latin, râzând neîncrezător, fiindu-i destul de dificil să-şi găsească o poziţie comodă, din cauza celor două răni adânci şi patru plăgi nevindecate, dar destul de uşoare. Deci, dumneavoastră nu sunteţi Eminenţa Cenuşie?

— Sunt mai mult decât acesta, spuse cardinalul râzând la rândul său, eu sunt Eminenţa Roşie.

Şi îşi dădu gluga cenuşie jos de pe ochi pentru ca Latil să vadă cu cine avea de-a face.

— Vai!, făcu Latil o mişcare involuntară de frică, pe numele sfântului ucis cu pietre la porţile Ierusalimului, sunteţi chiar dumneavoastră, Monseniore!

— Da, şi trebuie să judecaţi singur importanţa afacerii pe care vreau s-o discutăm şi să înţelegeţi şi riscurile pe care mi le-am asumat ca să întreprind o ieşire nocturnă fără gardă pentru a veni să mă întreţin cu dumneavoastră.

— Sunt servitorul prea supus al Monseniorului, atât cât îmi va permite sănătatea.

Urmă un moment de tăcere, timp în care privirile cardinalului se fixară asupra lui Latil, ca şi cum ar fi vrut să-i pătrundă adâncul gândurilor.

— Sunteţi, deşi destul de tânăr, foarte devotat defunctului nostru rege, spuse cardinalul, pentru că aţi refuzat să-l ucideţi pe fiul său, în ciuda sumei enorme care v-a fost oferită.

— Da, Monseniore, şi trebuie să spun că fidelitatea pe care o port amintirii sale a fost una dintre cauzele care m-au făcut să plec din serviciul domnului d'Épernon.

— Aţi fost, cel puţin aşa am fost asigurat, pe scara caleştii în care se afla regele atunci când a fost asasinat, puteţi să-mi spuneţi câteva lucruri în ceea ce-l priveşte pe asasin? Ce-a făcut în momentul acela şi după aceea? Şi în ce fel ducele d'Épernon a părut afectat de această catastrofă?

— Eram la Luvru cu domnul duce d'Épernon, numai că eu aşteptam în curte. La ora patru, precis, regele a coborât.

— Aţi remarcat, zise cardinalul, dacă era trist sau vesel?

— Foarte trist, Monseniore. Dar trebuie să povestesc tot ce ştiu?

— Tot!, spuse cardinalul. Asta, dacă vă simţiţi în stare s-o faceţi.

— Ceea ce-l făcea trist pe rege era nu numai presentimentul că i se va întâmpla ceva, ci şi prezicerile. Le cunoaşteţi şi dumneavoastră, fără îndoială, Monseniore.

— Veneam prea rar la Paris în vremea aceea, m-am stabilit aici abia după cinci ani de la moartea regelui. Deci, nu ştiu nimic despre preziceri, spuneţi-mi tot, aşa cum aţi face-o cu un neştiutor.

— Ei bine, Monseniore, vreau să vă povestesc totul, căci, într-adevăr, mi se pare că prezenţa dumneavoastră îmi dă forţă şi că motivul pentru care mă întrebaţi place lui Dumnezeu, care a permis moartea regelui, stăpânul meu, dar care nu permite ca această moarte să rămână nepedepsită.

— Curaj, prietene!, îl îndemnă cardinalul. Sunteţi apărat de voia lui Dumnezeu.

— În 1607, continuă rănitul, făcând un efort vizibil ca să-şi cheme amintirile pe care pierderea de sânge i le ştersese din memorie, la marele târg de la Frankfurt, au fost puse în vânzare mai multe cărţi de astrologie, în care se spunea că regele Franţei va pieri la vârsta de cincizeci şi nouă de ani, deci, cu o socoteală simplă, ajungeai în 1610. În acelaşi an, un stareţ de Montargis a găsit în altar, de mai multe ori, un anunţ care spunea că regele va fi asasinat. Într-o zi, regina-mamă l-a văzut pe duce venind la palatul său, l-a chemat la ea şi s-au închis într-o cameră, dar, curios ca un paj, m-am strecurat într-un cabinet vecin şi am auzit-o pe regină spunând că un doctor în teologie numit Olivé anunţase, într-o carte dedicată lui Filip al III-lea, moartea regelui care se va petrece în 1610. Regele cunoştea această predicţie, în care se mai adăuga faptul că el va fi în momentul morţii într-o trăsură.

— N-a fost vorba în toate acestea şi de un anume Lagarder?, rosti cardinalul-duce.

— Ba da, Monseniore, spuse Latil, şi-mi amintiţi un amănunt pe care-l uitase şi care îl tulburase tare pe domnul d’Épernon. Acest Lagarder, revenind acasă din războiul cu turcii, se oprise la Napoli şi trăsese la un anume Hébert, care fusese secretarul lui Biron. Cum Biron a murit doi ani după acest eveniment, toţi conspiratorii care luau parte la complot erau încă în exil. Într-o zi, Hébert l-a invitat pe Lagarder la masă şi, în acest timp, a văzut intrând un om înalt, îmbrăcat în violet, care spuse că refugiaţii puteau să se întoarcă în Franţa foarte curând, pentru că, înainte de sfârşitul anului 1610, el îl va ucide pe rege. Lagarder l-a întrebat care era numele său. I-a răspuns că se numea Ravaillac şi că se afla la domnul d’Épernon.

— Da, am auzit câte ceva despre asta, spuse cardinalul.

— Monseniorul vrea să scurtez povestirea?, zise Latil.

— Nu, nu trebuie să săriţi nici un cuvânt, mai bine mai mult decât să nu fie destul.

— În timpul cât Lagarder era la Napoli, a fost condus la un iezuit numit Père Alagon. Acest călugăr dorea foarte tare să-l angajeze pentru a-l ucide pe Henric al IV-lea. „Alegeţi-vă o zi de vânătoare”, i-a spus. Ravaillac urma să meargă pe jos, iar el să fie călare. Când a plecat de la Napoli, a primit o scrisoare care îi

reînnoia propunerile. Ajuns la Paris, el a arătat scrisoarea regelui. În scrisoare erau amintiţi Ravaillac şi d'Épernon.

— Nu cumva aţi auzit spunând-se că regele a fost impresionat de această veste?

— Oh, da! A fost foarte impresionat. Nimeni la Luvru nu ştia de unde-i venea tristeţea. A păstrat secretul timp de opt zile. Apoi a părăsit Curtea, a rămas singur la Ivry, într-o casă mică, a căpitanului gărzii sale. În sfârşit, nemaiputând păstra vestea aceasta pentru sine, a venit la Arsenal şi i-a spus totul lui Sully, rugându-l să-i aranjeze o locuinţă mică, doar cu patru camere, în aşa fel încât să-şi poată schimba locul cu unul mai uşor de apărat.

— Astfel, murmură Richelieu, regele, cel mai bun pe care l-a avut Franţa, s-a văzut nevoit, ca şi Tiberiu altădată, să fugă de lume, să-şi schimbe camera de culcare în fiecare noapte, de frică să nu fie asasinat. Şi uneori mai îndrăznesc să mă plâng!

— În sfârşit, într-o zi, regele trecea prin apropierea Mănăstirii Inocenţilor, când un bărbat cu o înfăţişare fioroasă, îmbrăcat în verde, îi strigă: „În numele Domnului şi al Sfintei Fecioare, Sire, trebuie să vă vorbesc! Este adevărat că veţi declara război papei?”. Regele a vrut să se oprească şi să discute cu el. Dar a fost împiedicat s-o facă. Toate aceste întâmplări îl făceau să devină trist ca un om care merge la moarte, ca în această nenorocită zi de vineri, 14 mai, când l-am văzut coborând scara Luvrului şi urcând în trăsură. Chiar atunci, domnul d'Épernon m-a chemat şi mi-a spus să urc pe scara trăsurii.

— Vă amintiţi, spuse Richelieu, câte persoane erau în trăsură şi cum erau ele aşezate?

— Trei, Monseniore: regele, domnul de Montbazon şi domnul d'Épernon. Domnul de Montbazon era aşezat la dreapta, domnul d'Épernon, la stânga, şi regele, la mijloc. Am văzut foarte bine, în timp ce plecam, un bărbat care era rezemat de zidul Luvrului şi aştepta ca şi cum ar fi ştiut că regele trebuia să iasă din palat. Şi văzând caleaşca descoperită, care-i permitea să recunoască pe rege, s-a desprins de zid şi ne-a urmat.

— Era asasinul?

— Da, dar eu nu-l cunoşteam. Regele era fără gărzi. A spus mai întâi că merge să-l vadă pe domnul de Sully, care era bolnav, apoi, pe strada de l'Arbre Sec, dar era visător şi ordonă pe loc să mergem la domnişoara Paulet, spunând că vrea s-o

roage să primească rolul de educatoare pentru fiul său, Vendôme, care avea nişte gusturi italieneşti ordinare.

— Continuaţi, continuaţi, insistă cardinalul. În felul acesta veţi reuşi să nu uitaţi nici un detaliu.

— Oh, Monseniore, mi se pare că totul se întâmplă acum. Era o zi minunat de frumoasă. Era ora patru şi un sfert sau aproape. Oricine-l recunoştea pe Henric al IV-lea nu striga: „Trăiască regele!”. Oamenii erau trişti şi neîncrezători.

— Când aţi ajuns pe strada Bourdonnais, domnul d'Épernon nu l-a întrebat pe rege ceva?

— Ah, Monseniore, s-ar spune că ştiţi totul la fel de bine ca şi mine!

— V-am spus că, dimpotrivă, nu ştiu nimic. Vă rog să continuaţi! Mai aveţi putere?

— Da, domnule, i-a dat o scrisoare. Regele citea şi nu era atent deloc la ceea ce se întâmpla în jurul lui.

— Asta era, murmură cardinalul.

— La o încrucişare de străzi, aproape de strada Ferronnerie, o trăsură plină cu vin şi alta plină cu fân se ciocniră. A fost o ambuscadă, vizitiul a luat-o la stânga şi axul roţii aproape a atins peretele Mănăstirii Sfinţii Inocenţi. Trăsura s-a oprit, în acel moment, un bărbat s-a urcat pe bornă, m-a tras de mână şi mi-a dat-o în lături şi, prin faţa pieptului domnului d'Épernon, care se feri ca şi cum ar fi lăsat să treacă braţul înarmat, acesta îl lovi pe rege. „La mine, a strigat regele, sunt rănit” şi ridică braţul în care ţinea scrisoarea. Asta i-a dat ocazia asasinului să lovească a doua oară. Lovi. De data asta, regele scoase doar un suspin. Era mort. „Regele nu este decât rănit”, striga domnul d'Épernon şi aruncă o mantie peste rege. N-am mai văzut nimic. Mă luptam în timpul acesta cu asasinul pe care-l apucasem de haină şi care-mi cresta mâna cu lovituri de cuţit, dar nu l-am lăsat decât atunci când l-am văzut prins şi arestat. „Nu-l ucideţi, striga domnul d'Épernon, conduceţi-l la Luvru!”.

Richelieu puse o mână pe cea a rănitului, ca pentru a-l întrerupe:

— Ducele striga asta?, zise el.

— Da, Monseniore, dar ucigaşul era deja prins şi orice pericol de a fi ucis trecuse. Îl târau la Luvru. L-am urmat până acolo. Mi se părea că este prada mea. I-am arătat mâinile însângerate şi am început să strig: „El este cel care l-a ucis pe rege!” – „Care?,

strigа mulţimea. Care este acela?” – „Cel care este îmbrăcat în verde!” Lumea plângea, striga, îl ameninţa pe asasin. Trăsura regelui nu mai putea înainta, atât era de mare îngrămădeala în jurul ei. În faţa gărzii mobile l-am recunoscut pe mareşalul d’Ancre. Un bărbat îi dădu vestea, iar acesta intră imediat în palat. Urcă direct în apartamentul reginei, deschise uşa şi, fără a numi pe cineva, ca şi cum ea ar fi ştiut despre ce era vorba, îi spuse în italiană: *„E amazzato”.*

— Este ucis!, repetă Richelieu. Asta se potriveşte perfect cu ceea ce mi-a fost deja raportat. Acum, şi restul.

— L-au dus şi l-au lăsat pe asasin la palatul Retz, lângă Luvru. I-au pus gărzi la uşă, dar nu s-a închis nimic, în aşa fel că toată lumea putea intra. M-am instalat şi eu acolo. Mi se părea că acest om îmi aparţinea, povesteam despre acţiunile lui şi cum se petrecuse totul, printre vizitatori a fost şi părintele Coton, confesorul regelui.

— A venit acolo? Sunteţi sigur?

— A venit acolo, da, Monseniore.

— Şi i-a vorbit lui Ravaillac?

— I-a vorbit.

— Aţi auzit ce i-a spus?

— Da, sigur, şi pot repeta cuvânt cu cuvânt.

— Asta să faceţi!

— I-a spus cu un aer patern: „Prietene…”

— L-a numit pe Ravaillac „prietene”!

— Da. I-a spus: „Prietene, fiţi atent să nu-i nelinişitţi pe oamenii de bine!”.

— Cum se purta asasinul?

— Era perfect calm, ca un om care se ştie puternic sprijinit.

— A rămas tot timpul la palatul de Retz?

— Nu. Domnul d’Épernon l-a luat la el, unde a rămas de la 14 la 17 mai. A avut timp să-l vadă cu uşurinţă şi să vorbească în fiecare zi cu el. Numai pe data de 17 mai acesta a fost dus la închisoare la Conciergerie.

— La ce oră a fost ucis regele?

— La ora patru şi douăzeci de minute.

— Şi atunci, la ce oră a fost făcută cunoscută moartea sa Parisului?

— Numai la ora nouă. La ora şase şi jumătate, regina a fost proclamată regentă.

— Vasăzică, un străin care mai vorbea încă italiana, reluă cu amărăciune Richelieu, o austriacă, mica nepoată a lui Carol-Quintul, vărul lui Filip al II-lea, toţi aceştia fac parte din Ligă. Să terminăm cu Ravaillac.

— Nimeni nu poate spune mai bine ca mine cum s-au petrecut lucrurile. Nu m-am dezlipit de el decât atunci când a ajuns pe roată. Aveam privilegiul de a se spune despre mine: „Este pajul domnului d'Épernon, el este cel care l-a arestat pe ucigaş", iar femeile mă îmbrăţişau, în timp ce bărbaţii strigau: „Trăiască regele!", care era deja mort. Poporul, care la început era calm şi zăpăcit de veste, a devenit nebun de furie. Se strângeau în faţa închisorii şi, neputându-l ucide pe vinovat, loveau pereţii.

— N-a fost nimeni denunţat?

— Nu în timpul interogatoriului, pentru mine este evident că el a crezut tot timpul că-n ultimul minut va fi salvat. Mai ales că, spunea el, preoţii din Angoulême, cărora li se adresase, spunându-le că vrea să ucidă un rege eretic, îl izbăviseră de păcate şi, în loc să-l întoarcă de la intenţia sa, îi dăduseră, când îl absolviseră, o mică relicvă în care îi spuseseră că avea o bucăţică din adevărata cruce. Cutia deschisă în faţa lui la tribunal nu conţinea absolut nimic. Mulţumesc lui Dumnezeu că oamenii nu încercaseră să-l facă pe Domnul nostru Iisus Hristos complice la o astfel de crimă.

— Ce a spus când a văzut că fusese înşelat?

— Se mulţumea să spună: „Şarlatania să cadă peste şarlatani!".

— Am avut sub ochi un extras de proces-verbal, interveni cardinalul, care a fost publicat. În el se spunea: „Ceea ce se va petrece la interogatoriu este secretul Curţii".

— N-am fost la interogatoriu, răspunse Latil, dar am fost lângă el când a fost tras pe roată. Judecata stipula că vinovatul va fi despicat în patru şi jupuit de piele cu un cleşte înroşit în foc, dar nu s-a anunţat asta. Procurorul regelui, domnul La Guesle, propuse ca la hotărârea judecătorească să se adauge şi plumbul topit, uleiul fierbinte şi smoala clocotită însoţită de un amestec de ceară şi sulf. Toate acestea au fost votate cu entuziasm. Dacă poporul ar fi fost lăsat în voia lui, ar fi rezolvat totul în cinci minute, Ravaillac ar fi fost făcut bucăţi. Atunci când a ieşit din închisoare pentru a fi dus în piaţă, s-a ridicat o furtună de

strigăte de mânie, ameninţări, blesteme din piepturile celor strânşi în jurul închisorii, încât criminalul a înţeles, abia atunci, ce crimă îngrozitoare comisese. Pe eşafod, se întoarse spre mulţime şi ceru iertare şi, cu o voce lamentabilă, în urma atâtor suferinţe, a cerut ca ultimă dorinţă o *Salve Regina.*

— Şi dorinţa i-a fost împlinită?

— Ah, bineînţeles că da! Doar o voce singură urlă: „Fii blestemat, Iuda!”.[42]

— Continuaţi, spuse Richelieu. Aţi fost acolo, pe eşafod, aproape de călău, aşa aţi spus, nu?

— Da, mi s-a făcut această favoare, spuse Latil, ca unuia care îl arestase, sau cel puţin contribuise la arestarea asasinului.

— Ei bine, despre asta este vorba. Mi s-a spus că, pe eşafod, condamnatul făcuse declaraţii complete.

— Iată ce s-a petrecut, Monseniore. Eminenţa Voastră înţelege că atunci când cineva a asistat la un astfel de spectacol pot trece zile, luni şi ani şi el îşi va aminti de acest spectacol întreaga viaţă. După ce a fost smuls într-o parte şi alta de caii de care era legat, acţiune zadarnică, pentru că nu i se rupsese nici un membru din corp, în momentul în care i s-au crestat braţele şi pieptul, şi pulpele picioarelor şi i-au fost turnate pe rând plumb topit, ulei fierbinte, sulf aprins, acest corp nu mai era decât o plagă, iar el cedă la durere şi îi strigă călăului: „Opreşte-te! Opreşte-te! Voi vorbi!” Călăul se opri. Grefierul, care aştepta la picioarele eşafodului, urcă lângă el şi, pe o foaie separată de procesul-verbal încheiat privitor la execuţie, scrise ceea ce îi dicta împricinatul.

— Ei bine, zise cardinalul, în acest moment de înaltă tensiune, ce anume a declarat el?

— Am vrut să mă apropii, dar am fost împiedicat. Mi s-a părut însă că aud numele lui d’Épernon şi pe cel al reginei.

— Dar acel proces-verbal? Foaia aceea volantă? Unde sunt? Nu l-aţi auzit niciodată vorbind despre asta pe duce?

— Dimpotrivă, Monseniore, am auzit vorbindu-se chiar destul de des.

— Şi ce se spunea despre ele?

---

[42] Pentru mai multe detalii şi pentru cei interesaţi de asasinarea lui Henric al IV-lea şi moartea lui Ravaillac, a se vedea volumul istoricului Michelet, intitulat „Henric al IV-lea şi Richelieu” (nota lui Alexandre Dumas).

— Despre procesul-verbal al execuţiei ştiu că s-a spus că a fost pus de către raportor într-o casetă şi că pe aceasta o ascunsese în zidul de la capătul patului său. Iar despre foaia volantă s-a spus că era păstrată de familia Joly de Fleury, care nega asta, dar care, spre marea disperare a domnului d’Épernon, lăsase pe câţiva prieteni s-o vadă şi care, din cauza scrisului urât al grefierului, era greu de descifrat. Dar că totuşi nu fuseseră prea greu de descifrat numele lui d’Épernon şi cel al reginei.

— Unde este acum foaia aceasta scrisă?

— Aşa cum v-am spus, după ce foaia volantă a fost scrisă cu declaraţia condamnatului, procesul şi-a reluat cursul. Cum caii trimişi pentru a ajuta să i se smulgă membrele erau prea slabi şi nu mai puteau fi folosiţi în acest scop, un gentilom oferi calul său şi condamnatul fu legat imediat de el. În primul elan, acesta îi smulse o coapsă. Dar tot mai trăia, aşa că gâdele hotărî să-l termine, dar lacheii tuturor seniorilor asistenţi la execuţie şi care erau aşezaţi în jurul barierei au sărit peste ea, au escaladat eşafodul şi au străpuns cu lovituri de sabie acest corp mutilat. Nici poporul nu s-a lăsat mai prejos: au sărit pe eşafod sute de oameni, l-au tăiat bucăţele şi au ars pielea ucigaşului la toate încrucişările străzilor. Întorcându-mă la Luvru, i-am zărit pe elveţieni care învârteau un picior sub geamul reginei. Iată!

— Cum, asta este tot ceea ce ştiţi?

— Da, Monseniore, doar că am auzit adesea povestindu-se cum a fost împărţită suma de bani din trezorerie strânsă cu atâta greutate de Sully.

— Ştiu. Prinţul de Condé a luat, numai el singur, patru milioane, dar asta mă nelinişteşte prea puţin. Să revenim la afacerea noastră şi să-mi spuneţi dacă, în mijlocul tuturor tulburărilor, mâniei, urii, neputinţei stârnite de moartea regelui, nu cumva aţi auzit vorbindu-se şi de o oarecare marchiză d’Escoman?

— Ah, cred că da!, făcu Latil. O femeie mică, un pic cocoşată, care se numea ca fată Jacqueline Le Voyer, zisă Coëtman, şi nu d’Escoman. Nu era marchiză deloc, deşi i se dădea acest titlu, ea fiind soţia lui Isaac de Varenne simplu, fără titlu. Era metresa ducelui. Ravaillac a rămas la ea în gazdă timp de şase luni. A fost acuzată de a fi avut inteligenţa să-l determine să-l asasineze pe rege. Spunea oricui voia s-o asculte că

regina-mamă făcea parte din complot, dar că Ravaillac nu ştia nimic despre acest lucru.

— Ce s-a întâmplat cu femeia asta?, spuse cardinalul.

— A fost arestată cu numai câteva zile înainte de moartea regelui.

— Ştiu. Ba chiar a rămas în închisoare până-n 1619, când a fost transportată în altă parte, dar n-am reuşit să aflu unde. Ştii dumneata ceva despre asta?

— Monseniorul îşi aminteşte că-n 1613 a fost dată o sentinţă de către parlament prin care se oprea orice fel de anchetă „privind calitatea acuzaţilor”. Această anchetă reprezenta o ameninţare continuă. Concini – ucis, Luynes – tot mai puternic, s-ar fi putut relua procesul şi dus până la capăt, dar Luynes prefera să se împace cu regina-mamă şi să găsească la ea un sprijin decât să strice tot şi să se expună mâniei regelui Ludovic al XIII-lea. Aşa că Luynes a cerut parlamentului ca sentinţa să fie reformulată în favoarea reginei şi acuzaţia la adresa ei să fie declarată calomnioasă. Ca Maria de Médicis şi ducele d’Épernon să fie găsiţi nevinovaţi şi, în locul lor, să fie condamnată Coëtman.

— De fapt, ea a dispărut chiar atunci. Dar nu ştiu în ce închisoare a fost dusă, despre asta te-am întrebat şi probabil că nu ştii nimic, pentru că nu mi-ai răspuns.

— Pot să vă spun unde este, sau, cel puţin, unde era, căci după aceşti nouă ani, numai Dumnezeu singur ştie dacă mai trăieşte sau a murit.

— Dumnezeu va permite ca ea să trăiască încă, spuse cardinalul atât de înfocat încât se vedea de departe că avea nevoie ca ea să trăiască. Şi adăugă:

— Am remarcat întotdeauna că atunci când trupul suferă mult, sufletul rezistă cel mai bine.

— Ei bine, Monseniore, spuse Latil, a fost închisă într-un *în pace,* unde se găsesc oasele ei, chiar dacă nu mai trăieşte.

— Şi ai idee unde se găseşte acest *în pace?,* zise cu interes viu cardinalul.

— A fost construit în mod expres, Monseniore, într-un colţ al curţii Mănăstirii Femeile pocăite. Era un mormânt a cărui uşă a fost zidită după ce a fost închisă. Se putea vedea doar printr-o fereastră cu gratii puse de-a curmezişul, loc pe unde i se dădea mâncarea şi băutura.

— Ai văzut-o şi dumneata?, spuse cardinalul.

— Am văzut-o, Monseniore. Copiii fuseseră lăsaţi să arunce cu pietre în ea ca într-o femeie feroce şi, tot ca o bestie, ea urla: „Toţi mint, nu eu sunt cea care l-a asasinat, ei sunt cei care m-au închis aici”.

Cardinalul se ridică.

— Nu mai este nici un moment de pierdut. Femeia asta îmi trebuie, am nevoie de ea.

Apoi, către Latil:

— Fă-te bine, prietene şi, odată vindecat, nu te mai îngrijora pentru viitor.

— La naiba! Cu o asemenea promisiune, făcu rănitul, nu-mi mai lipseşte nimic, Monseniore. Dar, adăugă el, a venit timpul.

— Timpul pentru ce?, făcu Richelieu.

— Ca să terminăm, Monseniore. Mă simt slăbit şi… ei bine, nu-i aşa că voi muri?

Şi, fără vlagă, lăsă capul să-i cadă pe pernă, în timp ce scoase un suspin slab.

Cardinalul privi în jurul său şi văzu un flacon care, i se păru, avea în el un întăritor. Vărsă câteva picături din lichid într-o lingură şi-l forţă pe rănit să le înghită. Acesta deschise ochii, scoase un alt suspin, de data asta unul de uşurare, şi-l privi liniştit.

Cardinalul puse degetul pe buzele lui ca să-i recomande tăcere, îşi acoperi capul cu gluga de capucin şi ieşi.

8
In pace

Era ora unu şi jumătate dimineaţa sau aproape când cardinalul ieşi de la hanul „La Barba Vopsită”, dar ora nu era un motiv prea puternic pentru ca el să nu-şi urmeze investigaţiile. Se temea că dacă s-ar fi prezentat în timpul zilei la poarta acestei închisori infame, unde erau îngrămădite toate ticăloasele culese din cele mai rele dintre locurile Parisului, acestea ar fi avut timpul, atunci când ar fi aflat motivul vizitei sale, s-o facă să dispară pe cea pe care o căuta. El ştia care era pânza întinsă de Concini, de regina-mamă şi d’Épernon, pânză pe care încercau şi acum s-o arunce cât mai abil asupra morţii, sau mai zis asupra asasinatului lui Henric al IV-lea. El ştia bine, şi am văzut asta în capitolul precedent, că probele scrise dispăruseră. Credea că se încearcă şi dispariţia probelor vii. Latil era un fir indicator, care, de la un moment la altul, putea fi răpit de moarte. Îi trebuia această femeie la care Ravaillac, i se spusese, trăise şase luni şi care, pentru că pătrunsese un secret de stat, era acum moartă sau aştepta să moară într-un „*in pace*” – un mormânt inventat de aceşti torţionari care se numesc călugăriţe şi care încearcă să dea celui de alături, care este supus suferinţelor fizice, suferinţe morale şi sufleteşti care sunt impuse de vârstă. Uneori nu se ştie despre cei supuşi unor astfel de suferinţe cum de au forţa de a le suporta.

Puţin mai departe de strada l’Homme-Armé sau, mai degrabă, de strada Plátre, aştepta litiera falsului capucin, pe strada poştelor, acolo unde se înălţa Mănăstirea Femeilor pocăite, pe un amplasament vechi, unde a fost altădată Mănăstirea Magdalenelor. Dar cardinalul prevăzuse obiecţiile pe care le puteau aveau purtătorii lecticii şi strecură în mâna fiecăruia câte doi ludovici din aur. Se sfătuiră un minut asupra traseului pe care-l aveau de făcut, aleseră drumul cel mai scurt pe care să meargă – acesta se forma din strada Billettes, în continuare strada Coutellerie, podul Nôtre-Dame, podul Petit, strada Saint-Jacques şi strada l’Estrapade, prin care se ajungea pe strada poştelor, unde se găsea, colţ cu strada Chevalier, Mănăstirea Femeilor pocăite.

Atunci când litiera se opri la poarta mănăstirii, sună ora două la Biserica Saint-Jacques du Haut-pas.

Cardinalul îşi scoase capul prin portieră şi ordonă unuia dintre purtătorii lecticii să sune cât putea de tare.

Cel mai înalt dintre ei se supuse.

La capătul câtorva minute, timp în care cardinalul, nerăbdător, mai încercase de vreo două ori soneria, un soi de ghişeu se deschise şi capul sorei de pază apăru, întrebându-i ce doresc.

— Spuneţi că un părinte capucin a venit din partea lui Père Joseph ca să vorbească Maicii Superioare despre lucruri foarte importante.

— Care Père Joseph?, zise portăreasa.

— Mi se pare că nu există decât unul, spuse o voce imperativă, care se auzi din interiorul lecticii. Este secretarul cardinalului.

Vocea aceasta avea un accent atât de autoritar încât măicuţa de pază nu mai puse şi alte întrebări, închise ghişeul şi dispăru.

După câteva minute, poarta se deschise pe cele două canaturi.

Lectica intră sub bolta mănăstirii şi uşa care dădea spre trecerea în interior se închise în spatele ei.

Litiera fu depusă pe pământ şi călugărul coborî.

— Va coborî şi Maica Superioară?, îi spuse portăresei.

— Într-un minut, dar dacă este vorba doar de una dintre prizonierele noastre pe care Reverenţa Voastră a venit s-o vadă, spuse ea, nu este nevoie s-o trezim pe Maica Superioară pentru asta: am dreptul să introduc în celula celor izolate pe oricine dintre servitorii Domnului care poartă rasă ori robă.

Ochii cardinalului străluciră.

Cele ce se spuneau erau, deci, adevărate: că nenorocitele care erau închise în această mănăstire în care trebuia să plătească pentru greşelile lor, găsindu-se aici, nu puteau decât să facă alte greşeli.

Prima mişcare a preotului celui sever fu să refuze oferta portăresei. Dar, gândindu-se că, în felul acesta ar ajunge mult mai repede şi mai sigur la scopul său, spuse:

— Vă rog să mă conduceţi la celula doamnei de Coëtman.

Portăreasa făcu un pas înapoi:

— Doamne Iisuse!, spuse ea înclinându-se. Ce nume a pronunţat Reverenţa Voastră!

— Este numele uneia dintre prizonierele dumneavoastră, mi se pare.

Portăreasa râmase mută.

— Cea pe care doresc s-o văd este moartă?, spuse cu o voce neliniştită cardinalul, căci se temea că va primi un răspuns afirmativ.

Călugăriţa păstră tăcerea.

— Vă întreb dacă este moartă sau vie, insistă cardinalul cu un accent în care începuse să se simtă fremătând nerăbdarea.

— Este moartă, spuse o voce pierdută în întuneric şi venind din altă parte a grilajului prin care se putea pătrunde în interiorul mănăstirii despre care am vorbit.

Cardinalul fixă o privire ascuţită asupra colţului de unde venea vocea şi, în întuneric, distinse o formă umană pe care o recunoscu a fi a altei călugăriţe.

— Cine sunteţi dumneavoastră, zise Richelieu, să răspundeţi atât de hotărât unei întrebări care nu v-a fost adresată?

— Sunt cea căreia îi aparţine dreptul de a răspunde întrebărilor de acest fel, cu toate că eu nu recunosc nimănui dreptul de a pune astfel de întrebări.

— Iar eu sunt cel care are dreptul de a pune aceste întrebări, replică hotărât cardinalul şi căruia, de voie sau de nevoie, sunteţi datoare să-i răspundeţi.

Apoi, întorcându-se spre călugăriţa de pază, rămasă nemişcată şi mută:

— Aduceţi o lumină, spuse el.

Nu era nici-o îndoială asupra celui care-i vorbea, era vocea imperativă şi fermă a unui om care era obişnuit să comande.

Astfel, portăreasa, fără a mai aştepta confirmarea ordinului din partea superioarei, intră în ghişeul ei şi ieşi imediat cu o lumânare aprinsă.

— Ordin de la cardinal, spuse capucinul trăgând din buzunarul de la piept o hârtie pe care o despături şi pe care, la baza câtorva linii scrise, se vedea strălucind un sigiliu mare din ceară roşie.

Şi, întinzând hârtia Maicii Superioare, aşteptă ca aceasta s-o ia printre barele grilajului.

În acelaşi timp, portăreasa trecu peste barele din fier lumânarea aprinsă în aşa fel ca superioara să poată citi cele câteva rânduri:

Din ordinul cardinalului ministru, este somat, în numele puterii temporale şi spirituale, în numele Statului şi al Bisericii, să răspundă la toate întrebările care-i vor fi puse şi despre orice subiect ar vrea să se intereseze cel care poartă acest ordin, şi să-l pună în contact cu oricare prizonier ar fi desemnat de purtătorul acestui ordin.

Datat la 13 decembrie, în anul de graţie al Domnului nostru Iisus Hristos, 1628.

Armand,
cardinal de Richelieu

— În faţa unor astfel de ordine, spuse superioara, nu am decât să mă înclin.

— Vreţi să daţi ordin maicii de gardă să intre în ghişeul ei şi să se închidă acolo?

— Aţi auzit, soră Perpetua?, spuse superioara. Supuneţi-vă!

Sora Perpetua puse lumânarea pe poliţa cea mai înaltă care ducea la grilaj, intră în cuşca unde stătea de pază şi se închise acolo.

Pe de altă parte, cardinalul ordonă purtătorilor lecticii să se retragă cu litieră cu tot până la uşa de la stradă şi să fie gata să revină la primul semnal.

În acest timp. Maica Superioară dădu în lături grilajul şi cardinalul pătrunse în parloar.

— De ce mi-aţi spus, soră, întrebă el cu o voce severă, că femeia Coëtman este moartă, pe câtă vreme ea trăieşte?

— Pentru că, răspunse superioara, eu privesc ca fiind moartă orice persoană pe care o judecată o separă de societate şi de semenii săi.

— Aceste persoane sunt separate de societate şi de semenii lor numai atunci când peste mormântul lor s-a pus o piatră.

— Piatra mormântului s-a închis peste numele celei de care întrebaţi dumneavoastră.

— Piatra care se pune peste numele celor vii nu este o piatră de mormânt, este piatra unei închisori şi orice poartă a oricărei închisori se poate deschide.

— Chiar şi atunci când o sentinţă a parlamentului a ordonat ca această poartă să rămână închisă pentru totdeauna?, zise călugăriţa privind drept în faţă pe capucin.

— Nu există judecată asupra căreia justiţia să nu poată reveni şi eu sunt cel pe care Dumnezeu l-a trimis pe pământ ca să-i judece pe judecători.

— În Franţa nu există decât un singur om care poate vorbi astfel.

— Regele?, rosti călugărul.

— Nu, este cel care se află, ca rang, sub rege, dar care prin geniul său este deasupra, şi acesta este Monseniorul cardinal Richelieu. Sunteţi cardinalul în persoană? Mă voi supune, dar ordinele pe care le-am primit sunt atât de precise că voi rezista oricui altcuiva în afară de el.

— Luaţi lumina aceasta şi conduceţi-mă la mormântul doamnei de Coëtman, care este în fundul curţii, în unghiul din stânga. Sunt cardinalul.

Şi, spunând aceasta, îşi trase gluga şi-şi descoperi capul care făcea asupra celor care-l vedeau în astfel de împrejurări efectul pe care-l avea capul Meduzei din Antichitate.

Superioara rămase un minut nemişcată şi ar fi paralizat de mirare dacă n-ar fi fost rezistentă. Apoi, cu acea supunere pasivă pe care i-o impunea în general celui căruia i se adresa un ordin venit de la Richelieu, ea se aplecă, luă lumânarea şi, cu braţul întins, ţinu lumina cât putu de sus, ieşi prima şi merse în faţa cardinalului.

— Urmaţi-mă, Monseniore.

Richelieu o urmă. Traversară curtea.

Era o noapte calmă, dar sumbră şi rece. Stelele străluceau pe un cer întunecat cu acea scânteiere care indică apropierea gerurilor hibernale.

Flacăra lumânării se ridica dreaptă spre cer, nici-o suflare de vânt n-o curba.

În jurul călugărului şi al călugăriţei se făcu un cerc de lumină ce se deplasa odată cu ei, şi care, rând pe rând, lumina obiectele către care înaintau şi lăsau umbre, pe care aceştia le depăşeau.

În sfârşit, începu să se zărească o construcţie rotundă ca o moschee arabă. O gaură neagră şi pătrată se deschidea în mijlocul construcţiei, la înălţimea pieptului unui bărbat. Era fereastra. Apropiindu-te, puteai vedea că fereastra avea zăbrele şi că barele ei de fier erau atât de apropiate că pumnul abia putea trece printre ele.

— Aici este?, zise cardinalul.
— Aici, răspunse superioara.
Înaintară şi, în lumina lumânării, cardinalului i se păru că vede o figură lividă şi două mâini palide, ţinând strâns barele. Apoi, toate dispărură în întunericul adânc al mormântului.
Cardinalul se apropie primul şi, în ciuda mirosului îngrozitor care ieşea din gaura aceasta, lipi, la rândul său, faţa de barele de fier şi încercă să vadă înăuntru.
Dar noaptea era atât de întunecată că nu putu distinge decât două luminiţe verzui care scânteiau în beznă ca ochii unei fiare sălbatice.
Se dădu un pas înapoi, luă lumânarea din mâna Maicii Superioare şi o trecu printre zăbrele.
Dar aerul era atât de plin de miasme, atât de greu şi de apăsător, încât flacăra lumânării de ceară pâlpâi, îşi micşoră volumul şi fu gata să se stingă.
Cardinalul trase lumânarea afară şi, în aerul rece, flacăra îşi reveni şi începu să ardă veselă.
Atunci, ca să primească aerul, dar şi pentru a lumina interiorul acestui mormânt, cardinalul aprinse hârtia pe care era scris ordinul de care nu mai avea nevoie, odată ce-i făcuse cunoscut conţinutul celei căreia îi era adresat, şi aruncă hârtia aprinsă în interiorul celulei.
În ciuda aşteptărilor, aici se făcu o lumină destul de puternică pentru ca ministrul să vadă, lângă perete, în faţa uşii, o figură înspăimântată, cu coatele sprijinite pe genunchi, cu bărbia pe cei doi pumni strânşi. Era aproape goală, în afară de o zdreanţă de veşmânt care o acoperea de la mijloc până la genunchi, părul încâlcit îi cădea pe umeri şi la capătul pletelor atârnau pietricele ude.
Figura femeii era lividă, hidoasă, tremurândă. Se uita la călugărul ajuns aici s-o fixeze cu ochii săi goi, nemişcaţi.
Din pieptul bietei fiinţe ieşeau gemete regulate, grele ca suflul unui om aflat în agonie. Durerea fusese atât de lungă şi de persistentă încât plânsul ei devenise un horcăit monoton şi dureros.
Cardinalul, prea puţin impresionat de regulă de durerea altuia, ca şi durere, fu străbătut de un frison din cap până-n picioare la acest spectacol şi aruncă o privire de repros şi ameninţare către superioara care murmură:

— A fost ordin.
— Ordinul cui?, rosti cardinalul.
— Al judecătorului.
— Care era textul acestui ordin judecătoresc?
— Că Jacqueline Le Voyer, numită marchiză de Coëtman, soţia lui Isaac de Varenne, va fi închisă într-o locuinţă de piatră care se va închide peste ea în aşa fel încât nimeni să nu poată intra aici, şi unde ea va fi hrănită cu pâine şi apă.
Cardinalul îşi trecu mâna peste frunte.
Apoi, apropiindu-se de fereastra zăbrelită, în care se făcuse din nou noapte, spuse, orientându-şi cu putere vocea spre locul în care se găsea victima:
— Sunteţi Jacqueline Le Voyer, doamna de Coëtman?
— Pâine! Foc! Haine!, răspunse prizoniera.
— Vă întreb, repetă cardinalul, dacă sunteţi Jacqueline Le Voyer, doamna de Coëtman?
— Mi-e foame! Mi-e frig!, răspunse vocea în care se simţea un hohot dureros.
— Răspundeţi mai întâi la ceea ce vă întreb, insistă cardinalul.
— Oh! Dacă vă spun că sunt cea pe care chiar acum aţi numit-o, o să mă lăsaţi să mor de foame. De două zile m-au uitat aici fără mâncare, în ciuda strigătelor mele.
Cardinalul aruncă o privire către Maica Superioară.
— Ordin! Ordin!, murmură ea.
— Ordinul era să fie hrănită cu pâine şi apă, şi nu să fie lăsată să moară de foame.
— De ce se încăpăţânează să trăiască?, spuse superioara.
Cardinalului îi veniră câteva cuvinte, aproape ca un blestem, pe buze.
— Bine, spuse el, îmi veţi spune al cui era acest ordin de a fi lăsată să moară de foame, sau de nu, Dumnezeu să mă ajute, îi veţi lua locul în mormântul acesta.
Apoi, revenind la fiinţa mizerabilă care era obiectul discuţiei lor:
— Dacă-mi veţi spune că dumneavoastră sunteţi doamna de Coëtman, dacă-mi veţi răspunde corect şi sincer la întrebările pe care vi le pun, spuse cardinalul, într-o oră veţi avea haine, căldură şi pâine.
— Haine! Căldură! pâine!, strigă prizoniera, pe ce juraţi?
— Pe cele cinci plăgi ale Domnului nostru.

— Cine sunteţi?

— Sunt preot.

— Atunci nu vă cred. Preoţii şi călugăriţele sunt cei care mă torturează de nouă ani. Lăsaţi-mă să mor. Nu voi vorbi.

— Dar eram gentilom înainte de a fi preot, strigă cardinalul şi vă jur pe cuvântul meu de gentilom.

— Şi, după părerea voastră, spuse prizoniera, ce poate să i se întâmple celui care calcă aceste două jurăminte?

— Şi-ar pierde onoarea în lumea aceasta şi ar fi blestemat pe lumea cealaltă.

— Ei, bine, da!, strigă ea pe neaşteptate. Da! Nu mai are importanţă ce mi se poate întâmpla, voi spune totul!

— Iar eu sunt bucuros că, după ce veţi spune tot ce aveţi de spus, veţi primi pâine, haine şi căldură şi veţi avea libertate.

— Libertate!, strigă prizoniera, alergând spre deschiderea întunecată unde apăru figura ei descărnată. Da, sunt Jacqueline Le Voyer, doamna de Coëtman. Da, voi spune tot, tot, tot!

Apoi, ca şi cum ar fi fost atinsă de un acces de nebunie fericită:

— Libertate!, urlă ea izbucnind în râs, un râs sinistru care îţi dădea frisoane. Şi, apucându-se cu mâinile de barele de fier cu o forţă pe care n-ar fi crezut-o în stare văzându-i trupul debil şi slab, spuse: „Libertate! Oh! Sunteţi deci Domnul Nostru Iisus Hristos în persoană, venit să spună morţilor: Sculaţi-vă şi ieşiţi din morminte!”.

— Soră, spuse cardinalul întorcându-se spre Maica Superioară, voi uita tot dacă în cinci minute am aici uneltele trebuitoare cu ajutorul cărora să fac o deschizătură în mormânt, una destul de mare pentru ca această femeie să poată trece prin ea!

— Urmaţi-mă, spuse Maica Superioară.

— Nu plecaţi, nu vă îndepărtaţi!, strigă prizoniera după ei. Dacă vă ia cu ea, n-o să mai reveniţi şi n-am să vă mai văd vreodată. Raza cerească a coborât în infernul meu şi acum se va stinge, iar eu mă voi cufunda în noapte!

Cardinalul întinse mâna spre ea.

— Fiţi liniştită, sărmană fiinţă, spuse el. Cu ajutorul Domnului, martiriul vostru va ajunge imediat la sfârşit.

Dar ea, apucând mâinile cardinalului cu mâinile ei descărnate, îl ţinea ca într-o menghină.

— Oh!, vă ţin mâna, striga ea, mâna voastră! prima mână de om care s-a întins spre mine după zece ani! Celelalte erau gheare de tigru. Fii binecuvântată, fii binecuvântată, mână omenească!

Şi prizoniera acoperi mâna cardinalului cu sărutări.

Acesta nu avu curaj să şi-o retragă şi, chemând pe cei doi purtători de lectică pe care-i lăsase să-l aştepte lângă poarta mănăstirii, le spuse:

— Urmaţi-o pe femeia aceasta, vă va da uneltele necesare să spargeţi mormântul acesta. Aveţi fiecare câte cinci pistoli.

Cei doi bărbaţi urmară pe Maica Superioară care, cu lumina în mână, îi conduse într-un fel de pivniţă, de unde luară unelte de grădinărit şi de unde ieşiră după numai cinci minute. Cel mai înalt dintre ei purta pe umăr o cazma, iar celălalt, o daltă în mână.

Întâi sondară zidul şi, în locul în care li se păru că este mai subţire, se puseră pe treabă ca să-l dărâme.

— Şi acum, Monseniore, spuse Maica Superioară, ce trebuie să fac?

— Mergeţi şi încălziţi camera în care staţi, ordonă cardinalul, şi pregătiţi o supă.

Superioara se îndepărtă.

Cardinalul putu s-o urmărească din ochi datorită luminii pe care o ducea cu ea. O văzu intrând în mănăstire, probabil nu avea intenţia să lupte contra evenimentelor care se înfăptuiau pe deasupra voinţei sale. Ştia foarte bine, din locul în care se găsea în momentul acestor evenimente, ea nu putea aştepta iertarea din partea cardinalului, oricât de sus ar fi fost puterile cărora să li se adreseze pentru sprijin, căci puterea sa ecleziastică era mult mai întinsă la epoca aceea decât puterea temporală. Sub aceste două raporturi, ea depindea în întregime de el, fie ca o casă de corecţie a puterii temporale, fie ca o casă religioasă a puterii ecleziastice.

Când prizoniera auzi sunând pe pietre loviturile de cazma şi zgârieturile cleştelui, abia atunci crezu în ceea ce-i promisese cardinalul.

— Deci e adevărat! Deci e adevărat!, striga ea. Oh, cine sunteţi voi, ca să vă pot binecuvânta în lumea asta şi pentru eternitate?

Iar atunci când auzi căzând prima piatră în interiorul peşterii în care zăcuse atâţia ani, când ochii ei, obişnuiţi cu tenebrele, precum cei ai păsărilor de noapte, zăriră nu raze de lumină, ci obscuritate transparentă ce provenea dintr-o altă deschizătură decât cea a ferestrei, care de nouă ani îi dădeau lumină pentru ochi şi aer pentru inimă, cu riscul de a-i fi rupte mâinile cu lovituri de cazma, ea lăsă mâna cardinalului şi fugi spre deschizătura asta apucând pietrele, trăgându-le cu toată puterea, încercând să dărâme mai repede zidul ca să aibă o parte de contribuţie la eliberarea ei.

Înainte ca gaura să fie destul de mare ca ea să poată ieşi, îşi trecu întâi capul, apoi umerii, nepăsându-i de moarte şi nici de călăii ei, pe care-i provocă strigând:

— Ajutaţi-mă! Ajutaţi-mă! Trageţi-mă afară din mormântul meu, binefăcătorilor, fraţii mei mult iubiţi!

Şi cum, prin efortul pe care-l făcuse, era pe jumătate afară, bărbaţii o luară pe sus cu braţele lor puternice şi scoaseră afară corpul care prinsese culoarea şi răceala pietrei care o zidise atâţia ani.

Prima mişcare a sărmanei creaturi atunci când fu scoasă în aerul rece, atunci când plămânii i se umplură de un aer curat, atunci când întinse braţele cu un dureros strigăt de bucurie către stele fu aceea de a cădea în genunchi în faţa Domnului ca să-i mulţumească, apoi, văzând la doi paşi de ea pe salvatorul neclintit, întinse braţele spre el şi alergă către cardinal cu un strigăt de recunoştinţă.

Dar cardinalul, fie din milă pentru această femeie pe jumătate dezbrăcată, fie din pudoare pentru sine, îşi scosese roba de călugăr şi o întinse pe umerii amărâtei, în timp ce el rămase în costumul pe care-l purta pe dedesubt, un costum de cavaler din velur negru cu panglici violete.

— Acoperiţi-vă cu roba aceasta, soră, îi spuse el, cât aşteptăm hainele pe care vi le-am promis.

Apoi, fie de emoţie, fie din lipsă de forţă, căci se clătina, spuse purtătorilor lecticii, dându-le o pungă plină cu bani ce conţine poate dublul sumei pe care le-o promisese:

— Oameni buni, luaţi pe braţe această biată femeie care e prea slăbită ca să poată merge şi aduceţi-o în camera Maicii Superioare.

Apoi, urcând în camera aceasta unde, după ordinul pe care-l dăduse, se aprinsese un foc puternic în cămin şi unde lumânările aflate pe masă aruncau o lumină vie, ceru schiţând un semn spre Maica Superioară:

— Acum, daţi-mi hârtie, o pană, cerneală şi lăsaţi-ne singuri!

Aceasta se supuse, salută şi ieşi.

Cardinalul, rămas singur, se apropie de masă murmurând:

— De data asta cred să spiritul Domnului este cu mine.

În acest moment, cel mai înalt dintre bărbaţi se apropie aducând în braţe, ca şi cum ar fi fost un copil, pe prizoniera pe care o depuse, învelită cum era în roba călugărului, la câţiva paşi de foc, în locul pe care i-l arătă cardinalul cu degetul.

Apoi, salutând respectuos, ca şi cum cunoscând măreţia gradului ar fi adăugat-o şi pe cea a acţiunii, ieşi pe uşă lăsându-i pe cardinal şi pe prizonieră împreună.

9
Povestea

Cardinalul rămase singur cu această sărmană creatură atât de lipsită de vitalitate, încât puteai crede că este moartă, dacă roba groasă din postav ce-i acoperea trupul, în aşa fel încât nu se mai vedea din toată fiinţa decât o mică parte, n-ar fi fost scuturată de mici frisoane nervoase. Grămada de oase acoperită de postavul gros părea mai degrabă un cadavru decât un trup viu.

Dar, puţin câte puţin, influenţa binefăcătoare se făcu simţită, agitaţiile rasei de postav deveniră mai frecvente. Două mâini, care ar fi putut fi luate drept mâinile unui schelet, dacă unghiile nemăsurat de lungi n-ar fi arătat că aparţineau unui corp ce nu fusese epuizat de toate suferinţele acestei lumi, ieşeau de sub postav şi se întindeau instinctiv spre căldura focului.

Apoi, capul palid, cu orbitele ochilor mărite de suferinţă, coborâte până la jumătatea obrajilor, buzele ridicate în sus şi lăsate în jos în mişcări alternative, care lăsau să se vadă dinţii strânşi, capul acesta apăru de sub postavul rigid precum cel al unei broaşte-ţestoase ieşind de sub carapace, picioarele se întinseră în aceeaşi direcţie, ieşind de sub postav şi lăsară la vedere două extremităţi de albeaţa marmurei. Apoi, printr-o mişcare de o rigiditate mecanică, corpul se aşeză şi un glas care părea ieşit din pieptul unui decedat şopti:

— Foc! Ce foc bun!

Ca şi cum ar fi fost un copil care nu ştia ce pericol este să te apropii de foc, se apropie atât de mult încât îl forţă pe cardinal să intervină:

— Luaţi seama, soră, o să vă ardeţi!

Doamna de Coëtman tresări şi se întoarse imediat spre colţul încăperii de unde venea vocea. Nu văzuse pe nimeni în cameră şi i se păruse că este singură, dar mai precis nu văzuse nimic altceva decât focul acesta care o atrăgea spre el, dându-i ameţeli.

Privi un moment la cardinal, pe care nu-l recunoscu în costumul său de cavaler, pentru că-l văzuse mai înainte în hainele de călugăr.

— Cine sunteţi?, spuse ea. Vă cunosc vocea, dar pe dumneavoastră nu vă cunosc.

— Eu sunt cel care v-am dat haina şi focul şi vă va da pâine şi libertate.

Femeia făcu un efort de memorie încercând să-şi amintească:

— Da, oh, da!, făcu ea înaintând spre cardinal. Da, mi-aţi promis asta.

Apoi, privind în jur şi coborând vocea:

— Dar puteţi să vă ţineţi cuvântul în privinţa celor promise? Am nişte inamici teribili şi deosebit de puternici.

— Fiţi sigură că aveţi un protector teribil şi mult mai puternic decât ei.

— Care?

— Dumnezeu.

Femeia de Coëtman clătină din cap.

— M-a uitat de mult timp, spuse ea.

— Da, dar când îşi aduce aminte o dată, nu mai uită.

— Mi-e foame, spuse ea.

În acelaşi moment, ca şi cum ar fi dat un ordin şi acest ordin ar fi fost executat pe loc, uşa se deschise şi două călugăriţe intrară aducând pâine, vin, o ceaşcă de supă şi friptură rece de pui.

Le vederea lor, femeia strigă îngrozită:

— Oh, călăii mei! Apăraţi-mă!

Şi se piti după fotoliul cardinalului, în aşa fel încât să-l pună pe apărătorul său între ea şi călugăriţe.

— Ceea ce am adus este suficient, Monseniore?, zise din pragul camerei Maica Superioară.

— Da, dar vedeţi ce teroare inspiră surorile prizonierei. Să pună ceea ce au adus pe masă şi să se retragă.

Călugăriţele aşezară pe masă, în partea opusă celei în care se afla doamna de Coëtman, supa, puiul, pâinea, vinul şi un pahar.

O lingură era în farfurie, iar cuţitul şi furculiţa se aflau pe acelaşi platou cu puiul.

— Veniţi, le făcu semn măicuţelor superioara lor.

Toate trei se îndreptară spre ieşire.

Cardinalul făcu un gest ridicând un deget. Superioara, care văzu semnul şi înţelese că i se adresa ei, se opri.

— Vă daţi seama că voi gusta tot ceea ce va mânca şi va bea această femeie, spuse el.

— Puteţi s-o faceţi fără teamă, Monseniore, răspunse Maica Superioară.

Şi, făcând o reverenţă, ieşi după cele două călugăriţe.

Prizoniera aşteptă să se închidă uşa şi atunci întinse un braţ descărnat spre masa pe care o privea cu un ochi avid.

Dar cardinalul apucă farfuria cu supă din care bău de două ori, apoi, întorcându-se spre înfometată, cu braţele întinse în care ţinea farfuria, o privi atent:

— Nu-i aşa că dumneata n-ai mâncat de două zile? Aşa mi-ai spus.

— Trei, Monseniore.

— De ce-mi spui Monseniore?

— Am auzit că Maica Superioară v-a spus aşa şi de altfel cred că trebuie să fiţi cineva de seamă pe acest pământ ca să-mi luaţi apărarea aşa cum o faceţi.

— Dacă n-aţi mâncat de trei zile, este nevoie de nişte precauţii. Luaţi farfuria apoi mâncaţi supa lingură cu lingură.

— Voi face tot ceea ce-mi ordonaţi, Monseniore, în toate şi totdeauna, spuse şi duse prima lingură de supă la gură.

Dar gâtlejul i se strânse, stomacul părea că s-a micşorat, supa trecu în mod dureros pe drumul normal şi cu multe dificultăţi. Totuşi, încetul cu încetul, greutatea de a înghiţi dispăru şi, după a cincea sau a şasea lingură, se simţi în stare să termine supa. Slăbiciunea ei era atât de mare încât broboane de sudoare îi apărură pe frunte şi părea gata să leşine.

Cardinalul îi turnă puţin vin în pahar, recomandându-i, după ce gustase chiar el din vin, să-l bea cu înghiţituri mici.

Ea bău vinul după cum i se spusese. Obrajii i se colorară ca de febră şi îşi duse mâna la piept:

— Oh, parcă aş fi băut foc.

— Şi acum, spuse cardinalul, odihniţi-vă puţin, o să stăm de vorbă.

Şi, apropiind un fotoliu de colţul camerei unde era şemineul, i-l aşeză în faţa focului şi o ajută să se aşeze.

Nimeni, văzând pe bărbatul care avea grijă de această ruină umană ca de un bolnav, n-ar fi recunoscut în el pe teribilul prelat, teroarea nobilimii franceze, care putea face să cadă capete, şi pe care regalitatea nici măcar nu încercase să-l facă să cedeze.

Poate că, vor obiecta unii, interesul se ascundea în spatele indulgenţei sale. Dar acestora le vom răspunde că duritatea politică, atunci când este necesară, devine dreptate.

— Îmi mai este foame, spuse sărmana femeie aruncând o privire flămândă mâncării de pe masă.

— Imediat, spuse cardinalul, veţi mânca tot. Să aşteptăm. Vedeţi, eu mi-am ţinut promisiunea: aveţi căldură, aţi mâncat, aveţi haine ca să vă acoperiţi, veţi fi liberă, ţineţi-vă promisiunea pe care mi-aţi făcut-o.

— Ce doriţi să ştiţi?

— Cum l-aţi cunoscut pe Ravaillac şi unde anume l-aţi văzut prima oară?

— La Paris, la mine acasă. Eram confidenta doamnei Henriette d'Entragues. Ravaillac era din Angoulême şi acolo locuia la ducele d'Épernon. Avea două afaceri necurate. Acuzat de a fi omorât pe cineva, făcuse un an de închisoare, fusese apoi achitat, dar în închisoare făcuse nişte datorii. Abia a ieşit şi a intrat din nou în închisoare.

— Aţi auzit vreodată vorbindu-se că ar avea viziuni?

— Mi-a povestit el însuşi, principala şi prima dintre ele a fost asta. Odată, când aprindea focul cu capul plecat, a văzut un vrej de viţă-de-vie care-şi schimba forma. La un moment dat, vrejul a devenit trompeta Sfântului Arhanghel care s-a îndreptat spre gura lui şi, fără ca el să fie nevoit să sune din trompetă, aceasta sună începutul războiului sfânt, în timp ce la stânga şi la dreapta gurii sale se revărsau torente de azime pentru împărtăşanie.

— El nu studiase cumva teologia?, spuse cardinalul.

— Se rezumase doar la studierea unei singure chestiuni de drept pe care orice creştin o ştie, aceea de a ucide un rege care este inamicul papei. Atunci când a ieşit din închisoare, domnul d'Épernon, ştiind că acesta era un credincios, vizitat de spiritul lui Dumnezeu, şi cum el fusese călugăr la tatăl său, care era solicitant de procese, îl trimise la Paris să urmărească un proces pe care-l avea. Domnul d'Épernon îi dăduse, cum trebuia să treacă prin Orléans, recomandări pentru domnul d'Entragues şi pentru fiica sa, Henriette, care-i dădu o scrisoare prin care eu trebuia să-l găzduiesc la Paris.

— Ce impresie v-a făcut prima dată când l-aţi văzut?, zise cardinalul.

— M-a înspăimântat figura lui. Era un bărbat înalt şi puternic, bine făcut, cu părul roşu-închis şi pielea negricioasă. Când l-am văzut, am avut impresia că-l văd pe Iuda. Dar când am deschis scrisoarea de la doamna Henriette, când am citit-o şi am aflat că

era foarte credincios, când am recunoscut eu însămi că era blând, nu mi-a mai fost frică.

— Nu cumva de la dumneavoastră a plecat la Napoli?

— Da, la ducele d'Épernon. Acolo lua masa la un anume Hébert, secretar al lui Biron, şi, pentru prima oară, a anunţat că-l va ucide pe rege.

— Da, ştiu deja toate astea. Un anume Latil mi-a spus acelaşi lucru ca şi dumneata. L-aţi cunoscut pe Latil?

— Sigur, da, l-am cunoscut. Era, în perioada în care am fost arestată, pajul domnului d'Épernon. Şi el trebuie să ştie multe lucruri.

— Ceea ce a ştiut, mi-a spus. Continuaţi.

— Îmi este tare foame, spuse doamna de Coëtman.

Cardinalul îi mai turnă vin şi îi dădu voie să înmoaie în pahar un pic de pâine. După ce bău vinul şi mâncă pâinea, femeia se simţi întărită. Discuţia continuă.

— La reîntoarcerea de la Napoli l-aţi văzut?, continuă cardinalul.

— Pe cine? pe Ravaillac? Da, de două ori. De ziua înălţării şi de Ziua Domnului, când mi-a spus tot. Mi-a spus că se hotărâse să-l ucidă pe rege.

— Şi ce înfăţişare avea atunci când v-a făcut această confidenţă?

— Plângea, spunea că avea datorii, că era forţat s-o facă.

— De cine?

— De recunoştinţa pe care o avea către domnul d'Épernon, care trebuia să-l asasineze pe rege ca s-o scape pe regina-mamă din pericolul în care se găsea.

— Şi care era acest pericol în care se găsea regina-mamă?

— Regele voia să-i facă proces lui Concini şi să-l acuze de delapidare de bani publici, ca să-l poată spânzura, şi s-o acuze pe regină de adulter, apoi s-o trimită la Florenţa.

— Şi dacă v-a făcut această confidenţă, care au fost rezultatele?

— Cum Ravaillac nu ştia la ora aceea că regina făcea parte din complot, m-am gândit să-i spun eu. Regele, căruia îi scrisesem ca să-i cer o audienţă, nu mi-a răspuns. Şi, de fapt, în această vreme, el se gândea la alte lucruri, fiind foarte îndrăgostit de prinţesa de Condé. I-am scris atunci reginei şi asta am făcut-o de trei ori, că am o veste importantă să-i dau ca

să ajungă la rege, şi mă ofeream să-i dau toate probele. Regina m-a anunţat că mă va asculta dacă mai aştept pentru asta trei zile. După trei zile, ea a plecat spre Saint-Cloud.

— Prin cine v-a transmis toate acestea?

— Prin Vautier care, pe atunci, era farmacistul său.

— Ce idee v-a venit atunci?

— Că Ravaillac se înşela şi că regina-mamă făcea parte din complot.

— Şi ce-aţi făcut?

— Atunci, cum eram hotărâtă să-l salvez pe rege cu orice preţ, m-am dus la iezuiţii din strada Saint-Antoine şi am întrebat de confesorul regelui.

— Cum aţi fost primită?

— Foarte rău.

— L-aţi găsit aici pe Père Coton?

— Nu, Père Coton era ieşit din mănăstire. Am fost primită de părintele-mandatar, care mi-a spus că sunt o vizionară. „Vă rog, avertizaţi-l cel puţin pe confesorul regelui!”, i-am strigat eu. „Vedeţi-vă de treburile voastre!”. „Luaţi aminte, i-am spus, dacă se întâmplă o nenorocire regelui, voi merge direct la judecători şi le voi spune despre refuzul dumneavoastră!” „Atunci, duceţi-vă la Père Coton însuşi”. „Unde este?” „La Fontainebleau. Dar este inutil să mergeţi la el, voi merge chiar eu să-i vorbesc”. A doua zi, neavând încredere în părintele-mandatar, am luat o trăsură şi mă pregăteam să plec la Fontainebleau, când am fost arestată.

— Şi cum se numea părintele-mandatar al iezuiţilor?

— Père Filip. Dar de la închisoare am mai scris de două ori reginei şi una dintre scrisori, sunt sigură, i-a parvenit.

— Şi cealaltă?

— Cealaltă a fost trimisă de mine domnului de Sully.

— Prin cine?

— Prin domnişoara de Gournay.

— Ştiu cine este. O domnişoara bătrână care scrie cărţi.

— Despre ea este vorba. L-a găsit pe domnul de Sully la Arsenal, dar cum eu pomeneam în scrisoarea mea nume ca d’Épernon şi Concini şi mai spuneam şi câteva păreri pe care i le dezvăluisem reginei, domnul de Sully nici n-a încercat să-i dea scrisoarea regelui. Dar i-a spus că era ameninţat şi, dacă voia, să ne cheme la Luvru pe mine şi pe domnişoara de Gournay.

Însă, din nefericire, regele primise atâtea ştiri de asemenea gen, că ridică din umeri şi domnul de Sully îi dădu scrisoarea domnişoarei de Gournay ca şi cum nu merita nici un fel de încredere.

— Şi care era data scrisorii?

— Cred că era 10 sau 11 mai.

— Credeţi că domnişoara de Gournay a mai păstrat-o?

— E posibil, dar eu n-am mai văzut-o. Într-o noapte am fost luată din închisoarea în care eram. Pe atunci mai număram zilele, era în noaptea de 28 octombrie 1619. Un uşier intră la mine în celulă, mă trezi şi-mi citi o hotărâre a parlamentului prin care eram condamnată să-mi petrec restul zilelor într-o încăpere fără uşă, având doar o fereastră cu gratii, iar eu să fiu hrănită doar cu pâine şi apă. Până atunci socotisem îngrozitor şi nedrept faptul că stăteam în închisoare pentru că încercasem să-l salvez pe rege, dar această veste despre o condamnare şi mai grea m-a făcut să mă prăbuşesc. Aşteptând pe trimisul judecătorilor să termine, am căzut leşinată. Nu aveam decât douăzeci şi şapte de ani, câţi ani aş mai fi avut de suferit? Cât eram leşinată, am fost luată şi dusă la o trăsură. Aerul care m-a lovit peste faţă – era o fereastră deschisă pe unde intra un aer rece – m-a trezit. Eram aşezată între doi poliţişti şi fiecare mă ţinea de mână, legată cu un lanţ. Aveam pe mine o rochie de dimie neagră, pe care am purtat-o până ce a ajuns zdrenţe. Ştiam că mă duceau la închisoarea Femeilor pocăite şi nu ştiam unde era închisoarea. Trăsura trecu de-a latul unei porţi care se deschisese, se angajă sub o boltă, intră într-o curte şi se opri lângă mormântul de unde m-aţi scos. Avea o deschizătură prin care am trecut şi prin care unul dintre poliţişti a intrat după mine. Eram moartă pe jumătate, nu opuneam nici un fel de rezistenţă. M-a aşezat în faţa ferestrei, în picioare. Unul dintre lanţurile care-mi era legat de încheietura mâinii mi-a fost trecut după gât. Cel de-al doilea poliţist mă ţinea de-afară, timp în care cel care intrase după mine ieşi. Din umbră apărură doi bărbaţi pe care-i întrezărisem în întuneric care se apropiară şi începură să zidească deschiderea prin care intrasem. Abia atunci mi-am venit în fire. Am scos un ţipăt teribil şi am vrut să pornesc împotriva lor. Dar aveam lanţul în jurul gâtului. Mi-a trecut prin cap să mă spânzur şi am tras cu toată forţa. Inelele lanţului mi-au intrat în gât, dar lanţul nu avea nod şi nu puteam decât să

trag în faţă cu toată forţa. Speram ca această tensiune să mă facă să sufăr. Vedeam sânge în faţa ochilor, poliţistul a slăbit lanţul. M-am aruncat spre deschizătură, dar zidarii închiseseră locul pe trei sferturi. Mi-am băgat mâinile prin gaura rămasă încercând să dărâm zidul proaspăt. Unul dintre ei mi-a prins mâinile, mi le-a acoperit cu ipsos, iar celălalt a pus deasupra o piatră enormă. Eram prinsă ca într-o capcană. Am strigat. Am urlat. Dintr-o singură privire mi-am dat seama ce însemna noua mea condamnare: cum nimeni nu putea intra în vizuina mea şi că mă găseam legată în partea opusă ferestrei, urma să mor de foame cu mâinile zidite într-un perete. Am cerut iertare. Unul dintre zidari, fără să răspundă, ridică piatra cu un cleşte. Am făcut un efort violent. Mi-am smuls mâinile, pe jumătate sfărâmate, şi am căzut epuizată de dublul efort făcut pentru a scăpa: încercasem să mă strangulez şi să opresc pe zidari să închidă gaura pe unde intrasem. În acest timp, opera lor s-a încheiat. Când mi-am venit în fire, uşa mormântului meu fusese zidită. Eram înmormântată de vie. Judecata parlamentului fusese pusă în execuţie. Timp de opt zile am fost înnebunită de furie, în primele patru mă răsuceam în mormânt şi am scos strigăte disperate. N-am mâncat nimic, voiam să mor de foame, credeam că am destulă forţă pentru asta. Dar m-a învins setea. A cincea zi, îmi ardea gâtul. Am băut câteva picături de apă, era consimţirea mea la viaţă. Şi apoi, mi-am spus că era în toate astea o greşeală asupra căreia se va reveni în mod cert. Că era imposibil ca, sub domnia fiului lui Henric al IV-lea, în timp ce văduva lui Henric al IV-lea era tot puternică, îmi spuneam că este imposibil să fiu pedepsită, eu, care voisem să-l salvez pe rege, cu o pedeapsă mult mai crudă decât fusese ucis cel care-l asasinase, căci supliciul lui durase o oră, iar în ceea ce mă privea, numai Dumnezeu ştia câte ore, zile şi ani trebuia să dureze chinul meu. Dar această speranţă sfârşi prin a se stinge. Când hotărâsem că voi trăi, am cerut paie ca să mă culc, dar Maica Superioară mi-a răspuns că judecata amintea că voi primi ca hrană pâine şi apă şi că, dacă parlamentul ar fi vrut ca eu să am paie, pentru aşternut, ar fi spus asta în ordinul de arest. Mi se refuza, deci, chiar şi ceea ce acordăm celor din urmă animale: un braţ de paie. Speram că, atunci când vor veni gerurile şi nopţile de iarnă vor fi grele, am să mor de frig. Auzisem spunându-se că frigul provoacă o moarte uşoară. De

mai multe ori, în timpul primei ierni am adormit, sau, mai degrabă am leşinat din cauza asprimii anotimpului. Mă trezeam îngheţată, paralizată, înţepenită, dar mă trezeam. Am văzut primăvara venind. Am văzut cum au apărut florile. Am văzut arborii înverzind. Brize uşoare de aer ajungeau până la mine şi eu le arătam obrajii plini de lacrimi. Iarna declanşase în mine izvoare de plâns, lacrimile reveniră odată cu primăvara, odată cu viaţa. Mi-e imposibil să vă spun ce dulce melancolie îmi pătrunse sufletul la prima rază de soare care a străbătut fereastra şi mi-a luminat mormântul. I-am întins braţele. Încercam să o apuc şi s-o presez deasupra inimii. Vai! îmi scăpa, era la fel de fugitivă ca şi speranţele mele, cărora raza de soare le devenise simbol. În timpul primilor patru ani şi a unei părţi din al cincilea an, notam zilele pe un perete cu o bucată de piatră pe care mi-o aruncaseră copiii în peştera în care zăceam şi unde se dezlănţuise nebunia mea. Dar, văzând că sunt închisă de cinci ani, curajul mă părăsi. La ce bun să tot socotesc zilele pe care le trăiam? Ceea ce mai puteam era să uit şi pe cele care-mi mai rămâneau de trăit. La capătul unui an, fiind culcată pe pământul gol, neavând lângă mine decât un perete ud, hainele începură să se uzeze. Apoi se făcură zdrenţe. Am aşteptat până-n ultimul moment ca să cer altele, dar Maica Superioară mi-a răspuns că judecătorii îmi dădeau doar pâine şi apă pentru hrană, dar nu aminteau că mi s-ar da haine, că aveam dreptul doar la pâine şi apă, şi nu la altceva. Rămâneam goală puţin câte puţin. A venit iarna. Acele nopţi teribile pe care în primul an abia le putusem suporta îmbrăcată cu o rochie călduroasă din lână trebuia să le petrec acum goală sau aproape goală. Îmi rămăseseră zdrenţele care curgeau din hainele mele, le strângeam una lângă alta. Le puneam pe piele direct, dar cădeau una câte una ca nişte frunze de pe arborii îngheţaţi. Din timp în timp, veneau preoţii şi mă priveau prin lucarnă, primii pe care i-am văzut au fost şi primii de care m-am rugat, pe care i-am numit oamenii lui Dumnezeu, îngerii umanităţii, începură să râdă. De când rămăsesem goală, veneau mai des decât înainte, dar eu nu le mai vorbeam şi, atât cât puteam, mă acopeream cu părul şi cu mâinile. În restul timpului, eu trăiam o viaţă maşinală, aproape aşa cum trăiesc animalele. Nu mai gândeam deloc. Beam, mâncam, dormeam cât mai mult posibil: în timp ce dormeam, cel puţin nu mă simţeam vie. Acum trei

zile nu mi s-a mai adus mâncarea la ora obişnuită. Credeam că este o uitare involuntară. Am aşteptat. A venit seara. Îmi era foame, am strigat. Nu mi s-a răspuns. Noaptea aceea, deşi îmi era foame, am dormit. A doua zi dimineaţă, în zori, eram la barele ferestrei ca să aştept mâncarea. N-a venit, ca şi în ziua precedentă. Treceau măicuţele pe lângă mine. Am strigat, dar ele nu s-au întors măcar, îşi mişcau doar rozariile şi se rugau. A venit noaptea. Am înţeles că se hotărâseră să mă lase să mor de foame. Ce natură tristă şi vulnerabilă avem! Moartea ar fi fost pentru mine o imensă fericire. Şi totuşi îmi era frică. A doua noapte n-am putut dormi decât o oră sau două şi, în scurtele mele aţipeli, aveam nişte vise teribile. Mă încercau dureri cumplite de stomac, care mă trezeau din ce în ce mai des din momentele de somn care mă lăsau să închid ochii. Când s-a făcut dimineaţă, nu m-am mai sculat ca să văd dacă vine mâncarea, eram sigură că nu va veni. Ziua s-a scurs în nişte dureri atroce. Am strigat, nu ca să cer pâine, ci pentru că suferinţa mă făcea să strig. Inutil să spun că nimeni n-a venit la strigătele mele. De mai multe ori am încercat să mă rog, dar inutil. Nu puteam găsi cuvântul Dumnezeu, care-mi vine foarte uşor pe buze la această oră. Ziua se stingea, în mormântul meu umbra se lungea, apoi acoperea curtea şi, gata, venea noaptea. Încercam astfel de angoase încât credeam că-mi trăiesc ultimele clipe. Nu mai strigam. Nu mai aveam forţă. Horcăiam. În mijlocul agoniei mele socoteam orele nopţii fără să-mi scape vreuna. Bătaia orologiului părea că-mi loveşte pereţii craniului şi-mi provoca mii de steluţe care-mi treceau prin faţa ochilor. Când a bătut miezul nopţii am auzit poarta deschizându-se şi închizându-se şi asta mi-a atras atenţia, căci la această oră aici totul rămâne nemişcat. M-am târât până la fereastră, m-am apucat de drugii de fler care mă separă de restul lumii, de care m-am apucat de ele cu amândouă mâinile şi m-am ţinut bine, ca să nu cad. Am văzut lumina, mai întâi sub boltă, apoi am văzut lumina coborând în curte şi îndreptându-se spre mine. Am sperat un minut, dar, văzând că acela care era lângă stareţă era un călugăr, am renunţat să sper. Mâinile s-au desprins de bare, mi-am desprins şi dinţii, dar cu grijă, căci păreau sudaţi de bare, acolo unde m-aţi văzut. Era şi timpul. Dacă mai întârziaţi douăzeci şi patru de ore, în mod sigur găseaţi aici un cadavru.

Ca şi cum ar fi auzit sfârşitul povestirii deţinutei – ca să intre – şi probabil că îl ascultase – Maica Superioară apăru în pragul camerei exact la ultimele cuvinte pe care le pronunţa doamna de Coëtman.

— Ordinele Monseniorului?, spuse ea.

— Mai înainte de toate, o întrebare, şi la această întrebare, după cum v-am spus, este necesar să răspundeţi exact.

— Aştept, Monseniore, răspunse înclinându-se Maica Superioară.

— Cine a venit să vă spună că se miră că această creatură goală, hrănită cu pâine şi apă, pe jumătate goală, coborâtă în mormânt, a trăit atât de mult timp?

— Monseniorul îmi ordonă să vorbesc?

— Da, eu sunt cel care, în virtutea dublei mele autorităţi, spirituală şi temporală, vă spun: vreau să ştiu care este adevăratul călău al acestei femei, ceilalţi nefiind decât torţionari.

— Este domnul Vautier, astrolog şi medic al reginei-mamă.

— Cel căruia i-am adresat scrisorile mele, spuse doamna de Coëtman, dar care, în vremea aceea, nu era decât spiţer.

— Ei bine, spuse cardinalul, trebuie ca dorinţa celor care vor moartea acestei femei să se împlinească.

Întinse mâna către femeia Coëtman.

— Pentru toată lumea, exceptându-ne pe dumneavoastră şi pe mine, această femeie este moartă. Iată de ce în noaptea asta aţi deschis închisoarea. Ca să-i scoateţi cadavrul.

Şi acum puneţi în locul ei şi cu numele ei o piatră sau o grindă. Luaţi o haimana – dar moartă cu adevărat, pe care o veţi găsi într-un spital, de fapt, asta vă priveşte pe dumneavoastră, nu mă priveşte pe mine –, şi aşezaţi cadavrul în groapa săpată pentru această femeie.

— Va fi aşa cum ordonaţi, Monseniore.

— Trei dintre călugăriţele voastre vor fi la arest: paznica porţii, care mi-a deschis, şi cele două, care au adus mâncarea. Le veţi explica ce se întâmplă cu cei care vorbesc când ar trebui să tacă. De altfel – el ridică un deget aspru şi imperativ la doamna de Coëtman –, ele vor avea sub ochi exemplul acestei doamne.

— Asta e tot. Monseniore?

— Tot! Când coborâţi, aveţi bunătatea să spuneţi celui mai înalt dintre purtătorii lecticii că-mi trebuie peste un sfert de oră o a doua lectică exact ca prima, numai că va fi închisă cu cheia şi va avea perdele la portiere.

— Îi voi transmite ordinele Monseniorului.

Cardinalul lăsă la vedere partea jovială a caracterului său, parte pe care noi am văzut-o în seara în care îi dăduse lui Souscarrières şi doamnei de Cavois brevetul lecticii, iar în seara asta constatase el însuşi comoditatea despre care toţi vorbeau când venea vorba despre noua invenţie.

— Acum, spuse cardinalul doamnei de Coëtman, cred că sunteţi pregătită să puteţi mânca o aripă de pui şi să mai beţi jumătate de pahar de vin în sănătatea Maicii Superioare.

Trei zile după această întâmplare, cronicarul Estoile nota următoarele, conform informaţiilor trimise de Maica Superioară de la Mănăstirea Femeile pocăite:

> *În noaptea de 13 spre 14 decembrie, a murit, în carcera de piatră în care fusese zidită, ridicată în curtea mănăstirii noastre Femeile Pocăite, de unde nu mai ieşise de nouă ani, mai bine zis din ziua în care parlamentul hotărâse arestarea şi condamnarea ei la o detenţie pe viaţă cu pâine şi apă, domnişoara Jacqueline La Voyer, numită doamna de Coëtman, soţia lui Isaac de Varenne, bănuită de complicitate cu Ravaillac la asasinarea bunului rege Henric al IV-lea. A fost înmormântată noaptea următoare în cimitirul mănăstirii.*

10
Maximilien de Béthume, duce de Sully, baron de Rosny

În tot timpul povestirii doamnei de Coëtman, cardinalul ascultase cu cea mai mare atenţie acest lung şi dureros poem. Cu toate că fiecare cuvânt al sărmanei victime era o probă morală a complicităţii lui Concini, a lui d'Épernon şi a reginei-mame, nu exista nici-o dovadă materială, vizibilă, de netăgăduit, incontestabilă.

Dar mai clar ca lumina zilei şi mai limpede decât cristalul era nu numai nevinovăţia doamnei de Coëtman, ci şi devotamentul care o determinase să împiedice crima de la 14 mai, devotament pe care-l plătise cu nouă ani de închisoare la Conciergerie şi cu nouă ani în temniţa de la Femeile pocăite.

Ceea ce-i rămânea de făcut cardinalului şi ceea ce trebuia să obţină cu orice preţ, fiindcă procesul lui Ravaillac fusese clasat, era acea foaie de hârtie scrisă pe roată şi conţinând ultimele dezvăluiri ale lui Ravaillac.

Aici era dificultatea, am spune noi imposibilitatea. Ea se referea nu numai la cercetările cărora cardinalul li se devotase, ci şi la felul în care le începuse. Dar chiar de la primul pas se lovise de un obstacol pe care-l privea ca fiind de netrecut.

Am spus mai înainte sau, cel puţin, credem că am făcut-o, că această foaie de hârtie rămăsese în mâinile raportorului parlamentului, domnul Joly de Fleury. Din nefericire, după zece ani, domnul Joly de Fleury murise şi numai după procesul lui Chalais, când s-a întors de la Nantes, i-a venit ideea cardinalului să strângă probe contra reginei-mame, pentru că numai în vremea procesului lui Chalais a putut el aprecia până unde se întindea ura pe care i-o purta Maria de Médicis.

Meşterul Joly de Fleury lăsase în urmă o fiică şi un fiu.

Cardinalul îi chemase pe amândoi în cabinetul său din casa situată în piaţa Regală şi-i întrebase despre existenţa acestei foi de hârtie atât de importantă pentru el, dar şi pentru istorie.

Dar foaia aceasta de hârtie nu se afla în mâinile lor şi iată cum dispăruse ea, când cei doi erau copii încă.

În luna martie 1617 – trecuseră 11 ani de atunci – un bărbat tânăr, între cincisprezece şi şaisprezece ani, îmbrăcat tot în negru, cu o pălărie mare, trasă pe ochi, se prezentase la

maestrul Joly de Fleury însoţit de un tânăr cu zece sau doisprezece ani mai mare decât el. Raportorul parlamentului îi primise în cabinetul său, se întreţinuse cu ei preţ de o oră, îi condusese cu tot felul de cuvinte de suport până la poarta care dădea în stradă, unde o caleaşcă – lucru rar în acel timp – îi aştepta, şi seara, în timpul cinei, magistratul le spusese copiilor săi:

— Copiii mei, dacă vreodată cineva va dori, după moartea mea, să vă ceară această foaie volantă ce conţine declaraţiile lui Ravaillac pe roată, să spuneţi că această foaie nu se mai află în posesia voastră sau, mai bine, că ea n-a existat niciodată.

Cardinalul, cu cinci sau şase luni înainte de a începe povestea noastră, a chemat pe cei doi moştenitori de Fleury în cabinetul său şi i-a interogat. La început, aceştia au încercat să nege că ar şti despre existenţa acelei foi volante, aşa cum îi sfătuise tatăl lor, apoi, presaţi de întrebările cardinalului, după ce s-au sfătuit un minut, au sfârşit prin a-i spune tot ceea ce ştiau.

Dar mai ales faptul că ei nu ştiau absolut nimic despre cei doi vizitatori misterioşi care, după toate aparenţele, fiind cei doi proprietari ai foii, veniseră la tatăl lor ca s-o ceară şi, deci, o luaseră cu ei.

După vreo şase luni, dat fiind pericolul în care se găsea, cardinalul găsi de cuviinţă să reia cercetările.

Mai mult ca niciodată, aşa cum am văzut, această piesă completa edificiul pe care-l ridicase pentru a se pune la adăpostul loviturilor Mariei de Médicis, deci îi era foarte necesară. Mai mult ca niciodată, căuta această foaie cu disperare.

În acest timp, aşa cum spusese Père Joseph, providenţa făcuse atâtea pentru cardinal, încât era de prevăzut că nu se va opri tocmai acum din drumul pe care pornise.

Aşteptând să vadă ce se mai întâmplă şi ca o probă secundară, voia să aibă scrisoarea către Sully de la domnişoara de Gournay şi trebuia să afle dacă o păstrase Sully sau i-o înapoiase domnişoarei de Gournay.

În ceea ce priveşte restul poveştii, nimic nu era prea uşor de aflat.

Bătrânul ministru, sau mai bine zis vechiul prieten al lui Henric al IV-lea, locuia vara în castelul său de Villebon şi iarna, în palatul de pe strada Saint-Antoine, situat între strada Regală

şi strada L'Égout-Saint-Catherine. Mereu se asigura – fidel obiceiurilor sale – că era treaz şi se afla în birou de la ora cinci dimineaţa. Cardinalul scoase din buzunarul vestei sale un ceas magnific. Era ora patru dimineaţa.

La ora cinci şi jumătate precis, trecu pe la casa sa din piaţa Regală, ca să-şi ia pălăria, să-i prevină pe cei doi convivi aproape zilnic prezenţi la casa lui – Père Mulot şi Lafollone, parazitul său, pe care-i aştepta la masă, şi să-i spună lui Bois-Robert, bufonul său, că avea nevoie să discute cu el înainte de prânz. Apoi, cardinalul bătu la poarta locuinţei lui Sully, pe care i-o deschise un elveţian îmbrăcat ca sub domnia care începuse deja să se numească domnia Marelui Rege.

Să profităm de această vizită pe care o face Richelieu lui Sully, adică un ministru neapreciat la justa sa valoare de către posteritate, aflat în vizită la un ministru un pic prea lăudat de cei din trecut, ca să evocăm noi înşine pe una dintre personalităţile cele mai curioase de la sfârşitul veacului al XVI-lea şi începutul celui de-al XVII-lea. O personalitate destul de rău prezentată de istorici, care s-au mulţumit să-l privească în faţă, deci comentându-i fizionomia ceremonioasă, în loc să facă un tur şi să-l studieze sub aspecte diferite.

Maximilien de Béthume, duce de Sully, ajuns, la vremea de care ne ocupăm acum, la vârsta de şaizeci şi opt de ani, avea o singură pretenţie, şi aceasta se referea la naşterea sa. În loc să consimtă că descinde ca tatăl şi ca bunicul său, din casa conţilor de Béthume de Flandra, îşi făcuse un arbore genealogic în care-şi găsise originile într-un scoţian, numit Bethun, ceea ce-i oferea avantajul ca, atunci când îi scria arhiepiscopului de Glasgow, să i se adreseze cu „vărul meu". Mai avea şi o altă viziune, aceea de a-şi spune „aliat al Casei de Guise", prin Casa de Coucy, ceea ce-l făcea rudă cu împăratul Austriei şi cu regele Spaniei.

Sully, pe care toată lumea îl numea Rosny, fiindcă era născut în satul Rosny, aproape de Mantes, era, în ciuda rudeniei sale cu arhiepiscopul de Glasgow şi a alianţei sale cu împăratul Austriei şi cu regele Spaniei, un om destul de puţin important. Gabrielle d'Estrées, crezând că-şi va face din el un servitor devotat şi plângându-se, de altfel, de francheţea greoaie a domnului de Sancy, supraintendentul Finanţelor, a obţinut de la Henric al IV-lea ca acest curtezan urât să-i facă loc lui Sully. Henric al

IV-lea – acesta era un defect al marelui rege –, uituc până la ingratitudine şi uşuratic până la laşitate din cauza iubitelor sale, Henric al IV-lea, spuneam, nu şi-a mai amintit, sub presiunea egoistă a lui Gabrielle, că domnul de Sancy i-a adus pentru Curtea lui pe elveţieni, a pus ca gaj frumosul diamant ce-i poartă numele şi azi şi care face parte din diamantele Coroanei. Or, sacrificiile făcute pentru Franţa l-au adus pe sărmanul supraintendent al Finanţelor într-o stare de sărăcie atât de acută încât, departe de a se îmbogăţi, aşa cum va face succesorul său, a rămas sărac, l-a obligat pe Henric al IV-lea să-i ofere un arest provizoriu şi care nu era altceva decât permis de liberă trecere contra creditorilor săi. Astfel, bunul Sancy, cu un caracter destul de dificil, se lăsa uneori arestat ca un debitor ordinar şi condus până la poarta închisorii. Apoi, sosit aici, el le arăta creditorilor arestul, făcea reverenţe uşierilor şi îşi venea în fire.

Dar primul lucru pe care-l făcu Sully atunci când sosi vremea să-şi arate recunoştinţa faţă de Gabrielle d'Estrées a fost să fie necredincios amintirii care-l lega de ea. Când Henric al IV-lea, găsind în dorinţa lui de a se căsători cu Gabrielle avantajul de a avea copii gata făcuţi, vorbea serios despre mariaj, regele a găsit în Sully unul dintre cei care se împotriveau cu tărie acestei căsătorii.

Ideea lui Henric al IV-lea de a se căsători cu Gabrielle nu era o simplă fantezie de bărbat îndrăgostit. Voia să dea Franţei „o regină franceză”, lucru pe care Franţa nu-l avusese niciodată.

Henric al IV-lea, cu prodigiosul său simţ politic şi profunda cunoaştere a slăbiciunilor sale masculine, nu se amăgea deloc când îşi spunea că, oricare ar fi fost femeia cu care el se va căsători, ea ar fi avut o mare influenţă asupra destinelor statului. Se ştia că acest bărbat frumos care, în cele două ore pe care le afecta în fiecare zi afacerilor statului, tranşa problemele cele mai ardente cu o vivacitate de comandant militar, fiecare ştiind ce teribil căpitan era, care dorea din inimă să se creadă şi să fie crezut liber absolut în tot ceea ce hotăra, ei bine, se ştia că, în casa lui, soţia sau metresa va fi generalul care, din camera lor de culcare, dădea cel mai adesea ordine Consiliului.

Cu un astfel de rege, căsătoria era mai mult decât o afacere serioasă.

Prea puţin îi privea de spanioli să ştie că fuseseră învinşi la Argues şi la Ivry, dacă o regină spaniolă prin naştere sau prin

afecţiune ar îndepărta-o pe Gabrielle şi ar intra în patul regelui, iar din patul regelui ar pune mâna pe regat.

Atunci când Henric al IV-lea hotărâse să se recăsătorească, era printre puţinii suverani din Europa care purta spadă. Era un bărbat unic, învingătorul apărea în faţa Europei urcat pe un cal mare, cu panaşul alb d'Ivry. Ei bine, această spadă, cea a Franţei, nu trebuia să-i fie furată de la căpătâiul patului de o regină străină de neam.

Iată ceea ce un politician măreţ, ceea ce un om de geniu, ceea ce Richelieu înţelesese, de exemplu, dar Sully nu înţelesese deloc.

Sully, a cărui privire albastră şi dură şi al cărui ten roz, la cei şaizeci de ani ai săi, justificau originea sa, pretinsă sau adevărată, de scoţian, era mai mult temut decât iubit, chiar şi de Henric al IV-lea. Semăna teroarea peste tot, spune Marbault, secretarul lui Duplessy-Mornay, acţiunile sale ca şi privirea provocau spaimă celor din jur.

Înainte de toate era un soldat care purtase război toată viaţa sa: o mână activă, energică şi, lucru mai rar, o mână financiară. Ţinea în mâinile sale, în mod esenţial centralizate, războiul, Finanţele şi Marina. Dorea să ţină în acelaşi echilibru şi artileria. Gabrielle făcu prostia să-i dea, prin Henric al IV-lea, locul de mare maestru tatălui său, care era un om mediocru. Sully, necăutând decât ocazia de a se purta ca un ingrat, îl pretinsese pentru sine. Din ziua în care Gabrielle a făcut această nedreptate, şi-a semnat condamnarea de a nu mai fi niciodată regina Franţei.

Henric al IV-lea şi-a recunoscut cei doi fii, le recunoscuse şi titlurile princiare şi-i botezase cu aceste titluri. Secretarul de stat de Fresnes îi trimise lui Sully chitanţa botezului copiilor Franţei: „Nu sunt copiii Franţei", a spus Sully trimiţând chitanţa înapoi.

Regele nu mai insistă.

Era în Sully un fel de a-şi pune la încercare stăpânul, poate dacă Henric al IV-lea i-ar fi cerut, ar fi cedat. Dar aşa, regele a fost cel care a cedat. Atunci, Sully se convinse de-un lucru, că regele n-o iubea destul pe Gabrielle pe cât credea el.

Şi atunci, el îi aduse ei, care începuse să îmbătrânească, o rivală tânără, frumoasă mereu, mereu seducătoare: o casetă plină!

Gabrielle era, vai!, o casetă goală.

Caseta cea plină era a marelui duce de Toscana.

Acesta trimisese cu meu mulţi ani în urmă regelui portretul nepoatei sale cu un chip încântător, răspândind tinereţe şi prospeţime, în care obezitatea precoce a Mariei de Médicis putea fi desemnată „o sănătate înfloritoare”.

Gabrielle văzu portretul.

— Nu mă tem de portret, spuse ea, ci de casetă.

Henric al IV-lea fu pus, mai târziu, să aleagă între femeia sa şi bani.

Şi, cum nu se decidea prea repede în privinţa banilor, cineva i-a otrăvit femeia.

Exista la Paris un fost pantofar de Lucques, de neam maur, numit Zamet şi semnând cu toate titlurile în actele pe care le făcea: „Senior de şaptesprezece sute de mii de scuzi”, priceput în toate meseriile, apt să facă avere în toate meseriile pe care le încerca, Zamet, din timpul când era pantofar, ajunsese să-i facă un calapod lui Henric al III-lea – un calapod înalt, e adevărat – şi, ca să ne servim de un termen prezent în epocă –, un calapod pentru un picior de femeie. Henric al III-lea, încântat de un calapod atât de frumos, îl numi pe Zamet director al micilor cabinete, unde acesta creştea şi instruia doisprezece copii de cor – pentru că regele iubea foarte tare muzica.

Zamet începu să facă avere din această meserie. În momentul în care toată lumea avea nevoie de bani şi cel mai tare avea nevoie Liga, el împrumută pe toată lumea, celor din Ligă, spaniolilor şi chiar regelui Navarrei, pe care nimeni nu voia să-l împrumute. Prevăzuse oare mărirea lui Henric al IV-lea, aşa cum făcuse Crésus cu Cezar? în cazul acesta, prezenta o asemănare în plus cu celebrul bancher roman.

Acesta era omul ducelui Ferdinand.

Sully şi Zamet se înţeleseră.

Trebuia aşteptat momentul pentru a-l prinde. Dacă aveau privirea clară şi mâna sigură, partida era câştigată.

Sully o făcuse pe valetul pe lângă Gabrielle, o spune chiar el în memoriile sale. Într-o zi, în discuţiile lor, ea îl numise *valet.* Sully voia să fie valet, dar nu voia să fie numit astfel.

Se plânse lui Henric al IV-lea, iar Henric al IV-lea îi spuse lui Gabrielle:

— Îmi place mai mult un valet ca el decât zece iubite ca dumneata.

Venise ora aşteptată.

Ferdinand, ex-cardinalul, stătea la pândă, transportând peste Alpi otrava cu care-i ucisese pe fratele François şi pe cumnata Bianca.

Gabrielle era la Fontainebleau cu regele. Se apropia paştele. Confesorul ei îi ceru să sărbătorească paştele la Paris. Avu fatala idee să meargă să facă paştele la Zamet, un maur: asta trebuie să-i fi purtat ghinion!

Sully, care era certat cu ea, merse s-o vadă. De ce? poate pentru că nu putea să creadă că făcuse o astfel de imprudenţă.

Sărmana femeie se credea deja regină. Ca să-i placă lui Sully, se purta ca şi cum ar fi fost regina, spunând că ar vedea-o totdeauna pe ducesa de Sully cu plăcere la trezire şi la culcare. Furioasă, ducesa o acuză de impertinenţă.

— Lucrurile nu vor merge cum crede ea, i-a spus Sully ca s-o liniştească, vei vedea un rol foarte bine jucat şi o să vezi dacă această coardă prea întinsă nu se va rupe.

Evident, el ştia ce se va petrece.

Fără îndoială! Sully era un om de stat, altfel ar fi părăsit el Parisul ca să-i lase pe otrăvitori să opereze în libertate? A avut grijă să le ceară însă să-l ţină la curent cu evenimentele.

Vorbim despre otrăvitori, căci erau doi. Al doilea era un oarecare Lavarenne, care muri de emoţie pentru că o precupeaţă, în loc să i se adreseze cu nume de om, i-a spus pe numele unui peşte.

Chiar dacă Zamet era un ex-pantofar, Lavarenne era un ex-jucător[43].

Fusese o prostie din partea lui Henric al IV-lea, care-l luase din serviciul surorii sale, Doamna, unde el se bucura de mare faimă pentru că ştia să frigă puii. Ea l-a întâlnit într-o zi, în perioada în care făcuse avere. „Se pare, sărmanul meu

[43] O confuzie pe care o face Dumas. François-Pierre de la Varenne, celebru bucătar născut în 1618, deci după faptele povestite aici. În „Biografia lui Henric al IV-lea” (Paris, Editura „Les Belles Lettres”, 1998), personajul descris ca fiind valetul de cameră al lui Henric al IV-lea, numit Fouquet, zis la Varenne, confident activ al iubirilor regelui. Dumas adaugă: „Nefericitul a murit de frică pentru că o precupeaţă care-l agasa, în loc să-l cheme pe numele de familie, Fouquet sau La Varrene, l-a strigat cu un nume de peşte”.

Lavarenne, ai câştigat mai mult ducând biletele de dragoste ale fratelui meu decât să frigi puii pentru bucătăria mea”.

Această apostrofare a Doamnei explică eroarea precupeţei şi susceptibilitatea ex-bucătarului nostru.

El este cel căruia Sully i-a spus:

— Vreau să fiu primul care să ştie dacă, din întâmplare. Doamna ducesă de Beaufort[44] are vreun accident.

Lavarenne n-a uitat deloc. Sully a aflat primul despre accident.

El i-a povestit cum Gabrielle a căzut imediat bolnavă de o boală necunoscută, care a desfigurat-o în aşa fel încât, de teamă ca această figură să nu-l dezguste pe regele Henric al IV-lea, dacă nu şi-ar mai fi revenit, ea s-a hazardat, ca să nu-i pricinuiască o asemenea neplăcere, să-i scrie şi să-l roage să rămână la Fontainebleau, cu atât mai mult cu cât ea era moartă.

Şi Lavarenne adăugase la scrisoarea sa:

> *Şi eu sunt aici, ţinând pe această sărmană femeie ca şi moartă în braţele mele, necrezând că mai poate trăi măcar o oră.*

Astfel, cei doi ticăloşi erau atât de siguri de puterea otrăvii lor, încât Gabrielle, deşi trăia când i se scrisese biletul regelui, era declarată moartă, iar lui Sully i se spunea că „va muri”.

Dar ea nu muri atât de repede pe cât credeau cei doi. Agoniză până sâmbătă dimineaţa. Vineri seară, Lavarenne trimise un mesager la Sully. Acesta sosi la destinaţie când nu se înnoptase. Sully îşi sărută nevasta, care era în pat, şi-i spuse:

— Iubito, n-o să mergi deloc să asişti la trezirea şi la culcarea doamnei ducese. Coarda s-a rupt. Acum iat-o moartă, Dumnezeu să-i dea viaţă lungă şi bună!

Chiar el însuşi este cel care povesteşte, cam în aceşti termeni, lucrurile acestea în memoriile sale.

După ce Gabrielle a murit, Sully nu mai avea de trecut nici un obstacol ca să-l convingă pe Henric al IV-lea în privinţa Mariei de Médicis.

Dar, în intervalul dintre moartea lui Gabrielle şi nuntă, el a mai avut de întins o coardă până a rupt-o.

Această iubită a lui Henric al IV-lea a fost Henriette d’Entragues.

---

[44] Ducesă de Beaufort a fost titlul acordat de Henric al IV-lea lui Gabrielle d’Estrées.

Henric al IV-lea avea printre regii noştri caracteristica de a fi fost mereu îndrăgostit. Abia a dispărut Gabrielle, că se îndrăgosti de Henriette d'Entragues, fiica Mariei Touchet. Ca să-i cedeze, aceasta a cerut o promisiune de căsătorie, pentru ca fiica lui să cedeze, tatăl a cerut regelui o garanţie de cinci sute de mii de franci.

Regele îi arătă promisiunea de căsătorie lui Sully şi-i ordonă să numere tatălui cele cinci sute de mii de franci.

Sully a rupt promisiunea de căsătorie, dar a trimis jumătate de milion în monede de argint în camera care o preceda pe cea a regelui Henric al IV-lea. Banii erau în monede mici.

Intrând în camera sa, Henric al IV-lea merse până la genunchi printre monede cu *Caroli* şi *Henrici,* şi chiar printre florini, căci o parte din această sumă venea din Toscana.

— Ce naiba-i asta?, zise regele.

— Sunt cele cinci sute de mii de franci cu care doriţi să îi plătiţi domnului d'Entragues o dragoste pe care ne-o va livra prin fiica sa.

— La naiba!, spuse regele. Nu aş fi crezut niciodată că cinci sute de mii de franci au un asemenea volum. Încearcă să aranjezi totul doar pentru jumătate de sumă, dragul meu Sully.

Sully aranjă lucrurile pentru trei sute de mii de franci şi trimise banii, dar, cum prezisese regelui, Henriette d'Etrangues nu voi să-i ofere dragoste.

Nu e nevoie să mai spunem că Henric al IV-lea, cu riscul de a nu-i reuşi partida, a refăcut promisiunea de căsătorie ruptă de Sully.

Sully, pe care regele l-a chemat să refacă averea publică, n-a făcut prostia s-o piardă pe a sa, ca domnul de Sancy, când a participat la această redresare a finanţelor. Nu vrem să spunem că a fost hoţ sau delapidator de bani publici, dar ştia să facă afaceri, nepierzând nici-o ocazie să câştige. Henric al IV-lea ştia şi deseori glumea pe seama lui. Traversând curtea palatului Luvru şi vrând să-l salute pe rege, care era la balcon, într-o zi, Sully se împiedică.

— Nu vă miraţi de acest pas greşit, spuse regele. Dacă cei mai viguroşi dintre elveţienii mei ar avea atâtea oale de vin în cap câţi bani are Sully la subsuoară, ei nu s-ar mulţumi doar să se împiedice, ar cădea cât sunt de lungi.

Cu toate că era supraintendent al Finanţelor, Sully, la fel de avar pentru el, cât şi pentru Franţa, nu avea caleaşcă şi străbătea străzile Parisului pe cal. Şi cum călărea destul de prost, până şi copiii râdeau de el.

Niciodată n-a existat un supraintendent mai urât decât el. Un italian, venind pentru a cincea sau a şasea oară de la Arsenal, fără să fi fost anunţat de ceea ce avea de plătit, strigă atunci când văzu trei răufăcători spânzuraţi în piaţa Grève:

— O, voi, fericiţilor spânzuraţi, care nu aveţi nimic de-a face cu acest hoţ de Sully!

Sully nu avea totdeauna noroc aşa cum avusese cu italianul nostru, care se mulţumi să-i invidieze pentru soarta lor pe spânzuraţi doar că nu mai aveau de a face cu Sully. Un anume Pradel, fost şef al chelnerilor din casa mareşalului de Biron, nu se putea înţelege cu Sully care, nu numai că nu-i plătea gajul la jocuri, dar într-o zi încercă să-l dea afară luându-l de umeri. Cum asta se petrecea chiar în sufrageria lui Sully, iar masa era aşezată, Pradel luă un cuţit de pe masă şi-l urmări pe Sully până în casierie, unde acesta abia apucă să închidă uşa la timp ca să scape de solicitantul cel irascibil. Dar Pradel, cu cuţitul în mână, merse şi-l găsi pe rege, declarându-i că-i era perfect egal dacă va fi spânzurat, dar că va despica burta lui Sully. Acesta fu nevoit să plătească.

El a fost primul care a plantat ulmi pe drumurile publice, dar era atât de detestat, că oamenii tăiau copacii din plăcerea de a-l lovi pe Sully şi cum, după numele său era strigat Rosny, se spunea despre ulmi: Acesta este un *Rosny,* să facem din el un *Biron!*”[45].

Apropo de Biron, Sully a povestit în „Memoriile” sale că mareşalul şi douăsprezece dintre femeile galante de la Curte pregătiseră un balet şi, cum nu reuşeau să ajungă la capăt cu pregătirea, regele le spusese galantelor: „N-o să reuşiţi nimic dacă Rosny nu vă ajută”. Şi că baletul, odată ajutat, merse ca pe roate.

Se spune că – lucru destul de greu de probat când Sully n-a fost amintit decât în situaţiile în care era foarte încrâncenat, cu figura sa austeră de hughenot – Sully era nebun după dans.

În fiecare seară, până la moartea lui Henric al IV-lea – începând cu această dată n-a mai dansat niciodată –, un valet

[45] Aluzie la ducele de Biron, căruia i se tăiase capul.

de cameră al regelui, numit Laroche, îi cânta la lăută, şi Sully începea să danseze singur, având pe cap un coif extraordinar, cu care de obicei îşi acoperea capul în cabinetul de lucru.

Nu avea, e drept, decât doi spectatori, iar pentru ca serbarea să fie completă, cineva mergea uneori să caute câteva femei de reputaţie proastă, spune Tallemant des Réaux, care să ia parte la petrecere.

Ne vom mulţumi să spunem că reputaţia doamnelor era „îndoielnică”. Cei doi spectatori, care la nevoie, aşa cum am văzut, deveneau actori, erau preşedintele de Chevry şi domnul de Chevigny.

Dacă avea parte doar de o femeie uşoară ca să danseze în faţa lui, se putea mulţumi cu ducesa de Sully căreia, de altfel, dezordinea o nelinişte atât de puţin, că-n fiecare lună, dându-i banii necesari pentru întreţinere, Sully avea obiceiul să-i spună: atât pentru mâncare, atât pentru toalete, atât pentru amanţi.

Într-o zi, plictisit de a fi întâlnit pe scară atâţia oameni care nu aveau afaceri cu el şi care-l întrebau de ducesă, a pus să se facă o scară ce ducea direct la soţia sa. Atunci când scara a fost terminată, i-a spus ducesei:

— Doamnă, am pus să se facă o scară în mod expres pentru dumneata. Spune-le bărbaţilor pe care-i ştii să urce pe scara asta şi, dacă întâlnesc vreunul pe scara mea, îl voi face să sară toate treptele.

În ziua în care a fost numit mare-maestru al artileriei luă ca pecete o acvilă, ţinând în gheare fulgerul cu această deviză: „Zbor acolo unde îmi ordonă Jupiter”.

Deviza cardinalului Richelieu, care urca scara lui Sully la ora cinci şi jumătate dimineaţa, era, dacă vă amintiţi, „Acvila în nori”.

— Pe cine trebuie să anunţ?, spuse valetul care mergea în faţa matinalului vizitator.

— Anunţaţi, răspunse acesta surâzând la gândul efectului pe care vestea o va avea asupra gazdei, anunţaţi pe domnul cardinal de Richelieu.

11
Cele două acvile

Şi, într-adevăr, dacă vreodată o veste a produs un efect neaşteptat asupra sa, aceasta a fost cea care a lovit auzul lui de Sully atunci când a înţeles cine este inoportunul care venea să-l deranjeze înainte de a se lumina de ziuă.

Era ocupat să-şi scrie voluminoasele memorii pe care ni le-a lăsat şi păru foarte mirat atunci când auzi anunţul valetului.

Era îmbrăcat după moda anului 1610, deci aşa cum se îmbrăcau bărbaţii în urmă cu optsprezece sau douăzeci de ani, în velur negru, cu pantaloni şi vestă scurtă având mâneci cu tăietură pe lung, făcută din satin violet, purta o freză pretenţioasă, părul scurt, barba lungă, iar în această barbă era, ca şi în cea a lui Coligny, înfiptă o scobitoare ascuţită, în aşa fel încât să nu se mai deranjeze s-o caute prea departe. Cu toate că fusese la modă în trecut, acum mult timp, un capot gros de casă îi acoperea vesta şi cădea peste pantalonii de fetru. Îşi purta ordinele de diamant şi lanţurile la gât, ca şi cum ar fi trebuit, la ora obişnuită, să asiste la Consiliul lui Henric al IV-lea. Către prânz, atunci când timpul era frumos, îl vedeai, după ce lăsa capotul gros de casă, coborând din locuinţă şi urmat de patru elveţieni pe care-i întreţinea ca să-i servească de gardă. Se plimba sub arcadele palatului Regal, unde fiecare se oprea să-l privească cum se mişca grav şi încet, părând o fantomă din secolul trecut.

Fiecare dintre cei doi bărbaţi care se găseau pentru prima dată unul în faţa celuilalt era reprezentat de o deviză. „Aquila în Nubibus” era vulturul în nori, care din mijlocul norilor, pe jumătate acoperit de aceştia, conducea întreaga Franţă, reprezentând în mod admirabil pe ministrul care era totul şi prin care Ludovic al XIII-lea era rege. În timp ce, din contră, acvila care lansa fulgerul „Quo Jussa Jovis” îl desemna într-un mod mai puţin caracteristic pe Sully, braţul drept al lui Henric al IV-lea, dar neascultând decât atunci când Henric al IV-lea ordona şi neînsemnând nimic fără rege.

S-ar putea ca unii dintre cititorii noştri să se plângă pentru aceste detalii pe care le socotesc inutile şi vor spune că ele servesc pentru pitorescul şi imediatul acelor timpuri, sau că ştiu ei mai bine toate aceste detalii decât le ştiu eu, dar nu pentru

cei care ştiu aceste detalii mai bine sau tot la fel de bine ca mine le consemnez eu aici, căci aceştia pot sări peste ele. Noi le consemnăm aici pentru cei care nu le ştiu sau pentru cei care, mult mai numeroşi – atraşi de titlul ambiţios de „roman istoric” –, vor să afle câteva lucruri deosebite despre istoria noastră, în acest fel titlul romanului fiind justificat.

Tânăr în comparaţie cu Sully, Richelieu, care nu avea decât patruzeci şi doi de ani atunci, în timp ce Sully avea şaizeci şi opt, înaintă spre fostul prieten al lui Henric al IV-lea cu respectul pe care trebuia să-l aibă atât pentru vârstă, cât şi pentru reputaţia fostului ministru.

Sully îi arătă un fotoliu. Richelieu luă un scaun. Bătrânul orgolios, familiar cu eticheta vremii, fu sensibil la acest detaliu.

— Domnule duce, îi spuse cardinalul surâzând, vizita mea vă miră?

— Vă asigur, răspunse Sully cu bruscheţea sa obişnuită, că nu mă aşteptam la această vizită.

— De ce asta, domnule duce? Toţi miniştrii care au lucrat sau lucrează pentru posteritate – şi noi facem parte dintre aceştia – sunt solidari în fericirea, gloria şi măreţia domniei sub care au fost chemaţi să-şi pună serviciile în slujba Franţei. Aşadar, de ce eu, care servesc cu umilinţă pe fiu, n-aş fi venit să caut sfaturile, la cel care a servit atât de glorios pe tată?

— Bine, făcu Sully cu amărăciune, cine-şi mai aminteşte serviciile aduse din moment ce acela care le-a adus a devenit inutil? Bătrânul arbore mort nu este bun nici măcar să facă focul dacă nu i se face onoarea de a-l doborî la pământ.

— Deseori, lemnul mort străluceşte în noapte, domnule duce, pe când un lemn verde se pierde în obscuritate. Dar, să mulţumim Domnului, accept comparaţia. Veţi fi întotdeauna un stejar. Iar eu sper că-n ramurile dumneavoastră vă cântă armonios despre glorie păsările care se numesc amintiri.

— Mi s-a spus că faceţi versuri, domnule cardinal, aruncă, dispreţuitor, Sully.

— Da, în momentele mele grele, dar numai pentru mine, domnule duce. Apreciez poezia nu ca să fiu poet eu însumi, ci ca să fiu bun atunci când judec poezia şi să-i recompensez pe poeţi.

— Pe timpul meu, făcu Sully, domnii nu se ocupau de astfel de lucruri.

— Timpul vostru, maestre, răspunse Richelieu, a fost un timp glorios. În perioada aceea s-au înregistrat bătăliile de la Coutras, Arques, Ivry, Fontaine-Français. Tot atunci au fost reluate proiectele lui François I şi Henric al II-lea contra Casei de Austria şi dumneavoastră aţi fost unul dintre susţinătorii acelor proiecte şi ai acestei mari politici.

— Ceea ce m-a pus pe picior de război cu regina-mamă.

— Tot atunci se stabilea şi influenţa franceză în Italia, continuă cardinalul fără a da atenţie întreruperii, pe care, în acelaşi timp, o înregistra cu grijă în memoria sa. Atunci au fost cucerite Savoia, Bresse, Bugey şi le Valromey. Se susţineau atunci Ţările de Jos în lupta lor contra Spaniei. În Germania se apropiau luteranii de catolici. Tot atunci s-a iniţiat un proiect – şi dumneavoastră aţi fost printre primii care aţi aderat la acesta – a unei Republici creştine, în care toate diferendele să fie judecate de o dietă suverană, în care toate religiile să fie socotite pe picior de egalitate, republică ce urma să fie înarmată pentru a obţine domeniile confiscate sub puterea Juiliers de împăratul Mathias.

— Da, şi în mijlocul acestor frumoase proiecte, paricizii au venit cu idei de distrugere.

Richelieu înregistră a doua întrerupere, dar, ca şi la prima dintre ele, nu se opri din enumerarea unor merite ale gazdei sale.

— Deci, în vremuri atât de glorioase nu era deloc timp să alegi compania literelor, căci nu sub Cezar cel glorios s-au născut Horaţiu şi Virgiliu. Aceştia şi-au dat măsura talentului sub Augustus Octavian, pe care-l cântă în operele lor. Eu îi admir pe războinicii şi pe legislatorii acelor vremuri, domnule de Sully, nu-i dispreţuiţi nici dumneavoastră prea tare pe poeţii mei. Căci prin războinici şi prin legislatori devin imperiile puternice, dar prin poeţi ele devin luminate. Viitorul este o noapte, ca şi trecutul, poeţii sunt faruri atât ale trecutului, cât şi ale viitorului. Întrebaţi astăzi care sunt miniştrii şi generalii lui Octavian Augustus, îl vor numi pe Agrippa, toţi ceilalţi au fost uitaţi. Întrebaţi care sunt protejaţii lui Mecena şi vă vor răspunde, fără a sta pe gânduri, că aceştia se numesc Horaţiu, Varius sau Tibul. Ovidiu proscris este o pată neagră pentru nepotul lui Cezar. Nu pot fi Agrippa, nici Sully, lăsaţi-mă să fiu Mecena.

Sully privi cu mirare pe acest bărbat despre care i se spusese de zeci de ori „orgolioasa tiranie” şi care venea să-i amintească zilele glorioase ale puterii sale şi să pună grandoarea-i prezentă la picioarele grandorii sale trecute.

Îşi trase scobitoarea din barbă şi şi-o trecu între dinţi, lucru care ar fi putut face onoare unui om tânăr.

— Bine, bine, bine!, spuse el. Vă las poeţii în grijă, chiar dacă nu sunt capabili de realizări extraordinare.

— Domnule de Sully, spuse Richelieu, cât timp este de când aţi pus să se planteze ulmii care umbresc acum drumurile?

— Domnule cardinal, între 1598 şi 1604, deci acum douăzeci şi patru de ani.

— Erau la fel de frumoşi şi la fel de viguroşi când i-aţi plantat cum sunt şi astăzi?

— Pentru că au fost bine plantaţi.

— Da, eu ştiu că poporul, care se înşală foarte des asupra intenţiilor şi care n-a văzut umbra pe care o mână prevăzătoare a unui om grijuliu o semăna pe drumuri spre binele călătorilor obosiţi, a smuls o parte din ulmi, dar cei care au supravieţuit nu şi-au întins ramurile? Oare n-au acum mai multe frunze decât atunci?

— Ba da, spuse Sully încântat, şi când îi văd pe cei care au rămas aşa de viguroşi, aşa de verzi şi înalţi, aproape că mă consolez pentru cei care nu mai sunt.

— Ei bine, eu, domnule de Sully, continuă Richelieu, cred că tot astfel sunt şi poeţii mei. Critica va distruge şi va înlătura o parte din ei, dar cei care vor rămâne vor fi cu atât mai verzi şi mai puternici. Astăzi, eu am plantat un ulm numit Rotrou, mâine voi planta probabil un stejar care se va numi Corneille. Îi ud, îi îngrijesc. N-am să vi-i spun pe cei care au crescut singuri sub stăpânirea voastră: Desmarets, Bois-Robert, Mairet, Voiture, Chapelain, Gombauld, Baro, Raissiguier, La Morelle, Grandchamp, cei pe care-i ştiu eu… Nu este greşeala mea dacă ei o duc prost şi, în loc să facă o pădure, nu fac decât un tufiş.

— Fie, fie, fie!, spuse Sully. Pentru cei care muncesc mult – şi se spune că dumneavoastră sunteţi unul dintre aceştia, domnule cardinal, trebuie distracţii şi, în momentele dumneavoastră de visare, trebuie cu atât mai mult să vă cultivaţi grădina.

— Dumnezeu să binecuvânteze grădina mea, domnule de Sully, şi grădina asta să devină a lumii întregi.

— Dar, în sfârşit, presupun că nu v-aţi trezit la ora cinci dimineaţa ca să veniţi la mine şi să-mi faceţi complimente sau să-mi vorbiţi despre poeţii dumneavoastră, nu-i aşa?

— Mai întâi, eu nu m-am trezit la ora cinci dimineaţa, spuse surâzând cardinalul. Eu nu m-am culcat încă, iată tot. Pe vremea dumneavoastră, domnule de Sully, oamenii se culcau poate târziu şi se trezeau devreme, dar, oricum, se dormea. În vremea mea nu se mai doarme. Nu, n-am venit să vă fac complimente şi să vă vorbesc despre poeţii mei. Dar am găsit ocazia să trec pe aici şi n-am avut tăria s-o las să-mi scape. Am venit să vă vorbesc despre două lucruri, despre care dumneavoastră mi-aţi vorbit primul.

— Eu v-am vorbit despre două lucruri deja?

— Da.

— Dar n-am spus nimic…

— Scuzaţi-mă, când v-am reamintit despre marele proiect contra Austriei şi Spaniei, mi-aţi spus „Proiecte din cauza cărora m-am certat cu regina-mamă”.

— Este adevărat. Nu este ea oare austriacă prin mama sa, Jeanne, şi spaniolă prin unchiul ei, Carol-Quintul?

— Ba da, însă, în timpul acela, dumneavoastră aţi fost cel care a propus să fie regină a Franţei.

— Am făcut greşeala să dau un astfel de sfat regelui Henric al IV-lea, augustul meu stăpân. Şi după aceea, adeseori m-am căit pentru asta.

— Ei bine, aceeaşi luptă pe care aţi dus-o acum douăzeci de ani şi în care aţi fost învins o duc eu astăzi şi poate voi fi învins la rândul meu, spre nenorocirea Franţei, căci astăzi eu am împotriva mea două regine: pe cea tânără şi pe cea bătrână.

— Din fericire, spuse Sully făcând o grimasă ce semăna cu un surâs şi mestecându-şi scobitoarea, nu cea tânără este cea care are influenţă. Regele Henric al IV-lea iubea prea mult, fiul său nu iubeşte destul.

— V-aţi gândit vreodată, domnule duce, la diferenţa care există între tată şi fiu?

Sully îl privi pe Richelieu cu un aer batjocoritor, ca şi cum l-ar fi întrebat la rândul său „Dar dumneata te-ai gândit?”.

— Între tată şi fiu…, repetă el cu un accent straniu. Da, m-am gândit la asta, şi destul de des.

— Vi-l amintiţi pe tatăl său: numai activitate toată ziua, făcea douăzeci de leghe pe cal, iar seara juca mingea, mereu era în picioare, ţinând consiliul din mers, primind ambasadorii, plimbându-se prin sală, vânând de dimineaţa până seara, amestecându-se în toate, jucând ca să câştige, trişând atunci când nu câştiga, dând înapoi banii incorect câştigaţi, e adevărat, dar nu se putea împiedica să trişeze, cu nervi sensibili, cu o fizionomie surâzătoare, dar surâsul lui era totdeauna aproape de lacrimi, nobil până la nebunie, dar punând inima la mijloc până şi în cele mai mici capricii. Înşelând femeile, dar şi onorându-le. Primise de la natură, prin naştere, acel dar – care o face pe Sfânta Tereza să-l deplângă pe Satan care nu putea decât să urască – regele ştia să iubească.

— L-aţi cunoscut pe regele Henric al IV-lea?, zise cu mirare de Sully.

— L-am văzut o dată sau de două ori în tinereţea mea, spuse Richelieu, asta e tot. Dar l-am studiat foarte mult. Prin compensaţie cu el, să-l vedem pe fiu: încet ca un bătrân morocănos, şters şi cenuşiu ca un decedat, fără să se deplaseze prea mult, stând în picioare nemişcat, mereu lângă o fereastră, privind în jur, dar fără să vadă, vânând ca un automat, jucând, dar fără dorinţa să câştige, fără să se plictisească să piardă mereu, dormind mult, plângând puţin, neiubind nimic şi, ceea ce este şi mai rău, neiubind pe nimeni.

— Asupra acestui om, înţeleg, spuse Sully, nu aveţi nici-o apreciere.

— Ba da, căci, în mijlocul tuturor relelor enumerate, el are două calităţi: are orgoliul monarhiei şi este gelos pentru onoarea Franţei. Aceştia sunt cei doi pinteni pe care-i acţionez eu. Şi l-aş conduce spre măreţie dacă n-ar fi mama sa, mereu stându-mi în drum ca să apere Spania sau să susţină Austria când, urmând politica marelui rege Henric al IV-lea şi a marelui său ministru Sully, eu vreau să atac aceşti doi duşmani ai Franţei. Ei bine, am venit la dumneavoastră, maestre, pe care vă admir şi vă studiez, mai ales ca om al finanţelor, vin să vă cer părerea şi sprijinul contra geniului rău, cel care a fost şi inamicul vostru altădată şi este şi inamicul meu azi.

— În ce fel vă pot eu ajuta, zise Sully, pe dumneavoastră, despre care se spune că sunteţi mai puternic decât regele?

— Aţi spus că, în toiul derulării celor două proiecte, paricizii l-au lovit pe Henric al IV-lea.

— Am spus „paricizii” sau „paricidul?”

— Aţi spus „paricizii”.

Sully tăcu.

— Ei bine, continuă Richelieu apropiindu-şi scaunul de fotoliul lui Sully, amintiţi-vă bine tot ceea ce priveşte această dată fatală de 14 mai şi spuneţi-mi care vă sunt sfaturile pe care le-aţi primit atunci despre eveniment?

— S-au primit destule sfaturi, dar, din nefericire, li s-au dat prea puţină atenţie. Când providenţa veghează, se întâmplă cel mai adesea ca oamenii să doarmă. Dar, înainte de toate, regele Henric a comis două imprudenţe.

— Care sunt acelea?

— După ce a promis Papei Paul al V-lea reabilitarea iezuiţilor, i-a răspuns acestuia, atunci când îl presa să-şi ţină promisiunea: „Dacă aş avea două vieţi, mi-aş da bucuros una ca să o satisfac pe Sanctitatea Voastră, dar, neavând decât una, o păstrez pentru a fi în serviciul vostru şi pentru interesul problemelor mele”. A doua greşeală a fost să-l lase pe Concino Concini, cavalerul reginei, ilustrisima puşlama, să fie insultat în plin parlament. Regina s-a crezut înjosită văzându-l pe cavalerul său servant ţintă a jignirilor, pe strălucitul învingător al luptătorilor cu lancea, cel care eclipsase prinţi, bătut de oamenii legii, escrocat de clerici. Ea făgăduise regelui o vendetă italiană şi închise inima oricărui sfat care i se dăduse şi oricărei păreri.

— Aceste păreri nu fuseseră date în mod deosebit de o femeie, numită doamna de Coëtman?, spuse Richelieu.

Sully tresări.

— Da, mai ales, spuse el. Dar au mai fost şi altele. A fost un oarecare Lagarder, care se găsea atunci la Napoli, la Hébert, care îl prevenise pe rege că d’Épernon îl va ucide. A mai fost un anumit Labrosse, care n-a putut fi găsit nicicum şi care, pe 14 mai, dimineaţa, l-a prevenit pe domnul de Vendôme că, la trecerea dinspre 13 spre 14 mai, momentul va fi fatal regelui, căci nu ştiu dacă aţi calculat influenţa pe care o are cifra 14 asupra naşterii, vieţii şi morţii regelui Henric al IV-lea.

— Nu, răspunse Richelieu, care slăbi coarda ca să fie mai sigur că ajunge la scopul său.

— Ascultaţi atunci, spuse cel care calculase şi redusese totul la ştiinţa cifrelor: 1) Regele Henric al IV-lea s-a născut în veacul al paisprezecelea, a paisprezecea decadă şi paisprezece ani după naşterea Domnului nostru: 2) prima sa zi a fost 14 decembrie şi ultima a fost 14 mai: 3) Avea paisprezece litere în numele său, Henri de Navarra: 4) A trăit de patru ori câte paisprezece ani, de patru ori paisprezece zile şi paisprezece săptămâni: 5) A fost rănit de Jean Chatel la paisprezece zile după 14 decembrie, în anul 1594, dată între care se scurg paisprezece ani până la moartea sa, paisprezece luni şi de paisprezece ori câte cinci zile: 6) La 14 mai a câştigat bătălia de la Ivry: 7) Delfinul, care domneşte azi, a fost botezat la 14 august: 8) Regele a fost ucis la 14 mai, paisprezece secole, paisprezece perioade a câte cinci ani după întrupare: 9) Ravaillac a fost executat la paisprezece zile după moartea regelui: 10) în sfârşit, o sută cincisprezece ori paisprezece fac 1610, cifra miilor anului în care a murit.

— Da, e curios şi straniu totodată, spuse Richelieu. Nu ştiţi că fiecare are cifra sa fatidică, dar, insistă el, această doamnă de Coëtman nu vi s-a adresat deloc dumneavoastră, domnule duce?

Sully lăsă capul în jos.

— Cei mai buni şi cei mai devotaţi, spuse el, au orbirile lor şi, în timpul acela i-am vorbit regelui despre asta. Dar regele a ridicat din umeri şi a zis: „Ce vreţi, Rosny – continua să mi se adreseze pe numele de naştere, deşi chiar el mă făcuse duce de Sully – cum va vrea Dumnezeu”.

— Asta a fost scris într-o scrisoare pe care aţi primit-o, nu-i aşa, domnule duce?

— Da.

— Cui era adresată scrisoarea?

— Mie, ca să i-o dau regelui.

— De cine vă fusese adresată?

— De doamna de Coëtman.

— Dar a venit cumva la dumneavoastră o altă doamnă care v-a dat-o?

— Domnişoara de Gournay.

— Şi mai spuneţi-mi, domnule duce, remarcaţi că nu este vorba despre mine, ci de onoarea şi binele Franţei în numele căreia vă întreb…

Sully făcu un semn din cap arătând că era gata să răspundă:

— Această scrisoare, de ce n-aţi dat-o, cel puţin, regelui?

— Pentru că scrisoarea pomenea de mai multe ori numele reginei Maria de Médicis, pe cel al lui Concini şi pe cel al lui d'Épernon.

— Aţi păstrat scrisoarea asta, domnule duce?

— Nu, am dat-o înapoi.

— Pot să vă întreb cui?

— Celei care mi-o adusese, domnişoara de Gournay.

— Aveţi ceva împotrivă, domnule duce, să-mi scrieţi aceste cuvinte pe o foaie de hârtie. „Domnişoara de Gournay este autorizată să dea domnului cardinal de Richelieu scrisoarea adresată la 11 mau 1610 domnului duce de Sully de către doamna de Coëtman?”

— Nu, dacă domnişoara de Gournay vă refuză. Dar în mod sigur vă va da scrisoarea, fiind săracă şi având mare nevoie să fie luată în seamă de dumneavoastră, fără să fie nevoie de autorizaţia mea.

— Şi totuşi, dacă refuză?

— Trimiteţi un mesager şi el vă va aduce autorizaţia de care aveţi nevoie.

— Şi acum, un ultim cuvânt, domnule de Sully, şi veţi avea dreptul la toată recunoştinţa mea.

Sully se înclină.

— Exista la domnul Joly de Fleury, într-o casetă închisă, pe strada Saint-Honoré colţ cu Bons-Enfants, procesul făcut de parlament lui Ravaillac.

— Caseta a fost reclamată şi dusă la palatul de Justiţie unde a dispărut într-un incendiu. De altfel, domnul Joly de Fleury nu a fost decât în posesia procesului-verbal dictat de Ravaillac pe eşafod, când era chinuit de cleşte şi plumb topit.

— Această foaie cu procesul-verbal nu se găseşte acum în mâinile familiei de Fleury.

— Ea a fost dată, într-adevăr, de domnul Joly de Fleury, înainte de moartea sa.

— Ştiţi cui?, zise Richelieu.

— Da.

— Ştiţi!, strigă el neputând să-şi reprime o mişcare de bucurie. Atunci, atunci, puteţi să-mi spuneţi, nu-i aşa? Această foaie de hârtie este salvarea mea, care nu înseamnă nimic, dar în ea se găsesc gloria, grandoarea, onoarea Franţei. În numele cerului, spuneţi-mi cui a fost dată această foaie de hârtie!

— Imposibil.

— Şi de ce este imposibil?

— Am făcut un jurământ.

Cardinalul se ridică.

— Din moment ce ducele de Sully a făcut un jurământ, spuse el, cinstesc jurământul ducelui de Sully, dar, într-adevăr, o fatalitate apasă asupra Franţei.

Şi, fără a încerca să-l convingă pe Sully cu un singur cuvânt măcar, se înclină adânc în faţa lui, primi din partea fostului ministru un salut politicos, dar moderat, şi se retrase începând să se îndoiască de această providenţă de care Père Joseph îi vorbise.

12
Cardinalul, în halat de casă

Cardinalul se întoarse la el, în casa din piaţa Regală, spre ora şapte dimineaţa, le dădu drumul oamenilor cu lectica, care fură mulţumiţi de plată şi, în consecinţă, satisfăcuţi de noaptea trecută, se culcă două ore şi, spre ora nouă şi jumătate dimineaţa, coborî în cabinetul de lucru în papuci şi halat de casă.

Acest cabinet era universul ducelui de Richelieu. Lucra aici între douăsprezece şi paisprezece ore pe zi. Aici dejuna cu confesorul său, cu bufonii şi cu paraziţii. Uneori chiar dormea aici pe o canapea mare, în formă de pat, pe care se arunca atunci când politica îi dădea prea mare bătaie de cap. De obicei lua masa cu nepoata sa. Nimeni nu intra în acest cabinet care închidea în el toate secretele de stat, cel puţin dacă nu era chemat aici de Richelieu, în afară de secretarul său Charpentier, om pe care cardinalul putea conta ca pe sine însuşi.

Odată intrat, el îl făcea să deschidă diferite uşi pe Charpentier, exceptând totuşi uşa care dădea către Marion Delorme, a cărei cheie numai el o avea.

Cavois comisese indiscreţia să spună că – uneori, când cardinalul, în loc să urce în camera lui şi să se culce în patul său, se arunca îmbrăcat pe canapeaua din cabinet –, auzise în timpul nopţii o voce al cărei timbru el presupunea a fi al unei femei, voce care dialoga cu cea a cardinalului.

Gurile rele spuneau că – şi zvonul se răspândi repede – Marion Delorme era aceea, pe atunci în floarea tinereţii şi a frumuseţii sale, căci avea abia optsprezece ani. Femeia trecea prin zid ca o zână sau ca o silfidă prin gaura cheii şi venea să discute cu cardinalul lucruri care n-aveau nici-o legătură cu politica.

Dar nimeni nu putea spune cu siguranţă c-o văzuse vreodată la cardinal.

De altfel, noi, care am pătruns în acest cabinet redutabil şi ale cărui secrete le cunoaştem, noi ştim că exista o cutie cu scrisori prin care cardinalul coresponda cu frumoasa lui vecină. Marion Delorme nu avea, deci, nevoie să vină la cardinal, şi nici cardinalul să se ducă la Marion.

În ziua aceea probabil că avea câteva lucruri să-i spună căci, în acelaşi fel în care am văzut deja că a făcut-o, abia intrat în

cabinetul său, scrise două rânduri pe o bucată de hârtie, deschise uşa care comunica între cele două clădiri, făcu să alunece hârtia sub uşa a doua, trase de clopot şi închise prima uşă.

Această hârtie – noi putem spune cititorilor, pentru care nu aveam nimic de ascuns – conţinea următoarele întrebări:

> *De câte ori, timp de opt zile, a venit contele de Moret la doamna de la Montagne? îi este fidel sau infidel? în general, ce se ştie despre el?*

Ca de obicei, biletul era semnat „Armand”.

Dar, trebuie s-o spunem, scrisul şi semnătura erau modificate şi n-aveau nimic în comun cu scrisul şi semnătura marelui ministru.

După care îl chemă pe Charpentier şi-l întrebă cine era în salonul vecin.

— Reverendul Père Mulot, domnul de Lafollone şi domnul de Bois-Robert, răspunse secretarul.

— Foarte bine, chemaţi-i înăuntru.

Am spus deja că ministrul dejuna de obicei alături de confesorul său, bufonii, paraziţii şi, dacă cititorii se vor mira

de societatea în care-l plasăm pe confesorul Eminenţei Sale, putem să le spunem că Père Mulot nu era unul dintre acei iezuiţi rigizi şi moralişti care să-i încarce pe păcătoşi cu Pater Noster şi Ave Maria.

Nu, părintele Mulot era, înainte de toate, un prieten al cardinalului. Cu unsprezece ani înainte, în timpul asasinării mareşalului d'Ancre, atunci când regina-mamă fusese exilată la Blois, iar cardinalul la Avignon, Père Mulot, fie din amiciţie pentru tânărul Richelieu, fie pentru că avea încredere în steaua lui, vânduse tot ceea ce avea, strânsese trei sau patru mii de scuzi şi-i dusese pe toţi cardinalului care pe atunci nu era decât episcop de Luçon. Conform modului său de a spune faţă de toată lumea ce gândea, nu-i era ruşine de ceea ce făcuse. Dar, mai ales din pricina vinului prost pe care-l bea, devenea cu atât mai de neînţeles, cu cât, în mod normal, era un om de înţeles şi cumsecade. Într-o zi, când lua masa la domnul d'Alaincourt, guvernator al Lyonului, şi era nemulţumit de vinul care-i era servit, îl chemă pe lacheul care îi turnase vinul şi-l luă de ureche:

— Prietene, îi spuse, eşti un ticălos dacă nu-l anunţi pe stăpânul tău că, poate nici nu ştie asta, crede că ne dă vin şi nouă ni se serveşte poşircă.

Acestui cult pe care-l avea pentru vin preotul nostru îi asortase un dar din naştere, un nas asemenea celui lui Baradolf, veselul tovarăş al lui Henric al IV-lea, nas ce-i putea servi seara de felinar, în aşa fel încât, într-o zi, pe când nu era decât episcop de Luçon, domnul de Richelieu proba câteva pălării de castor şi părintele Mulot îl privea. Cardinalul îl întrebă:

— Îmi vine bine pălăria?, rosti el.

— Ar fi şi mai potrivită Măreţiei Voastre, răspunse Bois-Robert, dacă ar avea culoarea nasului preotului dumneavoastră.

Bravul Mulot nu-i iertă niciodată, dar niciodată această glumă lui Bois-Robert.

Al doilea conviv aşteptat de cardinal era un gentilom din Touraine, numit Lafollone. Era un fel de gardian pe care cardinalul îl folosea, el fiindu-i dat de rege înainte să aibă gărzile sale – ca să-i împiedice pe neaveniţi să-l deranjeze inutil sau pentru lucruri de mică importanţă. Acest Lafollone era un mare mâncău, cam tot atât de mare, pe cât de mare băutor era Mulot

şi, ca să-i vadă cum mănâncă şi cum beau pe cei doi, cardinalul îi invita cu plăcere în fiecare zi. Când alţii spuneau că le plăcea să se plimbe, că le plăcea să vâneze, că le plăcea să facă baie, el îi spunea invariabil că-i plăcea să mănânce! De unde reieşea că, deşi cardinalul avea gărzile sale, nu s-ar fi putut dispensa nici de Lafollone.

Al treilea conviv, sau, mai degrabă, a treia persoană căreia cardinalul îi spusese să vină la masă era François de Metel de Bois-Robert, unul dintre colaboratorii săi sau, mai degrabă, bufonul său. Mai întâi, nimeni n-ar fi ştiut să spună de ce era Bois-Robert atât de dezaprobat. Se salvase din Rouen, unde era avocat, dintr-o afacere urâtă în care-l târâse o tânără care-l acuza că i-a făcut doi copii. Sosind la Paris, se pripăşise pe lângă cardinalul du Perron, apoi încercase să treacă în serviciul cardinalul Richelieu şi, aşa cum am spus, acestuia nu-i era deloc simpatic. De multe ori, el îşi certa oamenii că nu ştiau să se descotorosească de el.

— Eh, domnule, îi spuse într-o zi Bois-Robert, lăsaţi mereu câinii să mănânce firimiturile de la masa dumneavoastră. Nu mai aveţi nevoie de un câine?

Această umilinţă îl dezarmă pe cardinal şi nu numai că-l primi printre prietenii lui, dar, mai mult, de atunci nu se putu lipsi de el.

Când cardinalul era binedispus, îi spunea doar La Bois, fără Robert, datorită unui dar pe care-l făcuse domnul de Châteauneuf din lemnele venite din Normandia.

Bois-Robert era jurnalul de dimineaţă al cardinalului: prin el, cardinalul ştia tot ce se petrecea în republica literelor, care începuse să se consolideze. Apoi, bietul om avea o inimă bună şi-l ghida pe cardinal în binefacerile pe care le răspândea în lumea aceasta şi, uneori, de voie – de nevoie, o forţa să se deschidă când această lume voia să rămână închisă din motive de ură sau gelozie. Bois-Robert, în felul său, îi dovedea că cel care poate să se răzbune nu are nevoie de ură, iar cel care este puternic n-ar trebui să fie gelos.

Se înţelege că, din cauza eternei tensiuni pe care o provoca politica, din cauza acestor ameninţări cu conspiraţii, a luptei îndârjite contra tuturor celor care-l înconjurau, cardinalul avea nevoie, din timp în timp, să se lase înconjurat de veselie, căci

aceste alternări deveniseră pentru el un fel de igienă: un arc prea întins şi, mai ales, un arc totdeauna întins poate plesni.

În special, după nopţi ca aceea care abia trecuse, avea nevoie să se afle în societatea celor trei bărbaţi cu care am văzut că-şi petrecea timpul, oprindu-se din munca epuizantă şi înlăturând gândurile negre şi premoniţiile sumbre, angoasele şi oboseala.

De altfel, celelalte poveşti pe care le putea auzi acum de la Bois-Robert – era sigur, cel puţin aşa îşi propusese – le va afla de la domnişoara de Gournay.

Imediat ce scrisoarea lui pentru Marion Delorme fusese depusă pe culoar, îi ordonă, aşa cum am spus înainte, lui Charpentier să deschidă celor trei convivi.

Charpentier deschise uşa.

Bois-Robert şi Lafollone, dându-şi întâietate, ocupau trecerea, pe când Mulot, fiind într-o stare de spirit mai agresivă, îi despărţi pe cei doi şi trecu primul.

Ţinea în mână o scrisoare.

— Oh! oh!, făcu Richelieu, dar ce aveţi acolo, dragul meu abate?

— Ce am?, strigă Mulot tremurând. Am, că sunt furios!

— Şi de ce eşti furios?

— Să nu-mi facă ei asta niciodată!

— Cine?

— Cei care îmi scriu din partea dumneavoastră.

— Bunule Dumnezeu! Cine sunt cei care s-au băgat în scrisoarea dumitale?

— Nu scrisoarea este de vină. Dimpotrivă, contrar obiceiului oamenilor voştri, ea este destul de politicoasă.

— Dar cine e rău, atunci?

— Adresa. Ştiţi foarte bine că nu sunt preotul dumneavoastră, de vreme ce, dacă aş consimţi să fiu preotul cuiva, acesta ar fi mai mare decât dumneavoastră. Eu sunt canonic la Sainte-Chapelle.

— Şi atunci ce au scris în adresă?

— Au scris: Domnului, domnului Mulot, preotul Eminenţei Sale – proştii!

— Ce?, zise cardinalul râzând, căci se îndoia de o asemenea grosolănie. Dacă eu sunt cel care am scris adresa?

— Dacă sunteţi dumneavoastră, asta nu m-ar mira prea tare. Asta n-ar fi, mulţumesc lui Dumnezeu, prima prostie pe care aţi fi făcut-o!

— Mă bucur să aflu că asta vă contrariază.

— Asta nu mă contrariază, ci mă exasperează!

— Cu atât mai bine.

— De ce cu atât mai bine?

— Pentru că nu sunteţi niciodată atât de fericit ca atunci când vă mâniaţi şi, cum mie îmi place să vă mânii, n-am să vă mai scriu decât pe adresa: Domnului Mulot, preotul Eminenţei Sale.

— Faceţi asta şi o să vedeţi!

— Ce am să văd?

— O să vedeţi că vă voi lăsa să mâncaţi singur!

— Bine, o să-l trimit pe Cavois să vă caute.

— Nu voi mânca!

— O să vă facă să mâncaţi cu forţa.

— N-am să beau!

— O să se deschidă sub nasul dumitale sticle cu vin vechi, de clos-vougeot şi de chambertin.

— Gata! Tăceţi! Tăceţi, vă rog!, strigă Mulot, la capătul exasperării şi mergând spre cardinal cu pumnii strânşi. Aflaţi, vă spun cu voce tare, sunteţi un om răutăcios!

— Mulot! Mulot!, spuse cardinalul prăpădindu-se de râs, în timp ce interlocutorul său se făcuse stacojiu de furie, o să te pun la arest!

— Sub ce pretext?

— Sub pretextul că ai dezvăluit secretul confesiunii!

Asistenţii izbucniră în râs, în timp ce Mulot rupea scrisoarea bucăţele şi o arunca în foc.

În timpul discuţiei lor se aduseseră pe masă bucate una şi una.

— Ah, iată ce avem la masă, zise Lafollone. Să vedem dacă pentru asta merită să deranjeze un brav gentilom care a mâncat deja acasă.

Şi, ridicând platourile pe rând:

— Ah, iată! Clapon cu sos alb à la royale, salam de fluierar şi ciocârlie, două becaţe fripte, ciuperci tocate à la provençale, raci gătiţi ca la Bordeaux, la nevoie, te poţi sătura cu astea.

— Oh, la naiba!, făcu Mulot, mâncarea va fi totdeauna destulă, fiecare dintre noi ştie că domnul cardinal socoteşte ca

păcat mortal lăcomia, dar acum trebuie să examinăm vinurile. Bouzy roşu! Hm! Bordeaux de mare podgorie. E bun pentru oamenii care au rău la stomac, ca toate vinurile de Bordeaux. Trăiască vinul de Bourgogne! Pommard, Moulin-à-vent, se putea şi mai bine, dar, în sfârşit, ne putem mulţumi, totuşi, cu ce avem.

— Cum, dragă abate, aveţi la masă şampanie, Bordeaux, Bourgogne şi nu găsiţi că astea toate sunt destule?

— Nu spun că nu sunt destule, spuse Mulot, potolindu-se, spun numai că ar fi putut fi şi mai bine.

— Mănânci şi tu cu noi, Le Bois?, zise cardinalul.

— Eminenţa Sa să mă scuze. M-a chemat să vin în dimineaţa asta, dar nu mi-a vorbit de masă şi eu am dejunat cu Racan care şi-a scos nădragii în văzul lumii, la intersecţia străzilor Vieille du Temple şi Saint Antoine...

— Ce naiba vrei să-mi povesteşti? Aşezaţi-vă la masă, Mulot. Aşezaţi-vă şi dumneavoastră, Lafollone. Şi gata, vreau linişte, ca să-l ascultăm pe domnul Le Bois, care ne va spune câteva minciuni.

— Să povestească! Să povestească!, spuse Lafollone. Eu n-o să-l întrerup. Să ne aşezăm la masă.

— Beau acest pahar de Pommard în cinstea voastră, maestre Le Bois, spuse Mulot cu un rest de ranchiună, dar să fiţi mai amuzant decât de obicei.

— Nu pot face povestea mai amuzantă decât este, spuse Bois-Robert, deoarece eu spun numai adevărul.

— Adevărul, spuse cardinalul, despre cel care are obiceiul să-şi scoată nădragii în plină stradă, la ora opt şi jumătate dimineaţa, pe o bornă.

— Monseniorul să meargă să vadă. Eminenţa Voastră ştie că Malherbe locuieşte doar la o sută de paşi de aici, pe strada Tournelles.

— Da, ştiu asta, spuse cardinalul care, mâncând foarte puţin din cauza stomacului său bolnav, putea vorbi atunci când mânca.

— Ei bine!, se pare că aseară au luat parte la o orgie împreună cu Ivrande şi Racan, în locuinţa lui Malherbe, care nu are decât o cameră. Cei trei companioni, morţi de beţi, s-au culcat în aceeaşi cameră. Racan s-a trezit primul. Se pare că avea de făcut ceva important foarte devreme. Se spală, ia

pantalonii lui Ivrande drept izmenele sale, le pune pe ale sale pe deasupra, îşi termină toaleta şi iese. Cinci minute după asta, Ivrande vrea să se scoale la rândul lui şi nu-şi găseşte pantalonii. „La naiba!, spune Malherbe, cred că e maestrul Racan, un zăpăcit şi un distrat, cel care le-a luat!” Şi atunci, Ivrande ia pantalonii lui Malherbe, care mai era încă în pat, şi, în ciuda strigătelor lui, iese alergând ca să-l ajungă pe Racan din urmă pe care-l zăreşte mergând grav, cu un fund de două ori mai mare decât al lui, ceea ce îl împiedica la mers. Ivrande îl ajunge şi-şi cere izmenele, „pe cinstea mea, tu ai dreptate”, îi spune Racan. Şi, fără prea multă discuţie, se aşează, aşa cum am avut onoarea să spun deja Eminenţei Voastre, în colţul străzii Saint-Antoine cu strada Vieille-du-Temple, în locul cel mai umbrit din Paris, îşi scoate întâi pantalonii de deasupra, apoi pe cei de dedesubt, îi dă pe aceştia lui Ivrande şi şi-i pune pe ai săi. Am ajuns la locul faptei chiar în momentul acela şi m-am oferit să-i plătesc masa lui Racan. Întâi a refuzat, spunând că nu s-ar fi sculat atât de dimineaţă dacă n-ar fi avut o treabă importantă de făcut, dar, când a vrut să-şi amintească ce treabă avea de terminat, n-a putut ajunge la capătul firului. Şi numai la sfârşitul mesei, bătându-şi fruntea, a spus: „Mi-am amintit ce aveam de făcut!”.

— Şi ce anume avea de făcut?, întrebă cardinalul curios, care, ca întotdeauna, asculta cu o plăcere nebună poveştile lui Bois-Robert.

— Trebuia să meargă să ceară veşti despre sănătatea doamnei de Rambouillet, care, după accidentul avut de fiul ei, marchizul de Pisany, are febră.

— Într-adevăr, spuse cardinalul, ştiu de la nepoata mea că este bolnavă, mi-ai adus aminte, Le Bois. Să-i ceri noutăţi şi din partea mea dacă treci pe la…

— Inutil, Monseniore.

— De ce este inutil?

— Pentru că s-a vindecat.

— Cine a tratat-o?

— Voiture.

— Dar ce, el este medic? De când?

— Nu, Monseniore, dar Eminenţa Voastră va vedea că nu-i nevoie de un doctor ca să te vindece de febră.

— Cum asta?

— Nu ai nevoie decât să ai doi urşi.

— Cum asta, doi urşi?

— Da, amicul nostru Voiture auzise spunându-se că, făcând o surpriză unei persoane care are febră, o poţi vindeca dacă vei căuta ceva ieşit din comun. Mergând pe stradă şi gândindu-se la ce surpriză să-i facă doamnei de Rambouillet, s-a întâlnit cu doi îmblânzitori de urşi, care-şi duceau cu ei animalele dresate. „La naiba!, şi-a spus el, iată ceva pe gustul meu!”. I-a luat cu el pe cei doi munteni savoiarzi cu animalele lor şi i-a condus imediat la palatul Rambouillet. Marchiza era aşezată aproape de foc, în spatele unui paravan. Voiture a intrat cu pas de lup, a apropiat două scaune de paravan şi a aşezat urşii pe cele două scaune. Doamna de Rambouillet a auzit zgomote, urşii suflau greu, şi a vrut să vadă ce se întâmplă. S-a întors şi a zărit deasupra capului ei două boturi grohăind. A crezut că moare de frică, dar febra i-a încetat.

— Oh, frumoasă istorie, spuse cardinalul. Ce crezi despre asta, Mulot?

— Cred că-n ochii lui Dumnezeu toate mijloacele sunt bune, spuse preotul, că vinul dă frumuseţe şi înţelepciune religiei, numai să fie binecuvântat.

— Doamne! Ce predicator! în ce companie pune el pe Dumnezeu! Cu Voiture, un savoiard şi cei doi urşi ai săi. Şi toate astea la marchiza de Rambouillet!

— Dumnezeu e peste tot, spuse preotul, ridicând ochii şi paharul spre cer. Dar dumneavoastră, Monseniore, nu credeţi în Dumnezeu!

— Cum nu cred în Dumnezeu?

— Nu mi-aţi spus că acum credeţi în el, spuse abatele fixându-l pe cardinal cu ochii săi mici şi negri, luminaţi de nasul roşu.

— Dar bineînţeles că eu cred în Dumnezeu!

— Atunci de ce, în ultima voastră confesiune, mi-aţi declarat că nu credeţi deloc?

— Lafollone! Le Bois!, strigă râzând cardinalul, să nu credeţi un cuvânt din ce spune Mulot. E atât de beat că a început să confunde spovedania cu examenul lui de conştiinţă. Ai terminat, Lafollone?

— Închei acum, Monseniore.

— Bine. Imediat ce veţi termina, spuneţi mulţumesc şi plecaţi, lăsaţi-mă singur. Vreau să-l rog pe Le Bois să-mi facă un serviciu.

— Şi eu, Monseniore, spuse Le Bois, vreau să vă prezint o petiţie.

— Încă un protejat!

— Nu, Monseniore, o protejată.

— Le Bois! Le Bois! Te înşeli, prietene. Te rătăceşti.

— Oh, Monseniore, are şaptezeci de ani!

— Şi ce face protejata ta?

— Versuri, Monseniore.

— Versuri?

— Da, şi chiar foarte frumoase. Vreţi să ascultaţi câteva?

— Nu, asta l-ar adormi pe Mulot şi i-ar face indigestie lui Lafollone.

— Doar patru versuri.

— Oh, pentru patru versuri nu există inconvenient.

— Ţineţi asta, Monseniore, spuse Bois-Robert prezentând lui Richelieu o gravură înfăţişând-o pe Jeanne d'Arc care era aşezată pe un fotoliu. Jos avea un motto de patru versuri, care atrăgea atenţia mai greu, căci priveai întâi gravura.

— Dar asta este o gravură şi tu-mi vorbeşti despre versuri, spuse el.

— Citiţi sub gravură, Monseniore!

— Ah, da, acum văd. Foarte bine.

Şi cardinalul citi cele patru versuri.

Poţi tu, Fecioară din ceruri, să împaci
Dulceaţa privirii tale cu această spadă,
Dulceaţa privirii mele, mângâind patria mea,
Cu spada furioasă care să-i redea libertatea?

— Vai, vai, vai!, făcu mirat cardinalul şi reluă lectura versurilor. Dar versurile acestea sunt foarte bune. Au o turnură mândră şi puternică. Ale cui sunt?

— Puteţi citi numele autorului, este scris dedesubt, Monseniore.

— Marie Le Jars, domnişoară de Gournay. Cum?, strigă cardinalul, versurile acestea sunt scrise de domnişoara de Gournay?

— De domnişoara de Gournay, Monseniore.

— Cea care a scris un volum intitulat „Umbra”?
— Cea care a scris o carte numită „Umbra”.
— Dar chiar la ea voiam să te trimit, Le Bois!
— Ca să vedeţi cum se potriveşte!
— Ia caleaşca mea şi mergi s-o aduci aici.
— Nefericitule!, făcu Mulot. Trebuie să faci atâtea curse pentru nefericiţii de poeţi, care nu ştiu altceva decât să-i scoată peri albi Monseniorului!
— Abate, zise Bois-Robert, dacă Dumnezeu a creat părul Monseniorului ca acesta să încărunţească, asta au făcut-o canonicii de la Sainte-Chapelle.
— Ah, de data asta, cumetre, spuse izbucnind în râs Richelieu, în timp ce Mulot mormăia nemulţumit, nu mai ai nimic de spus!
— Doar că preotul Monseniorului se linişteşte.
— Nu, nu, nu sunt preotul Monseniorului!, urlă Mulot exasperat.
— Domnişoara de Gournay este aici, făcu Bois-Robert.
— Cum, domnişoara de Gournay este aici?, spuse surprins cardinalul.
— Da. Cum mă pregăteam să cer pentru ea în dimineaţa asta o favoare de la Excelenţa Voastră şi cum, cunoscând bunătatea Eminenţei Voastre, eram sigur că mi-o veţi acorda, i-am spus că trebuie să fie între ora zece şi unsprezece şi jumătate la Monseniorul. De altfel, era aşteptată deja.
— Le Bois, eşti un om preţios. Să mergem, abate, încă un pahar de vin. Iar tu, Lafollone, mai ia o lingură din dulceaţa asta şi spuneţi mulţumesc. Nu trebuie s-o facem pe domnişoara de Gournay să aştepte. Este o domnişoară nobilă şi fiica adoptivă a lui Montagne.
Lafollone încrucişă mâinile a rugăciune pe burta lui imensă şi ridică ochii cu devotament spre cer:
— Doamne, spuse el, primeşte mulţumirile noastre şi ajută-ne să digerăm masa asta atât de bună, pentru că am mâncat atât de bine.
Erau ceea ce numea cardinalul „mulţumirile lui Lafollone”.
— Şi acum, domnilor, spuse cardinalul, lăsaţi-mă.
Lafollone şi Mulot se ridicară auzind invitaţia cardinalului, Lafollone având faţa veselă şi fericită, Mulot, o figură resemnată, şi amândoi ieşiră pe uşă, Lafollone spunând:
— În mod evident, se mănâncă bine la Eminenţa Sa.

Mulot, clătinându-se ca o maimuţă şi bolborosind, ridică mâinile spre cer:

— Un cardinal care nu crede în Dumnezeu! Culmea ororii!

Cât despre Bois-Robert, fericit că poate da o veste bună protejatei sale, ieşise deja din cabinetul Eminenţei Sale.

Cardinalul rămase un minut singur. Dar minutul acesta fu atât de scurt încât nici nu simţi cum faţa sa ascuţită, fruntea sa largă şi aerul gânditor îşi reluară locul pe fizionomia sa severă.

— Foaia aceea există, murmură el. Sully îl ştie pe cel care o are. Iar eu voi fi acela care-l va cunoaşte în curând.

Şi cum Bois-Robert tocmai intra ţinând pe domnişoara de Gournay de mână, surâsul gazdei primitoare îi reapăru pe faţă, luminându-i-o.

10
Domnişoara de Gournay

Domnişoara de Gournay era, aşa cum am spus deja, o fată bătrână, născută la mijlocul veacului al XVI-lea.

Era din Picardia şi aparţinea unei familii bune.

La vârsta de doar nouăsprezece ani citise deja eseurile lui Montagne şi fusese atât de încântată încât a dorit să-l cunoască pe autor.

Chiar atunci Montagne a venit la Paris. Imediat, domnişoara s-a interesat de adresa la care locuia, i-a transmis salutul ei şi şi-a declarat stima pe care o purta autorului şi cărţii sale.

Montagne veni să o vadă a doua zi şi o găsi atât de tânără şi entuziastă, încât îi oferi afecţiunea şi o relaţie ca de la tată la fiică, ceea ce ea primi cu recunoştinţă.

Pornind din ziua aceea, ea adăuga deasupra semnăturii sale: „Fiica prin alianţă a lui Montagne”.

Scria versuri nu prea rele, aşa cum am văzut. Dar versurile n-o hrăneau prea bine şi se găsea mereu într-o stare de tristeţe atunci când Bois-Robert, pe care-l numea „Solicitatorul muzelor întristate”, află starea sa şi hotărî să o prezinte cardinalului de Richelieu.

Bois-Robert cunoştea atât de bine puterea pe care o avea asupra cardinalului, că-i spuse:

— Nu cer mai mult decât să fiu la fel de bine cu Iisus Cristos în altă lume, pe cât sunt pe lumea asta cu Monseniorul cardinal.

Bois-Robert nu ezită deloc s-o cheme pe protejata sa în piaţa Regală şi, printr-o întâmplare stranie, el îi dădu întâlnire în sala de aşteptare a Eminenţei Sale chiar în ziua şi la ora la care însuşi cardinalul îi spuse să o aducă la el.

Sărmana fată bătrână se găsea atunci în locul numit şi părea, ca o solicitatoare abilă, că ar fi prevăzut dorinţa cardinalului, prezentându-se prevăzător în audienţă.

O primi aşadar, cu zâmbetul pe buze şi, cum recunoştea viaţa literară din Paris foarte bine, o întâmpină cu un compliment extras în întregime din cartea sa „Umbra”.

Dar ea, fără a se simţi intimidată, îl avertiză:

— Râdeţi de sărmana bătrână, spuse ea, omule de geniu, nu-i aşa că lumea întreagă trebuie să contribuie la buna dumneavoastră dispoziţie?

Cardinalul, mirat şi încântat de această prezenţă de spirit şi sensibil la umilinţa femeii, îi ceru scuze. Apoi, întorcându-se spre Bois-Robert:

— Să vedem, Le Bois, spuse el. Ce vrei dumneata să fac pentru domnişoara de Gournay?

— Nu este treaba mea să pun limite generozităţii Eminenţei Voastre, zise Bois-Robet înclinându-se.

— Ei bine, reluă cardinalul, îi voi da două sute de scuzi pensie.

Era mult pentru epoca aceea şi mai ales pentru o sărmană fată bătrână. Două sute de scuzi în acea perioadă făceau douăsprezece sute de livre şi douăsprezece sute de livre din acea epocă însemnau cam patru-cinci mii în epoca noastră.

Imediat, domnişoara de Gournay se pregăti să înceapă o frază de mulţumire şi un gest de curtoazie, dar Bois-Robert, care nu era încântat şi care nu ţinea pe cardinal pe loc doar pentru atât de puţin, o opri în mijlocul gestului şi la primul cuvânt din frază.

— Monseniorul a spus două sute?

— Da, răspunse cardinalul.

— E bine pentru ea. Monseniore, şi vă mulţumeşte din suflet. Dar domnişoara de Gournay are şi servitori.

— Are şi servitori?, făcu mirat cardinalul.

— Da, ca orice fiică de nobili nu se poate servi singură. Monseniorul înţelege prea bine asta.

— Înţeleg. Şi câţi servitori are domnişoara de Gournay?, zise cardinalul hotărât dinainte s-o cucerească, să facă în favoarea solicitatoarei tot ceea ce l-ar ruga Bois-Robert.

— O are pe domnişoara Jamyn, răspunse Bois-Robert.

— Oh, domnule Bois-Robert, murmură fata bătrână, găsind că Bois-Robert îşi luă o prea mare libertate în privinţa bunăvoinţei cardinalului.

— Lăsaţi-mă s-o fac, lăsaţi-mă s-o fac!, spuse Bois-Robert. Cunosc pe Eminenţa Sa foarte bine.

— Şi cine mai este în afară de domnişoara Jamyn?, se interesă cardinalul.

— Bastardul lui Amadis Jamyn, pajul lui Ronsard.

— Dau cincizeci de livre pe an pentru bastardul lui Amadis Jamyn, paj de Ronsard, răspunse cardinalul.

Bătrâna făcu o mişcare pentru a se ridica, dar Bois-Robert îi făcu semn să se aşeze.

— E bine pentru Amadis Jamyn, spuse solicitatorul concentrat, şi domnişoara de Gournay vă mulţumeşte în numele lui. Dar o mai are şi pe iubita Piaillon.

— Şi cine este iubita Piaillon?, spuse cardinalul, în timp ce sărmana domnişoară de Gournay făcea gesturi disperate către Bois-Robert, care părea că nu-i acordă nici cea mai mică atenţie.

— Iubita Piaillon. Eminenţa Voastră n-o cunoaşte pe iubita Piaillon?

— Nu, Le Bois, recunosc asta.

— Este pisica domnişoarei de Gournay.

— Monseniore!, strigă sărmana fată, scuzaţi, vă rog!

Cardinalul îi făcu un semn cu mâna ca s-o liniştească.

— Dau douăzeci de livre pensie şi iubitei Piaillon, cu condiţia să aibă burtă.

— Da, desigur, dacă Eminenţa Voastră o cere, ea va avea şi rasol de burtă, şi domnişoara de Gournay vă mulţumeşte în numele iubitei Piaillon, Monseniore, dar…

— Cum, Le Bois, spuse cardinalul, neputând să se oprească din râs, mai există un „dar”?

— Da, Monseniore. Dar iubita mea Piaillon va făta.

— Oh, făcu domnişoara de Gournay, confuză şi împreunând mâinile.

— Câţi pui va făta?, întrebă cardinalul.

— Cinci!

— Uaaa!, făcu râzând cardinalul. Iubita Piaillon este foarte fertilă. Nu are importanţă, Le Bois, adaug un pistol pentru fiecare pui.

— Şi acum, domnişoară de Gournay, spuse de-a dreptul încântat Le Bois, vă permit să mulţumiţi Eminenţei Sale.

— Nu încă, nu încă, spuse cardinalul, şi nu domnişoara de Gournay este cea care trebuie să-mi mulţumească acum. Probabil eu voi fi cel care va trebui să-i mulţumesc imediat.

— Cum!, făcu Bois-Robert mirat.

— Lasă-ne singuri, Le Bois, am să-i cer domnişoarei o favoare.

Bois-Robert aruncă o privire aiurită cardinalului, apoi domnişoarei, protejata sa.

— Da, văd bine ce e în capul tău, maestre caraghios!, spuse cardinalul. Dar dacă aud ceva despre onoarea domnişoarei venind de la tine, vei avea de-a face cu mine. Aşteaptă pe domnişoara în salon.

Bois-Robert salută şi ieşi. Nu înţelegea absolut nimic din ceea ce se întâmpla.

Cardinalul se asigură că uşa era bine închisă şi, apropiindu-se de domnişoara de Gournay, nu mai puţin mirată ca Bois-Robert:

— Da, domnişoară, îi spuse, am să vă cer o favoare.

— Care, Monseniore?, făcu sărmana fată bătrână.

— Este aceea de a vă duce înapoi cu amintirile. Cred că va fi uşor: trebuie să aveţi o memorie bună, nu?

— Excelentă, Monseniore, numai dacă nu trebuie să merg prea departe în timp.

— Informaţia pe care v-o cer priveşte un fapt, sau, mai degrabă, două fapte petrecute între 9 şi 11 mai 1610.

Domnişoara de Gournay făcu în minte un salt până la acea dată şi-l privi pe cardinal cu nelinişte.

— Între 9 şi 11 mai, repetă ea, între 9 şi 11 mai 1610, în anul în care, o, Doamne! – a fost asasinat bunul nostru rege, Henric al IV-lea, cel iubit.

— Exact, domnişoară, şi informaţia pe care vi-o cer este referitoare la moartea sa.

Domnişoara de Gournay nu răspunse nimic, dar neliniştea ei se dublă. Aştepta nemişcată.

— Nu vă neliniştiţi, domnişoară, îi zise Richelieu. Acest interogatoriu pe care-l suferiţi nu vă priveşte în nici un fel şi departe de dumneavoastră consecinţele. Ca să nu aveţi recunoştinţă decât faţă de dumneavoastră însevă, vreau să vă spun că numai fidelitatea voastră şi credinţa în principiile nobile, mult mai mult decât solicitarea lui Bois-Robert, au făcut să meritaţi favoarea pe care v-am acordat-o astăzi.

— Scuzaţi-mă, Monseniore, spuse sărmana femeie foarte tulburată, dar eu nu înţeleg nimic.

— Vor fi suficiente doar două cuvinte ca să vă pun la curent. Aţi cunoscut o femeie numită Jacqueline Le Voyer, doamnă de Coëtman?

De data aceasta, domnişoara de Gournay tresări şi deveni extrem de palidă.

— Da, spuse ea. Este din aceeaşi regiune a ţării ca şi mine. Doar că este mai tânără decât mine cu treizeci de ani, dacă mai trăieşte.

— Ea v-a înmânat la 9 sau la 10 mai, nu-şi mai amintea nici ea cu precizie ziua, o scrisoare adresată domnului de Sully, care trebuia să ajungă la regele Henric al IV-lea.

— La 10 mai, da, Monseniore.

— Ştiţi ce conţinea această scrisoare?

— Era o avertizare făcută regelui că va fi asasinat.

— Scrisoarea îi numea pe autorii complotului?

— Da, Monseniore, spuse domnişoara de Gournay, de data asta tremurând din tot corpul.

— Vă mai amintiţi numele persoanelor denunţate de doamna de Coëtman?

— Mi le amintesc.

— Vreţi să-mi spuneţi aceste nume?

— Este prea grav ceea ce-mi cereţi acum, Monseniore.

— Aveţi dreptate. Eu am să vă spun numele, dumneavoastră va trebui doar să răspundeţi cu „da” sau „nu” printr-un semn făcut din cap. Persoanele denunţate de doamna de Coëtman erau: regina-mamă, mareşalul d’Ancre şi ducele d’Épernon.

Domnişoara de Gournay, mai mult moartă decât vie, făcu un semn afirmativ cu capul.

— Această scrisoare, continuă cardinalul, i-aţi dus-o domnului de Sully, care a făcut imensa greşeală de a nu i-o arăta regelui şi v-a dat-o înapoi, mulţumindu-se doar să-i vorbească despre ea.

— Toate acestea sunt exacte, domnule, spuse domnişoara de Gournay.

— Aţi păstrat această scrisoare?

— Da, domnule, căci numai două persoane aveau dreptul să mi-o ceară: ducele de Sully, căruia îi era adresată, şi doamna de Coëtman, cea care o scrisese.

— Aţi mai auzit vorbindu-se despre domnul de Sully?

— Nu, Monseniore.

— Nici despre doamna de Coëtman?

— Am aflat că a fost arestată pe data de 13. N-am mai văzut-o de atunci şi nu ştiu dacă este moartă sau vie.

— Deci, aveţi această scrisoare?

— Da, Monseniore.

— Ei bine, favoarea pe care voiam să v-o cer, draga mea domnişoară, este să mi-o daţi.

— Imposibil, Monseniore, spuse domnişoara de Gournay, cu o fermitate de care, cu un minut mai înainte, n-ai fi crezut-o în stare.

— De ce?

— Pentru că, aşa cum am avut onoarea să spun acum un minut Eminenţei Voastre, numai două persoane au dreptul să ceară această scrisoare: doamna de Coëtman, care a fost acuzată de complicitate în această sumbră şi dureroasă poveste şi căreia scrisoarea îi poate servi drept justificare, şi domnul duce de Sully.

— Doamna de Coëtman nu mai are nevoie de ea, căci la ora aceasta nu mai poate să-i servească pentru justificare. A murit în noaptea asta între ora unu şi două dimineaţa la Mănăstirea Femeile pocăite.

— Domnul să-i aibă sufletul în grijă, spuse domnişoara de Gournay înclinându-se, a fost o martiră.

— Iar cât despre ducele de Sully, continuă cardinalul, fiind prea puţin îngrijorat de scrisoarea aceasta acum optsprezece ani, este probabil să nu-i pese de ea nici azi.

Domnişoara clătină din cap.

— Nu pot face nimic decât cu permisiunea domnului de Sully, spuse ea, mai ales că doamna de Coëtman nu mai este pe lumea asta.

— Şi, mai ales dacă, spuse Richelieu, aş pune favorurile pe care vi le-am acordat ca preţ pentru această scrisoare?

Domnişoara de Gournay se ridică de pe scaun indignată:

— Monseniore, spuse ea, sunt fiică de nobili, aşa cum dumneavoastră sunteţi un gentilom. Aş muri de foame dacă trebuie, mai degrabă, decât să fac un lucru pentru care să reproşez ceva conştiinţei mele.

— N-o să muriţi de foame, stimată şi nobilă fiică, iar conştiinţa voastră n-o să vă reproşeze nimic, spuse cardinalul cu vizibilă satisfacţie, văzând atâta loialitate în comportarea unei sărmane scriitoare. I-am promis domnului de Sully că vă va da această permisiune şi veţi merge dumneavoastră înşivă la palatul de Sully, cu căpitanul meu de gardă, ca să i-o cereţi.

Apoi, chemându-i imediat pe Cavois şi pe Bois-Robert, care intrară fiecare pe altă uşă:

— Cavois, spuse el, conduceţi-o din partea mea şi în caleaşca mea pe domnişoara de Gournay la domnul duce de Sully. Să

faceţi în aşa fel încât, vorbind în numele meu, să fie introdusă fără să aştepte, apoi o conduceţi, tot în caleaşcă, până la dumneaei acasă, unde domnişoara vă va da o scrisoare pe care n-o daţi nimănui decât mie.

Apoi, adresându-se lui Bois-Robert:

— Le Bois, adăugă el, dublez pensia domnişoarei de Gournay, a bastardului d'Amadis Jamyn, a iubitei Piaillon şi a moştenitorilor ei. Ia vezi, am uitat pe cineva?

— Nu, Monseniore, zise Bois-Robert în culmea bucuriei.

— Te vei întâlni cu trezorierul meu, în scopul ca această pensie să curgă de la 1 ianuarie a anului 1628.

— Vai, Monseniore!, strigă domnişoara de Gournay apucând mâna lui Richelieu şi încercând să i-o sărute.

— Eu trebuie să vă sărut mâna, domnişoară, spuse cardinalul.

— Monseniore! Monseniore!, făcu domnişoara de Gournay, încercând să-şi retragă mâna. Să sărutaţi mâna unei fete de vârsta mea!…

— Mână loială care valorează cât o mână tânără, zise cardinalul.

Şi-i sărută mâna domnişoarei de Gournay la fel de respectuos ca şi cum aceasta ar fi avut douăzeci şi cinci de ani.

Domnişoara de Gournay ieşi pe o uşă cu domnul Cavois şi Bois-Robert, pe alta.

14
Raportul lui Souscarrières

Rămas singur, cardinalul îşi chemă secretarul, pe Charpentier, şi-i ceru corespondenţa din ziua aceea.

Aceasta conţinea trei scrisori importante.

Una de la Bautru, ambasadorul său, mai degrabă trimisul său în Spania, căci niciodată Bautru nu a fost ambasador plin, poziţia sa de demibufon pe care o avea la Curte – noi îi vom spune om de spirit, dacă în felul acesta nu vom risca să fim impertinenţi faţă de înalta diplomaţie – nepermiţându-i să primească poziţia de ambasador.

A doua scrisoare era de la La Saludie, trimisul extraordinar în Piémont, la Mantua, la Veneţia şi la Roma.

A treia, de la Charnassé, trimisul de încredere în Germania şi însărcinat cu o misiune secretă pe lângă Gustav Adolf.

Poate că Bautru nu fusese ales de domnul de Richelieu decât pentru că acesta era un mare duşman al domnului d'Épernon. Fiindcă-şi permisese câteva glume despre duce, ducele îi puse pe Simon să-l prindă – deja menţionaţi, dacă ne amintim de Latil, care le spunea Simonilor „cei care bat cu cureaua”. Încă simţindu-se rău în urma acestui „accident” şi ţinându-se de şale, veni să facă o vizită reginei-mamă, sprijinindu-se în baston.

— Aveţi gută, domnule de Bautru, îi spuse regina-mamă, şi sunteţi obligat să vă sprijiniţi în baston?

— Doamnă, răspunse prinţul de Guéménée, Bautru nu are gută, dar poartă baston aşa cum Sfântul Laurenţiu îşi poartă coastele, ca să arate că e martir.

Fiind în provincie, judecătorul unui mic oraş îl pisălogea atât de des încât Bautru îi dădu ordin valetului să nu-l lase să intre. Judecătorul se prezentă, ca de obicei. În ciuda ameninţării stăpânului, valetul îl anunţă.

— Nu ţi-am ordonat, caraghiosule, să găseşti un pretext ca să mă scapi de el?

— Pe cinstea mea, aveţi dreptate! Dar nu ştiu ce pretext să găsesc.

— Spuneţi că sunt în pat, la naiba!

Valetul ieşi şi intră din nou.

— Domnule, spune că va aştepta aici până când vă sculaţi.

— Atunci spune-i că sunt bolnav.

Valetul iese şi intră.

— Domnule, spune că vă va scrie o reţetă.

— Spune-i că sunt extrem de bolnav.

Valetul ieşi şi intră.

— Domnule, spune că vrea să-şi ia adio de la dumneavoastră.

— Atunci spune-i că am murit.

Valetul ieşi şi intră.

— Domnule, spune că vrea să vă stropească cu agheasmă.

— Atunci lasă-l să intre, spuse Bautru cu un suspin. N-aş fi crezut niciodată că voi întâlni un om la fel sau mai încăpăţânat decât mine.

Unul dintre lucrurile care-l recomandau cardinalului era cinstea lui. Cardinalul spunea despre Bautru: „Îmi place mai mult conştiinţa lui Bautru, pe care-l numesc bufon, decât cea a celor doi cardinali de Bérulle. Ceea ce-l mai recomanda lui Richelieu era profundul lui dispreţ pentru Roma, pe care o numea „himeră apostolică”.

Cardinalul îi comunică într-o zi că o delegaţie de zece cardinali, trimişi de papa Urban al XIII-lea, dintre care ultimul se numea Fachinetti[46], va sosi la Paris.

„Eu nu văd decât nouă”, zise Bautru. „Bine, şi Fachinetti?”, îi zise cardinalul. „Scuzaţi-mă, Monseniore, îi răspunse Bautru, eu credeam că numele acesta este titlul celor nouă de pe listă”.

Bautru scria că Spania nu-i luase nicidecum misiunea în serios. Contele-duce d’Olivares îl dusese să vadă păsările de curte ale regelui, care erau foarte bine întreţinute, şi-i spusese să nu se îndoiască că, din momentul acela, Maiestatea Sa Filip al IV-lea va şti de sosirea sa. Dar nu i-a mai arătat şi cocorii, ceea ce, în spaniolă, făcea un joc de cuvinte prea puţin amabil pentru Franţa. El adăuga că-l invita pe cardinal să nu mai vadă în toate propunerile pe care le făcea Spania un mijloc de a pierde timpul, cabinetul de la Madrid fiind legat printr-un tratat cu Charles-Emmanuel ca să-l ajute pe acesta să ia Montferratul, chit că-l va împărţi cu el după ce va fi luat. Îi recomanda mai ales Eminenţei Sale să nu mai aibă încredere şi să-l bănuiască din ce în ce mai mult pe Fargis, care aparţine trup şi suflet – Bautru punea sufletul la îndoială –, dar mai ales cu trupul

[46] Joc de cuvinte – în franceză, faquiu înseamnă persoană fără valoare, dar impertinentă; termenul era în secolul al XVII-lea o insultă pentru Franţa.

reginei-mame, şi care nu făcea nimic fără scrisorile de la soţia sa, care nu erau altceva decât instrucţiunile Mariei de Médicis şi ale Annei de Austria, regina cea tânără.

Richelieu, după ce văzuse şi citise depeşa lui Bautru, făcu o mişcare imperceptibilă din umeri şi murmură:

— Mi-ar plăcea mai mult pacea, dar sunt pregătit de război.

Depeşa lui La Saludie era încă şi mai explicită.

Ducele Charles-Emmanuel, căruia Richelieu îi oferise, dacă ar fi vrut să renunţe la pretenţiile sale asupra Montferratului şi Mantuei, oraşul Trino cu cele douăsprezece mii de scuzi rentă pe pământ suveran, refuzase şi răspunsese, pur şi simplu, că-i plăcea atât Casal, cât şi Trino şi că oraşul Casal va fi cucerit înainte ca trupele regale să ajungă la Lyon.

La sosirea lui Saludie la Mantua, noul duce, care începuse să fie disperat, îşi reluă curajul, dar, adăuga el, trebuia să renunţe la primul plan, acela de a-l bloca pe ducele de Guise cu şapte mii de oameni la Genova, spaniolii păstrând toate trecerile de la Genova spre Montferrat. Regele trebuia să se mulţumească doar să forţeze pasul Suse, poziţie bine apărată, dar nu de neînvins.

După ce-l văzuse pe ducele de Savoia, ca şi pe ducele de Mantua, La Saludie anunţă că pleacă la Veneţia.

Richelieu îşi luă carnetul şi scrise:

De amintit cavalerului Marini, ambasadorul nostru la Turin, să anunţe pe Charles-Emmanuel că regele îl priveşte ca pe un inamic declarat.

Charnassé, cel care scrisese cea de-a treia scrisoare şi în inteligenţa căruia cardinalul avea cea mai mare încredere, plecase cu mult timp înaintea celorlalţi doi ca să sosească abia acum în Suedia, după ce trecuse prin Constantinopole şi Rusia. Domnul de Charnassé, aflându-se sub imperiul unei mari dureri, căci îşi pierduse de curând soţia pe care o adorase, îi solicitase cardinalului această misiune, care-l trimitea departe de Paris. Traversase Constantinopolul şi Rusia şi ajunsese de curând în Suedia, lângă Gustav Adolf. Scrisoarea lui nu era decât un lung elogiu adus regelui Suediei, pe care-l prezenta lui Richelieu ca pe singurul om capabil să oprească înaintarea armatelor imperiale în Germania, dacă protestanţii voiau să semneze o înţelegere cu el.

Richelieu reflectă un moment apoi, ca şi cum ar fi înlăturat un ultim scrupul:

— Bun, făcu el, papa va spune ce va dori să spună. La urma urmei, eu sunt cardinal şi nu pot să-mi las titlul, dar pun gloria şi măreţia Franţei înaintea oricărei alte raţiuni.

Şi, luând o hârtie, scrise:

Să fie însoţit şi încurajat regele Gustav imediat ce va termina cu ruşii. Să treacă în Germania ca să-i ajute pe cei de o credinţă cu el, cei a căror pieire o doreşte foarte tare Ferdinand.

Să i se promită regelui Gustav că Richelieu îi va trimite o sumă mare de bani dacă va seconda politica pe care el o duce şi să-l lase să spere că regele Franţei va ataca în acelaşi timp Lorena ca să facă o diversiune.

Cardinalul, aşa cum am văzut, nu uită scrisoarea pe care i-o descifrase în urmă cu opt zile Rossignol, unul dintre secretarii săi.

În sfârşit, acesta adăugă în josul paginii:

Dacă demersul regelui Suediei începe bine şi promite a avea succes, regele Franţei nu va mai păstra nici-o rezervă în ceea ce priveşte Casa de Austria.

Scrisoarea pentru cavalerul Marini şi depeşa pentru Charnasée vor pleca în aceeaşi zi.

Cardinalul era ocupat cu munca sa de diplomat atunci când Cavois intră şi-i aduse scrisoarea doamnei de Coëtman, pe care domnul de Sully i-o dăduse înapoi domnişoarei de Gournay.

Iată textul ei:

Regelui Henric al IV-lea, Maiestate multiubită!

Vă rog să luaţi hotărârea imediată ca, în numele Franţei, în numele intereselor sale, în numele vieţii, să ordonaţi arestarea unui bărbat numit François Ravaillac, cunoscut peste tot sub numele de “ucigaşul regelui”, care mi-a dezvăluit chiar mie intenţia sa oribilă şi care mi-a spus, aşa cum eu abia îndrăznesc să repet, că a fost sprijinit în intenţia lui de-a înfăptui acest paricid de către regină, de către mareşalul d’Ancre şi de către ducele d’Épernon.

Eu, umila servitoare a Maiestăţii Sale, am trimis trei asemenea scrisori reginei – scrisori rămase fără răspuns, aşa că mă adresez regelui şi-l rog pe domnul de Sully, pe care-l socotesc cel mai bun prieten al regelui, să facă în

aşa fel încât această scrisoare să ajungă sub ochii regelui, a cărei umilă servitoare mă aflu.

Jacqueline Le Voyer,
doamnă de Coëtman

Richelieu făcu un gest de satisfacţie, care arăta că scrisoarea primită era cea pe care o aşteptase şi, deschizând sertarul în care se afla firul corespondent cu apartamentele nepoatei sale, după ce ezitase dacă n-ar fi fost mult mai bine s-o cheme la el, închise sertarul observând că, în picioare, în faţa sa, căpitanul gărzii personale, Cavois, aştepta să-i mai spună ceva.

— Ei bine, Cavois, ce vrei să-mi mai spui?, îi zise el pe tonul acela asupra căruia familiarii săi nu se înşelau niciodată şi pe care-l lua ori de câte ori se afla într-o stare sufletească bună.

— Eminenţă, este aici domnul de Souscarrières.

— Adu-l aici.

Cavois ieşi.

Cardinalul, ca şi cum anunţul lui Cavois i-ar fi amintit de ceva, se ridică, sună la uşa de comunicare ce ducea către Marion Delorme, o deschise şi luă biletul care alunecase pe podea. Acesta conţinea informaţia următoare:

A venit o singură dată în timpul celor opt zile la doamna de Montagne. Se crede îndrăgostit de una dintre domnişoarele reginei, numită Isabelle de Lautrec.

— Ah, ah, făcu bucuros cardinalul, fiica lui François de Lautrec, care este trimisul nostru pe lângă ducele de Rethel la Mantua.

Scrise o notă scurtă:

Să dăm ordin baronului de Lautrec să-şi cheme fiica lângă el.

Apoi, vorbind cu sine însăşi: „Cum intenţia mea este să-l trimit pe contele de Moret să ia parte la războiul din Italia, acesta va merge acolo de bunăvoie, având doar impresia că se va apropia mai mult de iubita sa.”

Imediat ce termină de scris nota aceasta, Cavois intră din nou în cabinet şi-i dădu o hârtie introdusă într-un plic, pe care erau însemnele Casei ducelui de Bellegarde.

Cardinalul rupse plicul, desfăcu hârtia şi citi:

RAPORTUL DOMNULUI MICHEL,
ZIS SOUSCARRIÈRES, CĂTRE EMINENŢA SA
MONSENIORUL DE RICHELIEU

Ieri, 13 decembrie, prima zi în funcţie a domnului Michel, zis Souscarrières: Domnul Mirabel, ambasadorul Spaniei, a luat o lectică pentru strada Saint-Suplice şi a cerut să fie condus la Lopez, unde a ajuns la ora unsprezece dimineaţa.

Cam la aceeaşi oră, doamna de Fargis a cerut o lectică pentru strada Paulie şi, la rândul ei, a fost condusă tot la Lopez.

Unul dintre purtători l-a văzut pe ambasadorul Spaniei discutând cu doamna din serviciul reginei şi dându-i acesteia un bilet. La prânz, domnul cardinal de Bérulle a cerut o lectică pe cheiul galeriei Palatului Luvru şi a comandat să fie condus la domnul duce de Bellegarde şi apoi la mareşalul de Bassompierre. Prin relaţiile pe care le am în casa domnului de Bellegarde, al cărui fiu se crede că sunt, am aflat că era vorba de un consiliu secret la Tuileries, privitor la războiul din Piémont. La acest consiliu vor fi convocaţi domnul de Bellegarde, domnul de Bassompierre, domnul de Guise şi domnul de Marillac. Domnul cardinal va fi informat despre ziua în care va avea loc acest consiliu.

— Ah, ah!, făcu încet cardinalul, şi eu care mă îndoiam că acest caraghios îmi va fi util!

Doamna de Bellier, camerista reginei, a cerut şi ea o lectică spre ora două după-amiaza şi a fost condusă la Michel Dause, farmacistul reginei, care a cerut, la rândul său, când s-a lăsat seara, o lectică ce l-a adus la Luvru.

— Bun, murmură cardinalul, regina domnitoare vrea să aibă şi ea un Vautier al ei, aşa, ca regina-mamă? O vom supraveghea îndeaproape.

Şi-şi notă pe caietul său:

„Să fie urmărită doamna de Bellier, camerista reginei, şi Patrocle, scutierul însărcinat cu supravegherea grajdurilor mici, amantul ei”.

Apoi îşi continuă lectura:

Ieri, spre ora opt seara, Maiestatea Sa regina-mamă a cerut o lectică şi a fost condusă la domnul preşedinte de Verdun, unde a ordonat să fie condus şi un faimos astrolog numit Le Censuré. Întrevederea lor a durat o oră. Le Censuré a ieşit din încăpere privind la lumina lanternei

lecticii un frumos inel cu diamant, cadou care, după toate probabilităţile, i-l făcuse Maiestatea Sa regina-mamă. Nu se ştie subiectul conversaţiei lor.

Ieri-seară, domnul conte de Moret a cerut o lectică şi a dorit să fie dus la Palatul Longueville, unde era o reuniune importantă şi unde a dorit să fie condus, şi tot cu o lectică, domnul duce d'Orléans, ducele de Montmorency şi doamna de Fargis.

Ieşind de acolo, doamna de Fargis a schimbat câteva cuvinte cu domnul conte de Moret în vestibulul palatului, înainte să ajungă pe peronul de unde a plecat fiecare în altă parte: doamna de Fargis râzând, iar domnul conte de Moret cântând. Nu se ştie ce şi-au spus.

— Excelent, murmură cardinalul, să continuăm.

Ieri, între ora unsprezece şi miezul nopţii, domnul cardinal de Richelieu, deghizat în capucin…

— Ah, ia te uită!, făcu, întrerupându-şi lectura, cardinalul.

Apoi începu să citească raportul mânat de o curiozitate crescândă:

…deghizat în capucin, a cerut o lectică din strada Regală şi a dat ordin să fie condus la hanul „La Barba Vopsită”…

— Hm!, din ce în ce mai bine, făcu domnul cardinal.

…unde a rămas circa o oră şi jumătate în camera lui Étienne Latil. După o oră şi jumătate, Eminenţa Sa a coborât şi a dat ordin să fie condus cu aceeaşi lectică în strada Poştelor, la Mănăstirea Femeile Pocăite.

— La naiba! La naiba!

Apoi, curiozitatea punând stăpânire pe el:

Aici a cerut să-i fie deschisă poarta de către sora de gardă, a trezit pe Maica Superioară, a cerut să fie condus de aceasta la doamna de Coëtman. După un sfert de oră de conversaţie în faţa lucarnei zăbrelite a acestei carcere, a chemat pe cei doi purtători ai lecticii şi le-a ordonat să facă în zid o gaură, prin care doamna de Coëtman să poată trece. După numai o jumătate de oră, ordinul Eminenţei Sale era executat.

Cardinalul se opri un moment ca pentru a reflecta la cele citite, apoi continuă, din ce în ce mai interesat şi puţin intrigat:

Cum, la ieşirea din celulă, doamna de Coëtman era aproape goală, monseniorul cardinal a învelit-o în roba de călugăr şi, rămânând cu capul descoperit şi în costumul negru de preot, dădu ordin să fie dusă în camera Maicii Superioare, în faţa unui foc bun, unde doamna de Coëtman se încălzi şi-şi recăpătă încet forţele. La ora trei dimineaţa, Monseniorul a cerut o a doua lectică pentru doamna Coëtman, a dus-o la băiaşul Nollet, în faţa Podului Notre-Dame, unde a dat câteva ordine şi apoi şi-a continuat drumul.

— Foarte bine, murmură cardinalul, caraghiosul ăsta nu este prost. Cu atât mai bine, cu atât mai bine! Să continuăm:

La ora cinci fără un sfert, Eminenţa Sa s-a întors în locuinţa din Piaţa Regală, iar la cinci şi câteva minute, după ce şi-a schimbat costumul, s-a urcat din nou în lectică, într-un costum obişnuit, şi a cerut să fie condus la palatul domnului de Sully, unde a rămas aproape jumătate de oră. Spre ora şase dimineaţa s-a întors acasă.

La zece minute numai după întoarcerea sa, doamna de Combalet a luat o lectică şi a fost condusă la băiaşul Nollet şi, după ce a rămas aici aproape o oră întreagă, a dus-o cu ea, către ora opt dimineaţa, pe femeia Coëtman, îmbrăcată în uniforma carmelitelor.

Acesta este raportul domnului Michel, zis Souscarrières, care are onoarea de a fi supus Eminenţei Sale, drept pentru care confirm exactitatea faptelor care au fost consemnate.

A semnat Michel,
numit Souscarrières

— Ah! La naiba!, strigă cardinalul fără voia sa. Pe cinstea mea, ticălosul nu e prost deloc! Cavois! Cavois!

Căpitanul gărzii sale intră imediat.

— Monseniore?

— Omul care a adus acest raport este încă aici?, zise el.

— Monseniore, răspunse Cavois, dacă nu mă-nşel, el este, domnul de Souscarrières în persoană.

— Invită-l să intre, dragul meu Cavois, invită-l să intre!

Ca şi cum domnul de Souscarrières n-ar fi aşteptat decât invitaţia aceasta, apăru în pragul uşii cabinetului, îmbrăcat

într-un costum simplu, dar elegant, şi făcu o reverenţă adâncă în faţa cardinalului.

— Veniţi mai aproape, domnule Michel, zise cardinalul.

— Iată-mă, Monseniore, spuse Souscarrières.

— Nu m-am înşelat atunci când v-am acordat încrederea mea. Sunteţi un om abil.

— Dacă Monseniorul este mulţumit de mine, şi eu voi fi un om fericit.

— Foarte mulţumit. Numai că, neiubind enigmele, nu prea am timp să ghicesc. Cum se face că toate detaliile care mă privesc pe mine personal au ajuns în mod atât de exact la cunoştinţa dumitale?

— Monseniore, răspunse Souscarrières cu un surâs în care se vedea strălucind mulţumirea de sine, am avut mari îndoieli că aţi vrea să testaţi personal un nou mijloc de locomoţie pentru care mi-aţi dat autorizaţia.

— Şi ce-i cu asta?

— Ei bine, Monseniore, m-am postat în place Royale şi am recunoscut pe Eminenţa Sa.

— Apoi?

— Apoi, Monseniore, cel mai înalt dintre purtătorii lecticii, cel care a bătut în poarta mănăstirii, care a dus-o pe femeia Coëtman aproape de foc, care a căutat cealaltă lectică închisă cu cheia eram eu.

— Ah, pe cinstea mea, spuse cardinalul, cu asta mi-aţi spus absolut totul!

Partea a treia

1
Luptele
regelui Ludovic al XIII-lea

Şi acum trebuie, pentru nevoile impuse de povestirea noastră, ca cititorii să ne permită să le facem pe larg cunoştinţă cu regele Ludovic al XIII-lea, pe care abia l-au întrevăzut în timpul nopţii aceleia în care, împins de presimţirile cardinalului de Richelieu în camera reginei, el nu intrase la ea decât ca să se asigure că nu se ţinea nici un complot şi s-o anunţe că din ordinul lui Bouvard, medicul său, v-a lua un purgativ a doua zi şi i se va lua sânge.

Luase purgativul, i se luase şi sânge şi totuşi nu era nici mai vesel, nici mai vioi, ba dimpotrivă, şi melancolia, şi paloarea i se accentuaseră.

Această melancolie, ale cărei cauze nu se cunoşteau şi care-l cuprinsese pe rege la vârsta de paisprezece spre cincisprezece ani, îl obligase să încerce, unul după altul, tot felul de divertismente, care nu-l distrau deloc. Să adăugăm la asta că era aproape singurul de la Curte, doar el cu nebunul Angely, îmbrăcat în haine negre, ceea ce îi dădea un aer şi mai lugubru.

Nimic nu era mai trist decât atmosfera din apartamentele sale în care, cu excepţia reginei Anna de Austria şi a reginei-mame, care, de altfel, aveau grijă să-l prevină pe rege atunci când doreau să-i facă o vizită, nu intrase niciodată vreo femeie.

Deseori, atunci când erau audienţe la el şi solicitantul sosea la ora desemnată, era primit de Beringhen, care, în calitatea sa de prim-valet de cameră, era numit, din această cauză, domnul premier, sau de domnul de Tréville sau de domnul de Guitaut. Unul sau altul dintre aceşti domni îl introducea pe cel care ceruse audienţa într-un salon în care acesta încerca să întâlnească în zadar privirea regelui, dar efortul era inutil, căci regele se găsea în ambrazura vreunei ferestre cu unul dintre intimii săi, căruia îi făcuse onoarea să-i spună „Domnule X, veniţi să ne plictisim împreună”. Şi, asupra acestui punct, puteai fi sigur că se va ţine de cuvânt cu religiozitate.

De mai multe ori, regina, în scopul de a căpăta influenţă asupra acestui personaj ursuz şi foarte sigură că nu va ajunge la el prin sine însăşi, îl făcuse, la sfatul reginei-mame, să primească în intimitate sau în serviciul său regal pe câteva

dintre frumoasele tinere de a căror fidelitate era sigură. Spera că această gheaţă, care înconjura strâns relaţia lor, se va sparge sub razele privirilor unor ochi frumoşi, dar orice încercare s-a dovedit inutilă.

Acest rege, pe care Luynes, după patru ani de căsătorie, fusese obligat să-l ducă în camera soţiei sale, acest rege avea favoriţi, şi nu favorite. *La buggera ha passato i monti*[47], spuneau italienii.

Frumoasa doamnă de Chevreuse, pe care cei din jur o considerau irezistibilă, încercase şi ea şi, în ciuda triplei seducţii de care dispunea – tinereţea, frumuseţea şi spiritul – eşuase.

— Dar, Sire, îi spuse ea într-o zi, neliniştită de această răceală a regelui faţă de ea, dumneavoastră nu aveţi metrese?

— Ba da, doamnă, am, răspunse regele.

— Şi cum le iubiţi atunci?

— De la mijloc în sus, răspunse regele.

— Bun, spuse doamna de Chevreuse, prima dată când voi veni la Luvru, voi face şi eu ca Guillaume cel Gras[48]: îmi voi pune o centură între picioare.

O astfel de speranţă avusese regina atunci când fusese chemată la Curte fata castă şi frumoasă, pe care am prezentat-o deja cititorilor noştri sub numele de Isabelle de Lautrec.

Se cunoştea devotamentul său faţă de regină, care o şi educase chiar dacă tatăl ei fusese ataşat ducelui de Rethel. Fata era atât de frumoasă încât Ludovic al XIII-lea s-a ocupat la început foarte mult de ea. Discuţia cu ea şi spiritul ei îl încântaseră. De partea sa, fata nu ştia nimic despre planul căreia îi era destinată şi-i răspundea regelui cu modestie şi respect.

Dar, înainte cu şase luni de vremea în care se desfăşoară acţiunea romanului nostru, fusese recrutat un paj al camerei sale şi atunci nu numai că regele nu s-a mai ocupat de Isabelle, dar aproape că a încetat să mai meargă la regină.

Şi, într-adevăr, favoriţii se succedau pe lângă rege cu o rapiditate care nu avea nimic liniştitor pentru cel care, cum se spune în termeni ai iubitorilor de cai, ţinea momentan funia.

---

[47] Homosexualitatea a traversat munţii (în Italia secolului al XVII-lea).

[48] Robert Guerin, numit Guillaume cel Gras, celebru actor din secolul al XVII-lea. Foarte gras, purta două curele, una mai jos, pe burtă.

Întâi l-a avut pe Pierrot, acest ţăran tânăr, despre care am vorbit deja.

A venit la rând Luynes, şeful păsărilor din cabinetul regal.

Apoi, purtătorul arbaletelor, d'Esplan, pe care l-a făcut marchiz de Grimaud.

Apoi, Chalais, căruia a lăsat să i se taie capul.

Apoi, Baradas, favoritul momentului.

Şi, în sfârşit, Saint-Simon, favoritul aspirant, care conta pe căderea în dizgraţie a lui Baradas pe care oricine o putea prevedea atunci când cunoştea fragilitatea acestui sentiment straniu care la regele Ludovic al XIII-lea oscila între prietenie şi dragoste.

În afara favoriţilor, regele Ludovic al XIII-lea avea apropiaţi. Unul dintre aceştia era domnul de Tréville, comandantul muschetarilor, de care noi ne-am ocupat deja în câteva dintre cărţile noastre şi de aceea ne mulţumim doar să-l numim aici; contele de Nogent-Bautru, fratele celui pe care cardinalul Richelieu tocmai îl trimisese în Spania, care, prima dată când fusese prezentat la Curte, avusese şansa, pentru a-l face să treacă peste un loc unde era apă, să-l poarte pe rege pe umerii săi, aşa cum Sfântul Christof îl purtase pe Iisus Hristos. Acesta avea un privilegiu rar, nu numai de a-i spune regelui tot, aşa cum făcea şi nebunul său l'Angely, ci şi pe acela de a descreţi, prin glumele sale, această frunte funebră. Mai era şi Bassompierre, făcut mareşal în 1622, mai mult datorită amintirii de alcov a Mariei de Médicis decât pentru propriile sale amintiri şi din bătăliile purtate. În rest, era un om, de altfel, de un spirit destul de plăcut şi cu o lipsă de inimă destul de completă pentru a cuprinde în el această epocă, ce se întinde între ultima parte a secolului al XVI-lea şi prima parte a secolului al XVII-lea. Mai era şi Sublet-Desnoyers, secretarul sau mai degrabă valetul său. La Vieuville, supraintendentul Finanţelor, Guitaut, căpitanul gărzilor sale, bărbat devotat lui şi reginei Anna de Austria, care, cu toate ofertele pe care i le făcuse cardinalul ca să-l ia în serviciul său, n-a avut niciodată alt răspuns decât: „Imposibil, Eminenţa Voastră, sunt al regelui şi Evanghelia ne opreşte să servim la doi stăpâni.” Şi, în sfârşit, mareşalul de Marillac, fratele ministrului Justiţiei, care avea să devină şi el una dintre misiunile sângeroase ale regimului lui Ludovic al XIII-lea sau, mai degrabă, a ministerului cardinalului de Richelieu.

Acestea toate servesc drept explicaţii preliminare. A doua zi după ce Souscarrières făcuse cardinalului un raport atât de veridic şi cuprinzător al evenimentelor din noaptea precedentă, regele, după ce luase masa cu Baradas, a făcut o partidă de joc cu mingea cu Nogent. Apoi a ordonat să fie preveniţi doi dintre muzicienii săi, Molinier şi Justin, să-şi ia fiecare instrumentul – unul lăuta, celălalt viola – şi să-i cânte atâta vreme cât va fi ocupat. Se întoarse spre domnii de Bassompierre, de Marillac, Desnoyers şi La Vieuville care veniseră să-l curteze.

— Domnilor, să mergem să împănăm carnea cu slănină!

— Să mergem, domnilor, să împănăm carnea cu slănină, spuse l'Angely pe nas. Vedeţi ce bine rimează: *Majesté* cu *larder*[49]?

Şi, după această glumă destul de mediocră, pe care n-am fi amintit-o dacă nu era o glumă istorică, îşi înfundă pălăria pe-o ureche, iar pe cea a lui Nogent şi-o puse pe vârful capului.

— Hei, caraghiosule, ce faci?, îi zise Nogent.

— Mă acopăr şi vă acopăr, îi răspunse l'Angely.

— În faţa regelui? Gândeşti un pic?

— Pentru nişte bufoni ca noi, lucrul acesta rămâne fără urmări.

— Sire, spuneţi nebunului dumneavoastră să tacă!, strigă Nogent furios.

— Bine, Nogent, spuse Ludovic al XIII-lea, îl facem pe l'Angely să tacă?

— O să-mi plăteşti pentru ce ai spus, făcu l'Angely. Dacă aş tace, aş face ca domnul de Vieuville, pe care l-aţi făcut supraintendent al Finanţelor pentru ca el să aibă finanţe şi pentru cine n-are finanţe. Mi-aş fura singur banii.

— Dar Maiestatea Voastră n-a auzit ce-a spus!, reluă Nogent.

— Ba da, dar şi tu mi-ai spus despre alţii.

— Vouă, Sire?

— Da, chiar acum când jucam mingea cu racheta şi am scăpat mingea, nu mi-ai spus: „Iată un frumos Ludovic cel Drept"? Dacă eu nu te-aş privi ca pe frate al lui l'Angely, crezi că te-aş fi lăsat să spui aceste lucruri? Să mergem, domnilor, să mergem şi să împănăm carnea cu slănină!

---

[49] Larder – acest verb are mai multe semnificaţii în limba franceză – a împăna cu slănină, a împroşca cu glume, a se ciurui cu arme albe. În text, e şi un joc de cuvinte preferat de regele Ludovic al XIII-lea (n.t.).

Aceste cuvinte „să mergem să împănăm carnea cu slănină” merită o explicaţie pentru că n-au un înţeles prea sigur pentru cititorii noştri.

Am vorbit până acum, în două împrejurări diferite, că, pentru a combate melancolia ce-l stăpânea, regele încercase tot felul de distracţii, care nu reuşeau să-l amuze deloc. Copil fiind, făcuse canavale din piele şi desene cu creionul. Când era tânăr făcuse miniaturi pentru ilustrarea cărţilor cărora curtezanii le spuneau picturi. Făcuse ceea ce linguşitorii numesc muzică, cântase la tobă, exerciţiu în care, dacă ar fi să-l credem pe Bassompierre, reuşea să fie foarte bun. Vânase păsări de apartament folosind păsări mari împreună cu Desnoyers. Se făcuse cofetar şi preparase nişte dulceţuri foarte bune. Apoi se apucase de grădinărit şi reuşise să aibă, în februarie, mazăre verde, pe care o vânduse şi pe care i-o cumpărase domnul de Montausson, ca să-l încânte. În sfârşit, începuse să se bărbierească şi, într-o bună zi, incitat de acest amuzament, îşi chemă toţi ofiţerii şi, cu mâna lui, le aranjă tuturor barba. Numai că le lăsase pe bărbie, în zgârcenia sa, doar un smoc de păr, care din această zi, în amintirea unei mâini auguste, s-a numit „o royală”. Pornind de la întâmplarea aceasta, cântecelul satiric ajunse la Luvru:

Vai! Sărmana mea barbă,
Cine astfel te-a tuns?
Marele rege Ludovic.
— Al treisprezecelea uns
Care a bărbierit toată Curtea.

— Domnule cu muşchi o mie
Trebuie să ţi-o rad şi ţie!
Vai, Sire, nu vă deranjaţi,
În veci nu mă vor recunoaşte
Ai voştri soldaţi!

— Să lăsăm măcar un cioc
Vărului cardinal
Căci, la naiba!, a-l rade de tot
Ne-ar putea fi fatal!

Ludovic al XIII-lea sfârşi prin a nu se mai ocupa de tunsul şi aranjatul bărbilor şi povestea se termină aşa cum se terminau de fiecare dată toate pasiunile sale. Şi cum, într-o zi, coborâse în bucătărie cu scopul de a introduce aici o măsură economică prin care generalul Coquet pierdu supa sa cu lapte, iar domnul de La Vrillière îşi pierdu biscuiţii de dimineaţă, îl văzuse pe bucătarul său şi pe ajutoarele acestuia cum împănau carnea, ici o bucată de spată de vacă, dincolo fileurile de vită, fazanii şi iepurii. Găsi această ocupaţie deosebit de distractivă şi recreativă şi a rezultat interesul său pentru noul divertisment, pe care-l practica de mai bine de o lună: Maiestatea Sa împăna carnea cu slănină împreună cu tovarăşii săi.

Eu nu ştiu dacă arta culinară a câştigat ceva trecând prin mâinile regale, dar arta decorării bucatelor a făcut un mare progres.

Spata de vită şi fileurile de viţel, mai ales pentru că prezintă o suprafaţă mai mare, coborau la oficiu cu ornamente mereu variate. Regele se mărginea să deseneze peisaje, astfel apăreau arbori, case, scene de vânătoare, câini, lupi, cerbi şi flori de crin, dar Nogent şi ceilalţi nu se mărgineau doar la figuri heraldice şi-şi variau desenele într-un fel fantastic, ceea ce atrăgea din partea castului Ludovic observaţiile cele mai severe şi înlăturarea fără milă de la masa regală a bucăţilor de carne ornate de aceştia.

Şi acum, pentru că ne-am informat cititorii despre preocupările regale, să ne reluăm povestirea.

Cu aceste cuvinte, care ascundeau o invitaţie, dar şi o poruncă: „Domnilor, să mergem să împănăm friptura!”, un întreg cortegiu format din curteni se puse în mişcare. În fruntea lor se afla regele.

Bassompierre profită de momentul în care se trecea din sala de mese în încăperea destinată noii ocupaţii adoptate de rege. Aici erau aşezate cinci sau şase mese din marmură, fiecare având fie spată de vită, fie fileuri de viţel, fie iepure, fie fazan, şi unde scutierul Georges îi aştepta, înconjurat fiind de farfurii pline de bucăţi mai mici şi mai mari de slănină tăiată dinainte şi ţinând în mână frigările din argint pe care le dădea celor care doreau să fie pe placul Maiestăţii Sale imitându-l, dar mai ales lăsându-se învinşi de el. Bassompierre, spuneam, profită de acest moment, se apropie şi îi puse o mână pe umăr

supraintendentului Finanţelor, apoi îi spuse destul de încet ca să respecte protocolul, dar destul de tare ca să poată fi auzit de cei din jur:

— Domnule supraintendent, fără a fi prea curios, aş putea să vă întreb când socotiţi că îmi veţi plăti gradul de colonel general al elveţienilor, titlu pe care l-am cumpărat cu o sută de mii de scuzi plătiţi pe loc?

Dar, în loc să-i răspundă, domnul de la Vieuville, care, ca şi Nogent, o făcea uneori pe măscăriciul, se întinse şi îşi apropie braţele, mişcându-le ritmic, şi zise:

— Înot, înot, înot!

— Pe legea mea, spuse Bassompierre, am dezlegat destule enigme în viaţa mea, dar din asta nu înţeleg nimic.

— Domnule mareşal, spuse de Vieuville, când înoţi înseamnă că nu mai atingi fundul apei cu piciorul, nu-i aşa?

— Da.

— Şi când nu mai atingi pământul, înseamnă că nu mai este fund.

— Şi după aceea?

— Ei bine, nu mai am fonduri şi înot, înot, înot!

În acest moment, domnul duce d'Angoulême, bastardul regelui Carol al IX-lea şi al Mariei Touchet, veni să se alăture cortegiului împreună cu ducele de Guise, pe care l-am întâlnit deja în societatea prinţesei Maria şi căruia ducele d'Orléans îi promisese un loc în armată în cazul în care el ar fi fost locotenent general al regelui în expediţia din Italia. Pentru a avansa, amândoi aşteptau ca regele să-i remarce. Bassompierre, care nu găsise nici un răspuns pentru La Vieuville, şi nici nu avea de gând să rămână singur şi izolat, se apropie şi se agăţă de ducele d'Angoulême cu îndrăzneală. Spunem că se agăţă de duce cu multă îndrăzneală pentru că acesta era recunoscut drept unul dintre personajele cu replică ascuţită.

— Înotaţi, înotaţi, înotaţi, asta nu e rău: gâştele şi raţele înoată şi ele. Dar nu mă priveşte pe mine. Ah, la naiba, de-aş face bani falşi ca domnul d'Angoulême, nu aş fi deloc neliniştit.

Ducele d'Angoulême, care probabil nu avea o ripostă pregătită, se făcu că nu a auzit, dar regele Ludovic al XIII-lea auzise şi, cum avea un caracter bârfitor, îl interpelă:

— Aţi auzit ce-a spus domnul de Bassompierre, vere?

— Nu, Sire, eu sunt surd de urechea dreaptă, răspunse ducele.

— Ca şi Cezar, spuse Bassompierre.

— V-a întrebat dacă mai faceţi bani falşi.

— Pardon. Sire, reluă cu îndrăzneală Bassompierre, eu nu întreb dacă domnul d'Angoulême continuă să facă bani falşi, ceea ce ar fi dubitativ. Eu spun că-i face, ceea ce este afirmativ.

Ducele d'Angoulême ridică din umeri.

— Sunt douăzeci de ani de când tot aud nerozia asta.

— Şi care este adevărul, vrei să ne spui, vere?, zise regele.

— Ah, Doamne, iată adevărul pur! Locuieşte în castelul meu Grosbois un alchimist căruia i-am închiriat o cameră. Merlin, chiriaşul, pretinde că locuinţa este prea bine situată şi caută piatra filosofală. Îmi dă câte patru mii de scuzi pe an cu condiţia să nu-l întreb ce face şi să-l las să se bucure de privilegiul pe care-l au toţi fiii Franţei – acela de a nu fi vizitaţi şi interogaţi de justiţie. Înţelegeţi, nu-i aşa, Sire, că închiriind o singură cameră şi luând o chirie ca pentru întreg castelul, n-aş risca deloc ca, printr-o indiscreţie ridicolă, să-mi pierd chiriaşul.

— Vedeţi, Bassompierre, ce limbă rea aveţi?, spuse regele. Ce poate fi mai cinstit decât afacerea vărului meu?

— De altfel, spusele ducele d'Angoulême, care nu înţelegea să se dea bătut, când voi face bani falşi, eu, fiul regelui Carol al IX-lea, regele Franţei, tatăl nostru, glorioasă-i fie memoria!, fiul lui Antoine de Bourbon, care nu era decât regele Navarrei, când voi face bani falşi, ziceam, va trebui să recunoaşteţi că tatăl vostru fura de-a binelea.

— Cum asta, tatăl meu fura!, strigă Ludovic al XIII-lea.

— Ah!, spuse Bassompierre, asta avea în vedere când mi-a spus într-o zi: „Sunt fericit că sunt rege, altfel aş fi spânzurat!”.

— Regele, tatăl vostru, Sire, continuă ducele d'Angoulême, cu tot respectul pe care-l datorez Maiestăţii Voastre, vă încunoştinţez că fura la joc.

— La joc!, spuse Ludovic al XIII-lea. Am să vă fac observaţia, vere, că a fura la joc înseamnă a trişa. De altfel, după fiecare partidă, el înapoia banii celui care pierduse.

— Nu întotdeauna, spuse Bassompierre.

— Cum asta, nu întotdeauna?, zise regele.

— Nu, pe cuvântul meu, şi augusta voastră mamă vă poate garanta pentru faptul pe care-l voi cita aici. Într-o zi, mai

degrabă într-o seară, când aveam onoarea să joc cu regele, care avea cincizeci de pistoli în joc, se găseau şi demipistoli printre pistolii monede rotunde. „Sire, i-am spus regelui, căci cunoşteam că e suspect, Maiestatea Voastră a amestecat jumătăţile de pistoli cu pistoli întregi?” „Nu, dumneata ai făcut asta”, mi-a replicat regele. Atunci, continuă Bassompierre, am luat toate jumătăţile de pistol, am deschis fereastra şi am aruncat banii lacheilor care aşteptau în curte, apoi am revenit şi am făcut jocul cu monede întregi.

— Ah, ah!, exclamă regele, asta ai făcut, Bassompierre?

— Da, Sire, şi augusta voastră mamă însăşi spune: „Astăzi, Bassompierre face pe regele şi regele face pe Bassompierre”.

— Pe cinstea mea de gentilom, este foarte bine zis!, strigă regele. Şi tatăl meu ce a răspuns?

— Sire, fără îndoială, nefericirile conjugale cu regina Marguerite îl făcuseră nedrept, căci a răspuns pe nedrept în ceea ce mă priveşte: „Aţi fi vrut să fie rege, aţi fi avut în felul acesta un soţ mai tânăr”.

— Şi cine a câştigat partida?, spuse Ludovic.

— Regele Henric al IV-lea, Sire, dovadă că, în preocuparea pe care i-o stârnise observaţia reginei, el încasă, orice ar spune Maiestatea Voastră, suma întreagă, fără să-mi înapoieze diferenţa între pistolii întregi şi jumătăţile de pistol pe care le dădusem lacheilor.

— Oh!, spuse ducele d’Angoulême, l-am văzut furând şi mai şi.

— Pe tatăl meu?, zise regele.

— L-am văzut furând o mantie!

— O mantie?

— E adevărat că atunci nu era decât rege al Navarrei.

— Bine, spuse Ludovic al XIII-lea, povestiţi-ne asta, vere.

— Regele Henric al III-lea murise tocmai atunci asasinat la Saint-Cloud, în aceeaşi casă a domnului de Gondy unde seara Sfântului Bartolomeu fusese hotărâtă de el, care nu era atunci decât duce d’Anjou, precum şi ziua aniversară a celui care luase această decizie. Or, regele Navarrei era acolo, pentru că Henric al III-lea murise în braţele sale, în felul acesta tronul rămânându-i lui. Şi, cum trebuia să poarte doliu din velur violet şi nu avea cu ce să cumpere o vestă şi pantaloni, el luă mantia mortului, care era de culoarea şi din stofa care-i trebuiau pentru

hainele de doliu, o puse sub braţ şi se salvă, crezând că nimeni nu-l vede. Dar Maiestatea Sa avea ca scuză, dacă regii au cumva nevoie de scuze ca să fure, că era atât de sărac încât fără întâmplarea cu mantia n-ar fi putut purta doliu!

— Vă plângeţi acum, vere, că nu vă puteţi plăti servitorii, spuse regele, când Maiestatea Sa însuşi nu avea o cameră pe care s-o închirieze cu patru mii de scuzi pe an unui alchimist.

— Scuzaţi-mă, Sire, spuse ducele d'Angoulême. Este posibil ca servitorii mei să se fi plâns de faptul că nu i-am plătit, dar eu nu m-am plâns niciodată că n-aş putea plăti. La asemenea informaţii, cum spunea adineauri domnul de Bassompierre, cum că ultima dată când au venit mi-au cerut garanţia, protestând că n-aveau nici un bănuţ, le-am răspuns simplu: „Voi sunteţi cei care trebuia să prevedeţi asta, imbecililor! Patru străzi au capătul la Palatul d'Angoulême, locuiţi într-o casă bună. Faceţi bani din asta!”. Mi-au urmat sfatul. După discuţia noastră, s-a auzit mereu că au fost furturi în strada Pavée, în strada Franc-Bourgeois, în strada Neuve-Sainte-Catherine şi în strada Couture, dar de atunci caraghioşii ăştia nu-mi mai vorbesc despre gajurile lor.

— Da, spuse Ludovic al XIII-lea, şi într-o bună zi voi ordona să fie spânzuraţi aceşti caraghioşi chiar în faţa locuinţei voastre.

— Dacă vă veţi bucura de aprobarea cardinalului. Sire!, spuse râzând ducele d'Angoulême.

— Să împănăm, domnilor!, zise regele furios.

Şi se aruncă asupra unei spete de vacă enorme, pe care o străpunse cu atâta furie încât i se păru că are în mână o sabie, iar spata de vacă nu era decât cardinalul.

— Ah, pe cinstea mea, Ludovic, spuse l'Angely, părerea mea este că tu eşti cel care eşti împănat de data asta!

2
În timp ce regele împănează

Acesta era genul de replici – la care anturajul său, de altfel, nu făcea economie –, care-l montau pe rege împotriva ministrului său şi-l determinau să dea rezoluţii subite şi neaşteptate, care-l aduceau pe cardinal aproape totdeauna la două degete distanţă de pieire.

Dacă inamicii Eminenţei Sale îl prindeau pe Ludovic al XIII-lea într-unul din aceste momente, el lua hotărârile cele mai disperate, chit că nu le urma, şi putea face, din contră, cele mai frumoase promisiuni, chit că nu şi le ţinea.

Or, mingea pe care i-o aruncase ducele d'Angoulême îi urcase sângele la cap şi se năpusti asupra bucăţii de carne privind în jurul său, căutând pe cineva care să-i dea o ocazie cât de mică pentru a-şi revărsa mânia să cadă liberă peste el. Ochii îi căzură peste cei doi muzicieni aşezaţi pe o estradă, într-un colţ al încăperii, unul zgâriind corzile lăutei, celălalt zdrăngănindu-şi vioara cu aceeaşi animozitate pe care o punea regele în împănarea cărnii.

Zări astfel un lucru căruia până atunci nu-i dăduse atenţie, şi anume că fiecare dintre cei doi muzicieni nu era îmbrăcat decât pe jumătate.

Molinier, care avea vestă, n-avea pantaloni bufanţi şi nici ciorapi.

Justin, care avea pantaloni bufanţi şi ciorapi, n-avea însă vestă.

— Ce?, spuse Ludovic al XIII-lea, ce înseamnă toată mascarada asta?

— Staţi un moment, interveni l'Angely, eu sunt cel care va răspunde.

— Nebunule, îi strigă regele, ia seama şi lasă-mă să termin!

L'Angely luă repede din mâinile lui Georges o bucată de slănină şi se puse în gardă, ca şi cum ar fi avut în mână o sabie.

— Cu asta nu mă tem de tine, spuse el. Înaintează, dacă îndrăzneşti!

L'Angely avea în faţa regelui Ludovic al XIII-lea avantaje pe care nimeni nu le avea. Contrar celorlalţi regi ai Franţei, Ludovic al XIII-lea nu voia să fie înveselit. Cel mai adesea, când cei doi erau singuri, conversaţia lor aluneca spre moarte. Ludovic al

XIII-lea iubea starea aceea care-l făcea frate cu „poate” – în ideea că lumea cealaltă era fantastică şi despre ea avea cele mai disperate presupuneri. L’Angely îl însoţea în călătoriile sale în lumea de dincolo şi cel mai adesea îl ghida în pelerinajul său. Era un fel de Horaţiu al altui prinţ de Danemarca, căutând – cine ştie? – poate, ca şi primul, pe ucigaşii tatălui său, iar dialogul lui Hamlet cu groparii era o conversaţie la fel de ciudată ca a lor.

Aproape totdeauna, în discuţiile cu l’Angely, regele sfârşea prin a ceda în faţa nebunului său.

A fost tot aşa şi de data asta.

— Să vedem, spuse Ludovic al XIII-lea, ce explicaţie ai să dai de data asta bufonule!

— Ludovic, tu ai fost numit Ludovic cel Drept, pentru că te-ai născut sub semnul Balanţei, fii, deci, demn de numele tău, căci, confratele meu Nogent nu te insultă când îţi spune aşa. Ieri, nu ştiu prin ce prostie, ai făcut tu, rege al Franţei şi al Navarrei, nerozia să retragi acestor nefericiţi jumătate din salariu. Or, Sire, oamenii care n-au decât jumătate de salariu nu pot să se îmbrace decât pe jumătate. Şi acum, dacă tu vrei să acuzi pe cineva de neglijenţa ţinutei lor, te sfătuiesc

să vii aici, pe câmpul de luptă.

— Sfat de nebun!, spuse regele.

— Doar astfel de sfaturi sunt utile în astfel de împrejurări.

— Bine, spuse regele, îi iert.

— Mulţumiţi graţios Maiestăţii Sale, Ludovic cel Drept, spuse l'Angely.

Cei doi muzicieni se ridicară şi făcură o reverenţă.

— Bine, bine, spuse regele. Destul!

Apoi privi în jurul lui, ca să-i vadă pe cei care aveau aceeaşi ocupaţie ca el.

Desnoyers despica un iepure, la Vieuville – un fazan, Nogent – un filé de vită, Saint-Simon, care nu lucra, ţinea farfuria cu slănină, în timp ce Bassompierre discuta cu ducele de Guise, Baradas se juca, preocupat, cu un hopa-mitică, ducele d'Angoulême se aşezase într-un fotoliu şi dormea, sau se prefăcea că doarme.

— Ce spuneţi voi acolo ducelui de Guise, mareşale? Trebuie să fie ceva foarte interesant, comentă regele.

— Pentru noi, da, Sire, răspunse Bassompierre. Domnul duce de Guise îmi caută ceartă.

— Pe ce temă?

— Se pare că domnul de Vendôme se cam plictiseşte în închisoare.

— Bine, spuse l'Angely, şi eu care credeam că nu se plictisea decât la Luvru!

— Şi, continuă Bassompierre, mi-a scris.

— Dumneavoastră?

— Probabil socotea că sunt în graţiile Domniei Voastre.

— Ei bine, şi ce vrea fratele meu de la Vendôme?

— Ca tu să-l trimiţi la închisoare pe unul dintre pajii tăi!

— Taci, nebunule!, spuse regele.

— Vrea să iasă de la Vincennes şi să meargă la război în Italia.

— Atunci, spuse l'Angely, să-i păzească sfântul pe piémontezi dacă îndrăznesc să-i întoarcă spatele.

— Şi v-a scris?, se interesă regele.

— Da, şi mi-a spus că priveşte asta ca pe un lucru inutil, aşteptându-se ca eu să fac parte din clica domnului de Guise.

— De ce asta?

— Pentru că sunt amantul doamnei de Conti, sora lui.

— Şi voi ce i-aţi răspuns?

— I-am spus că asta n-are importanţă, că am fost amantul tuturor mătuşilor sale şi că nu l-am iubit mai puţin din acest motiv.

— Iar voi, vere d’Angoulême, ce faceţi?

— Visez, Sire.

— La ce?

— La războiul din Piémont.

— Şi ce visaţi despre asta?

— Visez, Sire, că Maiestatea Voastră ia comanda armatelor sale şi merge în persoană în Italia şi că pe una dintre cele mai înalte stânci din Alpi se va înscrie numele vostru, între cel al lui Hannibal şi cel al lui Carol ce Mare. Ce spuneţi despre visul meu, Sire?

— Cu atât mai bine să visezi astfel decât să îmbătrâneşti, cum fac alţii, spuse l’Angely.

— Şi cine va fi sub comanda mea? Fratele meu sau cardinalul?, zise regele.

— Să ne înţelegem, spuse l’Angely, dacă fratele tău conduce, atunci el va conduce, *sub tine*: dacă însă conduce cardinalul, el va conduce *deasupra ta.*

— Acolo unde este regele, spuse ducele de Guise, nimeni nu comandă.

— Bun!, continuă l’Angely, dacă susţineţi asta, atunci nici tatăl vostru Balafré n-a comandat la Paris în timpul regelui Henric al III-lea.

— Lucrul acesta nu s-a întors deloc împotriva lui, interveni Bassompierre.

— Domnilor, spuse regele, războiul din Piémont este o treabă grea, care a fost oprită în discuţiile cu mama, dar va fi hotărâtă în Consiliu. Vărul meu d’Angoulême şi domnule de Guise, sunteţi preveniţi din partea mea. Nu vă ascund că există în Consiliul reginei un partid puternic favorabil Domnului, fratele meu.

— Sire, reluă ducele d’Angoulême, o spun dinainte, votul meu este pentru domnul cardinal. După asediul oraşului La Rochelle, i s-ar face o mare nedreptate să i se ia comanda pentru oricine altcineva decât pentru rege.

— Este părerea voastră?, spuse regele.

— Da, Sire.

— Ştiţi, nu-i aşa, că, acum doi ani, cardinalul voia să vă trimită la Vincennes şi că numai eu l-am împiedicat s-o facă?

— Maiestatea Voastră s-a înşelat.

— Cum m-am înşelat?

— Da, dacă Eminenţa Sa voia să mă trimită la Vincennes, înseamnă că merita să ajung acolo.

— Ia exemplu de la vărul tău d'Angoulême, spuse l'Angely, este un bărbat cu experienţă.

— Voi scurta discuţia, vere. Dacă vi s-ar oferi comandamentul armatei, n-aţi fi de acord cu această propunere?

— Dacă regele meu, pe care-l respect şi căruia doresc să mă supun, mi-ar ordona să iau comanda armatei, aş lua-o. Dar dacă se mulţumeşte numai să mi-o ofere, atunci i-aş da-o Eminenţei Sale şi i-aş spune: „Faceţi-mi parte egală cu cea a domnilor de Bassompierre, de Bellegarde, de Guise şi de Créqui şi voi fi foarte fericit".

— La naiba! Domnule d'Angoulême, spuse Bassompierre, nu ştiam că sunteţi atât de modest.

— Sunt modest atunci când mă judec şi sunt orgolios atunci când caut să mă compar.

— Iar tu, Ludovic, pentru cine vei fi? Pentru cardinal, pentru Domnul, fratele tău, sau pentru tine? Cât despre mine, dacă aş fi în locul tău, l-aş numi pe Domnul.

— Şi de ce asta, nebune?

— Pentru că, fiind tot timpul asediului de la La Rochelle bolnav, ar avea, fără îndoială, dorinţa de a-şi lua revanşa în Italia, poate ţările calde i-ar conveni mai bine fratelui tău decât ţările reci.

— Dar nu şi atunci când este foarte cald, spuse Baradas.

— Ah, te-ai hotărât să vorbeşti!, îl întâmpină regele.

— Da, îi dădu replica favoritul, când găsesc ceva interesant de spus. Astfel, mai bine tac.

— Tu de ce nu împănezi carne?

— Pentru că am mâinile curate şi nu vreau să le murdăresc, pentru că sunt bun şi nu doresc să mă simt rău.

— Iată, spuse Ludovic al XIII-lea, scoţând un flacon din buzunar, iată ceva cu care să te parfumezi.

— Ce-i asta?

— Apă de flori de portocale, parfum de Naffe.

— Ştiţi doar că detest apa voastră de Naffe.

Regele se apropie de Baradas şi îi aruncă în faţă câteva picături din apa parfumată pe care o avea în flacon.

Dar abia îl atinse apa pe tânărul bărbat, că acesta sări la rege, îi smulse flaconul din mână şi-l sparse de podea.

— Ah, domnilor, spuse regele pălind, cum aţi proceda dacă un paj s-ar face vinovat faţă de voi cu o insultă ca cea pe care acest zăpăcit şi-a permis-o faţă de mine?

Se făcu tăcere.

Doar Bassompierre singur, incapabil să-şi ţină gura, spuse, adresându-se regelui:

— Sire, eu l-aş biciui!

— Ah, m-aţi biciui, domnule mareşal!, strigă Baradas exasperat.

Şi, trăgându-şi sabia, în ciuda prezenţei regelui, se repezi spre mareşal. Ducele de Guise şi ducele d'Angoulême îl reţinură.

— Domnule Baradas, spuse Bassompierre, cum sunteţi în apărare, sub pedeapsa de a avea mâna tăiată, căci aţi scos sabia în prezenţa regelui, îmi voi permite ca eu s-o ţin pe a mea în teacă din respectul pe care i-l datorez. Dar cum meritaţi o lecţie, am să v-o dau eu. Georges, frigare, te rog.

Şi, luând din mâna scutierului frigarea, continuă:

— Lăsaţi-l pe domnul Baradas.

Baradas fu lăsat liber şi atunci, în ciuda strigătelor regelui, se aruncă furios asupra mareşalului. Dar acesta era un vechi scrimer, care, dacă nu scosese prea des sabia contra inamicului, o făcuse de mai multe ori contra amicilor săi, în aşa fel că, luând o ţinută perfectă, fără măcar să se ridice din fotoliul în care se afla, îi pară loviturile pe care i le dădu favoritul regelui şi, profitând de prima neatenţie a acestuia, îi înfipse frigarea între umeri şi i-o lăsă acolo.

— Acolo, spuse el, micuţul meu tânăr, frigarea valorează mai mult decât biciul şi o să vă amintiţi de ea mai mult timp.

Văzând sângele care înroşea mâna lui Baradas, regele scoase un strigăt.

Mareşalul îşi luă pălăria.

— Sire, spuse el, Maiestatea Voastră îmi va permite să-l chem din arest.

— Pe cine?, zise regele.

— Pe Filip cel Treaz.[50]

---

[50] O legendă spune că Filip, regele Macedoniei şi tatăl lui Alexandru cel Mare, toropit de căldură, adormise în timp ce judeca un soldat. Când acesta îşi sfârşi pledoaria, regele se trezi şi, tresărind, votă pentru

Şi, în timp ce regele striga: „Bouvard! Să fugă cineva să-l cheme pe Bouvard!”, Bassompierre ieşea din încăpere ridicând din umeri, salutând cu mâna pe ducele d’Angoulême şi pe ducele de Guise, murmurând:

— El, fiul lui Henric al IV-lea? Niciodată!

---

moarte. „Fac apel!”, strigă soldatul. „La cine? Eu sunt regele”, spuse Filip. „Fac apel de la Filip cel adormit la Filip cel treaz!”, răspunse soldatul, obţinând iertarea de la regele ruşinat. Dumas foloseşte această expresie în mai multe dintre romanele sale. (n.t.).

3
Magazinul
lui d'Ildephonse Lopez

Cititorii noştri îşi mai amintesc, fără îndoială, că au văzut în raportul lui Souscarrières către cardinal că doamna de Fargis şi ambasadorul Spaniei în Franţa, domnul de Mirabel, schimbaseră un bilet la negustorul de pietre preţioase Lopez.

Or, ceea ce nu ştia Souscarrières era faptul că Lopez aparţinea trup şi suflet cardinalului, lucru pentru care el avea tot interesul, căci, deţinând un titlu dublu de mahomedan şi de evreu, trecea drept evreu în faţa unora şi mahomedan în faţa altora – şi avusese multe de îndurat până să se încheie afacerea fără ofense, în ciuda grijii pe care o avea de a mânca porc în mod ostentativ în toate zilele în care trebuia să probeze că nu era nici adeptul lui Moise, nici al lui Mahomed, care, amândoi, opreau pe adepţii lor să mănânce carne de porc.

Şi totuşi, într-o zi, el avea să plătească scump prostia unui raportor al Consiliului de Stat. Acuzat de fi plătit în Franţa pensii pentru Spania, un raportor a Consiliului de Stat se prezentă la el, îi controlă registrele şi găsi această inscripţie, pe care o declară mai mult decât compromiţătoare: *Guadamassil*[51] *por îl señor de Bassompierre*[52]*.*

Lopez, prevenit că va fi acuzat de înaltă trădare de conturi către mareşal, alergă la doamna de Rambouillet, care era împreună cu frumoasa Julie, una dintre cele mai bune dintre clientele sale.

El ceru protecţie şi spuse că îi fusese găsită în registre nota pentru *Guadamassil por îi señor de Bassompierre.*

Doamna de Rambouillet îl aşteptă pe soţul său să coboare şi-i expuse cazul. Acesta alergă la raportorul Consiliului de Stat, care era unul dintre prietenii săi, căruia îi vorbi despre nevinovăţia lui Lopez.

— Şi acum cred că lucrurile sunt clare, îi spuse raportorul. *Guadamassil!*

Marchizul îl opri.

---

[51] Guadamassil – În catalană: „piele de oaie ornată în policromie cu miniaturi de aur”, folosită la confecţionarea îmbrăcămintei maure, a pereţilor altarului şi a paravanelor.

[52] Pentru domnul de Bassompierre.

— Vorbiţi spaniola?, îi spuse magistratului.
— Nu.
— Ştiţi ce vrea să zică *guadamassil?*
— Nu, dar după nume judec că ar semnifica ceva formidabil.
— Ei bine, domnul meu, înseamnă „tapiserie de piele pentru domnul de Bassompierre”.
Raportorul n-a vrut să creadă asta nici în ruptul capului. A trebuit să facă rost de un dicţionar şi să caute în el traducerea cuvântului care-l preocupa atât.
Fapt este că Lopez era de origine maură, dar maurii fuseseră vânaţi de Spania în 1610, iar Lopez fusese trimis în Franţa ca să pledeze pentru interesele refugiaţilor şi se adresase doamnei de Rambouillet, care vorbea spaniola.
Lopez era un bărbat inteligent, cu un spirit viu. El sfătui pe negustorii de postav să întreprindă o operaţiune la Constantinopole. Operaţiunea a reuşit. Negustorii îi făcură, din beneficiul lor, o parte frumuşică, pe care el n-o comentă. Cu banii aceştia cumpără un diamant brut, îl dădu la tăiat şi şlefuit, câştigă mult peste ceea ce investise, în aşa fel că din toate părţile i se trimiteau diamante brute, ca unui şlefuitor de diamante ce era. De aici a rezultat faptul că toate pietrele preţioase ale vremii lui îi trecuseră prin mâini, cu atât mai mult cu cât avusese şansa de a găsi un muncitor şi mai priceput decât el, care consimţi să se angajeze în serviciul său. Acest om era de o aşa îndemânare încât, atunci când era necesar, putea despica un diamant cu o singură lovitură de ciocan în două părţi egale.
Atunci când a avut loc asediul oraşului La Rochelle, cardinalul l-a trimis în Olanda ca să-i facă rost de vase de război şi chiar pentru a cumpăra orice. La Amsterdam şi Rotterdam, el a cumpărat o mulţime de obiecte care veneau din China şi India, de aşa manieră că a inventat magazinele de vechituri în Franţa.
Misiunea sa în Olanda fusese şi ocazia ca el să facă avere, aşa că nimeni nu se mai interesase de cauza reală a voiajului, şi în felul acesta a putut să aparţină cardinalului fără ca cineva să pună la îndoială buna lui credinţă.
Remarcase coincidenţa vizitei în magazinul său a doamnei de Fargis şi a ambasadorului Spaniei, iar şlefuitorul său de diamante văzuse biletul schimbat, în aşa fel că, pe lângă

raportul lui Souscarrières, venea şi informaţia lui Lopez, iar cardinalul fu nevoit să-i aprecieze inteligenţa.

Cardinalul ştia, deci, atunci când regina, în dimineaţa de 14, ceruse lectici pentru toată casa, că nu era vorba doar de o vizită a unei femei care vrea să cumpere bijuterii, ci de o regină care vrea să-şi vândă regatul.

Astfel, la 14 decembrie, către ora 11 dimineaţa, în momentul în care domnul de Bassompierre îi trântea o bucată de slănină între umeri lui Baradas şi când regina era gata să coboare, însoţită de doamna de Fargis, de Isabelle de Lautrec, de doamna de Chevreuse şi de Patrocle, primul ei scutier, doamna de Bellier, camerista, intră ţinând în mână colivia unui papagal, acoperită cu o mantie spaniolă, iar în cealaltă mână o scrisoare.

— Ah, Doamne, ce-mi aduci acolo?, zise regina.

— Un cadou făcut Maiestăţii Voastre de Alteţa Sa, infanta Claire-Eugénie.

— Înseamnă că vine de la Bruxelles?, se interesă regina.

— Da, Maiestatea Voastră, şi iată şi scrisoarea prin care prinţesa vă anunţă că v-a trimis cadoul.

— Să vedem mai întâi, spuse regina cu o curiozitate feminină încântătoare, şi întinse mâna către mantie.

— Nu încă, spuse doamna de Bellier trăgând colivia înapoi. Maiestatea Voastră trebuie să citească scrisoarea mai întâi.

— Cine a adus colivia şi scrisoarea?

— Michel Dause, farmacistul Maiestăţii Voastre. Ştiţi că el este corespondentul nostru în Belgia. Iată scrisoarea Alteţei Sale.

Regina luă scrisoarea, o deschise şi citi:

Draga mea nepoată,

Vă trimit un papagal minunat, care, dacă nu va fi speriat când îl veţi descoperi, vă va face un compliment în cinci limbi diferite. Este un animal mic, dulce şi devotat. Nu vă veţi plânge niciodată de el.

Mătuşa voastră devotată,
Claire-Eugénie

— Ah, spuse regina, vorbeşte, vorbeşte!

Imediat, o voce şoptită se auzi de sub mantie, care spuse în franceză:

— Regina Anna de Austria este cea mai frumoasă prinţesă din lume.

— Ah, e minunat!, strigă regina. Vreau să te aud, draga mea păsărică, vorbind în spaniolă.

Abia fu exprimată această dorinţă că papagalul spuse:

— Dona Anna, aş vrea să fac tot ce-mi stă în putinţă ca toate dorinţele voastre să se împlinească.

Pasărea nu stătu decât puţin în aşteptare şi apoi se auzi aceeaşi voce uşoară spunând în italiană:

— Mi-aş da viaţa pentru stăpâna mea multiubită.

Regina bătu din palme de bucurie.

— Care sunt celelalte limbi pe care le mai vorbeşte papagalul meu?

— Engleza şi olandeza. Maiestate, răspunse doamna de Bellier.

— În engleză, în engleză!, spuse Anna de Austria.

— Daţi-mi mâna voastră şi vă voi da inima mea, se auzi imediat glasul păsării.

— Ah, spuse regina, nu înţeleg prea bine. Ştiţi engleza, scumpa mea Isabelle?

— Da, doamnă.

— Aţi înţeles ce a spus?

— Papagalul a spus: „Daţi-mi mâna voastră şi vă voi da inima mea”.

— Oh, bravo!, spuse regina. Şi acum, ce limbă ziceai că mai ştie, draga mea Bellier?

— Olandeza, doamnă.

— Oh, ce nenorocire!, strigă regina. Nimeni nu ştie olandeza.

— Ba da. Maiestatea Voastră, răspunse doamna de Fargis. Beringhen este din Frise, ştie olandeza.

— Cheamă-l pe Beringhen, spuse regina. Trebuie să fie în anticamera regelui.

Doamna de Fargis alergă şi-l aduse pe Beringhen.

Era un tânăr înalt şi blond, frumos, cu o barbă roşcată, pe jumătate olandez, pe jumătate neamţ, deşi fusese crescut în Franţa. Foarte iubit de rege, căruia îi era devotat pe deplin.

Doamna de Fargis îl apucase de mânecă. Acesta nu ştia ce vrea şi, fidel consemnului, a trebuit întâi să afle de ordinul expres al reginei ca să-şi părăsească postul din anticameră.

Dar papagalul era atât de inteligent că, odată Beringhen intrat, el înţelese că poate vorbi în olandeză şi, fără a mai aştepta să i se ceară a cincea oară să vorbească, spuse: „Oh,

cea mai iubită dintre regine, vă iubesc, dar vă iubesc şi mai mult în olandeză, draga mea limbă natală”.

— Oh, oh!, făcu mirat Beringhen, iată un papagal care vorbeşte olandeza ca şi cum ar fi din Amsterdam.

— Ce mi-a spus, vă rog să mai spuneţi încă o dată, domnule de Beringhen!

Şi bărbatul repetă rar ceea ce spusese pasărea.

— Bun!, spuse regina, acum pot să-l văd, nu mă îndoiesc că este tot atât de frumos pe cât este de educat.

Şi spunând aceste cuvinte, trase mantia şi, lucru de care ea deja se îndoia, în locul unui papagal găsi în colivie o femeie pitică, frumoasă şi foarte mică, îmbrăcată în costum din frizon – o mătase mai groasă – având o înălţime doar de două picioare. Aceasta făcu o reverenţă corectă Maiestăţii Sale.

Apoi ieşi din cuşcă prin uşa care era destul de înaltă, pentru ca ea să poată ieşi fără să se lovească, şi făcu o a doua reverenţă reginei, mai graţioasă decât prima.

Regina o luă în braţe ca şi cum ar fi îmbrăţişat un copil. Fetiţa aceasta trecuse de cincisprezece ani, dar nu era mai înaltă decât o copilă de doi ani.

În acest moment, pe coridor se auzi strigând:

— Domnul premier! Domnul premier!

Aşa era numit, conform etichetei de la Curte, primul valet de cameră al regelui.

Beringhen, care nu mai avea ce face la regină, ieşi rapid şi întâlni lângă uşă pe al doilea valet de cameră care-l căuta, neştiind că fusese chemat la regină.

Regina auzi acest schimb rapid de cuvinte cât timp uşa rămăsese deschisă:

— Ce se întâmplă?

— Regele îl cheamă pe domnul Bouvard.

— Dumnezeule!, se lamentă regina. Îi este rău cumva Maiestăţii Sale?

Şi ieşi ca să se informeze, dar nu apucă să mai vadă decât pantalonii celor doi valeţi de cameră, care alergau în două direcţii diferite.

Cineva sosi la regină ca s-o informeze că scaunele erau gata.

— Oh, spuse ea, nu pot ieşi acum, fără să ştiu ce i s-a întâmplat regelui.

— Ce nu ştie Maiestatea Voastră? De ce nu merge să afle?, spuse domnişoara de Lautrec.

— Nu mă duc, spuse regina, căci regele nu mă lasă să-i pun întrebări.

— Ciudată ţară, murmură Isabelle, cea în care o soţie neliniştită nu poate cere noutăţi despre soţul ei.

— Doriţi să merg eu să întreb?, se interesă doamna de Fargis.

— Şi dacă regele se supără?

— Bun! N-o să mai mănânce regele nostru Ludovic al XIII-lea.

Apoi, apropiindu-se de regină, îi spuse încet:

— Am să-l prind între două uşi şi am să vă aduc veşti.

Şi, din trei paşi, se găsi afară.

Se întoarse după cinci minute, precedată de un strălucitor hohot de râs.

Regina respiră adânc:

— Se pare că nu e nimic grav, spuse ea.

— Foarte grav, din contră: are loc un duel.

— Un duel?, se miră regina.

— Da, în prezenţa regelui însuşi.

— Şi care sunt îndrăzneţii care au încercat?

— Domnul de Bassompierre şi domnul Baradas. Domnul Baradas a fost rănit.

— De o lovitură de spadă?

— Nu, de o lovitură de frigare, cu o bucată de slănină.

Şi doamna de Fargis, care rămăsese tot timpul dialogului foarte serioasă, izbucni într-un râs în cascadă, în care hohotele se rostogoleau ca un şirag de perle, râs pe care nu-l regăseai decât la această fiinţă veselă.

— Acum că am primit informaţiile doamnelor, spuse regina, nu cred că acest accident trebuie să împiedice vizita noastră la senior Lopez.

Şi cum Baradas, cu toate că era băiat frumos, nu inspira o prea mare simpatie nici reginei, nici altor doamne din suită, nimeni nu avu nici cea mai mică obiecţie la propunerea reginei.

Aceasta o puse pe frumoasa pitică în braţele doamnei de Bellier. O întrebase cum o cheamă şi-i răspunsese că se numeşte Gretchen, ceea ce însemna şi margaretă, şi perlă. La baza scării mari a Luvrului le aşteptau lecticile. Numai una era cu două locuri. Regina urcă aici cu doamna de Fargis şi cu micuţa Gretchen.

După numai zece minute, ele coborau la Lopez, care-şi avea prăvălia în colţul străzii Mouton şi a pieţei de Grève.

Când purtătorii lecticii o depuseră pe cea în care era regina în faţa uşii lui Lopez, care stătea în prag, ţinând boneta în mână, un bărbat tânăr se grăbi să-i deschidă litiera şi să-i ofere braţul reginei.

Acest bărbat tânăr era contele de Moret.

Un cuvânt de la *verişoara Marina* îl prevenise pe *vărul Jacquelino* că regina se va găsi la ora unsprezece spre prânz la Lopez şi el alergă acolo.

Venise oare s-o salute pe regină, să strângă mâna doamnei de Fargis sau să schimbe o privire cu Isabelle? Asta nu vom şti să spunem, dar ce putem afirma este că, imediat ce o salută pe regină şi o conduse în magazin, îi strânse mâna doamnei de Fargis şi alergă la a doua litieră, unde, oferindu-i braţul domnişoarei de Lautrec cu acelaşi ceremonial ca şi pentru regină, îi spuse:

— Scuzaţi-mă, domnişoară, că n-am făcut aşa cum ar fi vrut inima mea, dar acolo unde este regina respectul trebuie să treacă înainte de orice, chiar înainte dragostei.

Şi, salutând pe tânăra fată care venea să întregească grupul care se forma în jurul reginei, făcu un pas înapoi, fără să-i dea timpul să răspundă în alt fel decât prin înroşirea uşoară a obrajilor.

Felul de a proceda al contelui de Moret era atât de diferit de al celorlalţi gentilomi şi, în trei împrejurări în care se găsise în faţa lui Isabelle, el manifestase faţă de ea atâta respect şi se exprimase cu atâta dragoste, că era imposibil ca fiecare dintre aceste întâlniri să nu fi lăsat urme în inima tinerei fete. Astfel că râmase nemişcată şi gânditoare într-un colţ al magazinului lui Lopez, fără să se ocupe de toate bogăţiile înşirate în faţa ei.

Odată sosită, regina căută cu ochii pe ambasadorul Spaniei şi-l văzu discutând ceva cu tăietorul de diamante, căruia îi cerea părerea despre valoarea unor pietre preţioase.

Pe de altă parte, ea îi aduse lui Lopez un magnific şir de perle moarte. Care trebuiau înlocuite cu cele vii.

Dar preţul celor opt sau zece perle care lipseau era atât de ridicat, încât regina ezită să-i spună lui Lopez să i le furnizeze, când doamna de Fargis, care discuta cu contele de Moret şi care

avea o ureche pentru ceea ce-i spunea Antoine de Bourbon şi alta pentru ceea ce spunea regina, îi sări în ajutor.

— Ce reţineri are Maiestatea Voastră?, zise ea.

— Vezi perlele acestea, scumpa mea, spuse regina. Întâi mi-am dorit acest frumos crucifix şi acest evreu de Lopez nu vrea să mi-l dea cu mai puţin de o mie de pistoli.

— Ah!, spuse doamna de Fargis, nu e rezonabil, Lopez, să vinzi o copie cu o mie de pistoli, când ai vândut originalul doar cu treizeci de dinari.

— Mai întâi, spuse Lopez, eu nu sunt evreu, sunt musulman.

— Evreu sau musulman, este totuna, spuse doamna de Fargis.

— Şi apoi, continuă regina, am nevoie de douăsprezece perle ca să-mi completez colierul şi vrea să-mi vândă fiecare perlă cu cincizeci de pistoli.

— Nu-i aceasta ceea ce vă lipseşte?, spuse doamna de Fargis. Iată cei şapte sute de pistoli ai voştri.

— Unde asta, micuţa mea?, se interesă regina.

— În buzunarul bărbatului acestuia gras şi negru, care se tocmeşte pentru această tapiserie de India.

— Dar este Particelli!

— Nu, să nu-l confundăm, este domnul d'Émery.

— Dar Particelli şi d'Émery nu-i acelaşi om?

— Pentru toată lumea, doamnă, dar nu şi pentru rege.

— Nu-nţeleg.

— Cum, nu ştiţi că atunci când cardinalul l-a numit trezorier al banilor regali sub numele de domnul d'Émery, regele a zis: „Ei bine, fie, domnule cardinal, numiţi-l pe acest d'Émery cât mai repede posibil." „De ce?", a spus mirat cardinalul. „Pentru că nu mi s-a spus că această puşlama de Particelli a fost spânzurat". „Ah, spuse regele, mă simt uşurat, căci era un mare hoţ".

— Aşa că?, spuse regina care nu înţelegea nimic.

— Aşa că, zise doamna de Fargis, n-am de spus decât un cuvânt la urechea domnului d'Émery şi vă va da cei şapte sute de pistoli de care aveţi nevoie.

— Şi cum mă voi achita faţă de el?

— Pur şi simplu nespunând regelui că d'Émery şi Particelli sunt una şi aceeaşi persoană.

Doamna de Fargis se îndreptă spre d'Émery, care n-o văzuse pe regină, atât de preocupat era de stofa lui şi, având ochii

plecaţi, nu privise în jur deloc. Dar, în momentul în care o văzu, se îndreptă spre Maiestatea Sa atât de repede cât îi permiteau picioarele scurte şi burta enormă.

— Ah! Doamnă, spuse doamna de Fargis, mulţumiţi-i domnului Particelli!

— Cum aşa, Dumnezeule?, se miră regina.

— De la primul cuvânt, Monsieur Particelli şi-a dat seama de încurcătura dumneavoastră.

— D'Émery!, făcu trezorierul.

— V-a oferit Maiestăţii Voastre ocazia să deschideţi un credit de douăzeci de mii de livre pentru mărfuri de la Lopez.

— Douăzeci de mii de livre!, spuse bietul om. Drace!

— Credeţi că vreţi să daţi mai mult şi găsiţi că nu este destul pentru o mare regină, domnule Particelli?

— D'Émery, d'Émery!, repeta acesta cu disperare, prea fericit de a putea fi de folos Maiestăţii Voastre, dar în numele cerului, numiţi-mă d'Émery.

— E adevărat, spuse doamna de Fargis, Particelli este numele unui spânzurat.

— Mulţumesc, domnule d'Émery, spuse regina. Într-adevăr, mi-aţi făcut un serviciu important.

— Eu sunt cel care este obligat Maiestăţii Voastre, dar v-aş fi foarte recunoscător dacă aţi ruga-o pe doamna de Fargis, care se înşală întotdeauna, să nu mă mai strige Particelli.

— Ne-am înţeles, domnule d'Émery, ne-am înţeles, numai să veniţi să spuneţi domnului Lopez că regina poate cumpăra de la el în valoare de douăzeci de mii de livre şi că suma asta nu vă priveşte decât pe dumneavoastră.

— Imediat, dar ne-am înţeles, nu-i aşa? Niciodată Particelli.

— Nu, domnule d'Émery! Nu, domnule d'Émery! Nu, domnule d'Émery, răspunse doamna de Fargis, urmându-l pe exspânzuratul înspăimântat până-l puse în faţa lui Lopez.

În acest timp, regina şi ambasadorul Spaniei schimbaseră o privire şi se apropiaseră puţin câte puţin unul de altul. Contele de Moret stătea sprijinit de o coloană şi o privea pe Isabelle de Lautrec, care părea că discuta cu doamna de Bellier, în timp ce se juca cu fata pitică. Simţind privirile înflăcărate ale lui Antoine de Bourbon, nu era deloc atentă nici la joacă, nici la discuţie. Doamna de Fargis veghea ca acest credit deschis Maiestăţii Sale să fie exact cât propusese ea – douăzeci de mii de livre.

D'Émery şi Lopez discutau condiţiile acestui credit. Toată lumea era deci atât de ocupată de afacerile ei, încât nimeni nu se gândea la ambasador şi la regină, care, forţaţi să meargă unul în faţa celuilalt, se găsiră alături.

Complimentele fură scurte şi el îi pasă repede lucrurile interesante.

— Maiestatea Voastră a primit scrisoarea lui Don Gonzales?

— Da, prin contele de Moret.

— A citit nu numai liniile vizibile scrise de guvernatorul Milanului…

— Dar şi liniile invizibile scrise de fratele meu.

— Şi regina a meditat la sfatul pe care i l-a dat?

Regina roşi, plecându-şi privirea.

— Doamnă, spuse ambasadorul, există necesităţi de stat în faţa cărora şi cele mai înalte frunţi se pleacă, în faţa cărora cele mai severe virtuţi pălesc. Dacă regele moare…

— Să ne păzească Dumnezeu de o astfel de nenorocire, domnule!

— Dar, în sfârşit, dacă regele ar muri, ce se va alege atunci de voi?

— Dumnezeu va hotărî asta.

— Nu trebuie să lăsăm totul în voia lui Dumnezeu, doamnă. Aveţi puţină încredere în cuvântul Domnului, fratele regelui?

— Nici una, este un mizerabil.

— Ori veţi reveni în Spania, ori veţi fi închisă în vreo mănăstire din Franţa.

— Îmi voi închipui că asta a fost soarta mea.

— Contaţi pe sprijinul soacrei dumneavoastră?

— Pe nici un sprijin. Ea pare că mă iubeşte, dar, în fond, mă detestă.

— Vedeţi şi voi, doamnă. Dacă veţi fi însărcinată, atunci când regele moare, toată lumea va fi la picioarele regentei.

— Ştiu, domnule.

— Şi?

Regina scoase un suspin.

— Nu iubesc pe nimeni, murmură ea.

— Vreţi să spuneţi că mai iubiţi încă pe cineva, pe care, din nefericire, este inutil să-l iubiţi.

Anna de Austria îşi şterse o lacrimă.

— Lopez ne priveşte, doamnă, spuse ambasadorul. Nu am deloc încredere în acest Lopez. Să ne despărţim, dar mai înainte promiteţi-mi un lucru.

— Care, domnule?

— Un lucru pe care vi-l cer în numele augustului vostru frate, în numele liniştii şi păcii, atât al Franţei, cât şi al Spaniei.

— Ce doriţi să vă promit, domnule?

— Ei bine, în împrejurări grave, pe care noi le-am prevăzut deja, închideţi ochii şi lăsaţi-vă condusă de doamna de Fargis.

— Regina vă promite, domnule, spuse doamna de Fargis, apărând pe neaşteptate între regină şi ambasador. Iar eu, eu mă angajez în faţa Maiestăţii Sale.

Apoi, încet:

— Lopez vă priveşte, spuse, iar şlefuitorul de diamante vă ascultă.

— Doamnă, spuse regina, ridicând vocea, este ora două după-amiază, trebuie să ne întoarcem la Luvru ca să luăm masa şi, mai ales, să aflăm veşti despre acest sărman domn Baradas!

4
Sfaturile lui l'Angely

Regele Ludovic al XIII-lea fusese ofensat aşa cum am văzut, mai întâi de toate de insolenţa favoritului său atunci când acesta îi smulsese din mâini flaconul cu apă de flori de portocal pe care el i-l oferise ca să se parfumeze, iar acesta i-l aruncase la picioare. Dar abia văzuse curgând, din rana pe care i-o făcuse domnul de Bassompierre, sângele preţiosului său favorit, Baradas, că toată mânia se transformase în durere şi, aruncându-se peste corpul acestuia, îi scoase bucata de slănină din rană şi, în ciuda rezistenţei sale, datorată deloc respectului, ci furiei, el dorise, bazându-se pe cunoştinţele sale în medicină, să-i panseze singur plaga.

Dar bunătatea lui Ludovic al XIII-lea vizavi de favoritul său, bunătate sau mai degrabă slăbiciune, ceea ce o amintea pe cea a lui Henric al III-lea pentru favoriţii săi delicaţi, făcuse din acesta un copil răzgâiat.

Îl respinse pe rege, respinse pe toată lumea, declarând că nu va uita insulta care-i fusese adusă, dar nici partea de insultă cauzată de rege, şi că se va simţi mulţumit numai dacă mareşalul va fi trimis la Bastilia sau dacă va fi aprobat un duel public, aşa cum a fost cel care ilustrase domnia lui Henric al II-lea şi care se terminase prin moartea lui La Châtaigneraie.

Regele încercase să-l calmeze. Baradas ar fi iertat o lovitură de spadă şi chiar o lovitură de spadă venită de la mareşalul de Bassompierre, dar nu putea ierta o lovitură cu frigarea. Totul fu inutil, rănitul netrecând peste acest ultimatum: ori un duel juridic în prezenţa regelui şi a întregii Curţi, ori mareşalul va fi trimis la Bastilia.

Baradas se retrase deci în camera sa, nu mai puţin maiestuos decât a făcut-o Achile în fata lui Agamemnon când acesta refuzase să i-o dea pe frumoasa Briseis.

Evenimentul acesta aruncase, de altfel, adunarea curtenilor în confuzie şi tulburare. Atât prietenii regelui care încercau să-i ţină companie făcând aceleaşi lucruri ca şi el, adică să împodobească fripturile folosind frigările de argint, cât şi cei care veniseră doar să fie în apropierea regelui începură să se mişte neliniştiţi. Ducele de Guise şi ducele d'Angoulême au fost primii dintre ei care părăsiseră camera împreună (gândind că

n-aveau ce căuta în această scenă de familie, aşa că, în semn de neparticipare, îşi luară pălăriile în mâini)[53].

Uşa închizându-se în urma lor şi ajunşi dincolo de prag, ducele de Guise se opri privindu-l pe ducele d'Angoulême:

— Ei bine, ce aveţi de zis despre asta?

Ducele înălţă din umeri.

— Spun că sărmanul meu rege Henric al III-lea, atât de calomniat, n-a fost, la urma urmei, mai disperat de moartea lui Quélus, a lui Schomberg şi a lui Maugiron, pe cât riscă să fie bunul nostru rege Ludovic al XIII-lea pentru zgârietura domnului Baradas.

— Este posibil ca un fiu să semene atât de puţin cu tatăl, murmură ducele de Guise aruncând o privire în lături ca şi cum ar fi vrut, privind dincolo de uşă, să vadă ce se petrece în camera din care ieşiseră, pe legea mea, mărturisesc că-l iubeam mai mult pe regele Henric al IV-lea, cât de hughenot rămăsese el în fundul sufletului, decât pe acest fiu care nu-i seamănă.

— Bine, spuneţi asta doar pentru că regele Henric al IV-lea este mort, dar, dacă ar fi viu, l-aţi fi detestat.

— A făcut destul rău Casei noastre ca să nu fi devenit unii dintre cei mai buni prieteni.

— Sunt de acord, spuse ducele d'Angoulême, dar ceea ce nu admit este că vreţi să găsiţi o asemănare absolută între copiii şi soţii mamelor acestor copii. Iar această asemănare nu este dată tuturor oamenilor. Astfel, iată, dacă începem chiar cu dumneavoastră, dragul meu duce…

Şi aici domnul d'Angoulême se sprijini uşor de braţul însoţitorului său şi puse piciorul pe treapta scării.

— Dacă începem deci cu cei de faţă aici, cu care am avut onoarea să-l cunosc pe soţul doamnei, mama voastră, şi am fericirea să vă cunosc şi pe dumneavoastră, aş îndrăzni să spun, fără cea mai mică răutate, că nu există vreo asemănare între dumneavoastră şi el.

— Dragul meu duce! Dragul meu duce!, murmură domnul de Guise, neştiind, sau, mai degrabă, ştiind prea bine unde vrea să bată un interlocutor atât de zeflemitor ca domnul d'Angoulême şi unde poate ajunge dacă a luat-o pe un astfel de drum.

---

[53] Textul cuprins în paranteză figurează în „Sfinxul Roşu" – Paris, Editions Universelles, 1946, dar lipseşte din „Les Nouvelles".

— Dar nu, insistă ducele cu acel aer bonom pe care-l lua cu atâta pricepere, încât nu ştiai dacă glumeşte sau vorbeşte serios, vreau să vă spun că asta este vizibil, pe cuvântul meu. Ne amintim toţi, cu excepţia dumneavoastră, de defunctul vostru tată. Era înalt, sunteţi mic, avea nasul acvilin, dumneavoastră îl aveţi cârn, avea ochii negri, îi aveţi cenuşii.

— Ceea ce aţi uitat să spuneţi este că avea o cicatrice pe obraz şi că eu n-o am!

— Pentru că nu puteţi avea ceva ce se capătă numai în război, dumneavoastră care n-aţi fost niciodată în bătaia focului.

— Cum?, strigă ducele de Guise, n-am fost în focul luptei niciodată? Şi La Rochelle, unde este?

— E adevărat, uitasem asta. Şi apoi a luat foc propria voastră casă!

— Duce, spuse domnul de Guise, desprinzând braţul ducelui d’Angoulême, cred că aveţi o zi proastă, aşa că este mai bine să ne despărţim.

— Eu, o zi proastă! Ce v-a venit să spuneţi asta? Nu nişte lucruri dezagreabile, sper, pe care le-am afirmat. Şi oricum, totul a fost fără rea intenţie. Fiecare seamănă cu cine poate, înţelegeţi asta, nu? Este un joc al întâmplării. Semăn eu oare tatălui meu, Carol al IX-lea, care avea păr roşcat şi o piele roşie? Dar nu trebuie să ne pară rău, totdeauna semănăm cu cineva. Iată, regele nostru, de exemplu, ei bine, seamănă leit cu vărul mamei sale care a venit cu ea în Franţa când era mireasa lui Henric al IV-lea, ducele de Braciano. Vi-l amintiţi pe acest Virginio Orsini? Domnul, fratele lui, seamănă cu mareşalul d’Ancre cum seamănă ca două picături de apă. Iar dumneavoastră înşivă, nu vă îndoiţi, poate, că semănaţi foarte bine cuiva.

— Nu, şi nu mă îngrijorez deloc. Nu vreau decât să ştiu cui semăn.

— E adevărat, nu l-aţi putut cunoaşte, fiindcă a fost ucis şase luni înainte de naşterea voastră de unchiul Mayenne. Ei bine, semănaţi bine cu domnul conte de Saint-Mégrin. Nu-i aşa că aţi mai auzit spunându-se asta?

— Ba da, numai că, atunci când am auzit, m-am supărat foarte tare, dragul meu duce, aşa că vă previn.

— Pentru că, de fiecare dată, au făcut-o cu răutate, şi nu aşa cum v-am spus eu. Nu-i aşa că şi eu m-aş fi supărat imediat

când domnul de Bassompierre mi-a zis că fabric bani falşi? Aşa că nu eu sunt cel prost dispus, ci dumneata, aşa că vă las.

— Cred că faceţi foarte bine, spuse domnul de Guise răsuflând uşurat şi, luând-o pe lângă strada l'Arbre-Sec, se îndreptă spre strada Saint-Honoré.

Apoi, lungind pasul, se îndepărtă cât mai repede de causticul interlocutor, care rămase un moment în loc cu aerul mirat al unui om care nu înţelegea la alţii susceptibilitatea cu care se lăuda că-i lipseşte.

Ducele se îndreptă spre Pont-Neuf sperând să găsească în trecere o altă victimă ca să continue asupra ei mica tortură pe care o începuse cu ducele de Guise. În timpul acesta, ceilalţi curteni se eclipsară unul câte unul, iar regele rămase singur cu nebunul său l'Angely.

Acesta, care nu voia deloc să piardă o ocazie atât de potrivită ca să-şi joace rolul de bufon, veni şi se aşeză drept în faţa regelui, care stătea trist, cu capul în jos şi cu ochii fixaţi în pământ.

— Hei!, făcu l'Angely scoţând un oftat greu.

Ludovic ridică încet capul.

— Ei bine?, îi spuse cu tonul unui om care se aşteaptă să vadă la cel căruia i se adresează cum îşi vine în fire.

— Ei bine?, repetă l'Angely pe acelaşi ton plângăreţ.

— Ce spui tu de domnul de Bassompierre?

— Spun, răspunse l'Angely, lăsând să se simtă în accentul cu care vorbea o admiraţie glumeaţă, că a mânuit grozav frigarea şi că trebuie fi fost bucătar în tinereţe.

În ochii stinşi ai regelui luci o lumină veselă.

— L'Angely, spuse el, te opresc să glumeşti pe seama accidentului întâmplat domnului Baradas.

Faţa lui l'Angely luă expresia unei profunde dureri.

— Curtea va fi în doliu?

— Dacă mai spui un cuvânt, bufonule, spuse regele sculându-se de pe fotoliu şi sărind în picioare, te biciuiesc până la sânge.

Şi începu să meargă agitat prin încăpere.

— Bun, spuse l'Angely, aşezându-se ca pentru a pune partea ameninţată a trupului său la adăpost chiar pe fotoliul pe care stătuse regele. Iată-mă, deci, ameninţat de domnii paji ai Maiestăţii Sale: când vor comite o greşeală, eu voi fi cel biciuit.

Ah, dragul meu confrate Nogent avea dreptate şi tu nu te numeşti Ludovic cel Drept degeaba!

— Oh!, spuse Ludovic al XIII-lea, fără să riposteze glumei bufonului său, căruia nici nu ştiu ce să-i răspundă. Mă voi răzbuna pe domnul de Bassompierre.

— Ai auzit cumva povestea unui anume şarpe care a vrut să ronţăie o pilă şi care şi-a rupt dinţii în ea?

— Ce vrei să spui cu asta?

— Vreau să spun, fiul meu, că, cu toate că eşti rege, nu mai ai puterea să-ţi pierzi duşmanii decât salvându-ţi amicii. Asta-l priveşte pe ministrul nostru Richelieu. Tu eşti cel care ai fost numit „Cel just” încă din timpul vieţii, dar se poate ca acesta să fie numit „Cel just/drept” după moarte.

— Ce?

— Nu găseşti că se potriveşte. Ludovic? Eu găsesc că da. Astfel, atunci când a venit să-ţi spună: „Sire, în timp ce eu veghez la înălţarea voastră şi la gloria Franţei, fratele vostru conspira contra mea, de fapt, conspira contra voastră. A trimis să fiu chemat la masă, cu toată suita, în castelul Fleury şi, în timp ce am fi fost la masă, domnul de Chalais trebuia să mă străpungă cu sabia. Iată proba. De altfel, vă veţi interoga propriul frate şi o să vă spună tot”. Ţi-ai interogat fratele. I se face frică, aşa că, întotdeauna, se aruncă la picioarele voastre şi vă spune tot. Ah! Iată o crimă de înaltă trădare, pentru care merită să cadă un cap pe eşafod. Dar când vei merge să spui domnului Richelieu: „Cardinale, eu împănam friptura cu slănină. Baradas n-a făcut asta. Am vrut să-l forţez s-o facă şi, când a refuzat, i-am aruncat pe faţă cu apă de Naffe. El, fără vreun respect pentru Maiestatea Mea, mi-a smuls flaconul din mână şi l-a spart de podea. Atunci i-am întrebat pe curteni ce ar merita un paj care-şi permite să insulte în felul acesta un rege. Atunci, domnul de Bassompierre, un om sensibil, a răspuns: biciul. Sire! Drept pentru care, domnul Baradas a scos sabia şi s-a aruncat asupra domnului de Bassompierre, care, ca să păstreze respectul pe care mi-l datorează, şi-a ţinut sabia în teacă şi s-a mulţumit să ia o frigare din mâinile lui Georges şi să i-o înfigă în braţ domnului de Baradas. Întreb, în consecinţă, dacă domnul de Bassompierre poate fi trimis la Bastilia”. Ministrul tău – o susţin împotriva tuturor şi chiar contra lor – ministrul tău care este justiţia în persoană îţi va răspunde: „Dar acest domn de

Bassompierre are dreptate, şi nu pajul dumneavoastră, pe care nu-l voi trimite la Bastilia, căci nu este prinţ sau mare senior, dar voi pune să fie biciuit pentru că a smuls flaconul din mâinile voastre şi-l voi pune la stâlpul infamiei pentru că a tras spada în faţa voastră, a dumneavoastră cel căruia îi vorbesc eu, ministrul vostru, eu, omul cel mai important din Franţa după voi, şi chiar înaintea voastră, cu o voce joasă şi capul plecat”. Ce-ai să-i răspunzi atunci ministrului tău?

— Îl iubesc pe Baradas şi-l urăsc pe Richelieu, iată tot ce pot să-ţi spun.

— Ceea ce vrei tu este o dublă greşeală: urăşti un om mare care face tot ce se poate ca să te facă un rege mare. Iubeşti un caraghios care este incapabil să te povăţuiască atunci când greşeşti, aşa cum face Luynes, sau să comită el însuşi o crimă, aşa cum era gata s-o facă Chalais.

— Tu n-ai auzit că cere un duel juridic? Avem un exemplu de acest fel în monarhie, cel al lui Jarnac şi al lui Châtaigneraie, sub regele Henric al II-lea.

— Bun, am ajuns şi aici. Uiţi că asta s-a întâmplat cu şaptezeci şi cinci de ani înainte de ziua de azi şi cei doi, Jarnac şi Châtaigneraie, erau doi mari seniori care puteau trage sabia unul contra celuilalt, că erau încă timpul şi moda cavalerilor, şi că, în sfârşit, ei nu aveau contra duelului un edict care a făcut să cadă în Piaţa de Grève capul lui Bouteville, care era un Montmorency. Du-te şi vorbeşte domnului de Richelieu să autorizeze domnului Baradas, pajul regelui, să se bată cu domnul de Bassompierre, mareşal al Franţei, colonel general al elveţienilor, şi ai să vezi cum te va primi!

— Trebuie, mai ales şi înainte de toate, ca Baradas să primească o satisfacţie oarecare, sau va face ceea ce a zis.

— Şi ce va face?

— Va rămâne în camera lui!

— Şi crezi că Pământul va înceta să se învârtească pentru asta, pentru că domnul Galilei pretinde că acesta se învârteşte? Nu, domnul Baradas este un neghiob şi un ingrat ca şi ceilalţi de care tu te vei dezgusta ca şi de ceilalţi. Cât despre mine, dacă aş fi în locul tău, ştii bine ce aş face, fiul meu.

— Şi ce ai face? Căci, la urma urmei, tu, l’Angely, îmi dai uneori sfaturi bune, trebuie s-o recunosc.

— Poţi să spui că eu sunt singurul care-ţi dă sfaturi bune.

— Şi cardinalul, despre care vorbeai adineauri.
— Dacă nu-i ceri sfaturi, el nu poate să ţi le dea.
— Să vedem, l'Angely, în locul meu, ce-ai face?
— Eşti atât de nefericit din cauza favoriţilor încât eu aş încerca să am o favorită.
Ludovic al XIII-lea făcu un gest care se găsea între castitate şi repulsie.
— Îţi jur, fiule, spuse bufonul, nici nu ştii ce refuzi. Nu trebuie să le dispreţuieşti pe femei, ele sunt un bun al pământului.
— Nu şi la Curte, cel puţin.
— Cum asta, nu şi la Curte?
— Sunt atât de neruşinate încât mi se face jenă.
— Şi, fiul meu, sper că nu spui asta şi despre doamna de Chevreuse.
— Ah, ba da! Vorbesc chiar despre doamna de Chevreuse.
— Vai, făcu l'Angely cu aerul cel mai naiv din lume, şi eu care o credeam cuminte!
— Da? întreabă pe milord Rich, întreabă pe Châteuneuf, întreabă pe fostul arhiepiscop de Tours, Bertrand de Chaux, între hârtiile căruia s-a găsit un bilet de bancă pentru douăzeci şi cinci de mii de livre rupt, dar semnat de doamna de Chevreuse.
— Da, îmi amintesc ceva în acest sens, ştiu că, sub protecţia reginei care nu-i putea refuza nimic favoritei sale, aşa cum nici tu nu poţi refuza nimic favoriţilor tăi, tu ceruseşi pentru acest arhiepiscop pălăria de cardinal, care ţi-a fost refuzată chiar dacă bietul om mergea peste tot şi spunea: „Dacă regele ar fi fost în graţiile papei, aş fi fost cardinal”. Dar trei amanţi, dintre care un arhiepiscop, nu e prea mult pentru o femeie care, la douăzeci şi opt de ani, n-a avut decât doi soţi.
— Oh, doar n-am ajuns la capătul listei. Întreabă pe Marillac, pe cavalerul ei Crufft, întreabă…
— Nu, pe cinstea mea, sunt prea leneş ca să merg să cer astfel de informaţii. Îmi place să cred că e mai bine să trecem la altă doamnă. Ce zici de doamna de Fargis? Ah!, n-ai să poţi spune nicicum că aceasta nu e deloc o virtuoasă.
— Bine, glumeşte tu, bufonule. Şi Créqui? Şi Créqui? Şi ministrul de justiţie Marillac? Nu cunoşti faimoasa proză latină rimată:

La Fargis, spune-mi, te rog!,
Câte porcării ai făcut
Şi mai ales printre cei mari. Când…[54]

Regele se opri brusc.

— Pe legea mea, nu cunoşteam poezioara, spuse l'Angely, cântă-mi cupletul până la sfârşit, asta simt că mă va distra.

— Nu îndrăznesc, spuse roşind Ludovic al XIII-lea. Există cuvinte pe care o gură castă nu le poate pronunţa.

— Ceea ce nu te împiedică să ştii cupletul pe de rost, făţarnicule! Să continuăm. Ce spui despre prinţesa de Conti? Este un pic cam trecută, dar asta nu înseamnă decât că are multă experienţă.

— După cele spuse de Bassompierre, ar trebui să fii nebun. Şi ceea ce a spus ea însăşi şi tot te-ar face stupid în faţa lumii.

— Am auzit ce a spus mareşalul, dar nu ştiu ce a spus ea. Spune-mi, fiul meu, povesteşti atât de bine, cel puţin anecdotele deocheate.

— Ei bine, ea a spus fratelui ei, care juca mereu, dar nu câştiga niciodată: „Nu mai juca, fratele meu”. Iar el i-a răspuns: „N-am să mai joc, sora mea, atunci când tu nu vei mai face amor”. – „Oh, răutăciosule, n-ai să te îndrepţi niciodată!” De altfel, conştiinţa îmi repugnă să vorbesc despre dragostea unei femei măritate.

— Aşa-mi explic faptul că nu vorbeşti despre dragostea reginei. Hai să trecem la domnişoare. Să vedem. Ce zici despre frumoasa Isabelle de Lautrec? Ah, nu cumva vrei să-mi spui că nici ea nu este cuminte?

Ludovic al XIII-lea roşi până-n vârful urechilor.

— Ah, ah, spuse l'Angely, am pus, din întâmplare, degetul pe rană?

— N-am nimic să reproşez cuminţeniei domnişoarei de Lautrec, dimpotrivă, spuse Ludovic al XIII-lea cu o voce în care se simţea un tremur uşor.

— Contra frumuseţii ei?

— Şi mai puţin.

— Contra spiritului?

---

[54] Maestrul de ceremonii Chastellet a compus, la cererea cardinalului de Richelieu, această mică poezie licenţioasă care se referă la legătura amoroasă a doamnei de Fargis şi a domnului de Marillac.

— E încântătoare, dar…

— Dar, ce?

— Eu nu ştiu dacă ar trebui să spun asta, l'Angely, dar…

— Dar?

— Mi s-a părut că n-are pentru mine o atât de mare simpatie.

— Fiul meu, te înşeli foarte tare şi modestia te va pierde.

— Şi regina, dacă eu te ascult, ce va spune?

— Dacă este nevoie să ţină mâinile domnişoarei de Lautrec ca cineva, ea se va însărcina cu asta, măcar să te vadă scăpat de toţi aceşti bădărani de paji şi de scutieri.

— Baradas va fi gelos ca un tigru şi va încerca să o înjunghie pe domnişoara de Lautrec. Dar, dacă o prevenim, ea va purta o cuirasă ca şi Jeanne d'Arc. În orice caz, încearcă!

— Dar dacă Baradas, în loc să revină la mine, se supără rău?

— Ei bine, va rămâne Saint-Simon.

— Un bărbat drăguţ, spuse regele, şi este singurul care, la vânătoare suflă curat în cornul său.

— Ei bine, vezi, eşti deja pe jumătate consolat.

— Ce-ar trebui să fac, l'Angely?

— Să urmezi sfaturile mele şi pe ale domnului de Richelieu. Cu un nebun ca mine şi un ministru ca el, vei fi, în şase luni, primul suveran din Europa.

— Ei bine, deci, voi încerca, spuse Ludovic cu un suspin.

— Şi când asta?, îi spuse l'Angely.

— În seara asta.

— Să mergem! Dacă astă-seară eşti bărbat, mâine vei fi rege.

5
Confesiunea

A doua zi după ce am asistat la discuţia dintre regele Ludovic al XIII-lea şi nebunul lui, l'Angely, s-a ivit ocazia ca domnul Baradas să devină gelos. În ziua aceasta, cardinalul de Richelieu expedia prin Cavois, căpitanul gărzilor sale, la locuinţa domnului de Montmorency, o scrisoare pentru domnul duce, concepută în aceşti termeni:

Domnule duce,

Permiteţi-mi să mă folosesc de unul dintre privilegiile funcţiei mele de ministru şi să-mi exprim marea dorinţă pe care o am de a vorbi în mod serios cu voi, unul dintre cei mai distinşi căpitani din campania care va începe în curând.

Permiteţi-mi, mai ales, să vă rog ca întrevederea să aibă loc în casa mea din Piaţa Regală, vecină cu locuinţa dumneavoastră şi, în aceeaşi ordine de idei, aş dori să veniţi singur, fără suită, în aşa fel încât întrevederea, spre satisfacţia dumneavoastră, sper să rămână secretă. Dacă ora nouă dimineaţa este o oră convenabilă, va fi la fel şi pentru mine.

Veţi putea fi însoţit, dacă nu vedeţi nici un inconvenient şi dacă ar consimţi să-mi facă aceeaşi onoare ca şi voi, de tânărul vostru prieten, contele de Moret, pentru care am proiecte tot la fel de demne ca şi numele şi familia din care se trage.

Cu cele mai sincere consideraţii, domnule duce, al dumneavoastră devotat servitor,

Armand,
cardinal de Richelieu

La un sfert de oră după ce plecase cu scrisoarea, Cavois reveni cu răspunsul ducelui. Domnul de Montmorency primise cu încântare mesagerul şi ceruse să-i comunice cardinalului că acceptă întâlnirea cu el cu recunoştinţă şi va fi la el la ora hotărâtă împreună cu contele de Moret.

Cardinalul păru satisfăcut de răspuns, ceru lui Cavois noutăţi despre soţia lui, află cu plăcere că, graţie grijii sale de a nu-l reţine la palat pe Cavois decât două nopţi din cele zece care se

scurseseră de la întâlnirea lor, mariajul se bucura de cea mai plăcută linişte, apoi se pregăti şi începu munca obişnuită.

Seara, cardinalul îl trimise pe Père Joseph să aducă veşti de la rănitul Latil. Îi mergea din ce în ce mai bine, dar nu putea părăsi patul.

A doua zi, când se lumina de ziuă, cardinalul coborî, conform obişnuinţei sale, în cabinetul de lucru. Deşi se trezise foarte devreme, totuşi era cineva care-l aştepta. Fu anunţat că o doamnă cu voal, care nu voia să-şi spună numele decât cardinalului, venise şi-l aştepta în anticameră.

Cardinalul folosea atât de multe persoane pentru poliţia sa, încât acum se gândi că are de-a face cu unul dintre agenţi, sau, mai bine zis, cu una dintre agente, şi nici măcar nu încercă să gândească care era aceea şi ordonă valetului său de cameră, Guillemot, să lase pe doamna în cauză să intre. Îi dădu ordin, de asemenea, să vegheze ca nimeni să nu-l întrerupă în timp ce discută cu necunoscuta. Dacă avea nevoie să-i dea vreun ordin, va suna din clopoţel.

Apoi, aruncând o privire spre pendulă, văzu că-i rămânea mai mult de o oră la dispoziţie până avea să sosească domnul de Montmorency şi, gândind că o oră îi va fi suficientă ca s-o expedieze pe doamna cu voal, nu mai crezu necesar să adauge şi alte recomandări.

Cinci minute după ce primise instrucţiunile, Guillemot intră conducând persoana anunţată.

Aceasta rămase în picioare, aproape de uşă. Cardinalul făcu un semn lui Guillemot, care ieşi şi-l lăsă singur cu persoana pe care o introdusese.

Cardinalului îi trebui să arunce doar o privire ca să se asigure – din cei trei sau patru paşi pe care-i făcuse ca să pătrundă în cabinet – că era tânără, iar din ţinută îi ghici distincţia.

Atunci, văzând, în ciuda voalului care-i acoperea faţa, că necunoscuta părea intimidată, îi spuse:

— Doamnă, aţi dorit o audienţă la mine. Iată-mă. Vorbiţi.

Doamna cu voal făcu un pas, dar, simţind că se clatină, se prinse cu o mână de dosul unui scaun, în timp ce cu cealaltă mână încerca să-şi potolească bătăile inimii.

În acelaşi timp, capul său, uşor lăsat pe spate, indica faptul că era pradă unuia dintre spasmele cauzate de emoţie sau de teamă.

Cardinalul era prea bun observator ca să se înşele asupra acestor semne şi-i spuse surâzând uşor:

— În faţa terorii pe care v-o inspir, doamnă, aş fi tentat să cred că veniţi la mine trimisă de duşmanii mei. Liniştiţi-vă, chiar dacă veniţi din partea lor, din moment ce sunteţi la mine veţi fi primită cum a fost primită porumbiţa pe Arca lui Noe.

— Poate, într-adevăr, vin din câmpul inamicilor voştri, Monseniore, dar o fac fără voia lor şi pentru a vă cere, totodată, sprijin ca preot şi ca ministru. Ca preot, vin să vă rog să-mi ascultaţi confesiunea, ca ministru, vin să vă implor să-mi acordaţi protecţie.

Şi necunoscuta împreună mâinile în semn de rugă.

— Îmi este uşor să vă ascult confesiunea, dacă doriţi să rămâneţi necunoscută, dar îmi va fi dificil să vă protejez fără să ştiu cine sunteţi.

— Din moment ce voi avea promisiunea că-mi veţi asculta confesiunea, Monseniore, nu voi mai avea nici un motiv să rămân necunoscută, fiindcă atunci va trebui să păstraţi secretul confesiunii.

— Atunci, spuse cardinalul aşezându-se, veniţi aici, fiica mea, şi aveţi dublă încredere în mine, pentru că vă adresaţi atât preotului, cât şi ministrului.

Tânăra femeie se apropie şi îngenunche aproape de cardinal, apoi îşi ridică voalul.

Cardinalul o urmări din ochi cu o curiozitate care proba că nu avea deloc de-a face cu o penitentă oarecare, dar când femeia îşi ridică voalul, nu se putu împiedica să scoată un strigăt de surpriză:

— Isabelle de Lautrec, murmură el.

— Chiar eu, Monseniore. Pot spera că vederea mea nu a schimbat deloc buna dispoziţie a Eminenţei Voastre?

— Nu, copilul meu, spuse cardinalul strângându-i mâna cu putere. Sunteţi fiica unui bun servitor al Franţei şi, în consecinţă, a unui om pe care-l stimez şi-l iubesc. De când sunteţi la Curtea Franţei, unde v-am văzut sosind cu oarecare neîncredere, trebuie să spun că n-am avut decât cuvinte de apreciere asupra conduitei pe care o aveţi.

— Mulţumesc, Monseniore, mi-aţi redat încrederea. Am venit tocmai ca să cer să aveţi bunătatea să mă scoateţi din dublul pericol care mă ameninţă aici.

— Dacă este o rugăminte pe care mi-o faceţi sau un sfat pe care să mi-l cereţi, nu mai rămâneţi în genunchi şi aşezaţi-vă alături de mine.

— Nu, Monseniore, lăsaţi-mă astfel, vă rog. Vreau ca mărturisirile pe care vi le fac să le primiţi ca pe o confesiune. Altfel ar lua aproape aparenţa unui denunţ şi mi s-ar opri pe buze, fără să pot pronunţa vreun cuvânt.

— Faceţi aşa cum vă place, fiica mea, spuse cardinalul. Dumnezeu mă apără să combat susceptibilităţile conştiinţei voastre, chiar dacă acestea sunt exagerate.

— Atunci când am fost forţată să rămân în Franţa, Monseniore, cu toate că tatăl meu a plecat în Italia cu domnul duce de Nevers, tatăl meu a luat în calcul două lucruri: oboseala pe care aş fi îndurat-o într-un voiaj atât de lung şi pericolul care m-ar fi aşteptat într-un oraş care putea fi asediat şi luat cu asalt. De altfel, mi s-a oferit lângă Maiestatea Sa un loc care putea satisface dorinţele unei fete tinere, chiar mai ambiţioasă decât mine.

— Continuaţi şi spuneţi-mi dacă nu cumva sunteţi ameninţată de vreun pericol în locul în care sunteţi, cel de pe lângă regină.

— Da, Monseniore. Mi se pare că s-au făcut speculaţii asupra tinereţii mele şi a devotamentului faţă de stăpâna mea. Regele, fie că a acţionat el însuşi, fie că a fost împins de sfaturi străine, regele a părut că-mi dă o atenţie pe care, în mod cert, eu n-o meritam. Respectul, timp de mai multe săptămâni, m-a împiedicat să-mi dau seama de atenţia şi căldura Maiestăţii Sale pe care timiditatea sa le menţine în limitele unei curtoazii galante, dar într-o zi mi s-au transmis câteva cuvinte ca şi cum ar fi venit din partea regelui. Şi, spre marea mea mirare, regina începu să râdă şi-mi zise: „Ar fi o mare fericire, copile drag, dacă regele s-ar îndrăgosti de voi”. Toată noaptea am reflectat la aceste cuvinte şi mi s-a părut că stăpâna mea are alte lucruri în vedere în ceea ce priveşte prezenţa mea la Curte, şi nu adevărata mea poziţie lângă ea. A doua zi, regele şi-a dublat asiduităţile. În opt zile, el a venit în cercul reginei de trei ori, ceea ce nu se întâmplase niciodată. Dar, la primul cuvânt pe care mi l-a adresat, am făcut o reverenţă şi, pretextând în faţa reginei o indispoziţie, i-am cerut permisiunea să mă retrag. Cauza acestei retrageri a fost atât de vizibilă, încât, plecând de la regină în acea seară, regele nu numai că nu mi-a mai vorbit,

ci nu s-a mai apropiat niciodată de mine. În ceea ce priveşte pe regina Anna, a părut să aibă pentru susceptibilitatea mea o neplăcere adâncă şi, atunci când am întrebat-o despre cauza acestei răceli, s-a mulţumit să-mi spună: „N-am nimic împotriva voastră decât regretul că aţi fi putut să ne faceţi un serviciu şi că nu ni l-aţi făcut”. Regina-mamă a fost chiar mai rece decât regina.

— Şi, zise cardinalul, aţi înţeles genul de serviciu pe care-l aştepta regina de la voi?

— Mi-am dat seama vag. Monseniore, mai degrabă din roşeaţa care mi-a acoperit obrajii şi fruntea decât din revelaţia inteligenţei mele. În acest timp, cum, fără a deveni binevoitoare, regina se purta frumos cu mine, nu m-am mai plâns şi am rămas alături de ea, făcându-i tot felul de servicii pe care puteam să i le fac. Dar ieri. Monseniore, spre marea mea mirare, ca şi spre mirarea celor două regine, Maiestatea Sa, care, de mai mult de două săptămâni, nu venise în cercul damelor, intră fără să fi prevenit pe cineva despre vizita sa, cu faţa surâzătoare, aşa cum nu-i sta în obicei, o salută pe soţia sa, îi sărută mâna mamei sale şi înaintă spre mine. Regina îmi permisese să stau în faţa ei, aşa că, văzându-l pe rege, m-am ridicat, dar el mi-a făcut semn să stau şi, tot jucându-se cu Gretchen – pe care i-a trimis-o infanta Claire-Eugénie nepoatei sale, regina – regele îmi adresă cuvântul, se informă de sănătatea mea, mă anunţă că la prima vânătoare va invita pe cele două regine şi că-mi va cere să le însoţesc. Era un lucru atât de extraordinar această atenţie a regelui pentru o femeie, încât simţeam toţi ochii aţintiţi asupra mea, aşa că o îmbujorare şi mai accentuată decât cea dinainte îmi acoperi faţa. Nu ştiam ce să răspund Maiestăţii Sale sau, mai bine zis, nu făceam decât să mă bâlbâi şi să spun cuvinte fără şir. Am vrut să mă ridic. Regele m-a reţinut luându-mi mâna. Am căzut înapoi pe scaun paralizată. Ca să-mi ascund tulburarea, am luat-o pe micuţa Gretchen în braţe. Dar ea, din poziţia în care era, îmi vedea faţa aplecată spre pământ şi m-a întrebat tare: „De ce plângeţi?” Atunci mi-am dat seama că lacrimi involuntare îmi alunecau pe obraji. Nu ştiu ce semnificaţie a dat regele lacrimilor mele, dar îmi strânse mâna, scoase câteva bomboane din buzunar şi i le dădu micuţei Gretchen, care izbucni într-un râs dispreţuitor, îmi alunecă din braţe şi merse la regină să-i spună ceva cu voce joasă. Rămasă singură şi izolată,

n-am încercat nici să mă ridic, dar nici să rămân pe loc. O asemenea stare penibilă nu putea să dureze. Am simţit sângele cum vrea să-mi spargă timpanele, mi s-au umflat tâmplele, mi s-a părut că mobilele încep să se mişte, că viaţa mă părăseşte şi am leşinat. Când mi-am revenit în simţiri, eram culcată pe pat şi doamna de Fargis era aşezată lângă mine.

— Doamna de Fargis, repetă cardinalul surâzând.

— Da, Monseniore.

— Continuă, copilul meu.

— Nu mi-a cerut nimic, dar mi-a spus ceva atât de straniu, iar felicitările pe care mi le-a adresat erau atât de umilitoare, încurajarea pe care mi-a făcut-o este atât de neaşteptată, încât nu ştiu cum să le spun Eminenţei Voastre.

— Da, spuse cardinalul, v-a spus că regele este îndrăgostit de dumneavoastră, nu-i aşa? V-a felicitat că aţi ştiut să operaţi un miracol asupra Maiestăţii Sale pe care regina însăşi n-a putut să-l opereze şi v-a încurajat să întreţineţi cât veţi putea mai bine această dragoste, în aşa fel ca, urmând a lua locul acelor favoriţi ai regelui care-l fac să fie mereu îmbufnat, să puteţi, prin devotamentul vostru, să serviţi interesele politice ale inamicilor mei.

— Numele vostru n-a fost pomenit. Monseniore.

— Nu, căci pentru întâmplările din prima zi era prea mult. Dar am ghicit bine cele ce v-a spus, nu?

— Cuvânt cu cuvânt. Monseniore!

— Şi ce-aţi răspuns?

— Nimic. M-am mulţumit să înţeleg ceea ce nu înţelesesem până atunci decât ca pe o presimţire vagă. Voiau să facă din mine un instrument politic. Bineînţeles, cum eu continuam să plâng şi să tremur, regina a intrat şi m-a îmbrăţişat, dar această îmbrăţişare, în loc să mă liniştească, mi-a strâns inima şi mi-a provocat frig. Mi se părea că ascunde un secret veninos în sărutul ei, dacă putea, ca regină, să sărute pe fata ameninţată de dragostea soţului şi, mai mult, să încurajeze această dragoste. Apoi, luând pe doamna de Fargis deoparte, regina schimbă cu aceasta câteva cuvinte vorbind amândouă încet, apoi îmi spuse tare: „Noapte bună, scumpă Isabelle, să credeţi în tot ce vă va spune Fargis şi, mai ales, să credeţi în recunoştinţa noastră şi în tot ceea ce poate ea să facă în schimbul devotamentului vostru”. S-a întors în camera sa, iar

doamna de Fargis rămase cu mine. Ascultând-o, nu aveam decât să fac ceea ce mi se cerea, fără să-i răspund şi eu, încercând să mă facă să înţeleg ceea ce era dragostea regelui, şi cu cât de puţin s-ar mulţimi această dragoste. Fără îndoială, a crezut că mă convinsese, căci mă sărută şi mă părăsi. Dar, abia închise ea uşa în urma sa, că hotărârea mea a şi fost luată: să vin la dumneavoastră. Monseniore, să mă arunc la picioarele preotului şi să-i spun tot.

— Dar, ceea ce mi-ai spus până acum, copilul meu, este povestea temerilor voastre, îi spuse cardinalul, or, aceste temeri nefiind nici un păcat, nici-o crimă, ci, din contră, o probă a inocenţei şi a loialităţii voastre, nu văd de ce aţi crezut că sunteţi obligată să-mi povestiţi toate astea stând în genunchi şi să-i daţi forma unei confesiuni.

— Nu v-am spus tot, Monseniore. Indiferenţa, sau mai bine zis teama pe care mi-o inspiră regele, eu n-o încerc pentru toată lumea, şi singura mea ezitare, venind la voi, n-a fost necesitatea de a spune Eminenţei Voastre: „Regele mă iubeşte”, ci aceea de a vă spune: „Monseniore, mi-e teamă că iubesc pe un altul”.

— Şi acest „altul” este o crimă dacă-l iubeşti?

— Nu, dar este un pericol, Monseniore.

— Un pericol, pentru cine? pentru iubire? Vârsta pe care o aveţi este vârsta dragostei şi misiunea femeii, atât prin natura ei, cât şi prin cerinţele societăţii, este de a iubi şi de a fi iubită.

— Dar nu şi atunci când cel pe care ea se teme să-l iubească este deasupra ei prin rang şi naştere.

— Naşterea voastră, copila mea, este mai mult decât onorabilă şi numele vostru, cu toate că nu are strălucirea pe care o avea acum o sută de ani, este egală ca importanţă cu cele mai frumoase nume ale Franţei.

— Monseniore, Monseniore, nu mă încurajaţi într-o speranţă nebună şi periculoasă.

— Credeţi deci că persoana pe care-o iubiţi nu vă iubeşte?

— Ba cred că mă iubeşte. Dimpotrivă, Monseniore, dar tocmai asta este ceea ce mă înspăimântă.

— V-aţi dat seama de această dragoste?

— Mi-a fost mărturisită.

— Şi acum, după ce confesiunea s-a sfârşit, mi-aţi vorbit şi de o rugăminte şi aş vrea s-o aud.

— Rugămintea este aceasta, Monseniore. Dragostea regelui, oricât de puţin exigentă ar fi, va deveni o îndatorire din momentul în care aş autoriza-o şi chiar din momentul în care aş respinge-o, căci va fi interesul lor să-i facă pe toţi să creadă asta. Nu vreau deci, nici măcar un moment, să fiu bănuită de cel care mă iubeşte, pe care mă tem că-l iubesc şi eu. Rugămintea mea ar fi să mă trimiteţi la tatăl meu. Oricare ar fi pericolul acolo, departe, va fi mult mai mic decât cel de-aici.

— Dacă aş fi întâlnit un suflet şi o inimă cu mult mai puţin nobile decât le aveţi, m-aş fi alăturat şi eu celor care nu se tem să vă întineze puritatea şi să vă distrugă inima. Şi eu v-aş spune la fel: lăsaţi-l pe acest rege care n-a iubit pe nimeni în viaţa lui să vă iubească, căci în felul acesta, poate, va începe să înveţe a iubi. V-aş spune: feriţi-vă să fiţi complicele acestor două femei care complotează pentru dărâmarea Franţei şi fiţi aliata mea, care vrea grandoarea acestei ţări. Dar nu sunteţi dintre acele persoane cărora poţi să le faci astfel de propuneri. Doriţi să părăsiţi Franţa şi o veţi părăsi. Vreţi să-l întâlniţi pe tatăl dumneavoastră şi vă voi ajuta s-o faceţi.

— Oh!, mulţumesc, Monseniore, strigă tânăra fată, apucând mâna cardinalului şi sărutându-i-o înainte ca acesta să aibă timp să se opună. Adevăratele pericole, Monseniore, sunt pentru mine la această Curte, unde mă văd ameninţată de primejdii necunoscute şi misterioase, unde simt pământul cutremurându-se sub picioarele mele şi unde inocenţa inimii şi virginitatea gândurilor sunt sortite pieirii. Îndepărtaţi-mă de aceste regine care conspiră, de aceşti prinţi care mimează dragostea şi n-o simt, de curtenii care se ţin de intrigi, de femeile care dau sfaturi rele ca pe ceva simplu şi natural, de lucrurile imposibil de acceptat şi de înţeles, de aceste guri auguste care promit pentru ruşine recompense care de obicei se dau pentru onoare şi loialitate: îndepărtaţi-mă de aici, Monseniore, şi, atâta vreme cât Dumnezeu va vrea să rămân cinstită şi curată, vă voi fi recunoscătoare.

— N-am nimic de refuzat cuiva care mă roagă pentru o astfel de cauză şi pentru astfel de gânduri. Ridicaţi-vă. Într-o oră, totul va fi gata, cel puţin din partea mea.

— Nu-mi daţi iertarea de păcate, Monseniore?

— Celui care n-a comis greşeli, iertarea îi este inutilă.

— Binecuvântaţi-mă, cel puţin, şi binecuvântarea va înlătura, poate, tulburarea inimii.

— Mâinile pe care le-aş pune deasupra capului vostru, copila mea, încărcat cum sunt de afaceri şi preocupări mondene, ar fi mult mai puţin pure decât această inimă, chiar dacă acum ea este tulburată. Dumnezeu este cel care vă va binecuvânta şi-l rog cu ardoare să înlocuiască prin suprema sa bunătate insuficienta mea afecţiune.

În acest moment, sună ora nouă. Richelieu se apropie de biroul său şi apăsă pe un buton.

Guillemot apăru pe uşă.

— Au sosit persoanele pe care le aşteptam?, zise cardinalul.

— Chiar în acest moment, ducele a intrat în galeria cu tablouri.

— Singur sau însoţit?

— Cu un bărbat tânăr.

— Domnişoară, spuse cardinalul, înainte de a vă da un răspuns, n-aş spune definitiv, ci doar detaliat, am nevoie să discut cu două persoane care tocmai au sosit. Guillemot, condu-o pe domnişoara de Lautrec la nepoata mea. Într-o jumătate de oră te vei întoarce aici ca să vezi dacă sunt liber.

Şi, salutând respectuos pe domnişoara de Lautrec, care ieşi în urma valetului de cameră al cardinalului, acesta deschise uşa galeriei de tablouri, unde se plimbaseră doar câteva minute mai înainte ducele de Montmorency şi contele de Moret.

6
În care domnul cardinal de Richelieu face o comedie

Cei doi prinţi nu aşteptaseră decât un moment, căci, cunoscând bine exigenţa şi multiplele afaceri de stat cu care era însărcinat cardinalul, sosiseră exact la ora anunţată. Aşteptarea prea lungă ar fi creat posibilitatea de a fi întârziat toate acţiunile acestuia. Fără să fi atins acel grad suprem la care ajunsese după faimoasa zi botezată de istorie „Ziua păcălelilor”, el era deja privit – nefiind, de fapt, cel puţin de drept – ca prim-ministru, mai ales – şi asta este important s-o spunem – că, în chestiuni de pace şi război, nu avea decât iniţiativa, vocea sa şi geniul fiindu-i combătute mereu de ura celor două regine şi de un fel de Consiliu de stat, care se întrunea la Luxemburg şi era prezidat de cardinalul de Bérulle. Odată deciziile luate, regele intervenea, aproba sau nu aproba. Trebuie să spunem că asupra acestor aprobări sau respingeri acţiona când cardinalul, când regina-mamă, totul depindea de starea sufletească în care se găsea regele Ludovic al XIII-lea.

Or, marea afacere care urma să se hotărască în două-trei zile era nu numai războiul din Italia – acestea fusese hotărât –, dar mai ales alegerea şefului pe care să-l dea armatei care va începe războiul.

Privitor la această chestiune importantă, cardinalul chemase la el pe cei doi prinţi pe care dorea mult să-i ştie ocupaţi în război. De aceea scrisese ducelui de Montmorency să le dea întâlnire lui şi contelui de Moret. Mai ales întrevederea cu Isabelle de Lautrec şi interesul pe care tânăra i-l stârnise veneau în interesul detaliilor pe care trebuia să le modifice în ceea ce-l privea pe contele de Moret.

Era prima dată când domnul de Montmorency se găsea în faţa lui Richelieu după ce vărul său Bouteville fusese executat. Dar am văzut că guvernatorul regiunii Languedoc făcuse un prim pas spre cardinal atunci când, la serata prinţesei Maria de Gonzague, o salutase pe doamna de Combalet care nu scăpase ocazia să relateze unchiului său un fapt de o asemenea importanţă.

Cardinalul era un om politic prea bun ca să nu înţeleagă că acest salut adresat nepoatei era, în realitate, adresat unchiului şi că era o propunere de pace pe care i-o făcea prinţul.

În ceea ce-l privea pe contele de Moret, era altceva la mijloc. Nu numai că tânărul bărbat, prin francheţea sa, prin caracterul tipic franţuzesc în mijlocul atâtor tipologii italiene şi spaniole care se perindau la Curte, ca şi prin curajul bine cunoscut de care dăduse atât de des dovadă, deşi nu avea decât douăzeci şi doi de ani, îi inspira cardinalului un interes adevărat. Dar, de asemenea, ţinea mult să-l menajeze, să-l protejeze şi să-l ajute să facă avere – acesta fiind singurul fiu al lui Henric al IV-lea care nu complotase în mod deschis împotriva sa. Contele de Moret, liber, onorat, având un loc de comandant în armată şi servind, în felul acesta. Franţa şi politica dusă de Richelieu pentru mărirea Franţei, era o contrapondere la cei doi Vendôme închişi pentru că avuseseră proasta inspiraţie să comploteze împotriva lui.

Or, în opinia cardinalului, sosise timpul să-l oprească pe acest prinţ de pe panta pe care pornise. Aruncat în mijlocul cabalei reginei Anna de Austria şi a reginei-mame, gata să devină amantul doamnei de Fargis, sau să redevină amantul doamnei de Chevreuse, n-ar fi întârziat să fie prins în atâtea iţe pe care nu le voia, din care n-ar mai fi putut să iasă niciodată.

Cardinalul îi întinse mâna domnului de Montmorency, care i-o luă şi i-o strânse sincer, dar nu-şi permise aceeaşi familiaritate cu contele de Moret, care era de sânge regal, şi se înclină în faţa lui aproape tot atât cât se înclina în faţa Domnului, fratele oficial al regelui.

Primele complimente fură schimbate:

— Domnule duce, spuse cardinalul, atunci când a fost vorba despre războiul de la La Rochelle, război maritim, pe care aş fi dorit să-l conduc fără opoziţie, v-am răscumpărat gradul de amiral şi mi-aţi plătit preţul pe care vi l-am cerut. Astăzi nu mai este vorba să-l vând ci, mai degrabă, să vi-l dau.

— Eminenţa Voastră crede, spuse ducele cu un surâs, că, atunci când se pune problema unui serviciu şi al binelui statului, e nevoie să-mi facă o promisiune ca să se asigure de devotamentul meu?

— Nu, domnule duce, ştiu mai bine decât oricine că nu sunteţi risipitor cu preţiosul vostru sânge. Şi, fiindcă eu cunosc şi curajul, şi loialitatea voastră, vreau să mă explic cât mai clar.

Montmorency se înclină.

— Atunci când tatăl dumneavoastră a murit, cu toate că eraţi moştenitor al averii şi titlurilor sale, exista aici un impediment, din cauza căruia n-aţi putut intra în drepturile cuvenite din cauza tinereţii: acela că nu puteaţi fi conetabil. Sabia împodobită cu flori de crin, ştiţi asta, nu se pune în mâinile unui copil. Un braţ viguros, de altfel, se afla acolo ca să primească acest însemn şi să-l poarte cu credinţă: era braţul domnului de Lesdiguières. A fost făcut conetabil. La vârsta de şaizeci şi cinci de ani numai, el a renunţat la titlu. Mareşalul de Créqui, ginerele său, aspiră la acest titlu. Dar sabia de conetabil nu este deloc un bun de succesiune care se transmite prin femei. Domnul de Créqui a avut anul acesta ocazia să cucerească sabia de conetabil: dacă-i reuşea expediţia ducelui de Nevers în loc s-o facă să eşueze şi să se alieze, el singur, cu regina-mamă, contra Franţei şi contra mea. A fost ocazia să renunţe la titlul de conetabil. Cât voi trăi eu, el nu va fi niciodată conetabil.

O răsuflare bucuroasă şi zgomotoasă, în acelaşi timp, scăpă din pieptul ducelui de Montmorency.

Această manifestare de satisfacţie nu scăpă deloc cardinalului. El continuă:

— Încrederea pe care am avut-o în mareşalul de Créqui o trec asupra voastră, prinţe. Rudenia voastră cu regina-mamă nu va influenţa deloc – cel puţin aşa cred – dragostea pentru Franţa, căci înţelegeţi asta, nu-i aşa, războiul din Italia va fi, după rezultatul bun sau rău pe care-l va avea, mărirea sau decăderea Franţei.

Şi, cum contele de Moret asculta atent ceea ce spunea cardinalul:

— Faceţi bine că-mi acordaţi şi dumneavoastră atenţia cuvenită, prinţe, spuse el, căci nimeni mai presus de voi nu trebuie să iubească mai mult Franţa pentru care augustul vostru tată a dat totul, chiar şi propria viaţă.

Şi, cum vedea că ducele de Montmorency asculta neliniştit şi nerăbdător sfârşitul discursului său, reluă:

— Voi termina în puţine cuvinte şi voi pune în ele francheţea pe care am pus-o în toată întrevederea noastră. Dacă, aşa cum

sper, voi fi însărcinat pentru conducerea acestui război, veţi fi principalul comandant de armată, dragul meu duce, şi, cum asediul Casalului s-a ridicat, veţi intra primul în piaţa oraşului şi veţi găsi în spatele porţii cetăţii această sabie de conetabil care, în felul acesta, va intra pentru a treia oară în familia voastră. Şi acum, reflectaţi, domnule duce. Dacă aţi fi aşteptat de la un altul decât de la mine să obţineţi acest dar, poate el nu v-ar fi oferit şi libertatea.

— Mâna voastră, Monseniore, ceru Montmorency.

Cardinalul îi întinse mâna.

— În numele Franţei, Monseniore, spuse Montmorency, socotiţi-mă, din acest moment, ca vasalul vostru. Vă promit să mă supun în toate Eminenţei Voastre, exceptând cazul în care onoarea numelui meu va fi compromisă.

— Dacă eu nu sunt prinţ, domnule duce, spuse Richelieu, cu o demnitate supremă, sunt gentilom. Credeţi-mă că nu voi cere niciodată unui Montmorency nimic să-l facă să roşească.

— Şi când va trebui să fim pregătiţi de război, Monseniore?

— Cât mai curând posibil, domnule duce. Socotesc, presupunând că-mi va fi acordat comandamentul armatei şi scopul acestui război, că vom intra în campanie începând cu luna viitoare.

— Atunci nu mai este timp de pierdut. Monseniore, plec spre regiunea al cărei guvernator sunt astă-seară şi la 10 ianuarie voi fi la Lyon cu o sută de gentilomi şi cinci sute de cavaleri.

— Dar, spuse cardinalul, trebuie să presupunem că un altul decât mine va lua comandamentul armatei, pot îndrăzni să vă întreb ce veţi face în această situaţie?

— Oricine în afara dumneavoastră, Eminenţă, nu mi se pare la înălţimea acestui proiect şi nu m-aş supune decât regelui Ludovic al XIII-lea şi vouă.

— Plecaţi, prinţe. Să nu uitaţi locul unde v-am spus că aşteaptă sabia de conetabil.

— Trebuie să-l iau cu mine şi pe tânărul meu prieten, contele de Moret, aici de faţă?

— Nu, domnule duce. Am asupra ducelui de Moret nişte vederi deosebite şi doresc să-i dau şi domniei sale o misiune importantă. Dacă o refuză, va fi liber să se alăture vouă. Lăsaţi-i numai un servitor pe care să conteze ca pe sine însuşi, misiunea

pe care o va primi de la mine va necesita curaj din partea sa şi devotament din partea celor care-l vor însoţi în misiune.

Ducele şi contele de Moret schimbară câteva cuvinte cu voce joasă, printre care cardinalul le auzi pe cele spuse de conte.

— Lăsaţi-mi-l pe Galaor.

Apoi, cu bucuria în inimă, ducele strânse mâna cardinalului, i-o apăsă cu mâinile sale în semn de recunoştinţă şi ieşi din cabinet.

Rămas singur cu contele de Moret, cardinalul se apropie de el şi, privindu-l cu o respectuoasă tandreţe, îi spuse:

— Domnule conte, nu vă miraţi prea mult de interesul pe care vi-l port, interes cu care mă autorizează poziţia mea, cât şi vârsta pe care o am, care este dublă decât a voastră, dar, dintre toţi fiii regelui Henric al IV-lea, sunteţi singurul lui portret veritabil şi este permis celor care l-au iubit pe tată să-l iubească şi pe fiu.

Tânărul prinţ se găsea pentru prima oară în faţa lui Richelieu, îi auzea vocea pentru prima oară şi, prevenit contra lui de cele pe care le auzise spunându-se despre el, se miră foarte tare că această figură severă putea să zâmbească şi vocea aspră să i se îndulcească.

— Monseniore, îi răspunse el râzând, nu fără a lăsa ca în vocea lui să pătrundă o oarecare emoţie. Eminenţa Voastră este prea bună să se ocupe de un tânăr nebun care n-a gândit până azi decât cum să se distreze mai bine, iar dacă acum i s-ar cere un lucru pe care să-l facă, n-ar dori decât să răspundă acestei cereri.

— Un fiu adevărat al regelui Henric al IV-lea este bun la toate, domnule, spuse cardinalul, căci odată cu sângele se transmit şi curajul, şi inteligenţa. Din cauza aceasta nu vreau să vă las să apucaţi pe un drum greşit, să ajungeţi în pericolul la care vă expuneţi azi.

— Eu, Monseniore!, exclamă tânărul conte un pic mirat, pe ce fel de cale rea m-am angajat, spuneţi, şi care sunt pericolele cărora mă expun?

— Dacă-mi veţi acorda câteva minute de atenţie, domnule conte, am să vă spun. Puteţi ca-n acest timp să mă ascultaţi cu atenţie şi seriozitate?

— Va fi o datorie pe care vârsta şi numele meu mi-o vor impune, Monseniore, chiar dacă n-aţi fi ministru şi om de geniu. Vă ascult deci, nu numai cu seriozitate, ci şi cu respect.

— Aţi venit la Paris în ultimele zile ale lui noiembrie, cred că pe data de 28.

— La 28 noiembrie. Monseniore, da.

— Aţi fost însărcinat să aduceţi scrisori de la Milano şi din Piémont pentru regina Maria de Médicis, pentru regina Anna de Austria şi pentru Domnul.

Contele îl privi cu mirare pe cardinal, ezită un moment să răspundă şi, în sfârşit, antrenat de adevăr şi de influenţa pe care o exercita asupra lui cardinalul, recunoscu:

— Da, Monseniore.

— Dar cum cele două regine şi Domnul au fost prevăzători faţă de rege, dumneavoastră aţi fost obligat să rămâneţi opt zile la Paris. Ca să nu staţi degeaba în timpul acestor zile, aţi făcut curte surorii lui Marion Delorme, doamnei de Montagne. Tânăr, frumos, bogat, fiu de rege, n-aţi fost lăsat să jinduiţi. Încă de a doua zi după ce i-aţi fost prezentat, aţi devenit amantul ei.

— Şi asta numiţi dumneavoastră un drum greşit, care mă expune pericolelor, deşi aţi fi putut şti că această dragoste n-a fost întru totul lipsită de pericole.

Contele de Moret începu să râdă, mirând-se că un ministru de gravitatea cardinalului se putea coborî la astfel de nimicuri.

— Nu, domnule. O să ajungem şi acolo. Nu, a fi amantul surorii unei curtezane eu nu socot a fi un drum greşit, cu toate că aţi văzut că n-a fost chiar lipsit de pericole. Acest nebun de Pisany a crezut că sunteţi amantul doamnei de Maugiron. A vrut să vă asasineze pentru asta. Din fericire, a găsit un ucigaş mai cinstit ca om chiar decât el, care, fidel memoriei marelui rege, a refuzat să ridice mâna asupra fiului. E drept că acest om viteaz a fost victima cinstei lui şi că dumneavoastră l-aţi şi văzut culcat pe o masă, muribund şi spovedindu-se unui capucin.

— Aş putea să vă întreb, Monseniore, spuse contele de Moret sperând să-l pună în încurcătură pe Richelieu, care este ziua şi care este locul în care am fost martor la acest spectacol?

— Dar chiar în ziua de 5 decembrie, către ora şase seara, într-una dintre sălile hanului „La Barba Vopsită”, deghizat în gentilom basc, aţi venit să vă întâlniţi cu doamna de Fargis, deghizată în catalană. Venise să vă anunţe că regina Anna de

Austria, regina Maria de Médicis şi Domnul vă vor aştepta la Luvru între ora unsprezece seara şi miezul nopţii.

— Ah, pe legea mea, Monseniore, de data asta mă plec şi recunosc că poliţia voastră îşi face treaba.

— Ei bine, conte! Acum credeţi că ceea ce este important pentru mine, ca şi răul pe care mi-l puteţi face m-au hotărât să strâng toate informaţiile, cât mai exacte, despre voi.

— Nu ştiu, dar se poate ca Eminenţa Voastră să aibă în acest caz un interes anume.

— Unul mare, conte. Am vrut să-l salvez pe fiul lui Henric al IV-lea dintr-un rău pe care şi-l putea face lui însuşi.

— Cum asta, Monseniore?

— Acela că regina Maria de Médicis, care este pe jumătate italiancă şi pe jumătate austriacă, şi că regina Anna de Austria, care este, totodată, austriacă şi spaniolă, conspiră împotriva Franţei, şi asta este o crimă, dar o crimă care se poate concepe: legăturile de familie nu le împiedică prea adesea să fie împotriva regalităţii. Dar ca fiul unei franţuzoaice şi al regelui celui mai iubit al Franţei până azi, contele de Moret, să conspire cu două regine orbite şi trădătoare, în favoarea Spaniei şi Austriei, nu este admirabil. Voi împiedica asta mai întâi prin sfaturi prieteneşti, prin rugăminţi, apoi, la urmă, prin forţă, dacă este nevoie.

— Dar cine v-a spus că eu conspir. Monseniore?

— Încă nu conspiraţi, conte, dar poate că, din simţ cavaleresc, nu veţi întârzia să conspiraţi, şi pentru asta, mai ales, am vrut să vă spun, ca fiu al lui Henric al IV-lea, că toată viaţa tatăl vostru a urmărit slăbirea Spaniei şi Austriei: nu vă aliaţi cu cei care vor ridicarea lor în defavoarea intereselor Franţei. Fiu al lui Henric al IV-lea, Austria şi Spania v-au ucis tatăl. Nu comiteţi impietatea de a vă alia asasinilor lui!

— Dar de ce Eminenţa Voastră nu spune toate acestea şi Domnului?

— Pentru că Domnul n-are nimic de-a face cu asta, el fiind fiul lui Concini, şi nu al lui Henric al IV-lea.

— Domnule cardinal, gândiţi-vă la ceea ce spuneţi.

— Da, ştiu că-n felul acesta mă expun mâniei reginei-mame, mâniei Domnului, fiul ei, mâniei regelui însuşi, dacă contele de Moret se îndepărtează de cel care-i vrea binele şi va merge alături de cei care-i vor răul. Dar contele de Moret va fi

recunoscător marelui interes pe care i-l port eu, cel care nu are altă cauză decât dragostea şi admiraţia pe care le am pentru tatăl său, iar contele de Moret va ţine secret tot ceea ce i-am spus în dimineaţa aceasta spre binele lui şi al Franţei.

— Eminenţa Voastră n-are nevoie ca eu să-mi dau cuvântul, nu-i aşa?

— Nu se cer astfel de lucruri de la fiul lui Henric al IV-lea.

— Dar, cred eu. Eminenţa Voastră nu m-a chemat aici numai ca să-mi dea sfaturi, ci, după cum am auzit la început, şi pentru a-mi da o misiune.

— Da, conte, o misiune care vă va îndepărta de aceste pericole care mă fac să mă tem pentru voi.

— Care să mă îndepărteze de aceste pericole?

Richelieu făcu semn că da.

— Şi, în consecinţă, mă îndepărtează de Paris?

— Ar fi vorba să vă reîntoarceţi în Italia.

— Hm!, făcu contele de Moret.

— Aveţi vreun motiv pentru care nu vreţi să plecaţi spre Italia?

— Nu, dar aş avea unul ca să rămân la Paris.

— Deci, mă refuzaţi, domnule conte?

— Nu, nu vă refuz, mai ales dacă acţiunea mai poate aştepta.

— Este vorba să plecaţi chiar astă-seară sau mâine.

— Imposibil, Monseniore, zise contele de Moret clătinând din cap.

— Cum, strigă cardinalul, veţi lăsa un război să se declanşeze cât mai curând fără să luaţi parte la el?

— Nu. Numai că voi părăsi Parisul odată cu toată lumea şi cât mai târziu posibil.

— V-aţi gândit bine, domnule conte?

— M-am gândit foarte bine, Monseniore.

— Regret refuzul vostru în privinţa aceasta. Urma ca să încredinţez curajului, loialităţii şi curtoaziei voastre pe fiica unui om pentru care am o mare stimă. Voi căuta pe altcineva conte, care va vrea să vă înlocuiască pe lângă domnişoara Isabelle de Lautrec.

— Isabelle de Lautrec!, spuse mirat contele de Moret. Ea este cea pe care doriţi s-o trimiteţi la tatăl său?

— Chiar ea! Ce are acest nume de vă face să vă miraţi?

— Ah, Monseniore, iertaţi-mă!

— Vreau să-i caut şi să-i găsesc un alt protector.

— Nu, nu Monseniore, inutil să căutaţi mai departe pe cel care s-o conducă şi s-o apere pe domnişoara de Lautrec. Cel care se va lăsa ucis pentru ea este aici, iată-l, eu sunt!

— Atunci, spuse cardinalul, cred că nu mai am de ce să mă neliniştesc?

— Nu, Monseniore.

— Acceptaţi?

— Accept.

— În acest caz, iată ultimele mele instrucţiuni.

— Vă ascult.

— O veţi duce pe domnişoara de Lautrec, care pe parcursul întregului voiaj va fi pentru dumneavoastră la fel de sacră ca şi o soră…

— Vă jur.

— Tatălui său, care este la Mantua. Apoi vă veţi alătura armatei şi veţi lua comanda unei părţi din armata condusă de ducele de Montmorency.

— Da, Monseniore.

— Şi, dacă întâmplarea va face, înţelegeţi, nu-i aşa, că un om cu prevedere trebuie să presupună tot ce este posibil – dacă hazardul va face să vă îndrăgostiţi…

Contele de Moret făcu o mişcare.

— E o presupunere, înţelegeţi asta, pentru că n-aţi văzut-o niciodată, pentru că nu vă cunoaşteţi încă. Ei bine, în acest caz, nu pot face nimic pentru voi, domnule, care sunteţi fiu de rege, dar pot face mult pentru domnişoara şi tatăl ei.

— Veţi face din mine omul cel mai fericit din lume. Monseniore. O iubesc pe domnişoara de Lautrec.

— Ah, da? Iată cum se potrivesc toate. Nu cumva, din întâmplare, ea este cea care, în seara când aţi fost aşteptat la Luvru, v-a luat din mâinile doamnei de Chevreuse, deghizat în paj, şi v-a condus de-a lungul coridorului negru până în camera reginei? Fiţi de acord cu mine, că-n acest caz, ceea ce vă propun să faceţi, este o întâmplare miraculoasă!

— Monseniore, spuse contele privind la cardinal cu stupefacţie, nu cunosc un alt sentiment pentru voi decât admiraţia care egalează recunoştinţa pe care vi-o port, dar…

— Dar ce?, spuse cardinalul.

— Am o îndoială.

— Care?

— O iubesc pe domnişoara de Lautrec, dar nu ştiu dacă şi ea mă iubeşte şi, în ciuda devotamentului meu, poate nu mă va accepta ca protector, aşa cum aţi hotărât dumneavoastră.

— În privinţa asta vă asigur că povestea nu mă priveşte pe mine şi trebuie să fie numai treaba voastră. Obţineţi singur ceea ce vreţi.

— Dar cum asta? Unde o s-o întâlnesc? N-am nici-o ocazie s-o văd şi trebuie, cum spunea Eminenţa Voastră, ca plecarea să fie în seara asta sau mâine, cel mai târziu.

— Aveţi dreptate, domnule conte, o întrevedere este urgentă şi, în timp ce voi veţi reflecta la asta, vreau să plec ca să reflectez şi eu.

Contele de Moret se înclină, urmărind cu ochii, cu o mirare amestecată cu admiraţie, pe acest om atât de eminamente deasupra altor oameni care, din cabinetul său, conducea Europa şi care, în ciuda intrigilor ce-l înconjurau, avea timp să se ocupe de interesele particulare şi să coboare până la cele mai mici detalii ale vieţii.

Uşa prin care cardinalul ieşi se închise, dar contele rămase cu privirea fixată asupra ei şi nici nu avu timp să privească în altă parte că uşa se deschise şi în cabinet văzu apărând pe domnişoara de Lautrec însăşi.

Cei doi iubiţi, ca loviţi de un şoc electric, scoaseră un strigăt de mirare, apoi, cu rapiditatea gândului, contele de Moret ajunse lângă Isabelle, căzu în genunchi în faţa ei, îi luă mâna pe care i-o sărută cu ardoare, ceea ce dovedea tinerei că găsise un protector periculos, dar un apărător devotat.

În acest timp, cardinalul, ajuns la scopul lui de a-l îndepărta pe fiul lui Henric al IV-lea de la Curte şi de a-şi face din el un partizan, se bucura crezând că găsise un deznodământ pentru piesa de teatru eroi-comică pe care tocmai o scrisese şi o jucase fără ajutorul colaboratorilor obişnuiţi: domnul Desmarets, Rotrou, L’Estoile şi Mairet.

Corneille, ne amintim, nu avusese încă onoarea de a fi prezentat cardinalului.

7
Consiliul

Marele eveniment, aşteptat de toţi cu nelinişte, mai ales de Richelieu, care se credea sigur de rege atât cât putea fi cineva sigur de Ludovic al XIII-lea, era întrunirea Consiliului la regina-mamă, la palatul Luxemburg, care fusese ridicat după modelul palatelor florentine, în timpul regenţei sale şi după planurile celor mau vestiţi arhitecţi. Palatul avea o galerie pentru care Rubens executase, cu zece ani înainte, magnificele tablouri reprezentând evenimentele cele mai importante din viaţa Mariei de Médicis şi care fac astăzi unul dintre principalele ornamente ale galeriei Luvrului.

Consiliul s-a ţinut seara.

Acesta era format din ministrul particular al reginei Maria de Médicis, compus din creaturi asemănătoare ei, prezidat de cardinalul de Bérulle şi condus de Vautier, având în plus pe mareşalul de Marillac, care devenise mareşal fără să fi primit botezul focului şi pe care, în memoriile sale, cardinalul îl numeşte totdeauna Marillac-Sabie pentru că, intrând în conflict la Paume cu un oarecare Caboche, îl ucisese când îl întâlnise în drumul său, fără a-i da timp să se apere. Şi, în fine, având alături pe fratele mai mare, Michel de Marillac, ministru de stat, care fusese unul dintre amanţii doamnei de Fargis. La acest consiliu mai luau parte o mulţime de consilieri de onoare, care erau căpitani renumiţi, şi seniorii cei mai cunoscuţi ai epocii şi, mai ales, în Consiliul despre care vorbim, ca să-i lămurim pe cititorii noştri, fuseseră chemaţi ducele d'Angoulême, ducele de Guise, ducele de Bellegarde şi mareşalul de Bassompierre, ca persoane importante în stat.

Domnul, după un timp, intrase în Consiliu, dar ieşise din cauza procesului lui Chalais. Iar regele asista numai atunci când socotea discuţiile destul de importante şi care necesitau prezenţa sa.

Deliberarea Consiliului începea, de obicei, aşa cum am spus deja, cu aprobarea regelui. Dar el avea dreptul şi să dezaprobe sau să schimbe în mod complet orice hotărâre luată.

Cardinalul de Richelieu, prim-ministru în realitate, prin influenţa sa de geniu, dar care nu obţinuse acest titlu şi puterea absolută de care avea nevoie, şi o va obţine abia după

evenimentele pe care le vom povesti în capitolele următoare, nu avea în acest consiliu decât o voce: a sa. Reuşea însă, mai totdeauna, să-l facă pe rege să fie de părerea sa, la care aderau şi cei doi Marillac, ducele de Guise, ducele d'Angoulême şi, uneori, mareşalul de Bassompierre. În mod sistematic însă, împotriva sa se aflau: regina-mamă, Vautier, cardinalul de Bérulle şi două sau trei voci care se opuneau pasiv, numai după ce regina-mamă le făcea un semn afirmativ sau negativ.

În seara asta, Domnul, sub pretextul disputei cu regina-mamă, declarase că nu trebuia să asiste la Consiliu, dar, în ciuda absenţei sale, din moment ce mama sa avea şi ultimul cuvânt în ceea ce se numea „interesele sale”, putea să se simtă mai puternică dacă lua hotărârile singură.

Consiliul era convocat la ora opt seara.

La ora opt şi un sfert, toate persoanele convocate erau la post şi stăteau în picioare în faţa Mariei de Médicis, care era aşezată.

La ora opt şi jumătate intră regele, o salută pe mama sa, care se ridică la rândul ei, îi sărută mâna, se aşeză apoi într-un fotoliu de lângă ea, puţin mai înalt decât al reginei, se acoperi şi pronunţă cuvintele sacre:

— Aşezaţi-vă, domnilor.

Membrii ministerului şi consilierii extraordinari se aşezară în jurul mesei, pe taburete pregătite în acest scop, în număr egal cu cel al deliberatorilor.

Regele îşi plimbă privirea circular prin încăpere în aşa fel încât să poată trece în revistă pe toţi asistenţii, apoi, cu vocea sa melancolică şi fără timbru, cum se întâmpla şi altă dată, spuse:

— Nu-l văd pe Domnul, fratele meu, unde este?

— Din cauza nesupunerii în faţa voinţei voastre, fără îndoială că n-a îndrăznit să se prezinte în faţa voastră. Aveţi bunăvoinţa să procedăm la începerea şedinţei fără el?

Regele, fără a răspunde cu voce tare, făcu un semn afirmativ din cap.

Apoi, adresându-se nu numai membrilor consiliului, dar şi gentilomilor convocaţi în scopul de a-şi da părerea despre deliberatori, spuse:

— Domnilor, ştiţi cu toţii despre ce se va discuta astăzi. Este nevoie să aflăm dacă va trebui să ridicăm asediul oraşului Casal, să apărăm Mantua, în scopul de a interzice pretenţiile ducelui de Nevers – pretenţii pe care le-am amintit şi altă dată – şi să oprim

acţiunile ducelui de Savoia asupra Montferratului. Chiar dacă dreptul de a face pace sau război este un drept regal, dorim să facem lumină asupra unor evenimente înainte de a lua o decizie, neînţelegând prin aceasta că drepturile noastre se vor diminua. Cuvântul vă revine, domnule cardinal de Richelieu, pentru a ne face o expunere a situaţiei noastre.

Cardinalul se ridică şi, salutând pe cele două Maiestăţi, luă cuvântul:

— Expunerea va fi scurtă. Când ducele Vincent de Gonzague a murit, a lăsat toate drepturile sale asupra ducatului de Mantua ducelui de Nevers, unchiul ultimilor trei suverani ai acestui ducat, morţi fără moştenitori. Ducele de Savoia sperase să-şi căsătorească pe unul dintre fiii săi cu moştenitoarea Montferratului şi Mantuei şi să creeze în felul acesta, în Italia, această putere de gradul doi, obiect al constantei sale ambiţii şi care l-a determinat deseori să trădeze interesele Franţei. Ministrul Maiestăţii Sale regele Ludovic al XIII-lea a crezut atunci că este o politică bună, fiind deja aliat cu Sfântul părinte şi cu veneţienii, să sprijine venirea la putere a unui francez pentru ducatele de Mantua şi Montferrat şi să facă din el un partizan zelos în mijlocul puterilor statelor lombarde. În felul acesta ar fi cucerit, prin el, o superioritate în afacerile privind Italia şi ar fi neutralizat influenţa Spaniei şi Austriei. În acest scop a acţionat ministrul Maiestăţii Sale până în momentul de faţă. Şi, ca să pregătească evenimentele care se vor desfăşura în campania aceasta, a trimis acum câteva luni o armată care, printr-o greşeală a mareşalului de Créqui, pe care o putem califica aproape ca o trădare, a fost – dacă nu bătută de ducele de Savoia, aşa cum s-au grăbit inamicii Franţei să se afirme – cel puţin împrăştiată şi învinsă de foamea oamenilor, căci carele cu hrană şi furaje fuseseră blocate din pricina erorii celui pe care l-am numit deja.

Deci, odată adoptată această politică şi primul demers ostil fiind făcut, nu este vorba decât de a aştepta o perioadă favorabilă pentru a continua acţiunea începută. Acest moment, este de părere ministrul Maiestăţii Sale, a sosit. La Rochelle odată luat ne permite să dispunem în mod eficient atât armata, cât şi flota. Întrebarea pusă Maiestăţii Sale este aceasta: va face sau nu va face războiul? Şi, dacă va hotărî să pornească acest război, o va face imediat sau va mai aştepta? Ministrul Maiestăţii

Sale, care votează pentru război şi pentru un război imediat, este gata să răspundă obiecţiilor care-i vor fi aduse.

Şi, salutând pe rege şi pe regina Maria, cardinalul se aşeză, dând cuvântul adversarilor săi, sau, mai degrabă, singurului său adversar, cardinalul de Bérulle.

Acesta, pe de altă parte, ştiind bine că era rândul lui să răspundă, o consultă din priviri pe regina-mamă care, printr-un semn, îi răspunse că avea drumul liber, apoi se ridică, salută pe cele două Maiestăţi şi spuse:

— Proiectul de a începe războiul în Italia, în ciuda raţionamentelor aparent corecte pe care ni le-a prezentat domnul cardinal de Richelieu, ni se pare nu numai periculos, dar imposibil. Germania, aproape subjugată, furnizează împăratului Ferdinand armate nenumărate, cu care forţele militare ale Franţei nu se pot compara, pe de altă parte. Maiestatea Sa Filip al IV-lea, augustul frate al reginei, găseşte în minele din Lumea Nouă bogăţii suficiente ca să plătească armate la fel de numeroase ca şi cele ale foştilor regi ai Persiei. În acest moment, în loc să se gândească la Italia, împăratul nu se ocupă decât cu reducerea la tăcere a protestanţilor şi încearcă să ia din mâinile lor episcopiile, mănăstirile şi alte bunuri ecleziastice de care aceştia se folosesc în mod nedrept. De ce atunci Franţa, sau, mai bine zis, sora mai mare a Bisericii, s-ar opune unei atât de nobile şi creştineşti acţiuni? Oare n-ar fi mai bine dimpotrivă, ca regele să sprijine şi să încerce să extirpe erezia în Franţa, în timp ce împăratul Ferdinand, ca şi regele Spaniei vor încerca să-i bată în Germania şi în Ţările de Jos? Pentru a executa împlinirea unor direcţii himerice şi în mod direct opuse binelui Bisericii, domnul de Richelieu vorbeşte de pacea cu Anglia şi lasă să se înţeleagă că ne putem aştepta la o alianţă cu puterile eretice, lucru capabil să păteze pentru totdeauna gloria Maiestăţii Sale. În loc să facem pace cu Anglia, oare n-am avea şansa ca, urmând războiul împotriva lui Carol I, să sperăm că i se va da Franţei satisfacţia în ceea ce priveşte jignirea suferită de regină şi de femeile sale la Curtea acestuia? Să nu uităm că, în ciuda unui tratat solemn, în Anglia continuă persecuţiile contra catolicilor englezi. Cum vom şti noi că Dumnezeu nu vrea să restabilească adevărata religie în Anglia, în timp ce erezia va fi distrusă în Franţa, în Germania şi în Ţările de Jos? Având

convingerea că am vorbit în numele Franţei şi al tronului, pun la picioarele Maiestăţilor Lor umila mea părere.

Şi cardinalul, la rândul său, se aşeză nu fără să fi primit, din priviri, aprobarea reginei Maria şi ai membrilor Consiliului său, iar în secret, şi pe cea a lui Marillac, adus în partidul reginelor de insistenţele doamnei de Fargis.

Regele se întoarse spre cardinalul de Richelieu:

— Aţi auzit, domnule cardinal?, spuse el. Dacă aveţi ceva de răspuns, vă rog să o faceţi.

Richelieu se ridică:

— Eu cred că onorabilul meu coleg, domnul cardinal de Bérulle, nu este bine informat despre situaţia politică a Germaniei şi despre cea financiară a Spaniei, puterea împăratului Ferdinand, pe care aţi prezentat-o ca fiind redutabilă, nu este destul de stabilă în Germania, şi să nu uităm, în acest caz, că, de vom încerca o alianţă cu el, l-am atrage asupra lui pe leul din Nord – marele Gustav-Adolf – căruia nu-i lipsesc, ca să pornească războiul contra împăratului Ferdinand, decât câteva sute de mii de livre care, în momentul în care îi vor fi date, drumul spre victorie va străluci în ochii săi aşa cum un far luceşte în drumul vaselor pe mare. Ministrul Maiestăţii Sale ştie sursa unora dintre armatele lui Ferdinand despre care vorbeşte cardinalul de Bérulle: ajutorul ar fi Maximilian, duce de Bavaria, şeful Ligii catolice. Ministrul Maiestăţii Sale ar dori, la un moment dat, să încercuiască aceste armate teribile şi să le strângă între armatele protestante ale lui Gustav-Adolf şi armatele catolice ale lui Maximilian. Cât despre averile imaginare ale regelui Filip al IV-lea, să i se permită ministrului Maiestăţii Sale să le reducă la adevărata lor valoare. Regele Spaniei primeşte abia cinci sute de mii de scuzi pe an din Indii şi Consiliul de la Madrid s-a găsit în mare încurcătură când, abia în urmă cu două luni, a aflat că amiralul Ţărilor de Jos, Hein, prinsese vasele spaniole şi înecase galioanele spaniole, cu încărcătură cu tot, în golful Mexic. Încărcătura era estimată la douăsprezece milioane şi, ca urmare a acestei veşti, afacerile Maiestăţii Sale, regele Spaniei, se găsesc acum într-o atât de mare dezordine, că n-o să poată să trimită împăratului Ferdinand subsidia de un milion pe care i-a promis-o. Acum, ca să răspundem şi la partea a doua a discursului adversarului nostru, ministrul regelui va face umila observaţie către

Maiestatea Sa că n-ar şti să sufere cu onoare opresiunea ducelui de Mantua care a recunoscut că, prin ambasadorul său, domnul de Saint-Chamans, şi-a impus influenţa asupra ultimului duce. Maiestatea Sa trebuie nu numai să-şi protejeze aliaţi din Italia, dar şi să protejeze contra Spaniei această parte frumoasă din Europa pe care Spania tinde dintotdeauna s-o subjuge şi în care este foarte puternică. Dacă nu-l vom sprijini din toate puterile pe ducele de Mantua, acesta fiind incapabil să reziste Spaniei, va fi obligat să consimtă la schimbul cu alte state din afara Italiei, ceea ce Curtea Spaniei tocmai îi propune în acest moment. Deja, să nu uitaţi, defunctul duce Vincent fusese pe punctul de a consimţi la această înţelegere şi să schimbe Montferratul, ca să-i facă în ciudă lui Charles-Emmanuel şi să-i dea vecini capabili să-l astâmpere din continua sa conspiraţie împotriva vecinilor săi. În sfârşit, părerea ministrului Maiestăţii Sale este că n-ar fi numai un prejudiciu, dar şi o ruşine să lase nepedepsită temeritatea ducelui de Savoia, care tulbură apele şi caută ceartă de mai bine de treizeci de ani cu Franţa şi cu Anglia, care ţese mii de intrigi împotriva serviciului şi afacerilor Maiestăţii Sale, cel a cărui mână s-a găsit în conspiraţia lui Chalais, aşa cum s-a găsit şi-n conspiraţia lui Biron, şi care s-a aliat cu englezii în acţiunile lor asupra insulei Ré şi asupra oraşului La Rochelle.

Apoi, întorcându-se spre rege şi adresându-i-se acestuia direct:

— Luând acest oraş rebel, adăugă cardinalul de Richelieu, aţi executa în mod fericit, Sire, proiectul cel mai glorios pentru voi şi cel mai avantajos pentru stat. Italia, opresată de mai bine de un an de armatele regelui Spaniei şi de ale ducelui de Savoia, imploră ajutorul braţului vostru victorios. Aţi refuza să luaţi în mâinile voastre cauza vecinilor şi aliaţilor voştri, cărora li se ia în mod injust moştenirea? Ei bine. Sire, eu – ministrul vostru – îndrăznesc să vă promit că, dacă veţi lua astăzi această nobilă hotărâre, succesul ei nu va fi mai puţin fericit decât cel al asediului oraşului La Rochelle. Eu nu sunt nici profet – şi Richelieu privi cu un surâs pe colegul său, cardinalul de Bérulle –, nici fiul profetului, dar pot să o asigur pe Maiestatea Voastră că, nepierzând deloc timpul în executarea acestor acţiuni, veţi elibera Casalul şi veţi aduce pacea Italiei înainte de sfârşitul lunii viitoare. Şi, revenind cu armatele voastre în Languedoc, veţi

sfârşi prin a distruge partidul hughenot în luna iulie. În sfârşit, Maiestatea Voastră, victorioasă pretutindeni, vă veţi putea odihni la Fontainebleau sau oriunde altundeva în timpul zilelor de toamnă care vor veni.[55]

O mişcare de aprobare se stârni printre gentilomii invitaţi să asiste la şedinţă şi era vizibil că ducele d'Angoulême, ca şi ducele de Guise, mai ales, aprobau în mod deschis părerea domnului de Richelieu.

Regele luă cuvântul.

— Domnul cardinal, spuse el, a făcut bine precizând de fiecare dată când a vorbit despre el însuşi şi despre politica urmată, „ministrul regelui”, căci această politică este cea pe care a adoptat-o conform ordinelor primite de la rege. Da, noi suntem de părerea sa. Da, războiul din Italia este necesar. Da, este necesar ca noi să-i susţinem pe aliaţii noştri. Da, noi trebuie să ne menţinem supremaţia în Italia şi să restrângem pe cât este posibil, nu numai puterea, dar şi influenţa Spaniei asupra acestor teritorii. Onoarea ne obligă.

În ciuda respectului pe care-l datorau regelui, în sală izbucniră câteva aplauze din partea unde se găseau amicii cardinalului, în timp ce amicii reginei abia-şi reţineau murmurul de nemulţumire. Maria de Médicis şi cardinalul de Bérulle schimbară câteva cuvinte cu voce înceată, dar destul de agitaţi.

Faţa regelui luă o expresie severă. Aruncă o privire piezişă, aproape ameninţătoare, spre locul de unde veneau murmurele:

— Chestiunea de care ne vom ocupa acum nu este aceea să discutăm pacea sau războiul, pentru că războiul este hotărât, ci aceea de a stabili data când vom porni în campanie. Bineînţeles că, opiniile odată expuse, noi suntem cei care vom hotărî în ultimă instanţă. Spuneţi-ne, domnule de Bérulle, căci dumneavoastră sunteţi expresia unei voinţe pe care am respectat-o întotdeauna, fapt pe care nimeni nu poate să-l

[55] Poate cititorii noştri vor găsi acest capitol un pic prea lung şi un pic prea rece, dar respectul pe care-l avem pentru faptele istorice ne-a obligat să reproducem această mare şedinţă care a avut loc la Palatul Luxemburg în toate detaliile sale, căci ea a hotărât războiul din Italia, şi chiar să redăm discursul celor doi cardinali. Pretenţia noastră de a scrie un roman istoric, şi nu de-a amuza o parte dintre cititori, se îmbină cu intenţia de a instrui o altă parte a acestora, care nu ştiu care sunt particularităţile literaturii de acest gen (nota lui Alexandre Dumas).

ignore, chiar atunci când nu putem urma această voinţă, spuneţi-ne, care este părerea voastră?

Maria de Médicis îi făcu lui Ludovic al XIII-lea, care vorbise stând aşezat şi cu pălăria pe cap, un semn uşor de mulţumire.

Apoi, întorcându-se spre Bérulle:

— O invitaţie din partea regelui este un ordin, spuse ea. Vorbiţi, domnule de Bérulle.

Acesta se ridică:

— Ministrul regelui, spuse el cu afectare, apăsând pe cuvintele „ministrul regelui”, a propus să se facă război imediat, iar eu am regretul de a fi, asupra acestui punct, de o părere diametral opusă Domniei Sale. Dacă nu greşesc cumva. Maiestatea Sa şi-a exprimat dorinţa de a conduce acest război în persoană. Or, pentru două raţiuni mă voi declara împotriva acestui război pregătit prea repede, prima este aceasta: armata regelui, prea obosită din cauza asediului prelungit asupra oraşului La Rochelle, are nevoie să se odihnească, să intre în pregătirile de iarnă. Trecând de la malurile oceanului la picioarele Alpilor, fără a-i lăsa timp să se odihnească, am expune-o să-şi vadă soldaţii învinşi de un marş prea lung, dezertând în masă. Ar fi o cruzime să-i expui pe aceşti bravi soldaţi rigorilor unei ierni pe munţii acoperiţi de zăpadă sau inaccesibili şi o crimă de lezmaiestate pe care ar provoca-o chiar regele. Având bani necesari – pe care nu-i are –, pentru că abia cu opt zile în urmă, când augusta voastră mamă i-a cerut de la Maiestatea Voastră, i s-a răspuns de către ministrul vostru, invocând penuria de bani lichizi, că nu poate primi o sută de mii de livre, ci doar cincizeci de mii. Dacă ar avea, aşadar, banii necesari, şi nu-i are, toate mijloacele de transport pentru trupe n-ar fi suficiente să ducă proviziile de care are nevoie armata, fără a mai socoti că este imposibil să transporţi în această perioadă a anului artileria şi rezervele pe drumurile necunoscute care ar fi trebuit, chiar şi pentru vremea însorită a verii, să fie studiate de ingineri de drumuri. Oare nu este mai bine să se amâne expediţia până la primăvară? S-ar putea face, de acum până atunci, pregătirile şi cele mai multe dintre lucrurile necesare s-ar putea transporta pe mare. Veneţienii, mult mai interesaţi decât noi în afacerile ducelui de Mantua, nu se emoţionează deloc de invazia Montferratului de către Charles-Emmanuel şi vor ca totul să fie făcut de rege. Trebuie să

presupunem că aceşti domni se vor îmbarca mult mai repede când vor vedea pe ducele de Mantua mai oprimat şi ajutorul Franţei mult prea îndepărtat? în sfârşit, lucrul pe care Maiestatea Voastră trebuie să-l evite cu mult mai multă grijă decât oricare altul este să rupă alianţa cu regele catolic, ceea ce va aduce Franţei prejudicii mult mai mari decât păstrarea Casalului şi a Mantuei, care nu este deloc avantajoasă. Am spus!

Discursul cardinalului de Bérulle păru să fi făcut asupra Consiliului o oarecare impresie. El nu discutase războiul în favoarea căruia se declarase regele, ci oportunitatea acestui război în momentul dificil în care se găseau.

De altfel, căpitanii admişi la Consiliu – Bellegarde, ducele d'Angoulême, ducele de Guise, Marillac-Sabie – nefiind destul de tineri şi ardenţi aprobatori ai războiului pentru că acesta le-ar fi oferit o şansă pentru ambiţia lor, cereau un război în care să fie mai multe pericole decât oboseli, deoarece pentru a învinge oboseala trebuie să fii tânăr, în timp ce, pentru a învinge pericolul, trebuie să fii curajos.

Cardinalul de Richelieu se ridică la rândul său.

— Vreau să răspund, spuse el, asupra tuturor punctelor pe care onorabilul meu coleg le-a dezbătut. Da – chiar dacă ştiu că Maiestatea Sa nu a hotărât asupra acestui punct – cred că intră în vederile sale să conducă personal acest război. Asupra acestui aspect, Maiestatea Sa va hotărî cu toată înţelepciunea sa şi nu mă tem decât de un singur lucru: acela că-şi va sacrifica propriile interese în interesul statului, aşa cum este datoria unui rege s-o facă. Privitor la chestiunea oboselii pe care armata ar suporta-o, cardinalul de Bérulle să nu se neliniştească: o parte, transportată pe mare, debarcă la Marsilia şi merge spre Lyon, unde va fi cartierul general. O altă parte avansează, traversând Franţa – bine hrănită, bine încartiruită, bine plătită, fără să fi pierdut timp de o lună măcar un soldat prin dezertare, aşteptându-ne deci ca nici un soldat bine plătit, bine încartiruit şi bine hrănit să dezerteze de acum înainte. Cât despre dificultăţile pe care armata le-ar putea întâmpina traversând Alpii, e de preferat ca să le înfrunte repede şi să aibă mai degrabă de luptat cu natura decât să dea timp inamicului să pregătească tunurile şi să întărească fortăreţele din trecerile din Alpi pe care armata contează să le cucerească. Este drept că acum câteva zile am avut regretul de a fi refuzat cincizeci de mii

de livre augustei mame a regelui, din cele o sută de mii pe care le-a cerut. Dar eu nu mi-am permis să hotărăsc această reducere decât după ce am supus cererea regelui, care a aprobat-o. Acest refuz nu indică deloc lipsa banilor, ci doar necesitatea de a nu face cheltuieli inutile, pentru a fi în măsură, din punct de vedere financiar, să purtăm acest război. Angajându-mă cu onoarea şi cu bunurile mele particulare, am găsit să împrumut de şase milioane. Iar în ceea ce priveşte drumurile şi starea lor, studiul este de mult făcut, căci Maiestatea Sa se gândeşte la acest război şi mi-a ordonat să trimit pe cineva în Dauphiné, în Savoia şi în Piémont pentru a le controla şi pentru a vedea modul în care domnul de Pontis, domnul d'Escures, mareşalul locurilor de popas al armatelor regelui, le-a fixat pe harta exactă a ţării. Deci, toate pregătirile războiului sunt făcute. Banii necesari războiului se găsesc în cutia regală şi cum războiul în afara ţării, după părerea Maiestăţii Sale, contează mai mult pentru gloria armatelor sale şi pentru reparaţia onoarei sale în faţa Europei decât războiul intern, acum, când La Rochelle a fost cucerit, Spania este ocupată în Italia şi prezintă pericol prea mare, rog pe Maiestatea Sa să decidă intrarea imediată în campanie, căci răspund cu capul de succesul acţiunii. Şi eu, la rândul meu, am spus.

Cardinalul îşi reluă locul, rugând din priviri pe regele Ludovic al XIII-lea să sprijine propunerea sa care, de altfel, părea să fi fost prezentată dinainte de şedinţă regelui.

Regele nu-l făcu pe cardinal să aştepte şi, abia se aşezase acesta, că şi întinse mâna pe harta de pe masă:

— Domnilor, spuse el, a fost voinţa mea ca domnul cardinal de Richelieu, ministrul meu, să vă facă cunoscută hotărârea mea. Războiul e declarat contra ducelui de Savoia şi dorinţa noastră este de a nu pierde timpul şi de a intra în campanie. Aceia dintre dumneavoastră care vor avea de făcut cereri ca să fie ajutaţi în pregătirea echipajelor să se adreseze domnului cardinal. Mai târziu, vă voi anunţa, dacă voi face războiul în persoană şi care va fi, în acest război, locotenentul meu general. Asupra acestei hotărâri, Consiliul neputând ajunge la altă decizie decât aceasta, adăugă regele sculându-se, îl rog pe Dumnezeu să vă aibă în paza Lui.

Consiliul se ridică.

Şi, salutând pe regina-mamă, Ludovic al XIII-lea se retrase.

Cardinalul îl determinase să hotărască asupra celor două puncte propuse de el: războiul contra ducelui de Savoia şi intrarea imediată în campanie. Nu trebuie să avem vreo îndoială că n-ar fi reuşit şi asupra unui al treilea punct – acela de a i se da conducerea războiului din Italia aşa cum i se dăduse şi comanda asediului asupra oraşului La Rochelle.

Astfel, toţi se strânseră în jurul lui ca să-l felicite, chiar şi ministrul finanţelor, Marillac, care, deşi conspira în favoarea reginei, era atent să păstreze aparenţele neutralităţii.

Maria de Médicis, cu dinţii strânşi din pricina mâniei, cu sprâncenele încruntate, se retrase la rândul ei, însoţită fiind numai de Bérulle şi de Vautier.

— Cred, spuse ea, că putem spune ca şi François I, după bătălia de la Pavia: „Totul este pierdut, în afară de onoare!”.

— Nu, replică Vautier, nimic nu este pierdut, dimpotrivă, atât timp cât regele nu l-a numit locotenent general pe domnul de Richelieu.

— Dar nu vedeţi, spuse regina-mamă, că, în opinia regelui, el este deja numit locotenentul său general?

— Este posibil, spuse Vautier, dar nu este numit şi în realitate!

— Credeţi că aveţi vreun mijloc să împiedicaţi această numire?, zise regina.

— Pot, răspunse Vautier, dar ar trebui ca, fără a pierde nici un moment, să am o întrevedere cu domnul duce d’Orléans.

— Merg să-l caut, spuse Bérulle, şi vi-l aduc imediat.

— Duceţi-vă, spuse regina-mamă, şi nu pierdeţi nici un minut.

Apoi, întorcându-se spre Vautier:

— Şi care este acest mijloc despre care vorbiţi?, spuse ea.

— Când ne vom afla într-un loc unde vom fi siguri că nu ne va asculta şi nu ne va auzi nimeni, am s-o înştiinţez pe Maiestatea Voastră.

— Atunci să plecăm repede.

Regina şi consilierul său se grăbiră spre un culoar care ducea în apartamentele particulare ale Mariei de Médicis.

8
Planul lui Vautier

Cu toate că regele avea apartamentul său în palatul Luxemburg, la regina-mamă, el se retrase la Luvru pentru a scăpa de obsesiile pe care le avea în legătură cu faptul că era obiectul acţiunilor încrucişate ale celor două regine.

Şi, într-adevăr, întoarsă în apartamentele sale, Maria de Médicis ascultase cu cea mai mare atenţie spusele lui Vautier şi-l aprobase întru totul, hotărând, înainte de a recurge la acest proiect, să facă o ultimă tentativă asupra fiului ei.

Cât despre Ludovic al XIII-lea, aşa cum am spus, se întorsese la el şi, abia intrat în apartament, îl chemă pe l’Angely.

Dar, mai înainte, întrebase dacă domnul Baradas nu avusese ceva de spus sau de făcut.

Baradas păstrase cea mai deplină tăcere.

Această tăcere pe care se încăpăţâna s-o păstreze pajul cel bosumflat era cea care-i cauzase regelui starea proastă din timpul Consiliului, ce nu-i scăpase lui Vautier şi a cărei pricină el o cunoştea, pe această cauză îşi bazase planul de campanie pe care-l prezentase reginei.

Astfel, Ludovic al XIII-lea, care încerca să se apropie de domnişoara de Lautrec, îşi promitea să urmeze sfatul lui l’Angely şi să meargă înainte până când zgomotul făcut de această fantezie ar fi ajuns la Baradas, pe care teama de a-i pierde încrederea ar fi trebuit ca în acelaşi moment, după părerea lui l’Angely, să-l aducă la picioarele regelui.

Însă surprinsese în acest proiect o piedică neaşteptată, de care regele nu putu să-şi dea seama şi căreia nimeni nu-i putea oferi vreo explicaţie. Cu o seară înainte, cu toate că fusese de serviciu la regină, domnişoara de Lautrec nu venise în cercul acesteia şi Ludovic al XIII-lea, întrebând-o despre aceasta, nu primise ca răspuns decât câteva cuvinte exprimând cea mai mare mirare. În timpul zilei, domnişoara de Lautrec nu apăruse la Luvru. Regina trimisese după ea în camera în care locuia şi în tot palatul. Nimeni n-o văzuse şi nu putea da nici-o informaţie.

În felul acesta, regele, intrigat de absenţa ei, îl însărcinase pe l’Angely să ia toate informaţiile pe cont propriu şi, astfel, atunci când se întorsese la Luvru, îl chemase la el pe nebun.

Dar nici l'Angely nu avusese mai mult noroc decât ceilalţi. Revenise fără nici-o informaţie precisă.

Din punctul său de vedere, gândindu-se la domnişoara de Lautrec, lucrurile îi erau indiferente lui Ludovic al XIII-lea, dar nu-i erau indiferente în privinţa lui Baradas. Procedeul îi păru atât de infailibil lui l'Angely încât regele sfârşi prin a crede în infailibilitatea sa.

Era disperat, acuzând destinul care avusese o grijă deosebită să-i pună piedici în tot ceea ce-şi dorea el, atunci când Beringhen bătu uşor la uşă. Regele recunoscu maniera de a bate a lui Beringhen şi, gândind că el este o persoană în plus, şi, mai ales, o persoană de al cărei devotament era sigur, îi răspunse cu bunăvoinţă:

— Intraţi.

Domnul premier intră.

— Ce doreşti, Beringhen?, zise regele. Nu ştii că nu-mi place deloc să fiu deranjat atunci când mă plictisesc cu l'Angely?

— N-aş spune acelaşi lucru, făcu l'Angely, şi sunteţi binevenit domnule de Beringhen.

— Sire, spuse valetul de cameră, nu mi-aş permite să deranjez pe Maiestatea Voastră când mi-a spus că vrea să se plictisească în linişte. Dar trebuie să le anunţ pe Maiestăţile Lor regina Maria de Médicis şi regina Anna de Austria.

— Cum, sări de pe fotoliu regele Ludovic al XIII-lea, reginele sunt aici?

— Da, Sire.

— Amândouă?

— Da, Sire.

— Şi vor să-mi vorbească împreună?

— Împreună, da, Sire!

Regele privi în jurul său ca şi cum ar fi căutat un colţ în care să se ascundă şi poate ar fi cedat impulsului de moment, dacă uşa nu s-ar fi deschis şi Maria de Médicis n-ar fi pătruns în încăpere urmată de regina Anna de Austria.

Regele deveni palid şi fu cuprins de un tremur febril căruia îi cădea pradă de obicei când era neliniştit, şi atunci se retrăgea în sine şi devenea inaccesibil la orice fel de rugăminte.

În cazul de faţă, făcu faţă pericolului cu o imobilitate şi o încăpăţânare sumbră, ca un taur care-şi pregăteşte coarnele ca să atace inamicul.

Se întoarse către mama sa ca spre inamicul cel mai periculos.

— Pe cinstea mea de gentilom, doamnă, îi spuse, credeam discuţia terminată în Consiliu şi că voi scăpa de alte persecuţii. Ce doriţi de la mine? Spuneţi repede!

— Vreau, fiul meu, spuse Maria de Médicis, în timp ce regina Anna, cu mâinile împreunate, părea să se unească mental cu cererea reginei-mame, soacra ei, să ai milă, dacă nu de noi, care vă aducem la disperare, cel puţin de voi înşivă. Oare nu e destul că, sensibil şi suferind cum sunteţi, acest om v-a ţinut timp de şase luni în mlaştinile de la Aunis. Iată-l acum că încearcă să vă facă să suferiţi în frigul şi zăpezile Alpilor în timpul marilor rigori ale iernii.

— Doamnă, spuse regele, febrele mlaştinilor de care am scăpat cu ajutorul lui Dumnezeu, oare domnul cardinal nu le-a înfruntat alături de mine? Şi spuneţi cumva că pe mine mă expun riscurilor şi el se menajează? Ninsorile şi gerurile Alpilor trebuie să le suport de unul singur? Oare el nu-mi va fi alături ca să dea exemplu de curaj, de credinţă şi de privaţiuni de tot felul?

— Eu nu contest nimic, fiul meu. Exemplul dat de domnul cardinal alături de voi a fost salutar. Dar comparaţi importanţa vieţii voastre cu importanţa vieţii sale? Zece miniştri ca domnul cardinal pot muri fără ca monarhia să sufere în vreun fel, dar voi, la cea mai mică dintre indispoziţii, faceţi Franţa să tremure şi pe mama şi soţia voastră le faceţi să-l roage pe Dumnezeu să vă păstreze pentru Franţa şi pentru ele.

Regina Anna de Austria puse un genunchi la pământ.

— Monseniore, spuse ea, suntem nu numai în genunchi în faţa bunului Dumnezeu, dar şi în faţa voastră ca să vă rugăm, aşa cum îl vom ruga pe Dumnezeu să nu ne lase. Gândiţi-vă că ceea ce Maiestatea Voastră socoteşte a fi o datorie este pentru noi obiectul unei terori profunde şi că, într-adevăr, dacă i s-ar întâmpla ceva rău Maiestăţii Voastre, ce s-ar alege de Franţa şi de noi?

— Bunul Dumnezeu, dacă va permite să mor, a prevăzut şi restul lucrurilor şi ar fi aici ca să vă protejeze, doamnă. Este imposibil să schimbăm ceva în hotărârea pe care am luat-o deja.

— Dar de ce asta?, rosti Maria de Médicis. Este nevoie oare să se întâmple toate nenorocirile doar pentru că nefericitul acesta de război a fost hotărât peste toţi…

— Peste toate, vreţi să spuneţi, doamnă, peste voinţa celor două femei, o întrerupse regele.

— Este oare nevoie, continuă Maria de Médicis, fără să observe întreruperea, ca voi să faceţi războiul în persoană? Nu-l aveţi pe ministrul vostru preaiubit…

— Ştiţi, o întrerupse a doua oară regele, că eu nu-l iubesc deloc pe cardinal, doamnă. Numai că îl respect, îl admir şi-l privesc, după Dumnezeu, ca pe providenţa acestui regat.

— Ei bine. Sire. Providenţa veghează asupra statelor de departe, dar şi de aproape. Însărcinaţi-l pe ministrul vostru la conducerea acestui război şi rămâneţi alături de noi în timpul acesta.

— Da, nu-i aşa? pentru ca nesubordonarea să treacă asupra altor şefi! pentru ca favoriţii voştri de Guise, de Bassompierre, de Bellegarde să refuze să se supună unui preot şi să compromită fericirea şi cauza Franţei. Ca să i se recunoască geniul domnului cardinal, trebuie ca eu să i-l recunosc primul. Nu, doamnă, lucrurile sunt hotărâte. Dacă aş avea un prinţ din Casa mea în care să pot avea încredere!

— Nu-l aveţi pe fratele vostru? Nu-l aveţi pe Domnul?

— Permiteţi-mi să vă spun, doamnă, că vă găsesc destul de îngăduitoare cu un fiu neascultător şi cu un frate revoltat!

— Este modul cel mai direct şi drept, fiul meu, ca să pot face pace în familia noastră nefericită, pace care pare să ne fi părăsit. Dacă sunt atât de îngăduitoare cu acest fiu, vă asigur că, prin nesupunerea lui, merită să fie pedepsit, şi nu recompensat. Dar există momente supreme, în care logica încetează să fie regula conducătoare a politicii şi în care trebuie să treci de partea a ceea ce ar fi cel mai drept ca să ajungi la ceea ce este mai bun. Dumnezeu însuşi ne dă exemple de aceste rătăciri necesare pedepsind ceea ce este bun şi recompensând ceea ce este rău. Numiţi-l, Sire, numiţi-l pe ministrul vostru şeful acestui război şi puneţi-l sub ordinele sale pe Domnul ca locotenent general şi am certitudinea că, dacă veţi acorda această favoare fratelui vostru, va renunţa la o dragoste nepotrivită şi va consimţi la plecarea de lângă prinţesa Maria.

— Uitaţi, doamnă, spuse Ludovic al XIII-lea încruntând din sprâncene, că eu sunt regele şi, prin urmare, sunt şeful. Că dacă această plecare va avea loc, şi ar fi trebuit să aibă loc acum

mult timp, este suficient nu numai ca fratele meu să consimtă, ci să se supună ordinelor. Să lupte contra puterii mele decât să pară că doar consimte la un lucru pe care am dreptul să i-l comand. Hotărârea mea este luată, doamnă, pe viitor, eu voi comanda şi va trebui ca toţi să mi se supună. Astfel am hotărât în urmă cu doi ani, sau mai direct spus, după „voiajul la Amiens”, şi regele apăsă pe aceste cuvinte privind spre regina Anna de Austria, şi de doi ani eu mă simt foarte bine.

Anna, care rămăsese în genunchi în faţa regelui, se ridică la cuvintele acestea dure şi făcu un pas înapoi punându-şi mâna la ochi ca şi cum ar fi vrut să-şi ascundă lacrimile.

Regele dori s-o reţină, făcu o mişcare spre ea, dar îşi reprimă imediat mişcarea.

În timpul acesta, mama sa remarcase intenţia regelui şi-i apucă mâinile.

— Ludovic, fiul meu, îi spuse, nu este o discuţie, este o rugăminte. Nu vorbeşte o regină regelui, ci o marnă vorbeşte fiului ei. Ludovic, în numele iubirii mele, pe care rareori aţi apreciat-o, dar căreia, până la urmă, i-aţi dat dreptate, cedaţi la cererile noastre. Sunteţi rege, în voi se regăsesc înţelepciunea şi puterea, reveniţi asupra primei hotărâri şi, credeţi-mă, va fi bine nu numai pentru mama şi soţia voastră, dar Franţa întreagă vă va fi recunoscătoare.

— Foarte bine, doamnă, spuse regele pentru a termina o discuţie care-l obosea, noaptea este un bun sfătuitor şi voi reflecta în noaptea asta la tot ceea ce mi-aţi spus.

Apoi făcu mamei şi soţiei sale o reverenţă cum ştiu să facă regii şi care înseamnă că audienţa s-a terminat.

Cele două regine ieşiră, Anna de Austria sprijinindu-se de braţul reginei-mame. Dar abia făcură ele vreo douăzeci de paşi pe coridor, că o uşă se deschise şi în deschizătura ei apăru capul lui Gaston d’Orléans.

— Ei bine?, spuse el.

— Ei bine, spuse regina-mamă, am făcut tot ceea ce am putut, voi va trebui să faceţi restul.

— Ştiţi unde este apartamentul domnului Baradas?, zise ducele.

— M-am informat. A patra uşă pe stânga, aproape în faţa uşii regelui.

— Bine, spuse Gaston. Când va trebui să-i promit ducatul meu d’Orléans, va face ce vom vrea noi, chit că după asta, bineînţeles, n-am să i-l dau.

Cele două regine şi tânărul prinţ se despărţiră, reginele intrând în apartamentele lor, iar Alteţa Sa Regală, Monseniorul Gaston d’Orléans, merse în sene opus şi păşi în vârful picioarelor în apartamentul domnului Baradas.

Vom ignora cele petrecute între Domnul şi tânărul paj, dacă Domnul i-a promis ducatul d’Orléans sau unul dintre ducatele mai mici pe care le avea – Dombes sau Montpensier – dar ceea ce ştim este că, jumătate de oră mai târziu după ce intrase la Achile ca să-l corupă, acest Ulise modern ieşi şi păşi în vârful picioarelor în apartamentul celor două regine, a cărui uşă o deschise încet şi, cu un aer bucuros şi o voce plină de speranţă, spuse:

— Victorie! Acum este la rege!

Şi, într-adevăr, aproape în acelaşi moment, surprinzând pe Maiestatea Sa când se aşteptase mai puţin la asta, domnul Baradas deschidea, fără să-şi dea osteneala să bată, aşa cum cerea eticheta, uşa regelui Ludovic al XIII-lea, care scoase un strigăt de bucurie şi-l primi în braţe pe pajul său.

9
Paiul şi grăuntele de nisip

În timp ce toate intrigile acestea de joasă speţă se îndreptau împotriva lui, cardinalul de Richelieu, aplecat asupra unei hărţi dintre cele pe care toţi le numeau atunci „drumurile regatului”, citea la lumina unei lămpi, în cele mai mici detalii, şi vedea cum se derula sub ochii săi dubla frontieră a Franţei şi a ducatului Savoia şi urmărea, împreună cu domnul de Pontis, inginerul său geograf şi autor al acestei hărţi, drumul pe care trebuia să-l urmeze armata, oraşele şi satele unde trebuia să facă opririle. Cei doi marcau drumurile lăuntrice pe care trebuia să fie adusă hrana şi toate cele necesare pentru trei mii de oameni.

Harta, revăzută de domnul d’Escures, aşa cum am spus-o mai înainte, releva cu cea mare exactitate văile, munţii, torentele, până şi pietrele. Cardinalul jubila: era prima hartă de valoare pe care o avea sub ochi.

Ca şi Bonaparte care, aplecat asupra hărţii Italiei, spunea în martie 1800, arătând câmpiile de la Morengo: „Aici îl voi bate pe Mélas”, cardinalul de Richelieu, cu atât mai mult om de război pe cât era om al Bisericii, spunea în seara aceasta fixând un punct pe hartă: „Aici îl voi bate pe Charles-Emmanuel”. Apoi, în bucuria sa, întorcându-se către domnul de Pontis:

— Domnule viconte, sunteţi nu numai un fidel, dar şi un abil servitor al regelui şi, dacă războiul se va termina în avantajul nostru, aşa cum sperăm, veţi avea dreptul la o recompensă pe care mi-o veţi cere mie. Şi, dacă stă în puterile mele, aşa cum presupun, în măsura mijloacelor de care dispun, recompensa vă va fi acordată în avans.

— Monseniore, spuse domnul de Pontis înclinându-se, orice om are o ambiţie. Unii o au în cap, alţii o au în inimă. A mea este în inimă şi, pentru că a venit momentul şi am permisiunea Eminenţei Voastre, îmi voi deschide inima.

— Ah, sunteţi cumva îndrăgostit, viconte?

— Da, Monseniore.

— Şi iubiţi pe cineva care are o situaţie mai bună ca a dumneavoastră.

— Ca nume, poate, dar nu ca poziţie sau avere.

— Şi în ce privinţă vă pot ajuta?

— Tatăl celei pe care o iubesc este un fidel servitor al Eminenţei Voastre, care n-ar face nimic decât cu permisiunea voastră.

Cardinalul reflectă un moment, ca şi cum în memorie i-ar fi revenit o amintire vagă.

— Ah, zise el, nu sunteţi dumneavoastră, dragul meu viconte, cel care acum un an sau aproape un an aţi adus în Franţa şi aţi condus-o în serviciul reginei pe domnişoara Isabelle de Lautrec?

— Da, Monseniore, spuse vicontele de Pontis roşind.

— Dar de la acea dată, domnişoara de Lautrec n-a fost prezentată Maiestăţii Sale ca logodnica dumneavoastră?

— Ca logodnica mea, nu, Monseniore. Ca o domnişoară promisă mie, da. Şi, într-adevăr, domnul de Lautrec, la primul cuvânt pe care i l-am spus despre dragostea mea pentru fiica lui, mi-a răspuns: „Isabelle nu are decât cincisprezece ani. Pe de altă parte, dumneavoastră aveţi de străbătut un drum în doi ani. Când afacerile cu Italia vor fi aranjate, vom vorbi despre asta şi, dacă o veţi mai iubi pe Isabelle, şi dacă veţi avea aprobarea cardinalului, voi fi fericit să vă numesc atunci fiul meu”.

— Şi domnişoara de Lautrec ar fi de acord?

— Domnişoara de Lautrec, atunci când i-am vorbit despre dragostea mea şi când a ştiut că sunt autorizat de tatăl ei să-i vorbesc despre asta, mi-a răspuns, de fapt s-a mulţumit să-mi răspundă că inima ei este liberă şi că-l respectă prea mult pe tatăl ei ca să nu i se supună voinţei sale.

— Şi cam în ce epocă v-a spus asta?

— Acum un an. Monseniore.

— Şi după aceea aţi mai văzut-o?

— Rareori.

— Şi când aţi revăzut-o, i-aţi mai vorbit despre dragoste?

— Chiar acum patru zile.

— Şi ce v-a răspuns?

— A roşit şi a bâlbâit ceva, ce am pus pe seama emoţiei.

Cardinalul surâse şi-şi şopti sieşi:

— Mi se pare că a uitat acest detaliu în confesiunea sa.

Vicontele de Pontis privi pe Eminenţa Sa cu nelinişte.

— Eminenţa Voastră ar avea vreo obiecţie de făcut la dorinţele mele?, spuse el.

— Nici una, viconte, nici una. Puteţi s-o iubiţi pe domnişoara de Lautrec şi, dacă ceva se va opune dragostei voastre, această piedică nu va veni din partea mea.

Seninătatea reapăru pe faţa vicontelui.

— Mulţumesc, Monseniore, spuse el înclinându-se.

În acest moment, pendula suna ora două dimineaţa.

Cardinalul îl concedie pe viconte cu o anume tristeţe, căci, după mărturisirea pe care i-o făcuse Isabelle, înţelese că va fi dificil, dacă nu chiar imposibil, să-i dea acestui om devotat recompensa care-l ambiţiona.

Tocmai se pregătea să urce în camera sa, când uşa de la apartamentul doamnei de Combalet se deschise şi aceasta, cu gura şi ochii surâzători, apăru în prag.

— Oh, scumpă Marie, spuse cardinalul, este rezonabil să vegheaţi până la ora asta din noapte când, de mai bine de trei ore, trebuia să fiţi în camera voastră şi să vă odihniţi?

— Dragul meu unchi, spuse doamna de Combalet, bucuria, ca şi grija mă împiedică să dorm şi n-aş fi putut închide ochii fără să vă felicit pentru succesul vostru. Când sunteţi trist, mă lăsaţi să împart cu dumneavoastră tristeţea. La fel, când sunteţi victorios, căci este o victorie, nu-i aşa, ceea ce aţi obţinut astăzi?

— O victorie adevărată, Marie, spuse cardinalul, cu inima plină de bucurie şi respirând cu tot pieptul.

— Ei bine, reluă doamna de Combalet, când sunteţi victorios, lăsaţi-mă să vă împărtăşesc victoria şi triumful.

— Da! Da! Aveţi dreptate să reclamaţi o parte din bucurie, căci aveţi dreptul asupra ei, dragă Marie. Faceţi parte din viaţa mea şi, în consecinţă, aveţi parte dinainte de tot ce mi se întâmplă mie, fie fericire, fie nefericire. Or, astăzi, şi asta pentru prima dată, eu respir liber. De data asta nu mai am nevoie, ca să urc cu un grad mai sus, să condamn la eşafod pe unul dintre inamicii mei. O victorie cu atât mai frumoasă, dragă Marie, cu cât este câştigată în mod pacifist şi se datorează numai persuasiunii. Sclavii pe care-i supunem prin forţă rămân duşmanii noştri, cei pe care-i supunem prin puterea raţiunii devin apostolii noştri. Oh! Dacă Dumnezeu îmi ajută, în şase luni, scumpa mea Marie, va exista aici o putere temută şi respectată de toate celelalte puteri. Această putere va fi Franţa. Căci, în cele şase luni – în care providenţa va ţine departe de

mine pe aceste două femei perfide –, în şase luni, asediul oraşului Casal va fi ridicat, Mantua – ajutată şi protestanţii din Languedoc, văzând că vom reveni victorioşi din Italia şi înţelegând că armata aceasta va merge contra lor, vor cere pace fără să fie nevoie, cel puţin aşa sper, să facem mai întâi război contra lor. Şi atunci, papa nu va mai putea să-mi refuze să mă facă legatul său, legat pe viaţă, şi voi ţine în mâinile mele puterea temporară şi cea spirituală, căci, sper din toată inima asta, regele este de partea mea, cel puţin aşa stau lucrurile acum. Dacă în drumul meu nu voi avea parte de paiul invizibil şi de grăuntele de nisip nevăzut care pot răsturna şi cele mai mari proiecte, voi fi stăpânul Franţei şi al Italiei. Îmbrăţişaţi-mă, Marie, şi dormiţi liniştită, căci meritaţi somnul acesta din plin. Cât despre mine, nu pot spune că voi merge la culcare şi voi dormi, ci că voi încerca să dorm.

— Dar mâine veţi fi frânt de oboseală.

— Nu, bucuria ţine loc de somn şi nu m-am simţit niciodată mai bine decât ca acum.

— Permiteţi-mi, unchiule, ca mâine, când mă voi trezi, să intru la voi ca să ştiu cum aţi petrecut noaptea.

— Puteţi intra, căci privirea ochilor voştri atât de frumoşi va fi asigurarea că voi avea o zi bună, tot aşa cum sunt sigur în acest moment că voi avea o noapte bună.

Şi, sărutând-o pe frunte pe doamna de Combalet, o conduse până la uşa cabinetului său. Rămânând în prag, o urmări cu privirea până când aceasta se pierdu în penumbra scării.

Numai atunci cardinalul închise uşa şi se pregăti să urce în apartamentul său. Dar, în momentul în care ieşea din cabinet, auzi o bătaie uşoară în uşa care dădea spre Marion Delorme. Crezu că s-a înşelat, se opri şi mai ascultă câteva momente. De data aceasta, bătăile îşi înteţiră şi viteza, şi puterea. Nu se mai putea înşela, cineva zgâria uşa de comunicare ce dădea din cabinet în camera vecină.

Richelieu încuie cu cheia uşa prin care se pregătea să iasă, merse spre cealaltă uşă şi-i trase zăvorul şi, apropriindu-se de intrarea secretă pierdută în întuneric, zise încet:

— Cine bate?

— Eu, răspunse o voce de femeie. Sunteţi singur?

— Da.

— Deschideţi-mi, atunci. Am să vă spun câteva lucruri pe care le cred foarte importante.

Cardinalul privi în jurul lui ca să vadă dacă era cu adevărat singur, atinse un resort, deschise trecerea secretă în care apăru un bărbat tânăr şi frumos, purtând o mustaţă falsă.

— Ah, iată-vă, frumosule paj!, spuse surâzând Richelieu. Vă asigur că, dacă aş fi aşteptat pe cineva în seara asta aici, acea persoană n-ai fi fost dumneata.

— Dar nu mi-aţi spus: „La orice oră ar fi, când aveţi ceva important să-mi spuneţi dacă nu sunt în cabinet, sunaţi. Dacă sunt acolo, bateţi în uşă”.

— Aşa am spus, draga mea Marion, şi-ţi mulţumesc că ţi-ai amintit.

Şi, aşezându-se, cardinalul făcu semn lui Marion să se aşeze alături.

— În acest costum?, făcu Marion şi execută câteva piruete pe vârful picioarelor ca să arate cardinalului eleganţa întregii sale persoane, chiar şi în îmbrăcămintea care nu aparţinea sexului ei. Nu, asta ar însemna o lipsă de respect pentru Eminenţa Voastră. Am să rămân în picioare, vă rog, Monseniore, ca să vă dau un mic raport, dacă nu cumva ar fi mai plăcut pentru dumneavoastră să stau în genunchi în timp ce vă vorbesc. Cel puţin asta s-ar numi o confesiune, şi nu un raport, şi ne-ar duce prea departe pe amândoi.

— Vorbiţi cum vă este mai bine, Marion, spuse cardinalul, lăsând să-i apară pe frunte o oarecare nelinişte, căci, dacă nu mă înşel, mi-aţi cerut întrevederea ca să-mi aduceţi o veste proastă, iar veştile proaste, cum se pare că sunt acestea, nu le ştim niciodată atunci când trebuie.

— Nu aş şti să spun dacă veştile sunt rele. Instinctul meu de femeie îmi spune că nu sunt bune. Veţi aprecia asta singur.

— Vă ascult.

— Eminenţa Voastră a aflat că regele era certat cu favoritul său, domnul Baradas?

— Sau, mai degrabă, că domnul Baradas era certat cu regele.

— E mai bine aşa, căci domnul Baradas s-a supărat pe rege. Ei bine, în seara asta, în timp ce regele era cu nebunul său l’Angely, cele două regine au intrat la el şi au ieşit de acolo cam după jumătate de oră. Erau emoţionate şi au discutat un minut cu Monseniorul duce d’Orléans, după care ducele d’Orléans s-a

întreţinut un sfert de oră în ambrazura unei ferestre cu domnul Baradas. Păreau că discută aprins. În sfârşit, prinţul şi pajul au căzut de acord şi au plecat împreună. Domnul a rămas în coridor, până ce l-a văzut intrând pe Baradas la rege, după care a dispărut la rândul său, în coridorul care ducea spre apartamentele celor două regine.

Cardinalul rămase gânditor un minut apoi, privind pe Marion, fără măcar să se străduiască să-şi ascundă neliniştea, spuse:

— Îmi daţi nişte detalii cu cea mai mare precizie, încât nici nu vă întreb dacă sunteţi sigură de exactitatea lor.

— Sunt sigură şi, de altfel, n-am nici un motiv să ascund Eminenţei Voastre numele celui care mi le-a dat.

— Dacă nu este vorba despre indiscreţie, frumoasă prietenă, aş fi, vă asigur de asta, curios să-l ştiu.

— Nu numai că nu este vorba despre indiscreţie, dar sunt convinsă că fac un serviciu şi celui care mi-a dat aceste informaţii.

— Este un prieten?

— Este cineva care doreşte ca Eminenţa Voastră să-l socotească printre servitorii săi devotaţi.

— Numele?

— Saint-Simon.

— Micul paj al regelui?

— Chiar el.

— Îl cunoaşteţi?

— Îl cunosc şi nu-l cunosc, atât doar că-n seara asta a venit la mine.

— În seara asta sau în noaptea asta?

— Mulţumiţi-vă cu ceea ce am să vă spun. Monseniore. A venit, deci, în seara asta la mine şi mi-a povestit această întâmplare caldă. Ieşea din Luvru. Mergând la camaradul său, Baradas, a văzut pe cele două regine ieşind de la rege. Erau destul de preocupate şi nu l-au văzut. El şi-a continuat drumul, după care l-a văzut pe acesta între două uşi, aşezat în ambrazura ferestrei, vorbind cu domnul duce d’Orléans. Apoi a intrat la Baradas. Pajul bodogănea supărat şi spunea că a doua zi va părăsi Luvrul. După un minut. Domnul a intrat la el. N-a fost atent şi la Saint-Simon. Acesta se ţinea în penumbră într-un colţ, aşa cum am spus. Cei doi au ieşit împreună, Baradas a intrat la rege şi Domnul a plecat mai departe, după toate

probabilităţile, pentru că era bucuros de reuşita sa, spre apartamentele reginelor.

— Şi micuţul Saint-Simon a venit şi v-a spus toate acestea pentru ca să ajungă la urechile mele? Asta vreţi să-mi spuneţi?

— Ah, pe cinstea mea, am să vă repet cuvintele sale: „Draga mea Marion, mi-a spus, cred că în toate acestea există o maşinaţie contra domnului cardinal de Richelieu. Am să vă spun, ca uneia care-i sunteţi bună amică, tot ce ştiu, şi nu-mi dau seama dacă este adevărat sau nu, dar preveniţi-l şi spuneţi-i că sunt umilul său servitor”.

— Este un tânăr cinstit şi n-am să-l uit atunci când va fi ocazia potrivită. Iar în ceea ce vă priveşte, dragă Marion, încerc să-mi dau seama cum să-mi arăt recunoştinţa.

— Oh, Monseniore!

— V-aş fi pregătit ceva, dar cum n-am avut timp…

Cardinalul scoase din deget un diamant magnific.

— Luaţi-l, continuă el întinzându-i-l, păstraţi-l în amintirea mea.

Dar Marion, în loc să-l ia, îşi duse mâinile la spate.

Cardinalul îi luă mâna, îi trase mănuşa şi-i puse diamantul pe deget.

Apoi, sărutându-i mâna:

— Marion, îi spuse, să-mi fii mereu o prietenă bună aşa cum sunteţi acum şi n-o să vă pară rău.

— Monseniore, îi spuse Marion, îmi înşel uneori amanţii, dar niciodată nu-mi înşel prietenii.

Şi, cu o mână în şold, cu pălăria în cealaltă, cu nepăsarea tinereţii şi a frumuseţii înscrise pe frunte, cu surâsul iubirii şi voluptăţii înscris pe buze, făcu o reverenţă adâncă, de veritabil paj, se întoarse la ea, privindu-şi diamantul cu încântare şi cântând un cuplet de Desportes.

Cardinalul rămase singur şi-şi trecu mâna peste fruntea îngândurată:

— Ah, iată unde era paiul invizibil. Iată şi grăuntele de nisip pe care nu-l vezi niciodată!

Apoi, cu o expresie de dispreţ imposibil de redat:

— Ah, zise el, un Baradas!

10
Hotărârea lui Richelieu

Cardinalul a petrecut o noapte foarte agitată. Aşa cum gândise frumoasa Marion, care nu intra în contact cu el decât în împrejurări deosebite, noutatea pe care i-o adusese era foarte gravă. Regele, pus în legătură din nou cu favoritul său prin intermediul Domnului, devenea inamicul de temut al cardinalului. Era o uşă larg deschisă conjuncturilor false. Cardinalul examină chestiunea pe toate feţele şi, a doua zi – nu vom spune, „atunci când se trezi”, ci doar „când se trezi” – avea pregătită o situaţie pentru orice eventualitate.

Spre ora nouă dimineaţa se anunţă un mesager al regelui. Mesagerul fu introdus în cabinetul cardinalului, unde acesta coborâse deja. Dădu cu o plecăciune profundă plicul închis cu marele sigiliu roşu Eminenţei Sale, care, fără a şti ce anume conţinea scrisoarea, îi dădu emisarului, aşa cum făcea de obicei cu orice curier venit din partea regelui, o pungă ce conţinea douăzeci de pistoli. Cardinalul avea pentru aceste ocazii pregătite mai multe pungi în sertar.

O scurtă privire aruncată asupra scrisorii i-a fost de ajuns cardinalului să ştie că venea direct de la rege, căci îi recunoscu scrisul. Îl rugă pe mesager să aştepte în cabinetul secretarului său Charpentier, în cazul în care scrisoarea ar fi necesitat un răspuns.

Apoi, aşa cum un atlet ca să se pregătească de luptă are nevoie să se ungă cu ulei, el, care se pregătea de luptă morală, se reculese un minut, îşi trecu batista peste fruntea umedă de transpiraţie şi începu să rupă plicul.

În acest timp, fără să fi remarcat, o uşă se deschise şi capul neliniştit al doamnei de Combalet se văzu apărând în deschizătura uşii. Ştia de la Guillemont că unchiul său nu dormise bine, iar de la Charpentier aflase că primise un mesager al regelui doar cu câteva minute înainte.

Se hazardă, deci, să intre în cabinetul unchiului său fără a fi chemată, fiind sigură, de altfel, că aici era totdeauna bine-venită.

Dar, văzând pe cardinal aşezat şi ţinând în mână o scrisoare pe care ezita s-o deschidă, îi înţelese angoasele şi, cu toate că

ignora vizita lui Marion Delorme, ghici că de azi-noapte până dimineaţa se petrecuse ceva absolut nou.

În sfârşit, Richelieu deschise mesajul. Citi şi ceva ca o umbră se întinse pe faţa lui şi i-o întunecă pe măsură ce textul se apropia de sfârşit.

Alunecă pe lângă perete fără zgomot şi, la câţiva paşi de cardinal, se sprijini de un fotoliu.

Cardinalul făcu o mişcare, dar rămase liniştit în continuare.

Doamna de Combalet se gândi că n-o văzuse încă.

Cardinalul continua să citească şi, la fiecare zece secunde, îşi ştergea fruntea umedă.

În mod evident, era pradă unei nelinişti prea vii, căci respiraţia îi deveni şuierătoare.

Apoi lăsă mâna în care ţinea scrisoarea să-i cadă pe birou şi părea că nu mai are putere nici s-o mişte.

Capul i se întoarse spre nepoata sa şi, fără să lase să i se vadă faţa palidă şi agitată de mişcările febrile, îi întinse cealaltă mână care îi tremura.

Doamna de Combalet se aplecă asupra mâinii şi i-o sărută.

Dar cardinalul trecu un braţ în jurul ei, o apropie de el, o strânse la piept şi cu cealaltă mână îi dădu scrisoarea, încercând să surâdă:

— Citiţi, spuse el.

Doamna de Combalet citi în gând.

— Citeşte tare, îi spuse cardinalul, am nevoie să studiez la rece această scrisoare. Sunetul vocii dumitale mă va înviora şi mă va ajuta să înţeleg mai bine.

Doamna de Combalet citi:

Domnule cardinal şi bunul mei prieten,

După ce am reflectat în mod matur la situaţia internă şi externă, găsindu-le pe amândouă la fel de grave, dar găsind că situaţia internă este mai importantă din cauza tulburărilor pe care le pregăteşte în inima regatului nostru domnul de Rohan şi hughenoţii săi, am hotărât, având încredere deplină în geniul politic de care aţi dat dovadă deseori în faţa noastră, să vă lăsăm la Paris ca să conduceţi afacerile statului în absenţa noastră, în timp ce noi vom pleca împreună cu fratele meu multiubit Domnul, în calitate de locotenent-general, şi domnii d’Angoulême, de Bassompierre, de Bellegarde şi de Guise, în calitate de

căpitani, pentru a ridica asediul oraşului Casal, trecând cu voia sau cu forţa prin statele ducelui de Savoia. Vă vom trimite în fiecare zi curieri, ca să vă aducă noutăţi despre lupta noastră, cerându-vă, la rândul nostru, noutăţi şi, uneori, sfaturi bune.

În continuare vă rugăm, domnule cardinal şi bunul nostru prieten, să ne trimiteţi o listă exactă a trupelor care compun armata noastră, piesele de artilerie pregătite pentru campanie, ca şi sumele care ne pot fi puse la dispoziţie, punând deoparte sumele pe care le credeţi necesare nevoilor ministerului vostru. Am reflectat înainte de a lua hotărârea pe care v-am făcut-o cunoscută, căci îmi amintesc cuvintele marelui poet italian, care, forţat să rămână la Florenţa din cauza tulburărilor care agitau oraşul, dar dorind cu ardoare să ajungă la Veneţia, se întreba: Dacă eu rămân aici, cine va merge acolo? Şi dacă plec, cine va rămâne? Mai fericit decât el, eu am în dumneavoastră, domnule cardinal şi bunul meu prieten, un alt eu însumi şi, lăsându-vă la Paris, eu pot rămâne şi pot pleca în acelaşi timp.

Drept pentru care, domnule cardinal şi bunul meu prieten, prezenta scrisoare neavând alt scop decât cel declarat, îl rog pe Dumnezeu să vă ţină în deplină sănătate şi cu gândirea clară.

Mereu cu afecţiune,
Ludovic

Vocea doamnei de Combalet se schimbă pe măsură ce citea, şi, ajungând la ultimele rânduri, abia mai putea fi înţeleasă.

Dar, cu toate că nu citise scrisoarea decât o singură dată, în sufletul cardinalului ea se imprimase într-o manieră atât de precisă, că nu-şi putea scoate din cap nici un cuvânt. De aceea invocase vocea nepoatei sale cu liniştea ei dulce, ca să poată, la rândul său, să se liniştească, aşa cum sunetul harpei lui David liniştea sufletul zbuciumat al lui Saul.

Când aceasta sfârşi lectura scrisorii, se aplecă peste capul cardinalului şi spuse:

— Oh, ce mizerabili! parcă au jurat să vă provoace moartea!

— Ei bine, nu vor reuşi. Dar ce-ai face dumneata în locul meu, Marie?

— Îmi cereţi un sfat în mod serios, unchiule?

— Foarte serios.

— Oh, eu, în locul dumneavoastră!

Şi ezită înainte de a răspunde.

— Da, dumneata în locul meu. Să vedem, să ajungem la un capăt.

— În locul dumneavoastră i-aş lăsa în voia lor. Dacă nu mai sunteţi aici, să vedem cum se vor descurca şi cum vor ieşi din toate.

— Este părerea dumitale, Marie?

Ea îşi îndreptă spatele şi, chemând în ajutor tot curajul şi energia de care dispunea:

— Da, este părerea mea, spuse ea. Toţi oamenii aceştia: regele, reginele, prinţii sunt nedemni de grija pe care o aveţi pentru ei.

— Şi atunci, ce vom face noi, dacă eu voi părăsi pe toţi oamenii aceştia, aşa după cum ai spus?

— Vom merge într-una din abaţiile voastre, unchiule, în una dintre cele mai bune şi vom trăi acolo liniştiţi, eu – iubindu-vă şi îngrijindu-vă, voi – trăind în mijlocul naturii şi poeziei, scriind versuri care vă vor face mulţumit şi vă vor îndepărta de viaţa plină de intrigi de la Curte.

— Eşti consolarea în persoană, mult iubita mea Marie, şi te-am găsit totdeauna o bună sfătuitoare. De data asta, părerea dumitale este aceeaşi cu hotărârea mea. Ieri-seară, după plecarea dumitale din cabinet, am fost prevenit, sau aproape, de ceea ce se punea la cale împotriva mea. Am avut toată noaptea la dispoziţie ca să mă pregătesc şi să parez lovitura care mi se pregătea, aşa că hotărârea mea era luată când am coborât în cabinet.

Întinse mâna, trase o foaie de hârtie de pe birou şi se apucă să scrie:

Sire,

Am fost atât de flatat cât nu pot spune de încrederea şi stima pe care mi le-a arătat Maiestatea Voastră, dar eu nu pot, din nefericire, accepta această sarcină. Sănătatea mea care a devenit îngrijorătoare s-a deteriorat şi mai mult în timpul asediului oraşului La Rochelle, pe care, cu ajutorul bunului Dumnezeu, l-am dus la bun sfârşit. Dar acest efort m-a epuizat cu desăvârşire, iar medicul meu, familia şi prietenii mei cer să le promit un repaus absolut.

Repausul acesta nu mi-l poate oferi decât lipsa oricărui fel de afacere şi singurătatea în liniştea de la ţară. Deci, sunt nevoit să mă retrag, Sire, în casa mea de la Chaillot, pe care am cumpărat-o în vederea acestei retrageri. Rugându-vă, Sire, să binevoiţi a accepta demisia mea, continuaţi să mă socotiţi cel mai umil şi, mai ales, cel mai fidel dintre slujitori.

Armand,
cardinal de Richelieu

Doamna de Combalet se depărtase de masă din discreţie. El o chemă cu un semn şi-i întinse hârtia scrisă, pe măsură ce citea, lacrimi mari îi curgeau în linişte pe obraji.

— Plângi, îi spuse cardinalul.

— Da, sunt lacrimi sfinte, îi spuse ea.

— Ce numeşti dumneata lacrimi sfinte, Marie?

— Cele care sunt vărsate din cauza orbirii regelui şi a nefericirii ţării sale, şi totuşi, având inima plină de bucurie.

Cardinalul ridică încet capul şi puse mâna pe braţul nepoatei sale.

— Da, ai dreptate, spuse el, dar Dumnezeu, care-i părăseşte uneori pe regi, nu lasă la întâmplare soarta ţării acestora. Viaţa regilor este efemeră, cea a regatelor durează sute de ani. Crede-mă, Marie, Franţa ocupă un loc important în Europa şi are un rol de jucat în viitor, căci Dumnezeu nu şi-a întors privirea de la ea. Ce am început eu va termina un altul şi va exista totdeauna un om sau mai mulţi care pot schimba destinele ţării.

— Dar este drept, spuse doamna de Combalet, ca omul care a pregătit destinul ţării sale să nu fie şi cel care să-l împlinească şi ca munca şi lupta lui să fie pentru el, iar gloria să fie pentru alţii?

— Vino aici, Marie, spuse cardinalul, a cărei frunte se înseninase, vino să afli, fără să gândeşti prea mult, marea enigmă care, de trei mii de ani, propune oamenilor pe acest sfinx care stă nemişcat în timp ce prosperitatea şi sărăcia se scurg pe lângă el. Acest sfinx care se numeşte îndoiala. De ce Dumnezeu, care este dreptatea supremă, este, uneori, sau mai degrabă, pare că este uneori nedreptatea supremă?

— Eu nu mă revolt împotriva lui Dumnezeu, unchiule, eu caut să-l înţeleg.

— Dumnezeu are dreptul să fie injust, Marie, căci, ţinând eternitatea în mâna sa, are viitorul în faţă ca să repare nedreptatea. Dacă i-am putea pătrunde secretele, de altfel, am putea observa că ceea ce ni se pare nedrept nu este decât un mijloc pe care-l foloseşte ca să ajungă la scopul său. Trebuie ca într-o zi sau alta această problemă să fie discutată între Maiestatea Sa, pe care să-l ţină Dumnezeu, şi mine. Regele va fi pentru familie? Va fi pentru Franţa? Eu sunt pentru Franţa. Dumnezeu este cu Franţa. Or, cine poate fi împotriva mea atât timp cât Dumnezeu este cu mine?

Apăsă pe un buton. La a doua apăsare. Charpentier, secretarul cardinalului, apăru pe uşă.

— Charpentier, spuse el, pune să se întocmească lista oamenilor pregătiţi deja pentru campania din Italia şi tuturor armelor şi tunurilor în stare de funcţionare. Îmi trebuie lista într-un sfert de oră.

Charpentier se înclină şi ieşi.

Atunci, cardinalul se întoarse spre biroul său, luă pana şi, sub textul prin care-şi cerea demisia, scrise:

> *P.S. Maiestatea Voastră va primi lista oamenilor care compun armata şi starea materialelor care îi sunt destinate. Cât despre suma restantă de 6 milioane împrumutate pe garanţia mea – cardinalul îşi consultă un carneţel pe care-l purta mereu cu el – ea este acum de trei milioane opt sute optzeci şi două mii de livre, închisă într-o casă de bani, iar secretarul meu are cheia pe care va avea onoarea s-o remită în mod direct Maiestăţii Voastre.*
>
> *Neavând cabinet de lucru la Luvru şi temându-se că, atunci când vor fi transportate hârtiile privind treburile statului s-ar putea rătăci, predau vouă nu numai cabinetul, ci şi casa Maiestăţii Voastre. Cum tot ceea ce am vine din această casă, tot ceea ce am este aici. Servitorii vor rămâne ca să uşureze munca şi să întocmească rapoartele zilnice care vor fi făcute în continuare.*
>
> *Astăzi, la ora două, Maiestatea Voastră va putea lua sau va da ordin să fie luată această casă.*
>
> *Închei aceste rânduri, tot aşa cum le-am încheiat şi pe cele precedente, îndrăznind să vă asigur că rămân*

preasupusul şi preacredinciosul supus al Maiestăţii Voastre.

Armand,
cardinal de Richelieu

Pe măsură ce scria, cardinalul spunea cu voce tare ce gândea, în aşa fel că nu mai fu nevoie de post-scriptum pentru nepoata sa.

În acest moment. Charpentier apăru aducându-i lista cerută – treizeci şi cinci de mii de oameni erau disponibili, şaptezeci de tunuri erau gata de luptă.

Cardinalul privi scrisoarea, o puse în plicul pe care-l lipi, îl chemă pe mesager şi i-l dădu, spunându-i:

— Maiestăţii Sale în persoană.

Trăsura era gata de plecare, iar cardinalul coborî fără să ia din casă decât haina care era pe el. Urcă împreună cu doamna de Combalet şi spuse:

— La Chaillot.

Şi întorcându-se spre nepoata sa, adăugă:

— Dacă în trei zile regele nu vine în persoană la Chaillot, plecăm în ziua a patra la Episcopia de Luçon.

11
Păsările de pradă

Aşa cum am văzut, sfatul dat de ducele de Savoia reuşise în mod complet.

Dacă va fi hotărâtă campania din Italia, în ciuda opoziţiei voastre, scrisese acesta în scrisoarea Mariei de Médicis, obţineţi pentru domnul duce d'Orléans, sub pretextul că vreţi să-l îndepărtaţi de pasiunea sa nebunească, comandamentul armatei. Cardinalul-duce, a cărei ambiţie este de a trece drept primul general al secolului său, nu va suporta această ruşine şi-şi va da demisia. Rămâne o singură teamă: ca regele să nu-i accepte această demisie.

Numai că, spre ora zece dimineaţă, la Luvru, nu se ştia despre hotărârea cardinalului şi acesta era aşteptat cu nelinişte şi, lucru straniu, cea mai bună înţelegere din lume părea să domnească între augustele personaje care-l aşteptau.

Aceste auguste personaje erau: regele, regina-mamă, regina Anna şi Domnul.

Domnul se prefăcuse că face cu regina-mamă o reconciliere, la fel de puţin sinceră pe cât era şi cearta lor. Bun sau rău în aparenţă cu oamenii, Domnul ura în mod egal pe toată lumea. Inimă laşă şi lipsită de loialitate, dispreţuit de toţi, el ghicea acest dispreţ, surâdea şi îl transforma în ură.

Locul întâlnirii acestor personaje era budoarul vecin camerei reginei Anna, unde am văzut-o pe doamna de Fargis, cu nepăsarea firii sale depravate şi corupte, dându-i reginei nişte sfaturi atât de bune.

În camera regelui, a Mariei de Médicis, a domnului duce d'Orléans, se ţineau sfaturi pe grupuri de interese. În camera regelui. La Vieuville, Nogent-Bautru şi Baradas, aflat în culmea puterii, în camera reginei-mame, cardinalul de Bérulle şi Vautier, în camera ducelui d'Orléans: medicul Senelle căruia Tramblay îi sustrăsese faimoasa scrisoare cifrată, în care Domnul era invitat, în caz de dizgraţie, să treacă în Lorena şi care, crezând că, pur şi simplu, pierduse scrisoarea, îl păstra lângă el pe acest valet de cameră. Valetul care, fiind vândut Eminenţei Cenuşii, îl trădase, trădarea însă îi fusese recompensată, iar acum se pregătea să trădeze încă o dată. Cât despre regina Anna, putem

spune că nu se lăsa mai prejos decât ceilalţi şi ţinea şi ea sfat în apartamentul său cu doamna de Chevreuse, doamna de Fargis şi micuţa Gretchen, de fidelitatea căreia, dacă ne amintim, răspundea însăşi infanta Claire-Eugénie, cea care i-o făcuse cadou şi care, datorită taliei sale foarte mici, putea trece pe acolo pe unde o persoană de talie obişnuită nu putea s-o facă.

Către ora zece şi jumătate – amintim că mesagerul fusese făcut să aştepte la cardinal – sosi la Luvru cel care trebuia să aducă răspunsul lui Richelieu. Cum ordinul dat de rege era ca mesagerul să fie introdus în budoarul reginei şi cum rugămintea cardinalului fusese ca scrisoarea să-i fie dată numai regelui personal, acesta îşi împlini misiunea pe loc.

Regele luă scrisoarea cu o emoţie vizibilă, în timp ce fiecare dintre cei prezenţi fixa cu nelinişte plicul, care conţinea soarta tuturor acelor intriganţi şi a tuturor ambiţiilor lor. Regele îl întrebă pe mesager:

— Domnul cardinal nu v-a însărcinat să-mi spuneţi prin viu grai ceva anume?

— Nimic, Sire, decât să prezint umilul său respect Maiestăţii Voastre şi să nu dau această scrisoare decât vouă personal.

— Foarte bine, spuse regele, să citim! puteţi pleca.

Mesagerul se retrase.

Regele deschise scrisoarea şi se pregăti să citească.

— Cu voce tare. Sire, cu voce tare!, strigă regina Maria cu un glas în care, printr-o ciudată pondere a două elemente opuse, tonul de comandă se alătura celui de rugăminte.

Regele o privi, ca şi cum ar fi vrut să o întrebe dacă această lectură cu voce tare n-ar fi prezentat dezavantaje.

— Nu, spuse regina. Nu avem noi oare, toţi care suntem aici, aceleaşi interese?

O uşoară mişcare din sprâncene arătă că regele nu împărtăşea, poate, întru totul opinia mamei sale asupra acestui subiect. Dar, fie din respect faţă de dorinţa ei, fie din obişnuinţa de a se supune, regele începu să parcurgă acea scrisoare, pe care cititorii noştri o cunosc deja, dar pe care o punem din nou sub ochii lor, doar ca să asistăm la efectul pe care îl avea asupra auditoriului ales pe care l-am prezentat.

— Vă ascultăm, Sire, spuse regina-mamă cu nerăbdare.

Regele, mai puţin nerăbdător decât ceilalţi, pentru că, poate, doar el singur înţelegea, din punct de vedere al regalităţii,

gravitatea faptului care se împlinise, reluă şi continuă lectura mai rar, cu o uşoară schimbare a vocii:

Sire, am fost atât de flatat cât nu pot spune de încrederea şi stima pe care mi le-a arătat Maiestatea Voastră.

— Oh, strigă deodată regina Maria de Médicis, incapabilă să-şi stăpânească nerăbdarea. Acceptă!

— Aşteptaţi, doamnă, spuse regele, nu mă întrerupeţi.

Şi reluă cu lentoarea obişnuită, pe care o punea în toate lucrurile:

…dar nu pot, din nefericire, să accept.

— Ah!, refuză!, strigară împreună regina-mamă şi Domnul, incapabili să se abţină.

Regele făcu iar un semn de nerăbdare.

— Scuzaţi-ne, Sire, spuse regina-mamă, şi continuaţi, vă rugăm să continuaţi!

Anna de Austria, cel puţin la fel de plină de ură ca şi Maria de Médicis, dar mai stăpână pe sine însăşi, din cauza obiceiului de a-şi ascunde sentimentele, apăsă cu mâna sa albă, tremurând de emoţie, pe rochia din satin negru a mamei-soacre, ca să-i recomande linişte şi atenţie.

Regele reluă:

Sănătatea mea, care a devenit îngrijorătoare, s-a deteriorat şi mai mult în timpul asediului oraşului La Rochelle, pe care, cu ajutorul bunului Dumnezeu, l-am dus la bun sfârşit. Dar acest efort m-a epuizat cu desăvârşire, iar medicul meu, familia mea şi prietenii mei cer să le promit un repaus absolut. Repausul acesta nu mi-l poate oferi decât lipsa oricărui fel de afacere şi singurătatea în liniştea de la ţară.

— Ah, spuse Maria de Médicis, respirând adânc, atunci să se odihnească pentru binele regatului şi al păcii Europei.

— Mamă! Mamă!, spuse ducele d’Orléans, care vedea cu nelinişte cum în privirea regelui apare o expresie de iritare.

Anna apăsă cu putere genunchiul reginei-mame.

— Ah!, spuse aceasta, incapabilă să se stăpânească, nu veţi şti niciodată tot ceea ce am să-i reproşez acelui om, fiul meu.

— Ba da, doamnă, spuse regele Ludovic al XIII-lea încruntând sprâncenele, ba da, eu ştiu, eu ştiu ce anume.

Şi, apăsând cu afectare pe aceste ultime cuvinte, continuă cu o nerăbdare foarte prost ascunsă:

Deci, sunt nevoit să mă retrag în casa mea de la Chaillot, pe care am cumpărat-o în vederea acestei retrageri. Rugându-vă, Sire, să binevoiţi a accepta demisia mea, continuaţi să mă socotiţi cel mai umil şi, mai ales, cel mai fidel dintre slujitorii voştri.

Armand,
cardinal de Richelieu

Toţi cei de faţă se ridicară în acelaşi timp, crezând că lectura se terminase. Cele două regine se îmbrăţişau, iar ducele d'Orléans se apropie de rege ca să-i sărute mâna.

Dar regele opri pe toată lumea cu o privire.

— Nu s-a sfârşit, mai este un post-scriptum.

Cu toate că doamna de Sévigné nu spusese încă, aşa cum o va face mai târziu, că post-scriptumul cuprinde ceea ce este mai important într-o scrisoare, fiecare personaj se opri în loc la auzul cuvântului post-scriptum, iar regina-mamă nu se putu abţine să nu-i comunice fiului ei:

— Sper, fiul meu, că, în cazul în care cardinalul va reveni asupra hotărârii sale, voi nu veţi reveni asupra cuvântului dat.

— Am promis, Doamnă, răspunse Ludovic al XIII-lea.

— Să ascultăm post-scriptumul, mamă, spuse Domnul.

Regele citi mai departe.

P.S. Maiestatea Voastră va primi lista oamenilor care compun armata şi starea materialelor care-i sunt destinate armatei. Cât despre suma de şase milioane, împrumutate pe garanţia mea, ea este acum de trei milioane opt sute optzeci şi două de mii de livre, închisă într-o casă de bani, iar secretarul meu are cheia pe care va avea onoarea să o predea direct Maiestăţii Voastre.

— Aproape patru milioane!, spuse regina Maria de Médicis, cu o lăcomie pe care nu-şi dădu deloc silinţa să o ascundă.

Regele bătu din picior şi se făcu linişte.

Neavând cabinet de lucru la Luvru şi temându-mă că atunci când vor fi transportate hârtiile privind treburile statului s-ar putea rătăci, predau Maiestăţii Voastre nu numai cabinetul, ci şi casa întreagă. Cum tot ceea ce am îmi provine de la acea casă, tot ceea ce am este acolo. Servitorii vor rămâne să vă uşureze munca, iar rapoartele

zilnice, care îmi sunt prezentate mie, vor fi prezentate Maiestăţii Voastre.

Astăzi, la ora două, Maiestatea Voastră va putea lua, sau va da ordin să fie luată, această casă.

Închei aceste rânduri, tot aşa cum le-am încheiat şi pe cele precedente, îndrăznind să vă asigur că rămân preasupusul şi preacredinciosul supus al Maiestăţii Voastre.

Armand,
cardinal de Richelieu

— Ei bine, spuse regele, cu o privire sumbră şi o voce aspră, toţi sunteţi mulţumiţi şi fiecare dintre voi se crede deja stăpân!

Regina Maria, care era cea mai importantă dintre toţi şi care conta cel mai mult în regat, răspunse prima.

— Ştiţi mai bine decât oricine. Sire, că aici nu există alt stăpân decât voi şi că eu, prima dintre toţi cei de faţă, voi da exemplu de ascultare, dar, pentru ca afacerile statului să nu sufere din cauza retragerii domnului cardinal, mi-aş permite să-mi spun părerea.

— Care părere, doamnă?, zise regele. Orice părere din partea voastră va fi bine-venită.

— Aceasta ar fi să formaţi, fără nici-o întârziere, un consiliu care să conducă afacerile interne, atât timp cât lipsiţi.

— Deci, acum nu mai vedeţi, doamnă, în faptul că voi pleca departe de ţară şi că va trebui să merg la război împreună cu fratele meu aceleaşi inconveniente privind salvarea sufletului meu şi sănătatea mea ca atunci când trebuia să fac toate acestea împreună cu domnul cardinal?

— Mi-aţi părut, în această privinţă, atât de hotărât, fiul meu, atunci când aţi rezistat rugăminţilor mele şi celor ale soţiei voastre, încât nici nu am mai încercat să revin asupra acestei probleme.

— Şi pe cine propuneţi, doamnă, să facă parte din acest consiliu însărcinat cu treburile interne?

— Păi, răspunse regina-mamă, care avea propunerile gata pregătite, nu văd deloc de ce domnul de Bérulle, cardinalul, să nu poată fi numit în locul domnului de Richelieu.

— Şi apoi?

— Îl aveţi pe domnul de La Vieuville la Finanţe şi pe domnul de Marillac, Păstrătorul Sigiliului. Îi puteţi menţine în aceste funcţii.
Regele făcu un semn din cap.
— Şi la război?
— Îl aveţi pe mareşal, fratele domnului însărcinat cu paza sigiliului statului. Un astfel de consiliu, prezidat de voi, fiul meu, ar fi suficient, aşa cum este compus fiind din oameni devotaţi, pentru a veghea la siguranţa statului.
— Apoi, spuse Domnul, există cele două amiralităţi, Lorient şi Ponent, pe care domnul cardinal le-a părăsit când şi-a dat demisia din minister.
— Uitaţi, Domnule, că el a cumpărat una de la domnul de Guise, iar pe cealaltă de la domnul de Montmorency şi că a plătit pentru fiecare câte un milion.
— Ei bine, le vom răscumpăra, spuse Domnul.
— Cu banii lui?, rosti regele, căruia i se părea o combinaţie ruşinoasă, de care-l credea întru totul capabil pe fratele său, ducele d’Orléans. Un anume simţ al măsurii şi al dreptăţii îl împiedica să primească propunerile, fără să-i suspecteze pe cei care le făceau.
Domnul simţi lovitura şi se cabră asemenea unui cal sub înţepătura pintenului:
— Sigur că nu, Sire, spuse el. Cu permisiunea Maiestăţii Voastre, voi cumpăra una şi cred că domnul de Condé o va cumpăra pe cea de-a doua. Bineînţeles, dacă nu cumva regele preferă ca eu să le cumpăr pe amândouă. De obicei, fraţii regilor sunt cei care deţin funcţiile de mari amirali ai regatului.
— Este bine, spuse regele, vom aviza asta.
— Numai că, spuse Maria de Médicis, voi face observaţia, fiul meu, că, înainte ca domnul de La Vieuville să intre, în calitatea sa de ministru controlor al Finanţelor, în posesia sumei lăsate în vistieria statului de către cardinalul de Richelieu, regele ar putea face, fără ca cineva să ştie, unele acte de bunăvoinţă, care n-ar fi decât nişte acte de dreptate.
— Nu voi face aceste gesturi faţă de fratele meu, în orice caz: el este mult mai bogat ca noi, aşa mi se pare! Nu spunea el că are pregătite două milioane şi este gata să cumpere cele două funcţii de amiral – pe cea de la Ponent şi pe cea a Lorientului?

— Spuneam că voi găsi aceste două milioane. Sire. Domnul de Richelieu a putut găsi şase milioane doar garantând cu cuvântul său. Voi găsi şi eu destul de uşor două milioane, presupun, dacă îmi ipotechez bunurile.

— Eu, care n-am bunuri, spuse Maria de Médicis, am mare nevoie de o sută de mii de livre, pe care am cerut-o de la domnul cardinal, o sută de mii din care nu mi-a dat decât cincizeci, pe cele cincizeci de mii eu contam ca să le dau acont pictorului meu, domnul Rubens, care n-a primit decât zece mii de livre pentru douăzeci şi două de tablouri pe care le-a executat pentru galeria din palatul Luxemburg şi care sunt dedicate gloriei şi memoriei regelui, tatăl vostru.

— Şi în memoria tatălui meu, regele, spuse Ludovic al XIII-lea, cu un accent care o făcu pe Maria de Médicis să tresară, le veţi avea, doamnă.

Apoi, întorcându-se spre Anna de Austria:

— Şi dumneavoastră, doamnă, îi zise el, nu aveţi să-mi faceţi nici-o cerere de acest fel?

— M-aţi autorizat. Sire, spuse Anna de Austria, ezitând şi coborând privirea, să repar la Lopez un şirag de perle pe care mi l-aţi dăruit şi în care sunt câteva perle moarte. Dar aceste perle sunt atât de frumoase, încât cele asemănătoare cu cele moarte, pe care le-am găsit cu mare dificultate, pentru a le înlocui, depăşesc suma de douăzeci de mii de livre.

— Veţi avea banii, doamnă, chiar dacă aceştia n-ar plăti decât a zecea parte din cât merită acel interes atât de sincer pe care l-aţi arătat ieri faţă de sănătatea mea, atunci când aţi venit să mă rugaţi să nu mă expun rigorilor iernii din Alpi, dacă voi pleca în campanie cu domnul cardinal. Mai aveţi să-mi adresaţi şi alte rugăminţi?

Anna tăcu.

— Ştiu că regina, fiica mea, spuse Maria de Médicis, luând cuvântul în locul Annei de Austria, ar fi fericită să recompenseze printr-un dar de douăsprezece mii de livre devotamentul doamnei sale de onoare, doamna de Fargis, care ar trimite jumătate din suma primită soţului ei, ambasador la Madrid, care, având în vedere onorariul foarte mic de diplomat pe care îl primeşte, nu ar putea să o reprezinte pe Maiestatea Voastră cu demnitatea cuvenită.

— Cererea este atât de modestă, spuse regele, încât nu aş putea să o refuz.

— În ceea ce mă priveşte, spuse Domnul, sper că Maiestatea Voastră va fi destul de generoasă, având în vedere comandamentul înalt pe care mi l-a dat în subordine, ca să nu-mi ceară să fac războiul pe cheltuiala mea şi îmi va acorda la intrarea în campania suma de…

Domnul ezită asupra cifrei.

— De cât?, spuse regele.

— De o sută cincizeci de mii de livre, cel puţin.

— Înţeleg, spuse regele, cu un uşor accent ironic, că, dacă tocmai aţi cheltuit două milioane ca să cumpăraţi titlurile de amiral, veţi avea o uşoară jenă financiară la intrarea în campanie, dar eu vă voi atrage atenţia asupra faptului că domnul cardinal, care nu era decât ministrul meu, a cheltuit şi el tot două milioane ca să cumpere de la domnul de Guise şi de la ducele de Montmorency şi care, în loc să ceară de la mine sau să-i ceară Franţei suma de o sută cincizeci de mii de livre, ca să intre în campanie, tocmai ne-a dat, Franţei şi mie, şase milioane. E drept că nu era fratele meu, iar gradul de rudenie se plăteşte destul de scump, în cazul de faţă.

— Dar, spuse Maria de Médicis, dacă banii nu vor intra în familia noastră, fiul meu, unde altundeva să meargă?

— Aveţi dreptate, doamnă, spuse Ludovic al XIII-lea, iar noi avem asupra Casei noastre o emblemă: este un pelican, care, atunci când nu are cu ce să-şi hrănească puii, le dă sângele său. E drept că eu n-am copii. Dar, dacă n-ar avea pui, probabil că pelicanul şi-ar da sângele propriei sale familii. Fiul vostru, doamnă, va avea cele o sută cincizeci de mii de livre pentru intrarea în campanie, aşa cum a cerut.

Ludovic al XIII-lea apăsă asupra cuvintelor fiul vostru căci, într-adevăr, toată lumea ştia că Gaston era fiul mult iubit al Mariei de Médicis.

— Asta este tot?, zise regele.

— Da, spuse regina Maria. Totuşi, eu am un servitor fidel pe care aş vrea să-l recompensez şi, cu toate că nici-o recompensă nu poate plăti un devotament absolut ca al său, totdeauna mi s-a obiectat dacă am cerut ceva pentru el şi mi s-a adus ca argument lipsa de bani în care se găsea ţara. Astăzi, când providenţa vrea ca aceşti bani care ne-au lipsit mereu…

— Luaţi aminte, doamnă, spuse regele. Domnul cardinal este cel care ne-a dat banii, şi nu providenţa. Iar dacă veţi confunda pe unul cu cealaltă şi domnul cardinal devine pentru noi providenţa, vom fi împiedicaţi să ne revoltăm contra lui, căci ar însemna să ne revoltăm contra providenţei.

— Totuşi, fiul meu, vă voi face observaţia că, în repartizarea gratificaţiilor voastre, domnul Vautier nu a primit nimic.

— Am să-i acord aceeaşi sumă ca şi prietenei reginei, doamna de Fargis, dar opriţi-vă aici, vă rog, căci din cele trei milioane opt sute optzeci şi două de mii de livre pe care providenţa… nu, am greşit, pe care domnul cardinal ni le-a lăsat, iată că două sute patruzeci de mii de livre s-au dus şi trebuie să aveţi în vedere că şi eu am câţiva servitori de recompensat, dacă n-ar fi decât bufonul meu l'Angely, care nu-mi cere nimic.

— Fiul meu, spuse regina, dar el are favoarea prezenţei voastre!

— Singura favoare pe care nimeni nu şi-o dispută, mamă. Dar iată, este prânzul, făcu regele scoţând ceasul din buzunar. La ora două trebuie să iau în primire cabinetul domnului cardinal şi domnul premier bate la uşă să mă anunţe că prânzul meu este servit.

— Poftă bună, fratele meu, spuse Domnul, care deja se vedea de două ori amiral, locotenent general al regelui şi în posesia celor o sută cincizeci de mii de livre pentru intrarea în campanie.

Era în culmea fericirii.

— N-am nevoie să vă fac aceeaşi urare. Domnule, spuse regele, căci din acest punct de vedere sunt liniştit, slavă Domnului.

Şi ieşi, destul de mirat că afacerile de stat au avut deja o asemenea influenţă asupra lui, încât l-au făcut să-şi amâne ora mesei, care avea loc întotdeauna între orele unsprezece şi unsprezece şi zece minute dimineaţa.

Dacă doctorul cel plin de demnitate, Héroard, nu ar fi murit în urmă cu şase luni, am fi ştiut cu o precizie demnă doar de el, poate doar cu o abatere de o lingură de supă şi o cireaşă uscată, ce a mâncat şi ce a băut Maiestatea Sa, Ludovic al XIII-lea cu ocazia acestui prânz care inaugura epoca reală a regalităţii sale. Dar ceea ce a ajuns până la noi n-a fost decât informaţia că regele a prânzit în tête-à-tête cu favoritul său,

Baradas, că la ora unu şi jumătate a urcat în caleaşcă, comandând vizitiului „place Royale, la palatul domnului cardinal!” şi, la ora două fix, condus de secretarul său Charpentier, regele intră în cabinet şi se aşeză în fotoliul ministrului căzut în dizgraţie. Apoi, scoţând un suspin de satisfacţie, murmură, surâzând, cuvintele ale căror pondere şi greutate nu le cunoştea încă:

— În sfârşit! De azi începe domnia mea!

12
Regele domneşte

Crescut în mijlocul cheltuielilor nebuneşti ale regenţei, când toţi banii Franţei se duceau pe serbări şi petreceri, ţinute în cinstea frumosului cavaler care ajunsese la putere servind-o pe regină, când Franţa, sărăcită prin risipirea comorii lui Henric al IV-lea, atât de greu strânsă de Sully, văzuse cum tot aurul ei trece în mâinile celor din neamul d'Épernon, de Guise, de Condé, în sfârşit, în mâinile marilor seniori, care trebuiau cumpăraţi cu orice preţ, pentru a fi transformaţi într-o pavăză împotriva urii populare dezlănţuite, care o acuza în mod direct pe regină că l-a asasinat pe rege, soţul ei, Ludovic al XIII-lea trăise întotdeauna în sărăcie, până în momentul în care l-a numit ministru pe domnul de Richelieu. Acesta, printr-o administrare înţeleaptă, după modelul celei a domnului de Sully pe care o studiase, căreia i s-a adăugat un dezinteres material şi mai mare decât acela al predecesorului său, ajunsese să pună în ordine finanţele şi să găsească acel metal, despre care se credea că aparţine în exclusivitate Spaniei: aurul.

Dar cu ce preţ ajunsese până aici acest dictator al disperării![56] Noi nu ne-am gândit la asta decât în 1789 şi când a trebuit să împiedicăm falimentul din 1795: să punem taxe nobililor şi clerului. La prima propunere pe care o făcuse, stârnise revoltă şi propunerea îi fusese respinsă. A trebuit deci – şi aici a avut efect implacabila sa fermitate – să caute în inima însăşi a Franţei, în popor, la cei săraci. A trebuit să meargă la poporul care slăbea tot mai mult şi să ruineze Franţa ca s-o salveze: spre Occident aveam Anglia. Spre Orient şi la Nord aveam Austria. La Sud aveam Spania. În patru ani au crescut veniturile cu nouăsprezece milioane. În timpul acesta, a trebuit să înfiinţeze flota, a trebuit să susţină armata. A trebuit să închidă ochii la mizeria poporului, să-şi astupe urechile la strigătele săracilor, de aici rămânând cu privirea sumbră şi cu figura lugubră. A trebuit, mai ales, neavând nici filtru sau băuturi fermecate, nici inel vrăjit, a trebuit să găsească un mijloc să se apropie de rege: Ludovic al XIII-lea, care nu avusese niciodată bani, îi avea acum.

De aici venea admiraţia lui Ludovic al XIII-lea pentru ministrul său. Cum însă să nu admiri, cu adevărat, un om care a găsit

[56] Expresia îi aparţine lui Michelet (n.a.).

şase milioane pe propria sa răspundere, când regele, nu numai angajându-şi cuvântul, dar şi folosindu-şi semnătura regală, nu a reuşit să găsească cincizeci de mii de livre?

De aceea, abia dacă i-a venit să-şi creadă urechilor că a primit trei milioane opt sute optzeci de mii de livre de la Richelieu. Deci, primul lucru pe care i l-a cerut lui Charpentier a fost cheia de la faimosul tezaur. Charpentier, fără să facă vreo observaţie, îl rugă pe rege să se ridice din fotoliu, trase biroul în mijlocul cabinetului, ridică atent covorul pe care fostul cardinal, iar azi regele în persoană îşi sprijineau picioarele, descoperi o trapă pe care o deschise printr-o metodă secretă şi care, deschizându-se, lăsă la vedere un imens cufăr de fier.

Cu ajutorul unei combinaţii de cifre şi de litere, care i se aduse la cunoştinţă regelui, cufărul se deschise cu aceeaşi uşurinţă ca şi trapa şi descoperi ochilor uimiţi ai lui Ludovic al XIII-lea suma pe care acesta fusese atât de curios s-o vadă.

Salutându-l cu respect pe rege. Charpentier se retrase conform ordinelor pe care probabil le primise, lăsând pe Maiestatea Sa în faţa a două puteri absolute: puterea aurului şi puterea propriu-zisă.

În epoca aceea, în care nu exista bancă, nici monedă de hârtie, care să reprezinte capitalul, numerarul era destul de rar în Franţa. Cele trei milioane opt sute optzeci de mii de franci ale cardinalului erau reprezentate dintr-un milion în monede de aur cu efigia lui Carol al IX-lea, a lui Henric al III-lea şi a lui Henric al IV-lea. La acestea se adăugă un milion sau aproape de dubloni spanioli, şapte sau opt sute de mii de franci în lingouri de aur de Mexic şi restul era reprezentat de un sac cu diamante, în care fiecare diamant era înfăşurat ca o bomboană într-un fel de papiotă de hârtie pe care scria valoarea lui.

Ludovic al XIII-lea, în locul sentimentului de bucurie pe care-l aşteptase la vederea aurului, fu cuprins, dimpotrivă, de o tristeţe de neexplicat. După ce examină aceste piese, recunoscu diferitele efigii de pe ele, după ce îşi băgă mâinile în această mare cu valuri sălbatice, ca să-i cunoască adâncimea, după ce apăsase cu mâna fiecare lingou de aur, admirase limpezimea fiecărui diamant şi puse fiecare lucru la locul lui. Apoi, se ridică de lângă cufăr, îşi îndreptă spatele, privi aceste milioane care îl costaseră atât de puţin pe cel care le strânsese la un loc şi care reprezentau fructul devotamentului celui mai pur.

Se gândea cu câtă uşurinţă risipise aproape trei sute de mii de livre, ca să recompenseze devotamentul celor care-i erau inamici, ca şi la ura pe care aceştia i-o purtau omului de care ţinea, într-un fel, domnia lui şi se întreba câtă rezistenţă ar fi putut opune acestor cereri, dacă, în mâinile sale, acest aur ar avea o destinaţie la fel de profitabilă pentru Franţa, cât şi pentru el, dacă ar fi rămas în mâinile ministrului său.

Apoi, fără să ia măcar o monedă, atinse de două ori un buton ca să-l cheme pe Charpentier, îi ordonă să închidă cufărul, apoi trapa şi, odată închise amândouă, să-i dea cheia.

— Nu veţi da nimănui nici-o sumă din acest cufăr, spuse el secretarului, decât cu un bilet scris din partea mea.

Charpentier se înclină.

— Cu cine va trebui să lucrez eu?, spuse regele.

— Domnul cardinal, răspunse secretarul, lucra totdeauna singur.

— Singur? Şi pentru ce anume lucra singur?

— Pentru afacerile statului, Sire.

— Dar nu se poate lucra de unul singur pentru afacerile statului!

— Avea mulţi agenţi care îi făceau rapoarte.

— Şi care erau principalii săi agenţi?

— Păi, părintele Joseph, spaniolul Lopez, domnul de Souscarrières şi mulţi alţii, pe care îi voi numi pe măsură ce aceştia vor veni la Maiestatea Voastră cu rapoartele lor. De altfel, toţi sunt preveniţi că Maiestatea Voastră este persoana cu care vor lucra.

— Bine.

— În schimb, Sire, continuă Charpentier, sunt mulţi agenţi trimişi de domnul cardinal la diferitele puteri din Europa: domnul de Bautru în Spania, domnul de La Saludie în Italia şi domnul de Charnassé în Germania. Curierii noştri au anunţat deja întoarcerea lor azi sau mâine, cel mai târziu.

— Imediat după întoarcerea lor şi după ce le veţi transmite ordinele domnului cardinal, aveţi grijă să-i introduceţi la mine. Este vreunul acum care aşteaptă?

— Domnul Cavois, căpitanul gărzilor domnului cardinal, doreşte să aibă onoarea de a fi primit de Maiestatea Voastră.

— Am auzit spunându-se că domnul Cavois este un om cinstit şi un soldat curajos. Îmi va face plăcere să-l văd.

Charpentier merse la uşa de la intrare.

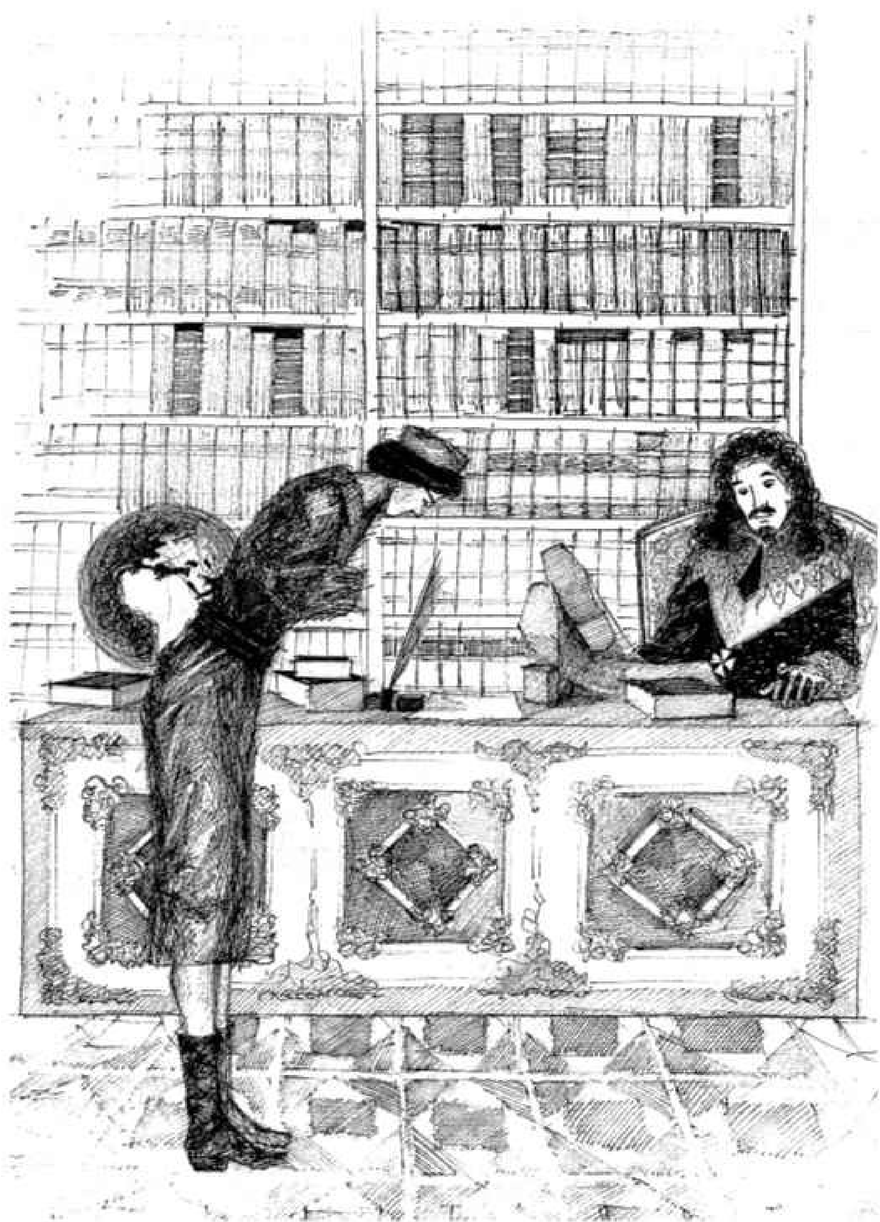
— Domnul Cavois, spuse el.

Cavois apăru în uşă.

— Intraţi, domnule Cavois, intraţi, spuse regele. Aţi dorit să-mi vorbiţi?

— Da, Sire. Am să-i cer o favoare Maiestăţii Voastre.

— Spuneţi. Ştiu că sunteţi un slujitor bun, am plăcerea să vă ofer orice fel de favoare.

— Sire, doresc din toată inima ca Maiestatea Voastră să mă elibereze din funcţie.

— Să te eliberez din funcţie! Şi de ce, domnule Cavois?

— Eram căpitanul gărzii domnului cardinal, atât timp cât Domnia Sa era ministru, dar din momentul în care domnul ministru nu mai este ministru, eu nu mai sunt al nimănui.

— Vă cer iertare domnule, sunteţi al meu acum.

— Eu ştiu că, dacă Maiestatea Voastră cere, voi fi forţat să rămân în serviciul său, dar vă previn că aş fi un rău slujitor.

— Şi de ce aţi fi un slujitor mai rău în serviciul meu decât în serviciul pe care l-aţi făcut la domnul cardinal?

— Pentru că inima mea îi aparţine. Sire.

— Şi nu-mi va aparţine şi mie?

— Cu Maiestatea Voastră, Sire, trebuie să vă asigur că nu va fi decât datoria.

— Ce anume v-a legat atât de tare de domnul cardinal?

— Binele pe care mi l-a făcut.

— Şi nu vă pot face un bine cel puţin la fel de important ca şi al lui?

Cavois clătină din cap.

— Nu va mai fi acelaşi lucru.

— Nu este acelaşi lucru?, repetă regele.

— Nu, binele se simte după nevoia pe care o are cel căruia i s-a făcut binele. Când domnul cardinal mi-a făcut acest bine, aveam multe greutăţi în familie. Domnul cardinal m-a ajutat să-mi cresc copiii şi, cu timp în urmă, mi-a acordat, sau mai bine zis i-a acordat soţiei mele un privilegiu după care câştigăm douăsprezece sau cincisprezece mii de livre pe an.

— Ah! Ah! Domnul cardinal acordă femeilor slujitorilor săi însărcinaţi cu afaceri de stat bunuri care să le aducă douăsprezece sau cincisprezece mii de livre pe an! E bine de ştiut.

— N-am spus că i-a dat o sarcină. Sire, ci un privilegiu.

— Şi ce privilegiu i-a fost acordat doamnei Cavois?

— Dreptul de a se bucura de jumătate din veniturile pe lecticile care circulă pe străzile Parisului. Jumătate este a domnului Michel.

Regele reflectă un minut, privindu-l de jos pe Cavois, care stătea nemişcat în picioare, ţinându-şi pălăria în mâna dreaptă

şi degetul de la mâna stângă lipit de cusătura laterală a pantalonilor.

— Dacă v-aş da acelaşi loc în gărzile mele, domnule Cavois, pe care îl aveţi în garda domnului cardinal?

— Îl aveţi deja pe domnul de Jussac, Sire, care este un ofiţer ireproşabil, şi căruia Maiestatea Voastră n-ar trebui să-i facă nici un rău.

— Îl voi face mareşal de campanie.

— Dacă domnul de Jussac – şi nu mă îndoiesc de asta – o iubeşte pe Maiestatea Voastră, cum îl iubesc eu pe domnul cardinal, ar prefera să rămână căpitan alături de rege decât să devină mareşal de campanie departe de el.

— Dar, dacă veţi părăsi serviciul, domnule Cavois…

— Este dorinţa mea. Sire.

— …n-ar fi mai bine să acceptaţi, drept recompensă pentru timpul pe care l-aţi petrecut lângă domnul cardinal, o gratificaţie de o mie cinci sute sau două mii de pistoli?

— Sire, răspunse Cavois, înclinându-se în faţa regelui, pentru timpul pe care l-am petrecut alături de domnul cardinal, am fost recompensat pentru meritele mele şi chiar mai mult decât atât. Va fi război, Sire, şi pentru război este mare nevoie de bani, de mulţi bani. Păstraţi gratificaţiile pentru cei care se vor bate, şi nu pentru cei care, ca şi mine, câştigând averea de la un om, cad odată cu acest om.

— Toţi slujitorii domnului cardinal sunt ca dumneata, domnule Cavois?

— Cred că da, Sire, şi eu mă număr printre cei mai umili dintre ei.

— Şi deci, nu aveţi nici-o ambiţie, nu vă doriţi nimic?

— Nimic, Sire, decât onoarea de a-l urma pe domnul cardinal oriunde va merge şi să continui să fac parte din Casa sa, chiar dacă ar fi să ajung cel din urmă servitor.

— Bine, domnule Cavois, spuse regele, surprins de această perseverenţă în refuzuri a căpitanului. Sunteţi liber.

Cavois salută, ieşi dându-se înapoi şi făcând loc lui Charpentier care tocmai intră.

— Şi dumneavoastră, domnule Charpentier, spuse regele, veţi refuza ca şi domnul Cavois să mă serviţi?

— Nu, Sire, căci am primit ordin de la domnul cardinal să rămân lângă Maiestatea Voastră până când va fi instalat un alt

ministru în locul său, ori până când Maiestatea Voastră va fi la curent cu munca pe care o fac eu.

— Şi când voi fi la curent cu munca pe care o face un alt ministru, ce veţi face?

— Voi cere permisiunea Voastră să merg să-l întâlnesc pe domnul cardinal, care este obişnuit cu munca mea.

— Dar, spuse regele, dacă cer domnului cardinal să vă lase lângă mine? Am nevoie, din momentul în care voi avea un alt ministru, care nu va putea face totul aşa cum făcea domnul cardinal, şi-mi va lăsa câte ceva de făcut, de un om inteligent şi cinstit, şi ştiu că aveţi aceste două calităţi.

— Nu mă îndoiesc. Sire, că domnul cardinal n-ar răspunde pe loc cererii Maiestăţii Voastre, căci sunt prea puţine lucrurile pentru care m-ar disputa cu stăpânul şi regele său. Însă eu voi fi acela care se va arunca la picioarele voastre. Sire, şi vă voi spune: „Am un tată de şaptezeci de ani şi o mamă care are şaizeci de ani. I-aş putea abandona pentru domnul cardinal care i-a ajutat şi care-i ajută în sărăcia lor, dar din ziua în care nu mai sunt alături de domnul cardinal, locul meu este lângă ei”. Şi sunt sigur de asta. Sire, nu numai că Maiestatea Voastră mi-ar aproba cererea, dar m-ar aplauda.

— Tatăl şi mama dumitale vă vor onora, ca să trăiţi o viaţă lungă, răspunse Ludovic al XIII-lea, din ce în ce mai uimit. Ziua în care noul ministru se va instala în locul domnului cardinal va fi şi ziua în care veţi fi liber, domnule Charpentier.

— Trebuie să vă înmânez cheia care mi-a fost încredinţată, Maiestate?

— Nu, păstraţi-o, căci dacă domnul cardinal, care este atât de bine servit încât regele îi invidiază pe servitorii săi, v-a predat această cheie, înseamnă că ea nu se poate afla decât în mâinile unui om mai cinstit. Numai că o veţi folosi doar atunci când veţi recunoaşte iscălitura şi însemnul regal.

Charpentier se înclină.

— Nu aveţi aici, zise regele, un oarecare Rossignol, despre care l-am auzit vorbind pe stăpânul casei, un om abil care poate descifra toate scrisorile secrete?

— Ba da. Sire.

— Doresc să-l văd.

— Dacă veţi atinge acest clopoţel de trei ori, va veni. Maiestatea Voastră doreşte să-l chem eu, sau vrea să-l cheme ea însăşi?

— Chemaţi-l, spuse regele.

Charpentier sună din clopoţel, iar uşa lui Rossignol se deschise.

Rossignol ţinea în mână o hârtie.

— Să ies sau să rămân. Sire?, întrebă Charpentier.

— Lăsaţi-ne, spuse regele.

— Dumneavoastră sunteţi cel numit Rossignol?, zise Ludovic al XIII-lea.

— Da, răspunse micuţul bărbat continuând să frământe hârtia cu mâna şi încercând să citească ceva.

— Sunteţi cel care reuşeşte să descifreze orice scrisoare?

— Este adevărat că, în această privinţă, Sire, nu cred că există cineva care să se pricepă la fel de bine ca mine.

— Puteţi recunoaşte orice cifru?

— Nu există decât unul singur pe care nu l-am recunoscut până în prezent, dar, cu ajutorul lui Dumnezeu, am să-l recunosc ca şi pe celelalte.

— Care este ultimul cifru pe care l-aţi recunoscut?

— O scrisoare a ducelui de Lorena către Domnul.

— Către fratele meu?

— Da, Sire, către Alteţa Sa Regală.

— Şi ce îi spunea domnul de Lorena fratelui meu?

— Maiestatea Voastră vrea să ştie?

— Fără îndoială!

— Merg să caut scrisoarea.

Rossignol făcu un pas ca să iasă, apoi întrebă:

— Originalul sau traducerea?

— Amândouă.

Rossignol intră în cabinetul său cu agilitatea unei nevăstuici, având şi conformaţia cerebrală a acestui animal, nedeschizând uşa decât atât cât avea nevoie ca să se strecoare înăuntru şi reapăru aproape imediat, ţinând cele două hârtii cerute de rege într-o mână şi continuând să încerce, în timp ce mergea, să descifreze cealaltă hârtie cu care intrase mai înainte.

— Iată-le, Sire!, spuse şi îi prezentă originalul scrisorii ducelui de Lorena şi traducerea.

Regele începu cu originalul şi citi:

— „*Dacă Jupiter*…”

— Domnul, spuse Rossignol întrerupându-l pe rege.

— „…*e alungat din Olimp*”, continuă Ludovic al XIII-lea.

— Luvru, făcu Rossignol.

— Şi de ce Domnul ar fi alungat de la Curte?, zise regele.

— Pentru că Domnul conspiră, răspunse Rossignol.

— Domnul conspiră? Contra cui?

— Contra Maiestăţii Voastre şi a statului.

— Ştiţi ce-mi spuneţi acum. Domnule?

— Spun Maiestăţii Voastre ceea ce ea va citi, dacă va continua.

— „…*el poate*”, reluă regele, „*să se refugieze în Creta*.”

— În Lorena.

— „Minos”.

— Ducele Charles al IV-lea.

— „…*îi va oferi ospitalitate cu mare plăcere. Dar sănătatea lui Cefal*…”

— Sănătatea Maiestăţii Voastre.

— Eu sunt cel numit Cefal?

— Da, Sire.

— Ştiu cine era Minos, dar am uitat cine era Cefal. Cine era acest Cefal?

— Un prinţ tesalian. Sire, soţul unei prinţese ateniene foarte frumoase, pe care el a alungat-o pentru că îi fusese necredincioasă, dar cu care Cefal se împacă apoi.

Regele Ludovic al XIII-lea încruntă din sprâncene.

— Ah, spuse el, şi acest Cefal, soţul unei femei necredincioase cu care mai apoi se împacă, sunt eu?

— Da, Sire, dumneavoastră sunteţi, răspunse pe un ton liniştit Rossignol.

— Sunteţi sigur de asta?

— La naiba! De altfel. Maiestatea Voastră va vedea şi singură.

— Unde am rămas?

— „*Dacă Domnul este alungat de la Luvru, poate să se refugieze în Lorena. Ducele Carol al IV-lea îi va oferi ospitalitate cu mare plăcere. Dar sănătatea lui Cefal… sau a regelui*”, aici rămăsesem, Sire, aici.

Regele continuă.

— „*Nu poate dura*”. Cum nu poate dura?

— Vrea să spună că Maiestatea Voastră este bolnavă, foarte bolnavă, după părerea ducelui de Lorena, cel puţin.

— Ah!, făcu regele pălind, eu sunt bolnav, foarte bolnav!

Se duse la oglindă şi se privi, căută în buzunar ca să-şi găsească sărurile, dar, negăsindu-le, dădu din cap, făcu un efort vizibil să se stăpânească şi continuă să citească:

— „*De ce, în cazul morţii acestuia, nu s-ar putea căsători Procris*...” Procris, ce vrea să zică?

— Da, regina, făcu Rossignol, Procris era soţia infidelă a lui Cefal.

— „...*nu s-ar putea căsători Procris cu Jupiter?*” Cu Domnul?, făcu uimit regele.

— Da, Sire, cu Domnul.

Regele îşi şterse cu batista transpiraţia care-i curgea pe frunte şi continuă:

— „*Se zvoneşte că Oracle*...”

— Domnul cardinal.

— „...*vrea să se debaraseze de Procris pentru ca să se căsătorească Venus*...”

Regele îl privi pe Rossignol care continua să-i răspundă regelui în timp ce răsucea hârtia pe care o ţinea în mâini.

— Venus?

— Doamna de Combalet, doamna de Combalet, spuse cu vioiciune Rossignol.

— „... *cu Cefal*”, continuă regele. Să mă facă pe mine să mă căsătoresc cu doamna de Combalet. Eu? De unde au luat viziunea asta? „*până atunci, Jupiter – sau mai bine zis, Domnul, să îi facă curte în continuare lui Hebe*...”

— Prinţesei Maria.

— „... *şi să simuleze, apropo de această pasiune, cea mai mare dezbinare faţă de Junona*”

— Regina-mamă.

— „*Este important ca, oricum s-ar încheia lucrurile, sau mai degrabă cum s-ar crede că se încheie, Oracle – sau cardinalul – să se înşele crezând că Jupiter este îndrăgostit de Hebe. Semnat Minos*.“

— Charles al IV-lea.

— Ah, murmură regele, iată, deci, secretul acestui mare amor, pe care el îl sacrifică devenind locotenent general. Ah, sănătatea mea nu poate dura! Ah, când voi fi mort, el se va

căsători cu văduva mea – fratele meu! Dar, mulţumesc Domnului, cu toate că sunt bolnav, foarte bolnav, cum spun ei, nu sunt încă mort. Ah! Fratele meu conspiră! Ah! Dacă este descoperită conspiraţia, se poate retrage în Lorena şi va fi bine-venit la duce! Oare Franţa n-ar putea, dintr-o singură sorbitură, să înghită Lorena şi pe ducele ei? parcă n-ar fi fost de ajuns că Lorena ni i-a dat pe cei din familia de Guise!

Apoi, întorcându-se către Rossignol:

— Şi cum, zise regele, de a căzut această scrisoare în mâinile domnului cardinal?

— Îi fusese încredinţată domnului Senelle.

— Unul dintre medicii mei, făcu Ludovic al XIII-lea. După câte se pare, am o bună companie!

— Dar valetul de cameră al domnului Senelle, în urmă cu ceva timp, a fost cumpărat de părintele Joseph, care se temea că între Curtea Lorenei şi a Franţei s-ar putea pune la cale vreo intrigă.

— După cât se pare, acest părinte Joseph este un om abil.

Rossignol clipi din ochi.

— Umbra domnului cardinal, spuse el.

— Şi atunci, valetul de cameră al lui Senelle?

— I-a furat scrisoarea şi ne-a adus-o.

— Şi Senelle ce-a făcut?

— Nu era prea departe de Nancy, a revenit şi i-a spus ducelui că pierduse scrisoarea printre alte hârtii. Ducele l-a crezut, i-a dat o a doua scrisoare, cea pe care a primit-o Alteţa Sa Regală, Domnul.

— Şi ce a răspuns fratele meu Jupiter înţeleptului Minos?, făcu regele, râzând nervos, timp în care mustaţa continuă să i se agite, cu toate că încetase să mai vorbească.

— Nu ştiu încă nimic. Răspunsul acesta vreau să-l descifrez.

— Cum? Răspunsul acesta vreţi să-l descifraţi?

— Da, Sire.

— Daţi-mi-l.

— Maiestatea Voastră n-ar înţelege nimic, căci eu însumi nu înţeleg încă nimic.

— Cum asta?

— Pentru că, referitor la prima scrisoare care s-a pierdut, temându-se de o surpriză, au inventat un cifru nou.

Regele aruncă o privire pe hârtia din mâna lui Rossignol şi citi câteva cuvinte absolut neinteligibile:

Astre-so-Be-l'amb. dans la joie L. M. T. se veut être se

— Şi ştiţi ce vrea să însemne asta?

— Am să ştiu mâine, Sire.

— Dar nu este scrisul fratelui meu.

— Nu, de data asta, valetul de cameră n-a mai încercat să fure scrisoarea, de frică să nu fie suspectat, s-a mulţumit doar să o copieze.

— Şi când a fost scrisă această scrisoare?

— Astăzi spre prânz, Sire.

— Şi aveţi deja o copie la ora asta?

— La ora două mi-a dat-o părintele Joseph.

Regele râmase un moment gânditor, apoi, întorcându-se către bărbatul cel micuţ care luase cifrul din mâinile sale şi se străduia să-l ghicească, îi zise:

— Veţi rămâne cu mine, nu-i aşa, domnule Rossignol?

— Da, desigur Sire, până când scrisoarea aceasta va fi descifrată.

— Cum, până când scrisoarea va fi descifrată? Vă socotiţi ca aparţinând domnului cardinal?

— Sunt al lui, într-adevăr, dar numai atât timp cât este ministru. Din moment ce nu mai este ministru, nu mai are nevoie de mine.

— Dar eu am nevoie de dumneata.

— Sire, spuse Rossignol, clătinând din cap cu o mişcare atât de decisă încât ochelarii i se zbătură gata să-i cadă, mâine eu părăsesc Franţa.

— Din ce cauză?

— Pentru că, servind pe domnul cardinal, sau mai bine zis pe Maiestatea Voastră, dezlegând cifrurile inventate de intriga lor, mi-am făcut duşmani teribili printre marii seniori, duşmani împotriva cărora doar cardinalul mă putea proteja.

— Şi dacă v-aş proteja eu?

— Maiestatea Voastră ar avea intenţia să o facă, însă…

— Însă?

— Însă nu va avea putere să o facă.

— Cum?, făcu regele încruntând sprâncenele.

— De altfel, continuă Rossignol, eu datorez totul domnului cardinal. Eram un băiat sărac din Alby şi întâmplarea a făcut ca

domnul cardinal să afle despre talentul meu de descifrator. M-a chemat, mi-a dat o slujbă de o mie de scuzi, apoi mi-a dat două mii, a mai adăugat douăzeci de pistoli pentru fiecare scrisoare descifrată cel puţin pe săptămână şi în felul acesta mi-am făcut un capital, foarte bine plasat mai apoi.

— Unde este plasat?

— În Anglia.

— Mergeţi acolo ca să intraţi în serviciul regelui Carol?

— Regele Carol mi-a oferit două mii de pistoli pe an şi cincizeci de pistoli de fiecare scrisoare descifrată, ca să-l părăsesc pe domnul cardinal. Am refuzat.

— Dacă v-aş oferi tot atât cât regele Carol?

— Sire, viaţa este tot ce are omul mai preţios, nu poţi trece peste asta. Or, domnul cardinal fiind în dizgraţie, chiar protecţia regală a Maiestăţii Voastre şi, poate, tocmai din cauza acestei protecţii, n-aş mai avea de trăit nici opt zile. A trebuit toată autoritatea domnului cardinal pentru ca, în dimineaţa asta, să nu plec din Paris, în momentul în care el părăsea casa şi să fiu gata să-mi sacrific viaţa şi averea rămânând încă douăzeci şi patru de ore în serviciul Maiestăţii Voastre.

— În aşa fel încât nu sunteţi gata să vă sacrificaţi viaţa şi pentru mine?

— Devotamentul trebuie să-l ai pentru părinţi şi pentru un binefăcător. Căutaţi devotamentul, Sire, printre rude şi părinţi, sau printre cei cărora le-aţi făcut un bine. N-am nici-o îndoială că Maiestatea Voastră îl va găsi.

— Dacă nu vă îndoiţi, ei bine, eu mă îndoiesc.

— Şi acum, când am spus Maiestăţii Voastre scopul pentru care am rămas, sau, mai bine zis, pentru ce am rămas în serviciul său, acum când Maiestatea Voastră ştie riscurile pe care le înfrunt rămânând în Franţa şi ura pe care trebuie să o îndepărtez de mine plecând, vă rog să nu vă opuneţi plecării mele, pentru care totul este pregătit.

— Nu mă voi opune deloc, dar cu condiţia expresă să nu intraţi în serviciul nici unui prinţ străin, care poate folosi talentul dumitale împotriva Franţei.

— Dau cuvântul meu Maiestăţii Voastre.

— Mergeţi! Domnul cardinal trebuie să fie fericit să aibă astfel de slujitori ca dumneata şi colegii pe care-i aveţi aici.

Regele îşi privi ceasul.

— Ora patru, spuse el. Mâine, la ora zece dimineaţa, voi fi aici. Vegheaţi ca traducerea şi cu cifrul cel nou să fie descifrate.

— Va fi, Sire.

Cum regele îşi luase pălăria ca să plece, Rossignol zise:

— Maiestatea Voastră nu vrea să aibă o întrevedere cu părintele Joseph?

— Ba da, ba da, făcu el, şi imediat ce va veni, spuneţi-i lui Charpentier să-l introducă.

— Este aici, Sire.

— Atunci să intre chiar acum!

— Iată-l, Sire, spuse Rossignol, dându-se în lături ca să o lase să treacă pe Eminenţa Cenuşie.

Călugărul apăru, într-adevăr, şi se opri cu umilinţă în pragul uşii cabinetului.

— Veniţi, veniţi, dragul meu părinte, spuse regele.

Călugărul se apropie, cu capul plecat, cu mâinile încrucişate pe piept şi cu toate însemnele umilinţei înscrise în ţinută.

— Iată-mă, Sire, spuse călugărul capucin, oprindu-se la patru paşi de rege.

— Sunteţi aici, dragul meu părinte, spuse regele privind curios la călugărul care intrase, căci prin faţa sa defila acum o lume total necunoscută.

— Da, Sire.

— De mult timp?

— De aproape o oră.

— Şi aţi aşteptat o oră fără să-mi spuneţi că sunteţi aici?

— Un călugăr umil ca mine n-are decât un lucru de făcut, Sire. Acela de a aştepta ordinele regelui.

— Sunteţi un om de o mare abilitate, aşa cel puţin am fost asigurat, părinte.

— Numai duşmanii mei spun asta. Sire, răspunse călugărul cu ochii în jos, parcă neîndrăznind să privească la rege.

— L-aţi ajutat pe cardinal să împlinească sarcina de ministru?

— Aşa cum Simon din Cirène l-a ajutat pe Hristos să-şi facă crucea.

— Sunteţi un campion al creştinismului, părinte, şi în veacul al XI-lea aţi fi predicat ca un al doilea Pierre l’Hermite, în favoarea cruciadei.

— Am făcut deja asta, în veacul al XVII-lea, Sire, dar n-am reuşit.

— Cum aşa?

— Am scris un poem latin intitulat Turciada ca să-i animăm pe prinţii creştini contra musulmanilor. Dar timpurile erau trecute sau, poate, timpul nu venise.

— I-aţi adus servicii importante domnului cardinal?

— Eminenţa Sa nu putea face totul. L-am ajutat după puterile mele.

— Cât v-a dat Eminenţa Sa pe an?

— Nimic, Sire. Ordinului nostru îi este interzis să primească altceva decât pomeni. Eminenţa Sa îmi plătea numai caleaşca.

— Aveţi o caleaşcă?

— Da, Sire, dar n-o păstrez din orgoliu. Am, înainte de toate, un asin.

— Umilul animal al Domnului nostru, spuse regele.

— Dar Monseniorul găsea că asinul meu nu merge destul de repede.

— Şi v-a dat o caleaşcă?

— Nu, Sire, mai întâi mi-a dat un cal. Din umilinţă, am refuzat caleaşca. Din nefericire, calul era o iapă, aşa că, într-o zi, secretarul meu, părintele Ange Sabini, urcând pe cal…

— Da, înţeleg, spuse regele, şi abia atunci aţi acceptat să mergeţi cu trăsura oferită de domnul cardinal?

— M-am resemnat. Sire. Apoi m-am gândit, spuse călugărul, că ar fi plăcut Domnului ca cei care se umilesc să fie glorificaţi.

— În ciuda retragerii cardinalului, vreau să vă opresc pe lângă mine, dragul meu părinte, reluă regele. Spuneţi-mi care sunt avantajele pe care doriţi să vi le fac.

— Nici unul, Sire. Poate că, pentru salvarea sufletului meu, nu am făcut decât să avansez deja mult prea mult pe calea onorurilor.

— Dar aveţi vreo dorinţă, oarecare, pe care aş putea să v-o îndeplinesc?

— Pe aceea de a mă întoarce la mănăstirea mea de unde să nu mai pot niciodată ieşi.

— Sunteţi prea util afacerilor noastre ca să pot permite asta, spuse regele.

— Eu nu văd aceste afaceri decât prin ochii Eminenţei Sale, Sire. Odată flacăra stinsă, eu sunt orb.

— În toate statele, părinte, chiar în statele religioase, este permis să ai o ambiţie pe măsura meritelor. Dumnezeu n-a dat

talentul pentru ca cel căruia i l-a dat să facă din el un câmp steril. Domnul cardinal vă este un exemplu de înălţime la care poate ajunge omul.

— Şi de la care, în consecinţă, poate cădea.

— Dar de la orice înălţime ar cădea, atunci când cade având pe cap pălăria roşie, lupta este suportabilă.

O lucire de lăcomie alunecă printre genele plecate ale călugărului capucin. Lucirea aceasta nu îi scăpă regelui.

— N-aţi visat niciodată la gradele înalte ale Bisericii?

— Cu domnul cardinal poate că aş fi avut parte de o astfel de strălucire.

— De ce neapărat cu domnul cardinal?

— Pentru că aş fi avut nevoie de tot creditul său pe lângă Roma, ca să-mi ating scopul.

— Aprecierea mea nu valorează tot atât cât a lui?

— Maiestatea Voastră a dorit să îi dea pălăria de cardinal arhiepiscopului de Tours, care era episcop, cu atât mai mult nu ar reuşi în cazul unui sărman călugăr capucin.

Ludovic al XIII-lea îl privi pe părintele Joseph cu ochiul său exersat, dar îi fu imposibil să citească ceva pe faţa aceea ca de marmură, ca şi în ochii plecaţi. Numai buzele păreau a fi mobile.

— Apoi, continuă capucinul, există un fapt de o gravitate care le întrece pe celelalte: în sarcina aceasta pe care Dumnezeu şi domnul cardinal mi-au impus-o, există o mulţime de ocazii de a face păcate ce ar compromite salvarea sufletului nostru. Or, cu domnul cardinal, care deţine de la Roma puteri mari – puteri privind acordarea de penitenţe şi absolvirea de păcate – nu am de ce mă teme: dacă păcătuiesc ziua, prin cuvinte şi fapte, mă confesez seara. Domnul cardinal mă absolvă de păcate, totul s-a aranjat, iar eu dorm liniştit. Dar, dacă aş servi unui stăpân laic, fie el chiar rege, acel rege n-ar putea deloc să mă absolve de păcate. Nu aş mai putea păcătui şi, dacă nu aş mai putea păcătui, nu mi-aş mai face procese de conştiinţă.

Regele continua să-l privească pe călugăr în timp ce acesta vorbea şi faţa lui schiţa o oarecare expresie de dezgust.

— Când aţi dori să vă întoarceţi la mănăstire?, spuse regele atunci când părintele Joseph termină de vorbit.

— Imediat ce voi avea aprobarea Maiestăţii Voastre.

— O aveţi, părinte, spuse regele pe un ton sec.

— Maiestatea Voastră mă copleşeşte, spuse călugărul capucin, încrucişându-şi mâinile pe piept şi înclinându-se.

Şi, cu acelaşi mers cu care intrase, nu rigid, dar rece ca al unei statui, ieşi fără măcar să se întoarcă să-l mai salute o dată, din pragul uşii.

— Ipocrit şi ambiţios, pe tine nu te regret deloc, murmură Ludovic al XIII-lea.

Apoi, după ce-l urmări cu ochii în penumbra anticamerei:

— Nu contează, spuse el, un singur lucru e foarte sigur, şi anume că, dacă mi-aş da demisia de rege, în seara aceasta, aşa cum şi-a dat domnul cardinal, în dimineaţa aceasta, demisia din funcţia de ministru, nu aş găsi, să nu zic patru oameni care să mă urmeze în exil şi să împartă cu mine căderea în dizgraţie, nici trei, nici doi astfel de bărbaţi, nu aş găsi nici unul, poate. Apoi îşi aminti:

— Ba da, spuse el, acesta ar fi bufonul meu l'Angely. Este adevărat că este nebun!

13
Ambasadorii

A doua zi, la orele zece fix, regele se afla în cabinetul cardinalului, aşa cum spusese. Studiul pe care intenţiona să-l efectueze, chiar dacă îl umilea, îi stârnea interesul în cel mai înalt grad.

Reîntors la Luvru, în ajun, el nu văzuse pe nimeni, se închisese în camera sa, împreună cu pajul său, Baradas, şi, pentru a-l recompensa pentru serviciul pe care i-l făcuse, descotorosindu-l de cardinal, îi dăduse un bon de trei mii de pistoli, pe care urma să-l încaseze de la Charpentier.

Era mai mult decât drept ca Baradas, care îi făcuse un serviciu mai mare decât ceilalţi, să fie primul care să-şi primească recompensa.

De altfel, înainte de a-i da Domnului cele o sută cincizeci de mii de livre, reginei cele treizeci de mii de livre, reginei-mamă cele şaizeci de mii de livre, era nerăbdător să vadă răspunsul Domnului către ducele de Lorena, răspuns pe care Rossignol i-l promisese pentru a doua zi de dimineaţă, la ora zece.

Or, aşa cum am arătat, la ora zece fix, regele intrase în cabinetul cardinalului şi, înainte de a-şi arunca mantia pe un fotoliu şi de a-şi pune pălăria pe masă, sună de trei ori din clopoţel.

Rossignol apăru, cu punctualitatea sa obişnuită.

— Ei bine?, îi zise cu nerăbdare regele.

— Ei bine. Sire, spuse Rossignol, clipind din ochi prin lentilele ochelarilor, am găsit acel faimos cifru.

— Repede, spuse regele, să vedem! Mai întâi cheia!

— Iat-o, Sire!

Şi, în capul versiunii decodificate, îi prezentă cheia. Regele citi:

Eu – regele
Astre se – regina
Be – regina-mamă
L'amb – Domnul
L.M. – Cardinalul
T. – Moartea
pif-paf – Războiul
zâne – Ducele de Lorena

gier – Doamna de Chevreuse
Oel – Doamna de Fargis
O – însărcinată

— Şi acum?
— Aplicaţi cifrul, Sire.
— Nu, mai degrabă fă-o dumneata, care eşti mai obişnuit. Mi-aş bate prea mult capul cu asta.
Rossignol luă hârtia şi citi:
Regina, regina-mamă şi ducele d'Orléans sunt bucuroşi. Cardinalul – mort. Regele vrea să fie rege. Războiul cu prinţul Marmotelor s-a hotărât, însă ducele d'Orléans este şeful. Ducele d'Orléans este îndrăgostit de fiica ducelui de Lorena, nu vrea în nici un caz să se căsătorească cu regina, care este mai bătrână cu şapte ani decât el. Singura sa teamă este ca, prin grija doamnei de Fargis, sau a doamnei de Chevreuse, regina să nu fie însărcinată la moartea regelui.
Gaston d'Orléans
Regele ascultase fără să comenteze. Doar îşi ştersese fruntea de mai multe ori, zgâriind pardoseala cu rotiţa pintenilor.
— Însărcinată, şopti el, însărcinată. În orice caz, dacă este însărcinată, nu eu am lăsat-o însărcinată.
Apoi, întorcându-se spre Rossignol:
— Acestea sunt primele scrisori de acest gen, pe care le descifraţi, domnule?
— A, nu. Sire. Am mai descifrat deja vreo zece sau douăsprezece de acest gen.
— Cum? Şi domnul cardinal nu mi le-a arătat?
— De ce să o supere pe Maiestatea Voastră, din moment ce el veghea să nu vi se întâmple vreo nenorocire?
— Dar fiind acuzat, alungat de toţi acei oameni, cum de nu s-a folosit de aceste arme pe care le avea împotriva lor?
— El se temea să nu îi facă mai mult rău regelui decât duşmanilor săi.
Regele făcu câţiva paşi, într-un fel de du-te-vino, de-a lungul şi de-a latul cabinetului, cu capul plecat şi cu pălăria trasă până deasupra ochilor.
Apoi, întorcându-se spre Rossignol, spuse:

— Vreau câte o copie după fiecare din aceste scrisori cu cifru, însă scrieţi cheia deasupra.
— Bine, Sire.
— Credeţi că vor mai sosi şi altele?
— Cu siguranţă. Sire.
— Care sunt persoanele pe care va trebui să le primesc astăzi?
— Asta nu intră în sarcinile mele. Sire. Eu nu mă ocup decât cu cifrurile mele. Asta îl priveşte pe domnul Charpentier.
Chiar înainte ca Rossignol să fi ieşit, regele sună de două ori din clopoţel, cu o mână nervoasă şi agitată.
Aceste sunete rapide şi violente arătau starea mentală a regelui.
Charpentier intră prompt, însă se opri în prag.
Regele rămăsese gânditor, cu ochii pironiţi în pământ, cu pumnul sprijinit pe biroul cardinalului, murmurând:
— Însărcinată… Regina însărcinată… Un străin pe tronul Franţei, poate un englez.
Apoi, mult mai încet, ca şi cum i-ar fi fost lui însuşi teamă să audă ce spune:
— Nimic nu este imposibil. Au mai fost exemple, după câte se povestesc, chiar în familia noastră.
Absorbit de gândurile sale, regele nu îl văzu pe Charpentier.
Crezând că secretarul nu răspunsese la apelul său, îşi ridică cu nerăbdare capul, pregătindu-se să sune din nou din clopoţel, când Charpentier, văzând gestul şi ghicind intenţia regelui, se grăbi să înainteze, spunând:
— Iată-mă, Sire.
— Bine, spuse regele, privindu-l şi încercând să-şi recapete stăpânirea de sine. Ce avem de făcut astăzi?
— Sire, contele de Bautru a sosit din Spania, iar contele de La Saludie a venit de la Veneţia.
— Pentru ce s-au dus acolo?
— Nu ştiu, Sire. Ieri am avut onoarea de a vă spune că domnul cardinal este cel care i-a trimis şi am adăugat că domnul de Charnassé va sosi, la rândul său, din Suedia, în seara aceasta sau, cel mai târziu, mâine.
— Le-aţi spus că domnul cardinal nu mai este ministru şi că îi voi primi eu?

— Le-am transmis ordinele Eminenţei Sale, de a raporta Maiestăţii Sale rezultatele misiunii lor, ca şi cum ar face acest lucru în faţa Eminenţei Sale însăşi.
— Cine a sosit primul?
— Domnul de Bautru.
— De îndată ce va fi aici, te rog să-l introduci în cabinet.
— Este aici, Sire.
— Atunci, să intre.
Charpentier se întoarse, pronunţă câteva cuvinte cu voce joasă şi dispăru, pentru a-l lăsa să intre pe Bautru.
Ambasadorul era îmbrăcat în costum de călătorie şi îşi ceru scuze că se prezintă astfel în faţa regelui, însă crezuse că va fi primit ca de obicei de cardinalul de Richelieu şi, odată ajuns în anticameră, nu voise să o facă pe Maiestatea Sa să aştepte.
— Domnule de Bautru, îi spuse regele, ştiu că domnul cardinal vă apreciază în mod deosebit şi vă consideră un om sincer, spunând că îi place mai mult conştiinţa simplă a unuia precum Bautru decât doi cardinali de Bérulle.
— Sire, sper să fiu demn de încrederea cu care mă onorează domnul cardinal.
— Şi vă veţi arăta demn de încrederea mea, nu-i aşa, domnule, spunându-mi mie tot ceea ce i-aţi spune lui?
— Tot, Sire?, zise Bautru privindu-l fix pe rege.
— Tot. Sunt în căutarea adevărului şi vreau să îl aflu în întregime.
— Ei bine. Sire, începeţi prin a-l schimba pe ambasadorul de Fargis, care, în loc să urmeze instrucţiunile cardinalului, care sunt toate spre gloria şi mărirea Maiestăţii Voastre, le urmează pe cele ale reginei-mamă, care toate urmăresc decăderea Franţei.
— Mi s-a spus deja. Bine, voi anunţa. L-aţi văzut pe contele-duce Olivares?
— Da, Sire.
— Cu ce misiune eraţi însărcinat pe lângă el?
— Să închei, dacă este posibil, în termeni amiabili, afacerea Mantua.
— Ei bine?
— Însă atunci când am vrut să-i vorbesc despre afaceri, el mi-a răspuns conducându-mă la crescătoria de păsări a Maiestăţii Sale, regele Filip al IV-lea, unde sunt adunate cele mai

ciudate specii din lume şi mi-a oferit unele eşantioane, pe care să le trimit Maiestăţii Voastre.

— Deci îşi bătea joc de dumneata, după cât se pare?

— Şi, mai ales. Sire, de cel pe care îl reprezentam.

— Domnule!

— Mi-aţi cerut să vă spun adevărul. Sire. Vi-l spun. Vreţi să mint? Sunt un om inteligent şi mi-ar fi uşor să inventez minciuni plăcute, în locul unor adevăruri dure.

— Nu, spuneţi adevărul, oricare ar fi acesta. Ce se crede despre expediţia noastră în Italia?

— Lumea se amuză pe tema asta.

— Cum adică se amuză? Nu se ştie că eu asigur conducerea campaniei?

— Ba da. Sire, însă se spune că reginele vă vor face să vă schimbaţi părerea, sau că, sub comanda Maiestăţii Voastre, cel care va comanda va fi, de fapt, Domnul şi, deoarece nu se vor asculta decât ordinele reginelor şi ale Domnului, se va întâmpla şi cu această expediţie ce s-a întâmplat cu cea a ducelui de Nevers.

— Asta se crede la Madrid?

— Da, Sire, şi se crede cu atâta siguranţă, încât i s-a scris lui don Gonzales de Cordoba – ştiu asta de la unul dintre secretarii contelui-duce, pe care l-am cumpărat – următoarele:

> *Dacă regele şi Domnul sunt cei care comandă armata, nu vă faceţi nici un fel de griji. Armata nu va trece de punctul Pasului Suse. Însă dacă, dimpotrivă, cardinalul va fi cel care, fie sub comanda regelui, fie fără rege, va conduce războiul, nu neglijaţi nici un amănunt şi consacraţi o parte cât mai însemnată din forţele voastre armate pentru sprijinirea ducelui de Savoia.*

— Sunteţi sigur de ceea ce îmi spuneţi?

— Sunt perfect sigur, Sire.

Regele începu din nou să meargă prin cabinet, cu capul plecat, cu pălăria lăsată peste ochi, aşa cum avea obiceiul, atunci când era foarte preocupat de ceva, apoi, oprindu-se brusc şi privindu-l fix pe Bautru:

— Dar despre regină, zise el, aţi auzit spunându-se ceva?

— Simple clevetiri de la Curte, asta-i tot.

— Şi aceste clevetiri de la Curte ce spuneau?

— Nimic care să poată fi raportat Maiestăţii Voastre.

— Nu contează, vreau să ştiu.
— Calomnii, Sire. Nu vă murdăriţi mintea cu toate aceste mizerii.
— Vă spun, domnule, făcu regele Ludovic al XIII-lea nerăbdător şi bătând din picior, că vreau să ştiu, fie că este calomnie sau adevăr, ce se vorbeşte despre regină!
Bautru se înclină.
— Orice supus credincios trebuie să se supună ordinului Maiestăţii Voastre.
— Atunci, supuneţi-vă!
— Se spune că sănătatea Maiestăţii Voastre fiind şubredă…
— Şubredă… şubredă, sănătatea mea! Asta este speranţa lor, a tuturor. Moartea mea este colacul lor de salvare. Continuaţi.
— Se spune că sănătatea Maiestăţii Voastre fiind şubredă, regina va lua măsuri de precauţie ca să-şi asigure…
Bautru ezită.
— Ca să-şi asigure, ce?, ţipă regele. Vorbiţi. Dar vorbiţi odată!
— Ca să-şi asigure regenţa.
— Dar nu există regenţă, decât atunci când există un moştenitor al coroanei!
— Ca să-şi asigure regenţa, repetă Bautru.
Regele lovi din picior.
— Aşadar, acolo, ca şi aici, în Spania, ca şi în Lorena, se întâmplă acelaşi lucru. În Lorena, teamă; în Spania, speranţă. Şi, într-adevăr, odată regina devenind regentă. Spania ajunge la Paris. Aşadar, Bautru, asta se spune acolo?
— Mi-aţi ordonat să vorbesc. Sire. M-am supus.
Şi Bautru se înclină în faţa regelui.
— Aţi făcut foarte bine. V-am spus că sunt în căutarea adevărului, am găsit o pistă spre acest adevăr şi, slavă Domnului, sunt destul de bun vânător pentru a o urma până la capăt.
— Ce ordonă Maiestatea Voastră?
— Mergeţi să vă odihniţi, domnule, bănuiesc că sunteţi obosit.
— Maiestatea Voastră nu îmi spune dacă am avut onoarea să îi fiu pe plac sau nefericirea de a o răni.
— Nu pot să vă spun că mi-aţi fost tocmai agreabil, domnule Bautru. Însă mi-aţi făcut un serviciu, ceea ce valorează mult mai mult. Există un loc vacant pentru funcţia de consilier de stat,

lăsaţi-mă să reflectez la faptul că trebuie să recompensez pe cineva.

Şi Ludovic al XIII-lea, scoţându-şi mănuşa, îi dădu mâna ambasadorului extraordinar pe lângă Filip al IV-lea să i-o sărute.

Bautru, conform etichetei, ieşi mergând de-a-ndărătelea, pentru a nu-i întoarce spatele regelui.

— Deci, murmură regele, rămas singur, moartea mea este o speranţă, onoarea mea, un joc, succesiunea mea, o loterie. Fratele meu nu va ajunge la tron decât pentru a vinde şi pentru a trăda Franţa. Mama mea, văduva lui Henric al IV-lea, văduva acestui mare rege, care a fost omorât, deoarece faima lui nu contenea să crească şi deoarece acoperea cu umbra lui celelalte regate, mama mea îl va ajuta. Din fericire – şi regele începu să râdă cu un râs strident şi nervos –, din fericire, atunci când voi muri, regina va fi însărcinată, ceea ce va salva totul. Ce fericire că sunt căsătorit!

Apoi, cu privirea mai întunecată şi vocea mai alterată:

— Nu mă mai miră, spuse el, faptul că totuşi îl urăsc atât de mult pe cardinal!

I se păru că aude un zgomot uşor dinspre uşă. Se întoarse, într-adevăr, uşa începea să se deschidă.

— Maiestatea Voastră doreşte să îl primească pe domnul de La Saludie?, zise Charpentier.

— Cred că da, spuse regele. Tot ceea ce aflu este foarte interesant.

Apoi, cu acelaşi râs convulsiv:

— Să se mai spună că regii nu ştiu ce se petrece în regatul lor! Ei sunt ultimii care află adevărul, însă atunci când îl doresc, îl află.

Apoi, cum domnul de La Saludie rămăsese în uşă:

— Veniţi, veniţi! Vă aştept, domnule de La Saludie. Vi s-a spus, nu-i aşa, că asigur interimatul domnului cardinal? Vorbiţi şi să nu aveţi secrete faţă de mine, tot aşa cum nu aţi avea nici faţă de el.

— Dar, Sire, spuse Saludie, în situaţia în care găsesc lucrurile, nu ştiu dacă trebuie să vă repet…

— Să îmi repetaţi ce?

— Elogiile care i se aduc în Italia unui om de care, după cât se pare, aţi avut motive să vă plângeţi.

— Ah, ah!, se aduc elogii cardinalului în Italia? Şi ce se spune despre cardinal de cealaltă parte a munţilor?

— Sire, cei de acolo nu ştiu că domnul cardinal nu mai este ministru şi o felicită pe Maiestatea Voastră că îl are în serviciul său pe cel mai mare geniu politic şi militar al secolului. Cucerirea oraşului La Rochelle, veste pe care domnul cardinal m-a însărcinat să o anunţ ducelui de Mantua, Senioriei Veneţiei şi Sanctităţii Sale Urban al VIII-lea, a fost primită cu bucurie la Mantua, cu entuziasm la Veneţia şi cu recunoştinţă la Roma, tot aşa cum expediţia pe care proiectaţi să o faceţi în Italia şi care îi provoacă spaimă lui Charles-Emmanuel i-a liniştit pe toţi ceilalţi prinţi. Iată scrisorile ducelui de Mantua, ale Senatului Veneţiei şi ale Sanctităţii Sale, în care se vorbeşte despre marea încredere pe care o au în geniul cardinalului şi, pentru a contribui la aceste succese atât cât le stă în putinţă, fiecare dintre cele trei puteri interesate de succesele voastre în Italia, Sire, m-au însărcinat să predau poliţele de încasat de la bancherii lor respectivi, în valoare de un milion şi jumătate.

— Şi pe numele cui sunt aceste poliţe?

— Pe numele domnului cardinal. Sire. El nu mai trebuie decât să le semneze şi să încaseze banii, căci sunt plătibile la vedere.

Regele le luă şi le întoarse pe toate părţile.

— Un milion şi jumătate, spuse el, la care se adaugă cele şase milioane pe care le-a împrumutat, cu banii aceştia vom face războiul. Toţi banii vin de la acest om, tot aşa cum gloria şi măreţia Franţei vin de la acest om.

Apoi, deoarece îi trecu prin cap o idee neaşteptată. Ludovic al XIII-lea sună de două ori din clopoţel, pentru a-l chema pe Charpentier.

Charpentier apăru.

— Ştiţi, zise regele, de la cine a împrumutat domnul cardinal cele şase milioane, cu care a făcut faţă primelor cheltuieli de război?

— Da, Sire, de la domnul Bullion.

— Cardinalul a fost nevoit să insiste mult pe lângă domnul Bullion ca să-i împrumute cele şase milioane?

— Dimpotrivă, Sire, i le-a oferit.

— Cum asta?

— Domnul cardinal se plângea că armata marchizului d’Uxelles s-a împrăştiat din cauza lipsei de bani, pe care şi i-a

însuşit regina-mamă, precum şi din cauza lipsei de provizii de hrană, pe care mareşalul de Créqui nu i le-a pus la dispoziţie. „Este o armată pierdută”, spunea Eminenţa Sa. „Ei bine, a spus domnul de Bullion, trebuie să puneţi pe picioare o altă armată, asta-i tot”. „Şi cu ce să facem asta?” „Cu ce? Vă voi da cu ce să puneţi pe picioare o armată de cincizeci de mii de oameni şi un milion în aur”. „Nu de un milion am nevoie, ci de şase milioane”. „Când?” „Cât mai curând posibil.” „ În seara asta va fi prea târziu?” Cardinalul începu să râdă. „Îi aveţi în buzunar?”, zise el. „Nu, însă îi am la Fieubet, trezorierul meu însărcinat cu economiile. Vă voi da un bon, care va putea fi încasat la el şi veţi trimite pe cineva să ridice banii.” „Şi ce garanţii cereţi, domnule de Bullion?” Domnul de Bullion se ridică şi o salută pe Eminenţa Sa. „Cuvântul dumneavoastră, Monseniore”, spuse el. Cardinalul îl îmbrăţişă. Domnul de Bullion scrise câteva rânduri pe un petic de hârtie. Cardinalul îl asigură de recunoştinţa sa şi asta a fost tot.

— Bine! Ştiţi unde locuieşte domnul de Bullion?

— La trezorerie, bănuiesc.

— Aşteptaţi.

Regele se aşeză la biroul cardinalului şi scrise:

Domnule de Bullion,

Am nevoie pentru serviciul meu personal de o sumă de cincizeci de mii de franci, pe care nu vreau să îi iau din banii pe care aţi avut amabilitatea de a-i împrumuta domnului cardinal. Vă rog să binevoiţi a-mi pune la dispoziţie aceşti bani, dacă vă este cu putinţă. Aveţi cuvântul meu că vi-i voi înapoia peste o lună.

Cu afecţiune,
Ludovic

Apoi, întorcându-se spre Charpentier, îi spuse:

— Beringhen este aici?

— Da, Sire.

— Predaţi-i acest bilet, spuneţi-i să ia o lectică şi să meargă la domnul de Bullion. Va primi răspuns.

Charpentier luă biletul şi ieşi. Însă se întoarse aproape imediat.

— Ce este?, zise regele.

— Domnul Beringhen a plecat, însă voiam să-i spun Maiestăţii Voastre că domnul de Charnassé este aici, sosit din Prusia

Occidentală şi aduce o scrisoare pentru domnul cardinal, din partea regelui Gustav-Adolf.

Ludovic făcu un semn din cap.

— Domnule de La Saludie, spuse el, nu mai aveţi nimic să ne spuneţi?

— Ba da. Sire, trebuie să vă asigur de respectul meu, rugându-vă în acelaşi timp să îmi permiteţi ca, la rândul meu, să îmi exprim regretul pentru plecarea domnului de Richelieu. El era cel aşteptat în Italia, pe el se conta, iar datoria mea de supus credincios mă obligă să spun Maiestăţii Voastre că aş fi cel mai fericit dintre oameni dacă Maiestatea Voastră mi-ar permite să-l salut pe domnul cardinal, aşa căzut în dizgraţie cum se află.

— Voi face chiar mai mult, domnule de La Saludie, spuse regele. Vă voi oferi chiar eu ocazia de a-l vedea.

La Saludie se înclină.

— Iată poliţele din Mantua, Veneţia şi Roma. Mergeţi la Chaillot să vă prezentaţi omagiile domnului cardinal, înmânaţi-i scrisorile, care îi sunt destinate, rugaţi-l să semneze poliţele şi treceţi, apoi, pe la domnul de Bullion, în numele Eminenţei Sale, ca să vă înmâneze banii. Vă autorizez, pentru a urgenta lucrurile, să luaţi trăsura mea, care se află la poartă: cu cât veţi reveni mai repede, cu atât vă voi fi mai recunoscător pentru zelul dumneavoastră.

La Saludie se înclină şi, fără să piardă nici-o secundă, aducându-i regelui complimente şi omagii, ieşi pentru a executa ordinele acestuia.

Charpentier rămăsese la uşă.

— Îl aştept pe domnul de Charnassé, spuse regele.

Niciodată, regele nu fusese ascultat la Luvru aşa cum era în biroul cardinalului. Abia îşi manifestase dorinţa de a-l vedea pe domnul de Charnassé, că acesta se şi prezentă în faţa lui.

— Ei bine, baroane, îi spuse regele, aţi avut o călătorie plăcută după cât se pare.

— Da, Sire.

— Vă rog să-mi faceţi o relatare asupra călătoriei dumneavoastră, fără să mai pierdeţi nici un moment. Abia de ieri am început să cunosc preţul timpului.

— Maiestatea Voastră ştie în ce scop am fost trimis în Germania.

— Domnul cardinal, bucurându-se de întreaga mea încredere şi fiind însărcinat să ia iniţiativa în orice privinţă, s-a mulţumit să mă anunţe despre plecarea dumneavoastră şi să mă înştiinţeze despre întoarcerea dumneavoastră. Nu ştiu nimic mai mult.

— Maiestatea Voastră doreşte să îi repet cu exactitate care sunt instrucţiunile pe care le-am primit?

— Spuneţi.

Iată-le, cuvânt cu cuvânt, deoarece le-am învăţat pe dinafară, pentru cazul în care instrucţiunile scrise s-ar fi rătăcit:

> *Frecventele acţiuni ale Casei de Austria, care prejudiciază interesele aliaţilor regelui, îl obligă pe acesta să ia măsuri eficiente pentru a-şi păstra aliaţii. De aceea, după cucerirea cetăţii La Rochelle, Maiestatea Sa a hotărât să-şi trimită imediat, în Italia, cele mai puternice trupe şi să se deplaseze ea însăşi în Italia, pentru a-i veni acesteia în ajutor. Drept urmare, regele îl mandatează pe domnul de Charnassé să meargă de urgenţă la aliaţii săi din Germania. Acesta le va oferi tot ceea ce depinde de Maiestatea Sa şi îi va asigura de dorinţa sinceră a Maiestăţii Sale de a le acorda sprijinul său, cu condiţia să acţioneze de comun acord cu regele şi să contribuie, la rândul lor, pentru asigurarea unei apărări reciproce. Domnul de Charnassé va avea grijă să expună mijloacele pe care Maiestatea Sa le consideră cele mai potrivite şi cele mai convenabile, pentru scopul pe care şi-l propune, în favoarea aliaţilor săi.*

— Acestea sunt instrucţiunile dumneavoastră generale, spuse regele, dar aveţi, fără îndoială, şi unele instrucţiuni particulare.

— Da, Sire. Pentru ducele Maximilien de Bavière, despre care Eminenţa Sa ştia că este foarte iritat împotriva împăratului. Era vorba să-l determine să facă o ligă catolică, care să se opună acţiunilor lui Ferdinand împotriva Germaniei şi a Italiei, în timp ce Gustav-Adolf ar urma să îl atace pe împărat, în fruntea protestanţilor.

— Şi care erau instrucţiunile dumneavoastră pentru regele Gustav-Adolf?

— Eram însărcinat să-i promit regelui Gustav, dacă este de acord să devină şeful ligii protestante, aşa cum ducele de Bavière ar urma să devină şeful ligii catolice, o subsidie de 500 000 de livre pe an împreună cu promisiunea că Maiestatea

Voastră va ataca în acelaşi timp şi Lorena, provincia vecină Germaniei, şi focarul intrigilor împotriva Franţei.

— Da, spuse regele surâzând, înţeleg. Creta şi regele Minos, însă ce ar câştiga domnul cardinal, sau, mai degrabă, ce aş câştiga eu dacă aş ataca Lorena?

— Că prinţii Casei de Austria, forţaţi să îşi deplaseze o bună parte din trupe în Alsacia şi în partea de sus a Rinului, şi-ar întoarce privirile de la Italia şi ar fi forţaţi să vă lase să vă îndepliniţi în linişte misiunea dumneavoastră în Mantua.

Regele îşi apucă fruntea cu ambele mâini. Aceste combinaţii de anvergură ale ministrului său scăpau înţelegerii sale prin însăşi amploarea lor şi, aflându-se la mare strâmtoare în creierul propriu, păreau că sunt gata să îl facă să explodeze.

— Şi, spuse el după o clipă, regele Gustav-Adolf acceptă?

— Da, Sire, însă cu anumite condiţii.

— Care sunt?

— Sunt toate menţionate în această scrisoare. Sire, spuse Charnassé, scoţând din buzunar un plic cu însemnele Suediei. Maiestatea Voastră ţine neapărat să citească această scrisoare sau îmi permite, ceea ce ar fi mai convenabil, poate, să îi explic eu sensul?

— Vreau să citesc totul, domnule, spuse regele, smulgându-i scrisoarea din mână.

— Nu uitaţi, Sire, că regele Gustav-Adolf este un om de viaţă, pus pe glume, care critică orice şi pe orice, fiind prea puţin preocupat de convenienţele diplomatice şi spunând ceea ce gândeşte, mai degrabă ca un soldat decât ca un rege.

— Dacă am uitat, îmi voi reaminti, iar dacă nu ştiu încă, voi afla imediat:

Şi apoi, rupând sigiliul scrisorii, o citi, însă cu voce joasă.

Din Stuhm, după victoria care îi aduce înapoi Suediei toate fortăreţele din Livonia şi din Prusia poloneză.

19 decembrie 1628

Dragul meu cardinal,

Ştiţi că eu sunt într-o oarecare măsură păgân, deci să nu vă miraţi de familiaritatea cu care îi scriu unui prinţ al Bisericii.

Sunteţi un mare om. Mai mult decât atât: un om de geniu şi încă mai mult: un om cinstit şi cu dumneavoastră se poate vorbi şi se pot aranja afaceri. Deci să facem,

dacă doriţi, afacerile care privesc Franţa şi cele care privesc Suedia, dar să le facem împreună. Vreau să tratez cu dumneavoastră, nu cu alţii.

Sunteţi sigur de regele dumneavoastră? Credeţi că nu se va întoarce, cu prima ocazie, aşa cum are obiceiul, după cum va bate vântul dinspre mama sa, soţia sa, fratele său, favoritul său – Luynes sau Chalais – sau confesorul său? Şi credeţi că dumneavoastră, care aveţi mai mult talent la degetul dumneavoastră mic decât au toţi oamenii aceia la un loc – rege, regine, prinţi, favoriţi, oameni ai Bisericii – nu veţi fi dat jos, într-o bună zi, în urma vreunei intrigi răutăcioase, vreunei dorinţe de serai, asemenea, nici mai mult, nici mai puţin, unui vizir sau unui paşă?

Dacă sunteţi sigur de asta, faceţi-mi onoarea de a-mi scrie: prietene Gustav, sunt sigur că voi domina, timp de trei ani, aceste capete goale, sau tulburate, care îmi dau atât de mult de furcă şi îmi provoacă atâta bătaie de cap. Sunt sigur că îmi voi ţine personal angajamentele pe care le voi lua, faţă de dumneavoastră, în numele regelui meu şi că voi intra imediat în campanie. Dar să nu-mi spuneţi: regele va face asta, sau aialaltă. Pentru dumneavoastră, şi la cuvântul dat de dumneavoastră, îmi voi strânge armata, voi urca pe cal, voi prăda Praga şi voi trece prin foc Viena, iar la cuvântul dat de regele Franţei nu voi dispune să se bată nici măcar o tobă, să se încarce o puşcă sau să se înşeueze un cal.

Dacă asta vă convine, Eminentisime, trimiteţi-l din nou la mine pe domnul de Charnassé, care îmi este foarte agreabil, deşi este puţin cam melancolic. Însă, chiar diavolul în persoană dacă ar fi, odată ce face campanie alături de mine, îl voi înveseli prin puterea vinului unguresc.

Deoarece îi scriu unui om de spirit, nu vă voi lăsa în paza lui Dumnezeu, ci în paza propriului dumneavoastră geniu şi vă voi asigura că sunt bucuros şi mândru să mă declar,

Al dumneavoastră, cu afecţiune,
Gustav-Adolf

Regele citi această scrisoare cu o nerăbdare crescândă, iar când încheie lectura o mototoli în mână.

Apoi, întorcându-se spre baronul de Charnassé, îi zise:

— Cunoaşteţi conţinutul acestei scrisori?

— Cunosc spiritul în care este scrisă, dar nu textul, Sire.

— Un barbar! Un urs din Nordul îngheţat!, şopti el.

— Sire, făcu remarca de Charnassé, acest barbar tocmai i-a învins pe ruşi şi pe polonezi. A învăţat arta războiului de la un francez, pe numele său La Gardie. Este creatorul războiului modern, în sfârşit, este singurul om care este capabil să ţină în loc ambiţia regelui Ferdinand şi să-i învingă pe Tilly şi pe Wallenstein.

— Ştiu că asta se pretinde, răspunse regele. Ştiu bine că asta este opinia cardinalului, a primului specialist în război, după părerea regelui Gustav-Adolf, adăugă el, cu un râs care voia să fie zeflemitor, dar care nu era decât nervos, dar poate că nu este şi părerea mea.

— Aş regreta în mod sincer, Sire, spuse Charnassé înclinându-se.

— Ah, făcu Ludovic al XIII-lea, se pare că doriţi să vă înapoiaţi la regele Suediei, baroane?

— Ar fi o mare onoare pentru mine şi, cred, o mare fericire pentru Franţa.

— Din păcate, este imposibil, spuse Ludovic al XIII-lea, deoarece Maiestatea Sa Regele Suediei nu vrea să trateze decât cu domnul cardinal, iar cardinalul nu se mai ocupă de afaceri.

Apoi, întorcându-se, deoarece se auzea cineva bătând la uşă, întrebă:

— Ei bine, ce este?

Recunoscând, după felul cum bătea la uşă, că este domnul prim-ministru, spuse:

— Dumneata eşti, Beringhen? Intră.

Beringhen intră.

— Sire, spuse el, prezentându-i regelui o scrisoare voluminoasă, închisă cu un sigiliu impresionant ca dimensiuni, iată răspunsul domnului de Bullion.

Regele o deschise şi citi:

Sire,

Îmi pare rău, dar, pentru a-i face un serviciu domnului de Richelieu, mi-am golit vistieria până la ultimul ban şi nu

aş putea să îi spun Maiestăţii Sale, oricât de mare ar fi dorinţa mea de a-i fi agreabil, când anume voi putea să îi dau cele cincizeci de mii de livre pe care mi le cere.

Cu un regret sincer şi cu respectul cel mai profund, Sire, am onoarea de a o asigura pe Maiestatea Voastră că are în persoana mea un supus foarte umil, foarte credincios şi obedient.

De Bullion

Ludovic îşi muşcă mustaţa. Scrisoarea lui Gustav îl făcea să înţeleagă până unde merge creditul politic de care se bucură, iar scrisoarea lui de Bullion îi arăta până unde merge creditul său financiar.

În acel moment se întorcea La Saludie, urmat de patru hamali, care aveau spinarea curbată sub greutatea câte unui sac pe care îl transportau.

— Ce este asta?, zise regele.

— Sire, spuse La Saludie, sunt cei un milion cinci sute de mii de livre pe care domnul de Bullion îi trimite domnului cardinal.

— Domnul de Bullion?, spuse regele. Deci are bani?

— La naiba! Aşa se pare. Sire, spuse La Saludie.

Şi această poliţă de la cine va fi încasată de data aceasta? De la Fiuebet?

— Nu, Sire. Aşa a vrut să procedeze la început, dar a spus apoi că, pentru o sumă mică, nu merită osteneala şi s-a mulţumit să dea un bon încasabil de la primul funcţionar al său, domnul Lambert.

— Ce impertinent!, şopti regele. Nu are bani ca să-mi împrumute cincizeci de mii de livre, dar găseşte un milion şi jumătate ca să-i sconteze poliţele domnului de Richelieu, primite de la Mantua, Veneţia şi Roma.

Apoi, lăsându-se să cadă într-un fotoliu, prăbuşit sub greutatea luptei morale pe care o ducea încă din ajun, luptă în urma căreia imaginea sa începea să îi fie dezvăluită, în faţa propriilor ochi, aşa cum se reflecta în oglinda neiertătoare a adevărului.

— Domnilor, le spuse el lui Charnassé şi lui La Saludie, vă mulţumesc. Sunteţi nişte servitori destoinici şi credincioşi. Vă voi chema peste câteva zile pentru a vă spune care sunt deciziile mele.

Apoi le făcu semn cu mâna să se retragă.

Cei doi salutară şi ieşiră.

Cei patru hamali depuseseră sacii pe podea şi aşteptau.

Ludovic îşi întinse alene mâna spre clopoţel şi sună de două ori.

Apăru Charpentier.

— Domnule Charpentier, spuse regele, puneţi aceşti un milion cinci sute de mii de livre alături de ceilalţi şi plătiţi-i mai întâi pe aceşti oameni.

Charpentier dădu fiecăruia dintre cei patru hamali câte un ludovic de argint.

Aceştia ieşiră.

— Domnule Charpentier, spuse regele, nu ştiu dacă voi veni mâine. Mă simt îngrozitor de obosit.

— Ar fi neplăcut dacă Maiestatea Sa nu ar veni mâine, spuse atunci Charpentier. Mâine este ziua rapoartelor.

— Ce fel de rapoarte?

— Rapoarte ale poliţiei domnului cardinal.

— Care sunt principalii săi agenţi?

— Părintele Joseph, pe care l-aţi autorizat să se întoarcă în mănăstirea sa şi care, în mod evident, nu va veni mâine. Apoi, domnul Lopez spaniolul şi domnul Souscarrières.

— Aceste rapoarte se fac în scris, sau direct, de către persoanele în cauză?

— Cum agenţii domnului cardinal ştiu că mâine vor avea de-a face cu regele, vor ţine, probabil, să-şi prezinte rapoartele prin viu grai.

— Voi veni, spuse regele, ridicându-se cu greutate.

— Iar dacă agenţii se vor prezenta în persoană?

— Îi voi primi.

— Dar trebuie să o avertizez pe Maiestatea Voastră asupra calităţii unuia dintre aceşti agenţi, despre care nu v-am vorbit încă.

— Un al patrulea agent, deci?

— Un agent mai secret decât ceilalţi.

— Şi cine este acest agent?

— O femeie, Sire.

— Doamna de Combalet?

— Scuzaţi, Sire, doamna de Combalet nu este un agent al Eminenţei Sale, este nepoata sa.

— Numele acestei femei e unul cunoscut?

— Foarte cunoscut, Sire.
— Se numeşte?
— Marion Delorme.
— Domnul cardinal o primeşte pe această curtezană?
— Şi are multe motive să se felicite: prin intermediul ei a fost prevenit, alaltăieri-seară, că va cădea, probabil, în dizgraţie, a doua zi de dimineaţă.
— Prin intermediul ei?, spuse regele mirat la culme.
— Atunci când domnul cardinal doreşte să afle unele veşti sigure de la Curte, i se adresează, în general, acestei femei, poate că, ştiind că în acest cabinet se va afla Maiestatea Voastră în locul cardinalului, va avea ceva important să îi spună Maiestăţii Voastre.
— Dar presupun că ea nu vine aici în mod public...?
— Nu, Sire. Casa ei este lipită de aceasta, iar cardinalul a dispus să se spargă zidul, pentru a se monta o uşă de comunicaţie între cele două locuinţe.
— Sunteţi sigur, domnule Charpentier, că, spunându-mi astfel de detalii, nu o veţi supăra pe Eminenţa Sa?
— Dimpotrivă, din ordinul său îi dau Maiestăţii Voastre aceste detalii.
— Şi unde este uşa?
— În spatele acestui panou, Sire. Dacă, în timpul lucrărilor de mâine, regele va auzi că bate cineva cu lovituri uşoare, atunci, când va fi singur şi dacă va binevoi să-i facă domnişoarei Delorme onoarea de a o primi, va putea apăsa pe acest buton şi uşa se va deschide.
Dacă nu doreşte să-i facă această onoare, va răspunde prin trei lovituri la distanţă egală între ele. Peste zece minute, va auzi sunând un clopoţel. În spaţiul gol dintre cele două uşi, regele va găsi pe jos raportul scris.
Ludovic al XIII-lea reflectă o clipă. Era evident faptul că, în sufletul său, se dădea o luptă violentă între curiozitate şi sentimentul de repulsie pe care îl resimţea faţă de toate femeile şi, mai ales, faţă de femeile de condiţia lui Marion Delorme.
În cele din urmă, curiozitatea avu câştig de cauză:
— Deoarece domnul cardinal, care face parte din Biserică, care este uns şi hirotonisit de Biserică, o primeşte pe domnişoara Delorme, mi se pare, spuse el, că pot să o primesc şi eu.

De altfel, dacă acesta este un păcat, îl voi mărturisi la confesiune. Pe mâine, domnule Charpentier.

Regele ieşi, mai palid, mai obosit, cu mersul mai nesigur decât în ajun, însă având, în acelaşi timp, o idee mai bine formată şi mai precisă despre cât de dificil este să fii un mare ministru şi cât de uşor să fii un rege mediocru.

14
Antractele regalităţii

La Luvru domnea o stare de mare nelinişte: de când cu şedinţele la care participa în cabinetul din Place Royale, regele nu o mai revăzuse nici pe regina-mamă, nici pe regină, nici pe ducele d'Orléans, nici pe altcineva din familie, astfel încât nimeni nu primise de la el nici sumele de bani solicitate, nici bonurile la vedere, singurele care permiteau ca banii să fie încasaţi.

În plus, noul minister Bérulle şi Marillac-l'Épée, înfiinţat cu mult entuziasm în urma demiterii cardinalului, nu primise nici un ordin pentru a se întruni în şedinţă şi, în consecinţă, nu făcuse încă nici un fel de deliberare.

Pe de altă parte, de fiecare dată circula zvonul, răspândit de Beringhen, care îl vedea pe rege la plecare, ca şi la întoarcere, care îl ajuta să se îmbrace dimineaţa şi să se dezbrace seara, că acesta este mai trist când se întoarce decât atunci când pleacă şi mai tăcut seara decât dimineaţa.

Bufonul său, l'Angely, şi pajul Baradas erau singurii care aveau acces în camera sa.

Dintre toate păsările de pradă, care îşi întindeau ciocul şi ghearele spre trezoreria cardinalului, Baradas era singurul care şi-ar fi primit bonul pentru a încasa cei trei mii de pistoli prin Charpentier. Este adevărat că el nu îşi deschisese ciocul şi nici nu îşi întinsese ghearele, astfel că această gratificaţie venise la el fără să o fi cerut. Avea defectele, dar şi calităţile tinereţii. Era risipitor atunci când avea bani, însă era incapabil să se servească de influenţa pe care o avea asupra regelui pentru a-şi alimenta această risipă excesivă care îl caracteriza. Odată sursa de bani secată, el aştepta în linişte – cu condiţia să aibă haine frumoase, cai frumoşi, arme frumoase – până când din aceasta începea să curgă din nou banii şi atunci cheltuia totul până epuiza din nou sursa, cu aceeaşi nepăsare şi rapiditate cu care proceda de fiecare dată.

În timpul absenţei regelui, Baradas discutase îndelung, împreună cu prietenul său Saint-Simon pe seama acestei sume de bani care îi cădea din cer şi pe care voia s-o împartă cu tânărul său prieten. Cei doi copii – căci erau aproape nişte copii, Baradas, cel mai în vârstă, având abia douăzeci de ani – îşi

făcuseră cele mai frumoase proiecte pe seama celor trei mii de pistoli. Urmau să trăiască cel puţin o lună de zile ca nişte prinţi. Numai că, odată proiectele bine stabilite, îi neliniştea un singur lucru: oare bonul predat de rege va fi plătit? S-au mai văzut o mulţime de astfel de bonuri eliberate de rege care au fost returnate fără ca trezorierul să fi onorat augusta semnătură, încât ar fi fost de preferat semnătura celui mai neînsemnat negustor din oraş, în locul semnăturii lui Ludovic, oricât de maiestuoasă s-ar fi etalat aceasta sub cele două rânduri şi jumătate care constituiau conţinutul biletului.

Baradas mersese, apoi, într-un loc retras, după ce luase cu el hârtie, pană şi cerneală, şi înfăptui acea operă, colosală pentru un gentilom din acea epocă, şi anume conceperea şi scrierea unei scrisori. După ce, cu mare efort, tot frecându-şi fruntea şi scărpinându-se în cap, reuşise să o termine, puse scrisoarea în buzunar, îl aşteptase cu curaj pe rege şi îl întrebase, cu şi mai mare curaj, când va putea să se prezinte la trezorier pentru a încasa bonul cu care îl recompensase Maiestatea Sa.

Regele îi spuse că se poate prezenta când doreşte, deoarece trezorierul se află la ordinele sale.

Baradas sărutase mâna regelui, coborâse scările din patru în patru, sărise într-o lectică a întreprinderii *Michel et Cavois* şi ceru să fie condus imediat la domnul cardinal, sau mai degrabă la hotelul domnului cardinal.

Acolo îl găsise pe secretarul Charpentier, credincios funcţiei sale şi îi prezentă bonul. Charpentier îl luase, îl citise, îl examinase şi apoi, recunoscând scrisul şi sigiliul regelui, îl salutase respectuos pe Baradas şi îl rugase să aştepte o clipă, lăsându-i chitanţa, iar după cinci minute revenise cu un sac cu aur care conţinea cei trei mii de pistoli.

La vederea sacului cu bani, Baradas, căruia nu-i venea să-şi creadă ochilor, simţise cum inima i se dilată. Charpentier se oferise să numere din nou banii în faţa lui. Însă Baradas, care era nerăbdător să strângă la piept sacul miraculos, răspunsese că un casier atât de precis este în mod sigur şi un casier care nu dă greş şi încercase să ia cu sine sacul, însă forţele sale, care nu se refăcuseră total după rana suferită, nu îl ajutară deloc, astfel încât a trebuit să fie ajutat de Charpentier, care i-a coborât sacul cu aur până la lectică.

Acolo, Baradas scoase din sac un pumn plin cu ludovici din argint şi scuzi din aur pe care îi oferi lui Charpentier. Însă acesta făcu o reverenţă şi refuză.

Baradas rămase înmărmurit de uimire în timp ce uşa hotelului cardinalului se închise în urma lui Charpentier.

Însă puţin câte puţin, îşi revenise din această stare de stupefacţie provocată de refuzul lui Charpentier. Se orientă unde se află şi, cerând celor care îi transportau lectica să îl urmeze, pentru a nu pierde din ochi sacul cu bani, mersese până la casa vecină, se oprise în faţa uşii, bătuse şi, scoţând scrisoarea din buzunar, i-o dăduse lacheului elegant care venise să îi deschidă, spunând:

— Pentru domnişoara Delorme.

Odată cu scrisoarea, încercase să-i dea doi scuzi, însă lacheul se ferise să-i primească, aşa cum făcuse şi Charpentier. Apoi, se suise din nou în lectică şi, cu acea voce imperioasă pe care nu o au decât oamenii care au chimirul garnisit cu mulţi bani, le strigase celor care îi transportau lectica:

— La Luvru!

Iar aceştia, cărora nu le scăpase deloc rotunjimea sacului şi surplusul de greutate al lecticii, porniră la drum cu acel pas în care nu vom ezita să recunoaştem strămoşul pasului de gimnastică modern.

Într-un sfert de oră, Baradas, a cărui mână nu încetase nici-o secundă să mângâie sacul cu bani, care era tovarăşul său de călătorie, se afla la poarta Luvrului, unde se întâlni cu doamna de Fargis, care, ca şi Baradas, tocmai cobora din lectica sa.

Privirile celor doi se întâlniră, pe buzele senzuale ale maliţioasei tinere flutură un zâmbet când văzu ce eforturi trebuia să facă Baradas pentru a ridica sacul prea greu, cu braţul care încă îl mai durea din cauza rănii, şi îi spuse cu o amabilitate zeflemitoare:

— Vreţi să vă ajut, domnule Baradas?

— Mulţumesc, doamnă, răspunse pajul. Dacă, în trecere, îl veţi vedea pe prietenul meu Saint-Simon şi îl veţi ruga să coboare, îmi veţi face cu adevărat un serviciu.

— Bineînţeles, răspunse tânăra cochetă, cu mare plăcere, domnule Baradas.

Şi urcase cu uşurinţă scările, ridicându-şi rochia lungă până în pământ cu acea adevărată artă pe care o au unele femei de a-şi

arăta partea de jos a piciorului exact până în punctul unde începe pulpa, ceea ce permite să se ghicească restul.

Cinci minute mai târziu, Saint-Simon cobora. Baradas îi plătea cu generozitate pe cei care îi transportaseră lectica şi apoi împreună cu Saint-Simon urcară scările, cărând sacul cu bani, aşa cum, în tablourile lui Paul Veronese, apar doi tineri care sunt pe punctul de a căra, pentru a o duce prietenilor aşezaţi la masă, o amforă imensă, conţinând licoare suficientă pentru beţia a douăzeci de bărbaţi.

În acest timp, Ludovic al XIII-lea, după ce luase masa de ora cinci, discuta cu bufonul său, iar perspicacităţii acestuia nu-i scăpase agravarea stării de tristeţe a Maiestăţii Sale.

Ludovic al XIII-lea era aşezat într-unui din colţurile şemineului larg din camera sa, iar în faţa lui se afla masa. L'Angely, aflat la celălalt colţ al şemineului, se ghemuise pe un scaun înalt, asemeni unui papagal cocoţat pe stinghia lui, ţinându-şi călcâiele pe bara de jos a scaunului, pentru a-şi face din genunchi un fel de masă, pe care îşi aşezase farfuria cu acea siguranţă care făcea onoare artei echilibrului pentru care era recunoscut.

Regele, neavând poftă de mâncare, ciugulea câteva nimicuri, nişte cireşe uscate şi abia dacă-şi umezea buzele în paharul pe care strălucea, în toată splendoarea, ecusonul regal, în culorile auriu şi albastru. Îşi păstrase pe cap pălăria largă din fetru negru, cu pene negre, pălărie a cărei umbră îi proiecta pe frunte un fel de văl, întunecând şi mai mult figura celui care o purta.

În schimb, l'Angely, care avea o foame de lup, simţise cum i se luminează toată faţa la vederea celei de-a doua mese de după-amiază, care se servea, de obicei, între orele cinci şi şase. Aşadar, trase pe colţul de masă cel mai apropiat de el un pateu enorm din carne de fazan, becaţe şi prepeliţe şi, după ce îi oferi prima bucată regelui, care refuzase cu un semn negativ din cap, începuse să înfulece bucăţi mari de dimensiunile unor cărămizi, care erau desprinse din pateul de pe masă şi treceau cu repeziciune în farfuria sa, dar şi mai rapid din farfurie în stomac. După ce atacase fazanul, ca fiind piesa de bază, trecuse la becaţe şi spera să treacă apoi să onoreze şi prepeliţele, stropind tot acest ospăţ cu un vin numit „vinul cardinalului”, care nu era altceva decât vinul de Bordeaux din zilele noastre, dar pe care regele şi cardinalul, posedând cele mai dificile stomacuri din

întreg regatul, îl apreciau totuşi pentru că ajutau mult digestia. L'Angely îl gusta pentru buchetul şi pentru parfumul său catifelat.

O primă sticlă din acest vin uşor trecuse deja de pe masă în vatra şemineului, unde urma să i se adauge în curând o a doua, care, aşezată la o distanţă potrivită de foc, era pe punctul de a „dezmorţi" – gurmanzii, pentru care nimic nu este sacru, nici măcar gramatica, au făcut din acest verb unul activ, aşa că facem şi noi asemenea lor. Deşi aceasta rămase în picioare, nu era deloc greu să constaţi, după transparenţa sa şi după uşurinţa cu care se clătina, că îşi pierduse până la ultima picătură din acel sânge generos care o însufleţea şi că l'Angely, mângâind cu mâna şi ochii sticla vecină, nu mai avea pentru cea golită decât acel respect vag pe care îl ai faţă de morţi. În rest, l'Angely, asemenea filosofului grec duşman a tot ce este superfluu, şi-ar fi aruncat şi el strachina de lemn în râu, dacă ar fi văzut un copil bând din căuşul palmei, eliminase paharul ca pe ceva intermediar şi inutil, mulţumindu-se să întindă mâna până la gâtul sticlei şi să-l apropie de gură de fiecare dată când simţea nevoia de a-şi potoli setea – iar această nevoie o simţea foarte des.

L'Angely, care tocmai făcuse o mişcare curbă, ca o acoladă, pentru a-şi apropia gâtul sticlei de gură, scoase un suspin de mulţumire, exact în momentul în care Ludovic scotea un suspin de tristeţe rămase nemişcat, cu sticla într-o mână şi cu furculiţa în cealaltă.

— Hotărât lucru, spuse el, se pare că nu este deloc amuzant să fii rege, mai ales atunci când şi conduci cu adevărat.

— Ah, sărmanul meu l'Angely, răspunse regele, sunt foarte nefericit.

— Ia povesteşte-mi, fiule. Asta îţi va uşura suferinţa, spuse l'Angely, punându-şi sticla pe podea şi înfigând din nou furculiţa într-o bucată de pateu din farfurie. De ce eşti atât de nefericit?

— Toată lumea mă fură, toată lumea mă-nşală, toată lumea mă trădează.

— Bun. Şi acum ţi-ai dat seama de asta?

— Nu, acum sunt sigur.

— Haide, haide, fiul meu, să nu fim pesimişti. În ceea ce mă priveşte, îţi mărturisesc că eu nu cred că lucrurile ar merge chiar aşa de rău aici, pe pământ. Am mâncat bine la prânz, am

mâncat bine seara, acest pateu a fost minunat, iar vinul – excelent, pământul se învârteşte cu atâta blândeţe încât eu nu îl simt şi am în tot corpul o căldură blândă şi o stare de bine foarte plăcută, care îmi permit să privesc viaţa ca printr-un văl rozaliu.

— L'Angely, spuse Ludovic al XIII-lea, cu cel mai serios ton în glas, fără erezii, copile, sau pun să fii biciuit.

— Cum, replică l'Angely, este o erezie să priveşti viaţa printr-un văl rozaliu?

— Nu, dar sigur este o erezie să spui că pământul se învârteşte.

— A, dar nu sunt deloc primul care spune asta, iar domnii Copernic şi Galilei au spus-o înaintea mea.

— Da, dar Biblia a spus contrariul, iar tu vei admite faptul că Moise ştia asta tot atât de bine ca toţi Copernicii şi toţi Galileii din lume!

— Mda, mda, făcu l'Angely.

— Ia să vedem, insistă regele, dacă soarele ar fi nemişcat, cum ar fi procedat Joshua pentru a-l opri timp de trei zile?

— Eşti foarte sigur că Joshua a oprit soarele trei zile?

— Nu el a făcut-o, ci Domnul.

— Şi tu crezi că Domnul şi-a dat osteneala de a-i da alesului său timpul necesar pentru a tăia în bucăţi armata lui Adonisédech şi a celor patru regi cananeeni care se coalizaseră împotriva lui şi pentru a-i zidi de vii într-o peşteră? Pe legea mea, dacă aş fi fost Dumnezeu, în loc să opresc soarele, aş fi făcut în aşa fel încât să vină noaptea, pentru a le da, dimpotrivă, acelor nenorociţi şansa de a fugi.

— L'Angely, l'Angely, spuse regele pe un ton trist, miroşi a hughenot de la o leghe.

— Fii atent. Ludovic, că tu miroşi a hughenot şi mai mult decât mine, presupunând că eşti fiul tatălui tău.

— L'Angely!, făcu regele.

— Ai dreptate. Ludovic, spuse l'Angely, atacând de data aceasta prepeliţele, să nu mai discutăm despre teologie. Şi spui, fiule, că toată lumea te înşală?

— Toată lumea, l'Angely!

— Totuşi, să zicem că în afară de mama ta.

— Mama mea, la fel ca ceilalţi.

— În afară de soţia ta, sper!

— Soţia mea mai mult decât ceilalţi.

— Oh! Mai puţin decât fratele tău, totuşi.
— Fratele meu mai mult decât toţi.
— Bun! Şi eu care credeam că doar cardinalul te înşală!
— L'Angely, eu cred, dimpotrivă, că domnul cardinal este singurul care nu mă înşală deloc.
— Atunci s-a întors lumea cu fundul în sus!
Ludovic clătină trist din cap.
— Şi eu care aflasem că, în bucuria ta de a te fi debarasat de cardinal, ai făcut daruri generoase întregii tale familii!
— Vai!
— Că i-ai dat şaizeci de mii de livre mamei tale, treizeci de mii de livre reginei şi o sută cincizeci de mii de livre Domnului.
— Adică doar le-am promis, l'Angely.
— Bun, atunci nu le-au primit încă!
— L'Angely, făcu regele deodată, îmi trece prin gând o dorinţă.
— Sper că nu aceea de a pune să fiu ars pe rug, ca eretic, sau spânzurat ca hoţ.
— Nu. Şi fiindcă am bani…
— Ai, deci, bani?
— Da, copile.
— Pe cuvânt de onoare?
— Pe cuvânt de gentilom! Şi încă mulţi bani!
— Ei bine, crede-mă, spuse l'Angely, făcând o nouă mişcare elegantă cu mâna pentru a duce sticla la gură, profită de ei, pentru a cumpăra vin din acesta, fiule. Anul 1629 poate fi un an prost.
— Nu, nu aceasta este dorinţa mea, ştii doar că nu beau decât apă.
— La naiba! Din cauza asta eşti atât de trist.
— Ar trebui să fiu nebun ca să fiu vesel.
— Eu sunt nebun şi totuşi nu sunt deloc vesel. Haide, să terminăm odată. Care este dorinţa ta? Spune-o!
— Am chef să îţi fac avere, l'Angely.
— Avere? Mie? Şi ce nevoie am eu de avere? Am hrană din belşug şi o locuinţă la Luvru. Când am nevoie de bani, îţi întorc buzunarele pe dos şi iau tot ce găsesc în ele. Este drept că nu găsesc niciodată mare lucru. Asta îmi este de ajuns şi nu mă plâng.

— Da, da, ştiu că nu te plângi şi asta mă întristează cel mai mult.

— Dar pe tine chiar totul te întristează? Ptiu, ce caracter dificil!

— Tu, deşi nu-ţi dau niciodată nimic, nu te plângi deloc, iar ei, cărora le dau tot timpul, se plâng fără încetare.

— Lasă-i să se plângă, fiule.

— Dacă aş muri, l'Angely…

— Bun, iată încă o idee veselă care îţi trece prin minte. Aşteaptă, cel puţin, să vină carnavalul, ca să fii aşa de vesel, precum eşti acum.

— …Dacă aş muri, ei te-ar alunga şi nu ţi-ar da nici măcar o maravedis[57].

— Ei bine, aş pleca.

— Ce s-ar întâmpla cu tine?

— M-aş face călugăr trapist! La naiba! Mănăstirea La Trappa, pe lângă Luvru, este un cuibuşor de nebunii…

— Speră toţi că voi muri. Ce spui de asta, l'Angely?

— Spun că trebuie să trăieşti, ca să-i faci să turbeze.

— Nu este foarte amuzant să trăieşti, l'Angely.

— Crezi oare că este mai amuzant la Saint-Denis decât la Luvru?

— La Saint-Denis nu se află decât trupul, copile, sufletul este în cer.

— Crezi că este mai amuzant în cer decât la Saint-Denis?

— Nu este amuzant nicăieri, l'Angely, spuse regele pe un ton lugubru.

— Ludovic, te previn că te voi lăsa să te plictiseşti singur, îmi bagi frica-n oase.

— Deci nu vrei să te îmbogăţesc?

— Vreau să mă laşi să-mi termin sticla de vin şi pateul!

— Îţi voi da un bon de trei mii de pistoli, ca acela pe care i l-am dat lui Baradas.

— Ah, i-ai dat lui Baradas un bon de trei mii de pistoli?

— Da.

— Ei bine, poţi să te mândreşti că ţi-ai plasat bine acei bani.

— Crezi că nu le va da o utilizare înţeleaptă?

— Dimpotrivă, le va da o utilizare excelentă. Cred că îi va mânca cu băieţi de treabă şi cu fete frumoase.

---

[57] Monedă spaniolă.

— Ia te uită, l’Angely, tu nu crezi în nimic!

— Nici măcar în virtutea domnului Baradas.

— Să discute cineva cu tine înseamnă să păcătuiască.

— Este un adevăr în toate astea, de aceea îţi voi da un sfat, fiule.

— Care?

— Să te duci în capela ta, să te rogi pentru convertirea mea şi să mă laşi să-mi mănânc desertul liniştit.

— Un sfat bun poate veni de la un nebun, spuse regele, ridicându-se. Mă duc să mă rog.

Regele se ridică şi se îndreptă spre capela sa.

— Aşa, spuse l’Angely, du-te şi te roagă pentru mine, iar eu voi mânca, voi bea şi voi cânta pentru tine. Vom vedea cine iese mai câştigat din asta.

Şi, într-adevăr, în timp ce Ludovic, mai trist ca niciodată, intra în capelă şi închidea uşa după el, l’Angely, care terminase cea de-a doua sticlă de vin, o începea pe a treia, cântând:

Când Bahus companie îmi ţine,
Simt cum plictiseala şi emoţia
Mi-amorţesc şi, fericit, îmi pare
Că pline de aur îmi sunt cuferele,
Pline de-argint şi multe comori
Şi-s mai bogat ca Midas şi Cresus la un loc.

Vreau să mă-nvârtesc, nimic altceva,
Să sar, să dansez, fruntea să-mi înconjor,
Cu o cunună de iederă,
Îmi bat joc, în gând, de onoruri,
De regi, de regine, de prinţi, mari seniori
Şi pământul în picioare-l strivesc.

Turnaţi-mi, deci, vin din cel nou,
Ca să-mi pot smulge din creier
Suferinţa ce sufletu-mi chinuie!
Turnaţi-mi, deci, vin, să mi-o smulg!
Mai bine-i, prieteni, în pat să te culci
Beat mort, decât mort în mormânt!

15
Şi tu, Baradas!

Atunci când Ludovic al XIII-lea ieşi din capelă, îl găsi pe l'Angely, care, cu braţele încrucişate pe masă şi cu capul aşezat pe braţe, dormea sau se prefăcea că doarme.

Îl privi o clipă cu un sentiment de melancolie profundă şi, acest spirit incomplet, slab şi egoist, care era iluminat totuşi, din când în când, de unele licăriri instinctive de adevăr şi dreptate, pe care nu le putuse stinge definitiv proasta educaţie pe care o primise, fu cuprins de o mare compasiune pentru acest tovarăş al tristeţei sale, care i se devotase în totalitate, nu în scopul de a-l înveseli, aşa cum făceau ceilalţi bufoni de pe lângă regii, predecesorii săi, ci pentru a străbate împreună cu el toate cercurile acelui infern monoton, cu cerul întunecat, pe care îl numim plictiseală. Îşi aminti de oferta pe care i-o făcuse lui l'Angely şi pe care acesta, cu nepăsarea sa obişnuită, nu o refuzase, ci o ocolise. Îşi aminti dezinteresul şi răbdarea cu care l'Angely îi suporta toate capriciile din momentele sale de proastă dispoziţie, devotamentul său dezinteresat, în acel mediu în care era înconjurat doar de dovezi de afecţiune, sub care se ascundeau ambiţii, şi de sentimente de prietenie inspirate de cupiditate şi, căutând în jurul lui hârtie, pană şi cerneală, scrise, cu toate datele şi formulele necesare, un bon de trei mii de pistoli, care trebuia să fie egal celui pe care i-l dăduse lui Baradas, şi i-l strecură lui l'Angely în buzunar, luându-şi toate măsurile de precauţie ca să nu-l trezească. Apoi, întorcându-se în camera de dormit, le ceru muzicanţilor să-i cânte din lăută timp de o oră, îl chemă pe Beringhen ca să-l pregătească de culcare şi, odată instalat în pat, trimise după Baradas să vină pentru a sta de vorbă cu el.

Baradas sosi foarte voios: tocmai terminase de numărat şi răsnumărat cei trei mii de pistoli pe care i-i oferise regele, îi aşezase în fişicuri şi o luase apoi de la capăt.

Regele îi ceru să se aşeze la piciorul patului său şi, cu un aer de reproş, îl întrebă:

— De ce eşti atât de vesel, Baradas?

— Sunt atât de vesel, răspunse el, pentru că nu am nici un motiv să fiu trist, ci, dimpotrivă, am motiv să fiu bucuros.

— Ce motiv?, zise regele suspinând.

— Dar Maiestatea Voastră a uitat că mi-a dăruit trei mii de pistoli?
— Nu, dimpotrivă, îmi amintesc foarte bine.
— Ei bine, trebuie să-i spun Maiestăţii Voastre că nu speram să primesc aceşti trei mii de pistoli.
— De ce nu sperai?
— Omul propune, Dumnezeu dispune!
— Dar când omul este rege?
— Asta nu-l împiedică pe Dumnezeu să fie Dumnezeu!
— Ei bine?
— Ei bine, Sire, spre marea mea mirare, am fost plătit la vedere, cu bani gheaţă. La naiba! Domnul Charpentier este, după părerea mea, un domn mai mare decât domnul La Vieuville, care, atunci când îl întrebi de bani, îţi răspunde impasibil: Mă zbat, mă zbat, mă zbat…
— Deci, ai obţinut cei trei mii de pistoli?
— Da, Sire.
— Şi, prin urmare, eşti bogat?
— Ei!
— Ce-o să faci cu ei? li vei cheltui, ca un rău creştin, la jocuri de noroc şi la femei, asemenea fiului risipitor?
— Oh, Sire, spuse Baradas luându-şi un aer plin de ipocrizie, Maiestatea Voastră ştie că nu joc niciodată.
— Cel puţin, aşa mi-ai spus.
— Cât despre femei, nu pot să le sufăr.
— Adevărat, Baradas?
— Adică, din cauza asta mă cert mereu cu puşlamaua de Saint-Simon, căruia îi dau neîncetat exemplul Maiestăţii Voastre.
— Vezi tu, Baradas, femeia a fost creată pentru pierzania sufletului nostru. Femeia nu a fost tentată de şarpe, femeia este şarpele însuşi.
— Oh, ce bine aţi spus. Sire! Voi reţine această maximă, ca să o scriu în cartea mea de rugăciuni!
— Apropo de rugăciuni, duminica trecută, aveam ochii aţintiţi asupra ta şi mi s-a părut că eşti foarte distrat, Baradas.
— Aşa i s-a părut Maiestăţii Voastre, deoarece întâmplarea a făcut ca ochii mei să se întoarcă în aceeaşi direcţie cu ochii Maiestăţii Voastre, adică spre domnişoara de Lautrec.
Regele îşi muşcă buzele şi, schimbând subiectul conversaţiei, îi zise:

— Ia să vedem, ce intenţionezi să faci cu banii?

— Dacă aş avea de trei sau de patru ori mai mult, aş face opere de caritate, răspunse pajul. I-aş folosi în scopul construirii unei mănăstiri, sau al ridicării unei capele, însă cum nu am decât o sumă modestă…

— Baradas, nu sunt bogat, spuse regele.

— Nu mă plâng. Sire, ci, dimpotrivă, sunt foarte fericit. Numai că, spuneam, cum nu am decât o sumă modestă, voi dărui mai întâi jumătate din ea mamei mele şi surorilor mele.

Ludovic dădu din cap, în semn de aprobare.

— Apoi, continuă Baradas, voi împărţi cei o mie cinci sute de pistoli rămaşi în două părţi: şapte sute cincizeci de pistoli vor servi ca să-mi cumpăr doi cai frumoşi de campanie, pentru a o însoţi pe Maiestatea Voastră în războiul din Italia, să plătesc salariul şi îmbrăcămintea unui lacheu, să-mi cumpăr arme…

La fiecare propunere a lui Baradas, privind modul de utilizare a banilor primiţi, regele aplaudase.

— Şi cu cei şapte sute cincizeci râmaşi, ce vei face?

— Îi voi păstra ca bani de buzunar şi de rezervă. Mulţumesc lui Dumnezeu, Sire, continuă Baradas, ridicând ochii spre cer, acţiunile de binefacere nu lipsesc şi întâlneşti pe toate drumurile copii orfani care trebuie ajutaţi şi văduve care trebuie consolate.

— Îmbrăţişează-mă, Baradas, îmbrăţişează-mă!, spuse regele, impresionat până la lacrimi. Foloseşte-ţi banii aşa cum ai spus, copilul meu, iar eu voi avea grijă ca mica ta comoară să nu se epuizeze niciodată.

— Sire, spuse Baradas, sunteţi măreţ, magnific, înţelept precum regele Solomon şi aveţi faţă de el acest avantaj, în ochii Domnului, că nu posedaţi trei sute de femei şi opt sute…

— Ce să fac cu ele, Doamne?, zise regele îngrozit de această idee şi ridicându-şi braţele spre cer. Dar chiar şi această discuţie este un păcat, Baradas, căci aduc în minte idei şi chiar lucruri pe care morala şi religia le condamnă.

— Maiestatea Voastră are dreptate, spuse Baradas. Doreşte Maiestatea Voastră să îi citesc ceva din cărţile religioase?

Baradas ştia că aceasta este modalitatea de a-l adormi cât mai repede pe rege. Se ridică, merse să ia „Consolarea eternă” a lui Gerson, reveni să se aşeze, nu pe pat, ci lângă pat şi, cu o voce plină de evlavie, începu să citească.

La cea de-a treia pagină, regele dormea profund.

Baradas se ridică în vârfurile degetelor, puse cartea la loc, ajunse până la uşă fără să facă nici un zgomot şi, tot fără zgomot, o deschise şi apoi o închise în urma lui şi merse să reia partida de zaruri începută cu Saint-Simon care le fusese întreruptă.

A doua zi, la ora zece, regele ieşea din Luvru, în trăsura sa, iar la ora zece şi un sfert intra în acel cabinet verde unde, de două zile, îi fuseseră dezvăluite, în adevărata lor lumină, o mulţime de lucruri, pe care nici măcar nu le bănuia, sau pe care le aprecia în mod greşit.

Îl găsi aici pe Charpentier, care îl aştepta.

Regele era palid, obosit, abătut.

Îl întrebă dacă sosiseră rapoartele.

Charpentier îi răspunse că, având în vedere că părintele Joseph se întorsese la mănăstire, nu va exista nici un raport din partea lui, vor fi doar rapoartele lui Souscarrières şi Lopez.

— Aceste rapoarte au sosit?, zise regele.

— Am avut onoarea de a-i spune Maiestăţii Voastre, răspunse Charpentier, că domnii Lopez şi Souscarrières, ştiind că vor avea de-a face cu Maiestatea Voastră în persoană, au anunţat că îşi vor aduce ei înşişi rapoartele. Regele se va mulţumi să citească rapoartele şi, dacă va dori unele lămuriri mai detaliate, va cere să fie chemaţi.

— Şi le-au adus?

— Domnul Lopez este aici, cu raportul său, însă, pentru a-i lăsa Maiestăţii Voastre timpul necesar să discute cu el şi pentru a deschide corespondenţa domnului cardinal, nu i-am dat întâlnire domnului Souscarrières decât la amiază.

— Chemaţi-l pe Lopez!

Charpentier ieşi şi, după câteva secunde, îl anunţă pe don Ildefonse Lopez.

Lopez intră, cu pălăria în mână, salutând cu o reverenţă până la pământ.

— Bine, bine, domnule Lopez, spuse regele. Vă cunosc de multă vreme şi mă costaţi scump.

— Cum aşa, Sire?

— Domnule, nu de la dumneavoastră îşi cumpără regina bijuteriile?

— Da, Sire.

— Ei bine, nu mai târziu de alaltăieri, regina mi-a cerut douăzeci de mii de livre pentru montura unui şirag de perle pe care a făcut-o la dumneavoastră.

Lopez începu să râdă, arătându-şi dinţii, care ar fi putut fi luaţi ei înşişi drept perle.

— De ce râdeţi?, spuse regele.

— Sire, pot să vă vorbesc aşa cum i-aş vorbi domnului cardinal?

— Desigur.

— Ei bine, în raportul pe care îl făceam astăzi Eminenţei Sale, există un paragraf dedicat acestui şirag de perle, sau mai degrabă consecinţelor sale.

— Citiţi-mi acest paragraf.

— Sunt la ordinele regelui, însă Maiestatea Voastră nu ar înţelege nimic din citirea acestui paragraf, dacă nu i-aş da în prealabil unele explicaţii pregătitoare.

— Daţi-mi-le.

— La 22 decembrie anul curent, Maiestatea Sa regina s-a prezentat, într-adevăr, la mine, sub pretextul că doreşte montura unui şirag de perle.

— Sub pretextul, aţi spus?

— Sub pretextul, da, Sire.

— Care era, deci, scopul real?

— Să se întâlnească cu ambasadorul Spaniei, domnul marchiz de Mirabel, care urma să se afle acolo, *din întâmplare*.

— Din întâmplare?

— Fără îndoială, Sire. Maiestatea Sa regina se întâlneşte întotdeauna din întâmplare cu marchizul de Mirabel, căruia i s-a interzis să se prezinte la Luvru, în alte zile decât în zilele de primire, sau în zilele în care va fi chemat.

— Eu am dat acest ordin, la sfatul cardinalului.

— Trebuie deci ca Maiestatea Sa regina, atunci când are ceva să-i comunice ambasadorului regelui, fratele său, sau dacă vrea să afle ceva de la acesta, să îl întâlnească din întâmplare, pentru că altfel nu-l mai poate vedea.

— Şi această întâlnire a avut loc la dumneavoastră?

— Cu autorizarea domnului cardinal.

— Astfel că regina s-a întâlnit cu ambasadorul Spaniei?

— Da, Sire.

— Şi au avut o conversaţie lungă?

— Au schimbat doar câteva cuvinte.

— Ar trebui să ştiu care sunt aceste cuvinte.

— Domnul cardinal ştie deja.

— Dar eu nu ştiu. Domnul cardinal era foarte discret.

— Asta pentru că nu voia să o supere inutil pe Maiestatea Voastră.

— Şi care sunt acele cuvinte?

— Nu-i pot spune Maiestăţii Voastre decât acele cuvinte pe care le-a auzit specialistul meu în diamante.

— Ştie limba spaniolă?

— I-am cerut să o înveţe, la ordinul domnului cardinal, însă toată lumea crede că nu înţelege această limbă, astfel că nimeni nu se fereşte de el. Ei au spus:

Ambasadorul: — *Maiestatea Voastră a primit, prin inter mediul guvernatorului oraşului Milano şi prin grija domnului conte de Moret, o scrisoare de la ilustrul său frate?*

Regina: — *Da, domnule.*

A: — *Maiestatea Voastră a reflectat la conţinutul ei?*

R: — *Am reflectat deja, voi mai reflecta şi vă voi transmite răspuns.*

A: — *Pe ce cale?*

R: — *Prin intermediul unei cutii destinate să conţină nişte stofe, dar în care se va afla acea pitică pe care o vedeţi jucându-se cu doamna de Bellier şi cu domnişoara de Lautrec.*

A: — *Credeţi că puteţi avea încredere în ea?*

R: — *Mi-a adus-o mătuşa mea Claire-Eugénie, infanta Ţărilor de Jos, care este devotată total intereselor Spaniei.*

— Devotată intereselor Spaniei…, repetă regele. Deci tot ce mă înconjoară este în interesul Spaniei, adică al duşmanilor mei. Şi ce s-a întâmplat cu acea pitică?

— A fost adusă ieri în cutie şi, cum ştie bine limba spaniolă, i-a spus domnului de Mirabel: „Doamna stăpâna mea mi-a spus că ia în consideraţie sfatul pe care i l-a dat fratele său şi că, în cazul în care sănătatea regelui se va înrăutăţi tot mai mult, ea va anunţa să nu fie luată pe nepregătite”.

— Să nu fie luată pe nepregătite, repetă regele.

— Nu am înţeles ce înseamnă asta. Sire, spuse Lopez, plecându-şi capul.

— Eu însă înţeleg, spuse regele, încruntându-şi sprâncenele, şi asta mi-e de-ajuns. Iar regina nu v-a transmis, cu acea ocazie, dacă va fi în măsură să plătească perlele pe care le-a cumpărat?

— Mi-au fost plătite. Sire, spuse Lopez.

— Cum, v-au fost plătite?

— Da, domnule.

— De cine?

— De domnul Particelli.

— Particelli? Bancherul italian?

— Da.

— Dar mi s-a spus că a fost spânzurat.

— Este adevărat, este adevărat, dar, înainte de a muri, i-a cedat banca domnului d'Emery, un om foarte cinstit.

— În toate privinţele, murmură Ludovic al XIII-lea, în toate privinţele, sunt furat şi înşelat în toate privinţele! Regina nu l-a mai revăzut pe domnul de Mirabel?

— Regina domnitoare, nu, însă regina-mamă, da.

— Mama mea? Când asta?

— Ieri.

— În ce scop?

— Pentru a-l anunţa că domnul cardinal a fost dat jos din funcţie, că domnul de Bérulle i-a luat locul, că Domnul a fost numit locotenent general şi, prin urmare, poate să-i scrie regelui Filip al IV-lea sau contelui-duce că războiul din Italia nu va avea loc.

— Cum asta, războiul din Italia nu va avea loc?

— Acestea sunt cuvintele proprii ale Maiestăţii Sale.

— Da, înţeleg. Va fi lăsată şi această armată, ca şi prima, fără soldă, fără provizii de hrană, fără îmbrăcăminte. Oh, mizerabilii! Mizerabilii!, spuse îngândurat regele, apăsându-şi fruntea cu ambele mâini. Mai aveţi să-mi spuneţi şi alte lucruri?

— Lucruri de mică importanţă, Sire. Domnul Baradas a venit în dimineaţa aceasta să cumpere bijuterii.

— Ce fel de bijuterii?

— Un colier, o brăţară, ace de păr.

— Pentru ce sumă?

— Trei sute de pistoli.

— Ce să facă el cu colier, brăţară, ace de păr?

— Probabil, pentru vreo amantă, Sire.

— Cum?, făcu regele. Nu mai târziu de aseară mi-a spus că detestă femeile! Şi apoi?

— Asta este tot, Sire.

— Să recapitulăm. Regina Anna şi domnul de Mirabel: dacă starea mea se înrăutăţeşte, ea va anunţa, ca să nu fie luată pe nepregătite. Regina-mamă şi domnul de Mirabel: domnul de Mirabel îi poate scrie Maiestăţii Sale Filip al IV-lea că, având în vedere că domnul de Bérulle îl înlocuieşte pe domnul de Richelieu, iar fratele meu este locotenent general, războiul din Italia nu va mai avea loc. În sfârşit, domnul Baradas: domnul Baradas cumpără coliere, brăţări, ace de păr cu banii pe care i-am dat eu. Este bine, domnule Lopez. Am aflat de la dumneavoastră tot ceea ce voiam să ştiu. Faceţi-vă în continuare datoria faţă de mine, sau faceţi-vă datoria faţă de domnul cardinal, ceea ce este acelaşi lucru, şi nu pierdeţi nici un cuvânt din ceea ce se va spune la dumneavoastră în magazin.

— Maiestatea Voastră vede că nu am nevoie să mi se facă o astfel de recomandare.

— Mergeţi, domnule Lopez, mergeţi. Mă grăbesc să termin odată cu toate aceste trădări. Spuneţi, când plecaţi, să fie trimis la mine domnul de Souscarrières, dacă este acolo.

— Iată-mă, Sire, spuse o voce.

Souscarrières apăru în pragul uşii, cu pălăria în mână, cu genunchiul îndoit, cu glezna celuilalt picior înainte, părând de două ori mai scund, din cauza poziţiei în care stătea.

— Ah, deci, ascultaţi, domnule, spuse regele.

— Nu, Sire, însă zelul meu este atât de mare să-mi aduc serviciile Maiestăţii Voastre, încât am bănuit că vreţi să mă vedeţi.

— Şi aveţi multe lucruri interesante să-mi spuneţi?

— Raportul meu nu cuprinde decât două zile, Sire.

— Spuneţi-mi ce s-a întâmplat în aceste două zile.

— Alaltăieri, domnule, augustul frate al Maiestăţii Voastre a luat o lectică şi a cerut să fie condus la ambasadorul ducelui de Lorena şi la ambasadorul Spaniei.

— Ştiu ce urma să facă acolo. Continuaţi.

— Ieri, către orele unsprezece. Maiestatea Sa regina-mamă a luat o lectică şi a cerut să fie condusă la magazinul lui Lopez, în timp ce domnul ambasador al Spaniei lua şi dânsul o lectică şi cerea să fie condus, la rândul lui, acolo.

— Ştiu ce aveau să-şi spună. Continuaţi.

— Ieri, domnul Baradas a luat o lectică şi a cerut să fie transportat în place Royale, la cabinetul domnului cardinal.

A urcat şi, după cinci minute, a coborât cu un sac de bani foarte greu.

— Ştiu asta.

— Din poarta cabinetului domnului cardinal a mers pe jos până la poarta vecină.

— Ce poartă?, se grăbi să întrebe regele.

— Aceea a domnişoarei Delorme.

— Aceea a domnişoarei Delorme!... Şi a intrat la domnişoara Delorme?

— Nu, Sire, s-a mulţumit să bată la poartă, un lacheu a venit să-i deschidă, iar domnul Baradas i-a înmânat o scrisoare.

— O scrisoare!

— Da, Sire. Apoi, după ce scrisoarea a fost predată, a urcat înapoi în lectică şi a cerut să fie condus la Luvru. În dimineaţa aceasta, a ieşit din nou...

— Da. A cerut să fie condus la magazinul lui Lopez, a cumpărat aici nişte bijuterii şi de acolo... unde s-a dus?

— S-a întors la Luvru, Sire, după ce a comandat o lectică pentru noaptea întreagă.

— Mai aveţi să-mi spuneţi ceva?

— Despre cine. Sire?

— Despre domnul Baradas.

— Nu, Sire.

— Bine, puteţi pleca.

— Dar, Sire, aş putea să vă vorbesc despre doamna de Fargis.

— Plecaţi.

— Despre domnul de Marillac.

— Plecaţi.

— Despre Domnul.

— Ceea ce ştiu îmi este de-ajuns, plecaţi.

— Despre rănitul Étienne Latil, care a cerut să fie condus la domnul cardinal, la Chaillot.

— Puţin îmi pasă, plecaţi.

— În acest caz. Sire, mă retrag.

— Retrageţi-vă!

— Pot ca, retrăgându-mă, să rămân cu speranţa că regele este mulţumit de mine?

— Prea mulţumit.

Souscarrières salută şi ieşi mergând de-a-ndăratelea.

Regele nu aşteptă nici măcar ca acesta să iasă din cabinet şi sună de două ori din clopoţel.

Charpentier veni în grabă.

— Domnule Charpentier, spuse regele, când domnul cardinal avea nevoie să vorbească cu domnişoara Delorme, cum proceda ca s-o cheme?

— Foarte simplu, spuse Charpentier.

Şi Charpentier apăsă pe un arc şi uşa secretă începu să se rotească în ţâţâni, apoi trase de clopoţelul care se afla între cele două uşi şi, întorcându-se spre rege, îi spuse:

— Dacă domnişoara Delorme este acasă, va veni chiar în acest moment. Să închid uşa la loc?

— Nu-i nevoie.

— Maiestatea Voastră doreşte să fie singur, sau vrea să rămân?

— Lăsaţi-mă singur.

Charpentier se retrase. Cât despre Ludovic al XIII-lea, acesta rămase în picioare şi nerăbdător în faţa uşii secrete.

După câteva secunde, se auzi un pas uşor, însă, oricât de uşor era, urechea ciulită a regelui îl auzi.

— Ah, spuse el, voi şti, în sfârşit, dacă este adevărat.

Abia şi-a terminat fraza, că uşa se deschise şi Marion, îmbrăcată cu o rochie din satin alb, cu un şirag simplu de perle la gât, o claie de bucle negre care cădeau pe umerii săi albi şi rotunzi, apăru în toată splendoarea frumuseţii celor optsprezece ani ai săi.

Ludovic al XIII-lea, deşi puţin accesibil în ceea ce priveşte frumuseţea femeilor, se dădu înapoi, uluit.

Marion intră, făcu o reverenţă fermecătoare, în care se îmbinau cu abilitate respectul şi cochetăria şi, cu ochii plecaţi, modestă ca o domnişoară de pension, spuse:

— Regele meu, în faţa căruia nu speram deloc să am ocazia de-a apărea, îmi face onoarea să mă cheme. În genunchi trebuie să-i ascult cuvintele, la picioarele sale trebuie să-i primesc ordinele.

Regele bălmăji câteva cuvinte fără sens, ceea ce-i dădu timp lui Marion să-şi savureze triumful.

— Imposibil, spuse regele, imposibil, mă înşel, sau sunt înşelat, dumneavoastră nu sunteţi domnişoara Marion Delorme.

— Vai, Sire, eu sunt pur şi simplu Marion!

— Atunci, dacă sunteţi Marion…

Marion se înclină, cu ochii plecaţi, cu o expresie de umilinţă perfectă.

— …Dacă sunteţi Marion, continuă regele, înseamnă că aţi primit ieri o scrisoare.

— Primesc multe scrisori în fiecare zi, Sire, spuse curtezana râzând.

— O scrisoare care v-a fost adusă, între orele cinci şi şase după-amiază.

— Între orele cinci şi şase, Sire, am primit paisprezece scrisori.

— Le-aţi păstrat?

— Am ars douăsprezece. Am păstrat-o lângă inima mea pe cea de-a treisprezecea. Iar pe cea de-a paisprezecea, iat-o.

— Este scrisul lui!, exclamă regele.

Şi smulse grăbit scrisoarea din mâinile lui Marion.

Apoi, întorcând-o pe toate părţile:

— Nici măcar nu i-a fost rupt sigiliul, spuse el.

— Ea vine de la cineva care este apropiat regelui şi, ştiind că voi avea, poate, onoarea supremă de a-l vedea pe rege astăzi, mi-am făcut o datorie în a preda Maiestăţii Voastre această scrisoare pe care am primit-o.

Regele o privi pe Marion cu mirare, apoi privi scrisoarea cu ciudă.

— Ah, spuse el, aş vrea să ştiu ce se află în această scrisoare.

— Există o singură cale pentru a afla, Sire, să-i desfaceţi sigiliul şi să o deschideţi.

— Dacă aş fi locotenent de poliţie, spuse Ludovic al XIII-lea, aş face asta, dar sunt rege.

Marion luă cu blândeţe scrisoarea din mâinile regelui.

— Dar, cum îmi este adresată mie, eu pot să fac asta.

Şi, după ce îi rupse sigiliul, i-o întinse lui Ludovic al XIII-lea.

Ludovic al XIII-lea avu încă o clipă de ezitare, însă, cum toate sentimentele urâte de care se lasă sfătuită o inimă pasionată avură câştig de cauză asupra acestui gest de delicateţe efemeră, el sfârşi prin a citi, cu jumătate de voce, coborând tot mai mult tonul, pe măsură ce avansa în citirea scrisorii.

Conţinutul scrisorii, trebuie s-o spunem, nu era de natură să îi redea lui Ludovic al XIII-lea buna dispoziţie şi, de altfel, dacă a apărut vreodată pe faţa lui expresia bunei dispoziţii, ea nu s-a menţinut niciodată mai mult de câteva minute.

Iată care era conţinutul scrisorii:

Frumoasă Marion,

Am douăzeci de ani. Câteva femei au avut deja bunătatea nu numai de a-mi spune că sunt un băiat drăguţ, ci şi de a face tot ceea ce trebuie pentru ca să nu mă îndoiesc de faptul că aceasta este părerea lor. În plus, sunt preferatul regelui Ludovic al XIII-lea care, aşa cărpănos cum este, tocmai mi-a făcut cadou, nu ştiu datorită cărei inspiraţii, trei mii de pistoli. Prietenul meu, Saint-Simon, mă asigură că sunteţi nu numai cea mai frumoasă, dar şi cea mai bună fată din lume. Ei bine, va trebui să „mâncăm” doar noi doi, într-o lună, cele treizeci de mii de livre, pe care imbecilul de rege mi le-a dat. Să rezervăm zece mii de livre pentru rochii şi bijuterii, zece mii de livre pentru cai şi trăsuri şi ultimele zece mii de livre pentru baluri şi jocuri de noroc. Vă convine această propunere? Spuneţi-mi „da”, iar eu voi alerga spre dumneavoastră împreună cu sacul meu de bani. Spuneţi-mi „nu” şi, cu sacul de gât, voi alerga să mă arunc în râu.

Spuneţi „da “, nu-i aşa? Căci nu veţi dori să fiţi cauza morţii unui biet băiat, care nu a comis altă crimă decât aceea de a vă iubi cu disperare, fără să fi avut onoarea de a vă vedea vreodată.

În aşteptarea serii de mâine, sacul meu şi cu mine suntem la picioarele dumneavoastră.

Al dumneavoastră devotat,
Baradas

Ludovic citise ultimele rânduri cu voce tremurătoare, încât nu s-ar fi putut desluşi ceva din ceea ce citeşte, chiar dacă ar fi vorbit destul de tare, pentru a fi auzit.

După ce citi ultimele cuvinte, braţele sale se destinseră, iar mâna care ţinea scrisoarea căzu la nivelul genunchiului.

Faţa lui păli, devenind lividă, ochii i se ridicară spre cer, pătrunşi de disperarea cea mai profundă şi, asemenea lui Cezar, care abia dacă simţise loviturile de pumnal ale celorlalţi

conjuraţi, exclamă atunci când simţi că fusese lovit de singura mână care-i era dragă: *Tu quoque Brutus?* – („Şi tu, Brutus?”) – Ludovic al XIII-lea, cu un accent jalnic, zise:

— Şi tu, Baradas!

Apoi, fără să o mai privească pe Marion Delorme, fără să mai lase impresia că-şi dă seama de prezenţa ei acolo, regele îşi aruncă mantia pe umăr, fără să o prindă în nasturi, îşi puse pălăria de fetru pe cap şi o înfundă cu palma până peste ochi, coborî scara cu paşi repezi şi se aruncă în trăsura a cărei uşă i-o deschisese un lacheu, strigând spre vizitiu:

— La Chaillot!

Cât despre Marion, care, văzându-l pe rege plecând în modul acesta foarte ciudat, alergase la fereastră şi, dând perdeaua la o parte, îl văzuse pe rege cum sare în trăsură şi, după plecarea trăsurii, rămase o clipă nemişcată, spuse, cu acel surâs răutăcios şi zeflemitor pe care numai ea îl avea:

— Hotărât lucru, cred că aş fi făcut mai bine dacă aş fi venit îmbrăcată în paj.

16
Cum s-au întâlnit Étienne Latil şi marchizul de Pisany

Am relatat deja despre retragerea cardinalului la casa sa din Chaillot, pentru a pune la dispoziţia lui Ludovic al XIII-lea casa din Place Royale, adică ministerul său.

Zvonul căderii sale în dizgraţie se răspândise cu repeziciune în întreg Parisul, iar doamna de Fargis, cu ocazia unei întâlniri pe care i-o dăduse, la hanul „La Barba Vopsită”, domnului Marillac, păstrătorul Sigiliului Statului, îi aduse acestuia la cunoştinţă vestea cea mare.

Această mare ştire depăşise repede pereţii camerei, unde fusese pronunţată prima oară, coborâse până la doamna Soleil, de la aceasta ajunsese la soţul ei şi, odată cu soţul ei, intrase în camera lui Étienne Latil, care se ridicase din pat abia de trei zile şi începea să se plimbe prin cameră, sprijinit în sabie.

Jupânul Soleil îi oferise propriul său baston, din trestie de calitate, cu măciulia din agat, ca inelul lui Mudarra bastardul[58], însă Latil refuzase, considerând nedemn pentru un luptător cu sabia să se sprijine pe altceva decât pe sabia sa.

La vestea căderii în dizgraţie a lui Richelieu, el se opri brusc, se sprijini cu ambele mâini de mânerul săbiei lungi şi, privindu-l pe jupânul Soleil în faţă, zise:

— Este adevărat ce spui?

— Adevărat ca Evanghelia.

— De la cine ai această veste?

— De la o doamnă de la Curte.

Étienne Latil cunoştea prea bine casa în care fusese obligat să locuiască din cauza accidentului suferit, încât să nu ştie că această casă primea vizitatori, cu faţa ascunsă sub mască, provenind din toate clasele sociale.

Făcu deci doi-trei paşi, cu un aer foarte gânditor şi apoi, revenind spre jupânul Soleil, zise:

— Ce crezi tu despre siguranţa personală a domnului cardinal, acum că nu mai este ministru?

Jupânul Soleil clătină din cap şi scoase un fel de mormăit:

— Cred, spuse el, că dacă nu-şi aduce gărzile cu el, nu va face rău dacă va purta, la Chaillot, pe sub pelerina episcopală,

---

[58] Titlul şi personajul unei piese a lui Lope de Vega (n.a.).

cuirasa pe care, la bătălia de la La Rochelle, a purtat-o pe deasupra.

— Crezi că ăsta este singurul pericol care îl paşte?, zise Latil.

— Cât despre mâncare, spuse Soleil, cred că nepoata lui, doamna de Combalet, va fi atât de înţeleaptă încât să îşi ia măsuri de prevedere şi să pună pe cineva să guste felurile de mâncare înaintea lui.

Apoi adăugă, cu un surâs vulgar, care îi lumină faţa lată:

— Numai că unde se va găsi o astfel de persoană?

— S-a găsit, jupâne Soleil, spuse Latil. Cheamă pentru mine o lectică.

— Cum, exclamă jupânul Soleil, veţi face imprudenţa să ieşiţi?

— Da, voi face această imprudenţă şi cum nu ascund faptul că este o nebunie ceea ce fac şi că, în situaţia în care mă aflu, o nebunie mă poate costa viaţa, vom face acum socotelile, pentru ca, în cazul în care voi da ortul popii, să nu pierzi nimic. Trei săptămâni de boală, nouă stacane de ceai, două cofe de vin şi îngrijirile asidue ale doamnei Soleil, ceea ce nu are preţ, asta face mai mult de douăzeci de pistoli?

— Remarcaţi faptul că eu nu vă cer nimic, domnule Latil, şi că onoarea de a vă fi găzduit, hrănit…

— Oh, hrănit!… Nu am fost prea dificil în privinţa asta!

— …şi de a vă fi potolit setea mi-ar fi de ajuns. Însă, dacă doriţi neapărat să-mi daţi douăzeci de pistoli, în semn de mulţumire…

— Nu îi vei refuza deloc, nu-i aşa?

— Nu v-aş aduce această insultă, să mă păzească Dumnezeu!

— Du-te să chemi pentru mine o lectică, în timp ce eu îţi voi număra cei douăzeci de pistoli.

Jupânul Soleil salută şi ieşi, apoi reveni şi, cu acea atracţie firească pe care o au hangiii faţă de bani, veni direct spre masa pe care stăteau aliniate cele două sute de livre, numără banii din ochi, cu acea siguranţă care aparţine doar celor de o anumită condiţie şi, când fu sigur că nu lipseşte nici măcar o para din cele două sute de livre, spuse:

— Lectica dumneavoastră este pregătită, stăpâne.

Latil îşi luă sabia pe care o aşezase pe masă şi o puse la loc în teacă, apoi, făcând un semn imperativ spre jupânul Soleil, acesta se apropie de el:

— Haide, dă-mi braţul, spuse el.

— Vă dau braţul, ca să ieşiţi din casa mea, dragă domnule Étienne, şi fac asta cu mult regret.

— Soleil, prietene, spuse Latil, aş regreta profund să văd cel mai mic nor de întristare pe faţa ta strălucitoare, aşa că îţi promit că, la întoarcerea mea, vei fi primul pe care îl voi vizita, mai ales dacă îmi păstrezi o stacană din acel vinişor de Coulange, ale cărui calităţi n-am avut plăcerea să le sărbătoresc decât de două zile şi pe care îl părăsesc cu regretul de a nu-l fi cunoscut mai îndeaproape.

— Am un butoi de trei sute de stacane, domnule Latil. Vi-l păstrez.

— Cu trei stacane pe zi, va ajunge pentru trei luni. Poţi fi sigur că mă vei avea în pensiune la tine timp de trei luni, jupâne Soleil, numai să-mi permită mijloacele financiare.

— Bine, atunci vă vom acorda un credit. Un om care are prieteni ca domnul de Moret, domnul de Montmorency, domnul de Richelieu, adică un fiu de rege, un prinţ, un cardinal…

Latil clătină din cap.

— Un bun fermier general ar fi mai puţin onorabil, dar mai sigur, dragul meu Soleil, spuse emfatic Latil, punând un picior în lectică.

— Unde să le spun purtătorilor lecticii să vă conducă, dragă oaspete?

— La palatul ducelui de Montmorency, unde am mai întâi de îndeplinit o datorie şi apoi la Chaillot.

— La palatul Monseniorului duce de Montmorency!, strigă Soleil, astfel încât comanda sa să fie auzită în tot cartierul, de pe strada Blancs-Manteaux până pe strada Sainte-Croix-de-la-Bretonnerie.

Purtătorii lecticii nu aşteptară să li se spună de două ori şi porniră cu pas întins şi elastic, urmând recomandarea pe care o primiseră de la jupânul Soleil, de a-l menaja pe client, care abia ieşise dintr-o boală lungă şi chinuitoare.

Se opriră la poarta ducelui. Elveţianul care păzea poarta, îmbrăcat în costum de paradă, cu bastonul în mână, stătea în picioare, în pragul porţii.

Latil îi făcu semn să vină până la el. Elveţianul se apropie.

— Prietene, îi spuse el, iată o jumătate de pistol şi fă-mi plăcerea de a-mi răspunde.

Elveţianul îşi puse pălăria în mână, acesta fiind modul său de-a răspunde.

— Sunt un gentilom rănit, căruia domnul conte de Moret i-a făcut onoarea de a veni să-l viziteze în timpul bolii sale şi pe care l-a pus să-i promită că-i va face o vizită de îndată ce va putea să se ţină pe picioare. Astăzi am ieşit pentru prima oară şi îmi ţin promisiunea. Aş putea avea onoarea de-a fi primit de domnul conte?

— Domnul conte de Moret, spuse elveţianul, a părăsit palatul de cinci zile şi nimeni nu ştie unde se află.

— Nici chiar Monseniorul?

— Monseniorul plecase în ajun cu treburi legate de funcţia sa de guvernator al Languedocului.

— Am ghinion, însă mi-am ţinut promisiunea făcută domnului conte. Este tot ce i se poate cere unui om de onoare.

— Acum, spuse elveţianul, domnul conte de Moret, părăsind hotelul, a transmis prin pajul său Galaor, care îl însoţeşte, o recomandare care ar putea să o privească pe Senioria Voastră şi pe care pajul Galaor a revenit în mod special ca să o reamintească o dată.

— Ce fel de recomandare?

— El a ordonat ca, în cazul în care se prezintă la hotel un gentilom pe numele său Étienne Latil, să i se ofere masă şi casă şi să fie tratat ca un om de încredere al lui şi ataşat acestei Case.

Latil îşi scoase pălăria în onoarea domnului de Moret, care nu era de faţă.

— Domnul conte de Moret, spuse el, a procedat ca un fiu demn de tatăl lui, regele Henric al IV-lea. Într-adevăr, eu sunt acel gentilom şi voi avea onoarea ca, la întoarcerea sa, să-i prezint mulţumirile mele şi să mă pun în serviciul său. Poftim, prietene, o altă jumătate de pistol, pentru plăcerea pe care mi-o faceţi, anunţându-mă că domnul conte de Moret a binevoit să se gândească la mine.

Se adresă apoi purtătorilor lecticii, spunând:

— La Chaillot, la palatul domnului cardinal.

Purtătorii lecticii îşi reluară locurile în faţa şi în spatele lecticii, o ridicară şi porniră la drum cu acelaşi pas, o luară pe strada Simon-le-Franc, pe strada Maubué şi pe strada Troussevache,

pentru ca apoi, prin strada de la Ferronnerie, să ajungă pe strada Saint-Honoré.

Întâmplarea făcea ca, exact în momentul în care Latil, aflat la poarta palatului Montmorency, le spunea purtătorilor lecticii: „La Chaillot!”, marchizul de Pisany – pe care evenimentele importante pe care le-am povestit ne-au obligat să-l pierdem din vedere – se refăcuse destul de bine după lovitura de sabie pe care i-o dăduse Souscarrières, pentru ca să iasă pentru prima oară după boală, şi care considerase că această primă ieşire trebuia s-o facă pentru a merge să-şi ceară scuze în faţa contelui de Moret, urca, la rândul său, într-o lectică şi, după ce le recomandase purtătorilor acesteia să meargă cu grija care i se cuvine unui bolnav, tocmai îşi încheia recomandarea cu cuvintele: „La palatul Montmorency!”.

Purtătorii lecticii, care plecaseră din faţa palatului Rambouillet, coborâră în mod firesc pe strada Saint-Thomas-du-Louvre şi o luară pe strada Saint-Honoré, pe care urcară apoi, pentru a ajunge pe strada de la Ferronnerie.

Această dublă manevră, care avusese loc în acelaşi timp, avu drept rezultat faptul că cele două lectici se întâlniră faţă-n faţă, în dreptul străzii l’Arbre-Sec, însă marchizul de Pisany, preocupat de modul în care îi va prezenta contelui de Moret, despre care nu ştia că este absent, un compliment destul de complicat, nu îl recunoscu pe Étienne Latil, în timp ce Étienne Latil, care nu era preocupat de nimic, îl recunoscu pe marchizul de Pisany.

Se poate ghici ce efect a avut această apariţie neaşteptată asupra irascibilului spadasin.

Acesta scoase un strigăt, la auzul căruia purtătorii lecticii se opriră brusc, apoi, scoţându-şi capul pe geamul deschis, strigă:

— Ei, domnule cocoşat!

Poate că ar fi fost mai inteligent din partea domnului de Pisany să nu arate că ştie cui i se adresează această interpelare, însă era atât de conştient de cocoaşa sa, încât primul său gest a fost să scoată, la rândul său, capul pe portiera lecticii, pentru a vedea cine i se adresează în felul acesta, făcând aluzie directă la infirmitatea sa, în loc să îl cheme cu titlul de marchiz.

— Ce doriţi?, zise marchizul, făcând la rândul său semn purtătorilor lecticii să se oprească.

— Doresc să binevoiţi a mă aştepta o clipă. Trebuie să reglez un cont mai vechi cu dumneata, răspunse Latil.

Apoi le spuse purtătorilor lecticii sale:

— Repede, duceţi-mi lectica lângă cea a acelui gentilom şi aveţi grijă ca portierele să fie exact una lângă alta.

Purtătorii se întoarseră şi transportară lectica în care se afla Latil până la locul indicat.

— Este bine aici, domnule?, spuseră ei.

— E perfect, răspunse Latil. Ah!

Această exclamare fu smulsă de bucuria de a se afla faţă în faţă cu marchizul necunoscut, al cărui titlu era singurul indiciu ce-i fusese dezvăluit datorită inelului pe care i-l arătase.

La rândul său, Pisany tocmai îl recunoscuse pe Latil.

— Înainte!, le strigă el purtătorilor lecticii. Nu am treabă cu acest om.

— Da, însă, din nefericire, acest om are treabă cu dumneata, drăguţul meu. Voi, ceilalţi, nu faceţi nici-o mişcare, le strigă el purtătorilor lecticii adverse, care dădeau impresia că voiau să dea curs ordinului primit mai înainte. Nu vă mişcaţi, sau pe toţi sfinţii, cum spunea Henric al IV-lea, vă tai urechile!

Purtătorii, care ridicaseră deja lectica, o puseră la loc pe caldarâm.

Trecătorii, atraşi de zarva iscată, începură să se adune în jurul celor două lectici.

— Iar eu, dacă nu mergeţi mai departe, îi pun pe oamenii mei să vă dea câteva lovituri de baston!

Purtătorii marchizului clătinară din cap.

— Preferăm să fim bătuţi decât să ni se taie urechile.

Apoi, scoţând din cadrul pe care era montată lectica tijele de metal prin care treceau mânerele, spuseră:

— De altfel, dacă vin oamenii dumneavoastră să ne bată cu bastoanele, avem cu ce să ne apărăm.

— Bravo, prieteni, spuse Latil, văzând că şansa este de partea lui. Iată patru pistoli, ca să beţi în sănătatea mea. Pot să vă spun numele meu, mă numesc Étienne Latil, în timp ce-l somez pe marchizul vostru să-şi spună şi el numele.

— Ah, mizerabile!, exclamă Pisany. Nu ţi-au fost de ajuns cele două lovituri de sabie pe care ţi le-am dat?

— Nu numai că mi-au fost de ajuns, ci chiar mi-au prisosit. De aceea, ţin neapărat să vă înapoiez o lovitură.

— Profiţi de faptul că nu pot încă să mă ţin pe picioare.

— Ei, chiar aşa?, spuse Latil, atunci partida este egală. Ne vom bate stând jos. În gardă, marchize. Ah, nu le aveţi cu dumneavoastră pe cele trei gărzi de corp, iar eu vă desfid să mai ordonaţi să mi se dea lovituri de sabie pe la spate.

Apoi, Latil îşi scoase sabia şi îi ridică vârful până la înălţimea ochilor adversarului său.

Nu se mai putea face nici un pas înapoi. Un cerc imens de spectatori se formase în jurul celor două lectici. De altfel, aşa cum am spus deja, marchizul de Pisany era un om curajos, îşi scoase la rândul său sabia şi, fără să poată fi văzuţi, nici unul, nici celălalt dintre cei doi luptători, portierele deschise fiind singura cale de comunicare între cele două lectici, se văzu doar cum cele două lame de săbii treceau pe rând prin portiera celeilalte lectici, încrucişându-se şi, după toate regulile artei, atacând cu fente, parând şi pătrunzând cu mişcări pline de furie, când pe una dintre portiere, când pe cealaltă.

În sfârşit, după o luptă care dură aproape cinci minute, spre amuzamentul spectatorilor, un strigăt, sau mai degrabă un blestem, se auzi din una dintre lectici.

Latil tocmai îi ţintuise braţul adversarului său de carcasa lecticii.

— Poftim, spuse Étienne, luaţi-o doar ca pe un acont, frumosul meu marchiz, şi nu uitaţi că, de fiecare dată când vă voi întâlni, vă voi face la fel.

Oamenii din popor au o mare predilecţie pentru învingători, mai ales atunci când aceştia sunt frumoşi şi generoşi. Latil arăta bine şi dăduse dovadă de generozitate, aruncând patru pistoli pe caldarâm.

Marchizul de Pisany era cel învins şi urât şi nu scosese nici un pistol la vedere.

Dacă ar fi apelat la dreptatea făcută de cei care asistaseră la luptă, aceasta nu ar fi fost cu siguranţă în favoarea sa.

Luă rapid o hotărâre:

— La palatul Rambouillet, spuse Pisany.

— La Chaillot, spuse Latil.

17
Cardinalul la Chaillot

Ajuns la Chaillot, cardinalul se aflase aproape în aceeaşi situaţie ca Atlas, care, obosit să tot poarte pământul în spate, îl puse pentru câteva clipe pe umerii prietenului său Hercule.

Respiră adânc.

— Ah, şopti el, deci voi putea face versuri după voie!

Şi, într-adevăr, Chaillot era refugiul unde cardinalul se odihnea, uitând de politică şi, nu vom spune compunând poezii, ci făcând versuri.

Un cabinet situat la parter şi a cărui poartă se deschidea într-o grădină minunată, pe o alee de tei, care dădeau o umbră răcoroasă, chiar şi în zilele cele mai călduroase din timpul verii, era sanctuarul unde se refugia de obicei, o zi sau două pe lună.

De data aceasta, venea să găsească aici odihnă şi uitare, pentru cât timp? Nu avea nici cea mai vagă idee.

Atunci când a pus piciorul în această oază plină de poezie, primul său gând fusese să trimită după colaboratorii săi obişnuiţi, cărora, asemenea unui general de armată, le distribuia sarcinile în această mare bătălie a gândirii, care în Spania se afla în plină activitate, în Italia era aproape pe moarte, în Anglia tocmai se stinsese, odată cu Shakespeare, iar în Franţa se afla abia la început, odată cu Rotrou şi Corneille.

Apoi, după ce reflectase îndelung, se gândi că, aici, în casa de la Chaillot, nu mai este ministrul puternic care distribuie recompense, ci un simplu particular, care mai are, în plus, şi dezavantajul de a fi foarte compromiţător pentru prietenii săi. Se hotărî deci să aştepte ca vechii prieteni să vină la el, dar să vină fără să fie chemaţi.

Scoase, deci, dintr-un dosar planul unei noi tragedii, *Mirame*, care nu era altceva decât o răzbunare împotriva reginei domnitoare, împreună cu scenele pe care le schiţase deja.

Cardinalul de Richelieu, care ajunsese deja un catolic destul de puţin fervent, nu rămăsese nici un creştin destul de bun, pentru a uita injuriile care îi fuseseră aduse. Rănit profund de această intrigă misterioasă şi invizibilă, care tocmai îl răsturnase de la putere, printre ai cărei iniţiatori cei mai activi credea că se află regina Anna, se consola la ideea de a-i întoarce răul pe care aceasta i-l făcuse.

Autorul este cum nu se poate mai dezolat că trebuie să dezvăluie slăbiciunile secrete ale marelui ministru, însă sarcina pe care şi-a luat-o este aceea de a fi istoricul său, şi nu elogiatorul său.

Primul semn de simpatie îl primi de acolo de unde se aştepta cel mai puţin. Guillemot, valetul său, îl anunţă că se oprise în faţa porţii o lectică şi un bărbat, care părea că nu este încă refăcut total după o boală, sau după o rană foarte gravă, coborâse din lectică, sprijinindu-se de ziduri, se oprise în anticameră şi se aşezase pe o bancă, spunând:

— Locul meu este aici.

Purtătorii lecticii, care fuseseră plătiţi, plecaseră la fel de rapid cum sosiră.

Acest bărbat, care purta o pălărie de fetru puţin cam turtită, era înfăşurat într-o mantie de culoarea tutunului de Spania şi avea un costum care se apropia mai mult de cel al unui militar decât al unui civil, iar de-a curmezişul pieptului purta o sabie, care nu avea asemănare decât cu cele din desenele lui Callot, care începuseră să fie la modă.

Valetul îi ceruse să-i spună pe cine trebuie să anunţe domnului cardinal. El răspunsese:

— Eu nu sunt nimic, nu anunţaţi pe nimeni.

Fusese întrebat ce venise să facă acolo şi el spusese simplu:

— Domnul cardinal nu mai are gărzi de corp, am venit să veghez asupra siguranţei lui.

Acest lucru i s-a părut destul de bizar lui Guillemot, încât crezu de cuviinţă să o informeze pe doamna de Combalet, pentru a-l anunţa pe domnul cardinal.

Cinci minute mai târziu, uşa se deschidea şi Étienne Latil apărea în prag, palid, având nevoie să se sprijine de cadrul uşii, pentru ca să poată rămâne în picioare, cu pălăria în mâna dreaptă şi cu mâna stângă pe mânerul săbiei.

Cu abilitatea sa de fizionomist, cu excelenta sa memorie a figurilor, Richelieu nu avu nevoie decât să-i arunce o singură privire pentru a-l recunoaşte:

— Ah, dumneata eşti, dragul meu Latil?

— Eu însumi, Eminenţa Voastră.

— Vă simţiţi mai bine, după cât se pare?

— Da, Monseniore, şi profit de convalescenţa mea pentru a veni să-mi ofer serviciile Eminenţei Voastre.

— Mulţumesc, mulţumesc, spuse cardinalul râzând, nu am pe nimeni de care să vreau să mă descotorosesc.

— Este posibil, spuse Latil, însă nu există oare oameni care ar vrea să se descotorosească de dumneavoastră?

— Ah, asta este mai mult decât posibil, spuse cardinalul.

În acel moment, doamna de Combalet intră pe o uşă laterală şi privirea sa neliniştită se plimbă de la unchiul său la aventurierul necunoscut.

— Ia te uită, Marie, îi spuse cardinalul, să-i fii recunoscătoare, ca şi mine, acestui brav băiat, primul care vine să-mi ofere serviciile sale după căderea mea în dizgraţie.

— Nu voi fi ultimul, spuse Latil. Doar că nu mă voi supăra că mi-am luat rând înaintea celorlalţi.

— Unchiule, spuse doamna Combalet, cu acea privire rapidă şi plină de compasiune, care nu aparţine decât femeilor, domnul este foarte palid şi îmi pare foarte slăbit.

— Meritul său este cu atât mai mare. Ştiu de la medicul meu, care îl consultă din când în când, că doar de opt zile se află în afară de orice pericol şi doar de trei zile s-a ridicat din pat. Meritul său este cu atât mai mare, aşa cum spuneam, pentru că s-a deranjat pentru mine.

— Ah, spuse doamna de Combalet, nu este domnul care a fost la un pas să fie omorât într-o încăierare la banul „La Barba Vopsită”?

— Sunteţi foarte amabilă, frumoasa mea doamnă, era vorba, pur şi simplu, de o capcană, însă tocmai am dat de acel blestemat de cocoşat şi l-am trimis înapoi acasă, cu o frumoasă lovitură de sabie care i-a străpuns braţul.

— Marchizul de Pisany?, exclamă doamna de Combalet. Nefericitul nu are noroc. Acum opt zile se mai afla încă la pat în urma rănii pe care a primit-o, chiar în seara în care dumneata era gata să fii asasinat.

— Marchizul de Pisany?, se miră Latil. Nu mă supăr că i-am aflat numele. De aceea le-a spus purtătorilor lecticii: „La palatul Rambouillet!”, în timp ce eu spuneam celor care îmi transportau lectica: „La Chaillot!”. Palatul Rambouillet – îmi voi aminti această adresă.

— Dar cum de v-aţi duelat, întrebă cardinalul, când amândoi abia dacă vă ţineţi pe picioare?

— Ne-am duelat fiecare stând în lectica lui, Monseniore. Este foarte comod atunci când abia te-ai sculat după o boală.

— Şi dumneata vii să-mi spui asta mie, după decretele pe care le-am dat cu privire la dueluri! Este adevărat, adăugă cardinalul, că nu mai sunt ministru şi că, nemaifiind ministru, această reglementare privind situaţia duelurilor va avea aceeaşi soartă ca şi toate celelalte pe care am încercat să le fac, într-un an, au dispărut!…

Cardinalul scoase un suspin, care dovedea că nu este deloc atât de detaşat de lucrurile de pe această lume, precum ar fi vrut să dea impresia.

— Însă aţi spus, dragă unchiule, zise doamna de Combalet, că domnul Latil – că Latil e numele dumneavoastră, cred – a venit să vă ofere serviciile sale. Despre ce fel de servicii este vorba?

Latil îşi arătă sabia.

— Servicii în acelaşi timp şi ofensive, şi defensive, spuse el. Domnul cardinal nu mai are căpitan de gardă, nici gărzi de corp. Îi voi servi eu şi de căpitan de gardă, şi de gardă de corp.

— Cum, nu mai există căpitan de gardă!, spuse o voce feminină din spatele lui Latil. Îmi pare că-l mai are pe Cavois al său, care este şi Cavois al meu!

— Ah, cunosc vocea aceasta, mi se pare, spuse cardinalul. Veniţi aici, dragă doamnă Cavois, veniţi.

O femeie sprintenă şi graţioasă, chiar dacă apropiindu-se de treizeci de ani şi formele sale iniţiale începeau să dispară sub un început de îngrăşare, se strecură cu repeziciune între Latil şi catul uşii, opus celui de care se sprijinea Latil, şi se află în faţa cardinalului şi a doamnei de Combalet.

— Ah, spuse ea frecându-şi mâinile, iată-vă deci eliberat de acel cumplit minister şi de toate necazurile pe care ni le provoca!

— Cum adică ni le provoca?, spuse cardinalul. Ministerul meu vă provoca deci necazuri şi dumneavoastră, dragă doamnă?

— Cred şi eu! Nu dormeam nici zi, nici noapte. Mă temeam mereu pentru Eminenţa Voastră să nu păţiţi cine ştie ce nenorocire, în care să fie amestecat şi Cavois al meu. Ziua tresăream la fiecare zgomot. Noaptea mă trezeam brusc, în toiul nopţii. Nici nu aveţi idee ce coşmaruri are o femeie atunci când doarme singură.

— Dar domnul Cavois?, zise doamna de Combalet râzând.

— Vă referiţi la cel care doarme cu mine, nu-i aşa? Sărmanul Cavois! Mulţumesc lui Dumnezeu, nu bunăvoinţa este cea care-i lipseşte. Am avut zece copii în nouă ani, ceea ce este o dovadă că nu leneveşte prea mult, dar cu cât timpul trecea, cu atât mergea mai prost. Domnul cardinal îl luase la asediul oraşului La Rochelle, unde a rămas opt luni! Noroc că eram însărcinată, când a plecat, aşa că nu a fost timp pierdut. Însă domnul cardinal urma să-l ia cu el în Italia, dragă doamnă. Înţelegeţi acum? Şi Dumnezeu ştie pentru câtă vreme! Însă atât m-am rugat la Dumnezeu, încât cred că a făcut un miracol în favoarea mea şi, datorită rugăciunilor mele, domnul cardinal şi-a pierdut funcţia.

— Mulţumesc, doamnă, spuse cardinalul râzând.

— Da, mulţumesc, spuse doamna de Combalet. Este o mare favoare, într-adevăr, pe care ne-o face Dumnezeu, dragă doamnă Cavois, aceea de a vi-l înapoia pe soţul dumneavoastră, şi mie pe unchiul meu.

— Oh, spuse doamna Cavois, un soţ şi un unchi nu înseamnă acelaşi lucru!

— Dar dacă Cavois nu va mai veni cu mine, spuse cardinalul, îl va urma pe rege!

— Unde? Unde?, zise doamna Cavois.

— În Italia, bineînţeles!

— Adică va merge în Italia! Nu-l cunoaşteţi încă, domnule cardinal. El, să mă părăsească? El, să se despartă de soţioara lui? Niciodată!

— Dar vă părăsea, se despărţea de dumneavoastră pentru mine?

— Pentru dumneavoastră, da. Deoarece nu ştiu ce i-aţi făcut, dar parcă l-aţi vrăjit. Nu are el un caracter prea puternic, bietul om, şi dacă nu m-ar fi avut pe mine ca să conduc casa şi să cresc copiii, nu ştiu cum s-ar fi descurcat. Dar să se despartă de soţia lui pentru altcineva decât dumneavoastră? Să-l supere pe Dumnezeu, culcându-se cu soţia lui o dată, aşa, din întâmplare? Niciodată!

— Dar datoriile funcţiei sale?

— Care funcţie?

— Plecând din serviciul meu, Cavois trece în serviciul regelui.

— Bun! Luaţi seama! părăsind serviciul dumneavoastră, Cavois trece în serviciul meu. Monseniore. Cavois trece în

serviciul meu. Sper că la ora aceasta şi-a comunicat deja demisia Maiestăţii Sale.

— V-a spus el că va face asta?, rosti doamna de Combalet.

— Am nevoie oare să îmi spună ce va face? Oare nu ştiu asta dinainte? Oare nu văd totul prin el, ca printr-o sticlă? Când vă spun că la ora asta a făcut-o deja, aşa este, ce mai!

— Dar, draga mea doamnă Cavois, spuse cardinalul, postul de căpitan de gardă era plătit cu şase mii de livre pe an. În căsnicia dumneavoastră, veţi simţi lipsa acestor şase mii de livre şi, ca simplă persoană particulară, eu nu pot să-mi permit un căpitan de gardă cu un salariu de şase mii de livre pe an. Gândiţi-vă la cei opt copii pe care îi aveţi.

— Oare nu aţi avut grijă dumneavoastră de asta? Dar „privilegiul de a sta pe scaun”, care valorează cel puţin douăsprezece mii de livre pe an, oare nu este preferabil faţă de un post pe care regele îl dă şi îl ia înapoi după cum i se năzare? Copiii noştri, mulţumesc lui Dumnezeu, sunt mari şi graşi şi veţi vedea imediat dacă suferă. Intraţi, copilaşi, intraţi toţi!

— Cum, copiii dumneavoastră sunt aici?

— În afară de cel mic, care a venit pe lume în timpul asediului oraşului La Rochelle şi care este cu doica, fiindcă nu are încă cinci luni. Însă i-a dat procură să-l reprezinte celui care creşte în burtă.

— Cum, sunteţi deja însărcinată, dragă doamnă Cavois?

— Frumoasă minune! Soţul meu s-a întors acasă de aproape o lună. Intraţi toţi! Intraţi toţi! Domnul cardinal ne dă voie.

— Da, vă dau voie, dar, în acelaşi timp, îi dau voie, sau mai degrabă îi ordon lui Latil să se aşeze. Luaţi un fotoliu şi aşezaţi-vă, Latil.

Latil nu răspunse, dar se conformă. Dacă ar mai fi stat un minut în picioare, i s-ar fi făcut rău.

În acest timp, toată progenitura soţilor Cavois defila în ordinea înălţimii, cel mai mare în frunte, un băiat frumos de nouă ani, apoi o fată, apoi încă un băiat, apoi încă o fată, până la ultimul, care era un copil de doi ani.

Aşezaţi în rând în faţa cardinalului, dădeau impresia unor tuburi de nai, instrument la care cânta zeul pan.

— Acum, spuse doamna Cavois, iată omul căruia îi datorăm totul, voi, tatăl vostru şi cu mine. Aşezaţi-vă în genunchi în faţa lui, pentru a-i mulţumi.

— Doamnă Cavois, doamnă Cavois! Nu te aşezi în genunchi decât în faţa lui Dumnezeu.

— Şi în faţa celor care îl reprezintă. De altfel, eu sunt cea care dau ordine copiilor mei. În genunchi, copii!

Copiii ascultară.

— Acum, ia să vedem, spuse doamna Cavois, adresându-se celui mai mare. Armand, repetă în faţa domnului cardinal rugăciunea care ai învăţat-o de la mine şi pe care o spui în fiecare seară şi în fiecare dimineaţă.

— Doamne Dumnezeul meu, spuse copilul, dă-i sănătate tatălui meu, mamei mele, fraţilor şi surorilor mele şi fă ca Eminenţa Sa cardinalul, căruia îi datorăm totul şi căruia te rugăm să îi faci numai bine, să-şi piardă ministerul, pentru ca tata să poată veni în fiecare seară acasă.

— Amin!, răspunseră în cor toţi ceilalţi copii.

— Ei bine, spuse cardinalul râzând, nu mă miră faptul că o rugăciune spusă din tot sufletul şi într-o asemenea formaţie a fost îndeplinită.

— Şi acum, spuse doamna Cavois, pentru că i-am spus Monseniorului ceea ce aveam să-i spunem, ridicaţi-vă şi să plecăm.

Copiii se ridicară, în aceeaşi formaţie, cum îngenuncheaseră.

— Ei, ce spuneţi, zise doamna Cavois, cum mă ascultă!

— Doamnă Cavois, spuse cardinalul, dacă mă întorc vreodată la minister, voi dispune să fiţi numită căpitan instructor de trupe al Maiestăţii Sale.

— Să ne ferească Dumnezeu, Monseniore!

Doamna de Combalet îi îmbrăţişă pe copii, iar mama îi ajută să intre pe rând, doi câte doi, în cele trei lectici, care aşteptau la poartă, apoi urcă şi ea în a patra, cu cel mai mic dintre copii.

Cardinalul îi urmări cu privirea, cu oarecare înduioşare.

— Monseniore, spuse Latil, ridicându-se din fotoliu, nu mai aveţi nevoie de mine ca spadasin, deoarece îl aveţi pe domnul Cavois, care v-a rămas credincios după căderea în dizgraţie, însă nu numai de loviturile de sabie trebuie să vă temeţi. Inamica dumneavoastră se numeşte Médicis.

— Da, nu-i aşa? Deci, asta este şi părerea dumneavoastră, spuse doamna de Combalet revenind în încăpere. Otrava…

— Aveţi nevoie de o persoană devotată, care să guste înaintea dumneavoastră tot ceea ceva bea şi va mânca Eminenţa Voastră. Mă ofer s-o fac eu.

— Pentru asta, dragul meu domn Latil, spuse doamna de Combalet surâzând, aţi venit prea târziu. S-a oferit deja cineva.

— Care a fost acceptat?

— Cel puţin, aşa sper, spuse doamna de Combalet privind cu tandreţe spre unchiul său.

— Şi cine este acea persoană?, zise Latil.

— Eu, spuse doamna de Combalet.

— Atunci, spuse Latil, nu mai este nevoie de mine aici. Adio, Monseniore!

— Ce faceţi?, spuse cardinalul.

— Plec. Aveţi un căpitan de gardă, aveţi un degustător, în ce calitate aş mai rămâne la Eminenţa Voastră?

— În calitate de prieten. Étienne Latil, o inimă ca a dumneavoastră este ceva rar şi, dacă tot am găsit-o, nu vreau să o pierd.

Apoi, întorcându-se spre doamna de Combalet:

— Draga mea Marie, spuse el, ţi-l încredinţez ţie, trup şi suflet, pe prietenul meu Latil. Dacă nu găsesc la ora asta ocazia de a-i da vreo ocupaţie, după meritele sale, poate se va prezenta mai târziu această ocazie. Să mergem, presupunând că şi prietenii mei în ale literaturii îmi sunt, la rândul lor, la fel de credincioşi ca şi căpitanul meu de gardă şi locotenentul meu, trebuie să le pregătesc de lucru pentru mâine.

— Domnul Jean Rotrou, anunţă vocea lui Guillemot.

— Vedeţi, îi spuse cardinalul doamnei de Combalet şi lui Latil. Iată deja unul care nu se lasă aşteptat.

— Dumnezeule, spuse Latil, ar fi trebuit ca tatăl meu să mă pună să învăţ poezia!

18
Mirame

Rotrou nu venise singur. Cardinalul îl privi cu vie curiozitate pe acest prieten care venea în urma lui, cu pălăria în mână, adoptând o poziţie înclinată, care indica însă admiraţia, nu servilismul.

— Dumneata eşti, Rotrou, spuse cardinalul, ţinându-i mâna în mâna sa. Nu vă voi ascunde faptul că, într-adevăr, contam pe fidelitatea confraţilor mei, poeţii, înainte de a conta pe cea a tuturor celorlalţi. Sunt fericit că dumneata eşti cel mai credincios dintre toţi cei care îmi sunt credincioşi.

— Dacă aş fi putut să prevăd ceea ce vi se întâmplă. Monseniore, m-aţi fi găsit aici şi eu aş fi fost cel care i-ar fi deschis ilustrului căzut în dizgraţie porţile refugiului său. Ah, continuă Rotrou frecându-şi mâinile, deci vom lucra. Este atât de frumos să faci versuri!

— Este şi părerea acestui tânăr?, zise Richelieu privindu-l pe însoţitorul lui Rotrou.

— Până într-atât e de aceeaşi părere cu mine. Monseniore, încât el este cel care a alergat să-mi anunţe această veste, pe care tocmai o aflase acasă la doamna de Rambouillet şi care m-a rugat, din moment ce Eminenţa Voastră nu mai este ministru, să nu mai pierd nici un minut pentru a vi-l prezenta. Speră că, acum, când problemele de stat nu vă mai ocupă atât de mult timp, veţi găsi răgazul necesar pentru a merge să vedeţi comedia lui, care se va juca la palatul Bourgogne.

Această propunere care, fiind făcută cardinalului, ar putea fi ciudată în zilele noastre, la acea vreme nu avea nimic ieşit din comun şi nu îl deranjă absolut deloc pe Richelieu.

— Şi care este piesa pe care ne-o vor juca domnii comedieni?, zise cardinalul.

— Răspunde chiar tu, spuse Rotrou.

— Mélite, Monseniore, răspunse timid tânărul îmbrăcat în negru.

— Ah, dacă am memorie bună, spuse Richelieu, dumneata eşti acel domn Corneille, despre care prietenul dumitale Rotrou pretinde că sunteţi destinat să ne puneţi pe toţi în umbră, chiar şi pe el, împreună cu toţi ceilalţi.

— Prietenia este indulgentă, Monseniore, iar compatriotul meu Rotrou este pentru mine mai mult decât un prieten, este un frate.

— Îmi place să văd astfel de prietenii între poeţi, care erau cântate, în Antichitate, între războinici, dar niciodată între poeţi.

Apoi, întorcându-se spre Corneille:

— Sunteţi ambiţios, tinere?

— Da, Monseniore. Am, mai ales, o ambiţie care, dacă s-ar îndeplini, aş fi copleşit de fericire.

— Care?

— Întrebaţi-l pe prietenul meu Rotrou.

— Deci un ambiţios timid!, spuse cardinalul.

— Mai mult decât atât. Monseniore, modest.

— Şi această ambiţie, întrebă cardinalul, pot să o realizez?

— Da, Monseniore, cu un singur cuvânt, spuse Corneille.

— Atunci, spuneţi-o. Niciodată nu am fost mai dispus să realizez ambiţiile celorlalţi decât acum, de când am văzut deşertăciunea propriilor mele ambiţii.

— Monseniore, ambiţia de care e stăpânit prietenul meu Corneille este aceea de a avea onoarea să fie primit în rândul colaboratorilor dumneavoastră. Dacă Eminenţa Voastră ar fi rămas ministru, el ar fi aşteptat succesul comediei sale, pentru a cere să vă fie prezentat, însă, din moment ce aţi redevenit doar un mare om, care are timp din belşug, el a spus: „Jean, prietene. Monseniorul cardinal se va pune pe treabă, să ne grăbim, sau voi găsi locul ocupat”.

— Locul nu este ocupat, domnule Corneille, răspunse cardinalul, şi este al dumneavoastră. Veţi lua masa de seară cu mine, domnilor, şi dacă, între timp, mai sosesc şi ceilalţi tovarăşi ai noştri, vă voi distribui chiar în seara aceasta planul unei noi tragedii, pentru care am schiţat deja câteva scene.

Cardinalul nu se înşela făcând aceste supoziţii, iar seara, la aceeaşi masă, erau strânşi laolaltă cei care, de atunci, au fost numiţi „cei cinci autori”, adică: Bois-Robert, Colletet, L’Estoile, Rotrou şi Corneille.

În timpul mesei, Richelieu făcu onorurile în faţa oaspeţilor săi, cu cordialitatea unui confrate. Apoi, odată cina terminată, trecură cu toţii în cabinetul de lucru, unde Richelieu, arzând de nerăbdare să le împărtăşească şi colaboratorilor săi entuziasmul propriu pe care i-l trezea subiectul la care dorea să-i antreneze,

se grăbi să scoată din birou un mic caiet pe care era scris, cu litere mari:

MIRAME

— Domnilor, spuse cardinalul, din tot ceea ce am întreprins până acum, aceasta este opera mea preferată. Numele pe care l-aţi citit deja cu toţii, *Mirame*[59], nu vă spune nimic, deoarece numele, ca şi piesa, este inventat în totalitate. Numai că, având în vedere că nu îi este dat omului să inventeze, ci doar să reproducă unele idei generale şi fapte întâmplate, variind forma sub care le reproduce, în funcţie de gradul de imaginaţie al poetului, veţi recunoaşte, probabil, sub unele nume inventate, numele reale şi, în unele locuri imaginare, veţi regăsi locuri reale. Nu vă împiedic deloc să faceţi, chiar cu voce tare, comentariile pe care veţi binevoi să le faceţi.

Auditorii se înclinară. Numai Corneille se uită spre Rotrou, ca un om care vrea să spună: „Nu înţeleg absolut nimic, însă mă bazez pe tine să-mi explici ce înseamnă asta”. Rotrou îi răspunse, printr-un gest, că va primi toate explicaţiile pe care le-ar putea considera necesare.

Richelieu le lăsă celor doi tineri răgazul să schimbe între ei aceste replici fără cuvinte şi reluă:

— Presupun că un rege al Bithaniei – de exemplu – se află în rivalitate cu regele Colchosului. Regele Bithaniei are o fată, al cărei nume este Mirame, iar aceasta are o confidentă, pe nume Almira şi o servitoare numită Alcine. La rândul său, regele Colchosului, aflat în război cu regele Bithaniei, are un favorit foarte seducător, foarte amabil, foarte elegant. Dacă vom căuta bine, vom găsi cu siguranţă, într-una dintre ţările vecine ale Franţei, un tip echivalent cu cel al lui Arimant.

— Ducele de Buckingham, spuse Bois-Robert.

— Exact, răspunse Richelieu.

---

[59] Dumas, din nevoi dictate de povestirea sa, anticipează cu 13 ani cronologia reală a faptelor. Tragicomedia „Mirame” a fost scrisă în anul 1641. De asemenea, Dumas atribuie redactarea acestei piese grupului „celor cinci autori”, pe când, în realitate, piesa a fost scrisă doar de Jean Desmarets de Saint-Sorlin, urmând indicaţiile lui Richelieu şi utilizând pasaje redactate chiar de acesta. Pentru a se pune în scenă această piesă, Richelieu a dispus construirea, cu mari cheltuieli, a unei săli de spectacol în Palais Cardinal (actualul Palais Royal). Prima reprezentaţie, la care a asistat regina Anna de Austria, a fost un eşec total.

Rotrou împinse cu genunchiul pe Corneille, care făcu ochii mari, dar asta nu-l ajută să înţeleagă mai mult decât înţelesese până atunci, cu toate că acest nume de Buckingham adusese puţină lumină în toată povestea.

— Azamor, regele Phrygiei, aliat cu regele Bithaniei, este nu numai îndrăgostit, ci şi logodit cu Mirame.

— Care nu-l iubeşte, spuse Bois-Robert, deoarece îl iubeşte pe Arimant.

— Ai ghicit foarte bine, Bois-Robert, spuse Richelieu râzând. Vedeţi care este situaţia, nu-i aşa, domnilor?

— Este foarte simplu, spuse Colletet. Mirame îl iubeşte pe duşmanul tatălui său şi îl trădează pe tatăl său pentru amant.

Rotrou îi mai dădu o lovitură cu genunchiul lui Corneille.

Acesta înţelegea din ce în ce mai puţin.

— Oh, cât de departe mergeţi, Colletet, spuse cardinalul. Trădează… trădează… este bine pentru o femeie să-şi trădeze soţul, însă o fată să-şi trădeze total, efectiv tatăl, nu, asta ar fi prea de tot. Nu, ea se mulţumeşte în actul al doilea să îl primească pe amantul său în grădinile palatului.

— Aşa cum o oarecare regină a Franţei, spuse L'Estoile, l-a primit pe milord Buckingham…

— Ei bine, vă rog să tăceţi, domnule de L'Estoile! Dacă v-ar auzi tatăl dumneavoastră, ar consemna asta în caietul său ca pe un fapt istoric. În sfârşit, se ajunge la confruntări directe. Arimant, mai întâi învingător, printr-unul dintre acele reversuri ale norocului, atât de obişnuite în analele războiului, este apoi învins de Azamor. Mirame află, rând pe rând, despre victorie şi apoi despre înfrângerea sa, ceea ce o face să fie pradă unor sentimente dintre cele mai contradictorii. Arimant, învins, nu a vrut să supravieţuiască acestei ruşini şi s-a sinucis aruncându-se în propria-i sabie. Crezând că este mort, Mirame vrea să moară şi ea şi se adresează confidentei sale, doamna de Chevreuse…. pardon! Cum de mi-a venit în minte, vorbind despre Mirame, numele doamnei de Chevreuse? Ea se adresează confidentei sale, Almira, care îi propune să se otrăvească împreună cu ea, cu ajutorul unei plante, pe care a adus-o din Colchis. Amândouă inspiră acea iarbă şi cad leşinate. În acest timp, i s-au pansat rănile lui Arimant, răni care nu fuseseră mortale. El îşi revine, dar numai pentru a afla cu disperare de moartea iubitei lui Mirame. Chiar atunci, Almira pune capăt groazei de care erau

stăpâniţi cu toţii, recunoscând că i-a dat prinţesei să inspire o plantă cu efect de somnifer, care nu era otrăvită, aceeaşi plantă pe care a folosit-o şi Medeea pentru a adormi şarpele care păzea lâna de aur, şi deci Mirame nu a murit, ci este doar adormită, după care Mirame îşi revine în simţiri, pentru a afla că amantul ei trăieşte, că regele Colchosului propune pacea, că Azamor renunţă la mâna sa şi că nimic nu se mai împotriveşte căsătoriei sale cu Arimant.

— Bravo!, strigară în cor Colletet, L'Estoile şi Bois-Robert.

— Este extraordinar!, adăugă Bois-Robert, supralicitând toate aceste laude.

— Într-adevăr, se pot trage învăţăminte din această situaţie, spuse Rotrou. Ce părere ai. Corneille?

Corneille făcu un semn din cap.

— Îmi păreţi lipsit de sentimente, domnule Corneille, spuse Richelieu puţin jignit de tăcerea celui mai tânăr dintre ascultători, pe care se aştepta să-l vadă sărind în sus de entuziasm.

— Nu, Monseniore, spuse Corneille, mă gândeam doar la împărţirea pe acte a piesei.

— Este foarte adecvată, spuse Richelieu. Primul act se încheie cu scena dintre Almira şi Mirame, atunci când Mirame consimte să-l primească pe Arimant în grădinile palatului. Al doilea act, atunci când, după ce l-a primit pe Arimant, Mirame îşi analizează cu un sentiment de groază propria-i imprudenţă şi exclamă:

Ce-am spus! Ce-am făcut! Sunt cu adevărat vinovată!
Câte infidelităţi, doar ca să par fidelă!

— Bravo!, se entuziasmă Bois-Robert. Frumoasă antiteză! Magnifică gândire!

— Cel de-a treilea act, continuă cardinalul, se încheie cu scena disperării lui Azamor, care constată că Mirame îl preferă în locul său pe Arimant, chiar dacă acesta este înfrânt. Cel de-al patrulea act, cu scena în care Mirame se hotărăşte să moară, iar al cincilea, cu scena consimţământului dat de regele Bithaniei, ca fiica sa să se căsătorească cu Arimant.

— Atunci, spuse L'Estoile, dacă planul este întocmit, Monseniore, tragedia este definitivată!

— Nu numai că planul este întocmit, spuse Richelieu, dar sunt terminate şi câteva versuri, pentru care va trebui să găsim o modalitate de a le introduce în opera mea, având în vedere că ţin mult la ele.

— Să auzim versurile, Monseniore, spuse Bois-Robert.

— În prima scenă dintre rege şi confidentul său, Acaste, regele, care se plânge de faptul că fiica sa este îndrăgostită de duşmanul regatului său, spune:

Proiectele lui Arimant ca fumul se vor risipi,
Desfid efectul unei atât de mari armate:
Mi-e teamă însă de-a ei cauză şi nu pot, fără groază,
Să mă gândesc că ţine de mine, sau că vine de la mine.
Într-adevăr, e vorba de sângele meu, de asta mi-e teamă.

ACASTE:
Cum, Sire, sângele vostru!

REGELE:
Da, sângele meu. Ascultă însă:
Îţi voi explica de-ndat', este sângele meu cel mai scump,
Aceea care vi se pare o torţă celestă
Este o torţă care-aduce întregii familii moartea,
Şi poate regatului însuşi: într-un cuvânt: este fiica mea.
Inima ei ce se lasă prinsă în jocurile unui străin,
Atrăgându-l până aici, atrage pericolul asupra mea,
Chiar atunci când pretutindeni eu invincibil par,
Ea, fiica mea, învinsă se lasă!

ACASTE:
O zei, este oare posibil?

REGELE:
Acaste, este mult prea adevărat. Cu eforturi din toate părţile,
Statul îmi este trădat şi dinăuntru, şi dinafară
Îmi sunt corupţi supuşii, se pune la cale pierzania mea
Când în mod deschis, când prin lupte ascunse!

Aceste versuri, recitate cu emfază, smulseră aplauze călduroase celor cinci.

La acea vreme, scrierea în versuri a operelor dramatice era departe de a fi ajuns la gradul de perfecţiune la care au reuşit să o aducă Corneille şi Racine. Către sfârşitul acelei perioade, antiteza era atotstăpânitoare şi, într-un mod despotic, încă mai erau preferate versurile cu efect în locul versurilor frumoase. Mai târziu vor fi preferate versurile frumoase în locul versurilor bune, apoi, în sfârşit, s-a-nţeles că versurile bune, adică versurile de situaţie, sunt cele mai bune dintre toate.

Entuziasmat de această aprobare unanimă, Richelieu continuă:

REGELE:
Fiica mea, o îndoială face ca inima-mi să oscileze
Frumosul Arimant, plin de speranţe deşarte
Să-mi vorbească îmi cere, pretinzând să vă vadă,
Fără ca păcii speranţă să-i dea, trebui-va oare să-l primesc?

— Citiţi: Milord Buckingham, venind ambasador pe lângă Maiestatea Sa, Ludovic al XIII-lea, spuse Bois-Robert.

Rotrou atinse pentru a treia oară genunchiul lui Corneille, care îi răspunse cu acelaşi gest: începea să priceapă.

— Mirame răspunde, spuse Richelieu.
Dacă pace vrea să facă, venirea lui bucurie mi-aduce,
Dacă pace-ncheiaţi, să mă vadă eu vreau,
Dar relaţiile cu noi de le rupe, să mă oblige, de poate,
Mai degrabă să mor, decât pe-acest străin să-l văd.

REGELE:
Şi dacă-i al regelui Colchosului moştenitor?

MIRAME:
Dacă ură vă poartă, ura mea va avea drept răsplată.

REGELE:
Deşi supus născutu-s-a, înalte ţeluri are.

MIRAME:
Dacă împotriva voastră acţionează, trebui-va să le zădărnicim.

REGELE:

Pretinde că Marte şi iubirea favorabili îi sunt.

— Ţin mult la acest vers, care trebuie să rămână ca atare, spuse Richelieu.

— Cel care-ar îndrăzni să se atingă de el, spuse Bois-Robert, ar însemna că este incapabil să-i înţeleagă frumuseţea, continuaţi!

Cardinalul reluă, scandând, plin de amabilitate, versul:

Pretinde că Marte şi iubirea favorabili îi sunt.

MIRAME:
Cei care prea mult pretind, adesea mizerabili sunt.

— Sper că nu veţi accepta să se atingă cineva nici de acest vers, spuse Colletet.

Richelieu continuă:

REGELE:
Se laudă că are o fericire ascunsă.

MIRAME:
O iubire, de-i împărtăşită, discretă-ar trebui să fie.

— Frumoasă idee, murmură Corneille.

— Credeţi, tinere?, spuse Richelieu cu complezenţă.

REGELE:
Spune că o damă prea frumoasă iubire-i poartă.

MIRAME:
Deci nu de mine sufletul captivat îi este.

REGELE:
De ce roşiţi dacă amantul vostru nu-i?

MIRAME:
Singură mânia roşeaţa mi-aduce-n obraji!

Richelieu se întrerupse:

— Iată unde am rămas, spuse el. În actele al doilea şi al treilea am schiţat scene pe care le voi comunica celor care vor primi sarcina de a se ocupa de actele al doilea şi al treilea.

— Cine se va ocupa de primele două acte, spuse Bois-Robert, cine va îndrăzni să-şi pună versurile înainte şi după versurile dumneavoastră. Monseniore?

— Vedeţi, domnilor, spuse Richelieu în culmea bucuriei, accesibil ca un copil în faţa laudelor literare, el, care era atât de sever faţă de el însuşi în problemele politice, vedeţi, dacă importanţa primelor două acte este prea mare, se vor putea trage la sorţi cele cinci acte.

— Tinereţea nu se teme de nimic, Monseniore, spuse Rotrou. Prietenul meu Corneille şi cu mine vom lua în sarcina noastră primele două acte.

— Temerarilor!, spuse Richelieu râzând.

— Eminenţa Voastră va avea doar bunătatea de a ne da un plan detaliat al scenelor, pentru a nu ne abate nici-o clipă de la voinţa sa.

— Atunci, spuse Bois-Robert, eu mă voi ocupa de cel de-al treilea act.

— Iar eu, de-al patrulea, spuse L'Estoile.

— Şi eu, de-al cincilea, spuse Colletet.

— Dacă vă luaţi sarcina de a vă ocupa de cel de-al cincilea act, Colletet, spuse Richelieu, vă voi recomanda…

Şi, atingându-l pe umăr, îl conduse până la pervazul unei ferestre, unde începu să-i vorbească cu voce coborâtă.

În acest timp, Rotrou se apleca la urechea prietenului său Corneille:

— Pierre, îi spuse el, începând din acest moment, norocul tău se află în propriile mâini, de tine depinde să nu-l laşi să-ţi scape.

— Ce trebuie să fac pentru asta?, zise Corneille, mereu cu aceeaşi expresie de naivitate.

— Versuri care să nu fie mai bune decât cele ale domnului cardinal, spuse Rotrou.

19
Noutăţile de la Curte

Cele cinci acte ale piesei Mirame fiind distribuite, recomandarea pentru cel de-al cincilea act fiind făcută lui Colletet, colaboratorii cardinalului se despărţiră de el, mai puţin Corneille şi Rotrou, cărora acesta le-a cerut să mai rămână o parte din noapte, pentru a le dicta planul complet al primelor două acte.

Bois-Robert trebuia să revină a doua zi de dimineaţă şi să primească instrucţiunile sale, pe care era însărcinat să le comunice ulterior şi celorlalţi colegi ai săi în ale poeziei.

Corneille şi Rotrou petrecură noaptea la Chaillot.

A doua zi de dimineaţă, ei luară micul dejun cu cardinalul, care le făcu ultimele recomandări. În timpul micului dejun, sosi şi Bois-Robert. Corneille şi Rotrou se despărţiră de cardinal. Bois-Robert rămase în continuare.

Cardinalul nu avea secrete pentru Bois-Robert, iar acesta vedea, în ciuda afectării cardinalului, care voia să lase să se creadă că se ocupă doar de tragedia sa, care era preocuparea profundă pe care o ascundea sub această pasiune frivolă.

Bois-Robert comunicase cu Charpentier şi cu Rossignol şi aflase despre întoarcerea lui Bautru, a lui La Saludie şi a lui Charnassé. Fusese să îl caute pe părintele Joseph, la mănăstirea lui, şi îi trimisese cardinalului, încă din ajun, care fusese răspunsul călugărului. Acest răspuns îl bucurase foarte mult pe Richelieu, care avea încredere deplină în discreţia, dar nu şi în ambiţia călugărului, care urma, într-adevăr, să îl trădeze mai târziu, însă atunci considerase că nu sosise încă ora trădării. În sfârşit, ştia că Souscarrières şi Lopez urmau să-şi prezinte raportul în cursul zilei respective.

Deci nu era pierdută orice speranţă de a-l revedea pe rege, iar această a treia zi pe care cardinalul o stabilise ca termen-limită pentru speranţele sale nu se încheiase încă.

Spre orele două, se auzi galopul unui cal. Cardinalul alergă la fereastră, chiar dacă ştia cu foarte mare exactitate că acel călăreţ nu poate fi regele.

Oricât de sigur pe el era cardinalul, nu-şi putu reţine un strigăt de bucurie: un tânăr care purta costumul specific al pajilor regelui sări cu uşurinţă de pe cal, aruncă frâul în braţele

unui lacheu al cardinalului, care îl recunoscu pe Saint-Simon, prietenul lui Baradas, cel care îi dăduse lui Marion Delorme acea informaţie atât de importantă.

— Bois-Robert, spuse cardinalul cu vioiciune, introdu-l la mine pe acel tânăr şi ai grijă să nu ne întrerupă nimeni.

Bois-Robert se repezi pe scări şi, aproape imediat, se auziră paşii rapizi ai tânărului, care urca treptele câte patru deodată.

Tânărul se opri brusc, mai degrabă îşi smulse decât îşi scoase pălăria şi puse un genunchi la pământ în faţa cardinalului.

— Ce faceţi, domnule?, îi spuse cardinalul râzând. Eu nu sunt regele!

— Nu sunteţi regele, domnule, este adevărat, spuse tânărul, dar, cu ajutorul lui Dumnezeu, o să deveniţi din nou.

Un freamăt de plăcere trecu prin venele cardinalului.

— Mi-aţi făcut un serviciu, domnule, spuse el, şi, dacă voi redeveni ministru, deşi dacă mi-aş dori acest lucru ar fi, probabil, o greşeală din partea mea, voi face în aşa fel încât să-i uit pe duşmani, însă vă promit să-mi amintesc de prieteni. Aveţi vreo veste bună să-mi daţi? Dar ridicaţi-vă odată, vă rog.

— Vin din partea unei frumoase doamne, al cărei nume nu îndrăznesc să-l pronunţ în faţa Monseniorului, reluă Saint-Simon ridicându-se.

— Foarte bine, spuse cardinalul, voi ghici despre cine este vorba.

— Ea m-a însărcinat să-i spun Eminenţei Voastre că îl va vedea pe rege spre orele trei şi că s-ar mira foarte tare dacă, la orele trei şi jumătate, regele nu ar fi la dumneavoastră.

— Această doamnă nu este, probabil, de la Curte, sau nu merge la Curte, căci nu cunoaşte regulile etichetei, altfel nu ar presupune că regele l-ar putea vizita pe cel mai umil dintre supuşii săi.

— Această doamnă nu este, într-adevăr, de la Curte, spuse Saint-Simon. Nu merge la Curte, şi asta este adevărat, însă mulţi oameni de la Curte merg la ea şi sunt onoraţi să meargă acolo. Rezultă, deci, că aş crede foarte mult în prezicerile ei dacă mi-ar face onoarea să-mi spună vreuna.

— Nu v-a făcut niciodată vreo prezicere?

— Mie, Monseniore?, spuse Saint-Simon, râzând cu acel glas sincer al tinereţii, arătându-şi dinţii minunaţi.

— Da, nu v-a spus niciodată că, în cazul foarte probabil în care domnul Baradas şi-ar pierde favorurile regelui, cel care i-ar urma ar fi domnul Saint-Simon şi că, la avansarea acestui tânăr domn, un anume cardinal, care a fost ministru şi căruia i se pretinde că trebuie să devină din nou cardinal, nu s-ar opune deloc, ci dimpotrivă, l-ar ajuta?

— Ea mi-a spus ceva de genul acesta. Monseniore, însă nu era deloc o prezicere. Era o promisiune şi mă încred mai puţin în promisiunile lui Marion Delorme… Ah, Dumnezeule! Uite că, fără să vreau, i-am spus numele!

— Eu sunt asemenea lui Cezar, spuse Richelieu, sunt cam tare de urechea dreaptă. N-am auzit nimic.

— Scuzaţi-mă, Monseniore, spuse Saint-Simon. Eu credeam că Cezar auzea prost cu urechea stângă.

— Este posibil, răspunse cardinalul, însă, oricum, eu am un avantaj faţă de el: sunt surd de urechea cu care nu vreau s-aud. Însă veniţi de la Curte. Ce noutăţi mai sunt acolo? Bineînţeles că nu vă cer să-mi vorbiţi decât despre veştile pe care le ştie toată lumea, dar pe care eu nu le ştiu, deoarece locuiesc la Chaillot, adică în provincie.

— Noutăţile, spuse Saint-Simon, iată-le în câteva cuvinte: Acum trei zile, domnul cardinal şi-a dat demisia şi a fost petrecere la Luvru.

— Ştiu asta.

— Regele a făcut promisiuni tuturor: o sută cincizeci de mii de livre domnului duce d’Orléans, şaizeci de mii de livre reginei-mamă şi treizeci de mii de livre reginei domnitoare.

— Şi s-a ţinut de promisiune?

— Nu, şi de aici imprudenţa lui: auguştii beneficiari s-au bazat pe cuvântul regelui şi, în loc să-l pună să semneze pe loc bonuri care să fie încasate la un oarecare intendent, pe nume Charpentier, s-au mulţumit cu promisiunea regelui. Însă…

— Însă…

— Însă a doua zi, revenind din Place Royale, regele nu a vrut să vadă pe nimeni şi s-a închis în camera lui, unde a luat masa de seară cu l’Angely, căruia i-a oferit treizeci de mii de livre, pe care l’Angely i-a refuzat fără să stea deloc pe gânduri.

— Ah!

— Asta vă miră. Eminenţa Voastră?

— Nu.

— Atunci l-a chemat pe Baradas, căruia i-a promis treizeci de mii de livre, însă Baradas, mai puţin încrezător decât Domnul, decât Maiestatea Sa regina-mamă şi decât Maiestatea Sa regina domnitoare, a cerut să-i semneze bonul imediat şi a fost să-i încaseze chiar în seara respectivă.

— Dar ceilalţi?

— Ceilalţi încă mai aşteaptă. În dimineaţa aceasta s-a ţinut Consiliu la Luvru. Consiliul era compus din Domnul, regina-mamă, regina domnitoare, Marillac-les-Sceaux, Marillac-l'Epée, La Vieuville – care tot se mai zbate, având în vedere că i-a predat domnului Charpentier cheia trezoreriei – din domnul de Bassompierre şi nu mai ştiu din cine.

— Regele!

— Regele?

— A asistat la Consiliu?

— Nu, Monseniore, regele a trimis să se anunţe că este bolnav.

— Şi ştiţi cumva despre ce a fost vorba în Consiliu?

— Probabil, despre război.

— Ce vă face să credeţi asta?

— Monseniorul Gaston a ieşit furios din cauza unui cuvânt pe care i l-a spus domnul de Bassompierre.

— Ia să vedem despre ce cuvânt e vorba!

— Monseniorul Gaston, în calitatea sa de locotenent general, trasa mersul armatei. Era vorba despre traversarea unui râu, Durance, cred. „Pe unde îl vom traversa?”, spuse Bassompierre. „Pe aici, domnule”, răspunse Monseniorul Gaston, punându-şi degetul pe hartă. „Vă voi ruga să remarcaţi, Monseniore, că degetul dumneavoastră nu este un pod”, a spus Bassompierre. Astfel că Monseniorul Gaston a părăsit Consiliul, furios.

— Un surâs de bucurie lumină faţa lui Richelieu.

— Nu ştiu ce mă opreşte, spuse el, să nu-i las să treacă râurile pe acolo pe unde vor vrea şi să mă ţin deoparte, ca să râd în voie de dezastrele pe care le vor provoca.

— Nu aţi putea râde de asta. Monseniore, spuse Saint-Simon, cu un ton mai grav decât te puteai aştepta de la el.

Richelieu îl privi.

— Căci dezastrul lor, continuă tânărul, ar fi dezastrul Franţei.

— Bine, domnule, spuse cardinalul, şi vă mulţumesc. Spuneţi că, de alaltăieri, regele nu a văzut pe nimeni din familia sa.

— Pe nimeni. Monseniore, vă asigur.

— Şi spuneţi că numai domnul Baradas şi-a încasat cei treizeci de mii de livre?

— De asta sunt sigur. M-a chemat în faţa scărilor, să-l ajut să-şi transporte comoara la el în cameră.

— Şi ce o să facă cu cei treizeci de mii de livre?

— Nimic, deocamdată. Însă, printr-o scrisoare, i-a oferit lui Marion Delorme – pentru că, dacă tot i-am pronunţat numele o dată, pot să i-l repet şi a doua oară, nu-i aşa. Monseniore?

— Da. Ce i-a oferit lui Marion Delorme?

— Să cheltuiască toţi aceşti bani cu ea.

— Şi cum i-a făcut această ofertă? Prin viu grai?

— Nu. Din fericire, printr-o scrisoare.

— Sper că Marion a păstrat acea scrisoare. Mai are acea scrisoare asupra ei?

Saint-Simon îşi scoase ceasul.

— Trei şi jumătate, spuse el privind la ceas. La această oră, trebuie să fi renunţat deja la scrisoare.

— În favoarea cui?, zise cu interes cardinalul.

— În favoarea regelui. Monseniore.

— În favoarea regelui!

— Iată ce mă făcea să cred că ziua aceasta nu va trece fără să-l revedeţi pe rege.

— Acum înţeleg.

În acel moment se auzi zgomotul unei trăsuri, care tocmai sosea în goana mare.

Cardinalul, devenit palid dintr-odată, se sprijini de un fotoliu.

Saint-Simon alergă la fereastră.

— Regele!, strigă el.

În aceeaşi clipă, uşa care dădea pe scară se deschise şi Bois-Robert se repezi în cameră, strigând:

— Regele!

Uşa doamnei de Combalet se deschise şi, cu vocea tremurând de emoţie:

— Regele, murmură ea.

— Mergeţi cu toţii, spuse cardinalul, şi lăsaţi-mă singur cu Maiestatea Sa.

Fiecare dintre cei prezenţi ieşi pe uşă, în timp ce cardinalul îşi şterse fruntea.

Se auzi apoi zgomot afară, cineva urca scările, cu paşi măsuraţi, treaptă cu treaptă.

Apăru Guillemot în uşă şi anunţă:

— Regele!

Ah, pe legea mea, murmură cardinalul. Hotărât lucru, este o mare diplomată vecina mea, Marion Delorme.

20
De ce regele Ludovic al XIII-lea era îmbrăcat mereu în negru

Guillemot dispăru rapid. Regele Ludovic al XIII-lea şi cardinalul de Richelieu se întâlniră faţă în faţă.

— Sire, spuse cardinalul de Richelieu, înclinându-se cu respect, aflând că regele coboară la poarta umilei mele case, surpriza mea a fost atât de mare încât în loc să alerg, aşa cum ar fi trebuit, în întâmpinarea sa şi să-l aştept jos, în faţa scărilor, am rămas aici, cu picioarele ţintuite de podea şi chiar şi în acest moment, în augusta sa prezenţă, tot mă mai îndoiesc că este Maiestatea Sa în persoană cea care a binevoit să vină până la mine.

Regele privi în jurul său.

— Suntem singuri, domnule cardinal?

— Singuri, Maiestatea Voastră.

— Sunteţi sigur?

— Sunt sigur. Sire.

— Şi putem vorbi în deplină libertate?

— În deplină libertate.

— Atunci închideţi acea uşă şi ascultaţi-mă.

Cardinalul se înclină, ascultă, închise uşa şi-i arătă regelui cu mâna un fotoliu, în care regele se aşeză, sau mai degrabă se prăbuşi.

Cardinalul rămase în picioare şi aşteptă.

Regele ridică încet privirea spre cardinal şi, privindu-l o clipă, spuse:

— Domnule cardinal, am greşit.

— Aţi greşit. Sire? În ce privinţă?

— Că am făcut ceea ce am făcut.

Cardinalul îl privi fix, la rândul său, pe rege.

— Sire, spuse el, cred că era necesară între noi o explicaţie decisivă, una dintre acele explicaţii clare, limpezi, precise, care să nu mai lase nici-o urmă de îndoială, nici un nor, nici-o umbră. Cuvintele pe care tocmai le-a pronunţat Maiestatea Voastră mă fac să cred că a sosit momentul acestei explicaţii.

— Domnule cardinal, spuse Ludovic al XIII-lea, ridicându-se din nou în picioare, sper că nu veţi uita…

— Că sunteţi regele Ludovic al XIII-lea şi că eu sunt umilul său servitor, cardinalul de Richelieu? Nu, Sire, fiţi liniştit, însă, cu profundul respect pe care-l port Maiestăţii Voastre, cer totuşi permisiunea de a-i spune totul. Dacă am nefericirea de a o răni pe Maiestatea Voastră, mă voi retrage atât de departe încât nu va mai fi deranjată vreodată de prezenţa mea şi nici nu va mai avea neplăcerea de a mai auzi pronunţându-se pe viitor numele meu. Dacă, dimpotrivă, Maiestatea Voastră admite că raţiunile mele sunt pertinente, că motivele nemulţumirilor mele sunt reale, ea nu va trebui decât să îmi spună, cu acelaşi ton cu care tocmai mi-a spus: „Am greşit”, deci nu va trebui decât să-mi spună: „Cardinale, aţi avut dreptate” şi vom lăsa trecutul să se cufunde în abisul uitării.

— Vorbiţi, domnule, spuse regele, vă ascult.

— Sire, să începem, dacă sunteţi de acord, cu ceea ce nu se poate discuta, cu dezinteresul meu şi integritatea mea morală.

— Le-am atacat oare vreodată?, spuse regele.

— Nu, însă Maiestatea Voastră le-a lăsat să fie atacate în faţa sa, şi a făcut o mare greşeală.

— Domnule!, făcu regele.

— Sire, sau voi spune totul, sau voi tăcea. Maiestatea Voastră îmi ordonă să tac?

— Nu, pe toţi sfinţii!, cum spunea regele, tatăl meu. Dimpotrivă, vă ordon să vorbiţi, dar scutiţi-mă de reproşuri.

— Sunt totuşi obligat să-i fac Maiestăţii Voastre reproşurile pe care eu cred că le merită.

Regele se ridică, lovi din picior, merse de la fotoliu până la fereastră, de la fereastră până la fotoliu, apoi iar de la fotoliu până la fereastră, îl privi pe Richelieu, care stătea fără să scoată un cuvânt şi, în cele din urmă, se aşeză la loc, spunând:

— Vorbiţi, îmi pun orgoliul regal la picioarele crucifixului. Sunt gata să ascult totul.

— Am spus. Sire, că voi începe cu dezinteresul şi integritatea mea morală. Binevoiţi, deci, să mă ascultaţi.

Ludovic al XIII-lea făcu un semn din cap.

— Din patrimoniul meu, continuă cardinalul, încasez rente totalizând douăzeci şi cinci de mii de livre. Regele mi-a dat şase abaţii, care îmi aduc venituri în valoare de o sută douăzeci şi cinci de mii de livre. Deci, în total, dispun de rente în valoare de o sută cincizeci de mii de livre.

— Ştiu asta, spuse regele.

— Fără îndoială. Maiestatea Voastră ştie şi faptul că, prin funcţia mea de ministru, sunt înconjurat, bineînţeles, de comploturi şi de lovituri pe la spate, astfel încât am nevoie de gărzi şi de un căpitan, care să mă apere.

— Ştiu şi asta.

— Ei bine, Sire, am refuzat bonificaţiile în valoare de şaizeci de mii de livre pe care mi le-aţi oferit după cucerirea oraşului La Rochelle.

— Îmi amintesc.

— Am refuzat onorariul de patruzeci de mii de livre pentru gradul de amiral. Am mai refuzat un drept de amiral, o sută de mii de scuzi, sau mai curând l-am acceptat, dar l-am făcut cadou statului. În sfârşit, am refuzat un milion, pe care mi-l ofereau finanţiştii, ca să opresc urmăririle împotriva lor. Aşa că au fost urmăriţi şi, în felul acesta, i-am forţat să verse zece milioane la trezoreria regelui.

— Nu există contestaţii în această privinţă, domnule cardinal, spuse regele ridicându-şi pălăria, şi îmi face plăcere să spun că sunteţi cel mai cinstit om din regatul meu.

Cardinalul salută.

— Or, continuă el, care sunt duşmanii mei din preajma Maiestăţii Voastre? Cine sunt aceia care mă acuză în faţa Franţei şi care mă calomniază în ochii Europei? Cei care ar trebui să fie primii care să-mi dea dreptate, aşa cum faceţi dumneavoastră, Sire: Alteţa Sa Regală Monseniorul Gaston, fratele dumneavoastră, Maiestatea Sa regina domnitoare Anna, Maiestatea Sa regina-mamă.

Regele scoase un suspin. Cardinalul îl atinsese în punctul dureros. Apoi continuă:

— Alteţa Sa Regală Domnul m-a detestat întotdeauna. Cum i-am răspuns acestei uri ce mi-o poartă? În afacerea Chalais, nu era vorba nici mai mult, nici mai puţin decât să fiu asasinat. Mărturisirile provenite din toate părţile, chiar şi din partea Domnului, au fost clare şi precise. Cum m-am răzbunat? L-am ajutat să se căsătorească cu cea mai bogată moştenitoare din regat, domnişoara de Montpensier, am obţinut pentru el de la Maiestatea Voastră apanajul şi titlul de duce de Orléans. Monseniorul Gaston posedă la această oră venituri în valoare de un milion şi jumătate.

— Adică este mai bogat decât mine, domnule cardinal.

— Regele nu are nevoie să fie bogat, el poate tot ce vrea. Când regele are nevoie de un milion, cere un milion şi totul se rezolvă.

— Este adevărat, pentru că alaltăieri mi-aţi dat patru milioane, iar ieri, un milion şi jumătate.

— Trebuie să-i mai repet Maiestăţii Voastre cât de mult mă urăşte regina Anna de Austria şi tot ceea ce a făcut împotriva mea? Şi ce crimă am comis în ochii ei? Din respect, gura mi-e pecetluită.

— Nu, vorbiţi, domnule cardinal, pot, trebuie, vreau să aud totul.

— Sire, marea nenorocire a prinţilor, marea calamitate a statelor sunt căsătoriile regilor cu prinţese străine. Reginele care vin fie din Austria, fie din Italia, fie din Spania aduc la tron unele simpatii de familie, care devin, la un moment dat, crime împotriva statului. Câte regine au furat, sau vor mai fura, în favoarea tatălui lor, sau al fraţilor ei, spada Franţei de sub capul regelui, soţul lor. Ce se întâmplă, atunci? Se întâmplă o crimă numită trădare, iar prin această crimă, pentru care nu pot fi urmăriţi adevăraţii vinovaţi, sunt loviţi cei din jurul acestora şi cad capete care nu ar trebui să cadă. După ce a conspirat cu Anglia, regina Anna, care mă urăşte fiindcă vede în mine campionul Franţei, conspiră astăzi cu Spania şi cu Austria.

— Ştiu, ştiu, spuse regele, cu o voce stinsă. Însă regina Anna nu are nici-o putere asupra mea.

— Este adevărat. Însă puteţi spune acelaşi lucru despre regina Maria, Sire? Despre regina Maria, cea mai crudă dintre cei trei duşmani ai mei, pentru că ei i-am fost cel mai devotat, pentru că am făcut cel mai mult pentru ea.

— Iertaţi-o, domnule cardinal.

— Nu, Sire, n-o iert.

— Chiar dacă vă rog eu?

— Chiar dacă îmi ordonaţi. Şi i-am spus Maiestăţii Voastre, deoarece Maiestatea Voastră a venit după mine aici, trebuie ca aici să i se spună întreg adevărul.

Regele scoase un suspin.

— Credeţi că nu cunosc adevărul?, spuse el cu o voce schimbată.

— Nu tot adevărul! Şi trebuie să vi se spună, odată, întreg adevărul. Mama voastră. Sire, este geniul cel mai râu al Franţei, mama voastră. Sire, este teribil să-i spui unui fiu, însă mama voastră…

— Ei bine, mama mea?, spuse regele privindu-l fix pe cardinal.

Această privire a regelui care ar fi făcut să se oprească cuvintele pe buzele unui om mai puţin hotărât să dezvăluie totul decât era cardinalul păru că le făcu, dimpotrivă, să izbucnească şi mai tare.

— Mama voastră, Sire, spuse el, mama voastră îi era infidelă soţului său. Înainte de a fi femeia soţului său, mama voastră, atunci când a debarcat la Marsilia…

— Tăceţi, domnule!, spuse regele. Se spune că pereţii au urechi. Dacă pereţii au urechi, pot să şi vorbească, şi nimeni nu trebuie să ştie, decât dumneavoastră şi cu mine, pentru ce ezit să dau un moştenitor la coroană, când toată lumea mă presează şi în primul rând dumneavoastră. Şi ceea ce vă spun este atât de adevărat, domnule, adăugă regele ridicându-se şi prinzând mâna cardinalului, încât dacă aş crede că fratele meu este fiul lui Henric al IV-lea, adică dacă aş crede că prin venele lui curge singurul sânge care are dreptul să domnească asupra Franţei, tot aşa cum este adevărat că Dumnezeu şi cu dumneavoastră mă auziţi, domnule, aş fi abdicat deja în favoarea sa şi m-aş fi retras la o mănăstire, unde m-aş fi rugat pentru mama mea şi pentru Franţa. Mai aveţi altceva să-mi spuneţi, domnule? Din moment ce mi-aţi spus asta, acum îmi puteţi spune totul.

— Ei bine, da, Sire, vă voi spune totul, exclamă cardinalul mirat, căci încep să înţeleg că respectul pe care îl port deja Maiestăţii Voastre i se va adăuga şi un sentiment de admiraţie, cu atât mai profund cu cât va rămâne secret. Oh, Sire! Ce orizont de tristeţe îmi ascundea vălul pe care tocmai l-aţi ridicat! Şi Dumnezeu îmi este martor că, dacă nu aş crede că ceea ce vă voi spune este în interesul viitorului Franţei, m-aş opri aici şi nu aş mai merge până la capăt. Sire, v-aţi gândit adeseori la moartea regelui Henric al IV-lea?

— Vai! Nu mă gândesc decât la asta, domnule!

— Însă, gândindu-vă la asta, aţi încercat să pătrundeţi misterul teribil al zilei de 14 mai şi să vedeţi clar ce s-a întâmplat?

— Da, şi am reuşit.

— Dar pe adevăraţii asasini îi cunoaşteţi, Sire?

— Asasinatul mareşalului d'Ancre, despre care vorbesc fără remuşcări, şi pe care l-aş înfăptui şi mâine, dacă nu ar fi fost deja înfăptuit de unsprezece ani, vă va dovedi că îl cunoşteam cel puţin pe unul dintre ei, dacă nu îi cunoşteam pe ceilalţi.

— Însă eu, Sire, eu, care nu aveam aceleaşi motive ca Maiestatea Voastră de a rămâne orb, eu am mers până în

străfundurile acestui mister şi eu îi cunosc pe toţi, îi cunosc pe toţi asasinii.

Regele scoase un geamăt.

— Nu cunoaşteţi, Sire, că a existat o femeie sfântă, o creatură devotată care, ştiind că urma să se înfăptuiască crima, jurase că aceasta nu se va realiza. Ştiţi care-a fost recompensa ei?

— A fost închisă într-un fel de mormânt, în care, vie fiind, a văzut cum se zideşte uşa peste ea şi unde a rămas optsprezece ani, expusă razelor arzătoare ale soarelui, în timpul verii, şi vântului îngheţat, în timpul iernii. Lăcaşul său era la mănăstirea unde sunt aduse femeile pierdute, pentru a se căi şi a face penitenţă pentru păcatele lor. Se numea Côetman. A murit abia acum zece sau douăsprezece zile.

— Ştiind toate acestea, Sire, Maiestatea Voastră a acceptat să se facă o asemenea nedreptate?

— Regii sunt persoane sacre, domnule cardinal, răspunse Ludovic al XIII-lea, cu acel cult teribil al monarhiei, cult care, sub regele Ludovic al XIV-lea, urma să devină o adevărată idolatrie. Şi vai de cei care le pătrund secretele.

— Ei bine, Sire, în acest secret, mai există o altă persoană, în afară de Maiestatea Voastră şi cu mine, care îl cunoaşte.

Regele îşi fixă privirea limpede asupra cardinalului. Această privire interoga mai mult decât ar fi făcut-o cuvintele.

— Poate că aţi auzit spunându-se, continuă Richelieu, că Ravaillac, aflat pe eşafod, a cerut să facă unele mărturisiri.

— Da, spuse Ludovic al XIII-lea pălind.

— Poate că aţi auzit vorbindu-se şi de faptul că grefierul s-a apropiat atunci de Ravaillac şi a scris, dictate de condamnatul care era, deja, pe jumătate mutilat, numele adevăraţilor vinovaţi?

— Da, spuse Ludovic al XIII-lea, pe o foaie de hârtie desprinsă din dosarul procesului.

Cardinalul avu impresia că îl vede pălind din nou.

— În sfârşit, poate că aţi auzit vorbindu-se că acea foaie de hârtie fusese luată de raportorul Joly de Fleury şi că fusese păstrată cu grijă de el?

— Am auzit spunându-se toate acestea, domnule cardinal. Mai departe!

— Ei bine, am vrut să iau această hârtie de la copiii domnului Joly de Fleury.

— Şi pentru ce voiaţi să luaţi acea hârtie?

— Ca să i-o dau Maiestăţii Voastre, care ar fi distrus-o.

— Ei bine?

— Ei bine, Sire, acea foaie de hârtie nu se mai află în posesia copiilor domnului Joly de Fleury. Doi bărbaţi necunoscuţi, dintre care unul era un tânăr de şaisprezece ani, iar celălalt, un bărbat de douăzeci şi şase de ani, s-au prezentat într-o zi la raportor acasă, şi-au spus numele şi au avut autoritatea necesară pentru a-l determina să le predea acea preţioasă foaie de hârtie, pe care au luat-o cu ei.

— Şi Eminenţa Voastră, care ştie totul, nu a putut să afle cine erau acei doi bărbaţi?, zise regele.

— Nu, Sire, răspunse cardinalul.

— Ei bine, vă voi spune eu, făcu regele, prinzând cu un gest febril braţul cardinalului. Cel mai mare dintre cei doi bărbaţi era domnul de Luynes, iar cel mai tânăr eram eu.

— Dumneavoastră, Sire?, exclamă cardinalul făcând un pas înapoi de uimire.

— Şi, spuse regele, scotocindu-se în sân şi trăgând dintr-un buzunar interior o bucată de hârtie îngălbenită şi mototolită, acest proces-verbal dictat de Ravaillac pe eşafod, această foaie de hârtie fatală, pe care sunt scrise numele vinovaţilor, iat-o.

— Oh, Sire! Sire!, spuse Richelieu, realizând, după paloarea regelui, cât de multă suferinţă i-a provocat toată această scenă, iertaţi-mă pentru tot ceea ce v-am spus adineauri. Credeam că nu ştiţi nimic.

— Care bănuiţi că este cauza tristeţii mele, a izolării mele, a doliului meu? Intră oare în obiceiul regilor Franţei să se îmbrace aşa cum mă îmbrac eu? La noi, suveranii, doliul după un tată, după o mamă, după un frate, după o soră, după o rudă, după un alt rege se poartă în culoarea violet, dar la noi toţi, oamenii, regi şi supuşi, doliul după fericirea pierdută se poartă-n negru.

— Sire, este inutil să păstraţi această hârtie, ardeţi-o.

— Nu, domnule, sunt slab, însă, din fericire, mă cunosc. Mama mea este, la urma urmei, mama mea şi, din când în când, îşi recapătă toată puterea asupra mea. Însă atunci când simt că această putere pe care o are asupra mea mă face să deviez de la calea cea dreaptă şi mă împinge să fac vreo nedreptate, mă uit la această hârtie şi ea îmi dă forţa necesară. Această hârtie, domnule cardinal, spuse regele cu o voce sumbră, însă hotărâtă,

păstraţi-o ca un pact între noi doi şi, în ziua în care voi fi nevoit să rup total relaţiile cu mama mea, să o îndepărtez de mine, să o exilez din Paris, să o alung din Franţa, veniţi cu această hârtie în mână şi cereţi ce doriţi de la mine.

Cardinalul ezita.

— Luaţi-o, spuse regele, luaţi-o, vă ordon!

Cardinalul se înclină şi luă hârtia.

— Dacă Maiestatea Voastră doreşte acest lucru, spuse el.

— Şi acum, nu îmi mai puneţi condiţii, domnule cardinal. Franţa şi cu mine ne predăm în mâinile dumneavoastră.

Cardinalul luă mâinile regelui, puse un genunchi la pământ, le sărută şi spuse:

— Sire, în schimbul acestui moment. Maiestatea Voastră va accepta, sper, devotamentul meu pentru întreaga mea viaţă.

— Contez pe el, domnule, spuse regele, cu acel aer de măreţie supremă, pe care ştia să şi-l ia în anumite momente. Şi acum, adăugă el, dragul meu cardinal, să uităm tot ceea ce s-a întâmplat, să tratăm cu dispreţ toate aceste intrigi mizerabile ale mamei mele, ale fratelui meu şi ale reginei, şi să nu ne mai ocupăm decât de gloria armatelor noastre şi de măreţia Franţei!

21
În care cardinalul pune la punct socotelile regelui

A doua zi, la orele două după-amiază, regele Ludovic al XIII-lea, aşezat într-un fotoliu larg, cu bastonul între genunchi, cu pălăria neagră cu pene negre pusă în baston, cu sprâncenele mai puţin încruntate, cu faţa ceva mai puţin palidă decât de obicei, se uita la cardinalul de Richelieu, care era aşezat la biroul său şi lucra.

Amândoi se aflau în acel cabinet din Place Royale, unde l-am văzut pe rege în timpul celor trei zile ale sale de guvernare petrecând câteva ore nefericite. Cardinalul scria, regele aştepta. Cardinalul ridică capul.

— Sire, spuse el, am scris în Spania, la Mantua, la Veneţia şi la Roma şi am avut onoarea de a-i arăta Maiestăţii Voastre scrisorile, iar Maiestatea Voastră le-a aprobat. Acum, tot din ordinul Maiestăţii Voastre, i-am scris vărului vostru, regele Suediei. Acest răspuns era mai dificil decât celelalte: Maiestatea Sa regele Gustav-Adolf, aflat prea departe de noi, îi apreciază greşit pe oameni, chiar dacă judecata sa asupra evenimentelor este justă, evenimente pe care le apreciază după mintea sa, şi nu după o impresie generală.

— Citiţi, citiţi, domnule cardinal, spuse Ludovic al XIII-lea. Ştiu perfect ce conţinea scrisoarea vărului meu Gustav.

Cardinalul citi:

Sire,

Această familiaritate, cu care Maiestatea Voastră binevoieşte să-mi scrie, este o mare onoare pentru mine, în timp ce familiaritatea mea faţă de Maiestatea Voastră, deşi autorizată de Maiestatea Voastră, ar fi, în acelaşi timp o lipsă de respect şi o îndepărtare de la umilinţa care îmi este impusă de părerea mult prea modestă pe care o am despre mine însumi şi de acel titlu de prinţ al Bisericii pe care binevoiţi să mi-l daţi.

Nu, Sire, nu sunt un mare om! Nu, Sire, nu sunt un om de geniu! Sunt doar, aşa cum binevoiţi să-mi spuneţi, un om cinstit. Şi mai ales din acest punct de vedere binevoieşte regele, stăpânul meu, să mă aprecieze, neavând nevoie să apeleze, în toate problemele în care

geniul şi măreţia se impun, decât la el însuşi. Voi trata, deci, direct cu Maiestatea Voastră, aşa cum doreşte, însă ca simplu ministru al regelui Franţei.

Da, Sire, sunt sigur de regele meu, astăzi mai sigur ca oricând, căci o dată în plus el mi-a dat, astăzi – menţinându-mă la putere împotriva voinţei reginei Maria de Médicis, mama sa, împotriva voinţei reginei Anna, soţia sa, împotriva voinţei Monseniorului Gaston, fratele său – o nouă dovadă că, dacă uneori inima sa cedează în faţa sentimentelor sale frumoase de milă filială, de prietenie fraternă, de tandreţe conjugală, sentimente care toate fac fericirea şi gloria celorlalţi oameni şi pe care Dumnezeu le-a pus în toate inimile cinstite şi educate, raţiunea de stat vine imediat să corecteze aceste elanuri pline de nobleţe sufletească, cărora regii sunt obligaţi să le reziste, transformându-le în virtute aspră şi inflexibilă, care pune binele supuşilor săi şi nevoile guvernării sale mai presus de înseşi legile naturii.

Una dintre marile nenorociri ale regatului, Sire, este că Dumnezeu i-a aşezat atât de sus pe reprezentanţii săi pe pământ încât regii, neputând să aibă prieteni, sunt obligaţi să aibă favoriţi. Însă, departe dea se lăsa influenţat de favoriţii săi, aţi putut constata că stăpânul meu, căruia i s-a dat frumoasa poreclă de „cel drept”, a ştiut, dimpotrivă – şi domnul de Chalais pe care îl amintiţi este o dovadă în acest sens – să îi părăsească pentru a-i pune la dispoziţia justiţiei penale, în cazul în care aceştia sunt acuzaţi că au impietat în mod deosebit de grav asupra problemelor de stat şi stăpânul meu are privirea mult prea pătrunzătoare şi mâna mult prea fermă pentru a permite ca vreo intrigă, oricât de bine ar fi ea pusă la cale şi oricât de puternici ar fi cei care o vor pune în aplicare, să răstoarne vreodată de la putere un om care şi-a dedicat mintea regelui său şi inima Franţei. Poate că voi coborî într-o zi de la putere, însă pot afirma că nu voi cădea de la putere.

Da, Sire, şi regele meu, căruia am onoarea de a-i comunica scrisoarea mea, neavând nimic de ascuns în faţa lui, mă autorizează să vă spun –, da, sunt sigur – doar cu permisiunea lui Dumnezeu, care mă poate lua de pe

lumea asta chiar în momentul în care mă gândesc cel mai puţin la asta –, da, sunt sigur că voi rămâne trei ani la putere şi, chiar în acest moment, regele îmi reînnoieşte această asigurare – într-adevăr, regele Ludovic al XIII-lea îi face lui Richelieu un semn afirmativ – da, sunt sigur că rămân trei ani la putere şi că îmi voi ţine, în numele regelui şi al meu personal, angajamentele pe care mi le iau direct în faţa dumneavoastră, din ordinul expres al stăpânului meu.

Cât despre apelativul de „prietene Gustav” cu care îmi cereţi să mă adresez Maiestăţii Voastre, nu cunosc decât doi oameni din Antichitate – Alexandru şi Cezar –, decât trei oameni din monarhia noastră modernă – Carol cel Mare, Filip Augustul şi Henric al IV-lea – care şi-ar putea permite faţă de Maiestatea Voastră o familiaritate atât de măgulitoare.

Eu, care sunt atât de neînsemnat, nu pot decât să mă declar în faţa Maiestăţii Voastre drept un servitor foarte umil şi foarte supus al său.

Armand,
cardinal de Richelieu

P.S. Aşa cum doreşte Maiestatea Voastră şi din ordinele sale, domnul Charnassé este cel care îi va înmâna această scrisoare Maiestăţii Voastre. El va fi însărcinat să negocieze cu Maiestatea Voastră problema importantă privind liga protestantă, pentru care este mandatat cu puteri depline din partea regelui şi, dacă ţineţi neapărat la asta, şi din partea mea.

În timpul în care cardinalul citise această lungă scrisoare, care era o apologie adusă regelui, care fusese atacat cu puţin cam prea mare libertate de către Gustav-Adolf, Ludovic al XIII-lea, muşcându-şi mustaţa, la citirea a două sau trei pasaje ale scrisorii, aprobase din cap, însă, atunci când cardinalul termină de citit scrisoarea, rămase o clipă gânditor şi îl întrebă apoi pe cardinal:

— Eminenţă, în calitatea dumneavoastră de teolog, îmi puteţi afirma că această alianţă cu un eretic nu compromite deloc salvarea sufletului meu?

— Deoarece eu sunt cel care am sfătuit-o pe Maiestatea Voastră să facă această alianţă, spuse cardinalul, dacă este un păcat, îl iau asupra mea.

— Asta mă linişteşte puţin, spuse Ludovic al XIII-lea, însă, având în vedere că tot ceea ce am făcut, de când sunteţi ministru, precum şi faptul că şi pe viitor contez să fac totul conform opiniei dumneavoastră, credeţi, dragul meu cardinal, că sufletul unuia dintre noi ar putea primi osânda veşnică fără celălalt?

— Întrebarea este prea dificilă pentru mine ca să încerc să răspund, însă tot ceea ce îi pot spune Maiestăţii Voastre este că rugăciunea pe care mi-o îndrept spre Dumnezeu este să nu mă despartă niciodată de Maiestatea Voastră, fie în această lume, fie în eternitate.

— Ah!, făcu regele respirând, deci ne-am încheiat treaba, dragul meu cardinal.

— Nu chiar. Sire, spuse Richelieu, şi o rog pe Maiestatea Voastră să-mi mai acorde câteva minute, pentru a discuta despre angajamentele pe care Maiestatea Voastră şi le-a luat şi despre promisiunile pe care le-a făcut.

— Vreţi să vorbim despre sumele pe care mi le-au cerut fratele meu, mama mea şi soţia mea?

— Da, Sire.

— Nişte trădători, înşelători şi necredincioşi! Dumneavoastră, care recomandaţi cu atâta insistenţă economia în cheltuieli, doar nu mă veţi sfătui să recompensez infidelitatea, minciuna şi trădarea?

— Nu, Sire, însă îi voi spune Maiestăţii Voastre: un cuvânt regal este sacru, odată ce a fost dat, el trebuie respectat. Maiestatea Voastră a promis o sută cincizeci de mii de livre fratelui său…

— Dacă era locotenent general, dar cum nu mai este…

— Un motiv în plus ca să-i daţi o despăgubire.

— Un perfid care s-a prefăcut că o iubeşte pe prinţesa Maria, doar pentru ca să ne producă încurcături de tot felul!

— Încurcături pe care le-am depăşit, sper, din moment ce el însuşi a spus că renunţă la acea dragoste.

— Stabilindu-şi un preţ pentru a renunţa.

— Dacă a stabilit un preţ, trebuie să-l plătim pentru această renunţare cu dobânda pe care a cerut-o.

— O sută cincizeci de mii de livre?

— E scump, ştiu bine, însă un rege nu are decât cuvântul său.

— De îndată ce va primi această sumă de o sută cincizeci de mii de livre, va şi fugi în Creta, alături de regele Minos, cum îl numeşte el pe ducele Carol al IV-lea.

— Cu atât mai bine, căci, în acest caz, cele o sută cincizeci de mii de livre vor fi bine plasate: pentru o sută cincizeci de mii de livre vom cuceri Lorena.

— Credeţi că împăratul Ferdinand ne va lăsa să facem asta?

— La ce ne-ar mai folosi Gustav-Adolf?

Regele reflectă o clipă.

— Sunteţi un jucător de şah foarte încercat, domnule cardinal, spuse el. Domnul, fratele meu, va avea cele o sută cincizeci de mii de livre. Însă, în ceea ce o priveşte pe mama mea, ea nu mai poate conta pe cele şaizeci de mii de livre.

— Sire, Maiestatea Sa regina-mamă avea nevoie de multă vreme de această sumă de bani, deoarece îmi ceruse o sută de mii de livre şi, spre marele meu regret, nu am putut să-i ofer decât cincizeci de mii. Însă, la acea vreme, nu aveam bani absolut deloc, în timp ce astăzi avem.

— Cardinale! Uitaţi tot ceea ce mi-aţi spus ieri despre mama mea?

— V-am spus eu oare că nu este mama voastră. Sire?

— Nu. Din nefericire pentru mine şi din nefericire pentru Franţa, ea este mama mea.

— Sire, aţi semnat pentru Maiestatea Sa regina-mamă un bon de şaizeci de mii de livre!

— Am promis, nu am semnat nimic.

— O promisiune regală este sacră într-un fel cu totul diferit, faţă de un document scris.

— Atunci, dumneavoastră veţi fi cel care îi veţi da aceşti bani, nu eu. Poate ne va purta puţină recunoştinţă şi ne va lăsa în pace.

— Regina nu ne va lăsa niciodată în pace. Sire. Are şi ea acea fire pusă mereu pe harţă a celor din familia Médicis şi îşi va petrece toată viaţa regretând două lucruri: tinereţea ofilită şi puterea pierdută.

— Treacă-meargă pentru regina-mamă, însă regina, care l-a pus pe domnul d'Émery să-i plătească şiragul de perle şi care acum îmi cere să i-l plătesc din nou… Oh, asta-i prea de tot!

— Asta nu ne dovedeşte decât un singur lucru. Sire. Regina, dacă recurge la asemenea metode, se află într-o mare jenă financiară. Or, nu este deloc convenabil ca, atunci când regele deţine cheia unei vistierii, în care se află mai bine de patru milioane de livre, regina să împrumute de la un particular douăzeci de mii de livre. Maiestatea Sa va aprecia, sper, şi în loc de un bon de treizeci de mii de livre, va semna un bon de cincizeci de mii de livre pentru regină, cu condiţia să îi returneze domnului d'Emery cele douăzeci de mii de livre. Coroana Franţei este din aur pur, Sire, şi ea trebuie să strălucească tot atât de tare pe fruntea reginei, ca şi pe fruntea regelui.

Regele se sculă, merse spre cardinal şi îi dădu mâna.

— Nu numai că sunteţi, domnule cardinal, spuse el, un mare ministru, un bun sfătuitor, dar sunteţi şi un inamic generos. Vă autorizez, domnule cardinal, să dispuneţi plata diferitelor sume, a căror utilizare tocmai am stabilit-o.

— Regele este cel care le-a promis, regele va trebui să le achite. Regele va semna bonurile, pe care le vom prezenta la trezorerie şi care vor fi plătite la vedere, însă mi se pare că Maiestatea Voastră a uitat una dintre gratificaţiile pe care le-a acordat.

— Pe care?

— Credeam că regele, cu ocazia generoasei sale distribuiri a gratificaţiilor, i-a acordat domnului l'Angely, bufonul său, aceeaşi sumă pe care a primit-o şi domnul Baradas, favoritul său: treizeci de mii de livre?

Regele roşi:

— L'Angely a refuzat, spuse el.

— Un motiv în plus, Sire, pentru a vă dovedi în continuare dărnicia. Domnul l'Angely a refuzat, pentru ca oamenii care cer, sau cei care acceptă, să-l creadă cu adevărat nebun şi să nu solicite locul pe care îl are pe lângă Maiestatea Voastră, însă regele nu are lângă el decât doi prieteni adevăraţi, pe bufonul său şi pe mine. Să nu fiţi atât de ingrat faţă de unul, după ce a fost recompensat celălalt cu atâta generozitate.

— Fie. Aveţi dreptate, domnule cardinal, dar mai este acel mic caraghios, care a meritat toată mânia mea şi acela…

— Acela, Sire, Maiestatea Voastră nu va uita că a fost aproape trei luni favoritul său şi că un rege al Franţei poate foarte bine

să-i ofere zece mii de livre pe lună celui pe care l-a onorat cu intimitatea sa.

— Da, însă să meargă şi să-i ofere aceşti bani unei femei precum Marion Delorme!

— O femeie foarte utilă, Sire, deoarece ea este cea care m-a prevenit că voi cădea în dizgraţie şi care, dându-mi în felul acesta răgazul de a reflecta la căderea mea, mi-a permis să o analizez şi să o privesc direct în faţă. Dacă nu era această femeie, Sire, şi dacă aş fi aflat, fără să fi fost pregătit dinainte, că am încetat de a mă mai bucura de favorurile regelui, aş fi făcut un şoc. Este o bună companie pentru domnul Baradas, iar el să-i dovedească Maiestăţii Voastre că va rămâne un servitor credincios al său, aşa cum Maiestatea Voastră rămâne pentru el un stăpân bun.

Regele se mai gândi o clipă.

— Domnule cardinal, întrebă el, ce spuneţi despre prietenul lui, Saint-Simon?

— Vă spun că este recomandat în modul cel mai călduros. Sire, de o persoană căreia eu îi doresc tot binele şi că este foarte indicat să ocupe, pe lângă Maiestatea Voastră, locul care, din cauza nerecunoştinţei domnului Baradas, rămâne vacant.

— Fără să mai punem la socoteală faptul că el cântă foarte frumos din corn. Sunt foarte mulţumit că mi-l recomandaţi dumneavoastră, cardinale. Voi vedea ce pot face pentru el. Apropo, şi Consiliul când se va ţine?

— Doreşte Maiestatea Voastră să-l fixeze pentru mâine, la prânz, la Luvru? Îmi voi expune cu această ocazie planul de campanie şi vom face tot posibilul să găsim, pentru traversarea râurilor, alte mijloace decât degetele Domnului.

— Regele îl privi pe cardinal cu acea uimire pe care o resimţea de fiecare dată când constata cât de bine este informat despre unele lucruri, pe care nu ar avea de unde să le cunoască.

— Dragul meu cardinal, îi spuse regele râzând, aveţi, fără nici-o îndoială, un demon în serviciul dumneavoastră, doar dacă nu sunteţi – şi la asta m-am gândit nu o dată – doar dacă nu sunteţi dumneavoastră demonul în persoană.

Partea a patra

1
Avalanşa

Chiar în momentul în care Consiliul, convocat de data aceasta de Richelieu, se reunea la Luvru, deci către orele 11 dimineaţa, un mic convoi, care plecase din Oulx în revărsat de zori, apărea la linia de demarcaţie a caselor din orăşelul Exilles, situat la frontiera extremă a Franţei şi pe care doar Chaumont îl mai desparte de teritoriile prinţului de Piémont, Chaumont fiind ultimul târguşor care aparţine pământului francez.

Acest mic convoi era format din patru oameni, doi bărbaţi şi două femei, care călăreau pe catâri.

În persoana celor doi bărbaţi, care călătoreau cu faţa descoperită, îmbrăcaţi în costum basc, se puteau recunoaşte cu uşurinţă doi tineri, dintre care cel mai în vârstă avea 23 de ani, iar cel mai tânăr, abia 18 ani.

Cât despre cele două femei, se putea ghici mai greu care era vârsta lor, deoarece erau îmbrăcate în rochii şi pelerine cu glugi largi, care le acopereau faţa în întregime, măsură de precauţie care putea fi atribuită tot atât de bine vremii friguroase, cât şi dorinţei de a nu fi recunoscute.

În acea vreme, Alpii nu erau străbătuţi de drumuri minunate, precum Simplon, Mont-Cenis şi Saint-Gothard, ca astăzi, iar în Italia nu se putea pătrunde decât prin nişte cărări, pe care rareori doi călători ar fi putut merge unul lângă altul şi pe care catârii mergeau cu pas mărunt şi rapid, alură care le este, de altfel, nu numai familiară, dar şi deosebit de plăcută.

Pentru moment, unul dintre cei doi călăreţi – este vorba de cel mai în vârstă – mergea pe jos, ţinând de frâu unul dintre catâri, pe care era urcată cea mai tânără dintre femei şi care, având în vedere că nu zărea pe drum, în faţa ei, decât un negustor ambulant, care mergea la o depărtare de aproximativ cinci sute de paşi în faţa convoiului lor, lovind cu biciul un căluţ aflat înainte-i, încărcat cu baloturi de marfă, îşi dăduse pe spate gluga care îi acoperea faţa. Această tânără, după nuanţa de un blond mătăsos a părului său, părea să nu aibă mai mult de şaptesprezece sau optsprezece ani.

Cealaltă femeie venea în urmă, cu faţa acoperită complet de gluga pelerinei. Ţinând capul plecat, fie de povara gândurilor, fie din cauza oboselii, părea să nu ia deloc seama la drumul pe care

mergea, sau mai degrabă pe care mergea catârul său, drum ce străbătea creasta unei stânci şi care era mărginit, de o parte, de prăpastie, iar, de cealaltă parte, era dominat de muntele acoperit de zăpadă. Catârul său, mai preocupat de drum decât ea, îşi lăsa din când în când capul în jos, adulmeca parcă abisul şi, după grija cu care se asigura să nu înainteze, decât atunci când ceilalţi trei catâri se aflau în siguranţă, părea să înţeleagă întreaga gravitate a pericolului în care s-ar fi aflat dacă ar fi făcut un pas greşit.

Acest pericol era atât de real încât, pentru a nu-l vedea şi, poate, pentru a nu ceda în faţa acelui demon al vidului, pe care îl numim vertij, şi căruia îţi este greu să-i rezişti, cel de-al patrulea călător, tânărul cu părul blond, cu talia subţire şi binefăcut, cu ochii strălucind de tinereţe, aşezat în maniera în care călăresc femeile, adică ţinând ambele picioare pe o parte a catârului, şi cu spatele întors spre prăpastie, cânta acompaniindu-se la o mandolină, atârnată de gât cu o panglică albastru-deschis, următoarele versuri, în timp ce al patrulea catâr, eliberat de călăreţul său, îl urma în voie pe cel pe care se afla cântăreţul.

Lui Venus îi atribuie mii de nume
Şi alte mii de porecle îi dau
Bieţii amanţi părăsiţi:
Unul mai aspră ca fieru-o numeşte,
Un altul cu iadul o asemuieşte,
Iar altul de turbare crede că-i atinsă.

Unul spune că grijile şi lacrimile sunt numele ei,
Un altul, că numele-i este făcut din tristeţe şi dureri,
Iar altul o botează disperare.

Dar eu, fiindcă Venus mereu
A fost iubirilor mele prielnică,
Cea plină de dulceaţă o numesc.

Cât despre cel mai în vârstă dintre cei doi tineri, acesta nici nu cânta la violă, nici nu fredona cântece, căci, fiind mult prea preocupat, nu îi stătea gândul la aşa ceva.

Întreaga lui grijă era concentrată asupra tinerei fete, al cărei ghid se oferise să-i fie, precum şi asupra pericolelor care o

ameninţau, pe ea şi pe animalul pe care călătorea, pe acel drum strâmt şi dificil, pe când tânăra fată îl privea cu acea privire blândă şi fermecătoare cu care privesc femeile la bărbatul pe care nu numai că îl iubesc şi de care sunt iubite, dar care li se dăruiesc din devotament, fie pentru a le garanta siguranţa, fie pentru a le împlini fanteziile, ele fiind adeseori mai recunoscătoare pentru această a doua dovadă de dăruire totală decât pentru prima.

După un moment, ajunşi la una dintre cotiturile cărăruii, micuţa caravană se opri.

Acest popas se datora unei probleme grave care trebuia rezolvată.

Aşa după cum v-am spus, se apropiau de Chaumont, deci de ultimul orăşel care aparţinea Franţei, deoarece Exilles şi fortul din oraş fuseseră lăsate în urmă de mai bine de două ore. Se aflau deci la o distanţă de doar o jumătate de leghe de borna care făcea demarcaţia între provinciile Dauphiné şi Piémont.

Odată această bornă depăşită, păşeau într-o ţară vrăjmaşă, nu numai pentru că ducele Charles-Emmanuel avea cunoştinţă de pregătirile importante pe care le făcea împotriva lui cardinalul, ci şi pentru că fusese avertizat, în mod oficial, de guvernul francez că, dacă nu permite trecerea trupelor care se deplasau pentru ridicarea asediului împotriva Casalului şi dacă nu se alătura acestora, războiul era, dinainte, declarat.

Or, problema cea gravă căreia trebuiau să-i găsească o rezolvare era următoarea: să treacă direct prin ceea ce se numea pasul Suse, cu riscul de a fi recunoscuţi şi arestaţi de Charles-Emmanuel, sau să-şi ia un ghid care să-i îndrume pe vreun drum ocolit, ce le-ar permite să evite trecerea prin Suse şi chiar prin Torino, pentru a merge apoi direct în Lombardia?

Tânăra fată, care dădea dovadă de acea încredere fermecătoare pe care o are femeia care iubeşte, se încredinţa total prudenţei şi curajului de care dădea dovadă ghidul ei. Nu putea decât să-l privească cu frumoşii săi ochi negri şi surâzând blând, spunând:

— Ştiţi mai bine decât mine cum trebuie să procedăm, faceţi ceea ce credeţi de cuviinţă.

Tânărul, înspăimântat de această responsabilitate faţă de femeia pe care o iubea, se întoarse, ca pentru a-i adresa o întrebare, spre cea a cărei faţă era ascunsă de gluga pelerinei.

— Dar dumneavoastră, doamnă, ce părere aveţi?
Cea căreia i se adresase îşi ridică gluga şi se putu vedea faţa unei femei în vârstă de patruzeci şi cinci sau cincizeci de ani, îmbătrânită, slăbită, răvăşită de o lungă suferinţă, în mijlocul acestei feţe palide, pe care părea că a pus deja stăpânire o rigiditate cadaverică, singurii care păreau vii erau ochii săi, deveniţi parcă prea mari prin obişnuinţa de a căuta să descifreze necunoscutul.
— Poftim?, făcu ea.
Nu ascultase nimic, nu auzise nimic, abia dacă observase că se opriseră pentru un scurt popas.
Tânărul ridică vocea, deoarece zgomotul râului Doire, care se rostogolea pe fundul prăpastiei, făcea să nu se mai poată auzi nu numai cuvintele rostite cu voce joasă, dar şi cele pe un ton obişnuit.
Tânărul repetă ceea ce o întrebase mai înainte.
— Părerea mea, fiindcă doriţi să mi-o cereţi, este să ne oprim în următorul oraş şi, pentru că este un oraş de frontieră, să cerem unele informaţii la faţa locului. Dacă există unele drumuri ocolitoare, ni se vor arăta care sunt acestea. Dacă avem nevoie de un ghid, îl vom găsi în oraş. Câteva ore în plus sau în minus nu mai au nici-o importanţă, însă ceea ce este important este să nu fim, adică să nu fiţi recunoscuţi.
— Dragă doamnă, răspunse tânărul, prin gura dumneavoastră a vorbit înţelepciunea însăşi şi vom urma sfatul dumneavoastră.
— Ei bine?, zise tânăra fată.
— Ei bine, am stabilit totul. Dar la ce vă uitaţi?
— Ia uitaţi, nu este ceva cu adevărat miraculos pe acel platou?
Ochii tânărului se întoarseră în direcţia indicată.
— Ce anume?, spuse el.
— Flori în acest anotimp!
Într-adevăr, aproape imediat sub linia unde se sfârşeau zăpezile se vedeau strălucind câteva flori de un roşu-aprins.
— Aici, dragă Isabelle, spuse tânărul, nu există anotimp, iar iarna este aproape veşnică. Totuşi, din când în când, pentru bucuria ochilor şi pentru a se putea spune că natura, în fecunditatea sa inepuizabilă, este mereu tânără, o zână bună lasă să cadă din mâna sa, în trecere, seminţele acestei flori,

care creşte chiar în mijlocul zăpezilor şi care, din acest motiv, poartă numele de Trandafirul Alpilor.

— Oh, ce floare minunată!, spuse Isabelle.

— O vreţi?, exclamă tânărul.

Şi înainte ca tânăra să fi putut răspunde, se şi avântase şi începuse să se caţere pe stânca ce-l despărţea de platoul unde creştea floarea.

— Conte, conte!, strigă tânăra fată, pentru numele lui Dumnezeu! Să nu faceţi asemenea nebunii, sau nu voi mai îndrăzni să privesc, sau, cel puţin, nu voi mai îndrăzni să văd ceva.

Însă cel căruia i se adresase cu titlul de conte şi în persoana căruia nu avem nici un motiv să nu îl recunoaştem pe contele de Moret ajunsese deja pe platou, culesese floarea şi, ca un adevărat om de munte, se lăsa să alunece de-a lungul stâncii, chiar dacă, asemenea unui bărbat care trebuie să prevadă orice pericol, avea, precum tovarăşul său de drum, înfăşurată în jurul taliei, ca o centură, o coardă destinată să-l ajute pe călător să facă faţă în cazul suişurilor şi coborâşurilor dificile de pe munte.

În acel moment, un zgomot asemănător celui provocat de un tunet se auzi venind dinspre creasta muntelui. Un nor de zăpadă întunecă atmosfera şi, cu rapiditatea unui fulger, se văzu cum o masă albă aluneca pe panta rapidă, prăvălindu-se de sus şi sporindu-şi viteza şi forţa pe măsură ce continua să se prăbuşească la vale.

— Atenţie la avalanşă!, strigă cel mai tânăr dintre cei doi călători, sărind de pe catâr, în timp ce tovarăşul său de drum, cuprinzând-o pe Isabelle în braţe, mergea să se sprijine împreună cu ea de o stâncă, sub care voia să-şi caute adăpost.

Călătoarea palidă îşi dădu jos gluga şi privi în linişte ceea ce se petrecea.

Totuşi, dintr-odată, scoase un ţipăt.

Avalanşa nu era decât parţială. Ea acoperea un spaţiu de aproape cinci sute de paşi şi începea la două sute de paşi înaintea micii caravane de călători, care simţiră cum pământul se cutremură sub picioarele lor şi cum le trece prin faţă suflul puternic al morţii.

Însă ţipătul scos de femeia cu faţa palidă nu era deloc un ţipăt de groază personală. Era singura care văzuse ceea ce nu putuseră să vadă nici cel mai tânăr dintre cei doi călători, adică

pajul Galaor, preocupat cum era de salvarea sa, nici contele de Moret, preocupat de siguranţa lui Isabelle: ea văzuse cum tăvălugul fulgerător de zăpadă îi acoperea pe bărbatul cu animalul său care mergeau la trei sute de paşi înaintea lor şi cum se prăvăleau în prăpastie.

La auzul acestui ţipăt, contele de Moret şi Galaor se întoarseră cu o groază cu atât mai mare cu cât, simţind în mod instinctiv că sunt salvaţi, se gândiră cu acea reacţie firească a omului, la pericolul în care se puteau afla ceilalţi. Însă nu văzură nimic, decât pe femeia palidă, care, cu braţul întins spre un punct pe care îl arăta cu degetul, striga:

— Acolo! Acolo! Acolo!

Atunci, privirile lor se îndreptară spre drumul care, prin însăşi îngustimea lui, era perfect liber şi vizibil.

Catârul şi negustorul străin care mergeau în faţa lor dispăruseră, iar drumul era pustiu.

Contele de Moret înţelese totul.

— Veniţi, încet, îi spuse el lui Isabelle. Veniţi să vă sprijiniţi de zid, iar dumneavoastră, dragă doamnă de Coëtman, urmaţi-o pe Isabelle. Iar noi, Galaor, să mergem repede, poate îl mai putem salva pe acel nefericit.

Apoi, repezindu-se cu agilitatea unui om crescut la munte, contele de Moret coborî în grabă, urmat de Galaor, spre locul pe care i-l indica cu degetul femeia palidă care, aşa cum am spus-o adineauri, nu era alta decât doamna de Coëtman, pe care cardinalul de Richelieu, oricât de încrezător ar fi fost în corectitudinea contelui de Moret şi în castitatea lui Isabelle, considerase că este potrivit, fie chiar şi dintr-o concesie făcută convenţiilor mondene, să le-o dea drept însoţitoare de drum în această călătorie.

2
Guillaume Coutet

Ajunşi la locul indicat, cei doi tineri, sprijinindu-se unul de celălalt, îşi îndreptară privirile pline de groază spre prăpastie.

Mai întâi nu văzură nimic, privirile lor mergeau prea departe.

Însă auziră, venind chiar de sub locul unde se aflau, aceste cuvinte, articulate atât de clar, pe cât îi permitea groaza profundă de care era cuprins cel care le pronunţa:

— Dacă sunteţi creştin, în numele Domnului, salvaţi-mă!

Privirile lor se îndreptară în direcţia de unde se auzea vocea şi zăriră, la zece picioare sub locul unde se aflau, atârnând deasupra unei prăpăstii de o mie până la o mie două sute de picioare adâncime, un bărbat agăţat de un brad pe jumătate dezrădăcinat şi îndoit sub greutatea lui.

Picioarele i se sprijineau de un colţ al stâncii ieşit în afară, care îl putea ajuta să se menţină acolo unde se afla, dar care nu-i mai era de nici un ajutor din moment ce arborele urma să se rupă în cele din urmă. În acel moment, care nu mai suferea nici-o întârziere, era evident că în curând se va prăvăli în prăpastie, odată cu copacul ce îi servea drept sprijin. Contele de Moret aprecie pericolul dintr-o singură privire.

— Rupe un băţ gros lung de optsprezece palme, strigă el, şi destul de rezistent ca să susţină un om.

Galaor, om de munte ca şi Moret, înţelese imediat intenţia contelui.

Scoase din teacă un fel de pumnal cu lama lată, ascuţită, se repezi la un arbust de terebint care era rupt şi, în câteva clipe, îl transformă în ceea ce avea nevoie contele, adică într-un soi de vergea.

În acest timp, contele desfăcuse coarda cu care era înconjurat la brâu şi care avea o lungime dublă faţă de distanţa care îi despărţea de locul unde se afla nefericitul pentru salvarea căruia făceau rapid pregătirile necesare. În câteva secunde, legă vergeaua solid la capătul corzii şi, după cuvintele de încurajare adresate nefericitului, care se găsea suspendat între viaţă şi moarte, coborî până la el coarda, cu vergeaua legată de scară la capăt.

Acesta o prinse, se agăţă strâns de ea, chiar în momentul în care bradul dezrădăcinat se prăvălea în prăpastie.

Rămânea totuşi un motiv de nelinişte: stânca pe care urma să alunece coarda era ascuţită şi putea să taie coarda, în timp ce o trăgeau în sus, pentru a-l salva pe cel aflat în pericol.

Din fericire, cele două femei au venit să li se alăture. Aduseră unul dintre catâri cât mai aproape de marginea prăpastiei, însă la o distanţă care să-i permită celui pe care voiau să-l salveze să pună picioarele pe pământ. Trecură apoi coarda pe deasupra şeii şi, în timp ce Isabelle se ruga, cu ochii îndreptaţi spre stâncă, iar doamna Coëtman ţinea catârul de frâu cu o forţă aproape bărbătească, cei doi bărbaţi se prinseră de coardă şi, cu un efort comun, o traseră spre ei.

Coarda alunecă asemenea unui scripete şi, după câteva secunde, văzură apărând la marginea prăpastiei figura palidă a nefericitului care tocmai scăpase, într-un mod atât de miraculos, de la moarte.

Un strigăt de bucurie salută apariţia lui şi, doar la auzul acestui strigăt, Isabelle se întoarse şi vocea sa se alătură celor ale tovarăşilor săi de călătorie, pentru a striga la rândul său de bucurie.

— Curaj! Curaj! Sunteţi salvat!

Într-adevăr, bărbatul punea piciorul pe stâncă şi, dând drumul corzii, se agăţa de şaua catârului.

Animalul fu împins un pas înapoi, iar bărbatul, aflat la capătul puterilor, dădu drumul noului său punct de sprijin, mişcă din mâini, scoţând un fel de strigăt nearticulat şi căzu leşinat în braţele contelui de Moret.

Acesta îi apropie de gură o ploscă plină cu una dintre acele licori energizante, care au apărut cu o sută de ani înaintea alcoolului şi care erau fabricate numai în Alpi, şi îi dădu să bea câteva picături.

Era evident că forţa care îl susţinuse, atât timp cât se aflase în pericol, îl părăsise în momentul în care înţelesese că este salvat.

Contele de Moret îl culcă cu spatele sprijinit de stâncă şi, în timp ce Isabelle îl ajuta să-şi revină cu ajutorul unui flacon cu săruri alcaline, desprinse stinghia de pe coardă şi o aruncă departe de el, cu acel dispreţ pe care îl resimte omul faţă de orice instrument care a servit pentru scopul căruia îi era destinat, şi îşi înfăşură din nou coarda în jurul mijlocului.

Galaor, la rândul său, îşi puse cuţitul la loc în teacă cu nepăsarea caracteristică vârstei.

Câteva clipe mai târziu, după ce mai avu două sau trei mişcări convulsive, bărbatul deschise ochii.

Expresia de pe faţa lui arăta că nu îşi mai amintea nimic din ceea ce i se întâmplase. Însă, puţin câte puţin, memoria îi reveni, înţelese obligaţiile pe care le avea faţă de cei care-l înconjurau, iar primele cuvinte pe care le rosti fură de recunoştinţă.

Apoi, la rândul său, contele de Moret, pe care acesta îl lua drept un simplu om de la munte, îi explică ce se întâmplase.

— Mă numesc Guillaume Coutet, îi răspunse bărbatul. Am o soţie care vă datorează faptul că nu este văduvă şi trei copii care vă datorează faptul că nu sunt orfani. Însă, în orice împrejurare, dacă aveţi nevoie de viaţa mea, nu este nevoie decât să mi-o cereţi.

Atunci, aflat pradă acelei groaze retrospective, mai teribile decât cea care precede sau care însoţeşte accidentul, se apropie de prăpastie, sprijinindu-se de conte, privi cuprins de fiori bradul prăbuşit, apoi aruncă o privire spre acel haos diform de zăpadă, amestecat cu sloiuri de gheaţă, copaci dezrădăcinaţi, roci îngrămădite care zăceau pe fundul văii, făcând ca râul Doire să spumege atunci când se lovea de obstacolele neprevăzute pe care le ridicaseră acele roci în calea apelor sale.

Scoase un suspin gândindu-se la catârul său şi la încărcătura de marfă ce se pierduse şi care, după toate probabilităţile, era singura avere pe care o poseda.

Apoi, revenindu-şi în fire, şopti:

— Viaţa este bunul cel mai de preţ pe care ne-o dai. Doamne, şi din moment ce mi-a fost salvată, vă mulţumesc. Ţie Doamne şi celor care mi-au apărat-o.

Însă, în momentul în care voia să pornească la drum, îşi dădu seama că, fie din slăbiciune morală, fie din cauza unei comoţii suferite în cădere, îi era imposibil să facă un pas.

— Aţi făcut deja prea mult pentru mine, le spuse contelui de Moret şi lui Isabelle. Deoarece nu pot face nimic pentru dumneavoastră în schimbul vieţii pe care vi-o datorez, cel puţin să nu vă întârzii în călătoria dumneavoastră. Vă rog doar să aveţi amabilitatea de a anunţa gazda de la hanul „Genévrier

d’Or” despre accidentul pe care l-a suferit ruda sa, Guillaume Coutet, care a rămas pe drumuri şi care îl roagă să îi trimită ajutoare.

Contele de Moret îi spuse lui Isabelle câteva cuvinte cu voce joasă, iar aceasta îi răspunse printr-un gest afirmativ.

Apoi, adresându-se bietului nefericit:

— Dragă prietene, nu vă vom abandona, din moment ce Dumnezeu a permis să avem fericirea de a vă salva viaţa. Nu mai avem de parcurs decât o distanţă de o jumătate de oră până la oraş. Veţi urca pe catârul meu şi, aşa cum făceam adineauri, când s-a produs accidentul, voi conduce catârul doamnei de frâu.

Guillaume Coutet voi să facă unele observaţii, însă contele de Moret îl opri, spunând:

— Am nevoie de dumneata, prietene, şi poate, în următoarele douăzeci şi patru de ore, vă veţi putea achita de serviciul pe care vi l-am făcut, făcându-mi un serviciu şi mai mare.

— Cu adevărat?, spuse Guillaume Coutet.

— Pe cuvântul meu de gentilom!, răspunse contele de Moret, uitând că, prin aceste cuvinte, îşi dezvăluie identitatea.

— Scuzaţi-mă, spuse negustorul ambulant înclinându-se, însă trebuie să vă ascult – înţeleg asta foarte bine – din două motive: mai întâi, deoarece mi-aţi salvat viaţa şi apoi, deoarece aveţi dreptul, prin rangul dumneavoastră, să-i comandaţi unui biet ţăran ca mine.

Atunci, cu ajutorul contelui şi a lui Galaor, Guillaume Coutet urcă pe catârul contelui, în timp ce acesta îşi reluă locul la conducerea catârului lui Isabelle, fericită că bărbatul pe care îl iubea a avut ocazia să dea dovadă, în faţa ei, de îndemânare, curaj şi omenie.

După un sfert de oră, micul convoi intra în târguşorul Chaumont şi se oprea la poarta hanului Genévrier d’Or.

La primul cuvânt pe care îl spuse Guillaume Coutet stăpânului hanului Genévrier d’Or nu despre rangul omului care îi salvase viaţa, ci despre serviciul pe care i-l făcuse, jupânul Germain puse întreg hanul la dispoziţia acestuia.

Contele de Moret nu avea nevoie de toate încăperile, ci de o cameră mare cu două paturi, pentru Isabelle şi pentru doamna Coëtman, şi de o altă cameră pentru el şi Galaor.

Avu deci satisfacţia dublă de a obţine ceea ce doreşte şi de a nu deranja pe nimeni. Cât despre Guillaume Coutet, el primi chiar camera şi patul vărului său. Medicul care a fost chemat imediat l-a consultat pe Guillaume Coutet din cap până-n picioare şi a declarat că nu i se rupsese nici unul dintre cele două sute optzeci şi două de oase pe care natura a crezut că sunt necesare pentru alcătuirea omului. El îi recomandă să facă o baie de plante aromatice, în care să se pună câţiva pumni de sare şi să i se facă apoi un masaj cu camfor.

Cu ajutorul acestor leacuri, precum şi al câtorva pahare de vin cald, condimentat din belşug, doctorul spera ca a doua zi, sau, cel mai târziu peste două zile, bolnavul să fie în stare să-şi continue drumul.

Contele de Moret, după ce s-a ocupat de tot ceea ce le era necesar celor două călătoare, avu grijă personal ca prescripţiile medicului să fie executate întocmai, apoi, după ce masajul fusese efectuat, iar bolnavul declară că se simte mai bine, veni să se aşeze la căpătâiul său.

Guillaume Coutet îşi exprimă asigurarea devotamentului pe care i-l purta.

Contele de Moret îl lăsă să vorbească apoi, când termină, îi spuse:

— Prietene, pretindeţi că Dumnezeu este cel care m-a scos în calea dumitale. Fie! Dar poate că Dumnezeu, punându-mă în calea dumitale, avea un dublu scop: acela de a vă ajuta prin mine şi acela de a mă ajuta prin intermediul dumitale.

— Dacă ar fi aşa, spuse bolnavul, aş fi omul cel mai fericit care a existat vreodată.

— Sunt însărcinat de Monseniorul cardinal de Richelieu – după cum vedeţi, nu vreau să am vreun secret faţă de dumneata şi mă încredinţez întru totul recunoştinţei dumitale –, sunt însărcinat de Monseniorul cardinal de Richelieu să o conduc la tatăl său, la Mantua, pe tânăra domnişoară pe care aţi văzut-o şi faţă de care nutresc cel mai mare interes.

— Dumnezeu să vă îndrume şi să vă protejeze în călătoria dumneavoastră!

— Da, însă la Exilles am aflat că trecătoarea Suse este ocupată de baricade şi de fortificaţii păzite cu străşnicie. Dacă vom fi recunoscuţi, vom fi arestaţi, având în vedere că ducele de Savoia va dori să ne ia ostatici.

— Ar trebui să evitaţi trecătoarea Suse.
— Putem face asta?
— Da, dacă aveţi încredere în mine.
— Sunteţi de prin partea locului?
— Sunt din Gravière.
— Cunoaşteţi drumurile?
— Ca să evit vameşii, am trecut toate cărările muntelui.
— Vă însărcinaţi să fiţi ghidul nostru?
— Drumul este aspru.
— Nu ne temem nici de pericole, nici de oboseală.
— Bine, răspund eu de totul.

Contele de Moret făcu un semn cu capul, arătând că această promisiune îi este de ajuns.

— Acum, spuse el, asta nu este totul.
— Ce mai doriţi?, zise Guillaume de Coutet.
— Doresc informaţii despre lucrările care se execută înainte de pasul Suse.
— Nimic mai uşor, fratele meu munceşte acolo ca lucrător la terasamente.
— Şi unde locuieşte fratele dumitale?
— La Gravière, ca şi mine.
— Pot merge să-l caut cu un mesaj din partea dumitale?
— Dimpotrivă, de ce să nu vină el să vă caute pe dumneavoastră, aici?
— Este cu putinţă?
— Nimic mai simplu. Gravière se află doar la o jumătate de oră de aici. Vărul meu se va duce călare să-l caute şi-l va aduce până aici.
— Ce vârstă are fratele dumitale?
— Are doi sau trei ani mai mult ca Excelenţa Voastră.
— Ce înălţime are?
— Aceeaşi cu a Excelentei Voastre.
— Sunt multe persoane din Gravière care sunt angajate pentru executarea lucrărilor?
— El este singurul.
— Credeţi că fratele dumneavoastră va fi dispus să mă servească?
— Când va afla ce aţi făcut pentru mine, va trece şi prin foc pentru dumneavoastră.

— Bine, trimiteţi după el. Nu este nevoie să spun că va primi o bună recompensă.

— Nu este nevoie, cum spune Excelenţa Voastră, fratele meu fiind deja recompensat.

— Atunci să meargă gazda noastră să-l caute.

— Aveţi amabilitatea de a-l chema şi de a mă lăsa singur cu el, ca să nu existe nici-o îndoială că eu sunt cel care îi cer acest lucru?

— Vi-l trimit.

Contele de Moret ieşi şi, un sfert de oră mai târziu, jupânul Germain încăleca pe calul său şi apuca drumul spre Gravière.

După o oră, se întorcea la hanul „Genévrier d’Or”, aducându-l cu sine, pe crupa calului, pe Marie Coutet, fratele lui Guillaume Coutet.

3
Marie Coutet

Marie Coutet era un tânăr de 26 de ani, aşa cum spusese fratele său atunci când apreciase că are trei sau patru ani mai mult decât contele de Moret. Avea acea frumuseţe bărbătească şi acea forţă virilă a oamenilor de la munte. Figura lui deschisă şi sinceră arăta un suflet cinstit. Cu o statură bine legată şi cu umerii largi, vigoarea picioarelor şi a braţelor sale arătând un corp sănătos.

Pe drum, el fusese pus la curent cu întreaga situaţie. Ştia că fratele său, surprins de o avalanşă, avusese fericirea să se agaţe, în timpul căderii, de un brad, şi că fusese salvat de un călător care trecea pe-acolo.

Atunci, de ce trimisese după el fratele său care era în afara pericolului? Asta nu mai ştia.

Dar nu însemna că graba lui de-a alerga la chemarea acestuia nu era la fel de mare, ceea ce era o dovadă a devotamentului cu care îndeplinea dorinţele fratelui său.

Abia sosit, urcă în camera lui Guillaume Coutet şi discută cu el timp de zece minute, după care îl chemă pe jupânul Germain şi-l rugă să-l conducă sus pe gentilom.

Contele de Moret dădu curs invitaţiei.

— Excelenţă, îi spuse Guillaume, iată-l pe fratele meu Marie, care ştie că vă datorez viaţa şi care, ca şi mine, se pune în întregime la dispoziţia dumneavoastră.

Contele de Moret aruncă o privire rapidă către tânărul muntean şi, de la prima privire, recunoscu în el pe omul al cărui curaj era dublat de onestitate.

— Numele dumitale, îi spuse, este francez.

— Într-adevăr. Excelenţă, fratele meu şi cu mine suntem de origine franceză. Tatăl şi mama mea erau din Phénioux. Au venit să se stabilească la Gravière şi aici ne-am născut amândoi, răspunse Marie Coutet arătând spre fratele său.

— Atunci, aţi rămas francezi?

— Cu inima, ca şi cu numele.

— Totuşi, lucrezi la fortificaţiile de la Suse.

— Mi se dau zece parale ca să sap pământul o zi întreagă. Cât e ziua de lungă, sap pământul, fără să mi se spună nici de ce sap pământul, nici cui îi aparţine acesta.

— Aşadar, aduci un serviciu împotriva ţării dumitale?

— Tânărul ridică din umeri.

— De ce ţara mea nu îmi dă ocazia să o servesc?

— Dacă îţi cer amănunte despre toate lucrările pe care le faci, mi le vei da?

— Nu mi s-a cerut să păstrez secretul. În consecinţă, nu sunt obligat să-l păstrez.

— Cunoşti ceva despre termenii privitori la fortificaţii?

— Îi aud pe inginerii noştri vorbind despre redute, fortificaţie în semilună, ziduri de fortificare, însă îmi este total necunoscut înţelesul acestor cuvinte.

— Nu ai putea să-mi faci un desen al formei de execuţie a lucrărilor, care se află în faţa pasului Suse, cu precădere a celor de la *Crêts de Montabon* şi de la *Crêts de Montmoron*[60]?

— Nu ştiu nici să citesc, nici să scriu. Nu am ţinut niciodată un creion în mână.

— Sunt lăsaţi străinii să se apropie de lucrări?

— Nu. La o distanţă de un sfert de leghe, înainte de locul unde sunt executate lucrările, este amplasat un post de santinele.

— Mă poţi lua cu dumneata ca muncitor? Mi s-a spus că se caută lucrători peste tot.

— Pentru câte zile?

— Doar pentru o zi.

— A doua zi, când nu vă vor mai vedea venind, vor deveni bănuitori.

— Poţi face pe bolnavul timp de 24 de ore?

— Da.

— Şi pot să mă prezint în locul dumitale?

— Fără îndoială. Fratele meu vă va da un bilet pentru şeful lucrărilor, Jean Miroux. A doua zi mă voi simţi mai bine şi îmi reiau serviciul, nu vor avea nimic de spus.

— Ai înţeles, Guillaume?

— Da, Excelenţă.

— La ce oră încep lucrările?

— La ora şapte dimineaţa.

---

[60] Aceste două denumiri nu apar decât în „Histoire de France”, de Gabriel Daniel.

— Atunci, nu mai e timp de pierdut, pune-l pe fratele dumitale să scrie biletul, întoarce-te la Gravière, iar la ora şapte dimineaţa, mă voi prezenta la lucrări.

— Dar hainele?

— Nu aveţi să-mi împrumutaţi nişte haine?

— Garderoba mea nu este foarte bogată.

— Nu voi găsi aici unele gata făcute, la un croitor?

— Vor părea foarte noi.

— O să le murdărim.

— Dacă Excelenţa Voastră va fi văzut la cumpărături, veţi da de bănuit. Ducele de Savoia are spioni peste tot.

— Dumneata ai aproape aceeaşi talie ca mine, vei face cumpărături pentru mine. Iată banii.

— Contele îi întinse lui Marie Coutet o pungă plină de bani.

— Dar sunt mulţi bani.

— Îmi vei înapoia ceea ce nu ai cheltuit.

După ce s-au stabilit astfel lucrurile, Marie Coutet ieşi să facă cumpărături. Guillaume Coutet ceru să i se aducă cerneală şi o pană de scris, ca să întocmească biletul. Iar contele de Moret coborî să o anunţe pe Isabelle de absenţa lui, spunându-i că această absenţă avea drept cauză necesitatea de a recunoaşte drumul pe care-l vor avea de parcurs peste două zile.

Apropierea produsă în timpul călătoriei, contextul special în care se găseau, împărtăşirea reciprocă a dragostei lor, toate acestea îi puseseră pe cei doi tineri într-o situaţie, ca să spunem aşa, inedită.

Misiunea oficială pe care o primise contele de Moret, aceea de a veghea asupra logodnicei sale, adăugase pasiunii sale de amant un sentiment fratern, plin de blândeţe. De asemenea, nimic nu era mai fermecător decât acele ore de intimitate, în care, aplecându-se unul asupra celuilalt, privea fiecare în adâncul sufletului celuilalt, ca în adâncul acelor lacuri pe care le întâlneau în drumul lor şi, datorită rapidităţii cu care gândeau şi cu care îşi citeau gândurile, puteau desluşi acolo, în colţişorul cel mai profund al sufletului lor, aceste două cuvinte care, ca şi stelele, păreau să fie o reflectare a Cerului: „Te iubesc”.

Isabelle, aflată sub paza doamnei de Coëtman şi a lui Galaor, nu avea de ce să se teamă, atât timp cât rămânea de partea aceasta a frontierei franceze. Însă nu la fel stăteau lucrurile în ce-l privea pe contele de Moret, care se hazarda pe un pământ

străin şi perfid. De aceea, ora pe care o petrecu alături de logodnica lui a fost însoţită de toate acele blânde temeri, de toate acele recomandări drăgăstoase care preced, între doi amanţi, o despărţire, oricât de scurtă ar fi, sau oricât de scurtă ar promite să fie. În timpul orelor pline de spaime fermecătoare de acest fel – pe care un amant ar trebui să ştie să le trezească din calcul în sufletul celuilalt, dacă, vai, nu ar veni ele singure – sunt acordate favorurile caste ale dragostei, fără să se opună rezistenţă, dar şi fără să se impună voinţa pentru a le obţine. Astfel că tânărul se afla, de o oră întreagă, la picioarele amantei sale şi credea că se află acolo de zece minute, când Germain veni să-i spună că Marie Coutet îl aşteaptă cu hainele pe care le cumpărase.

Isabelle îl puse să-i promită – lucru inutil de altfel, deoarece, chiar şi fără această promisiune, el nu ar fi putut proceda altfel – că nu va pleca fără să-şi ia la revedere de la ea. Astfel, un sfert de oră mai târziu, se prezenta în fata ei, îmbrăcat în ţăran piémontez.

Timp de câteva minute, tânăra fată a examinat amănunţit noua uniformă în care era îmbrăcat contele, găsind că fiecare piesă din care era compusă acea uniformă îi venea de minune. Există în dragoste o perioadă ascendentă, când totul – fie chiar şi o dimie – îl înfrumuseţează pe bărbatul sau pe femeia pe care îl iubim. Dar, din nefericire, există, ca un revers al medaliei, şi perioada opusă, când nimic nu îi mai poate reda persoanei iubite farmecul pe care l-a pierdut în ochii noştri.

Trebuiau să se despartă, la Chaumont sunase deja ora zece. Drumul până la Gravière dura o oră, deci nu ajungeau acolo decât la ora unsprezece, iar la ora şapte, a doua zi de dimineaţă, contele trebuia să se prezinte la lucrări.

Înainte de a pleca, luă cu el scrisoarea scrisă de Guillaume Coutet, care conţinea aceste cuvinte:

Dragul meu Jean Miroux,

Cel care îţi va înmâna această scrisoare vă va anunţa, în acelaşi timp, şi întoarcerea mea de la Lyon, unde am fost să cumpăr nişte mărfuri, precum şi accidentul care mis-a întâmplat, între Saint-Laurent şi Chaumont. Fiind surprins de o avalanşă de zăpadă şi antrenat în cădere într-o prăpastie, pe marginea căreia am găsit, din mila Domnului, un brad de care m-am agăţat, am ajuns într-o

poziţie dificilă din care m-au salvat nişte călători care treceau pe acolo, nişte suflete miloase de creştini, pe care îl rog pe bunul Dumnezeu să îi primească în paradis. Astfel că sunt plin de lovituri, din cauza căderii, iar fratele meu Marie este obligat să stea cu mine să-mi facă masaj. Însă, deoarece nu vrea ca serviciul să sufere din cauza absenţei lui şi a accidentului meu, vi-l trimit pe tovarăşul său, Jacquelino, să-l înlocuiască. Speră ca mâine să îşi reia serviciul, iar eu pe al meu. Numai bietul meu catâr Dur-au-trot – îţi aminteşti că aşa l-ai botezat chiar tu – s-a rostogolit pe fundul prăpastiei şi l-am pierdut împreună cu marfa, după ce corpul i-a fost acoperit cu un strat de zăpadă gros de peste cincizeci de picioare. Însă, mulţumesc lui Dumnezeu, din cauza pierderii unui catâr şi a câtorva baloţi din pânză de bumbac, viaţa mea nu este în pericol, iar afacerile nu vor fi periclitate.

Vărul dumitale primar,
Guillaume Coutet

Contele de Moret citi scrisoarea şi surâse de mai multe ori, în timp ce o citea. Era chiar aşa cum dorea să fie, chiar dacă recunoscu faptul că, dacă şi-ar fi luat sarcina de a o redacta el însuşi, i-ar fi fost foarte greu să o dicteze astfel.

Cum această scrisoare era singurul lucru pe care îl aştepta, şi cum calul jupânului Germain se afla la poartă, gata înşăuat, sărută mâna lui Isabelle, care stătea la intrarea în coridor şi sări în şa. Îl invită pe Marie Coutet să urce pe crupa calului, în spatele lui, răspunse urării de „drum bun” pe care i-o trimitea de la fereastră o voce dulce şi porni la drum pe un cal care, dacă nu ar fi fost interzisă cercetarea paternităţii, ar fi fost recunoscut, fără nici-o contestaţie, ca fiind tatăl bietului catâr pe care Jean Miroux îl botezase, probabil din experienţă, Dur-au-trot.

O oră mai târziu, cei doi tineri erau în satul Gravière, iar a doua zi, la ora şapte, contele de Moret îi prezenta lui Jean Miroux scrisoarea lui Guillaume Coutet şi era admis, fără nici-o împotrivire, printre lucrători, pentru a-l înlocui pe Marie Coutet.

Aşa cum prevăzuse Guillaume, Jean Miroux ceru câteva detalii despre accidentul pe care-l suferise vărul său, detalii pe care Jacquelino era cel mai în măsură să i le dea.

2
De ce a lucrat contele de Moret la fortificaţiile de la Pasul Suse

După cum se poate bănui, motivul pentru care contele de Moret îmbrăcase haina şi luase locul unui ţăran piémontez ca să lucreze o zi întreagă ca simplu muncitor necalificat la lucrările de fortificaţii de la pasul Suse nu fusese propria lui satisfacţie sau interesul personal.

Nu, în conversaţia pe care o avusese contele de Moret cu cardinalul de Richelieu, acesta îi descoperise unele orizonturi politice demne de fiul lui Henric al IV-lea, iar fiul lui Henric al IV-lea, simţind că bunăvoinţa marelui ministru faţă de el se afla la cotele cele mai înalte, decisese să o şi merite, astfel încât să beneficieze de această bunăvoinţă nu ca de o favoare, ci ca de un drept al său.

Prin urmare, înţelegând că putea să le facă un mare serviciu cardinalului şi regelui, cu riscul de a fi recunoscut şi tratat drept spion, hotărâse să vadă cu propriii săi ochi fortificaţiile care se construiau, din ordinul ducelui de Savoia, pentru a putea să-i prezinte cardinalului un raport exact despre aceste lucrări.

De aceea, la întoarcerea sa, după ce îi urase lui Isabelle, precum Romeo Julietei sale, ca somnul să se aşeze peste ochii săi mai uşor ca o albină pe petala unui trandafir, se retrase în camera sa, unde ceruse dinainte să i se aducă hârtie, cerneală şi pană de scris, şi începu să aşterne următoarele rânduri:

Eminenţei Sale, Monseniorului cardinal de Richelieu

Monseniore,

Permiteţi-mi ca, în momentul trecerii frontierei Franţei, să adresez această scrisoare Eminenţei Voastre, pentru a vă spune că, până în acest punct, călătoria noastră a fost dusă la bun sfârşit, fără să se producă vreun accident care să merite a fi raportat.

Însă, apropiindu-mă de frontieră, am aflat unele veşti care, după părerea mea, ar putea prezenta o importanţă reală pentru Eminenţa Voastră, având în vedere că vă pregătiţi să mergeţi în Piémont.

Ducele de Savoia, care încearcă să câştige timp promiţând trecerea trupelor prin statele sale, dispune efectuarea unor lucrări de fortificaţii la Pasul Suse.

La aflarea acestei veşti, am luat hotărârea de a vedea la faţa locului lucrările a căror execuţie a fost ordonată de ducele de Savoia.

Providenţa a făcut să am fericirea de a salva viaţa unui ţăran din Gravière, al cărui frate lucrează la aceste fortificaţii, l-am luat locul acestuia şi am petrecut o zi în mijlocul lucrătorilor.

Însă, înainte dea spune Eminenţei Voastre ceea ce am văzut şi ceea ce am făcut în această zi, trebuie să vă prezint o dare de seamă exactă asupra dificultăţilor naturale, pe care Eminenţa Voastră le va întâmpina în trecerea sa, făcându-i cunoscute, pe cât posibil, atât acele dificultăţi cu care va trebui să se lupte, cât şi acelea pe care va trebui să le evite.

Chaumont, de unde am onoarea de a scrie Eminenţei Voastre, este ultimul orăşel care aparţine regelui. La un sfert de leghe depărtare de acest orăşel, se află borna care face demarcaţia între provinciile Dauphiné şi Piémont. Dacă înaintezi ceva mai mult pe teritoriile ce aparţin ducelui de Savoia, întâlneşti o stâncă enormă, foarte abruptă pe toate laturile sale, la care se poate ajunge printr-o singură rampă îngustă, înconjurată la rândul ei de prăpăstii. Charles-Emmanuel priveşte această stâncă ca pe o fortificaţie naturală, în calea înaintării francezilor şi întreţine aici o garnizoană.

Această stâncă se numeşte Gélasse[61]*. Dacă o eviţi, te cufunzi într-o vale adâncă, mărginită de doi munţi foarte înalţi, dintre care unul se numeşte Crêts de Montabon, iar celălalt Crêts de Montmoron.*

Aici, între aceşti doi munţi, care reprezintă drumul de la Suse şi singura poartă a Italiei, este locul unde se execută lucrările despre care i-am vorbit Eminenţei Voastre şi pe care am vrut să le vizitez eu însumi, pentru a vă spune în ce constau ele.

Ducele de Savoia a dispus închiderea trecerii care se află între aceşti doi munţi, prin construirea unei semiluni şi a unui meterez solid, susţinut de două baricade, aflate la o

[61] În majoritatea „Memoriilor”, printre care şi cele ale mareşalului de Bassompierre, această stâncă poartă numele de Talasse (n.a.).

distanţă de aproximativ două sute de paşi una de cealaltă şi ale căror focuri se încrucişează.

În plus, Alteţa Sa a dispus ca pe panta dublă a celor doi munţi, dintre care unul, Crêts de Montabon, este dominat de o cetate de apărare, să se ridice mici redute, unde să poată fi adăpostiţi cu uşurinţă o sută de oameni, precum şi poziţii de apărare, unde aceştia pot încăpea în număr de douăzeci până la douăzeci şi cinci. La toate acestea se va adăuga câte un tun provenind de la Suse, în timp ce, în partea noastră, va fi imposibil să se amplaseze o singură piesă de baterie. Valea, pe o lungime de un sfert de leghe, nu are, în mai multe locuri, o lăţime mai mare de optsprezece până la douăzeci de paşi, îngustându-se adesea până la zece paşi. Aproape peste tot, valea este plină de stânci şi pietre mari, pe care nimic nu le-ar putea mişca din loc.

Ajungând de dimineaţă la lucrări, am aflat că ducele de Savoia şi fiul său urmau să vină, în ziua respectivă, de la Torino la Suse, pentru a grăbi lucrările de fortificaţii. Într-adevăr, spre ora unu după-amiază, cei doi şi-au făcut apariţia şi au mers imediat în mijlocul lucrătorilor. Aduseseră cu ei trei mii de oameni, pe care i-au lăsat la Suse, anunţând, pentru a doua zi, un alt corp de cinci mii de oameni.

Fiind, trimis pe panta muntelui Crêts de Montmoron, pentru a anunţa sosirea ducelui de Savoia, am văzut de aproape cea de-a doua redută, care îi corespunde celei de pe muntele Crêts de Montabon. Aceasta mi-a confirmat părerea pe care mi-o formasem deja, şi anume că Pasul Suse nu poate fi forţat din faţă, ci trebuie abordat din spate.

În noaptea aceasta, profitând de luna plină, vom pleca din Chaumont, conduşi de bărbatul căruia i-am salvat viaţa şi care răspunde cu capul pentru a ieşi vii şi nevătămaţi din statele ce aparţin ducelui de Savoia, conduşi de el pe nişte drumuri pe care le cunoaşte foarte bine.

De îndată ce domnişoara de Lautrec va fi încredinţată părinţilor săi, eu voi părăsi Milano şi, pe drumul cel mai scurt, voi reveni să mă prezint în faţa dumneavoastră,

domnule cardinal, pentru a îmi relua locul în rândul armatei şi pentru a o asigura pe Eminenţa Voastră de profundul meu respect şi de sincera mea admiraţie.

Antoine de Bourbon,
conte de Moret

La ora trei de dimineaţă, micuţa caravană pornea din nou la drum şi părăsea oraşul Chaumont în aceeaşi formulă, la care se adăugase doar ghidul Guillaume Coutet.

Toţi cei cinci călătoreau călare pe catâri, deşi Coutet îi prevenise că, pentru a trece prin anumite porţiuni ale drumului, vor fi nevoiţi să renunţe să mai înainteze astfel.

Mergeau direct spre Gélasse, care se înălţa în mijlocul tenebrelor nopţii, asemenea unui gigant Adamastor[62]. Însă, cu cinci sute de paşi înainte de a ajunge la Gélasse, Guillaume Coutet, care mergea în fruntea caravanei, o luă pe o cărare abia vizibilă, care se abătea mult de la drumul principal, spre dreapta. După un sfert de oră, se auzi zgomotul unui torent de apă.

Acest torent, unul dintre miile de afluenţi care se varsă în râul Pad, îşi mărise mult volumul din cauza ploilor căzute şi, în urma umflării apelor sale, prezenta o piedică pe care nu putuseră să o prevadă.

Guillaume se opri pe mal, privi deasupra şi dedesubtul său şi păru să caute un loc mai uşor de traversat. Însă contele de Moret, fără să-i lase timp de gândire, cu acea nevoie clocotitoare pe care o au inimile îndrăgostite de a se arunca în mijlocul pericolelor, atunci când doi ochi frumoşi le privesc, îşi împinse catârul în râu.

Dar Guillaume de Coutet se aruncase în râu şi, mai rapid decât el, oprind catârul contelui, îi spuse pe acel ton imperios pe care îl au ghizii care răspund de viaţa celorlalţi, în momentele în care se iveşte un pericol real:

— Asta nu este treaba dumneavoastră, ci a mea. Rămâneţi pe loc.

Contele ascultă.

Isabelle coborî, la rândul ei, taluzul şi merse să se aşeze lângă tânăr. Galaor şi doamna de Coëtman râmaseră însă pe mal.

---

[62] Gigant mitologic al furtunilor, spiritul Capului Bunei Speranţe, descris de Luis de Camões, în „Lusiades” (n.a.).

Doamna de Coëtman, a cărei paloare era mai evidentă la lumina lunii decât în timpul zilei, privea torentul cu aceeaşi privire cu care privise şi prăpastia, adică cu nepăsarea femeii care a trăit timp de zece ani în compania morţii.

Catârul lui Guillaume începu să înainteze în linie dreaptă, parcurgând aproape o treime din lăţimea torentului. Apoi, ajuns în acel punct, curentul prea rapid îl făcu să devieze de la drumul drept, pentru o clipă, animalul, care avea antrenament, a fost obligat să înceapă să înoate, iar călăreţul său nu-l mai putea stăpâni. Însă, datorită sângelui rece care îl caracteriza şi obişnuinţei cu astfel de accidente, pe care i le scotea în cale activitatea sa de contrabandist, reuşi să-şi menţină catârul cu capul deasupra apei, iar acesta, continuând să înoate şi să lupte, deşi parcursese aproape douăzeci şi cinci sau treizeci de paşi în derivă, reuşi să pună picioarele pe fundul apei, iar apoi, şiroind de apă şi suflând greu, să-şi scoată călăreţul pe celălalt mal.

Isabelle, văzând cele ce se petreceau sub ochii lor, prinse mâna contelui de Moret şi o strânse cu forţă, ceea ce arăta cât de puternică era groaza pe care o resimţea în acel moment, nu pentru pericolul în care se afla ghidul, sau prin care va trece ea însăşi, obligată fiind să traverseze la rândul său râul, ci pentru primejdia în care s-ar fi putut afla iubitul ei dacă ar fi traversat primul râul aşa cum fusese mai întâi intenţia acestuia.

Ajuns pe malul opus, aşa cum am arătat, Guillaume merse de-a lungul acestuia, urcând taluzul. Apoi, aflat la înălţimea la care se afla grupul, care staţiona pe celălalt mal, îi făcu semn să aştepte şi continuă să urce de-a lungul curentului de apă, pe o distanţă de aproximativ cincizeci de paşi.

Acolo, intră din nou în apă, în sens invers de data aceasta, pentru a sonda un alt vad. Şi, mai norocos de data aceasta decât prima oară, nu mai pierdu controlul la traversarea torentului, deşi apa îi ajungea catârului său până la pântec.

Revenit pe malul unde se aflau tovarăşii săi de călătorie, îi chemă cu un semn, iar aceştia se grăbiră să ajungă până la el. Cât despre el, nu voise să se îndepărteze de locul unde găsise vadul mai bun, de teamă să nu piardă din vedere linia pe care o urmase la traversarea râului şi să nu cadă, sau mai degrabă să nu rişte ca ceilalţi să cadă în vreo adâncitură formată pe fundul torentului de apă.

Se luară toate măsurile necesare pentru ca femeile să fie ajutate să traverseze cu bine râul.

Mai întâi, catârul lui Isabelle urma să fie amplasat între catârul lui Guillaume şi cel al contelui de Moret, astfel încât Isabelle să aibă la stânga şi la dreapta sa pe cineva care să fie gata să o ajute la nevoie.

Apoi, Guillaume trebuia să traverseze torentul pentru a patra oară, pentru a o ajuta pe doamna de Coëtman să îl treacă la rândul său, între el şi pajul Galaor.

Doamna de Coëtman asculta aceste măsuri cu aerul său obişnuit de indiferenţă şi făcu semn că este de acord.

Guillaume, Isabelle şi contele de Moret intrară în apă, în ordinea stabilită, şi înaintară spre celălalt mal, unde ajunseră fără nici un incident.

Însă, în timp ce se întorceau, primul lucru pe care îl zăriră a fost doamna de Coëtman care, fără să aştepte întoarcerea lui Guillaume pentru a o ajuta, aşa cum se stabilise, îşi împinse catârul în râu. Galaor nu vru să rămână în spate şi o urmă.

Contele de Moret, deşi era încălţat cu cizme înalte, simţise umezeala rece a apei cum îi urca până la genunchi. Nu se îndoia de faptul că şi Isabelle era la fel de pătrunsă de umezeală ca şi el după traversarea torentului şi se temea de efectul pe care l-ar fi avut asupra ei acea apă îngheţată.

Îl întrebă pe Guillaume unde ar putea să găsească un loc în care să se încălzească. La o depărtare de circa o oră, Guillaume cunoştea un han în munţi, unde se opreau de obicei contrabandiştii. Acolo vor găsi un foc să se încălzească şi tot ceea ce ar mai putea avea nevoie.

Terenul permitea să se parcurgă cu rapiditate distanţa de circa o jumătate de leghe. Au pus catârii să meargă la trap întins şi au ajuns curând la primele creste ale muntelui.

Erau obligaţi să meargă unul în spatele celuilalt, deoarece cărarea se îngustase atât de mult încât nu permitea ca să meargă două persoane una lângă cealaltă.

Guillaume, aşa cum procedase până atunci în cazuri asemănătoare, venise în capul coloanei, apoi îl urma Isabelle şi contele de Moret, urmaţi, la rândul lor, de doamna de Coëtman şi de Galaor.

Ploaia care căzuse topind zăpada făcea ca drumul să fie ceva mai uşor. Au mers deci cu pas întins, iar la ora anunţată de Guillaume, ajunseră la uşa hanului din munţi.

Isabelle a ezitat să intre şi a insistat să se continue drumul. Prin uşa întredeschisă a colibei se întrevedea multă lume, de categorii dintre cele mai diverse. Însă Guillaume o linişti, promiţându-i un colţ rezervat şi sigur, care să-i permită să nu intre în contact cu vreunul dintre acei bărbaţi ale căror haine şi figuri o nelinişteau.

Pe de altă parte, călătorii noştri erau foarte bine înarmaţi, în afară de cuţitele de vânătoare, despre care am vorbit deja – şi cu unul dintre aceste cuţite l-am văzut pe Galaor pregătind vergeaua dintr-o creangă groasă a unui arbust de terebint –, fiecare dintre ei avea, în oblâncul şeii catârului, câte o pereche de pistoale lungi şi purta la brâu o armă, ceva între cuţit de vânătoare şi pumnal, iar în bandulieră, una dintre acele carabine care începuseră să fie aduse din Tirol pentru vânătoarea de capre negre.

Se opriră la uşa colibei. Singur, Guillaume coborî şi apoi intră pe uşa hanului.

5
Un popas în munţi

Guillaume ieşi după o clipă, îşi puse degetul pe buze, îşi luă catârul de frâu şi le făcu semn celorlalţi călători să-l urmeze.

Înconjurară coliba, intrară într-un fel de curte şi îşi conduseră catârii sub un hangar, unde se găseau deja vreo duzină de alţi catâri.

Guillaume le ajută pe cele două femei să coboare şi le invită să-l urmeze. Isabelle se întoarse spre conte. Orice inimă care iubeşte îşi îndreaptă o parte din încrederea pe care şi-o pusese în Dumnezeu asupra celui pe care îl iubeşte.

— Mi-e teamă, spuse ea.

— Nu trebuie să-ţi fie teamă de nimic, spuse contele. Veghez asupra dumitale.

— De altfel, spuse Guillaume, care auzise discuţia, dacă ar exista ceva de care să ne temem, acesta nu s-ar afla în nici un caz aici, am prea mulţi prieteni aici.

— Şi noi?, zise contele.

— Puneţi-vă pistoalele la brâu, un asemenea „accesoriu” nu este deloc ceva de lux în ţara unde călătorim şi în vremurile în care ne aflăm şi aşteptaţi-mă.

Dădu jos de pe crupa catârilor partea de bagaje care aparţinea celor două femei şi apoi, urmat de acestea, înaintă spre colibă.

O femeie care îi aştepta îi introduse într-un fel de încăpere unde se afla cuptorul pentru preparat mâncarea, în şemineul căreia începu imediat să licărească un foc luminos.

— Rămâneţi aici, doamnă, îi spuse Guillaume lui Isabelle. Sunteţi la fel de în siguranţă aici ca şi la hanul „Genévrier d’Or”. Eu mă voi ocupa de domni.

Contele de Moret şi Galaor urmară indicaţiile date de Guillaume. Coborâră de pe catâri, îşi puseră pistoalele la brâu şi îşi dădură jos valizele în care se aflau lucrurile personale necesare pentru călătorie.

Siguranţa pe care le-o promisese Guillaume nu se referea şi la bagaje. El nu garanta decât pentru persoane.

Toţi trei merseră către intrarea hanului şi pătrunseră prin uşa principală, în pragul căreia se opriră o clipă.

Isabelle avusese motive temeinice să fie îngrozită de calitatea oamenilor care se întruniseră înăuntru. Mai puţin timizi decât ea, cei doi tineri nu ezitară să se amestece printre călătorii care se aflau acolo. Însă privirea pe care o schimbară între ei, surâsul care le flutura pe buze, gestul reflex pe care îl făcură în acelaşi timp ducându-şi mâna pe patul pistoalelor arătau faptul că nu aveau o încredere absolută în promisiunea lui Guillaume.

Cât despre acesta, contrabandist şi braconier încă din copilărie, părea să se afle aici în elementul său. Servindu-se de coate şi de umeri, deschise un drum spre şemineul imens, lângă care se încălzeau, fumând şi bând, vreo duzină de indivizi, cărora ar fi fost dificil să li se atribuie o profesie oarecare, chiar şi pentru cineva cu un ochi foarte format şi perspicace, având în vedere că acei oameni, neavând o profesie anume, erau gata să le exercite pe toate.

Guillaume se apropie de şemineu, le spuse la ureche câteva cuvinte celor doi bărbaţi de lângă şemineu, care se ridicară imediat şi, cu un salut în care nu se putea sesiza vreo nemulţumire pentru că fuseseră deranjaţi, îşi cedară locurile, luând cu ei baloţii de marfă pe care erau aşezaţi, servindu-le drept scaune.

Valizele luară locul baloţilor, iar contele de Moret şi Galaor se aşezară în locul celor doi bărbaţi.

Abia în acel moment au putut cei doi tineri să arunce o privire asupra acestei bresle de bărbaţi, pe care nu reuşiseră până atunci decât să o întrevadă. Ceea ce văzură dădea perfectă dreptate groazei de care fusese cuprinsă domnişoara Lautrec.

Majoritatea celor care se aflau acolo aparţineau, de bună seamă, onorabilei corporaţii a contrabandiştilor, din care făcea parte şi Guillaume Coutet. Însă ceilalţi – braconieri aflaţi la pânda oricărui tip de vânat, transportori, condotieri, mercenari din toate ţările, spanioli, italieni, germani – formau un amestec dintre cele mai ciudate, pentru a-şi putea exprima gândurile, se adresau unii altora, în toate limbile, cu expresii nu numai dintre cele mai pitoreşti, ci şi dintre cele mai îndrăzneţe, ale căror elemente multiple formau o alchimie ce ar fi fost foarte greu de analizat chiar şi pentru cel mai priceput chimist.

De fapt, aceste elemente, departe de a se combina între ele, păreau că se încăpăţânează să-şi păstreze caracterul eterogen.

Doar acele elemente care aparţineau aceleiaşi familii de limbi se susţineau şi se sprijineau între ele.

Elementul care predomina era cel spaniol. Orice refugiat care se putea salva din Casal, care fusese asediat şi unde se murea de foame, orice dezertor care fugea din ducatul milanez, sub pretextul că nu primeşte solda la timp, se refugia în munţi şi acolo adopta una dintre acele îndeletniciri misterioase şi nocturne, a căror scenă de operaţiuni este, în toate ţările, muntele. Adunaţi la un loc, toţi aceşti oameni se amestecau, formând, dacă se poate spune aşa, curenţi diverşi ai unui fluviu care se rostogoleşte spre prăpastie. Deasupra capetelor acestora plutea fumul tutunului, mirosul de băuturi calde şi de respiraţii îmbibate de mirosul băuturii. Câteva lumânări de seu fumegânde, lipite de ziduri, sau aşezate pe mese, cu flacăra tremurândă la fiecare lovitură de pumn care le făcea să sară de pe mese, adăugau emanaţiile lor fetide la toată această atmosferă pe care o luminau, fără să reuşească însă să o limpezească şi în mijlocul căreia apăreau înconjurate de un cerc gălbui, asemenea lunii în ajunul zilelor ploioase.

Din când în când se auzeau strigăte mai violente şi mai ascuţite, se vedeau agitându-se, ca într-un fel de nor, nişte siluete ameninţătoare. Dacă discuţia ducea la bătaie, izbucnită între un spaniol şi un neamţ, sau între un francez şi un italian, nemţii şi spaniolii sau francezii şi italienii se alăturau celor care vorbeau aceeaşi limbă cu ei. Dacă cele două părţi se dovedeau a fi egale ca forţă, sau aproape, răzmeriţa devenea generală. Dacă, dimpotrivă, unul dintre adversari se dovedea a fi cu mult inferior ca forţă celuilalt, cei doi erau lăsaţi să-şi încheie cearta aşa cum credeau de cuviinţă, fie îmbrăţişându-se în semn de pace, fie aplicându-şi o lovitură de cuţit.

Abia dacă se aşezaseră cei doi tineri şi începuseră să se încălzească puţin, când, într-un ungher al hanului, izbucni una dintre aceste încăierări, care niciodată nu se potoleau decât pe jumătate. Înjurăturile amestecate, rostite în limbile germană şi spaniolă, arătau care era naţionalitatea celor doi adversari, în acelaşi moment, vreo duzină de indivizi se ridicară, în mijlocul norului de fum care plutea în încăpere, fiind gata să se repeadă spre ungherul camerei de unde se auzea zgomotul şi unde se schimbau invectivele. Şi cum, dintre cei doisprezece indivizi, nouă erau spanioli şi trei nemţi, cei trei nemţi se aşezară

aproape imediat la loc, pe băncile lor, spunând: „Nu este nimic”, iar cei nouă spanioli se aşezară la rândul lor pe scaune, spunând: „Lasă-i în pace!”.

Această libertate de acţiune îi făcu în curând pe cei doi care se luaseră la harţă să se transforme în doi luptători care se confruntau de-a binelea. Cei din jur văzură cum gesturile şi mişcările luară locul violenţei în cuvinte şi, odată cu acestea, crescu şi violenţa ca intensitate. Apoi, în cercul gălbui care se formase în jurul lumânării, văzură strălucind lamele cuţitelor. Înjurăturile, din care reieşea că se produseseră răni mai mult sau mai puţin grave, după cum şi înjurătura era mai mult sau mai puţin puternică, începură să se succeadă într-un ritm tot mai accelerat. În sfârşit, un ţipăt de durere se făcu auzit, un bărbat sări cu repeziciune peste taburete şi scaune, se repezi la uşă şi dispăru.

De sub masă, se auzi un horcăit.

În momentul în care văzuse strălucind lamele cuţitelor, contele de Moret făcuse o mişcare, firească pentru orice inimă care nu se călise încă în încercările vieţii, prin care intenţiona să sară în ajutorul celor care se confruntau.

Însă o mână de fler îl prinsese de braţ şi îl obligase să rămână nemişcat pe valiza sa.

Era Guillaume, care îi făcea acest serviciu, pe cât de prudent, pe atât de filantropic.

— Doamne, pentru numele lui Dumnezeu, spuse el, rămâneţi pe loc!

— Dar vezi foarte bine, exclamă contele, că vor sfârşi prin a-şi tăia gâtul.

— Ce vă pasă?, răspunse liniştit Guillaume. Îi priveşte, lăsaţi-i s-o facă!

Şi, după cum s-a văzut, au fost lăsaţi, într-adevăr, s-o facă.

Rezultatul era că unul, după ce dăduse lovitura de cuţit, scăpase fugind pe uşă, iar celălalt, după ce primise lovitura, se sprijinise mai întâi de zid, alunecase, apoi căzuse între zid şi o bancă, unde a început să horcăie.

Odată lupta terminată şi ucigaşul plecat, nu mai rămânea decât un muribund şi acum cei de faţă nu mai vedeau nici un inconvenient în a-i veni în ajutor. De aceea, având în vedere că mortul era neamţul, doi sau trei dintre compatrioţii lui au fost lăsaţi să-i tragă corpul de sub masă şi să-l aşeze deasupra.

Lovitura fusese aplicată de jos în sus, cu unul dintre acele cuţite catalane cu lama ascuţită ca un ac, dar care apoi se lăţeşte treptat. Trecuse între coastele a şaptea şi a opta şi mersese direct spre inimă. Asta s-a putut vedea cu uşurinţă după poziţia plăgii şi după rapiditatea cu care a intervenit moartea, căci rănitul, imediat ce fu culcat pe masă, fu cuprins de o ultimă mişcare de crispare şi îşi dădu imediat ultima suflare.

În lipsa unor rude sau a unor prieteni, se consideră că este drept ca moştenitori să fie compatrioţii săi şi nimeni nu se opuse acestei decizii, care păru să fie luată în termeni amiabili între cei trei fii ai Germaniei.

Se trecu la scotocirea prin buzunarele mortului, fură împărţiţi banii lui, armele sale, hainele sale, ca şi cum acesta ar fi fost cel mai simplu şi mai firesc lucru din lume. Apoi, odată împărţirea făcută, cei trei nemţi luară cadavrul, căruia îi lăsaseră cămaşa şi încălţămintea, îl târâră până într-un loc unde drumul mergea de-a lungul unei prăpăstii adânci de o mie de picioare şi îl lăsară să alunece pe panta care cobora spre prăpastie, tot aşa cum corpul unui marinar, mort la bordul unui vas ce cutreieră mările, este lăsat să alunece pe scândura cu care a fost condus până la prăpastia oceanului. După numai câteva secunde, se auzi zgomotul sec al unui corp uman care se zdrobeşte de stânci.

Despre mamă, tată, rude, familie, prieteni nici nu a fost vorba, şi nimeni nu se gândi la asta. Cum se numea? De unde venea? Cine era? Nici de asta nu s-a preocupat nimeni. Era un atom mai puţin în infinit şi, singur, ochiul lui Dumnezeu este suficient de pătrunzător pentru a vedea şi a număra atomii umani.

Odată mort, lipsa lui nu se resimţi în univers mai mult decât aceea a rândunicii care, la apropierea iernii, pleacă într-o altă lume, fără să lase vreo urmă a trecerii sale prin aer, sau mai mult decât aceea a furnicii pe care, călătorul, în trecerea lui grăbită, o striveşte fără să o vadă, călcând-o cu piciorul.

Contele de Moret fu singurul care se înspăimântă, gândindu-se că Isabelle ar fi putut asista la acest teribil spectacol şi că nu o despărţea decât un perete subţire de locul unde acesta se înfăptuise. Se ridică maşinal şi merse direct spre uşa încăperii unde era ascunsă fata. Gazda era aşezată pe un scaun.

— Nu fiţi îngrijorat, frumosul meu domn, îi spuse ea. Stau eu de veghe.

Chiar în acel moment, ca şi cum Isabelle ar fi simţit prin peretele despărţitor că iubitul ei venise la ea, uşa se deschise şi, cu surâsu-i blând ca al unui înger, care aduce cu el raiul peste tot unde se află, îi spuse:

— Fiţi bine-venit, prietene! Noi suntem pregătite şi nu vă aşteptam decât pe dumneavoastră.

— Atunci, închideţi uşa la loc, scumpă Isabelle. Îi voi anunţa pe Guillaume şi pe Galaor. Nu deschideţi decât în momentul în care îmi auziţi glasul.

Uşa se închise la loc.

Întorcându-se, contele se află faţă în faţă cu Guillaume.

— Doamnele sunt gata de drum, îi spuse el. Să plecăm cât putem de repede, atmosfera de aici îmi repugnă.

— Bine. Însă nu vă mai întoarceţi în sală, nu trebuie să fim văzuţi că ieşim toţi odată. Îl voi trimite la dumneavoastră pe tânăr. În zece minute, voi ieşi cu cele două valize.

— Bănuiţi că ar exista vreun pericol?

— Sunt aici oameni de toate soiurile şi aţi văzut ce mare caz se face de viaţa unui om.

— Cum de ne-aţi lăsat să intrăm, ştiind ce soiuri de bandiţi vom găsi aici?

— Sunt deja două luni de când nu am mai trecut pe acest drum. Acum două luni nu se vorbea despre expediţia în Italia. Apropierea şi vecinătatea războiului sunt cele care ni-i aduc aici pe toţi aceşti bandiţi. Nu puteam nici să ghicesc, nici să previn asta, altfel am fi trecut mai departe, fără să ne oprim.

— În sfârşit, mergeţi să îl anunţaţi pe Galaor. Vom ţine catârii pregătiţi, nu va trebui decât să încălecăm şi să ne îndepărtăm de acest loc.

— Am plecat.

După cinci minute, cei patru călători şi ghidul lor părăseau hanul contrabandiştilor, în cel mai mare secret şi, mai ales, fără să facă nici cel mai mic zgomot şi îşi reluau călătoria, pe care şi-o întrerupseseră pentru un scurt popas.

6
Sufletele şi stelele

O dată ieşiţi din curtea hanului, Guillaume îi arătă îi contelui o dâră lungă de sânge, care înroşea zăpada şi dispărea în locul unde cadavrul fusese aruncat în prăpastie.

Acest fapt nu mai avea nevoie de nici un comentariu. Schimbară o privire între ei şi îşi duseră instinctiv mâna pe patul pistolului.

Aşa cum nu auzise nimic în ajun, Isabelle nu văzu nici acum nimic.

Contele îi spusese să stea liniştită, era deci liniştită.

Luna îşi împrăştia lumina rece peste acest peisaj acoperit de zăpadă şi, din când în când, dispărea printre norii întunecaţi care se rostogoleau pe cer, ca nişte valuri imense de aburi.

Drumul era destul de uşor, astfel încât Isabelle îi lăsa catârului grija de a o conduce şi îşi pierdu privirea în infinitul boltei celeste.

Se ştie că în timpul iernii, pe vreme rece şi mai ales pe munţi care, prin poziţia lor, domină ceţurile pământului, stelele sclipesc cu o lumină mai limpede şi mai vie.

Având o fire visătoare şi melancolică, Isabelle se pierdea în contemplaţie.

Neliniştit de tăcerea ei – căci amanţii îşi găsesc motiv de nelinişte din orice –, contele de Moret sări de pe catârul său şi veni să se sprijine cu o mână de crupa catârului lui Isabelle, întinzând cealaltă mână spre ea.

— La ce vă gândiţi, iubita mea scumpă?, zise el.

— La ce altceva credeţi că mă gândesc, dragă prietene, atunci când privesc acest firmament înstelat, dacă nu la puterea infinită a lui Dumnezeu şi la locul atât de mic pe care îl ocupăm noi în acest univers, despre care noi credem din orgoliu că a fost creat pentru noi.

— Ce ar fi toate acestea, scumpa mea visătoare, dacă aţi cunoaşte mărimea reală a tuturor acestor lumi care se învârtesc în jurul nostru, comparate cu dimensiunile infime ale globului nostru!

— Dumneata o cunoşti?

— Am studiat, spuse el, astronomia cu un mare maestru italian, profesor la Padova, care, nutrind o prietenie specială faţă

de mine, mi-a dezvăluit secretele sale, secrete pe care nu îndrăzneşte încă să le facă publice, considerând că sunt periculoase pentru siguranţa proprie.

— Ştiinţa are astfel de secrete, dragul meu prieten?

— Da, dacă aceste secrete sunt în contradicţie cu textele sfinte!

— Înainte de orice, trebuie să avem credinţă! Iar în inimile religioase, credinţa primează în faţa ştiinţei.

— Nu uita, dragă Isabelle, că dumneata vorbeşti cu un fiu al lui Henric al IV-lea, că m-am născut dintr-un tată a cărui convertire a fost neconvingătoare şi că recomandarea făcută de el, nu în clipa morţii – căci, din păcate, moartea lui a fost atât de rapidă încât nu a avut timp să se gândească la mine –, ci atunci când era încă în viaţă, era aceasta: „Lăsaţi-l să studieze, lăsaţi-l să înveţe şi, atunci când va şti, lăsaţi-i credinţa la libera lui alegere”.

Nu sunteţi deloc catolic?, spuse Isabelle cu o undă de nelinişte în glas.

Ba da, liniştiţi-vă, spuse contele. Numai că profesorul meu, calvinist cu un trecut îndelungat, m-a învăţat să trec orice credinţă prin creuzetul raţiunii mele şi să resping orice teorie religioasă care începe prin a anihila o parte a inteligenţei în favoarea credinţei. Deci, cred însă în lucrurile de care mă conving singur, având oroare de a accepta să mi se impună orice credinţă tenebroasă, pe care cel care mi-o predică să nu mi-o poată explica, ceea ce nu mă împiedică să mă cufund total în Dumnezeu, în a cărui imensă dragoste paternă aş merge să îmi caut refugiu, dacă vreodată mi s-ar întâmpla o mare nenorocire.

— M-am liniştit, spuse Isabelle. Mă temeam că am de-a face cu un păgân.

— Aveţi de-a face cu ceva mai rău decât cu un păgân, Isabelle. Un păgân consimte să se convertească. Un gânditor vrea să se lumineze şi, luminându-se, adică pe măsură ce avansează spre adevărul etern, se îndepărtează de dogmă. Dacă aş fi trăit în Spania, pe vremea lui Filip al II-lea, dragă Isabelle, probabil că la ora actuală aş fi fost ars pe rug, ca eretic.

— O, Doamne! Dar, referitor la aceste stele pe care le priveam, ce vă spunea acel savant italian?

— Un lucru pe care îl veţi nega, chiar dacă mi se pare că este adevărul absolut.

— Nu voi nega nimic din ceea ce veţi afirma, dragă prietene.

— Aţi locuit vreodată pe malul mării?

— Am fost de două ori la Marsilia.

— Care era pentru dumneata momentul cel mai plin de farmec al zilei?

— Momentul în care apunea soarele.

— Nu aţi fi jurat atunci că soarele este cel care îşi trasează drumul pe care îl urmează pe cer şi că, la sfârşitul zilei, se aruncă în mare?

— Aş jura asta şi acum.

— Ei bine, vă înşelaţi, Isabelle. Soarele are o poziţie fixă, pământul este cel care se mişcă.

— Imposibil!

— V-am spus că veţi nega.

— Dar dacă pământul s-ar mişca, aş simţi acest lucru.

— Nu, căci odată cu pământul, se mişcă şi atmosfera care ne înconjoară.

— Dar dacă pământul nu ar face altceva decât să se mişte, am vedea mereu soarele!

— Aveţi dreptate, Isabelle, iar această justeţe a gândirii vă luminează aproape în aceeaşi măsură ca ştiinţa, pământul nostru nu numai că se mişcă, dar se şi învârteşte. În acest moment, de exemplu, soarele luminează faţa opusă aceleia în care ne aflăm noi.

— Dar dacă este adevărat, am sta cu picioarele în sus şi cu capul în jos.

— Într-o oarecare măsură, chiar aşa stau lucrurile, însă atmosfera despre care ţi-am vorbit ne înconjoară şi ne susţine.

— Nu vă înţeleg deloc, Antoine, şi cum nu vreau să am îndoieli, să vorbim mai bine despre altceva.

— Despre ce să vorbim?

— Despre ceea ce mă preocupa atunci când aţi vrut să interveniţi în gândurile mele.

— La ce vă gândeaţi în acel moment?

— Mă întrebam dacă toate aceste lumi semănate deasupra capetelor noastre nu au fost oare create pentru ca în ele să locuiască sufletele noastre, după moartea noastră.

— Nu aş fi crezut că sunteţi atât de ambiţioasă, dragă Isabelle.
— Ambiţioasă? De ce?
— Doar două sau trei dintre aceste lumi sunt mai mici decât a noastră: Venus, Mercur, Luna, în total trei. Altele sunt de optzeci de ori mai mari, de şapte sute de ori mai mari, de o mie patru sute de ori mai mari decât pământul.
— Soarele, înţeleg asta, este astrul privilegiat dintre toate astrele. Lui îi datorăm totul, până şi principiul existenţei noastre. Căldura sa, puterea sa, gloria sa ne înconjoară şi ne pătrunde. El este cel care face nu numai inimile noastre să bată, dar şi inima pământului.
— Tocmai aţi făcut unele afirmaţii, dragă Isabelle, cu mai multă claritate, datorită imaginaţiei şi firii dumitale poetice, decât ar fi făcut-o maestrul meu, savantul italian, cu toată ştiinţa sa.
— Dar, insistă Isabelle, cum se explică faptul că aceste puncte luminoase, pe care le vedem pe cer, sunt mai mari decât pământul?
— Eu nu vă vorbesc de cele care scapă privirii noastre, din cauza distanţei enorme la care se află faţă de noi, cum ar fi Uranus şi Saturn, dar uitaţi-vă la acea stea de un galben auriu.
— O văd.
— Este Jupiter. Ea este de patru sute paisprezece ori mai mare decât pământul, are o lumină permanentă şi o primăvară eternă.
— Dar cum de ni se pare atât de mică, pe când Soarele ni se pare atât de mare?
— Pentru că Soarele este, într-adevăr, de cinci ori mai mare decât Jupiter, iar noi nu ne aflăm decât la o distanţă de treizeci şi opt de milioane de leghe faţă de Soare, pe când Jupiter se află la două sute de milioane de leghe distanţă de Soare, adică la o sută şaptezeci de milioane de leghe faţă de noi.
— Cine v-a spus asta, Antoine?
— Savantul italian.
— Şi cum se cheamă acesta?
— Galilei.
— Şi credeţi ceea ce v-a spus?
— Cred cu tărie.

— Atunci, dragul meu prieten, îmi produceţi teamă cu toate aceste distanţe şi nu cred ca bietul meu suflet să se hazardeze vreodată să facă o asemenea călătorie!

— Dacă avem un suflet, Isabelle.

— Vă îndoiţi de asta?

— Aceasta nu mi-a fost demonstrată în mod categoric.

— Să nu discutăm despre asta. În ceea ce mă priveşte, nefiind deloc atât de savantă ca dumneata, eu am fericirea să cred în sufletul meu.

— Dacă crezi în sufletul dumitale, voi încerca să cred şi eu în al meu.

— În sfârşit, să presupunem că aveţi un suflet şi că aţi fi liber ca, după moarte, să-i alegeţi un loc, fie temporar, fie etern, spre care lume l-aţi îndrepta?

— Dar dumneata, scumpa mea Isabelle, ia să vedem?

— Eu mărturisesc că am o predilecţie pentru Lună, este astrul amanţilor nefericiţi.

— Aţi avea dreptate în ceea ce priveşte distanţa, draga mea Isabelle, căci este planeta cea mai apropiată de noi, deoarece nu se află la o distanţă de pământ decât de aproximativ nouăzeci şi şase de mii de leghe. Însă este, în mod evident, cea în care sufletul dumitale s-ar simţi cel mai rău.

— De ce?

— Pentru că este imposibil de locuit acolo, chiar şi pentru un suflet!

— Ah, ce nenorocire! Sunteţi sigur?

— Veţi aprecia singură. Cele mai bune telescoape care există în lume sunt cele de la Padova. Ei bine, atunci când sunt îndreptate spre planeta dumitale favorită, scumpa mea Isabelle, pun în evidenţă, pe toată suprafaţa ei, o sterilitate absolută şi o singurătate totală, cel puţin în emisfera sa vizibilă. În consecinţă, nu există atmosferă, nu există râuri, lacuri, oceane, nu există viaţă, vegetaţie. Este adevărat că, în cealaltă parte care îi mai rămâne şi care va fi mereu invizibilă, este posibil să existe tot ceea ce îi lipseşte celei vizibile. Totuşi, fiindcă îndoiala există, nu v-aş sfătui să vă trimiteţi sufletul acolo, ceea ce nu înseamnă că sufletul meu nu l-ar urma.

— Dar dumneata, scumpul meu conte, care cunoşti toate aceste lumi, de parcă ai fi locuit în ele, în care dintre toate aceste astre, dintre toţi aceşti sateliţi, dintre toate aceste

planete, căci nu ştiu ce nume să le dau, în care aţi îmbia sufletul meu să poposească, în cazul în care acesta ar intenţiona, lucru de care mi-e tare teamă, să-l urmeze pe al dumitale, cu aceeaşi obstinaţie cu care sufletul dumitale vrea să-l urmeze pe al meu.

— Oh, răspunse contele, nu aş ezita nici-o clipă: în Venus, cu siguranţă.

— Pentru un om care afirmă că nu este deloc păgân, iată un loc foarte compromiţător pentru sufletul său. Şi unde este această Venus, care face obiectul predilecţiei dumitale?

— Vedeţi, scumpă Isabelle, acea floare de flacără albastră, care înfloreşte pe cer, este Venus. Este prevestitoarea serii şi zorilor, planeta cea mai strălucitoare din întreg sistemul nostru planetar. Se află la o distanţă de Soare de douăzeci şi opt de milioane de leghe, cu aproximaţie, şi primeşte de la acesta de două ori mai multă căldură şi lumină decât pământul. Are o atmosferă care seamănă cu a noastră şi, deşi abia atinge jumătate din mărimea planetei noastre, are munţi înalţi de o sută douăzeci de mii de picioare. Or, având în vedere că Venus, la fel ca şi Mercur, este în mod constant, sau aproape constant, acoperită de nori, se presupune că este brăzdată de râuri şi de fluvii, care lipsesc total de pe Lună, râuri şi fluvii care probabil că încântă sufletele care se plimbă pe maluri cu susurul şi prospeţimea lor.

— Am stabilit deci. Venus, spuse Isabelle.

Acest pact tocmai se încheiase, când zgomotul unui pas grăbit, care se apropia, ajunse la urechile călătorilor, iar aceştia se opriră instinctiv şi întoarseră capul în partea de unde venea zgomotul.

Un bărbat alerga şi, neîndrăznind să strige, făcea semne cu pălăria, care au putut fi zărite de călători datorită clarităţii splendide a lunii, care, chiar în acel moment, aluneca lin printre două mase de nori, asemenea unei bărci pe o mare azurie.

Era evident că acel om are ceva important de comunicat celor din micul convoi pornit la drum.

Atunci când nu-l mai despărţea de aceştia decât aproximativ o sută de paşi, el se hazardă să strige numele lui Guillaume.

Guillaume coborî de pe catâr şi alergă în întâmpinarea bărbatului, în care recunoscuse pe unul dintre cei doi contrabandişti, invitaţi de el să-şi cedeze locurile de lângă foc, în favoarea contelui de Moret şi a lui Galaor.

Cei doi bărbaţi se întâlniră la o distanţă de cincizeci de paşi de ceilalţi călători, schimbară rapid câteva cuvinte şi reveniră cu paşi mari spre aceştia.

— Alarmă, alarmă, prietene Jacquelino!, spuse Guillaume, abordând în mod intenţionat un aer de familiaritate faţă de conte, prin care încerca să-l păcălească pe contrabandist, prietenul său, cu privire la poziţia socială a călătorilor. Suntem urmăriţi şi trebuie să găsim un loc unde să ne ascundem, ca să-i lăsăm să treacă pe cei care ne urmăresc.

7
Podul de la Giacon

Iată, de fapt, ce se întâmplase la hanul contrabandiştilor după ce contele de Moret, Galaor şi Guillaume Coutet au ieşit din sala comună.

Uşa care dădea spre drumul din munţi se deschise din nou şi apăru capul spaniolului care fugise după ce îl omorâse pe contrabandistul neamţ.

În sală, totul era liniştit, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

— Hei, spaniolilor!, spuse el.

Şi apoi se dădu înapoi şi dispăru.

Spaniolii se ridicară şi ieşiră, pentru a răspunde la chemarea compatriotului lor.

Prin mintea contrabandistului, prieten cu Guillaume Coutet, trecu bănuiala că se pune la cale vreun complot. Ieşi pe uşa situată în partea opusă şi, prin curte, se apropie de grupul acestora. Îl auzi pe spaniol povestind tovarăşilor săi că, prin ferestruica bucătăriei care dădea spre grădină, văzuse două femei, dintre care una părea să fie o mare doamnă. După părerea sa, cele două doamne trebuiau să facă parte din caravana pe care o conducea Guillaume.

Era ocazia de a da o lovitură, probabil una importantă.

Ei erau zece, deci le vor veni cu siguranţă de hac, fără prea mare efort, celor trei bărbaţi, dintre care unul era aproape un copil, iar celălalt era un ghid, care, în această calitate, nu avea nici un motiv să se lase omorât pentru nişte oameni pe care nici nu-i cunoştea.

Spaniolul nu avu prea mare bătaie de cap ca să-i convingă pe camarazii săi, oameni certaţi cu legea ca şi el, astfel că grupul se despărţi, fiecare mergând să-şi ia armele.

Atunci îşi luase el picioarele la spinare şi se repezise pe drum, sigur fiind că, oricât de repede ar merge spaniolii, el tot ar ajunge înaintea lor.

Şi, într-adevăr, sosise înaintea lor. Însă nu era timp de pierdut, căci bandiţii nu puteau fi departe.

Cei doi prieteni contrabandişti ţinură sfat. Amândoi cunoşteau locurile pe de rost.

Numai că nu este deloc uşor să ascunzi cinci călători şi cinci catâri. Aceeaşi idee le trecu prin minte celor doi contrabandişti,

care pronunţară în acelaşi timp aceste patru cuvinte „podul de la Giacon”.

Podul de la Giacon era un arc mare de piatră, aruncat peste un torent care cobora din munţi şi se vărsa apoi într-unui dintre afluenţii râului Pad. Acolo, drumul se despărţea în două. Un drum urca spre Venaux, celălalt cobora spre pasul Suse, pe care îl ocolea de la înălţime, dominându-l.

Ajunşi acolo, bandiţii spanioli, nefiind siguri în ce direcţie au luat-o cei urmăriţi de ei, o vor apuca fie pe unul, fie pe celălalt dintre cele două drumuri. Dacă cei din micuţa caravană vor avea norocul să nu fie descoperiţi de ei, vor lua-o pe celălalt drum decât cel pe care au plecat bandiţii. Deoarece spaniolii nu aveau cum să ghicească faptul că cineva îi prevenise pe călători, nici nu le putea trece prin minte că ei s-ar putea ascunde.

Era deci probabil că bandiţii vor urma unul sau altul dintre cele două drumuri.

Mai rămânea doar o distanţă de aproximativ zece minute de mers până la podul Giacon.

Guillaume apucă de frâu catârul lui Isabelle, iar tovarăşul său pe cel al doamnei de Coëtman, şi o porniră în grabă la drum.

Providenţa venea în ajutorul călătorilor. Un ocean de nori negri, nu numai că ascundeau privirii acele frumoase constelaţii, care făcuseră obiectul unei conversaţii atât de poetice, în cazul Isabellei, şi atât de savante, în cazul contelui de Moret, ci mai mult chiar, se îndrepta rapid spre lună, urmând să o acopere complet. După cinci minute, toate obiectele din jur, care erau luminate de lună, urmau să fie învăluite din nou în întuneric.

Contrabandistul eliberă catârul doamnei de Coëtman, rămase cu vreo cincizeci de paşi în urmă, se culcă cu urechea lipită de pământ şi ascultă.

Caravana se oprise din mers, pentru ca acesta să poată auzi mai bine.

După ce ascultă câteva secunde, contrabandistul se ridică şi alergă spre ei.

— Se aud, spuse el, dar se află încă la o distanţă de şase sute de paşi de noi. Din fericire, într-un minut, luna va fi acoperită de nori. Dar să nu mai pierdem timpul.

Călătorii îşi reluară drumul. Norii negri continuau să invadeze cerul, iar luna dispăru complet. În acel moment, călătorii reuşiră

totuşi să vadă, la lumina unui rest de crepuscul al lunii, cum în faţa lor se ridică arcada podului, în timp ce se auzea zgomotul torentului coborând din munte.

Guillaume, care conducea primul catâr, îl făcu să se abată din drum şi s-o apuce spre stânga. O linie abia vizibilă, tăiată în piatră, ducea la capătul torentului, de aproximativ şaizeci de picioare.

Acea cărare, dacă poate fi numită astfel linia brăzdată fin în piatră, fusese cu siguranţă trasată de catârii care coborau, în zilele calde, până la apă, pentru a se răcori.

Deşi cărarea era foarte abruptă, coborârea s-a făcut fără nici un incident.

Contrabandistul rămase sus, culcat cu urechea lipită de pământ, şi asculta.

— Se apropie, spuse el. Mă îndepărtez, ca să-i derutez, nu vă faceţi griji pentru mine. Fiţi doar atenţi să nu facă zgomot catârii, eu îmi iau catârca cu mine.

Guillaume îi ajută pe cei patru călători să intre sub arcada podului, legă gura catârilor cu batiste, în timp ce camaradul său se îndepărtă pe drumul care urca spre Venaux.

În curând, se auziră clar paşii bandiţilor spanioli. Ascunşi sub pod şi protejaţi atât de întunericul datorat norilor care acoperiseră luna complet, cât şi de ascunzişul întunecos de sub pod, călătorii erau complet invizibili şi, doar dacă nu-i trăda vreun zgomot, sau vreun accident neprevăzut, era imposibil să fie descoperiţi.

Spaniolii se opriră chiar pe pod şi începură să delibereze, pentru a se hotărî pe care dintre cele două ramificaţii ale drumului s-o apuce, pe cea care cobora spre Suse, sau pe cea care urca spre Venaux.

Discuţia era aprinsă, iar doi dintre călătorii caravanei, care cunoşteau limba spaniolă, puteau înţelege motivele pe care fiecare dintre bandiţi le argumenta, în sprijinul opiniei proprii cu privire la drumul pe care trebuiau să meargă.

Deodată se auzi un cântec fredonat de o voce de bărbat. Bărbatul care cânta venea dinspre Giacon.

Guillaume îi strânse mâna contelui de Moret, ducându-şi un deget la gură: recunoscuse vocea camaradului său.

Acest glas avu drept efect întreruperea bruscă a conversaţiei aprinse purtate de bandiţi.

— Bun!, spuse unul dintre ei, după un moment de linişte, vom putea cere informaţii.

Patru dintre ei se desprinseră de grup şi veniră în întâmpinarea cântăreţului.

— Ei, omule, îi spuseră ei în limba italiană, chiar dacă foloseau modul de adresare din limba spaniolă, *hombre*, ai întâlnit nişte călători în drumul tău?

— Vreţi să spuneţi doi bărbaţi şi două femei, conduse de Guillaume Coutet, negustorul de la Gravière?, zise cel căruia îi fusese adresat cuvântul, schimbând răspunsul în întrebare.

— Exact.

— Ei bine, sunt la circa cinci sute de metri de aici. Dacă aveţi treabă cu ei, grăbiţi-vă şi o să-i ajungeţi din urmă, la jumătatea drumului spre Giacon.

Această informaţie le risipi orice urmă de nesiguranţă cu privire la drumul pe care trebuiau s-o apuce şi banditii se puseră imediat de acord.

Ei se grăbiră să o apuce pe drumul care ducea spre Venaux.

Călătorii, cufundaţi în întuneric, îi văzură trecând ca nişte umbre, mergând cu un pas rapid care le-ar fi permis, cu siguranţă, în cazul în care călătorii pe care îi căutau s-ar fi aflat cu adevărat în locul indicat de contrabandist, să-i ajungă imediat.

Cât despre contrabandist, el îşi continuă drumul spre Suse, arătându-le călătorilor calea pe care trebuiau să meargă.

După cinci minute în care aşteptară în tăcere, nemaiauzind zgomotul paşilor bandiţilor răsunând pe drum, coborâră, conduşi de Guillaume, chiar în albia torentului. La cinci sute de paşi mai departe, se întâlniră cu contrabandistul, care, ezitând să se întoarcă la han, după informaţia falsă pe care le-o dăduse bandiţilor, le ceru călătorilor permisiunea de a merge alături de ei. Rugămintea îi fu acceptată şi contele de Moret îi promise că va primi, atunci când vor ajunge la frontiera cu provincia Piémont, o bună recompensă pentru informaţia atât de utilă pe care le-o dăduse.

Îşi reluară drumul, accelerând pasul catârilor, lucru posibil deoarece calea devenise ceva mai uşor de parcurs, astfel încât se apropiau simţitor de Suse.

Pe măsură ce se apropiau, cei doi ghizi le recomandau să fie mai precauţi. Însă cărăruia pe care se deplasa micuţa caravană

era atât de necunoscută şi de puţin frecventată, încât oficialii provinciei uitaseră să amplaseze aici santinele, chiar dacă, oricine care ar fi luat-o pe acest drum, ar fi putut ajunge direct la zidul de apărare.

Acesta era pustiu, având în vedere că drumurile de acces spre oraş erau apărate de fortificaţiile ridicate la o distanţă de un sfert de leghe mai înainte, adică la Pasul Suse.

În rest, după ce merseră puţin de-a lungul zidului de apărare al oraşului, cărarea se îndepărtă brusc de acesta, intrând din nou în munţi, pentru a ajunge apoi la Malavet, unde rămaseră să-şi petreacă noaptea şi se culcară.

A doua zi dimineaţă se sfătuiră cu toţii cu privire la drumul pe care trebuiau să-l urmeze în continuare, puteau coborî la câmpie şi, luând-o prin Rivarolo şi Joui[63], să ajungă la Lacul Maggiore. Însă acolo ar fi dat peste un pericol şi mai mare: puteau să cadă în mâinile spaniolilor. Este adevărat că, la plecarea sa în Franţa, contele de Moret fusese însărcinat cu scrisoare din partea lui Don Gonzalez de Cordoba, guvernatorul oraşului Milano, adresată reginei Anna şi putea, deci, să meargă direct la acesta şi să-i spună că revenea în numele celor două regine, însărcinat cu vreo misiune pentru oraşul Roma sau Veneţia. Însă pentru aceasta trebuia să apeleze la vicleşuguri şi orice prefăcătorie apăsa greu pe conştiinţa cinstită a acestui adevărat fiu al Bearnezului.

Apoi, ceea ce era şi mai probabil, acest mijloc care ar fi simplificat lucrurile ar fi scurtat în acelaşi timp călătoria, iar ceea ce voia Antoine de Bourbon era, dimpotrivă, ca ea să dureze la infinit, prin urmare, părerea sa, care era de altfel hotărâtoare, a avut câştig de cauză.

Părerea contelui era, deci, să o ia prin Aosta, Domodossola, Sonovra[64] şi apoi, ocolindu-se întreg bazinul lombard, să ajungă la Verona, unde vor fi în siguranţă. Aici ar urma să se despartă pentru o zi sau două, timp în care s-ar fi odihnit, având în vedere că în special femeile ar fi avut mare nevoie de un repaus după o astfel de călătorie care nu se putea efectua decât călare

---

[63] Ortografia numelui acestei localităţi apare astfel scrisă în „Les Nouvelles”. După toate aparenţele, este vorba de o eroare, iar numele corect nu a putut fi identificat (n.a.).

[64] Ortografia numelui acestei localităţi apare astfel scrisă în „Les Nouvelles”. După toate aparenţele, este vorba de o eroare, iar numele corect nu a putut fi identificat. Ar putea fi vorba despre Sondrio (n.a.).

pe catâri sau pe cai, iar apoi s-ar îndrepta spre Mantua, care reprezenta ţinta lor.

La Ivrea, contrabandistul care venise să îi avertizeze pe călătorii micuţei caravane asupra pericolului care îi pândea îşi luă rămas-bun de la ei, după ce fu recompensat cu vârf şi îndesat pentru devotamentul său, răsplată care îl convinse şi mai mult pe Guillaume Coutet că avea onoarea de a servi drept ghid unui mare senior, care călătorea incognito.

Însă trebuie să-i facem această dreptate, spunând că sentimentul său de gratitudine, şi nu această certitudine că avea de-a face cu un mare senior, îl determină pe Guillaume Coutet să insiste pentru a-i însoţi pe călători până la capătul drumului. Ceea ce, de fapt, a şi obţinut cu mare uşurinţă.

Dacă Guillaume Coutet se pusese total în slujba contelui dintr-un sentiment de recunoştinţă pe care îl resimte un om faţă de cel care i-a salvat viaţa, Antoine de Bourbon încerca pentru el acea simpatie profundă şi afecţiune plină de blândeţe pe care o nutreşte, la rândul său, salvatorul faţă de cel căruia i-a salvat viaţa.

După douăzeci şi şapte de zile de călătorie istovitoare, presărată cu incidente de tot felul, care, neavând gravitatea celor pe care le-am povestit deja, nu ar prezenta însă un interes suficient de mare pentru a merita să reţinem atenţia cititorului cu relatarea lor, oamenii noştri ajunseră, în sfârşit, la Mantua, trecând prin Tordi[65], Nogaro[66] şi Castellarez[67].

---

[65] Ortografia numelui acestei localităţi apare astfel scrisă în „Les Nouvelles”. După toate aparenţele, este vorba de o eroare, iar numele corect nu a putut fi identificat (n.a.).

[66] Ortografia numelui acestei localităţi apare astfel scrisă în „Les Nouvelles”. După toate aparenţele, este vorba de o eroare, iar numele corect nu a putut fi identificat. Ar putea fi vorba despre Novaro (n.a.).

[67] Ortografia numelui acestei localităţi apare astfel scrisă în „Les Nouvelles”. După toate aparenţele, este vorba de o eroare, iar numele corect nu a putut fi identificat (n.a.).

8
Jurământul

Sosirea fiicei sale nu-i fusese anunţată baronului de Lautrec prin nici-o scrisoare, curier sau mesaj de orice natură ar fi acesta. Din acest motiv, chiar dacă baronul trecea drept un tată care nu excela în manifestări foarte calde de tandreţe faţă de fiica sa, primele momente după întoarcerea acesteia fură totuşi dedicate în întregime efuziunii sale părinteşti, căreia îi răspundeau aceleaşi sentimente de mângâiere filială ale lui Isabelle.

Odată consumat momentul emoţionant al revederii, baronul de Lautrec putu să se ocupe de tovarăşii de călătorie ai fiicei sale şi începu să citească scrisoarea pe care i-o adresase cardinalul de Richelieu.

Prin această scrisoare, baronul de Lautrec afla numele ilustru al tânărului în grija căruia fusese încredinţată fiica sa şi interesul pe care îl manifesta cardinalul faţă de Isabelle.

Acesta constituia pentru el un motiv să îl anunţe imediat pe noul duce de Mantua, Charles de Gonzague, despre sosirea fiicei sale şi a ilustrului oaspete, care trecuse pragul casei sale, odată cu întoarcerea fetei.

Prin urmare, trimise imediat un servitor la castelul Té, pe care îl ocupa ducele, pentru a-i transmite ştirea, care nu putea să nu prezinte un interes deosebit pentru duce, având în vedere că, prin intermediul contelui de Moret, deci al fratelui natural al lui Ludovic al XIII-lea, urma să primească cele mai exacte informaţii despre intenţiile cardinalului şi ale regelui.

Prin urmare, ducele de Mantua răspunse cererii de audienţă care îi fusese adresată, urcându-se pe cal şi venind el însuşi acasă la cel pe care-l considera, pe bună dreptate, unul dintre cei mai fideli slujitori ai săi.

Aici îl întâlni pe contele de Moret, pe care îl tratá ca pe fiul lui Henric al IV-lea, refuzând să stea cu capul acoperit şi să se aşeze în prezenta lui.

În rest, ducele primise veşti din Paris, în mod direct, prin intermediul ambasadorului, la 4 ianuarie 1629, deci la câteva zile după plecarea contelui de Moret şi a lui Isabelle. Cardinalul, înarmat cu promisiunea pe care i-o făcuse regele de a-l susţine, literalmente îl răpise pe acesta, fără să accepte să-l însoţească

cineva: nici un curtean care să-i influenţeze spiritul, nici un consilier care să-l deturneze de la drumul spre care îl îndreptase cardinalul.

Se ştia că joi, 15 ianuarie, regele luase cina la Moulins şi îşi petrecuse noaptea la Varenne. Dar în continuare, începând din 15 ianuarie până la această dată, adică la 5 februarie, nu se mai ştia absolut nimic.

Ceea ce se ştia însă era că în Italia se declarase epidemie de ciumă, care traversase munţii şi se întindea până la Lyon. Va avea oare regele curajul, în ciuda flagelului mortal şi a vremii cumplit de geroase, să îşi continue drumul şi să sfideze epidemia de ciumă declanşată la Lyon, precum şi gerul din munţi?

Pentru cineva care cunoaşte adevăratul caracter schimbător al regelui, existau motive să se teamă. Însă, pentru cineva care cunoştea felul inflexibil al cardinalului, existau motive să spere.

Contele de Moret nu putu decât să îi repete ducelui de Mantua ceea ce îi spusese cardinalul: campania va debuta prin ridicarea asediului asupra oraşului Casal, iar apoi prin trimiterea de urgenţă a ajutoarelor la Mantua.

Nu mai era vreme de pierdut. Charles, duce de Nevers, ştiuse din sursă sigură că Domnul, într-un prim moment de mânie, intrase în legătură cu Wallenstein. Fără ruşine şi fără remuşcări, el atrăgea spre Franţa aceste adevărate hoarde de barbari, fără să ştie dacă va exista la Chálons un Aetius[68] care să-i nimicească. De vreo două sau trei luni, doi dintre conducătorii barbarilor, Aldringen[69] şi Gallas[70], experţi în arta teribilă a jefuirii şi distrugerii, înaintaseră încet spre Worms, Frankfurt, Swabia. Bietul duce de Mantua îi şi vedea apărând pe creasta munţilor Alpi, mai teribili decât acele hoarde sălbatice de cimbri şi teutoni, care se lăsau să alunece direct pe zăpadă şi traversau râurile urcaţi pe scuturile lor.

Toate acestea îl împiedicau pe contele de Moret să-şi prelungească şederea la Mantua. El îi promisese cardinalului să revină, pentru a lua parte la campanie, pe de altă parte, ducele

---

[68] Flavius Aetius (395-454) – senator şi generalisim în legiunile romane, învingătorul barbarilor în secolul al V-lea.

[69] Johann von Aldringen (1688-1634) – unul dintre comandanţii armatei imperiale în timpul Războiului de treizeci de ani.

[70] Mathias Gallas (1684-1647) – prieten apropiat al lui Aldringen, general al armatei imperiale în timpul Războiului de treizeci de ani.

Charles îl presa să se întoarcă, pentru a-i face cunoscută regelui poziţia sa. Ea era atât de gravă, încât baronul de Lautrec aproape că regreta faptul că fiica lui fusese adusă înapoi acasă.

Încă de a doua zi de la sosirea ei, Isabelle fusese chemată de tatăl său, cu care avu o explicaţie. Cu această ocazie, tatăl îi amintise angajamentul pe care îl luase faţă de vicontele de Pontis. Însă Isabelle îi răspunse deschis, făcându-i cunoscut angajamentul pe care şi-l luase ea faţă de contele de Moret. Chiar dacă domnul de Pontis era de viţă nobilă, în această privinţă Antoine de Bourbon era cu mult superior, nu numai faţă de acesta, ci faţă de toţi gentilomii care nu erau de rasă regală directă. Baronul se mulţumi, deci, să-l cheme pe contele de Moret în cabinetul său şi să-l interogheze asupra intenţiilor sale, pe care acesta i le declară cu francheţea lui obişnuită, dându-i asigurarea că, la nevoie, pentru a-l ajuta să îşi retragă în mod onorabil cuvântul dat domnului de Pontis, cardinalul ar ieşi în faţă şi i-ar forţa mâna.

Numai că baronul de Lautrec nu ezită să-i facă cunoscut contelui că, dacă ar fi ucis sau dacă ar contracta alte angajamente, el şi-ar relua autoritatea paternă asupra fiicei sale, autoritate la care nu renunţă decât în faţa protecţiei pe care cardinalul dorea să i-o acorde tânărului conte şi că, în această situaţie, nu va admite din partea lui Isabelle nici un fel de rezistenţă.

Chiar în seara în care a avut loc această dublă explicaţie, în timpul unei plimbări pe malul fluviului lui Virgiliu, cei doi tineri îşi povestiră unul altuia conversaţia pe care o avusese fiecare cu baronul. Isabelle nu spera mai mult şi, cum iubitul ei îi promise cu tărie că nu va lăsa să fie ucis şi nu va avea niciodată o altă soţie decât pe ea, lucrul acesta îi fu de ajuns.

Folosim aici cuvântul puţin pretenţios de soţie, pe care chiar îl subliniem, deoarece ni se pare că, chiar dacă Antoine de Bourbon era fiul lui Henric al IV-lea, exista în promisiunea sa una dintre acele mici restricţii mentale de care se foloseau cu atâta abilitate tinerii iezuiţi. În angajamentul său de a nu se lăsa ucis nu exista, cu siguranţă, nici un gând ascuns. Însă nu am îndrăzni să afirmăm acelaşi lucru despre promisiunea dea nu avea niciodată o altă soţie decât pe Isabelle de Lautrec. Dacă vom cântări cu atenţie fiecare cuvânt al acestui angajament, vom vedea foarte bine că el nu se extinde şi la amante. Iar în

momentele în care îl încerca diavolul tentaţiei – căci amanţii cei mai fideli au astfel de momente, chiar fără să fie vorba despre fiul ereticului Henric al IV-lea –, trebuie să spunem că tânărul basc Jacquelino o vedea trecând prin fata sa, înconjurată de un nor de foc, pe frumoasa sa verişoară Marina, care, simţindu-se în elementul ei, în mijlocul flăcărilor tentaţiei, precum o salamandră, îi arunca priviri cu ţintă dublă, una spre inima lui, care se simţea cuprinsă de văpăi, iar cealaltă spre spiritul lui, care devenea nechibzuit.

De altfel, într-o seară, pe când se afla în anticamera lui Marie de Gonzague, nu stabilise oare, cu acea teribilă răzvrătire a inimii, în momentul în care ea era pe punctul de a urca în lectică, una dintre acele întâlniri asemănătoare celor pe care ţi le dai cu Satana însuşi şi de care acesta nu te eliberează decât atunci când ţi-ai respectat cuvântul dat, mergând să îl cauţi în străfundul cel mai adânc al iadului?

Nu am îndrăzni să spunem că, în momentul în care Antoine de Bourbon îi făcu lui Isabelle de Lautrec jurământul cast, care nu avea nici-o legătură cu angajamentul luat faţă de doamna de Fargis, i-ar fi revenit în minte amintirea acelei Venus Astarté, murmurându-i la ureche unele cuvinte ale acelei iubiri profane, cu care aceasta făcea să ardă în văpăi inima amanţilor săi. Însă ceea ce ştim este faptul că Antoine de Bourbon, conte de Moret, dori să aibă şi un alt martor al angajamentului pe care şi-l lua în faţa lui Isabelle, în afară de acel râu păgân cu numele de Mincio. Să aibă ca martori şi alte candelabre, în afară de acele constelaţii mitologice, pe care le numim Venus, Jupiter, Saturn, Cassiope – şi îi ceru Isabellei să îşi reînnoiască angajamentul, într-un templu creştin, în prezenţa lui Dumnezeu, iar solemnitatea jurământului să fie pecetluită de amintirea materială a unui inel, purtând data zilei când a fost făcută promisiunea.

Isabelle făgădui tot ceea ce dorea amantul său, asemenea compatrioatei sale Julieta, al cărei mormânt, pentru a-l atinge, nu era necesar, într-un fel, decât să întindă mâna. Fără îndoială, ea i-ar fi acordat tot ceea ce i-ar fi cerut, repetându-i cuvintele poetului englez:

Nu te teme să-mi secătuieşti, dacă ţi-e dragă!
Iubirea mi-e profundă şi imensă precum marea!

A doua zi, la aceeaşi oră, deci către nouă seara, două umbre, dintre care una mergea cu câţiva paşi în urma celeilalte, se strecurau în Biserica Saint-André, prin una dintre uşile laterale ale monumentului sacru şi, la lumina lămpilor care vegheau veşnic în faţa *ex-voto*-ului, în memoria miracolelor îndeplinite de diferiţii sfinţi cărora le sunt consacrate altarele, se îndreptau spre cel al Fecioarei îngerilor, nume fermecător atribuit înaintea celui şi mai fermecător, şi anume Fecioara Iubirilor, sub care fusese invocată pentru prima oară şi care îi fusese apoi retras, în urmă cu o jumătate de secol, din cauza susceptibilităţii unui episcop.

Tânăra fată sosi prima şi apoi se aşeză în genunchi.

Tânărul o urmă şi se aşeză şi el în genunchi, lângă ea.

Amândoi, strălucitori de tinereţe şi de frumuseţe, ofereau privirii un spectacol minunat, în lumina tremurătoare a candelei. Ea, cu capul plecat, cu ochii umezi de lacrimi pline de înduioşare. El, cu fruntea ridicată, cu ochii strălucitori de fericire.

Fiecare dintre ei îşi făcu în gând o rugăciune – iar când spunem fiecare dintre ei, răspundem pentru Isabelle de Lautrec. Fără îndoială, cuvintele izvorâte din inimă îşi găseau expresia pe buzele tinerei fete, într-un avânt sacru, şi adresate Maicii Domnului. Însă bărbatul nu ştie să se roage decât atunci când este lovit de o nenorocire. Când este fericit, el nu poate să scoată decât nişte bâlbâieli pline de dorinţă şi suspine înflăcărate.

Apoi, după ce primul clocot al inimii s-a potolit, mâinile lor se căutară şi fură cuprinse de freamăt, întâlnindu-se. Isabelle scoase un suspin de bucurie, jalnic ca un strigăt de durere, apoi, fără să se preocupe de locul unde se află, spuse:

— Prietenul meu drag, spuse ea, cât de mult te iubesc!

Contele privea Madona.

— Oh, exclamă el. Madona a surâs! Şi eu te iubesc, adorata mea Isabelle!

Şi brusc, îşi lăsară capetele să le cadă din nou în piept, copleşite parcă de povara fericirii de care erau cuprinşi.

Contele ţinea mâna lui Isabelle lipită de pieptul său. O desprinse cu blândeţe din îmbrăţişarea în care mâna lui o ţinea strâns lângă inima lui, îi dădu mănuşa jos, o lipi cu ardoare de buzele sale, apoi, scoţând inelul pe care îl purta la degetul mic, îl trecu pe degetul inelar al mâinii ei, spunând:

— Sfântă Maică a lui Dumnezeu, sfântă protectoare a oricărei iubiri omeneşti şi celeste. Tu, care surâzi flăcărilor pure şi care ai zâmbit şi iubirii noastre înflăcărate, fii martoră că mă angajez prin jurământ să nu am niciodată o altă soţie în afară de Isabelle de Lautrec. Iar dacă nu îmi voi respecta acest jurământ, să mă pedepseşti!

— Oh, nu, nu. Fecioară, exclamă Isabelle, te rog să nu îl pedepseşti!

— Isabelle!, exclamă contele, încercând să o strângă pe tânăra fată în braţe.

Însă aceasta se îndepărtă cu blândeţe, reţinută de sfinţenia locului în care se aflau.

— Fecioară venerată şi atotputernică, spuse ea, ascultă jurământul pe care ţi-l fac la rândul meu. Jur aici, în faţa altarului Tău şi la picioarele Tale pe care le sărut, că începând de astăzi îi aparţin trup şi suflet celui care tocmai mi-a pus pe deget acest inel şi jur că, dacă el va fi mort, sau, ceea ce este mai rău, dacă nu îşi va respecta jurământul, nu voi fi soţia nimănui, ci doar soţia fiului tău divin.

Un sărut făcu să se stingă acest ultim cuvânt pe buzele Isabellei, iar Sfânta Madonă îl întâmpină cu un zâmbet din partea contelui, aşa cum surâse şi la exclamaţia lui Isabelle, căci îşi amintea că, înainte de a se numi Fecioara îngerilor, numele său fusese Fecioara Iubirilor.

9
Jurnalul domnului de Bassompierre

Aşa cum ducele de Mantua aflase, prin intermediul ambasadorului, cardinalul şi regele părăsiseră Parisul la data de 4 ianuarie, iar joi, 15 ianuarie, luaseră masa la Moulins, iar cina o serviseră la Varenne, care nu trebuie confundat cu celălalt Varennes din departamentul făcuse, devenit celebru în urma arestării unui rege.

Pe întreaga durată a acestei intrări în campanie, ne va servi drept ghid fidel exclusiv jurnalul domnului de Bassompierre. Astfel că, în partea istorică a acestei povestiri, vom ţine seama de relatările conţinute în jurnal.

Atunci când regele ieşi din cabinetul cardinalului, după ce încheiase pactul cu Eminenţa Sa, îl întâlni în anticameră pe domnul de Bassompierre, care făcuse demersuri pe lângă cardinal în favoarea acestui pact.

Zărindu-l, regele se opri şi, întorcându-se spre Richelieu, care îl însoţea până la uşa dinspre stradă, spuse:

— Priveşte, domnule cardinal, iată pe cineva care ne va însoţi cu siguranţă şi care îmi va aduce multe servicii.

Cardinalul zâmbi şi făcu un gest de aprobare.

— Aşa procedează de obicei domnul mareşal, spuse el.

— Să mă scuze Maiestatea Voastră pentru că încalc legile etichetei, punându-vă această întrebare, dar unde să vă însoţesc?

— În Italia, spuse regele, unde voi merge personal, pentru a ridica asediul împotriva oraşului Casal, pregătiţi-vă, deci, de plecare, domnule mareşal. Împreună cu noi va merge şi Créqui, care cunoaşte acele ţinuturi şi sper că vom face să se vorbească despre noi.

— Sire, răspunse Bassompierre, înclinându-se, sunt slujitorul dumneavoastră şi vă voi urma până la capătul pământului şi chiar până la lună dacă veţi binevoi să mergeţi până acolo.

— Nu vom merge nici atât de departe, nici atât de sus, domnule mareşal. În orice caz, întâlnirea va avea loc la Grenoble. Dacă vă lipseşte ceva anume pentru această intrare în campanie, adresaţi-vă domnului cardinal.

— Sire, spuse Bassompierre, cu ajutorul lui Dumnezeu, nu îmi va lipsi nimic, mai ales dacă Maiestatea Voastră îi ordonă acelui ticălos bătrân de La Vieuville să-mi plătească ceea ce îmi datorează ca general al elveţienilor.

Regele începu să râdă.

— Dacă La Vieuville nu vă plăteşte ce vă datorează, spuse el, iată, vă va plăti domnul cardinal.

— Adevărat?, făcu Bassompierre pe un ton neîncrezător.

— Atât de adevărat, domnule mareşal, încât, dacă îmi daţi, în momentul acesta, chitanţa de primire, deoarece nu avem timp de pierdut, având în vedere că, în trei sau patru zile, plecăm, veţi avea banii.

— Domnule cardinal, spuse Bassompierre, cu acel aer de mare senior pe care doar el îl avea, nu port niciodată bani asupra mea decât atunci când urmează să-i joc cu regele. Dacă doriţi, voi avea onoarea de a vă lăsa chitanţa şi voi trimite un lacheu să ia banii.

După plecarea regelui, Bassompierre îi lăsă cardinalului chitanţa, iar a doua zi trimise pe cineva să ia banii.

Chiar din seara în care cardinalul îi spusese lui Ludovic al XIII-lea că un rege nu îşi încalcă niciodată cuvântul, el trimise cei o sută şi cincizeci de mii de livre domnului duce de Orléans, cei şaizeci de mii reginei-mamă şi cei cincizeci de mii reginei Anna.

L’Angely primi, la rândul său, cele treizeci de mii de livre, pe care regele i le oferise, iar Saint-Simon, brevetul de scutier al regelui, împreună cu cincisprezece mii de livre din salariul său pe an.

Cât despre Baradas, se ştie că nu aşteptase deloc şi că ceruse să i se plătească cei treizeci de mii de livre care i se cuveneau, chiar în ziua în care regele îi dăduse aceşti bani printr-un bon la purtător.

După ce toate socotelile au fost puse la punct, cardinalul a oferit, la rândul său, gratificaţiile sale obişnuite. Charpentier, Rossignol şi Cavois se bucurară de generozitatea lui. Însă gratificaţia lui Cavois, oricât de generoasă ar fi fost, nu o putuse consola pe soţia acestuia, care întrevăzuse în demisia cardinalului un şir întreg de nopţi liniştite, pe care nimeni şi nimic să nu le tulbure, nopţi reprezentând unicul scop spre care se îndreptau toate urările sale, secondate, după cum am văzut, de rugăciunile copiilor săi. Din păcate, omul, creând un

Dumnezeu individual şi însărcinându-l să-i dea fiecărui om ceea ce acesta îi cere, i-a dat atât de mult de furcă lui Dumnezeu, încât există momente în care El nu mai are timp să îndeplinească rugăciunile cele mai sfinte şi cele mai înţelepte.

Biata doamnă Cavois se afla într-unui dintre aceste momente, întrucât Cavois, urmând-o pe Eminenţa Sa, o va lăsa din nou singură. Din fericire, la plecarea sa, o lăsa şi însărcinată.

Regele îi păstrase fratelui său titlul de locotenent general, însă, din moment ce cardinalul venea cu regele, era evident că domnul de Richelieu va fi acela care va prelua conducerea războiului, iar gradul său de locotenent general va fi o simplă sinecură. De aceea, chiar dacă îşi trimisese suita la Montargis şi dăduse dispoziţii ca aceasta să-l însoţească până dincolo de Moulins, odată ajuns la Chavagnes, el se răzgândi şi, de acolo, îl anunţă pe Bassompierre că se va retrage în principatul său de la Dombes, unde va aştepta ordinele regelui. Şi asta deoarece nu voia să dea impresia că este insensibil la insulta care i se adusese. Bassompierre insistă cu tărie pentru a-l determina să-şi schimbe hotărârea, însă nu putu să obţină nimic de la el.

Nimeni nu se înşela asupra deciziei pe care o luase Domnul şi fiecare punea pe seama laşităţii pretinsele susceptibilităţi ale orgoliului său rănit.

Regele traversase rapid oraşul Lyon, unde izbucnise epidemia de ciumă şi se oprise la Grenoble.

Luni, 19 februarie, îl trimise la Viena pe marchizul de Thoyras, pentru a face joncţiunea armatei şi pentru a se ocupa de traversarea artileriei peste munţi.

Ducele de Montmorency îl anunţă, la rândul său, pe rege că soseşte prin Nancy, Sisteron şi Gap şi că i se va alătura la Briançon.

Aici începeau neplăcerile.

Cele două regine, sub pretextul unor temeri pe care le-ar fi inspirat sănătatea regelui, dar în realitate pentru a submina influenţa cardinalului, plecaseră în scopul de a-l întâlni pe rege la Grenoble. Acesta din urmă le trimisese vorbă să se oprească la Lyon, iar ele nu avuseseră curajul să încalce acest ordin. De la Lyon, făceau tot răul pe care îl puteau face neutralizându-l pe Créqui, care urma să dea sprijinul necesar pentru traversarea munţilor şi blocându-i acţiunile lui de Guise, care urma să aducă flota. Nimic din toate acestea nu-l descuraja însă pe cardinal.

Atât timp cât îl avea pe rege de partea lui, forţa lui era regele. Spera că prezenţa regelui, precum şi pericolul personal la care se expunea trecând Alpii, în timpul iernii, vor reuşi să smulgă de la provinciile vecine ajutoarele necesare, şi aşa s-ar fi întâmplat dacă n-ar fi fost intrigile celor două regine.

Ajuns la Briançon, el constată că ordinele reginelor fuseseră urmate cu atâta stricteţe, încât nici măcar ajutoarele nu-şi făcuseră apariţia: nici provizii de mâncare, nici catâri. Doar douăsprezece tunuri şi aproape nici un fel de muniţii.

Adăugaţi la aceasta suma totală de două milioane de livre cât mai rămăsese în vistierie, atât a tras fiecare pentru sine din bietele milioane împrumutate de cardinal.

Şi apoi, în faţa sa, cel mai perfid şi mai viclean prinţ din acea epocă, cu care urma să se confrunte.

Toate aceste piedici nu reuşiră să-l oprească nici un moment pe cardinal. El îi adună pe cei mai pricepuţi ingineri şi căută, împreună cu aceştia, mijlocul prin care să poată fi transportate toate materialele de război cu ajutorul oamenilor. Carol al VIII-lea transportase, pentru prima oară, un tun, traversând Munţii Alpi, însă aceasta se întâmpla într-un anotimp favorabil. Manevrele trebuiau efectuate prin traversarea unor munţi aproape inaccesibili în timpul verii, deci cu atât mai greu de traversat iarna. Artileria a fost urcată cu ajutorul unor cabluri şi mulineţi prinşi cu funii de afeturile tunurilor. Unii dintre oameni învârteau mulineţii, în timp ce alţii trăgeau cablurile. Ghiulelele de tun fură transportate în coşuri: muniţiile, pulberea, gloanţele, închise în butoaie, fură puse pe spatele câtorva catâri, care au fost procuraţi plătindu-se greutatea lor în aur.

În şase zile, toate aceste echipamente traversară muntele Genèvre şi coborâră apoi până la Oulx. Cardinalul merse mai departe, până la Chaumont, unde se grăbea să primească informaţii noi şi să verifice dacă cele care îi fuseseră transmise de contele de Moret erau adevărate.

Ajuns acolo, după verificarea cartuşelor, află că fiecare om avea muniţie pentru şapte împuşcături.

— Nu contează, răspunse el, dacă Suse este cucerită la cea de-a cincea!

Totuşi, zgomotul tuturor acestor pregătiri ajunse la urechile lui Charles-Emmanuel. Regele şi cardinalul se aflau deja la Briançon, când ducele de Savoia îi credea încă la Lyon, prin

urmare, îl trimise pe Victor-Amedeu, fiul său, să îl aştepte la Grenoble pe regele Ludovic al XIII-lea, însă la Grenoble acesta află că regele trecuse deja pe acolo şi, la acea oră, trebuia să fi traversat deja munţii.

Victor-Amedeu porni imediat pe urmele regelui şi ale cardinalului. Îl ajunse pe Ludovic al XIII-lea la Oulx, în momentul în care ultimele piese de artilerie coborau din munţi şi ceru să fie primit în audienţă.

Regele îl primi, însă nedorind să audă nimic din ceea ce acesta avea să-i spună, îl trimise la cardinal. Victor-Amedeu plecă imediat spre Chaumont.

Acolo, prinţul de Piémont, instruit la şcoala vicleniei, voi să folosească, în faţa cardinalului, unele mijloace care îi erau familiare lui şi tatălui său. Însă, de această dată, viclenia se afla în faţa geniului, şarpele în faţa leului.

Cardinalul înţelese, de la primele cuvinte ale prinţului, că ducele de Savoia nu avusese decât un singur scop atunci când i l-a trimis pe fiul său: acela de a câştiga timp. Acolo unde regele s-a lăsat, poate, păcălit, cardinalul înţelese în mod clar care erau scopurile negociatorului.

Victor-Amedeu venea să solicite din partea tatălui său să i se acorde timp pentru a se elibera de cuvântul pe care i-l dăduse guvernatorului oraşului Milano, de a nu lăsa trupele franceze să treacă prin teritoriile statelor sale.

Chiar înainte de a fi formulat această cerere, cardinalul l-a oprit.

— Scuzaţi-mă, prinţe, îi spuse el. Alteţa Sa ducele de Savoia cere să i se acorde timp, permiteţi-mi să vă spun, pentru a se elibera de un cuvânt pe care nu a putut să şi-l dea.

— Cum asta?, zise prinţul.

— În ultimele tratate ale sale încheiate cu Franţa, el s-a angajat faţă de stăpânul meu, regele, să îi permită trecerea prin teritoriile statelor sale în cazul în care va avea nevoie să îşi susţină aliaţii.

— Însă, spuse Victor-Amedeu cu oarecare ezitare în glas, şi eu cer iertare Eminenţei Voastre, nu am văzut nicăieri această clauză în tratatele dintre Franţa şi Piémont.

— Iar dumneata ştii foarte bine de ce nu aţi văzut această clauză, prinţe. Tot dintr-un sentiment de deferenţă la adresa ducelui, tatăl dumitale, ne-am mulţumit cu cuvântul său de

onoare în loc să-i cerem semnătura. După afirmaţiile lui, regele Spaniei s-ar fi plâns că acordă Franţei un astfel de privilegiu şi nu i-ar fi lăsat o clipă de răgaz până nu ar fi obţinut şi el un drept asemănător.

— Dar, se hazardă Victor-Amedeu, ducele, tatăl meu, nu se opune absolut deloc trecerii regelui, stăpânul dumneavoastră, prin teritoriile sale.

— Atunci, spuse cardinalul surâzând, căci îşi amintea în cele mai mici detalii scrisoarea pe care i-o adresase contele de Moret, asta înseamnă că, pentru a-l onora pe regele Franţei, Alteţa Sa ducele de Savoia a închis trecerea prin Suse, printr-o fortificaţie în semilună, cu o linie de fortificaţie puternică în care se pot adăposti trei sute de persoane şi care este susţinută de baricade, în spatele cărora încap alte trei sute de persoane. Mai înseamnă că în afară de fortul de la Montabon, el a dispus să se construiască, pe panta celor doi munţi, două redute cu mici locuri de apărare. În scopul de a uşura drumul regelui şi cel al armatei franceze, Alteţa Sa ducele, considerând că nu erau suficiente dificultăţile pe care le ridica deja solul din zona de vale, a pus să fie rostogolite din vârful muntelui bucăţi uriaşe de stâncă, pe care nimic nu le-ar putea mişca din loc şi, pentru a planta arbori şi flori pe drumul nostru, el a echipat cu sape şi cazmale trei sute de muncitori, ale căror lucrări dumneata şi augustul dumitale tată nu vă daţi înapoi de a le vizita, pentru a grăbi finalizarea lor. Nu, prinţe, să lăsăm şiretlicurile deoparte, să vorbim deschis şi aşa cum trebuie să vorbească suveranii. Dumneavoastră cereţi timp, astfel încât, la rândul dumneavoastră, să îi acordaţi timpul necesar lui don Gonzalez de Cordoba ca să cucerească oraşul Casal, în a cărui garnizoană oamenii mor cu eroism de foame. Ei bine, noi, deoarece interesul şi datoria noastră sunt de a sprijini această garnizoană, vă spunem: „Monseniore, ducele, tatăl dumitale, ne datorează acordarea acestei treceri, ducele, tatăl dumitale, ne-o va acorda”. Ca să ajungă de la Oulx până aici, echipamentul armatei noastre are nevoie de două zile.

Cardinalul îşi scoase ceasul.

— Este ora unsprezece dimineaţa, spuse el. Poimâine, la ora unsprezece dimineaţa, vom intra în Piémont şi vom merge în direcţia Suse. Poimâine este marţi. Miercuri, în zori, vom ataca. Consideraţi că aţi fost pus la curent şi, cum nu aveţi timp de

pierdut. Monseniore, pentru a reflecta dacă ne deschideţi trecerea, sau pentru a lua măsurile necesare, dacă ne interziceţi această trecere, eu nu vă mai reţin. Monseniore, pace dreaptă sau război bun.

— Mă tem să nu fie război bun, domnule cardinal, spuse Victor-Amedeu ridicându-se.

— Din punctul de vedere al creştinului şi ca ministru al lui Dumnezeu, urăsc războiul. Însă din punct de vedere politic şi ca ministru al Franţei, cred că războiul este adeseori nu un lucru bun, ci un lucru necesar. Franţa este în dreptul ei şi va face ca acest drept să fie respectat. Atunci când două state ajung la confruntări directe, vai de cel care se face campionul minciunii şi al perfidiei. Dumnezeu ne vede. Dumnezeu ne va judeca.

De data aceasta, cardinalul îl salută pe prinţ, făcându-l să înţeleagă că o conversaţie prea lungă ar fi inutilă şi că decizia sa de a înainta spre Casal a fost luată în mod irevocabil, oricât de multe ar fi piedicile care i se pun în cale.

10
Unde cititorul întâlneşte un vechi prieten

Abia ieşise Victor-Amedeu, când cardinalul se apropie de o masă şi îşi pregăti cele necesare pentru scris.

Stătu câteva clipe pe gânduri, apoi aşternu pe hârtie următoarea scrisoare:

Sire,

Dacă Maiestatea Voastră, aşa cum Dumnezeu îmi permite să sper, a văzut încheindu-se cu bine transportarea echipamentului nostru peste munţi, o implor cu umilinţă să ordone ca artileria, cutiile cu muniţii şi întreaga maşină de război să fie direcţionale imediat pe drumul spre Chaumont, unde regele va avea bunătatea, la rugămintea mea, să se deplaseze el însuşi, fără nici-o întârziere, ziua de începere a ostilităţilor fiind stabilită – în afara unui contraordin din partea Maiestăţii Sale – pentru miercuri, 6 martie, de dimineaţă, în urma conversaţiei pe care am avut-o cu Victor-Amedeu, a trebuit să angajez cuvântul Maiestăţii Sale şi cred că nu ar trebui să o eliberăm de acest angajament, decât pentru motive grave, care să justifice acest lucru.

Aştept deci cu nerăbdare un răspuns din partea Maiestăţii Voastre. Sau, şi mai bine, o aştept chiar pe Maiestatea Voastră.

Îi trimit Maiestăţii Voastre un om sigur, în care poate avea încredere deplină în orice privinţă, chiar şi în calitate de tovarăş de drum, în cazul în care Maiestatea Voastră ar dori să călătorească noaptea şi incognito.

Am onoarea de a fi supusul umil şi servitorul devotat al Maiestăţii Voastre.

Armand,
cardinal de Richelieu

Această scrisoare fiind încheiată şi sigilată, cardinalul strigă:

— Étienne!

Imediat, uşa camerei se deschise şi în prag îşi făcu apariţia vechea noastră cunoştinţă de la hanul „La Barba Vopsită”, Étienne Latil, dar nu aşa cum l-am văzut intrând în cabinetul cardinalului, la Chaillot, adică cu genunchii tremurând, obligat

să se sprijine de zid pentru a nu cădea, palid şi articulând cu greu asigurările sale de devotament, ci cu capul sus, cu genunchii drepţi, cu mustaţa ridicată, pălăria în mâna dreaptă, iar cu mâna stângă pe mânerul săbiei, în sfârşit, ca un adevărat căpitan din picturile lui Callot.

Aceasta pentru că trecuseră, într-adevăr, patru luni de când, lovit fiind în acelaşi timp de marchizul de Pisany şi de Souscarrières, căzuse fără cunoştinţă pe podeaua din hanul jupânului Soleil.

Or, dacă nu este ucis dintr-o lovitură, unui flăcău bine construit cum este Étienne Latil nu îi trebuie mult timp pentru a se pune din nou pe picioare, mai puternic şi mai triumfător ca oricând.

Apropierea momentului de declanşare a ostilităţilor îi dăduse figurii lui Latil chiar un aer de veselie, care nu scăpă deloc simţului de observaţie al cardinalului.

— Étienne, îi spuse el, va trebui să te urci chiar acum pe cal, doar dacă din motive de comoditate personală nu preferi să faci drumul pe jos. Hotărăşte cum crezi de cuviinţă, dar trebuie ca această scrisoare, care este de cea mai mare importanţă, să fie predată personal regelui, înainte de ora zece seara.

— Are Eminenţa Voastră amabilitatea de a-mi spune cât este ceasul?

Cardinalul îşi scoase ceasul.

— Este aproape de amiază.

— Iar regele se află la Oulx?

— Da.

— La ora opt seara, regele va fi în posesia scrisorii. Dacă nu, înseamnă că voi fi căzut în râul Doire.

— Încearcă să nu cazi în Doire, căci asta m-ar întrista, şi să faci în aşa fel încât regele să primească scrisoarea, ceea ce, dimpotrivă, îmi va face mare plăcere.

— Sper ca în ambele privinţe să o mulţumesc pe Eminenţa Voastră.

Cardinalul îl cunoştea pe Latil ca fiind un om de cuvânt, nu consideră oportun să insiste şi se mulţumi să îi facă semn că este liber.

Latil alergă la grajduri, pentru a-şi alege un cal bun, se opri doar la potcovar, ca să-i pună o potcoavă ce îi căzuse şi, după

încheierea operaţiunii, sări pe cal şi porni în mare grabă pe drumul care duce spre Oulx.

În rest, i se păru că drumul este mai bun decât se aştepta, pentru a permite trecerea tunurilor şi a întregului echipament, pionierii militari specialişti în terasamente luaseră în stăpânire drumul şi îl făceau să fie cât de cât practicabil.

La ora patru, Étienne se afla la Saint-Laurent, iar la ora şapte şi jumătate ajungea la Oulx.

Regele se afla la masa de seară, fiind servit de Saint-Simon, care devenise favoritul său, în locul lui Baradas. La capătul celălalt al mesei stătea l'Angely, îmbrăcat în haine nou-nouţe. Abia dacă i se anunţă regelui că a sosit un mesaj din partea cardinalului, că şi dădu ordin ca mesagerul să fie adus în faţa sa.

Latil, păstrându-şi manierele impuse de etichetă, artă în ale cărei secrete fusese şlefuit încă din vremea când era paj al ducelui d'Épernon, nu era omul care să se lase intimidat de Maiestatea Sa Regală.

Intră deci cu curaj în sală, înaintă în faţa regelui, îşi puse un genunchi la pământ şi îi prezentă scrisoarea cardinalului aşezată deasupra pălăriei sale.

Ludovic al XIII-lea îi privi gesturile cu o oarecare mirare, căci constata că Latil urmase regulile de etichetă ale vechii curţi regale.

— Mda, făcu el, luând plicul. Cine v-a învăţat aceste frumoase maniere, prietene?

— Oare nu în felul acesta. Sire, i se prezentau scrisorile ilustrului vostru tată, glorioasă fie-i memoria?

— Aşa este. Însă moda aceasta a cam trecut.

— Respectul fiind acelaşi. Sire, părerea mea este că eticheta ar fi trebuit să rămână aceeaşi.

— Pentru un soldat, mi se pare că sunteţi deosebit de priceput în ale etichetei!

— Am fost mai întâi pajul domnului duce d'Épernon şi, în acea vreme, am avut onoarea de a prezenta nu o dată regelui Henric al IV-lea scrisori, în maniera în care tocmai am avut onoarea de a prezenta una şi fiului său.

— Pajul ducelui d'Épernon, repetă regele.

— În această calitate. Sire, mă aflam pe scara trăsurii, la 14 mai 1610, pe strada de la Ferronnerie. Maiestatea Voastră nu a auzit oare că un paj fusese acela care îl oprise pe asasin,

nevrând cu nici un chip să dea drumul hainei acestuia, în ciuda loviturilor de cuţit cu care îi ciopârţise mâinile?

— Da. Acest paj erai cumva dumneata?

Latil, continuând să stea cu un genunchi pe pământ în faţa regelui, îşi scoase mănuşile din piele de căprioară, arătându-şi mâinile brăzdate de cicatrice.

— Sire, uitaţi-vă la mâinile mele!, spuse el.

Regele îl privi preţ de o clipă pe bărbat, cu o emoţie vizibilă, apoi zise:

— Aceste mâini nu pot fi decât nişte mâini devotate. Dă-mi-le, bravul meu prieten!

Şi luând mâinile lui Latil, i le strânse cu putere.

— Acum, spuse el, ridică-te!

Latil se ridică.

— Era un mare rege. Sire, regele Henric al IV-lea, spuse Latil.

— Da, răspunse Ludovic al XIII-lea, şi îl rog pe Dumnezeu să îmi facă favoarea de a-i semăna tatălui meu.

— Acum vi se oferă ocazia s-o dovediţi. Sire, replică Latil, arătând plicul pe care îl adusese.

— Mă voi strădui, spuse regele, deschizând scrisoarea.

— Ah, spuse el după ce a terminat de citit scrisoarea, domnul cardinal ne spune că a angajat onoarea noastră şi că ne aşteaptă pentru a-l elibera de acest angajament. Să nu îl facem să aştepte. Saint-Simon, anunţaţi-i pe Créqui şi pe Bassompierre că trebuie să le vorbesc chiar acum.

Cei doi mareşali îşi aveau locuinţele chiar în clădirea alăturată casei unde se afla regele. Deci, în câteva minute, aceştia fură anunţaţi. Domnul de Schomberg era la Exilles, iar domnul de Montmorency era la Sain-Laurent.

Regele le comunică celor doi mareşali conţinutul scrisorii, trimisă de domnul de Richelieu, şi le ordonă să dirijeze cât mai curând posibil transportul artileriei şi al muniţiilor pe drumul care duce spre Chaumont, declarându-le că a doua zi totul trebuia să se afle deja la Chaumont.

Iar pe ei îi va aştepta în cursul serii de marţi, pentru a lua parte la consiliul de război care va avea loc la acea oră, ocazie cu care se va hotărî modalitatea de atac de a doua zi.

La ora zece seara, pe o noapte întunecoasă, fără lună, fără stele, încărcată de zăpadă, regele porni călare, însoţit doar de Saint-Simon şi de l’Angely. Deoarece se luase măsura de

precauţie ca nici unui cal să nu-i fie puse potcoave pe gheaţă, Latil obţinu acordul regelui ca acesta să călătorească pe calul lui. Iar el, care făcea acelaşi drum pentru a treia oară, va merge pe jos, pentru a sonda terenul.

Niciodată regele nu se simţise atât de bine şi nu încercase o mulţumire de sine atât de mare. După cum am spus, el avea, dacă nu forţa, cel puţin sentimentul măreţiei. Schimbându-şi panaşul negru de la pălărie cu unul alb, de ce nu ar face lupta care îi aşteaptă la pasul Suse o pereche bună cu bătălia de la Ivry?

Latil mergea în faţa calului regelui, sondând terenul cu un baston cu vârful din metal. Din când în când se oprea, căuta un loc de trecere mai bun, lua calul de frâu şi îl ajuta să traverseze prin acele locuri pe unde se putea trece mai uşor. La fiecare post, regele îşi declina identitatea, dădea ordin ca trupele să fie îndreptate spre Chaumont şi savura unul dintre cele mai dulci prerogative ale puterii, acela de a simţi că ordinele îi sunt ascultate.

Cu puţin timp înainte de a ajunge la Saint-Laurent, Latil simţi, după asprimea vântului care se înteţise, apropierea acelui gen de vârtej care, în ţinuturile muntoase, este botezat cu numele de „măturător al zăpezii”. Îl invită pe rege să coboare de pe cal şi să se aşeze între Saint-Simon, l’Angely şi el însuşi. Regele dori însă să rămână călare, spunând că, din moment ce devenise soldat, trebuia să se comporte ca un soldat. Prin urmare, se mulţumi doar să se acopere cu mantaua.

Vârtejul nu se lăsă prea mult aşteptat şi sosi şuierând.

L’Angely şi Saint-Simon se apropiară cât mai mult de rege. Latil prinse cu ambele mâini zăbala calului şi întoarse spatele spre uraganul care se declanşa.

Acesta trecu, în sfârşit, teribil şi scoţând parcă un muget.

Călăreţii simţiră cum caii lor tremurau sub ei: în timpul marilor cataclisme ale naturii, animalele împărtăşesc groaza pe care o resimte omul. Şiretul din mătase care ţinea pălăria regelui fusese rupt, iar pălăria din fetru negru dispăruse în tenebre, ca o pasăre neagră de noapte. Apoi, într-o clipă, drumul se acoperi cu un strat de zăpadă înalt de două picioare. Ajungând la Saint-Laurent, regele se informă despre locul unde se afla locuinţa domnului de Montmorency. Era ora unu dimineaţa.

Domnul de Montmorency aştepta, stând culcat pe pat, gata îmbrăcat.

La primul cuvânt care i se transmise despre sosirea regelui, ducele se repezi pe scări şi se opri în picioare, în pragul uşii, aşteptând ordinele regelui.

Această rapiditate îi făcea plăcere lui Ludovic al XIII-lea şi, deşi nu îi inspira prea multă simpatie domnului de Montmorency, care, aşa cum s-a arătat, fusese foarte îndrăgostit de regină, îi rezervă o bună primire.

Ducele se oferi să-l însoţească pe rege şi să-i pună la dispoziţie o escortă. Însă Ludovic al XIII-lea îi răspunse că, atâta timp cât se va afla pe pământul Franţei, se consideră în siguranţă şi că escorta pe care o avea i se pare suficientă, fiind formată din oameni pe deplin devotaţi. Îl invită doar pe domnul de Montmorency să se afle la Chaumont, la orele nouă ale serii, când se stabilise consiliul de război de a doua zi.

Singurul lucru pe care îl acceptă fu acela de a i se oferi o nouă pălărie şi cum, în momentul în care o puse pe cap, observă că aceasta are trei pene albe, îi reveni în minte bătălia de la Ivry.

— Este un semn care poartă noroc, spuse el.

La ieşirea din oraşul Saint-Laurent, zăpada era atât de înaltă încât Latil îl invită pe rege să coboare de pe cal.

Regele coborî. Latil luă calul regelui de frâu, şi propriul său cal, l'Angely veni în urma lui, apoi Saint-Simon. Astfel, Ludovic al XIII-lea mergea ultimul pe drumul pe care cei trei oameni şi cei trei cai îl formau, bătătorind zăpada înaintea lui.

Saint-Simon, care dorea să se revanşeze faţă de cardinal, în semn de recunoştinţă pentru favorurile pe care le primise de la acesta, aducea laude în faţa regelui pentru toate aceste măsuri de precauţie, scoţând în evidenţă prevederea de care dăduse dovadă cel care le luase.

— Da, da, răspunse Ludovic al XIII-lea, domnul cardinal este un bun slujitor. Mă îndoiesc că fratele meu ar fi luat, în locul lui, toate aceste măsuri de precauţie.

După două ore, regele sosea fără incidente – la fel de mândru de pălăria pierdută, ca de o rană primită şi la fel de mândru de marşul său pe timpul nopţii, ca de o victorie în luptă – la poarta *Genévrier d'Or* şi făcu recomandarea să nu fie trezit cardinalul.

— Eminenţa Sa încă nu doarme, îi răspunse jupânul Germain.

— Şi ce face la ora asta?, zise regele.

— Lucrez pentru măreţia Maiestăţii Voastre, spuse cardinalul apărând, iar domnul de Pontis mă ajută din toate puterile sale în această glorioasă lucrare.

Cardinalul îl conduse, într-adevăr, pe rege în camera sa, unde acesta găsi un foc mare aprins, la care să se încălzească şi, întinsă pe o masă, o hartă imensă a ţării, întocmită de domnul de Pontis.

11
Unde domnul cardinal găseşte ghidul de care are nevoie

Unul dintre marile merite ale cardinalului nu a fost acela de a-i atribui regelui Ludovic al XIII-lea virtuţi pe care nu le are, ci acela de a-l face să creadă că are aceste virtuţi.

Deşi regele era leneş şi lipsit de vigoare, cardinalul îl făcu să creadă că este activ. Deşi timid şi neîncrezător, îl făcu să creadă că este curajos. Deşi crud şi sângeros, îl făcu să creadă că este drept.

Tot explicându-i Maiestăţii Sale că prezenţa sa nu este deloc urgentă la acea oră din noapte, Richelieu îi aduse mari elogii pentru grija pe care o dovedea faţă de gloria sa şi faţă de cea a Franţei şi care îl determinase, pe o asemenea vreme şi pe asemenea drumuri şi în mijlocul obscurităţii profunde, să vină la prima sa chemare. Însă îl rugă pe rege să se culce imediat, având la dispoziţie toată ziua care abia începea, precum şi ziua următoare.

De altfel, încă de la revărsatul zorilor, fuseseră date ordine în toate punctele situate de-a lungul drumului pentru ca trupele la Saint-Laurent, Exilles şi Savoulx să se îndrepte spre Chaumont.

Aceste trupe se aflau sub ordinele contelui de Soissons, ale ducilor de Longueville, de La Trémouille, de Halliun şi de La Valette, ale conţilor d’Harcourt şi de Sault, ale marchizilor de Canaples, de Mortemar, de Tavaune, de Valence şi de Thoyras.

Cele patru comandamente superioare erau exercitate de mareşalii de Créqui, de Bassompierre, de Schomberg şi de ducele de Montmorency.

Geniul cardinalului plana peste tot şi peste toate. El era cel care gândea, iar regele cel care ordona.

Deoarece faptele pe care le vom povesti în continuare sunt, alături de asediul cetăţii La Rochelle, pe care l-am prezentat deja în cartea noastră *Cei trei muschetari*, punctul culminant şi plin de glorie al domniei lui Ludovic al XIII-lea, ne va fi permis să intrăm în câteva detalii referitoare la forţarea acestui celebru pas Suse, despre care istoricii oficiali au făcut atâta caz.

După ce s-a despărţit de Richelieu, Victor-Amedeu anunţase, pentru a-şi rezerva, cum se spune în teatru, o ieşire din scenă,

că pleacă spre Rivoli, unde îl aşteaptă ducele, tatăl său[71], şi că va raporta, în următoarele douăzeci şi patru de ore, ultimatumul dat lui Charles-Emmanuel. Însă, atunci când sosi la Rivoli, ducele de Savoia, care nu încerca decât să tărăgăneze lucrurile, plecase spre Torino.

De aceea, către orele cinci după-amiază, cel care se prezentă în locul lui Victor-Amedeu fu prim-ministrul prinţului, contele de Verrue, care ceru să fie anunţat cardinalului.

Când auzi cine este anunţat, cardinalul se întoarse brusc către rege.

— Maiestatea Sa îi va face domnului conte de Verrue onoarea de a-l primi, zise el, sau îmi veţi ceda mie această sarcină?

— Dacă ar fi fost prinţul Victor-Amedeu cel care ar fi revenit, conform promisiunii sale, l-aş fi primit. Dar, având în vedere că ducele de Savoia consideră oportun să mi-l trimită pe primul său ministru, se cuvine ca primul meu ministru să fie cel care să-i răspundă.

— Atunci, regele îmi dă mână liberă?, spuse cardinalul.

— În întregime.

— De altfel, reluă Richelieu, lăsând această uşă deschisă. Maiestatea Voastră va auzi întreaga noastră conversaţie şi, dacă nu va fi de acord cu ceva din afirmaţiile mele, va fi liberă să apară şi să mă contrazică.

Ludovic al XIII-lea făcu un semn de aprobare din cap.

Richelieu, lăsând uşa deschisă, trecu în camera în care aştepta contele de Verrue.

Contele de Verrue – care nu trebuie confundat cu nepotul său, soţul celebrei Jeanne d’Albret de Luynes, amanta lui Victor-Amedeu al II-lea, şi care a fost cunoscută sub denumirea de Doamna Voluptăţii –, deci acest conte de Verrue, pe care istoria abia dacă-l menţionează, era un bărbat de patruzeci de ani, cu simţul dreptăţii, dotat cu un spirit remarcabil şi un curaj dovedit în orice situaţie. Însărcinat cu o misiune dificilă, el contribuia la aceasta cu întreaga francheţe de care putea face uz un emisar al lui Charles-Emmanuel în astfel de negocieri complicate.

---

[71] Nu este vorba aici despre acel Rivoli cunoscut prin victoria lui Bonaparte, ci de un Rivoli situat la trei sau patru sute de kilometri de Torino (n.a.).

Văzând figura gravă a cardinalului cu acea privire profundă care scormonea inimile şi aflându-se faţă în faţă cu acest geniu care îi ţinea, el singur, în echilibru pe toţi ceilalţi suverani ai Europei, se înclină până la pământ, cu profund respect.

— Monseniore, spuse el, vin în locul prinţului Victor-Amedeu, care a fost nevoit să rămână alături de duce, tatăl său. Acesta se afla pradă unei indispoziţii atât de grave încât, atunci când fiul său, după ce a părăsit-o pe Eminenţa Voastră, a sosit ieri-seară la Rivoli, a cerut deja să fie transportat la Torino.

— Atunci, spuse Richelieu, veniţi însărcinat cu puteri depline din partea ducelui de Savoia, domnule conte?

Vin să vă anunţ sosirea sa apropiată. Monseniore. Aşa bolnav cum este, domnul duce doreşte să-şi pledeze cauza personal pe lângă Maiestatea Sa. El va cere să fie transportat într-o lectică.

— Şi când credeţi că va ajunge aici, domnule conte?

— Starea de slăbiciune în care se află Alteţa Sa şi încetineala acestui mijloc de transport mă autorizează să vă spun că, după aprecierea mea, nu poate fi aici decât poimâine, cel mai devreme.

— La ce oră cu aproximaţie?

— Nu aş îndrăzni să promit că acest lucru se va întâmpla înainte de prânz.

— Sunt dezolat, domnule conte, însă i-am spus prinţului Victor-Amedeu că la prima oră a dimineţii vom ataca fortificaţiile de la Suse. La prima oră a dimineţii le vom ataca.

— Sper că Eminenţa Sa va renunţa la această rigurozitate, spuse contele de Verrue, atunci când va afla că ducele de Savoia nu refuză trecerea.

— Ei bine, spuse Richelieu, atunci, dacă suntem de acord, nu mai este nevoie de o întrevedere.

— Este adevărat, spuse contele de Verrue destul de încurcat, şi că Alteţa Sa pune o condiţie.

— Ah!, exclamă cardinalul surâzând. Care este această condiţie?

— …Sau, mai degrabă, îşi menţine speranţa, adăugă contele.

— Spuneţi!

— Ei bine, Alteţa Sa Ducele speră că, drept consecinţă a acestei atitudini pline de condescendenţă respectuoasă şi a sacrificiului deosebit pe care îl face, Maiestatea Sa, care este un foarte bun creştin, va dispune să i se cedeze prin ducele de

Mantua aceeaşi parte din Monferrat, pe care regele Spaniei i-o lăsa în partaj, sau, dacă nu doreşte să i-o dea lui, să o facă cadou doamnei, sora Maiestăţii Sale, şi, cu această condiţie, trecerile vor fi deschise chiar de mâine.

Cardinalul îl privi o clipă pe conte, care nu putu să susţină această privire şi plecă ochii. Atunci, ca şi cum nu ar fi aşteptat decât atât, spuse:

— Domnule conte, Europa întreagă are o părere atât de bună despre dreptatea regelui, stăpânul meu, încât nu ştiu cum a putut domnul duce de Savoia să îşi imagineze că Maiestatea Sa va consimţi la o asemenea propunere. În ceea ce mă priveşte, sunt convins că nu o va accepta niciodată. Regele Spaniei a putut să acorde o parte din ceea ce nu îi aparţine, pentru a îl angaja pe domnul duce să favorizeze o uzurpare nedreaptă. Însă ferească Dumnezeu ca regele, stăpânul meu, care traversează munţii pentru a veni în ajutorul unui prinţ oprimat, să dispună în felul acesta de un bun al aliatului său. Dacă domnul duce nu vrea să îşi amintească de ceea ce poate un rege al Franţei, poimâine îi va fi reîmprospătată memoria.

— Pot însă spera, cel puţin, că Eminenţa Voastră va transmite aceste ultime propuneri Maiestăţii Sale?

— Este inutil, domnule conte, se auzi o voce în spatele cardinalului. Regele a auzit tot şi se miră că un om care ar trebui să îl cunoască îi face o propunere prin care onoarea sa este pătată, iar onoarea Franţei, compromisă. Reînnoiesc deci angajamentul luat, sau, mai degrabă, ameninţarea făcută de domnul cardinal. Dacă mâine trecerile nu vor fi deschise fără nici-o condiţie, poimâine, la revărsatul zorilor, aceste treceri vor fi atacate.

Apoi, îndreptându-şi ţinuta şi ducând un picior înainte, cu acea atitudine plină de demnitate, pe care ştia să şi-o ia uneori:

— Voi fi acolo eu însumi, adăugă el, şi voi putea fi recunoscut după aceste pene albe de la pălărie, aşa cum, la Ivry, a fost recunoscut, după acelaşi semn, augustul meu tată. Sper că domnul duce va binevoi să arboreze un semn asemănător, astfel încât confruntarea cea mai acerbă a bătăliei să aibă loc acolo unde vom fi amândoi. Transmiteţi-i propriile mele cuvinte, domnule, sunt singurele prin care pot şi prin care trebuie să îi răspund.

Apoi îl salută cu mâna pe conte, iar acesta îi răspunse printr-un salut, înclinându-se profund şi se retrase.

Toată seara şi toată noaptea, armata continuă să se adune în jurul oraşului Chaumont. A doua zi, seara, regele comanda o armată formată din douăzeci şi trei de mii de soldaţi pedeştri şi patru mii călare.

Către orele zece seara, artileria şi întreg echipamentul armatei îşi ocupau locurile în afara oraşului Chaumont. Tunurile erau cu gura întoarsă spre partea teritoriului inamic. Regele ordonă să se facă o verificare a cutiilor cu muniţii şi să i se prezinte un raport asupra numărului de împuşcături care se vor putea trage cu muniţia disponibilă, în acea vreme, când nu se inventase încă baioneta, soarta într-un război se decidea doar cu tunul şi cu muscheta. Astăzi, puşca şi-a reluat locul secundar pe care trebuie să-l ocupe în manevrele de luptă ale unui popor prin esenţă războinic. Ea a devenit, aşa cum a prevăzut mareşalul de Saxe, „mânerul” baionetei.

La miezul nopţii începu şedinţa consiliului de război. Acesta era format din rege, cardinal, ducele de Montmorency şi cei trei mareşali – Bassompierre, Schomberg şi Créqui.

Bassompierre, care era decanul de vârstă, luă cuvântul primul. El privi pe hartă, studie poziţiile inamicului, care îi erau cunoscute pe deplin, datorită informaţiilor furnizate de contele de Moret.

— Doar dacă nu există altă opinie mai bună, spuse el, iată care este propunerea mea, Sire.

Apoi, salutându-l pe rege şi pe domnul cardinal, pentru a arăta clar că li se adresa celor doi, spuse:

— Eu propun ca regimentele gărzilor franceze şi elveţiene să ocupe poziţiile din faţă. Regimentul din Navara, regimentul de la Estillac, la stânga. De pe cele două aripi vor porni spre munte câte două sute de muschetari, pentru a ajunge până în vârful celor două creste de la Montmoron şi Montabon. Odată ajunşi în vârful celor doi munţi, nimic nu li se va părea mai uşor decât să câştige o poziţie dominantă asupra gărzilor aflate pe baricade. La prima împuşcătură pe care o vom auzi pe înălţimi, vom da ordin de atac. Şi, în timp ce muschetarii vor ataca baricadele din spate, noi le vom ataca din faţă cu cele două regimente de gardă. Apropiaţi-vă de hartă, domnilor, studiaţi poziţia

inamicului şi, dacă doriţi să propuneţi un plan mai bun decât al meu, îndrăzniţi…

Mareşalul de Créqui şi mareşalul de Schomberg studiară, la rândul lor, harta şi se alăturară planului propus de Bassompierre.

Mai rămânea ducele de Montmorency.

Acesta era mai cunoscut pentru curajul său clocotitor care îl împingea până la temeritate decât ca strateg şi comandant prudent şi prevăzător pe câmpul de luptă. De altfel, vorbea cu o oarecare dificultate, având la începutul discursurilor sale un fel de bâlbâială care dispărea apoi pe măsură ce continua să vorbească.

Totuşi, luă plin de curaj cuvântul pe care i-l oferea regele.

— Sire, spuse el, sunt de aceeaşi părere cu domnul mareşal de Bassompierre, cu domnii de Créqui şi de Schomberg, care ştiu foarte bine că le apreciez în cel mai înalt grad curajul şi experienţa. Însă, după ce baricadele şi redutele vor fi cucerite, şi eu nu mă îndoiesc de faptul că le vom cuceri, va mai rămâne să forţăm partea cea mai dificilă: meterezul în semilună care barează drumul în întregime. Nu ar fi posibil să facem şi pentru această parte a fortificaţiilor ceea ce a propus domnul de Bassompierre, pe bună dreptate, în cazul redutelor? Nu s-ar putea ca, printr-o cărare din munţi, în sfârşit, să ne întoarcem poziţia, să coborâm din nou între meterezul sub formă de semilună şi Suse, astfel încât duşmanul pe care noi îl vom ataca din faţă să fie atacat şi din această poziţie din spate? pentru asta ar trebui să găsim doar un ghid credincios şi un ofiţer întreprinzător: două lucruri care nu mi se par deloc imposibile.

— Aţi auzit propunerile domnului de Montmorency, vorbi regele. Sunteţi de acord cu ele?

— Excelente!, răspunseră mareşalii. Însă nu mai este timp de pierdut dacă vrem să găsim un astfel de ghid şi un astfel de ofiţer.

În acel moment, Étienne Latil îi spunea câteva cuvinte la ureche cardinalului, iar faţa acestuia străluci de satisfacţie.

— Domnilor, spuse el, cred că providenţa ne trimite ghidul credincios şi ofiţerul întreprinzător în una şi aceeaşi persoană.

Apoi se întoarse spre Latil, care aştepta ordinele cardinalului:

— Căpitane Latil, spuse el, introduceţi-l pe domnul conte de Moret.

Latil se înclină.

Peste cinci minute intră contele de Moret şi, sub îmbrăcămintea umilă a omului de munte, în care era deghizat, fiecare dintre cei prezenţi putu să recunoască, datorită asemănării sale cu augustul său tată, asemănare pentru care era invidiat de regele Ludovic al XIII-lea, ilustrul fiu al lui Henric al IV-lea. El sosea chiar în acel moment de la Mantua, trimis de providenţă, aşa cum constatase ducele de Richelieu.

12
Pasul Suse

Datorită drumului pe care, aşa cum am văzut, l-a parcurs în deplină siguranţă pentru a traversa provincia Piémont şi pe care îl studiase cu o atenţie deosebită, contele de Moret putea fi în acelaşi timp şi un ghid credincios, şi un ofiţer întreprinzător.

Într-adevăr, după ce i s-a făcut o expunere a problemei, luând un creion, trasă pe harta întocmită de domnul de Pontis acea cărare care ducea de la Chaumont la hanul contrabandiştilor şi apoi de la hanul contrabandiştilor la Podul Giacon. Apoi se opri să povestească ce întâmplare îl obligase să-şi schimbe drumul pentru a scăpa de bandiţii spanioli şi cum această schimbare a rutei îl condusese spre acea parte de cărare de unde puteai uşor să aluneci chiar pe zidurile de apărare de la Suse, care se sprijină de spatele muntelui.

Contele de Moret primi autorizaţia să ia cu el cinci sute de oameni. O trupă mai numeroasă ar fi fost mult prea greu de manevrat pe acele drumuri de munte.

Cardinalul voia ca tânărul prinţ să se odihnească câteva ore, însă acesta refuză. Dacă dorea să ajungă la timp, pentru a-şi duce la bun sfârşit diversiunea în momentul atacului, nu mai avea nici un minut de pierdut.

Îl rugă pe cardinal să i-l pună sub comanda sa pe Étienne Latil, de ale cărui devotament şi curaj nu se îndoia nici-o clipă.

Toate dorinţele acestuia fură îndeplinite.

La ora trei, trupa plecă fără zgomot. Fiecare transporta provizii pentru o zi.

Nici unul dintre cei cinci sute de soldaţi, care se aflau sub ordinele contelui de Moret, nu îl cunoştea pe acest tânăr căpitan. Însă atunci când li se spuse că acela pe care îl aveau drept şef este fiul lui Henric al IV-lea, se repeziră în jurul lui, scoţând strigăte de bucurie, iar când, la lumina a două torţe, acesta îşi descoperi faţa, asemănarea lui cu Bearnezul le spori şi mai mult entuziasmul.

Imediat după ce oamenii contelui de Moret porniră la drum, unul câte unul, protejaţi de întunericul nopţii, care însă nu le permitea să vadă nici la zece paşi în faţa lor, se puse în mişcare şi restul armatei. Vremea era extrem de nefavorabilă, iar pământul era acoperit cu un strat de zăpadă de două picioare.

La o distanţă de cinci sute de paşi, înainte de a ajunge la stânca Gélasse, trupa făcu un popas.

Pentru forţarea baricadei erau transportate până la stâncă şase tunuri cu ghiulele care cântăreau şase livre.

Cincizeci de oameni rămâneau de pază la parcul de artilerie. Trupele care trebuiau să atace erau formate din şapte companii de gardă, şase companii de elveţieni: nouăsprezece din Navara, paisprezece din Estissac şi cincisprezece din Sault. Apoi, veneau muschetarii călare, din garda regelui.

Fiecare corp de armată trebuia să arunce în faţa lui cincizeci de „copii-pierduţi[72]”, susţinuţi de o sută de oameni, care vor fi, la rândul lor, susţinuţi de alţi cinci sute. Către ora şase dimineaţa, trupele fură aşezate în ordine. Regele, care prezida aceste pregătiri, ordonă unui număr de muschetari să intre în rânduri alături de „copiii-pierduţi”. Apoi, dădu ordin domnului de Comminges, precedat de un trompet, să treacă frontiera şi să ceară ducelui de Savoia să deschidă trecerea pentru armată şi pentru persoana regelui.

Domnul de Comminges plecă, însă la o sută de paşi de prima baricadă fu oprit.

Domnul conte de Verrue veni în faţa lui.

— Ce doriţi, domnule?, îl întrebă contele de Verrue pe parlamentar.

— Dorim să trecem, răspunse acesta.

— Cum vreţi să treceţi?, reluă contele de Verrue. Ca prieteni sau ca duşmani?

— Ca prieteni, dacă ne deschideţi trecerile, ca duşmani, dacă ni le închideţi – având în vedere că sunt însărcinat de rege, stăpânul meu, să merg la Suse şi să îi pregătesc o locuinţă, deoarece are intenţia ca mâine să înnopteze acolo.

— Domnule, răspunse contele de Verrue, ducele stăpânul meu ar fi foarte onorat să o găzduiască pe Maiestatea Sa. Însă ea vine cu o companie atât de numeroasă încât, înainte de a decide ceva, trebuie să merg să primesc ordine din partea Alteţei Sale.

— Bine, spuse Comminges, aveţi cumva intenţia să ne îngreunaţi trecerea?

---

[72] Soldaţi care au acceptat să deschidă marşul trupelor şi care erau expuşi celor mai mari riscuri, dar care, în cazul în care supravieţuiau, obţineau o avansare în armată (nota ediţiei franceze).

— Am avut onoarea de a vă spune, domnule, replică contele de Verrue cu răceală, că trebuie să ştiu mai întâi care este intenţia Alteţei Sale în acest sens.

— Domnule, vă previn că voi raporta totul regelui.

— Puteţi face ceea ce credeţi de cuviinţă, domnule, răspunse contele de Verrue, aveţi deplină libertate.

Acestea fiind spuse, fiecare îl salută pe celălalt, domnul de Verrue întorcându-se la baricade, iar Comminges revenind spre rege.

— Ei bine, domnule?, îi zise Ludovic al XIII-lea lui Comminges.

Comminges povesti conversaţia pe care a avut-o cu contele de Verrue. Ludovic al XIII-lea ascultă fără să piardă nici un cuvânt şi, după ce Comminges termină de relatat, decretă:

— Contele de Verrue a răspuns nu numai ca un slujitor credincios, ci şi ca un om de spirit, care îşi face meseria.

În acel moment, regele se afla chiar la frontiera extremă a Franţei, între „copiii-pierduţi”, pregătiţi să meargă în luptă, şi cei cinci sute de oameni care trebuiau să îi susţină.

Bassompierre se apropie de el cu faţa surâzătoare şi cu pălăria în mână.

— Sire, spuse el, adunarea este pregătită, viorile sunt acordate, invitaţii mascaţi se află la uşă. Când va dori Maiestatea Sa, vom începe reprezentaţia de balet.

Regele îl privi, încruntându-şi sprâncenele.

— Domnule mareşal, ştiţi că tocmai mi s-a prezentat raportul şi că nu avem în parcul de artilerie decât cinci sute de livre de gloanţe din plumb?

— Bine, Sire, răspunse Bassompierre, este şi momentul potrivit ca să ne gândim la asta. Trebuie oare ca, pentru o mască ce nu este pregătită, baletul să nu mai aibă loc? Lăsaţi-ne să ne facem treaba şi totul va merge bine.

— Răspundeţi în faţa mea pentru asta?, făcu regele privindu-l fix pe mareşal.

— Sire, ar fi o îndrăzneală din partea mea să garantez un lucru atât de nesigur cum este victoria. Însă răspund în faţa Maiestăţii Voastre că ne vom recăpăta onoarea, sau voi fi mort sau capturat.

— Aveţi grijă! Dacă suntem bătuţi, domnule Bassompierre, vă voi face răspunzător.

— Nu contează! Ce mi se poate întâmpla mai mult decât ca Maiestatea Voastră să mă numească marchiz d'Uxelles[73]? însă fiţi liniştit, Sire, voi încerca să nu merit o asemenea acuzaţie. Lăsaţi-ne doar să acţionăm.

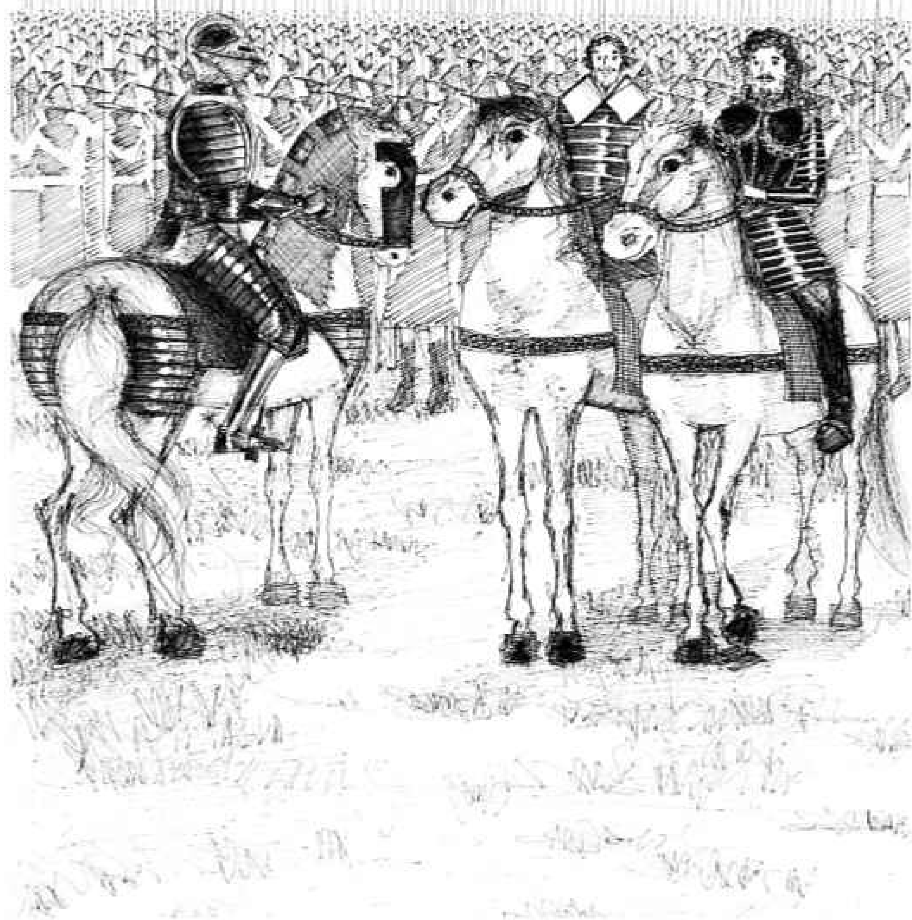
— Sire, spuse cardinalul, care stătea pe cal, alături de rege, judecând după mina domnului mareşal, sunt optimist.

Apoi, adresându-se lui Bassompierre:

— Mergeţi, domnule mareşal, mergeţi, îi spuse el, şi daţi-vă toată silinţa.

---

[73] Ne amintim că marchizul d'Uxelles este cel care a făcut acea nefericită expediţie, eşuată prin grija Mariei de Médicis (n.a.).

Bassompierre merse să-i răspundă domnului de Créqui, care îl aştepta şi coborî de pe cal împreună cu domnii de Créqui şi de Montmorency pentru a se deplasa în capul tranşeelor. Domnul de Schomberg, care suferea de gută, fu singurul care rămase pe cal.

Merseră astfel, îndreptându-se spre stânca de la Gélasse, deoarece trebuiau să treacă pe la poalele acesteia. Însă, nu se ştie de ce, inamicul părăsise această poziţie, chiar dacă era una puternică, temându-se, poate, ca cei care o apărau să nu se trezească izolaţi şi să nu fie astfel obligaţi să se predea.

Însă, abia dacă trupele noastre depăşiră stânca, că se şi aflară descoperite, iar focul se porni asupra lor, în acelaşi timp dinspre munţi şi din dreptul baricadei mari.

Cu ocazia acestei prime descărcări de focuri, domnul Schomberg fu rănit în zona rinichilor. Bassompierre merse de-a lungul văii şi se îndreptă direct spre fortificaţia sub formă de semilună, care închidea pasul Suse, domnul de Créqui mergând în fruntea trupelor, alături de el.

Domnul de Montmorency, ca un simplu trăgător, se repezi spre muntele stâncos, deci spre creasta Montmoron.

Domnul de Schomberg ceru să fie legat de calul său, pe care unul dintre soldaţii săi îl conducea de frâu, din cauza dificultăţii drumului, iar odată ajuns pe munte, merse în mijlocul „copiilor-pierduţi”.

Apoi căzură în spatele baricadelor şi, conform planului domnului de Bassompierre, începură să tragă focuri de armă din spate asupra apărătorilor baricadei, în timp ce aceştia erau atacaţi din faţă.

Soldaţii valezani şi piémontezi se apărară cu curaj. Victor-Amedeu şi tatăl său se aflau în reduta de pe creasta Montabon.

Montmorency, cu impetuozitatea sa obişnuită, atacase şi cucerise baricada din stânga, apoi, deoarece armura îl împiedica să meargă pe jos, aruncase rând pe rând toate piesele acesteia de-a lungul drumului şi atacă apoi reduta, îmbrăcat doar cu vesta din piele de bivol şi în cizme de catifea.

Bassompierre, la rândul său, urmă drumul din fundul văii, suportând focurile care se trăgeau dinspre fortificaţia în formă de semilună.

Veneau apoi regele, cu panaşul său alb, şi domnul cardinal, îmbrăcat în haine din catifea de culoare ruginie, cu broderii aurite.

Porniră la atac de trei ori, dar de tot atâtea ori fură respinşi. Zburau ghiulelele, ricoşând din piatră în piatră, în fundul văii, şi omorâră un scutier al domnului de Créqui, chiar la picioarele calului pe care se afla regele.

Domnul de Bassompierre şi domnul de Créqui hotărâră atunci să înceapă escaladarea împreună cu cinci sute de oameni: Bassompierre pe muntele din stânga, pentru a se întâlni cu domnul de Montmorency, domnul de Créqui pe muntele din dreapta, pentru a-l sprijini pe domnul de Schomberg.

Două mii cinci sute de oameni rămâneau în vale, pentru a se îndrepta spre fortificaţia în formă de semilună.

Bassompierre, care avea deja cincizeci de ani şi era puţin cam gras, se sprijinea de un om din gardă pentru a urca panta abruptă. Deodată, simţi că nu mai avea nici un reazem: soldatul de care se sprijinea tocmai primise un glonţ în piept.

Ajunse în vârful muntelui chiar în momentul în care domnul de Montmorency sărise, al treilea, în redută. Domnul de Bassompierre îi urmă exemplul.

Domnul de Montmorency fu rănit uşor la braţ, iar hainele domnului de Bassompierre fură ciuruite de gloanţe.

Reduta din stânga a fost cucerită, iar valezanii şi piémontezii se refugiară în fortificaţie.

Cei doi conducători ai trupelor priviră atunci spre reduta din dreapta. Şi aici, lupta se ducea cu înverşunare.

În sfârşit, văzură doi călăreţi care ieşeau din redută, îndreptându-se în galop întins spre un drum care fusese făcut, probabil, pentru retragerea lor spre fortificaţia în semilună de la pasul Suse.

Aceşti călăreţi erau ducele de Savoia, Charles-Emmanuel şi fiul său, Victor-Amedeu.

Un puhoi de fugari îi urmară. Reduta din dreapta era cucerită.

Mai rămânea semiluna, deci treaba cea mai dificilă.

Ludovic al XIII-lea trimise felicitări mareşalilor şi domnului de Montmorency pentru reuşita lor, ordonându-le însă să se menajeze. Bassompierre îi răspunse în numele domnilor de Schomberg şi de Créqui şi al ducelui de Montmorency:

Sire, suntem recunoscători Maiestăţii Voastre pentru interesul pe care ni-l poartă. Există însă momente în care sângele unui prinţ sau al unui mareşal al Franţei nu este mai preţios decât cel al ultimului soldat. Cerem zece minute de odihnă pentru oamenii noştri, după care balul va reîncepe.

Într-adevăr, după zece minute de odihnă, sunară din nou trompetele, răsunară tobele, iar cele două aripi, în coloane strânse, se îndreptară spre fortificaţia în semilună.

13
Chiar cu funia de gât, un om nu este sigur că va fi spânzurat

Împrejurimile se aflau în puterea francezilor. Mai rămânea însă ultima fortificaţie, înconjurată de soldaţi, împânzită de tunuri, apărată de fortul de la Montabon, construit pe vârful unei stânci inaccesibile. Nu se putea ajunge la acest fort decât cu o scară abruptă, foarte greu de urcat.

Tunurile le lăsaseră de mult în spate, deoarece nu le puteau transporta cu ei nici pe fundul văii, nici pe vârful muntelui.

Trebuia, deci, să se abordeze fortificaţia în semilună fără un alt ajutor în afară de acea *furia francese*, pe care, la acea vreme, italienii o cunoşteau deja foarte bine.

De pe colina aflată în bătaia tunului inamic, cardinalul împreună cu regele priveau cum în fruntea soldaţilor treceau şefii armatei şi floarea nobilimii, însufleţită de sentimentul de mândrie de a muri sub ochii regelui lor şi purtând pălăria în vârful săbiei.

Urmau apoi soldaţii, cu capul plecat, fără să-şi pună întrebarea dacă nu cumva erau duşi spre un măcel – şefii lor mergeau în frunte şi asta le era de ajuns.

De pe colina unde se aflau călare, regele şi cardinalul vedeau cum printre rândurile oamenilor lor apăreau tot mai multe goluri. Regele aplauda curajul acestora, dar, în acelaşi timp, instinctul său de cruzime se trezea asemenea instinctului unui tigru la vederea sângelui.

Atunci când îl trimise la moarte pe mareşalul d'Ancre, fiind prea mic pentru ca să privească de la fereastra Luvrului, ceru să fie ridicat pe braţe de oamenii săi ca să vadă cât mai bine cadavrul însângerat.

Începu atacul asupra zidului. Cum câţiva soldaţi aduseseră scări, începură escalada.

Montmorency luă un drapel şi îl puse primul pe zid. Bassompierre, prea bătrân şi puţin cam greoi pentru a-l urma, se postă la jumătatea distanţei dintre bătaia puştii şi zidurile ocrotitoare, adresându-le soldaţilor încurajări şi îndemnuri pentru a continua.

Câteva scări se rupseră sub greutatea celor care luaseră fortăreaţa cu asalt, atât de mult ţinea fiecare dintre atacatori să

fie primul care pune piciorul pe zidul de apărare. Alte scări rezistară şi, în această luptă aproape aeriană, cei deja ajunşi pe zidul de apărare le dădură timp tovarăşilor lor de luptă să se ridice, să sprijine de zid alte scări şi să înceapă asaltul.

Cei asediaţi îşi făcuseră arme din orice. Unii trăgeau de foarte aproape asupra asediatorilor, ceilalţi ţinteau cu lovituri de suliţe în toată acea fierăraie şi, din când în când, vedeau cum sângele ţâşnea până la ei, apoi vedeau câte un om ridicând braţele, răsturnându-se pe spate şi căzând. Alţii aruncau bucăţi de pavaj, sau lăsau să cadă peste scările atacatorilor grinzi mari, care îi dărâmau dintr-o lovitură pe cei urcaţi deja pe scară.

Deodată, în rândul asediaţilor se produse o oarecare agitaţie, apoi se auzi departe, în spatele acestora, o salvă de împuşcături şi ţipete puternice.

— Curaj, prieteni!, strigă Montmorency, urcând pentru a treia oară şi luând cu asalt zidul. A sosit contele de Moret în sprijinul nostru. Montmorency! Ajutor!

Şi se repezi din nou, aşa rănit şi plin de sânge cum era, antrenându-i după sine, într-un efort suprem, pe toţi cei care puteau să-l vadă şi să-l audă.

Ducele nu se înşelase, căci era, într-adevăr, Moret cel care îşi ducea la bun sfârşit diversiunea.

Contele plecase la ora trei de dimineaţa, aşa cum am arătat, având-u-i sub ordinele sale pe Latil, pe post de căpitan, şi pe Galaor, ca aghiotant. Ajunseseră la malul torentului în care fusese cât pe-aci să se înece Guillaume Coutet. Însă venise îngheţul, nivelul apelor scăzuse şi, de data aceasta, putură să treacă torentul sărind din piatră în piatră.

Ajunşi de cealaltă parte a torentului, contele de Moret şi oamenii săi traversară rapid spaţiul care îi despărţea de munte. Regăsi cărarea şi se avântă primul pe ea. Oamenii săi îl urmară.

Noaptea era înnegurată, însă albul zăpezii căzute recent şi aşternută într-un strat atât de gros le lumina drumul.

Contele, care cunoştea dificultatea traseului, se echipase cu corzi lungi, fiecare ţinută de douăzeci şi patru de oameni. Aceştia mergeau în apropierea pantei. Dacă unul dintre ei aluneca, era imediat ţinut de ceilalţi douăzeci şi trei, iar cel care aluneca trebuia doar să aibă grijă să nu dea drumul corzii.

Alţi douăzeci şi patru de oameni mergeau paralel cu aceştia. Primii le serveau într-o oarecare măsură drept parapet.

În apropiere de hanul contrabandiştilor, contele le recomandă să păstreze liniştea.

Fără să ştie despre ce este vorba, ascultară ordinul.

Contele adună atunci vreo duzină de oameni în jurul său, le explică ce fel de oameni îşi aveau locul de întâlnire în hanul pe care îl vedeau în faţa lor şi le ordonă să îi anunţe cu voce joasă pe tovarăşii lor să încercuiască hanul. Un singur om, scăpat din acest cuib de tâlhari, putea să dea alarma, iar succesul expediţiei era compromis.

Galaor, care cunoştea locurile, luă cu el vreo douăzeci de oameni pentru a încercui curtea hanului. Cu alţi douăzeci, Latil păzea uşa şi, tot cu ajutorul a douăzeci de oameni, contele de Moret merse să păzească singura fereastră pe unde pătrundea lumina în casă şi prin care ar fi putut să scape. La fereastră se vedea focul arzând, ceea ce însemna că oaspeţii nu lipseau din han.

Restul trupei trebuia să se împrăştie pe drum, pentru a nu-i lăsa nici unui bandit şansa de a scăpa.

Poarta de la curtea hanului era închisă. Galaor, cu dexteritatea şi agilitatea unei maimuţe, trecu pe deasupra, coborî în curte şi deschise poarta.

Într-o clipă, curtea hanului fu împânzită de soldaţi, care aşteptau cu muscheta la picior.

Latil îşi dispuse oamenii pe două rânduri în faţa uşii şi le ordonă să tragă asupra oricui care ar fi încercat să fugă.

Contele se apropiase fără zgomot de fereastră, pentru a vedea ce se petrece înăuntru. Însă căldura din cameră formase aburi pe geam, împiedicându-l.

Unul dintre geamuri, care fusese spart în vreo încăierare, fusese înlocuit cu o foaie de hârtie. Contele de Moret urcă pe marginea ferestrei, găuri hârtia cu vârful pumnalului său şi putu să vadă, în sfârşit, scena ciudată care se petrecea înăuntru.

Contrabandistul care venise să îl avertizeze pe Guillaume Coutet că bandiţii spanioli plecaseră pe urmele sale era legat fedeleş pe o masă, iar bandiţii pe care îi păcălise, strânşi laolaltă ca într-o sală de tribunal, îl judecau, sau mai degrabă tocmai terminaseră judecata şi, cum sentinţa era fără apel, nu se mai punea decât problema dacă să îl spânzure sau să îl împuşte.

Părerile erau cât de cât împărţite. Însă, după cum se ştie, spaniolii sunt oameni economi. Unul dintre ei atrase atenţia

asupra faptului că nu se putea împuşca un om cu mai puţin de opt până la zece focuri de muschetă. Că asta însemna opt sau zece încărcături de plumb şi de pulbere pierdute. În timp ce, pentru a spânzura un om, nu numai că nu este nevoie decât de o coardă, dar, în plus, acea coardă, devenind în urma execuţiei însăşi o funie de spânzurat, căpăta o valoare de două ori, de patru ori, de zece ori mai mare. Această părere atât de înţeleaptă, atât de avantajoasă avu câştig de cauză.

Sărmanul contrabandist înţelegea atât de bine că soarta lui era hotărâtă, încât la adoptarea acestei soluţii şi la auzul strigătelor pline de entuziasm cu care era întâmpinată nu răspunse decât prin acea rugăciune a celor aflaţi înaintea morţii: „Dumnezeul meu, îmi încredinţez sufletul în mâinile tale!”.

O funie nu este niciodată ceva greu de găsit, mai ales într-un han destinat călătorilor care străbat munţii pe catâri. După cinci minute, un astfel de călător serviabil, care nu era deloc stânjenit de perspectiva de a asista la spectacolul unei spânzurări, le dădu funia solicitată.

O torţă agăţată de cârlig reprezenta, în mijlocul a şapte sau opt lumânări de seu aşezate pe mese, un fel de astru aflat în centrul unui nou sistem planetar.

Cineva desprinse torţa şi o mută pe şemineu. Unul dintre spanioli, cel care avusese ideea economică de a se utiliza funia, o trecu prin cârlig, făcu un fel de laţ şi puse capătul acesteia în mâinile celor patru sau cinci camarazi ai săi, ceru să fie dat jos de pe masă condamnatul, îl duse sub cârlig şi, fără ca nefericitului să-i treacă măcar o clipă prin minte să opună o cât de mică rezistenţă, atât de sigur că nu mai are nici-o şansă de scăpare, îi trecu laţul în jurul gâtului.

Apoi, în mijlocul tăcerii solemne care precede întotdeauna acest act important în care un suflet este smuls cu violenţă de trup, el auzi acest ordin:

— Trageţi!

Dar abia dacă fusese pronunţat acest cuvânt, când se auzi dinspre fereastră un zgomot asemănător cu o foaie de hârtie sau o bucată de pânză care se rupe, apoi apăru în interiorul camerei un braţ întins, armat cu un pistol, din care răsună o împuşcătură, iar bărbatul care potrivea laţul de gâtul condamnatului căzu secerat la podea, dându-şi sufletul.

Chiar în acea clipă, o lovitură puternică de picior sparse închizătoarea ferestrei, iar cele două canaturi se deschiseră brusc şi îl lăsară să treacă pe contele de Moret, care sări în cameră, urmat de oamenii săi, în timp ce, la auzul focului de armă, ca la un semnal, uşa dinspre drum şi poarta curţii se deschideau, lăsând să se vadă că toate ieşirile erau blocate de arme şi de soldaţi.

Într-o secundă, condamnatul fu dezlegat şi trecu de la agonie la bucuria ameţitoare a omului care coborâse deja prima treaptă a mormântului şi care sare din groapa în care fusese la un pas să fie acoperit de pământ.

— Să nu încerce nimeni să iasă de aici, spuse contele de Moret, cu acel gest de comandă supremă, care, în cazul lui, era moştenire regală. Cel care încearcă să fugă este mort.

Nimeni nu se mişcă.

— Acum, spuse el, adresându-i-se contrabandistului a cărui viaţă tocmai o salvase, sunt călătorul pe care l-ai avertizat cu atâta generozitate despre pericolul care îl ameninţa şi pentru care erai la un pas să fii omorât. Este drept ca rolurile să se schimbe şi ca, de data aceasta, tragedia să fie împinsă până la capăt. Arată-mi care sunt mizerabilii care ne-au urmărit, procesul lor nu va dura mult.

Contrabandistul nu aşteptă să i se spună de două ori. Îi arătă opt spanioli, căci al nouălea era mort.

Cei opt bandiţi, văzând că sunt condamnaţi şi înţelegând că judecata lor este fără milă, schimbară o privire rapidă şi, cu forţa pe care le-o dădu disperarea, se repeziră asupra soldaţilor care păzeau uşa dinspre stradă.

Însă aveau de-a face cu adversari mai puternici decât ei. Cel care fusese însărcinat să păzească acea uşă era Latil şi, atunci când o deschisese, acesta se aşezase în prag, cu un pistol în fiecare mână.

Din primele focuri trase îi omorî pe doi dintre bandiţi. Ceilalţi şase continuară să se bată cu oamenii contelui de Moret şi cu cei ai lui Latil.

Timp de câteva secunde se auzi clinchetul armelor, strigăte, înjurături, apoi răsunară alte împuşcături, urmate de căderea altor două sau trei corpuri pe podea. Totul se încheiase.

Şase dintre bandiţi zăceau morţi, plini de sânge, întinşi pe jos, iar alţi trei, rămaşi în viaţă, erau ţinuţi de soldaţi şi erau legaţi de mâini şi de picioare.

— S-a găsit funia de colo pentru a fi spânzurat un om cinstit, spuse contele de Moret, să se mai găsească încă două pentru a fi spânzuraţi nişte ticăloşi.

Călătorii proprietari ai catârilor, care începeau să înţeleagă că nu aveau nici un amestec în toată afacerea aceea şi că, în loc să asiste la spânzurarea unui om, vor vedea cum sunt spânzuraţi trei, spectacol, prin urmare, de trei ori mai plăcut, oferiră pe loc funiile solicitate.

— Latil, spuse contele de Moret, îţi dau dumitale sarcina de a-i spânzura pe aceşti trei domni. Ştiu că eşti expeditiv, nu-i lăsa să aştepte prea mult. Cât despre restul acestei onorabile companii, veţi lăsa aici zece soldaţi care să-i păzească. Prizonierii, cărora nu li se va face nici un râu, vor fi eliberaţi abia mâine după-amiază.

— Şi unde vă voi ajunge din urmă?, spuse Latil.

— Acest om brav vă va conduce, răspunse contele de Moret, arătându-l pe contrabandistul care fusese scăpat de funie într-un mod atât de miraculos. Numai că va trebui să grăbiţi pasul ca să ne ajungeţi din urmă.

Apoi, adresându-se direct contrabandistului, spuse:

— Acelaşi drum ca şi atunci. Vă amintiţi, curajosul meu prieten. Odată ajunşi la Suse, veţi primi douăzeci de pistoli. Latil, aveţi zece minute.

Latil se înclină.

— La drum, domnilor!, ordonă contele de Moret. Am pierdut aici o jumătate de oră, dar am făcut o treabă bună.

Puţin mai târziu, Latil, îndrumat de contrabandist, îl ajunse din urmă pe contele de Moret. Contrabandistul, care nu avusese timp să-i mulţumească, se aruncă în genunchi şi îi sărută mâinile.

— Este în regulă, prietene, spuse contele de Moret. Acum, trebuie să ajungem, într-o oră, la Suse.

Şi trupa porni din nou la drum.

14
Pana albă

Cunoaştem drumul pe care trebuia să-l urmeze contele de Moret Era acelaşi cu cel pe care îl parcursese împreună cu Isabelle de Lautrec şi cu doamna de Coëtman.

Era important să se păstreze tăcerea, astfel încât nu se auzea decât zgomotul zăpezii strivite sub paşii soldaţilor.

Imediat după cotitura unui munte, le apăru în depărtare oraşul Suse, care începea să se profileze în lumina primilor zori.

Drumul, dacă putea fi numită astfel acea dâră subţire săpată în terenul stâncos, pe care nu puteau merge alături două persoane, trecea la o distanţă de aproximativ zece paşi mai sus de crenelurile meterezului, care, din fericire, era pustiu.

Fortificaţia în semilună care, după celelalte fortificaţii şi după baricadele cucerite, trebuia să fie atacată de armata franceză, se afla la o distanţă de circa trei mile de Suse şi, cum nu se putea prevede că va avea loc un atac dinspre munte, nu era păzit de nimeni.

Totuşi, santinelele care se aflau de pază la poarta Franţei văzură, în lumina zorilor, mica trupă defilând pe versantul muntelui şi dădură alarma.

Contele de Moret le auzi strigătele, le văzu agitându-se şi înţelese că nu mai este timp de pierdut. Ca un adevărat om de munte, sări din piatră în piatră şi se lăsă apoi să alunece pe meterez.

Întorcându-se, îl văzu pe Latil lângă el.

La strigătele santinelelor, piémontezii şi valezanii alergaseră de la corpurile de gardă învecinate şi formaseră o trupă de vreo sută de oameni, căreia nu trebuia să i se lase timpul de a primi şi alte întăriri.

Abia dacă văzu contele de Moret douăzeci de oameni în jurul lui, că se şi avântă, împreună cu aceştia, spre poarta Franţei.

Soldaţii lui Charles-Emmanuel, în lumina apusului de soare, vedeau un şir lung negru care circula pe versant, de-a lungul muntelui, dar nu puteau aprecia numărul inamicilor care păreau să cadă din cer şi nu opuseră decât o slabă rezistenţă, însă, considerând că este foarte important să fie avertizaţi ducele şi fiul său, care luptau la pasul Suse, trimiseră un om călare pentru a le aduce la cunoştinţă ce se petrece.

Contele de Moret îl văzu pe acest om, care parcă se desprinsese de zid şi pornise în graba mare în direcţia unde avea loc lupta. Bănui care este scopul pentru care se îndepărta călare în cel mai rapid galop, însă nu putu să-l împiedice.

Era doar un motiv în plus să pună stăpânire pe această poartă de la Suse, prin care Ludovic al XIII-lea trebuia să-şi facă, în mod firesc, intrarea, odată ce baricadele au fost forţate.

Se aruncă deci, aşa cum am spus, împreună cu puţinii oameni pe care îi avea, asupra celor care o apărau.

Lupta nu fu de lungă durată. Luaţi prin surprindere, în momentul în care se aşteptau cel mai puţin, ignorând care este numărul inamicilor, crezând că este vorba de o trădare, piémontezii şi valezanii, oricât de buni soldaţi erau, fugiră unii care încotro strigând: „Alarmă!”.

Contele de Moret puse stăpânire pe poarta de la Suse, îşi adună aici toate trupele, dispuse ca patru tunuri să fie întoarse spre oraş, lăsă o sută de oameni să păzească poarta şi să mânuiască tunurile, în cazul în care va fi nevoie să se tragă cu ele şi, cu cei patru sute cincizeci de oameni care îi mai rămâneau, înaintă pentru a ataca din spate fortificaţiile, aşa cum fusese stabilit.

Începea să se audă zgomotul loviturilor de tun şi se vedea norul de fum care se aduna în jurul crestei Montabon.

Aşadar, cele două armate se confruntau direct.

Contele de Moret le ceru oamenilor săi să grăbească pasul. Totuşi, la aproximativ o milă de fortificaţii, văzu un corp de trupă, destul de numeros, care se desprindea de armata piémonteză şi venea spre el.

În frunte mergea călare colonelul aflat la comanda acesteia. Corpul de trupă era aproape egal ca număr cu cel al contelui de Moret.

Latil se apropie de conte.

— Îl recunosc pe ofiţerul care conduce această trupă, spuse el. Este un soldat foarte curajos, pe nume Belon, colonelul Belon.

— Ei bine, zise contele, şi ce-i cu asta?

— Aş dori ca Monseniorul să-mi permită să-l iau prizonier.

— Să vă permit să-l luaţi prizonier? pe toţi sfinţii! Nici nu cer altceva! Dar cum vei reuşi asta?

— Nimic mai uşor. Monseniore. Vă cer doar ca, de îndată ce îl veţi vedea căzând împreună cu calul său, să trageţi fără încetare. Oamenii săi, care îl vor crede mort, se vor împrăştia în dezordine. Dumneavoastră luaţi-o drept înainte şi apucaţi drapelul. Eu îl voi lua pe colonel. Doar că, în timp ce colonelul va plăti o bună răsplată de trei sau patru sute de pistoli pentru eliberarea lui, drapelul va fi o adevărată glorie. Asta este tot.

— Mie îmi revine, deci, drapelul, spuse contele de Moret, iar dumitale, colonelul.

— Acolo! Acum! Să bată tobele şi să sune trompetele!

Contele de Moret îşi ridică sabia, iar tobele începură să bată şi trompeţii să sune, anunţând atacul.

Latil luă în jurul său patru oameni, ţinând fiecare câte o muschetă în mână şi pregătit să îi dea o armă nouă atunci când prima, sau a doua, sau chiar a treia vor fi descărcate.

La sunetul tobelor şi al goarnelor franceze, trupa savoiardă păru să se însufleţească. Colonelul Belon pronunţase câteva cuvinte, la care trupa răspunse cu strigăte de „Trăiască Charles-Emmanuel!” şi făcu, la rândul ei, unele mişcări agresive.

Cele două trupe nu mai erau decât la o distanţă de cincizeci de paşi una de cealaltă.

Trupa savoiardă se opri pentru a-şi descărca armele.

— Acum este momentul, spuse Latil. Atenţie, Monseniore! Să pornim focul, să ripostăm şi ţintiţi spre drapel!

Latil nu terminase bine, când o ploaie de gloanţe trecu asemenea unui uragan, în mare parte pe deasupra capetelor soldaţilor noştri, care nu se mişcară din loc.

— Trageţi jos!, strigă Latil.

Şi dând el însuşi exemplu, ţintind calul colonelului, îşi descărcă arma chiar în momentul în care colonelul lăsa din mână hăţurile pentru a trage.

Glonţul nimeri calul, care, în urma împuşcăturii, se rostogoli împreună cu călăreţul său, la douăzeci de paşi de rândurile soldaţilor francezi.

— Eu mă ocup de colonel, dumneavoastră, de drapel. Monseniore!

Şi se avântă, cu sabia ridicată, spre colonel.

Soldaţii noştri trăseseră salva de foc şi, conform recomandărilor lui Latil, trăseseră jos. Astfel încât toate împuşcăturile îşi găsiseră ţinta.

Contele profită de dezordinea iscată şi se avântă în mijlocul piémontezilor.

Din câteva sărituri, Latil ajunsese lângă colonelul Belon, răsturnat sub calul său şi complet ameţit din cauza căderii. Latil îi puse sabia la gât.

— Salvat sau nu?, zise el.

Colonelul încercă să-şi ducă mâna la oblâncul şeii.

— O singură mişcare, colonele Belon, îi spuse el, şi sunteţi mort.

— Mă predau, spuse colonelul, întinzându-i sabia lui Latil.

— Salvat sau nu?

— Salvat sau nu.

— Atunci, colonele, păstraţi-vă sabia! Nu dezarmezi un brav ofiţer ca dumneavoastră. Ne vom revedea după luptă. Dacă voi fi ucis, sunteţi liber.

După ce spuse aceste cuvinte, îl ajută pe colonel să iasă de sub cal şi, de îndată ce îl văzu pe picioarele lui, se avântă în mijlocul soldaţilor piémontezi.

Ceea ce prevăzuse Latil, se întâmplase. Soldaţii lui Charles – Emmanuel, văzându-l căzând pe colonelul lor, neştiind dacă fusese omorât el sau calul său, îşi pierdură sângele rece. În plus, contele atacase cu o asemenea violenţă, încât rândurile piémontezilor se deschiseseră în faţa lui şi reuşi să pună mâna pe drapelul în jurul cărora câţiva bravi soldaţi savoiarzi, valezani şi piémontezi duceau o luptă acerbă.

Latil se aruncă în luptă acolo unde încăierarea era mai aprinsă, strigând cu voce tunătoare: „Moret! Moret! Ajutor! O frumoasă lovitură de sabie pentru fiul lui Henric al IV-lea”.

Aceasta a fost ultima lovitură dată trupei duşmane. Contele de Moret apucase cu mâna stângă drapelul savoiard şi îl doborî dintr-o singură lovitură de sabie pe cel care îl purta. Îl ridică deasupra capetelor tuturor luptătorilor, strigând: „Victorie pentru Franţa! Trăiască regele Ludovic al XIII-lea”.

Strigătul fu repetat, în mijlocul derutei, de către toţi francezii care se mai aflau încă în picioare. Soldaţii din mica trupă trimisă ca să-i opună rezistenţă contelui de Moret şi al cărei efectiv fusese redus cu o treime îşi reluau locurile alergând cât îi ţineau picioarele.

— Să nu mai pierdem nici un minut. Monseniore, îi spuse Latil contelui. Să îi urmărim trăgând focuri de armă, chiar dacă nu

vom omorî nici unul dintre oamenii lor. Însă este important ca focurile noastre de armă să fie auzite dinspre fortificaţii.

Şi, într-adevăr, aşa cum s-a văzut, focurile care fuseseră auzite din interiorul fortificaţiilor au fost cele care au creat agitaţie în rândurile apărătorilor.

Atacaţi din faţă de Montmorency, Bassompierre şi Créqui, atacaţi din spate de contele de Moret şi Latil, ducele de Savoia şi fiul său se temeau că vor fi înconjuraţi şi luaţi prizonieri.

Coborâră la grajduri şi, comandându-i contelui de Verrue să continue să se apere cu disperare, săriră în şa şi se avântară în afara fortificaţiilor.

În acel moment, se treziră în mijlocul soldaţilor colonelului Belon, care fugeau într-o derută generală, în timp ce francezii îi urmăreau pe fugari şi continuau să tragă focuri de armă.

Cei doi călăreţi care încercau să ajungă în munţi îi atraseră atenţia lui Latil, care, crezând că recunoaşte în ei nişte persoane importante, se avântă pe urmele lor pentru a le tăia drumul. Însă, în momentul în care era pe punctul de a prinde de frâu calul ducelui, un fel de fulger îl orbi şi simţi o durere în umărul stâng.

Un ofiţer spaniol care se afla în serviciul ducelui de Savoia, văzând că stăpânul său era pe punctul să cadă prizonier, se repezise şi, cu sabia-i lungă, îi străpunse umărul spadasinului nostru.

Latil scoase un ţipăt, mai puţin de durere şi mai mult din mânie văzând cum îi scapă prada şi, cu sabia în mână, se repezi asupra spaniolului.

Deşi sabia lui Latil era puţin mai scurtă decât cea a spaniolului, de îndată ce Latil îşi încrucişă arma cu cea a adversarului său, cu superioritatea în mânuirea armelor care îi era caracteristică, se şi simţi mai tare decât duşmanul său care, după zece secunde, căzu rănit de două lovituri de sabie, strigând:

— Salvaţi-vă, prinţe!

La auzul acestor cuvinte: „Salvaţi-vă, prinţe!”, Latil sări peste rănit şi se angajă în urmărirea celor doi călăreţi, însă, datorită cailor mici de munte pe care îi călăreau, aceştia parcurseseră deja o bună bucată de drum, încât nu mai puteau fi ajunşi de el.

Latil coborî din nou, furios că îi scăpase o pradă atât de bună. Îi rămânea însă ofiţerul spaniol, care, incapabil să se apere, se predă, pentru a-şi salva viaţa.

Între timp, dezordinea pusese stăpânire în interiorul fortificaţiilor. Ducele de Montmorency, sosit primul pe meterez, a reuşit să se menţină acolo, îndepărtând cu lovituri de sabie tot ceea ce încerca să se apropie de el şi le făcu loc celor care îl urmau.

Atunci, un puhoi de soldaţi piémontezi, savoiarzi şi valezani începu să curgă prin deschiderile de deasupra şanţurilor de apărare ce dădeau spre drumul dinspre Suse. Acolo îl întâlniseră însă pe contele de Moret, ale cărui împuşcături şi strigăte de „Trăiască regele Ludovic al XIII-lea!” ajunseseră până la ei. Necunoscând cât de numeroasă era trupa pe care se baza, ei nici nu încercau să se lupte şi fugeau, îndepărtându-se din faţa oricărui grup de francezi, tot aşa cum apa clocotitoare a unui torent se îndepărtează de vârful unei stânci.

Contele de Moret intră în reduta dinspre latura opusă celei prin care intrase Montmorency. Amândoi se întâlniră, se recunoscură şi se îmbrăţişară în mijlocul duşmanilor.

Apoi, se apropiară de creneluri, agitând, în semn de victorie, unul drapelul francez pe care îl puse primul pe zidul fortificaţiei în semilună, celălalt drapelul savoiard pe care îl cucerise. Salutându-l pe Ludovic al XIII-lea şi coborând cele două stindarde în faţa lui, strigară împreună:

— Trăiască regele!

Cu acelaşi strigăt pe buze, urmau să moară amândoi, doi ani mai târziu[74].

— Să nu mai intre nimeni în redută înaintea regelui!, spuse cu voce tare cardinalul.

În timp ce erau pronunţate aceste cuvinte şi, ca şi cum le-ar fi auzit, Latil trecu pragul porţii.

---

[74] Dumas deformează datele istorice. Alăturaţi rebeliunii lui Gaston d’Orléans împotriva cardinalului de Richelieu, contele de Moret, după ce fusese acuzat de lezmaiestate, moare în timpul bătăliei de la Castelnaudary, la 1 septembrie 1632, iar ducele Henri al II-lea de Montmorency, capturat, este decapitat la 30 octombrie 1632. În plus, Dumas se contrazice, deoarece afirmase el însuşi, în scrisoarea adresată directorului de la „Nouvelles”, că nimeni nu ştie ce se întâmplase cu contele de Moret, după bătălia de la Castelnaudary (nota editorului francez).

La toate intrările fură amplasate santinele. Montmorency şi Moret merseră ei înşişi să deschidă în faţa regelui şi a cardinalului poarta de peste şanţul de apărare de la Gélasse.

Cei doi intrară călare, cu muscheta pe genunchi, în semn că intrau ca învingători şi că cei învinşi, luaţi cu asalt, nu trebuiau să se mai aştepte la nimic, decât la ceea ce le dicta bunul plac al acestora.

Regele se adresă mai întâi ducelui de Montmorency.

— Ştiu, domnule duce, spuse el, care este obiectul ambiţiei dumitale şi, odată ce campania va fi încheiată, vă vom anunţa când veţi schimba spada dumitale cu una care nu va fi, desigur, mai valoroasă în ceea ce priveşte calitatea materialului său, dar care, având florile de crin încrustate pe ea, vă va face superior chiar şi faţă de mareşalii Franţei.

Montmorency se înclină, promisiunea era oficială, iar sabia de conetabil, aşa după cum am spus, era singurul lucru din lume care făcea obiectul ambiţiei sale.

— Sire, spuse contele de Moret, prezentându-i regelui drapelul pe care îl luase de la regimentul colonelului Belon, permiteţi-mi să am onoarea de a depune la picioarele Maiestăţii Voastre acest stindard cucerit de mine.

— Îl accept, spuse Ludovic al XIII-lea şi, în schimb, sper că vă va face plăcere să purtaţi această pană albă la pălărie, în memoria fratelui dumitale care vi-o oferă şi a tatălui nostru care purta, la Ivry, trei pene albe asemănătoare.

Contele de Moret vru să-i sărute mâna lui Ludovic al XIII-lea, însă acesta întinse braţele spre el şi îl îmbrăţişă cu dragoste.

Apoi, scoase din panaşul pălăriei sale, care era aceeaşi cu cea pe care i-o împrumutase ducele de Montmorency, una din cele trei pene albe şi i-o dădu contelui de Moret împreună cu agrafa de diamant cu care era prinsă.

În aceeaşi zi, către orele cinci seara, regele Ludovic al XIII-lea îşi făcu intrarea în Suse, după ce primise de la autorităţi cheile oraşului pe o tavă de argint.

15
Ce gândeşte l'Angely despre complimentele ducelui de Savoia

Regele Ludovic al XIII-lea era beat de bucurie. Era pentru a doua oară, în mai puţin de un an, când merita titlul de Victoriosul şi când îşi făcea intrarea triumfală într-un oraş supus prin forţa armelor sale.

Astfel, tot ceea ce îi promisese cardinalul se împlinise, iar acest din urmă lucru cu tot atâta exactitate ca şi celelalte, căci cardinalul îi făgăduise că la 7 martie va înnopta la Suse şi, într-adevăr, înnopta aici.

Însă cardinalul, care stăpânea secretul tuturor lucrurilor şi care vedea mai departe decât regele, era mai puţin liniştit decât acesta.

El ştia, ceea ce Ludovic al XIII-lea ştia şi el – însă pe care victoria răsunătoare din acea zi îl făcuse să uite –, că lupta pe care o purtaseră epuizase aproape tot ceea ce deţinea armata ca muniţii.

Mai ştia un lucru pe care regele nu-l ştia, şi anume că lipseau proviziile pentru armată şi că vremea urâtă şi dificultatea drumurilor nu le permiteau să trimită oameni pentru a aduce altele.

Ştia, de asemenea, că oraşul Casal era ţinut sub o presiune continuă de către spanioli şi că, dacă ducele de Savoia persista în sistemul său de ostilităţi şi, lucru uşor de realizat din cauza lipsei de muniţii, mai reţinea armata franceză doar opt sau zece zile pe drumul spre Casal – care era redus la limita rezistenţei, în ciuda eroismului lui Gurron, care asigura comanda oraşului Casal, şi în ciuda devotamentului locuitorilor, care se alăturaseră garnizoanei pentru a apăra oraşul –, acesta va fi, poate, constrâns să îşi deschidă porţile în faţa spaniolilor. Într-adevăr, ultimele veşti sosite de la Casal arătau că, după ce mâncaseră caii, câinii şi pisicile, oamenii ajunseseră să vâneze acele animale spurcate, pe care nu le mănâncă decât în timpul marilor flageluri, când bântuie foametea cea mai cumplită.

De aceea, în timpul serii, când Ludovic al XIII-lea îi invitase la masă pe toţi mareşalii, generalii şi ofiţerii săi superiori, Richelieu se apropie de rege şi îl întrebă dacă, la încheierea serii,

oboseala pe care trebuia că o resimte Maiestatea Sa nu îl va împiedica să aibă o convorbire de câteva minute cu el.

Regele, care părea că este aproape la fel de vesel ca în ziua în care comandă să fie omorât mareşalul d'Ancre, răspunse:

— Ca de fiecare dată când Eminenţa Voastră are o convorbire cu mine, este vorba despre binele statului şi gloria coroanei mele, aşa că sunt şi voi fi întotdeauna gata să îi acord audienţa pe care mi-o va solicita.

Şi, într-adevăr, când masa oficială se încheie, regele, tămâiat bine cu laude de tot felul, veni la cardinal.

— Şi acum. Eminenţă, suntem doar noi doi, spuse el aşezându-se şi arătându-i cardinalului un scaun.

Cardinalul se aşeză la ordinul regelui, dar numai după ce acesta se aşeză şi el.

— Vorbiţi, vă ascult, spuse Ludovic al XIII-lea.

— Sire, spuse cardinalul, cred că Maiestatea Voastră a avut astăzi întreaga satisfacţie, ca reparaţie la jignirea care i-a fost adusă, şi că dorinţa unei glorii inutile nu îl va împinge să continue un război care poate pune capăt imediat unei păci glorioase.

— Dragul meu cardinal, spuse regele, cu adevărat nu vă mai recunosc. Aţi dorit război în pofida întregii lumi şi iată că, abia dacă ne aflăm în campanie, şi propuneţi pacea.

— Ce contează pentru Maiestatea Voastră, Sire, dacă pacea vine curând sau târziu, când soseşte cu toate avantajele la care speram?

— Dar ce va spune Europa despre noi? După ce am făcut atât de multă gălăgie şi am proferat atâtea ameninţări, să ne oprim după o singură bătălie.

— Europa va spune. Sire, şi acesta va fi adevărul, că bătălia a fost atât de glorioasă şi atât de decisivă încât a fost de-ajuns pentru a hotărî succesul întregii campanii.

— Şi apoi, pentru a fi de acord cu pacea, mai trebuie să ne fie şi cerută.

— Este frumos din partea cuceritorului să fie el cel care o propune.

— Cum, domnule cardinal, dumneata nu aştepţi nici măcar să ni se ceară pace?

— Sire, aveţi un pretext atât de bun pentru a face primele demersuri.

— Care anume?

— Spuneţi că faceţi aceasta din consideraţie pentru prinţesa Christine, sora dumneavoastră.

— Ia te uită, este adevărat!, spuse regele. Omit mereu faptul că am o familie. Este adevărat, adăugă el cu amărăciune, că familia mea are grijă să îmi amintească asta. Credeţi deci…?

— Cred, Sire, că războiul este o necesitate plină de cruzime şi, pentru că aparţin unei Biserici care are oroare de sânge, este de datoria mea să las să se piardă cât mai puţin cu putinţă. Totul vă este permis. Sire, după o zi atât de glorioasă şi Dumnezeul armatelor este, de asemenea. Dumnezeul mizericordiei şi al clemenţei.

— Cum aţi prezenta situaţia în faţa Maiestăţii Sale regele Marmotelor?, spuse regele, folosind titlul de care se servise Henric al IV-lea, după cucerirea oraşelor Bresse, Bugey, Valromey şi a comitatului Gex.

— Este foarte uşor. Sire, i-aş scrie în numele Maiestăţii Voastre ducelui de Savoia că lăsaţi încă la alegerea lui dacă vrea pace sau război. Că, dacă preferă războiul, vom continua să luptăm împotriva lui, aşa cum am făcut astăzi şi cum a făcut Augustul Vostru Tată în trecut. Că dacă, în caz contrar, el alege pacea, vom trata cu el pe aceleaşi baze ca înainte de victorie. Adică el va acorda trecere liberă pentru trupele Franţei şi va contribui cu toate mijloacele de care dispune la salvarea oraşului Casal, punându-i la dispoziţie provizii de hrană şi muniţii de război, pe care regele le va plăti la preţurile de la ultimele trei negocieri. Că, pe viitor, ducele de Savoia va lăsa să treacă, prin indiferent care parte a teritoriului său, trupele şi orice material de război care vor fi considerate necesare pentru apărarea oraşului Montferrat, în cazul în care Montferrat ar fi atacat, sau există temeri îndreptăţite că va fi atacat. Că, pentru siguranţa executării acestor două ultime clauze, ducele de Savoia va preda în mâinile Maiestăţii Sale citadela de la Suse şi castelul de la Gélasse, unde va fi lăsată o garnizoană de elveţieni, comandată de un ofiţer numit de dumneavoastră, Sire.

— Dar el, savoiardul, va cere în mod firesc ceva în schimbul tuturor acestora.

— Vom merge în întâmpinarea cererii sale, dacă doriţi acest lucru, Sire. Oferta noastră va fi să dispunem ca ducele de Mantua să-i cedeze, ca despăgubiri pentru drepturile Casei de

Savoia asupra Montferratului, proprietatea oraşului Trino, împreună cu un venit de cincisprezece mii de scuzi de aur.

— Dar i-am oferit-o deja, iar el a refuzat.

— Atunci nu ne aflam la Suse, Sire, iar acum suntem aici.

— Şi aceasta, datorită dumitale, ceea ce nu voi uita niciodată.

— Sire, ceea ce nu trebuie să uităm niciodată nu este deloc devotamentul meu fără riscuri faţă de Maiestatea Voastră, ci curajul bravilor soldaţi care au luptat sub ochii noştri, şi valoarea comandanţilor care i-au condus în luptă.

— Dacă aş avea nefericirea de a uita, Eminenţa Voastră îmi va aduce aminte.

— Deci, propunerea mea este acceptată?

— Dar pe cine vom trimite?

— Mareşalul de Bassompierre nu i se pare Maiestăţii Voastre că este cel mai bun ambasador pe care l-am putea alege pentru o asemenea sarcină?

— E cel mai indicat.

— Ei bine. Sire, el va pleca mâine-dimineaţă, ca să aducă la cunoştinţa ducelui conţinutul tratatului. Cât despre clauzele secrete…

— Vor fi, deci, şi clauze secrete?

— Nu există tratat care să nu aibă clauze secrete. Ele vor fi dezbătute direct, între mine, duce şi fiul său.

— Atunci, totul rămâne astfel stabilit!

— Da, Sire, şi, înainte de trei zile, puteţi avea siguranţa că veţi primi vizita prinţului, cumnatul vostru, sau a ducelui, unchiul vostru.

— Este adevărat, spuse regele, şi aceia fac parte din familia mea. Însă, faţă de celelalte rude ale mele, ei au un mare merit: acela de a purta în mod public război împotriva mea. Bună seara, domnule cardinal. Sunteţi şi dumneavoastră obosit şi aveţi nevoie de o noapte liniştită.

Într-adevăr, după trei zile, aşa cum prezisese cardinalul, Victor-Amedeu se afla la Suse şi negocia cu cardinalul de Richelieu, iar acesta obţinu de la el toate condiţiile pe care i le supusese regelui spre aprobare.

Cât despre articolele care conţineau clauze secrete, ele fură stabilite, ca şi celelalte:

Ducele de Savoia se angajează să dispună trimiterea, nu mai târziu de patru zile, la Casal, a o mie de încărcături

de grâu, brânză şi alte cinci sute de vin. În ceea ce priveşte trupele regelui Franţei, s-a convenit ca acestea, cu condiţia ca obligaţiile de mai sus să fie îndeplinite, să nu înainteze deloc dincolo de Bussoleno, un orăşel situat între Suse şi Torino, lucru pe care, se stipula în tratat, Maiestatea Sa binevoieşte să îl acorde, la rugămintea domnului prinţ de Piémont, astfel încât să se ofere spaniolilor timpul necesar pentru a ridica ei înşişi asediul asupra oraşului Casal.

În sfârşit, în schimbul oraşului Trino, Charles-Emmanuel îi va înapoia ducelui de Mantua oraşele Alba şi Montcalvo, pe care le-a cucerit.

După opt zile de la încheierea tratatului. Don Gonzalès de Cordoba ridica din proprie iniţiativă asediul asupra oraşului Casal, iar onoarea castiliană era salvată.

La 31 martie şi 1 aprilie, tratatul a fost ratificat de către ducele de Savoia şi de către regele Ludovic al XIII-lea.

Este adevărat că acest tratat urma să aibă aceeaşi soartă ca şi cele încheiate cu ducele de Lorena.

Într-o zi, Guillaume al III-lea povestea că, în timpul convorbirii purtate cu Carol al IV-lea, duce de Lorena, pe tema bunei credinţe de care trebuie să dea dovadă fiecare dintre semnatarii unui tratat, în punerea în aplicare a acestuia, prinţul îi răspunse râzând:

— Dumneavoastră contaţi pe un tratat?

— Contez, bineînţeles, răspunse cu naivitate Maiestatea Sa britanică.

— Ei bine, replică ducele Carol, când doriţi, vă voi arăta un cufăr mare, plin cu tratate pe care le-am încheiat, fără să pun în aplicare vreunul!

Or, Charles-Emmanuel avea cam tot atâtea tratate în cufărul său, iar acest tratat nu era decât unul în plus, pe care îl adăuga la celelalte, cu intenţia foarte precisă de a nu îl pune deloc în aplicare, ca şi pe celelalte. Însă asta nu-l împiedică să manifeste cel mai viu interes de a-l îmbrăţişa pe nepotul său Ludovic al XIII-lea, de îndată ce s-a hotărât ca, între rege şi duce, să aibă loc o întrevedere.

Primii care veniră să îl salute pe rege, imediat după încheierea tratatului, fură prinţul de Piémont şi cardinalul de Savoia. Victor-Amedeu o aduse cu sine pe soţia sa, Christine,

sora regelui. Ludovic îi aduse bunei sale surori toate onorurile posibile şi îi dădu toate dovezile de prietenie care se pot imagina, fără îndoială încântat să dovedească faptul că o iubeşte mai mult pe prinţesa de Piémont, care tocmai purtase război în mod făţiş împotriva lui, decât pe regina Angliei şi pe regina Spaniei, care se mulţumeau, pentru moment, să conspire pe ascuns împotriva lui.

Ducele de Savoia apăru ultimul şi fu primit cu braţele deschise de nepotul său Ludovic al XIII-lea, care hotărî, chiar în acea zi, să-l viziteze şi să-i facă o surpriză, aşa cum se procedează între persoane apropiate. Însă Charles-Emmanuel, avertizat din timp, coborî scările în mare grabă şi îl aşteptă în prag.

— Unchiule, spuse Ludovic al XIII-lea îmbrăţişându-l, intenţia mea era să vin până în camera dumitale fără să ştiţi!

— Aţi uitat, nepoate, răspunse ducele, că atunci când eşti rege al Franţei nu poţi să te ascunzi aşa de uşor.

Regele urcă scările alături de duce. Însă, pentru a ajunge în apartamentul acestuia, trebui să treacă, împreună cu oamenii de la Curte şi cu ofiţerii superiori, printr-o galerie cu pereţii prost consolidaţi.

— Să mergem mai repede, unchiule, spuse regele, nu ştiu dacă suntem în siguranţă aici.

— Vai, Sire, răspunse ducele, văd bine că totul tremură în faţa Maiestăţii Voastre, aşa cum totul se înclină sub Maiestatea Voastră.

— Ei bine, bufonule, spuse regele cu un aer radios, întorcându-se spre l’Angely, ce crezi despre complimentele unchiului meu?

— Nu mie trebuie să-mi fie pusă această întrebare, spuse l’Angely.

— Dar cui atunci?

— Celor două sau trei sute de proşti, care s-au omorât între ei pentru ca el să vă facă aceste complimente!

16
Un capitol de istorie

L'Angely, prin răspunsul pe care i-l dăduse regelui, reuşise să facă în mod admirabil un rezumat al situaţiei.

După fiecare război, oricât de lung ar fi el, chiar şi după războiul de treizeci de ani, se semnează pacea şi, odată pacea încheiată, regii care s-au înfruntat în război unii împotriva altora se îmbrăţişează, fără să mai fie vorba câtuşi de puţin despre miile de oameni care, sacrificaţi fiind în aceste dispute de moment, zac pe câmpurile de luptă, despre miile de văduve care plâng, despre miile de mame care îşi frâng mâinile de durere, despre miile de copii care îmbracă hainele de doliu.

Este adevărat că, datorită „bunei credinţe" a lui Charles-Emmanuel, se putea şti cu siguranţă că această nouă pace încheiată va fi ruptă cu prima ocazie pe care o va găsi ducele de Savoia de a o face într-un mod avantajos pentru el.

Petrecerile durară astfel o lună sau două, timp în care ducele de Savoia trimise emisari la Viena şi la Madrid.

La Viena, trimisul său era însărcinat să comunice că violenţa de care tocmai dăduse dovadă regele Ludovic al XIII-lea împotriva sa, prin forţarea trecerii de la Suse, era mai puţin ruşinoasă pentru el însuşi decât pentru Ferdinand, având în vedere că el, ducele de Savoia, nu disputase trecerea de la Suse cu regele Franţei decât pentru a susţine drepturile imperiului în Italia. Că ajutorul pe care l-a adus Franţa locuitorilor din Casal era un atentat vădit împotriva autorităţii împăratului – deoarece acel oraş nu era asediat de spanioli, decât în scopul de a-l obliga pe ducele de Nevers, care se stabilise, într-un fief al imperiului, împotriva voinţei împăratului, să îi acorde ascultarea datorată, în mod legitim. Maiestăţii Sale imperiale.

La Madrid, trimisul său era însărcinat să-l facă să înţeleagă pe regele Filip al IV-lea sau pe contele-duce, primul-ministru al acestuia, că afrontul adus armatei spaniole în faţa oraşului Casal făcea ca autoritatea Maiestăţii Sale catolice să fie demnă de dispreţuit în Italia dacă rămânea nepedepsit. Că regele Franţei, împins de Richelieu, intenţiona să-i izgonească pe spanioli din Milano. Iar cabinetul de la Madrid trebuia să se aştepte ca, odată izgoniţi din Milano, spaniolii să nu mai rămână multă vreme în Neapole.

La rândul lor, Filip al IV-lea şi Ferdinand schimbară emisari între ei.

Iată care sunt hotărârile pe care le luară cei doi.

Împăratul urma să ceară cantoanelor elveţiene să permită trecerea trupelor sale. Dacă cei din cantonul Les Grisons le refuzau trecerea, îi vor lua prin surprindere şi se va înainta imediat până la Mantua.

Regele Spaniei îl chema înapoi pe Don Gonzalès de Cordoba şi îl punea în locul acestuia, în fruntea trupelor spaniole din Italia, pe faimosul Ambroise Spinola, dându-i ordin să asedieze şi să cucerească din nou oraşul Casal, în timp ce trupele împăratului ar urma să asedieze şi să preia controlul asupra oraşului Mantua.

Efectul moral al campaniei franceze, încheiată în câteva zile, fusese imens. Ea surprinse Europa şi îi făcu mare onoare regelui Ludovic al XIII-lea, singurul dintre toţi suveranii, împreună cu Gustav-Adolf, care a ieşit din palatul său cu sabia la şold şi din regatul său cu sabia în mână.

Ferdinand al II-lea şi Filip al IV-lea erau întotdeauna gata să pornească războiul, indiferent unde şi întotdeauna cu cruzime, însă o făceau îngenuncheaţi pe pernele pentru rugăciuni.

Dacă regele şi armata sa ar fi putut rămâne în Piémont, totul ar fi fost salvat. Însă cardinalul se angajase să-i reducă pe protestanţi, înainte de sosirea verii, iar protestanţii profitaseră de absenţa regelui şi a cardinalului pentru a se întruni, în Languedoc, sub comanda ducelui de Rohan, în număr de cincisprezece mii.

Regele îşi luă adio de la „bunul său unchi”, ducele de Savoia, fără să aibă încă cunoştinţă de toate intrigile pe care le ţesuse acesta chiar în timpul prezenţei sale în Piémont. La 22 aprilie, se întorcea în Franţa, prin Briançon, Gap, Châtillon şi se îndrepta spre Privas.

Evita să treacă prin Lyon, de unde cele două regine fugiseră, din cauza epidemiei de ciumă. Cât despre Domnul, cred că am spus-o deja, în nemulţumirea sa, el părăsise nu numai Parisul, ci şi Franţa, acceptând ospitalitatea pe care i-o oferise, în oraşul Nancy, ducele Carol al IV-lea de Lorena. Părăsind Franţa, renunţase la pretenţiile sale asupra prinţesei Marie şi îşi îndreptase rapid atenţia asupra prinţesei Marguerite, sora ducelui.

Hărţuit de o armată de patruzeci de mii de oameni, condusă de trei mareşali ai Franţei şi de Montmorency, pe care Richelieu îl trimitea oriunde voia, arătându-i sabia de conetabil, Rohan sfârşise prin a face şi el, conducătorul protestanţilor, aceeaşi greşeală pe care o comiseseră, cu un secol în urmă, conducătorii catolicilor.

El încheie cu Spania, care era duşmanul de moarte al său şi al Franţei, un tratat pe care Spania nu îl respecta.

În sfârşit, Privas, odată ultima sa redută fiind cucerită, o treime din locuitorii acestuia au fost spânzuraţi. Nu numai cei spânzuraţi, dar şi toţi ceilalţi rebeli fură spoliaţi de toate bunurile lor.

Şi, în sfârşit, la 24 iunie 1629, se semna, în vederea unei noi campanii în Italia, ale cărei afaceri începeau să se tulbure, o pace a cărei condiţie principală a fost dărâmarea tuturor oraşelor protestante.

Ajunşi în faţa oraşului Privas, se aflase ceva despre intenţia lui Ferdinand de a-şi deplasa trupe în Italia. Se spunea că însuşi Wallenstein intenţiona să treacă Alpii cu o armată de cincizeci de mii de oameni.

În sfârşit, se află că, la data de 25 iunie, fusese lansată de către Ferdinand o declaraţie în care acesta spunea că trupele sale merg în Italia nu pentru a purta aici război, ci pentru a păstra pacea de aici, menţinând autoritatea legitimă a împăratului şi apărând fiefurile împăratului de care străinii pretindeau că dispun prin prejudicierea drepturilor sale.

Prin aceeaşi declaraţie, împăratul făcea demersuri amicale pe lângă preafericitul rege al Spaniei, ca şi pe lângă cel care posedă fieful principal al imperiului în Italia, de a aproviziona trupele imperiale cu hrană şi muniţiile necesare.

Deci, în Italia, totul trebuia luat de la capăt. Din nefericire, Ludovic nu era pregătit, sau, mai degrabă, nu putea fi pregătit pentru un război în străinătate decât peste cinci sau şase luni.

Din lipsă de bani, după evenimentul legat de Privas, Richelieu fusese forţat să concedieze treizeci de regimente.

Domnul de Sabran fu trimis la Curtea de la Viena, pentru a îi cere împăratului ultimatumul.

La rândul său, domnul de Créqui fu trimis la Torino, pentru a-l invita pe domnul de Savoia să se explice în mod deschis şi să spună ce drapel va arbora, în caz de război.

Împăratul răspunse:

Regele Franţei a venit în Italia cu o armată importantă, fără să adreseze nici-o declaraţie de război nici Spaniei, nici imperiului şi s-a făcut stăpân aici, prin forţa armelor şi prin încheierea unei înţelegeri, peste câteva localităţi supuse jurisdicţiei împăratului. Regele Franţei să îşi retragă trupele din Italia şi împăratul va accepta ca afacerea să fie judecată pe baza dreptului comun.

Ducele de Savoia răspunse:

Mişcarea trupelor imperiale de-a lungul cantonului Les Grisons nu are nici-o legătură cu ceea ce s-a stabilit în tratatul de la Suse. Însă regele Spaniei doreşte ca francezii să iasă din Italia, iar Suse să fie înapoiată fără întârziere.

Dacă regele Ludovic doreşte să dea această satisfacţie cumnatului său Filip al IV-lea, ducele de Savoia va obţine de la împăratul Ferdinand, ca acesta să dispună retragerea trupelor sale din cantonul Les Grisons.

Domnul de Créqui transmise regelui acest răspuns, iar acesta îl dădu cardinalului, însărcinându-l să răspundă. Cardinalul replică:

Spuneţi-i ducelui de Savoia că nu este deloc vorba de ceea ce doresc împăratul şi regele Spaniei, ci de a se şti, pur şi simplu, dacă Alteţa Sa doreşte să îşi respecte cuvântul dat, de a alătura trupele sale celor ale regelui pentru a menţine tratatul de la Suse.

Regele reveni la Paris, furios împotriva fratelui său, Domnul, ale cărui proprietăţi dorea să le confişte. Însă regina-mamă procedă în aşa fel încât îi împăcă pe cei doi fraţi, iar Domnul, care îi demonstrase regelui, ca de obicei, umila sa supunere, puse condiţii pentru a se întoarce şi, în loc să piardă de pe urma escapadei sale, câştigă ducatul de Valois, o creştere cu o sută de mii de livre a rentei pe an, guvernarea provinciilor Orléans, Blois, Vendôme, Chartres, castelul de la Amboise, comandamentul armatei din Champagne şi comisia, în cazul absenţei regelui, de locotenent general la Paris şi în provinciile învecinate.

Apoi, fusese emisă această ciudată rezervă:

Împăcându-se cu regele, Domnul nu se angajează deloc să uite jignirile aduse de cardinalul de Richelieu, injurii pentru care îl va pedepsi mai curând sau mai târziu.

Cardinalul luă cunoştinţă de acest pact, atunci când era prea târziu ca să-l împiedice. El merse să-l caute pe rege şi îi puse tratatul înaintea ochilor.

Ludovic plecă mâhnit capul. Înţelegea ceea ce reprezintă o nerecunoştinţa profundă, în slăbiciunea de care dăduse dovadă, cedând exigenţelor fratelui său.

— Dacă Maiestatea Voastră face asta pentru duşmanii săi, spuse cardinalul, atunci ce va face pentru omul care i-a dovedit că este cel mai bun prieten al său?

— Tot ceea ce îmi va cere acel om, dacă acel om eşti dumneata.

Şi, într-adevăr, regele îl numi pe loc vicar general în Italia şi generalisim al tuturor armatelor.

Aflând despre aceste concesii făcute duşmanului său. Maria de Médicis veni în mare grabă şi, după ce luă cunoştinţă despre comisia oferită cardinalului, se interesă:

— Şi nouă. Sire, ce drepturi ne rezervaţi?

— Acela de a vindeca scrofulele, răspunse l’Angely, care era prezent la discuţie.

Cu eforturi extraordinar de mari, cu o vigoare admirabilă, cardinalul improviză o nouă campanie.

Numai că duşmanul său bara drumul spre Piémont şi punea în faţa sa o prăpastie în care jumătate din armată îşi găsi pieirea.

Acest obstacol era ciuma care le obligase pe cele două regine să se întoarcă la Paris şi care îl obligase pe rege să treacă prin Briançon.

Epidemia – pe care Manzoni a pictat-o în tabloul „Logodnicii” trecuse de Milano şi ajunsese la Lyon, unde făcea ravagii teribile. Se spunea că o aduseseră câţiva soldaţi de dincolo de munţi. Apoi, ea izbucni la porţile oraşului Lyon, în satul Vaux. Se realiză un cordon sanitar în jurul satului. Însă ciuma, ca toate flagelurile, are aliaţi în cele mai urâte pasiuni omeneşti. Ciuma mergea mână în mână cu lăcomia. Câteva haine ale unor bolnavi de ciumă, introduse în mod fraudulos şi vândute în faţa Bisericii din Saint-Nizier, aduseră ciuma în inima Lyonului.

Erau ultimele zile ale lunii septembrie. Văzând cum cad muncitorii ca seceraţi, în cartierele populate din Saint-Nizier, Saint-Jean şi Saint-Georges, ai fi zis că ai de-a face cu o glumă a naturii. Vremea era minunată. Niciodată un soare mai frumos nu luminase un cer mai senin. Niciodată aerul nu fusese mai blând

şi mai pur. Niciodată o vegetaţie mai bogată nu împodobise mai frumos peisajele admirabile din Lyon. Nici un fel de variaţii subite ale temperaturii, fără călduri extreme, fără furtuni, nici un fel de intemperii atmosferice cărora li se atribuie o atât de mare influenţă asupra apariţiei bolilor contagioase. Radioasă şi surâzătoare, natura privea corupţia şi moartea aflate la poarta caselor.

În rest, nu se mai înţelegea nimic din acest flagel, atât era de bizar ă manifestarea sa capricioasă. Epidemia cruţa o parte a unei străzi, în timp ce făcea ravagii în alta. O insulă de case rămânea intactă, în timp ce locuinţele care înconjurau acea insulă erau toate vizitate şi vopsite în negru de acest musafir sinistru, care era ciuma. Ea trecea pe deasupra cartierelor murdare şi aglomerate din oraşul vechi şi mergea să atace locuri din Bellecour şi Terreaux, cheiurile, cele mai frumoase cartiere, care erau, totodată, cele mai accesibile aerului şi luminii. Toată partea inferioară a marelui oraş fu devastată.

Ciuma se opri, nu se ştie de ce, către strada Neyret, la nivelul unei mici case pe faţada căreia a fost văzută multă vreme o mică statuie cu această inscripţie în limba latină:

Ejus praesidio non ultra pestis 1628.[75]

Nu a existat nici un singur bolnav atins de ciumă în cartierul Croix Rousse.

Apoi, ca şi cum ciuma nu era suficient de răspândită, ca la comandă, ea făcu să iasă la iveală şi asasinatele. Ca şi la Marsilia, în anul 1720, sau ca la Paris, în anul 1832, poporul, mereu neîncrezător şi credul, striga că este vorba despre otrăvire. Nu era deloc vorba, ca în cazul Parisului, despre răufăcători care să arunce murdării în apa fântânilor. Nu era deloc vorba, cum se întâmplase la Marsilia, despre ocnaşi care otrăveau apa din port. Nu, la Lyon era vorba despre nişte persoane care ungeau intenţionat mânerele porţilor cu un unguent ce conţinea o otravă mortală. Se spunea că această pomadă era fabricată de chirurgi.

Un iezuit, părintele Grillot, a văzut persoanele care ungeau porţile, precum şi unsoarea folosită de ei. „Era către sfârşitul lunii septembrie, spune el, când au început să ungă porţile, paracliserul din biserică a găsit pe jos, în spatele unei bănci, o

---

[75] Ciuma din anul 1628 nu a trecut dincolo de această limită (nota ediţiei franceze).

cantitate din această unsoare. A pus să fie arsă, însă fumul care a ieşit după arderea ei a fost atât de respingător încât s-au grăbit să îngroape ceea ce mai rămăsese din otravă”.

Frumoasa carte a domnului de Montfalcon, de unde am extras aceste câteva detalii, nu spune deloc dacă părintele Grillot s-a preocupat să acorde iertarea păcatelor celor care, în urma acestor câteva rânduri scrise de el, fură victime ale unor asasinate. Însă, a doua zi după această întâmplare, un nefericit care purta o candelă aprinsă, din care curgea seu, murdărindu-i îmbrăcămintea, a fost ucis cu pietre de către populaţie. Un medic, care dorea să-i prescrie o poţiune calmantă unuia dintre bolnavii săi de la Guillotière, bănuit că îi dădea otravă, trebui să bea acea poţiune ca să scape să nu fie omorât.

Orice trecător necunoscut care îşi apropia din nebăgare de seamă mâna de un mâner al unei porţi, sau de un clopot de la poartă, era urmărit cu acest strigat: „În Ron cu el, otrăveşte lumea!”.

Când izbucni ciuma din Marsilia, Chirac, medicul regentului, consultat de magistraţii municipali ai oraşului, răspunse: „Încercaţi să fiţi veseli!”.

Era greu să fii vesel, mai ales la Lyon, unde primul lucru pe care îl făcură preoţii şi călugării a fost să anunţe, pentru ca să nu le mai rămână oamenilor nici măcar speranţa, că flagelul era, pur şi simplu, un mesager al mâniei divine, începând din acel moment, pentru spiritele slabe, ciuma nu mai fu o simplă epidemie de care te puteai vindeca, ci îngerul exterminator cu sabia cuprinsă de flăcări, de care nimeni nu trebuia să mai scape.

Şi toată lumea ştie acest lucru, iar medicii noştri, la întoarcerea din Egipt, au constatat, de altfel, că boala are preferinţele sale, ea îi alege pe cei slabi, prinde drag de cei îngroziţi. Să îţi fie teamă de ciumă înseamnă să fii deja atins de ea. Şi cum să nu fii cuprins de teamă, când vedeai doi călugări cel puţin, care luaseră asupra lor sarcina ispăşirii generale, aducând la Notre-Dame-de-Lorette o lampă din argint pe care erau gravate numele magistraţilor municipali? Cum să nu îţi fie teamă, când auzeai din toate părţile predicile călugărilor care anunţau sfârşitul lumii, când se ridicau altare improvizate, în mijlocul străzilor, în pieţe, la răscruce de drumuri şi când, din înaltul acestor altare, care erau astfel construite încât să fie cât

mai înalte, vedeai şi auzeai preoţi care dădeau binecuvântarea lor acestui oraş muribund? Când un călugăr sau un preot trecea pe stradă, oamenii din popor îngenuncheau în calea lor şi cereau iertarea de păcate. Mulţi cădeau înainte de a o fi primit. Oraşul era împânzit de cei care făceau penitenţă, acoperiţi cu un sac frecat cu cenuşă, cu o funie în jurul coapselor şi o torţă aprinsă în mână. Şi atunci, fără să ştie dacă aceştia erau hirotonisiţi sau nu, fără să se întrebe dacă aveau dreptul de a da iertarea de păcate, unii muribunzi, fie în picioare, sprijiniţi de ziduri, fie culcaţi, ridicându-se şi sprijinindu-se în cot, strigau cerându-le să li se confeseze, preferând mai degrabă salvarea sufletului lor decât păstrarea onoarei.

Atunci s-a putut vedea cât de uşor se rup legăturile naturale, în mâinile terorii care îşi contorsiona braţele. Nu mai exista prietenie, nu mai exista dragoste. Rudele cele mai apropiate se evitau, soţia îşi părăsea soţul, tatăl şi mama îşi părăseau copiii, femeile cele mai caste nu mai aveau nici-o grijă pentru pudoarea lor şi se ofereau celor care le acceptau. O femeie povestea, râzând cu un râs dement, că îi cususe laolaltă, în linţoliul lor, pe cei patru copii ai săi, pe tatăl şi pe mama sa, precum şi pe soţul său. O alta îşi schimbă soţul de şase ori, în şase luni, şi de şase ori rămase văduvă. Majoritatea locuitorilor rămâneau închişi în casa lor şi, cu urechea ciulită, cu privirea rătăcită, se uitau la trecători prin geamurile ferestrelor lor, în spatele cărora apăreau palizi, ca nişte fantome, sau prin crăpăturile obloanelor şi ale uşilor magazinelor. Oamenii ieşeau rareori pe stradă. Cei care erau obligaţi să iasă alergau, schimbând câte un cuvânt cu cei pe care îi întâlneau, fără să se oprească. Cei care erau obligaţi să vină din împrejurimile Lyonului până în oraş soseau călare şi treceau în galop, acoperiţi cu o mantie, care nu lăsa să li se vadă decât ochii. Cei mai îngroziţi, cu aerul cel mai lugubru dintre toţi, erau medicii, în costumul ciudat pe care îl inventaseră. Strânşi într-o pânză cerată, urcaţi pe patine, acoperindu-şi gura şi nările cu o batistă îmbibată în oţet, în vremuri obişnuite ei ar fi stârnit râsul, pe acele vremuri, în care moartea dădea târcoale la fiecare pas, ei inspirau groază.

La capătul a opt zile, oraşul era depopulat mai mult din cauza fugii locuitorilor decât din cauza morţii. Nu mai erau bogaţi, deci nu mai erau nici bani. Nu mai erau judecători, deci nu mai erau

nici tribunale. Femeile năşteau singure. Moaşele fugiseră, iar medicii erau ocupaţi toţi cu bolnavii de ciumă. În atelierele goale nu se mai auzeau zgomote, la lucru muncitorii încetaseră să cânte, pe străzi nu mai răsunau strigăte, peste tot, nemişcare, peste tot, tăcerea morţii, tăcere care era întreruptă doar de zgomotul clopotului prins de tomberoanele în şiruri lungi, clătinând cadavrele şi sunetul clopotului mare din Saint-Jean, care răsuna în fiecare zi, la prânz. Aceste două zgomote funeste exercitau o influenţă nefastă, meu ales asupra organismului nervos al femeilor. Le vedeai cum, cu aerul sumbru, cu corpul zdrobit, cu mătăniile în mână, lăsau să le scape urlete, care răsunau sinistru în tăcerea şi nemişcarea generală. Unele dintre aceste femei, la zgomotul făcut de acel clopot prins de tomberoanele cu cadavre, cădeau pe loc moarte, de parcă erau fulgerate. Altele, la sunetul clopotului din turn, fură cuprinse de o asemenea teroare, încât căzură bolnave, când se întoarseră acasă, şi muriră. O femeie cuprinsă parcă de frenezie se aruncă într-un puţ, iar o tânără, izgonită de acasă, se aruncă în Ron.

Trebuiau luate trei măsuri importante şi au fost luate de urgenţă: să fie închişi în casele lor bolnavii bogaţi, să fie transportaţi la spital bolnavii săraci şi să fie ridicate cadavrele.

A mai fost o a patra măsură pe care locuitorii au fost obligaţi să o ia înainte chiar de a fi puse în aplicare celelalte trei măsuri: să se facă dreptate împotriva acelor mizerabili, care, sub pretext că îi îngrijesc pe muribunzi, sau că ajută la ridicarea cadavrelor, intrau în locuinţe, furau tot ce găseau prin birouri, spărgeau casele de bani, le smulgeau muribunzilor inelele şi bijuteriile.

Fură ridicate spânzurători în toate punctele din oraş. Hoţii prinşi în flagrant erau spânzuraţi pe loc.

Pentru a-i obliga pe bolnavi să nu iasă din casă, uşile caselor erau zidite, iar hrana şi medicamentele le erau trecute pe fereastră.

Spitalele erau insuficiente. Se improviza un spital în carantină, pe malul drept al râului Saône. Din păcate, nu încăpeau în el decât două sute de paturi. Însă fură îngrămădiţi în el patru mii de bolnavi, peste tot se aflau bolnavi de ciumă, nu numai în saloane, ci şi pe coridoare, în pivniţe, în poduri. Între doi morţi, se făcea puţin loc, pentru a fi culcat acolo un muribund. Medicii şi oamenii de serviciu trebuiau să fie atenţi unde pun piciorul. În mijlocul mulţimii de cadavre înţepenite, imobile, care intrau

aproape imediat în putrefacţie, îi vedeai agitându-se pe muribunzii devoraţi de o sete arzătoare, cerând cu strigăte disperate să li se dea apă. Alţii, într-o ultimă tresărire a agoniei, se ridicau de pe saltelele lor, de pe paie sau de pe podeaua goală, unde erau culcaţi, cu faţa pământie, cu ochii duşi în fundul capului, cu ochii stinşi şi însângeraţi, băteau aerul cu braţele, horcăind, scoteau un geamăt profund şi apoi cădeau morţi. Alţii, şi mai exasperaţi, se repezeau de parcă voiau să fugă de o fantomă şi cădeau tremurând peste vecinii lor, trăgând după ei cearşaful, care urma să le servească drept linţoliu.

Totuşi, acest ospiciu înfiorător era un loc de invidiat pentru mizerabilii care mureau la colţul străzii şi la marginea şanţurilor.

Au fost adunaţi cei mai mizerabili şi cei fără căpătâi, pentru a servi drept gropari. Li se dădeau trei livre pe zi şi erau lăsaţi în pace atunci când scotoceau prin buzunarele cadavrelor. Aceşti gropari aveau nişte cârlige de fier cu care trăgeau cadavrele, pe care le îngrămădeau în tomberoane, pe morţii care se aflau la primul etaj şi la etajele superioare îi aruncau pe fereastră. Toate cadavrele erau îngropate în gropi mari, care se umplură însă foarte repede, începură să fermenteze şi, asemenea unor vulcani care erup aruncând foc, din aceste gropi începu să iasă putreziciune umană.

Un bătrân, pe nume moş Raynard, văzuse cum îi moare sub ochi toată familia şi rămase singur. Simţi că este atins şi el de boală şi se sperie la gândul că va fi aruncat în groapa comună, căci nu avea pe nimeni care să îl îngrijească, să îl ajute să moară şi să îl îngroape creştineşte. Luă atunci o cazma şi o sapă, hotărât să îşi folosească ultimele forţe pentru ca să-şi sape singur mormântul. Odată treaba terminată, îşi înfipse la capul mormântului cazmaua, de care îşi prinse sapa sub formă de cruce şi se culcă pe marginea lui, sperând că o ultimă convulsie îl va face să se rostogolească în groapa pe care o săpase şi că vreun trecător va avea milă şi îl va acoperi cu pământ.

Ceea ce era teribil în mijlocul acestei agonii a unui popor întreg era veselia, bucuria, amuzamentul, acestor oameni însărcinaţi să îi adune pe morţi, oameni care fuseseră botezaţi cu numele expresiv de corbi. Erau prieteni buni cu moartea, erau veri buni cu ciuma. Ei o sărbătoreau, o invitau să lovească

şi în casele care fuseseră cruţate şi să fie încă multă vreme oaspete al oraşului. Aveau nişte plăceri teribile, de genul celor pe care le lăuda marchizul de Sade şi la care se deda călăul Mariei Stuart. Iar atunci când vreo muribundă era drăguţă, sau vreo femeie în agonie era frumoasă, erau văzuţi cum celebrau himeneul infam al vieţii şi al morţii.

Introdusă în Lyon, aşa cum am spus, în luna septembrie, ciuma a izbucnit cu violenţă timp de treizeci şi cinci de zile, apoi se opri timp de două luni. Către luna decembrie, când un ger aspru a gonit vântul dinspre miazăzi, mai pierdu din intensitate. S-a crezut că a plecat definitiv şi oamenii au sărbătorit plecarea ei prin ţipete şi focuri de tabără.

Ciuma se simţi jignită şi profită de schimbarea temperaturii, pentru a se întoarce din nou. Începu să cadă o ploaie puternică, care readuse cu sine epidemia şi stinse focurile.

Boala izbucni din nou, cu toată forţa, pe toată durata lunilor ianuarie şi februarie, apoi îşi reduse din intensitate la venirea primăverii, se arătă din nou în luna august şi dispăru complet în decembrie.

Epidemia de ciumă durase ceva mai mult de un an şi omorâse şase mii de persoane.[76]

Arhiepiscopul Charles Miron murise printre primii, la 6 august 1628, şi avusese drept succesor pe arhiepiscopul de Aix, Alphonse de Richelieu, fratele cardinalului.

În mod firesc, cardinalul i se adresă fratelui său pentru a şti dacă este posibil să încerce o a doua campanie împotriva Piémontului şi să îi pună pe treizeci de mii de oameni să traverseze fără nici un risc oraşul şi provincia Lyon.

Arhiepiscopul răspunse că starea sanitară este excelentă şi nu vor lipsi casele goale, în care să fie găzduită Curtea în cazul în care, ca şi prima oară, ar dori să urmeze armata.

Chiar în ziua în care primi acest răspuns, cardinalul îl trimise pe domnul de Pontis la Mantua pentru a-l anunţa pe duce de ajutorul pe care urmau să i-l ofere.

Domnul de Pontis trebuia să se pună la dispoziţia ducelui Charles de Nevers, pentru executarea lucrărilor de apărare de la faţa locului.

---

[76] În realitate, conform documentelor epocii, ciuma din Lyon a făcut între 16 000 şi 20 000 de morţi (nota ediţiei franceze).

17
Un an mai târziu

Trecuse deci aproape un an de când Richelieu, încrezător în Tratatul de la Suse sau prefăcându-se că se încrede în el, având în vedere că era obligat să meargă să îi combată pe hughenoţii din Languedoc, părăsise provincia Piémont. În acest an, aşa cum îi promisese regelui Ludovic al XIII-lea, nimicise speranţele protestanţilor, care suferiseră deja o înfrângere plină de cruzime la La Rochelle. Reorganizase o armată, făcuse în aşa fel încât să intre din nou bani în vistieria statului, semnase celebrul său tratat cu Gustav-Adolf, bătându-i pe protestanţi, în Franţa, cu ajutorul catolicilor, pregătindu-se să-i bată pe catolici, în Germania, cu ajutorul protestanţilor. Îl trimisese la Dieta de la Soleure pe mareşalul de Bassompierre, colonelul general al elveţienilor, pentru a se plânge de trecerea germanilor prin cantonul Les Grisons, ca acesta să se opună, dacă era posibil, acestei treceri şi pentru a aduce înapoi cinci sau şase mii de soldaţi elveţieni suplimentari.

În sfârşit, fiind în imposibilitatea de a-l ajuta în mod eficient pe ducele de Mantua, îi trimisese din Franţa cel mai bun inginer al său, pe domnul de Pontis, şi din Veneţia, pe mareşalul d’Estrées. Apoi, după stingerea epidemiei de ciumă de la Lyon, îşi reluase marşul împreună cu armata sa şi, aşa cum a spus, la un an după ce forţase pasul de la Suse şi îi impusese pacea lui Charles-Emmanuel, se găsea din nou exact în aceeaşi situaţie, numai că pasul Suse fusese deschis, cetatea de la Gélasse se afla în mâinile francezilor, iar Piémontul îi fusese deschis şi putea mai uşor să îi acorde ajutor marchizului de Thoyras, asediat la Casal de către Spinola, care fusese numit succesorul lui don Gonzalès de Cordoba la comanda trupelor spaniole.

De data aceasta, cardinalul, aproape sigur de rege, datorită dovezilor de trădare pe care le adunase, cu atâta trudă, împotriva Mariei de Médicis, împotriva Annei de Austria şi împotriva Domnului, nu considerase că este potrivit să îl ia pe rege cu el. De altfel, amorul său propriu era măgulit. Mai întâi, voia să înceapă o campanie, căci nu se îndoia deloc că va întreprinde o nouă campanie şi apoi să dea, în absenţa regelui, vreo lovitură deosebită, a cărei glorie să îi revină exclusiv lui. Orice om de geniu are o slăbiciune a sa. Richelieu avea trei

slăbiciuni în loc de una: voia să fie nu numai un mare ministru – ceea ce nimeni nu contesta – ci şi un mare general – ceea ce îi contestau Créqui, Bassompierre, Montmorency, Schomberg, ducele de Guise, în sfârşit, toţi oamenii de arme –, dar şi un mare poet – ceea ce îi contestă, pe bună dreptate, posteritatea.

Către începutul lunii martie 1630, cardinalul se afla deci la Suse pentru a purta negocieri la nivel de ambasadori şi trimişi extraordinari cu acel Proteus care îşi schimbă permanent înfăţişarea, pe nume Charles-Emmanuel, alunecos ca un şarpe regal care se strecura, de vreo cincizeci de ani, cu egală dexteritate, printre mâinile regilor Franţei, ale regilor Spaniei şi ale împăraţilor.

Cardinalul petrecuse deja mai bine de o lună în negocieri, care nu conduseseră la nimic, înarmându-se cu răbdare, de teamă ca ducele de Savoia să nu-l împiedice să transporte, în oraşul Casal, provizii de hrană, băutură şi muniţii, a căror lipsă începea să se simtă din nou în modul cel mai acut. Ducele de Savoia nu era suficient de puternic pentru a rezista în faţa Franţei fără ajutorul Spaniei sau al Austriei. Însă el avea ajutorul Spaniei în regiunea oraşului Milano, iar ajutorul Austriei urma să-l aibă prin trupele lui Wallenstein, care erau îndrumate să treacă prin cantonul Les Grisons. Şi avea posibilitatea să dispute drumurile oraşului Montferrat, poate cu mai mult succes decât disputase pasul Suse.

Nerăbdător din cauza tuturor acestor termene, el îl chemă pe ducele de Montmorency şi, adresându-se în mod deschis acestuia, spuse:

— Domnule duce, ştiţi ceea ce am convenit: după încheierea campaniei din Italia, veţi primi sabia de conetabil. Însă campania din Italia, după cum vedeţi, nu se va termina decât atunci când se va încheia o pace solidă, care să aducă siguranţa că Mantua îi va reveni ducelui de Nevers. Or, războiul de anul trecut nu a fost decât o răfuială în comparaţie cu ceea ce va fi acesta, mai ales dacă nu îl câştigăm pe ducele Carol de partea intereselor noastre. Ei bine, nu vom mai termina niciodată atât timp cât vom trata prin intermediari sau prin corespondenţi. Plecaţi la Torino, situaţia nu este încă atât de compromisă, între noi şi ducele de Savoia, pentru ca să nu puteţi face acolo o călătorie de plăcere. Doamnele de la Curtea ducelui de Savoia sunt frumoase, dumneata eşti galant, domnule duce şi,

impunându-vă o călătorie de plăcere, nu cred că am acţionat ca un tiran faţă de dumneata. Mai mult, lăsaţi-mă să abordez, cu francheţea care se cuvine unor bărbaţi cum suntem noi doi, latura delicată a problemei. Dumneavoastră sunteţi rudă, prin soţia dumneavoastră, cu regina Maria. Aţi fost, ca mulţi alţii, servitorul reginei Anna, însă într-o măsură care, fără să trezească neîncrederea regelui, trezeşte încrederea duşmanilor. Folosiţi-vă de această excelentă poziţie la care contribuie în egală măsură rangul dumneavoastră şi hazardul şi aranjaţi, în toiul petrecerilor şi al plăcerilor, o conferinţă directă între ducele de Savoia şi mine, sau măcar între fiul său şi mine. În acest timp, eu, care nu voi fi distras de frumuseţea doamnelor şi de sunetul instrumentelor, voi interoga toate punctele orizontului şi, la întoarcerea dumneavoastră, dragul meu duce, în funcţie de răspunsul pe care îl veţi aduce, vom lua o hotărâre. Încercaţi, doar, ca la întoarcerea dumneavoastră, să aduceţi, în plicul pe care îl veţi purta sub mantie, sau pacea, sau războiul.

Era aceasta una dintre acele misiuni care îi plăceau fastuosului, elegantului şi frumosului duce de Montmorency. Într-adevăr, el se căsătorise cu fiica ducelui de Braciano, adică a acelui Vittorio Orsini, care fusese amantul Mariei de Médicis, înainte de căsătoria sa şi, poate, chiar şi după căsătorie, astfel încât, dacă zvonurile care circulau cu privire la naşterea lui Ludovic al XIII-lea erau reale. Montmorency era cumnatul regelui. Este adevărat că fusese servitorul reginei Anna, însă Buckingham venise să se pună de-a curmezişul iubirii sale, care abia se înfiripa. Şi se ştie că fericitul ambasador al lui Carol I, lăsând să cadă toate perlele sale pe parchetul Luvrului, regăsise în grădinile de la Amiens cea mai preţioasă dintre toate aceste perle: o inimă îndrăgostită, prin urmare, un bărbat precum ducele de Montmorency nu trebuia să trezească nici-o neîncredere la curtea ducelui de Savoia, poate doar în rândul soţilor geloşi ai frumoaselor piémonteze.

Ducele acceptă, deci, misiunea jumătate politică, jumătate galantă cu care era însărcinat, şi plecă la Torino, lăsându-l pe cardinal să studieze, aşa cum afirmase, toate punctele orizontului, care, trebuie să recunoaştem, erau întunecate de o furtună iminentă.

În Germania, adică la nord, puterea lui Wallenstein creştea văzând cu ochii. Ajuns în acest punct al puterii, nu se mai putea

opri. Numit duce de Friedland de către împărat, îmbogăţit cu domeniile imense pe care i le cedase Ferdinand în Boemia, domenii confiscate de la cei care erau numiţi rebeli, ridicase pe cheltuiala proprie o armată de 50 000 de oameni, îi alungase pe danezi, îl bătuse pe Mansfeld la podul de la Dessau, îi învinsese pe aliaţii săi şi pe Betlen Gabor, recâştigase Brandeburgul, cucerise Holsteinul, Slesvigul, Pomérania, Mecklemburgul şi, în amintirea acestei cuceriri, adăugase la titlul său de duce de Friedland şi pe cel de duce de Mecklemburg.

Însă aici se oprise, cel puţin pentru moment, perioada sa de ascensiune: Ferdinand ceda în faţa plângerilor care se ridicau din toate părţile împotriva acestui şef de bandiţi, căuta un mijloc de a-l îndepărta cât mai mult de Austria, de Danemarca, de Ungaria, de toate ţinuturile din Germania. Îi sosea o mulţime de recruţi, trimisese un corp din aceştia în Italia şi tocmai trimisese un altul în Polonia. O masă imensă, formată din patruzeci de mii de oameni, rămânea în regiunea Baltică, consumând hrana unei ţări ale cărei rezerve de hrană fuseseră deja epuizate. El trebuia să iasă învingător sau să piară. Trebuia, mai ales, să pornească împotriva oraşelor imperiale bogate, cum ar fi Worms şi Frankfurt, împotriva Swabiei, a împrejurimilor Strasburgului, şi exact asta făcu. Avangarda sa ocupase un fort în Episcopia de la Metz, iar Richelieu nu ignora faptul că Domnul, în timp ce se afla în Lorena, intrase în legătură cu Wallenstein şi se pusese în mod serios problema să îi cheme pe barbari în Franţa, în mod făţiş, împotriva lui Richelieu, iar în realitate, împotriva lui Ludovic al XIII-lea. Un general italian, împreună cu doi şefi de bandă, Gallas şi Aldringen, comandau trupele care fuseseră desprinse şi pornite spre Italia, pentru a asedia Mantua şi pentru a-l sprijini pe Charles-Emmanuel.

Către est, privirile cardinalului erau îndreptate spre Veneţia şi Roma. Veneţia promisese să facă o diversiune, atacându-i pe milanezi, însă nu se mai afla pe vremea când dădea lovituri îndrăzneţe, ca acelea prin care cucerise o parte din Constantinopol, Cipru şi Moreea. Pe de altă parte, veneţienii au făcut ceea ce au promis: au aprovizionat Mantua cu grâu, au trimis aici întăriri şi muniţii, i-au expediat bani ducelui şi au tăiat posibilitatea asediatorilor de a-şi procura hrană.

Privaţi de grâu, apă, furaje, neputând ataca Mantua decât cu tunurile, atinşi de bolile care însoţesc de obicei foametea,

germanii erau pe punctul de a ridica asediul, când întâlniră un ajutor la care se aşteptau cel mai puţin. Papa le permise să se aprovizioneze din statul ecleziastic, cu condiţia ca unul dintre nepoţii săi (după cât se pare, acest nepot nu îşi făcuse încă o poziţie pe măsură) să devină negustorul care să le procure pâinea, vinul şi paiele. Astfel, Papa, şi încă un papă italian, a fost acela care, ca întotdeauna, trădă Italia. Dar acesta era şi un Barberini, iar nepoţii săi erau acei faimoşi membri ai familiei Barberini, care luaseră până şi bronzul din panteonul lui Agrippa.

Mai apropiat de cardinal, însă nu în aceeaşi direcţie, era Spinola, condotierul genovez aflat în serviciul Spaniei, care intra în Montferrat în acelaşi timp când trupele imperiale intrau în ducatul de Mantua şi care, fără să asedieze propriu-zis Casalul, se mulţumeau să blocheze oraşul. El dispunea de şase mii de pedestraşi şi trei mii de călăreţi. Trebuia, cu aceşti nouă mii de oameni, să le opună rezistenţă francezilor, dacă aceştia încercau să vină în ajutorul oraşului Mantua. Până în momentul în care oraşul va fi cucerit, cei douăzeci sau treizeci de mii de oameni din trupele imperiale, care îl asediau, le vor veni în ajutor, pentru a pune mâna pe Casal şi pentru a-i alunga pe francezi din Italia.

La vest, orizontul se prezenta şi mai sumbru. Collalto şi Spinola erau inamici vizibili, purtând război la lumina zilei, printr-o bătălie bine pusă la punct, fără ascunzişuri. Însă, în ceea ce o privea pe Franţa, lucrurile nu stăteau aşa. Duşmanii cardinalului erau nişte inamici nevăzuţi, care loveau pe ascuns şi săpau în subteran, pentru a-i pune în pericol averea şi nu se arătau la lumina zilei decât cu o mască pe faţă. Ludovic, care simţea că viaţa şi renumele îi erau legate de cele ale ministrului său, obosit de această luptă neîncetată, era mai melancolic ca oricând. Dezgustat de tot, chiar şi de vânătoare, el trăia într-o nelinişte continuă. În ceea ce îi privea pe cei care îl înconjurau – mama, soţia, fratele –, toţi trăiau cu o singură speranţă: căderea cardinalului. Şi orice cuvânt al lor, orice acţiune a lor erau un aport la zdruncinarea acestei convingeri care persista cu încăpăţânare şi în surdină la Curtea lui Ludovic: aceea că nu există regalitate, nu există grandoare, nu există influenţă fără cardinal.

El începea, de fapt, să-şi dea seama că prim-ministrul nu era decât un fel de avanpost, un fel de redută, care trebuia să fie cucerită, fie prin viclenie, fie prin asalt, pentru a se ajunge să fie atacat apoi el însuşi. Ludovic era deci dispus să-l apere pe cardinal cu toate puterile, convins fiind că, apărându-l pe el, se apără pe sine.

De la fuga ducelui d'Orléans la Nancy, prevăzută prin scrisoarea descifrată de Rossignol, şi mai ales de la negocierile necugetate purtate de prinţ cu Wallenstein, regele înţelegea că va sosi momentul în care Gaston, susţinut din exterior de Austria, Spania şi Savoia şi din interior de regina Maria de Médicis, regina Anna şi de cei nemulţumiţi care protestau din toate părţile, va ridica stindardul revoltei.

Într-adevăr, numărul celor nemulţumiţi era mare.

Ducele de Guise era nemulţumit de faptul că nu obţinuse în armată comandamentul pe care îl aştepta şi nu înceta, deci, să comploteze, împreună cu doamna de Conti şi cu ducesa d'Elbeuf, împotriva lui Richelieu.

Judecătorii de la Châtelet, din Paris, nemulţumiţi din cauza unor taxe care erau impuse, în acel an, ofiţerilor de la judecătorie, se simţeau nedreptăţiţi şi încetau de a mai face dreptate.

În sfârşit, membrii parlamentului erau ei înşişi atât de nemulţumiţi, încât se ofereau în taină să se declare în favoarea ducelui, dacă se va declara de acord să decreteze abolirea câtorva impozite, care i-ar fi vizat pe ei.

Am oferit în relatarea noastră mult prea multe detalii despre modul în care era alcătuită poliţia cardinalului ca să mai fie nevoie să spunem că acesta era la curent cu toate ameninţările şi urmărea îndeaproape toate nemulţumirile.

Trăia însă cu acea convingere liniştitoare că regele îşi va respecta promisiunea pe care i-o făcuse, aceea de a i se alătura în această campanie şi era stăpânit de ea din două motive, primul, deoarece era sigur că acea melancolie incurabilă, acea plictiseală manifestată faţă de tot şi de toate îl va împinge pe rege de partea armatei, fie chiar şi pentru a auzi din nou acea rumoare glorioasă care se făcuse, cu un an înainte, în jurul numelui său. Cel de-al doilea era acela că Gaston, urmând să fie numit, la plecarea regelui, locotenent general la Paris şi comandant al armatei din Champagne, pentru a încasa ambele

onorarii cuvenite pentru cele două grade, l-ar fi împins pe Ludovic al XIII-lea, cu ajutorul mamei sale şi al reginei, în afara Parisului şi chiar în afara Franţei.

Exista posibilitatea ca Gaston să profite de absenţa regelui, pentru a pune la cale vreo conspiraţie împotriva cardinalului şi chiar împotriva Maiestăţii Sale. Însă, din momentul în care regele era de partea lui, Richelieu nu se mai temea de nimic şi îl cunoştea destul de bine pe Gaston pentru a avea siguranţa că, la vederea unei armate comandate de cardinal şi de regele în persoană, nu numai că i-ar abandona pe aliaţii şi pe complicii săi, ba mai mult, i-ar trăda, oricine ar fi aceştia, în schimbul iertării sale şi a unei creşteri a veniturilor.

Odată încheiată această trecere în revistă a situaţiei din Europa, cardinalul înţelese că toate pericolele reale se aflau departe şi, ceva mai liniştit, se îndreptă cu gândul spre Torino, încercând să vadă, în ciuda distanţei, dacă Montmorency, aflat acolo, îi urma întocmai instrucţiunile.

Aceasta o vom judeca noi înşine.

18
Doi foşti amanţi

Ducele de Montmorency îi propuse prietenului său, contele de Moret, fără să îi facă cunoscut adevăratul scop al călătoriei sale, să îl însoţească până la Torino, iar acesta acceptase fără să stea pe gânduri, considerând călătoria un adevărat mijloc de distracţie.

Importanţa evenimentelor pe care le povestim şi care reprezintă fapte istorice de mare anvergură ne împiedică uneori să urmărim până în adâncul sufletului personajelor noastre, pentru a vedea care este răsunetul, vesel sau trist, pe care înfăptuirea evenimentelor respective îl aduce cu sine, în viaţa acestor personaje. Astfel, am relatat asedierea oraşului Mantua de către trupele imperiale fără să avem timpul necesar pentru a ne preocupa de tulburarea pe care o provoca această asediere în inima fiului lui Henric al IV-lea.

Şi, într-adevăr, Isabelle, alături de tatăl său, urma să suporte toate efectele nefaste – mizerie, foamete, pericole de tot felul – care decurg, în diferitele etape ale sale, dintr-un asediu executat de nişte bandiţi, aşa cum erau cei din care erau formate hoardele imperiale.

Mai ales atunci când aflase că domnul de Pontis fusese trimis la Mantua, în calitate de inginer, de către domnul de Richelieu, contele de Moret ceruse să meargă şi el acolo, ca voluntar, fie chiar şi pentru a anihila, nu pe lângă Isabelle, ci pe lângă domnul de Lautrec, influenţa pe care o avea bărbatul despre care ştia că este rivalul său.

Însă cardinalul nu avea în jurul său suficient de multe minţi hotărâte şi inimi loiale de care să poată fi sigur, încât să-şi permită să se priveze de prezenţa unui om care, prin rangul său, trebuia să rămână acolo unde se aflau regele şi cardinalul. Şi care, având în vedere că îi făcuse deja unele servicii importante, putea, datorită curajului şi îndemânării sale, să-i mai aducă şi alte servicii în împrejurările dificile în care urmau să se afle. De altfel, pentru a îl linişti pe tânărul său protejat, îl asigură de faptul că îi scrisese domnului de Lautrec, ceea ce era adevărat, pentru a îl ruga să respecte termenii promisiunii pe care le-o făcuse celor doi tineri îndrăgostiţi şi pentru a-i interzice să

forţeze sentimentele fiicei sale atât timp cât contele va fi în viaţă.

Nu dorim să îl facem pe eroul nostru mai bun decât era, iar noi am prezentat în lumina adevărată, nu din punctul de vedere al infidelităţii sale, ci al inconstanţei sale, acea parte care i se datora sângelui moştenit de la Henric al IV-lea. Ne-am înşela, deci, dacă am spune că, respectând totuşi cu religiozitate jurământul făcut Isabellei, acela de a nu avea o altă soţie decât pe ea, contele de Moret, pe măsură ce se apropiase de Paris împreună cu cardinalul şi cu fratele său, nu văzuse reapărând ca dintr-un nor care se risipea tot mai mult, luminându-se, un cap cu părul brun, acoperit cu o pălărioară roşie şi o gură care îi dăduse, la hotelul „La Barba Vopsită”, două săruturi atât de îndrăzneţe încât, numai gândindu-se la ele, simţea cum buzele îl mai ard şi acum. Şi asta nu era totul. Ne amintim că, într-o seară, pe când ieşea de la prinţesa Marie de Gonzague, această persoană provocatoare, care se declarase verişoara lui, schimbase cu el promisiunea unei întâlniri, pe care împrejurările o împiedicaseră să mai aibă loc, dar pe care el avea intenţia foarte precisă de a i-o aminti persoanei care i-o făcuse împreună cu somaţia de a-şi ţine promisiunea. Or, şi de data aceasta, hazardul amânase pentru altă dată punerea în aplicare a acestui proiect fermecător. La sosirea contelui de Moret la Paris, doamna de Fargis – presupunem că cititorii noştri au ghicit că despre ea este vorba – fusese nevoită să plece, fiind trimisă de regina Anne în misiune secretă pe lângă soţul ei şi, poate, pe lângă un alt personaj cu un grad chiar mai înalt. Cum, în momentul plecării contelui, frumoasa ambasadoare nu se întorsese încă în capitală, Jacquelino, spre marele său regret, nu putuse să reia, de acolo de unde o lăsase, cunoştinţa cu frumoasa sa verişoară Marina.

Însă la Curtea ducelui de Savoia, unde rămăsese timp de lună, atunci când l-am văzut revenind din Italia, însărcinat cu un triplu mesaj pentru cele două regine şi pentru Domnul, el lăsase câteva amintiri galante, pe care îşi promitea să le reîmprospăteze în cazul în care nu se va prezenta ocazia de a cultiva şi de a culege roadele unor poveşti noi de dragoste.

Într-adevăr, puţine erau acele Curţi atât de galante şi atât de dedate plăcerilor cum era cea a ducelui de Savoia. Extrem de depravat, Charles-Emmanuel ştia, prin acea artă a eleganţei pe

care o stăpânea, să dea desfrâului o nonşalanţă fermecătoare, care, într-un fel, îl disculpa. Dacă, după ceea ce am spus despre el, ar mai trebui să încercăm să îi descriem caracterul, am adăuga faptul că era curajos, încăpăţânat, ambiţios şi risipitor. Însă toate acestea aveau la el un asemenea aer de grandoare şi se ascundeau sub masca unei ipocrizii atât de perspicace, încât profuziunea sa trecea drept generozitate, ambiţia sa drept dorinţă de glorie, încăpăţânarea sa drept constanţă. Neloial în alianţele încheiate, lacom după bunul altuia, risipitor cu bunul propriu, întotdeauna sărac şi fără să ducă vreodată lipsă de ceva, el a avut în mod succesiv confruntări cu Austria, cu Spania şi cu Franţa, fiind întotdeauna aliatul celui care oferă mai mult şi utilizând banii pe care acesta i-i dăduse pentru a purta război împotriva celui care îi oferise cel mai puţin. Chinuit de patima de a-şi spori grandoarea, declara război vecinilor săi de îndată ce se prezenta ocazia. Aproape întotdeauna forţat să facă pace, avea grijă să introducă în tratatele semnate unele clauze echivoce, care îi serveau apoi pentru a rupe acele tratate. Expert plin de viclenie în tergiversarea evenimentelor, el era Fabius[77] al diplomaţiei: o luase de soţie pe Catherine, fiica regelui Filip, şi îl căsătorise pe fiul său cu Christine, fiica regelui Henric al IV-lea. Însă aceste două alianţe fură insuficiente pentru a îl proteja din cauza eternei sale versatilităţi. De data aceasta, îl întâlnise pe cel mai de temut adversar al său, pe Richelieu, şi în ciocnirea directă cu el urma să fie strivit.

Ducele de Savoia îi primi admirabil de bine pe cei doi vizitatori ai săi: Montmorency, precedat de imensa sa reputaţie privind curajul, eleganţa şi liberalismul său, şi contele de Moret, urmat de amintirile de galanterie pe care le lăsase aici cu optsprezece luni în urmă. În special doamna Christine îi făcu o primire grandioasă tânărului prinţ care, recunoscut fiind de Henric al IV-lea, se bucura pe lângă ea de privilegiile unui frate.

Cunoscând tendinţele galante ale lui Montmorency, Charles-Emmanuel, în speranţa de a reuşi să-l detaşeze de interesele Franţei, pentru a-l apropia de-ale sale, invită la Curtea sa toate femeile frumoase din Torino şi din împrejurimi. Însă Antoine de Bourbon o căută zadarnic, printre toate aceste femei

[77] Quintus Maximus Verrucosus Fabius (276-203 î.H.) – om politic roman, consul, dictator, supranumit „Tergiversatorul”.

frumoase, pe cea pentru care venise, pe contesa Urbain d'Espalomba.

Era o istorie întreagă cu această frumoasă contesă şi, cum întâmplarea se petrecuse înainte de a se deschide prima pagină a cărţii noastre, iar acţiunea sa nu interesa decât ca un detaliu din viaţa prinţului nostru, nu am considerat indicat să le reţinem atenţia cititorilor noştri cu relatarea ei.

Pe neaşteptate, Charles-Emmanuel văzuse apărând la Curtea din Torino o stea necunoscută şi strălucitoare, devenită un satelit al unui astru destul de palid, ca orice astru care nu are propria sa lumină. Deşi aparţinea nobilimii de frunte a regatului, contele Urbain d'Espalomba tocmai se căsătorise cu Mathilde de Cisterna, una dintre cele mai frumoase flori de pe valea Aostei, cum ar spune Shakespeare.

După cum am spus, Charles-Emmanuel, deşi în vârstă de şaizeci şi şapte de ani, îşi menţinuse obiceiurile galante care făcuseră ca, în timpul îndelungatei sale domnii. Curtea sa să fie considerată un adevărat harem, în care el nu trebuia decât să îşi arunce batista ducală. Uluit de frumuseţea contesei d'Espalomba, el o făcu să înţeleagă că nu trebuie decât să spună un singur cuvânt pentru ca să devină adevărata ducesă de Savoia. Însă frumoasa contesă nu pronunţă deloc acest cuvânt. Inima şi ochii săi erau îndreptaţi nu spre farul vulgar al ambiţiei, ci spre soarele arzător al dragostei adevărate.

Îl văzuse pe contele de Moret, iar cei optsprezece ani ai săi fuseseră atraşi de cei douăzeci şi doi de ani ai tânărului prinţ, inimile lor primăvăratice zburaseră una către cealaltă, unindu-se într-un singur sărut.

Bănuielile contelui d'Espalomba nu se îndreptau decât împotriva ducelui. Fiind cu ochii fixaţi în permanenţă asupra lui Charles-Emmanuel, el nu văzu nimic, nu bănui nimic şi, la umbra acestei gelozii cu ţintă unică a bătrânului soţ, cei doi amanţi fură foarte fericiţi.

Însă privirea suveranului fu mai perspicace decât cea a soţului. El nu bănui deloc ceea se se întâmplă, ci se temu de ceea ce putea să se întâmple şi, cum contele Urbain, nu foarte bogat, dar avar, venise la Curte pentru a solicita favorurile ducelui, el îl numi pe conte guvernatorul citadelei de la Pignerol, cu ordinul de a merge acolo fără nici-o întârziere.

În acel loc, el o ţinea pe contesă asemenea unei bijuterii scumpe într-un scrin cu pietre preţioase, a cărui cheie o avea doar el şi unde era sigur că o găseşte întotdeauna.

La despărţire, cei doi amanţi plânseseră mult şi îşi promiseseră credinţă veşnică unul altuia: am văzut cum îşi ţinuse jurământul contele de Moret.

Cât despre frumoasa Mathilde, ea fusese nevoită să îşi ţină jurământul. Ocaziile de a iubi, mai ales după ce ai iubit un fiu de rege tânăr şi frumos, erau rare la Pignerol. Mathilde aflase despre plecarea contelui, imediat după ce părăsise ea însăşi Curtea ducelui. Îi fusese recunoscătoare amantului său de a nu fi dorit să mai rămână la o Curte unde ea nu mai era şi, de optsprezece luni, visa la întoarcerea lui.

De aceea, bucuria ei fu infinită când află că soţul său era invitat să părăsească Pignerol şi să vină să petreacă în capitală, câteva zile, cu ocazia sărbătorilor pe care Curtea din Torino urma să le organizeze în onoarea celor doi prinţi.

Cei doi amanţi se revăzură. În bucuria acestei revederi, aduceau oare fiecare dintre ei câte o parte egală de iubire? Noi nu am îndrăzni să afirmăm asta, însă ei aduseră fiecare câte o parte egală de tinereţe, iar aceasta seamănă cel mai mult cu iubirea.

Totuşi, şi de data aceasta, luminiţa de fericire nu urma să fie decât efemeră. Cei doi prinţi nu rămâneau decât câteva zile la Torino, însă, cum campania putea să dureze câteva luni, sau chiar ani întregi şi cum mai puteau să apară ocazii de a se revedea, fie în public, fie în secret, cei doi tineri îşi luară măsuri de precauţie şi contele de Moret reuşi să traseze un plan detaliat al locuinţei guvernatorului fortului Pignerol, datorită informaţiilor pe care i le dădu frumoasa sa prietenă. Trasând acest plan, el constată cu o bucurie infinită că frumoasa contesă Urbain avea un apartament complet separat de cel al soţului ei şi, în special, că cele două dormitoare se aflau exact la polul opus al palatului.

În plus, cei doi amanţi puseră la cale unele înţelegeri. Tânăra fată, părăsindu-şi frumoasa vale a Aostei, o luase cu ea pe sora ei de lapte, Jacintha, care era doar cu câteva luni mai mare decât ea, măsură de precauţie pe care ar trebui să şi-o ia, pentru orice eventualitate, orice tânără femeie care se căsătoreşte cu un soţ bătrân – surorile de lapte fiind inamice

naturale ale mariajelor de convenienţă şi ale căsătoriilor disproporţionate. Deci, având în vedere că Jacintha lăsase la Selimo[78] un frate, care era cu doi sau trei ani mai mare ca ea, s-a convenit ca, atunci când se va prezenta o ocazie, contele să vină să îşi vadă sora, sub numele de Gaëtano.

Or, nimic mai firesc ca un frate, care vine să îşi vadă sora, să rămână în casa unde locuieşte aceasta, mai ales când stă într-un palat care, deşi este ocupat doar de zece sau douăsprezece persoane, ar putea să găzduiască cincizeci.

Odată aflaţi în acelaşi palat, ar însemna că cei doi amanţi să fie foarte nepricepuţi ca să nu găsească posibilitatea de a se vedea cel puţin de trei sau de patru ori pe zi şi de a-şi spune măcar o dată pe noapte că se iubesc.

Toate acestea au reuşit să le pună la cale încă din prima zi în care cei doi îndrăgostiţi s-au reîntâlnit, până într-atât erau de precauţi şi, la vârsta pe care o aveau, despre care se spune că este nepăsătoare faţă de viitor, ei se gândeau, dimpotrivă, foarte serios la viitorul lor.

Să mai spunem că micile aranjamente fuseseră făcute în timp ce contele Urbain, a cărui neîncredere se îndrepta exclusiv împotriva ducelui de Savoia, nu pierdea nici una dintre mişcările acestuia, pe când ducele, fie că îşi pierduse speranţa de a câştiga iubirea frumoasei contese, fie că, având în vedere caracterul său schimbător, renunţase la dorinţele sale privind contesa, nu îi dădu de această dată contelui alte motive de nemulţumire, în afară de acela de a îi refuza un spor de onorariu, sub simplul pretext că situaţia sa financiară era extrem de gravă, fiind înglodat în datorii, şi că venise vremea să facă apel la devotamentul supuşilor săi! La rândul său, ducele de Montmorency era omul cel mai fericit de pe pământ. Frumos, tânăr, bogat, purtând un nume care, după numele regale, este cel mai frumos din Franţa, fiind bine primit de femei, aflat în graţiile suveranului uneia dintre cele mai rafinate şi mai aristocratice Curţi din Europa, în vanitatea sa nu mai avea ce să-şi mai dorească, mai ales atunci când ducele de Savoia îi spusese cu voce tare, în timp ce părăseau masa, pentru a intra în sala de bal:

---

[78] Numele acestei localităţi este astfel ortografiat în „Les Nouvelles”. Este vorba, în mod evident, de o eroare. Numele corect nu a putut fi identificat.

— Domnule duce, de când aţi sosit aici, doamnele noastre nu se preocupă decât să vă atragă atenţia prin frumuseţea lor, lucru de care puteţi fi sigur, văzându-i pe soţii lor atât de neliniştiţi şi de melancolici.

Cele opt zile pe care le petrecură cei doi ambasadori, fie la Torino, fie la castelul de la Rivoli, se scurseră în dineuri, baluri, curse de cai şi petreceri de tot felul, al căror rezultat fu acela că între cardinal şi Victor-Amedeu urma să aibă loc o întrevedere la castelul Rivoli, sau, în cazul în care cardinalul ar prefera, în satul Bussoleno.

Cardinalul alese în acest scop satul Bussoleno. Cum localitatea nu se afla mai departe de o oră de Suse, prinţul de Piémont era cel care venea la cardinal, şi nu acesta la prinţul de Piémont.

19
Cardinalul intră în campanie

Discuţia a fost însufleţită. Fiecare dintre cei doi avea de-a face cu un partener puternic. Charles-Emmanuel dorea mai puţin pacea pentru el, cât un război înverşunat între Franţa şi Casa de Austria, în timpul căruia el ar fi rămas neutru, până ce ar fi găsit ocazia de a obţine avantaje mari, declarându-se de partea uneia sau alteia dintre cele două coroane. Însă, pentru a purta război împotriva Austriei, cardinalul stabilise o zi anume: aceea în care Gustav va intra în Germania.

Victor-Amedeu fu invitat, deci, de către cardinal, să întoarcă situaţia dintr-un alt unghi, problema punându-se astfel:

Ce solicită ducele de Savoia pentru a îmbrăţişa, la data la care ne aflăm, cauza Franţei, pentru a pune la dispoziţie locuri sigure şi pentru a-i furniza regelui zece mii de oameni?

Toate cazurile şi, cu precădere acesta, fuseseră prevăzute de Charles-Emmanuel, astfel că Victor-Amedeu răspunse:

Regele Franţei va ataca ducatul Milano şi republica Genova, cu care Charles-Emmanuel se află în război, şi va promite să nu accepte nici-o propunere de pace din partea Casei de Austria înainte de cucerirea ducatului Milano şi de distrugerea totală a oraşului Genova.

Era un punct de vedere nou sub care se prezenta situaţia şi care avea legătură cu evenimentele care se petrecuseră ulterior păcii încheiate la Suse.

Cardinalul păru surprins de acest program, însă nu ezită să răspundă. Istoricii vremii ne-au păstrat propriile sale cuvinte. Iată-le:

Cum, prinţe? Regele îşi trimite armata pentru a asigura libertatea Italiei, iar domnul duce de Savoia vrea, mai întâi, să îl angajeze în a distruge republica Genova, de care Maiestatea Sa nu are nici un motiv să se plângă! Maiestatea Sa va folosi bucuros bunele sale oficii şi autoritatea sa pentru ca genovezii să îi dea satisfacţie domnului duce de Savoia în ceea ce priveşte pretenţiile sale împotriva acestora, însă nu ar putea fi vorba să se pornească acum un război împotriva lor. Dacă spaniolii îl pun pe rege în faţa necesităţii de a ataca ducatul milanez,

vom face fără îndoială acest lucru şi cât mai riguros cu putinţă, iar, în acest caz, domnul duce de Savoia poate fi convins că Maiestatea Sa nu va da înapoi niciodată ceea ce a luat. Regele, prin intermediul ministrului său, îşi angajează cuvântul în această privinţă.

Dacă cererea era precisă, nici răspunsul nu era mai puţin precis. De aceea, Victor-Amedeu, forţat fiind în „fortificaţiile” sale, ceru răgaz câteva zile pentru a putea raporta răspunsul tatălui său.

Într-adevăr, după trei zile, el se întoarse la Bussoleno.

— Tatăl meu, spuse el, are motive serioase de a se teme că cumnatul meu va fi de acord cu regele Spaniei, de îndată ce războiul va fi declanşat. Prudenţa nu îi permite, deci, să se declare de partea Franţei, doar dacă nu i se promite, cu certitudine, că nu se vor depune armele decât după cucerirea ducatului milanez.

Cardinalul dădu un răspuns tuturor acestor puncte, invocând punerea în aplicare a Tratatului de la Suse.

Victor-Amedeu ceru să îl consulte din nou pe tatăl său, plecă iar şi reveni, spunând: „Ducele de Savoia este gata să pună în aplicare tratatul, cu condiţia să fie lăsat, mai întâi, ca împreună cu cei zece mii de infanterişti şi cu cei o mie de călăreţi, stipulaţi în Tratatul de la Suse, să atace şi să cucerească republica Genova, pentru a încheia această afacere, înainte de a se angaja în alta”.

— Acesta este ultimul cuvânt al dumneavoastră?, spuse cardinalul.

— Da, desigur. Monseniore, răspunse Victor-Amedeu ridicându-se.

Cardinalul sună de două ori dintr-un clopoţel.

Apăru Latil.

Cardinalul îi făcu semn să vină spre el, apoi spuse cu voce joasă:

— Prinţul va ieşi imediat. Coboară, ordonă ca nimeni să nu îi dea onorurile militare.

Latil salută şi ieşi. Cardinalul îl chemase deoarece ştia că o poruncă dată lui Latil este întotdeauna executată cu sfinţenie.

— Prinţe, îi spuse cardinalul lui Victor-Amedeu, am avut faţă de ducele de Savoia, în numele regelui, stăpânul meu, toate dovezile de atenţie pe care un rege al Franţei le poate avea nu

numai pentru un prinţ suveran, ci şi pentru un unchi al său. Am avut întotdeauna pentru Alteţa Voastră, în numele regelui stăpânul meu, toate dovezile de atenţie pe care un cumnat le datorează soţului surorii sale. Însă cred că, dacă aş mai ezita multă vreme, ar însemna să nu îmi îndeplinesc dubla mea datorie de ministru şi de generalisim, şi că este important pentru gloria Maiestăţii Sale să pedepsesc cu severitate ofensa pe care i-o aduce ducele de Savoia nerespectându-şi atât de des cuvântul dat în faţa Maiestăţii Sale şi, mai ales, făcând armata franceză să sufere unele neplăceri de natură să contribuie la distrugerea ei. Începând de astăzi, 17 martie (cardinalul îşi scoase ceasul şi privi ora), începând de astăzi, 17 martie, ora şase şi trei sferturi după amiază, se declară război între Franţa şi Savoia. Păziţi-vă! Noi ne vom păzi!

Apoi îl salută pe prinţ, care ieşi.

Două santinele păzeau uşa cardinalului de Richelieu plimbându-se cu halebarda pe umăr.

Victor-Amedeu trecu printre cele două santinele fără ca vreuna dintre ele să pară că îi acordă atenţie. Santinelele nu se opriră deloc din plimbarea lor şi îşi menţinură halebarda în continuare pe umăr. Câţiva soldaţi jucau zaruri, aşezaţi pe scară. Nu se deranjară deloc din jocul lor şi nu făcură nici-o mişcare.

— Oare s-a dat ordin ca să fiu insultat?, murmură Victor-Amedeu.

Prinţul încă se mai îndoia, dar, după ce trecuse pragul, nu mai avea nici-o îndoială. Fiecare continua să discute despre problemele sale şi îşi lăsase arma jos.

Imediat ce ieşi prinţul Victor-Amedeu, cardinalul îi chemă la el pe contele de Moret, pe ducele de Montmorency, pe mareşalii de Créqui, de la Force şi de Schomberg, le prezentă situaţia şi le ceru sfatul.

Toţi fură de părere că, dacă cardinalul scosese, din pliurile robei sale, războiul, trebuia să fie război.

Cardinalul le dădu liber, ordonându-le să fie pregătiţi pentru a doua zi şi nu îl reţinu decât pe Montmorency.

Apoi, rămas singur cu acesta spuse:

— Prinţe, doriţi să fiţi conetabil mâine?

Ochii lui Montmorency lansară două fulgere.

— Monseniore, spuse el, după modul în care Eminenţa Voastră îmi face propunerea, mă tem să nu îmi ceară ceva care să îmi fie imposibil.

— Nimic mai uşor, dimpotrivă. I s-a declarat război ducelui de Savoia. În două ore, el va fi avertizat, deoarece se află la castelul de la Rivoli. Luaţi cincizeci de călăreţi pregătiţi cu toate cele necesare, încercuiţi castelul, răpiţi-i pe amândoi, pe el şi pe fiul său, şi aduceţi-i aici. Odată aduşi aici, vom face cu ei ceea ce vom dori, iar ei vor fi mult prea fericiţi să treacă prin furcile caudine pe care le vom pregăti pentru ei.

— Monseniore, spuse Montmorency înclinându-se, sunt abia opt zile de când am fost oaspetele ducelui, în acelaşi castel de la Rivoli, în calitate de ambasador trimis de dumneavoastră. Nu aş putea să mă întorc astăzi acolo, pe ascuns, ca un duşman.

Cardinalul îl privi pe duce.

— Aveţi dreptate, îi spuse el, lucruri de genul acesta se propun unui căpitan oarecare, şi nu unui Montmorency. De altfel, am la îndemână omul care îmi trebuie. Îmi voi aminti de refuzul dumitale, dragul meu duce, pentru a vă arăta recunoştinţa mea. Numai că, vă rog să uitaţi că v-am făcut o propunere.

Montmorency salută şi ieşi.

— Am greşit, şopti cardinalul gânditor, după ce a văzut uşa închizându-se în urma prinţului. Obişnuinţa de a te servi de oameni dă naştere unui dispreţ faţă de ei, pe care îl generalizăm. Dacă aş fi propus acest lucru oricui altcuiva decât el, acel altcineva ar fi acceptat. Este un mare om şi, chiar dacă nu mă place, m-aş încrede mai degrabă în ura lui decât în anumite dovezi de devotament afirmate cu mare pompă.

Apoi, apăsând de două ori pe sonerie, repetă:

— Étienne! Étienne!

Latil apăru.

— Cunoşti castelul de la Rivoli?, zise cardinalul.

— Cel care se află la o leghe depărtare de Torino?

— Da. Este locuit la această oră de ducele de Savoia şi de fiul său.

Latil surâse.

— S-ar putea da o lovitură, spuse el.

— Care?

— Să fie răpiţi amândoi.

— Te-ai însărcina cu aşa ceva?
— La naiba!
— Câţi oameni ţi-ar fi necesari pentru asta?
— Cincizeci de oameni, bine înarmaţi şi cu cai puternici.
— Alege tu însuţi oamenii şi caii. Dacă reuşeşti, oamenii vor primi cincizeci de mii de livre, iar tu, douăzeci şi cinci de mii de livre.
— Onoarea de a da această lovitură mi-ar fi de ajuns, dar dacă Monseniorul doreşte neapărat să mai adauge ceva la asta, voi face tot ce Monseniorul doreşte.
— Ai de făcut vreo observaţie, Latil?
— Una singură. Monseniore.
— Care anume?
— Atunci când încerci să dai o lovitură ca aceasta pe care o voi da eu, li se spune întotdeauna celor care o execută: „Atâta, dacă reuşiţi”. Dar nu li se spune niciodată: „Atâta, dacă nu reuşiţi”. Or, o acţiune condusă cu cea mai mare abilitate, pusă la cale cu cea mai mare îndemânare, poate să dea greş din cauza unuia din acele incidente care dejoacă planurile celor mai mari căpitani. Nu este vina oamenilor, iar lipsa totală de recompensă îi descurajează. Oferiţi mai puţin dacă reuşim, dar oferiţi ceva, oricât de puţin ar fi, dacă nu reuşim.
— Ai dreptate, Étienne, spuse cardinalul, iar observaţia ta este aceea a unui mare om politic. O mie de livre pentru fiecare om şi douăzeci şi cinci de mii pentru tine dacă reuşiţi. Doi ludovici pentru fiecare om şi douăzeci şi cinci pentru tine dacă nu reuşiţi.
— Aşa se vorbeşte, Monseniore. Este ora şapte seara. Este nevoie de trei ore ca să ajungem la Rivoli. La ora zece, castelul va fi încercuit. Restul afacerii rămâne pe seama norocului sau nenorocului meu.
— Du-te, dragul meu Latil, du-te şi fii convins că am dinainte asigurarea că, în caz de nereuşită, nu va fi din vina ta.
— Dumnezeu să ne protejeze, Monseniore!
Latil făcu trei paşi spre uşă, apoi, întorcându-se, zise:
— Monseniorul a mai spus cuiva despre proiectul său înainte de a purta această discuţie cu mine?
— Doar unei singure persoane.
— Pe toţi sfinţii, cum spunea Henric al IV-lea. Asta ne reduce şansele cu cincizeci la sută!

Richelieu îşi încruntă sprâncenele.

— Oh, exclamă el, să refuzi e bine. Dar să avertizezi e prea de tot.

Apoi, către Latil:

— În orice caz, pleacă şi, dacă nu reuşeşti, nu ţie îţi voi purta pică.

Zece minute mai târziu, o mică trupă formată din cincizeci de călăreţi, condusă de Étienne Latil, trecea pe sub ferestrele cardinalului, care, privindu-i cum pornesc la drum, era cuprins de un sentiment de invidie.

20
Vânatul a fugit din bârlog

Ducele, chiar dacă ştia că, dintr-un moment în altul, putea să i se declare război de către un duşman care îi dăduse de înţeles că nu face parte dintre cei pe care să îi dispreţuieşti, printr-un efect al caracterului său de fanfaron, oferea o mare petrecere la castelul Rivoli, chiar în momentul în care fiul său, Victor-Amedeu, negocia cu Richelieu, în satul Bussoleno.

Cele mai frumoase femei din Torino, cei meu eleganţi gentilomi din Savoia şi din Piémont se întruniseră, în acea seară de 15 martie, la castelul de la Rivoli, ale cărui ferestre, splendid iluminate, erau inundate pe toate cele patru faţade ale sale de valuri de lumină.

Ducele de Savoia, vesel, spiritual şi cochet, în ciuda celor şaizeci şi şapte de ani, făcând el însuşi glume pe seama cocoaşei sale cu spiritul unui cocoşat, galant şi prevenitor ca un tânăr, era primul care îi făcea curte nurorii sale, în onoarea căreia se dădea petrecerea. Numai că, din când în când, pe fruntea lui trecea un nor întunecat, însă rapid şi imperceptibil. Se gândea la faptul că francezii nu se aflau decât la opt sau zece leghe depărtare de el, acei francezi care forţaseră, în câteva ore, pasul de la Suse, despre care se credea că este inabordabil şi că, la acea oră, cardinalul şi Victor-Amedeu, fiul său, dezbăteau împreună destinul său, lucru pe care toată lumea de acolo îl ignora. Sub un pretext oarecare, Charles-Emmanuel motivase absenţa fiului său. Însă îi anunţase reîntoarcerea către seară şi, într-adevăr, îl aştepta să sosească dintr-un moment în altul.

Către orele nouă seara, prinţul apăru în ţinută de gală, cu un surâs pe buze şi, după ce o salută mai întâi pe prinţesa Christine, apoi pe doamne şi pe câţiva mari seniori savoiarzi şi piémontezi, pe care îi onora cu prietenia sa, merse la ducele Charles-Emmanuel, îi sărută mâna şi, ca şi cum i-ar fi cerut veşti despre sănătatea lui, fără să lase să i se citească pe faţă nici cea mai mică emoţie, spuse:

— Franţa a declarat război, ostilităţile vor începe mâine. Să ne apărăm.

— Ducele răspunse pe acelaşi ton:

— Părăseşte salonul după terminarea cadrilului, apoi mergi şi dă ordin trupelor să se concentreze în jurul oraşului Torino. În ce mă priveşte, îi voi trimite la posturile lor pe guvernatorii de Viellane, de Fenestrelle şi de Pignerol.

Apoi făcu un semn cu mâna spre orchestră, care se oprise atunci când îşi făcuse apariţia prinţul Victor-Amedeu şi dădu din nou semnalul pentru începerea dansului.

Victor-Amedeu merse să ia mâna prinţesei Christine, soţia sa, şi, fără să îi spună nici un cuvânt despre ruperea relaţiilor dintre Savoia şi Franţa, conduse cadrilul de onoare. În acest timp, Charles-Emmanuel se apropia de guvernatorii celor trei principale cetăţi fortificate din Piémont şi le ordona să plece de urgenţă, chiar în acea clipă, pentru a se întoarce în fortăreţele lor.

Guvernatorii de Viellane şi de Fenestrelle veniseră fără soţiile lor, astfel că, pentru a da curs ordinului ducelui, nu trebuiau decât să ceară să li se înşeueze caii şi să-şi ia mantalele.

Însă nu aşa stăteau lucrurile în cazul contelui Urbain d’Espalomba. Nu numai că venise alături de soţia sa, dar aceasta dansa în acel moment cadrilul condus de prinţul Victor-Amedeu.

— Monseniore, spuse el, ordinul pe care mi-l daţi va fi greu de executat.

— Pentru ce, domnule?

— Pentru că am venit aici, contesa şi cu mine, de la Torino, în costum de bal, într-o caleaşcă de gală, care nu ne va putea duce până la Pignerol.

— Garderoba fiului meu şi a nurorii mele vă va pune la dispoziţie mantalele necesare pentru călătorie, precum şi tot ce veţi mai avea nevoie, apoi veţi lua o trăsură din grajdurile mele.

— Mă îndoiesc că doamna contesă va putea suporta călătoria fără să existe riscuri pentru sănătatea sa.

— În acest caz, lăsaţi-o aici şi plecaţi singur.

Contele îl privi pe Charles-Emmanuel cu o expresie ciudată.

— Da, admise el, îmi dau seama că acest aranjament i-ar conveni Alteţei Sale.

— Toate aranjamentele îmi vor conveni, conte, numai să nu mai pierdeţi nici un minut şi să plecaţi.

— Este aceasta o cădere în dizgraţie. Monseniore?, spuse contele.

— Unde vezi dumneata o cădere în dizgraţie, dragul meu conte, răspunse ducele, în ordinul dat unui guvernator de a se întoarce la cetatea pe care o guvernează? Dimpotrivă, este o dovadă de încredere.

— Care nu va merge până acolo încât să îmi spuneţi cauza acestei plecări precipitate.

— Un suveran nu are de ce să dea socoteală în faţa supuşilor săi, spuse Charles-Emmanuel, mai ales atunci când aceşti supuşi se află în serviciul său. El nu are să le dea decât ordine. Or, eu vă dau ordin să vă înapoiaţi, chiar în acest moment, la Pignerol şi să apăraţi oraşul şi cetatea, presupunând că ele vor fi atacate, până ce nu mai rămâne în picioare piatră peste piatră. Dumneata şi doamna puteţi cere tot ceea ce aveţi nevoie şi tot ceea ce veţi cere vă va fi pus la dispoziţie imediat.

— Trebuie să merg să o iau pe contesă din mijlocul cadrilului sau să aştept până se termină?

— Puteţi aştepta până se termină.

— Fie, Monseniore. După terminarea cadrilului, vom pleca.

— Drum bun şi, mai ales, apărare uşoară, conte, dacă se va ivi ocazia.

Ducele de Savoia se îndepărtă, fără să mai asculte cele câteva cuvinte pe care contele, foarte prost dispus, le spuse în şoaptă.

Odată cadrilul încheiat, contele îi comunică soţiei sale, spre marea mirare a contesei, ordinul pe care tocmai îl primise.

Apoi ieşi pe uşă împreună cu ea, în timp ce Victor-Amedeu părăsea sala pe cealaltă uşă.

Guvernatorii de Viellane şi de Fenestrelle, care nu făceau parte din nici un cadril, plecaseră deja.

Ducele îi spuse nurorii sale câteva cuvinte în şoaptă, iar aceasta îl urmă pe conte şi pe contesă. La ieşirea din salon, o încredinţă pe contesă uneia dintre servitoarele sale, apoi reveni în salon pentru a organiza un nou cadril, din care nu mai făcea parte prinţul Victor-Amedeu.

Zece minute mai târziu, acesta urcă din nou în sala de bal, păstrându-şi surâsul pe buze, însă în mod evident mai palid la faţă decât atunci când ieşise, apoi merse către ducele Charles-Emmanuel, îşi trecu braţul pe sub braţul acestuia şi îl conduse spre pervazul unei ferestre. Acolo, îi arătă un bilet.

— Citiţi, tată, spuse el.

— Ce este asta?, zise ducele.

— Un bilet pe care tocmai mi l-a predat un paj plin de praful drumului, călare pe un cal furios. Am vrut să îi dau o pungă plină cu aur şi veţi vedea că nu era mult pentru vestea pe care ne-o aduce. Dar el a refuzat punga şi a răspuns: „Sunt în serviciul unui stăpân care nu permite ca altcineva decât el să îi plătească pe servitorii săi”. Şi, cu aceste cuvinte, fără să îi lase calului său mai mult timp să răsufle decât timpul cât a durat ca să îmi spună aceste cuvinte, a pornit înapoi în galop.

Între timp, ducele Charles-Emmanuel citea biletul scurt, dar clar:

Un oaspete, primit admirabil de Alteţa Sa ducele de Savoia, profită de ocazie pentru a răsplăti ospitalitatea de care s-a bucurat din partea sa, prevenindu-l că urmează să fie răpit, în această noapte, din castelul de la Rivoli, împreună cu prinţul Victor-Amedeu. Nu mai trebuie pierdut nici un moment. Pe cai şi spre Torino!

— Nu are semnătură?, zise ducele.

— Nu. Însă este evident că ştirea vine din partea ducelui de Montmorency sau din partea contelui de Moret.

— Ce fel de livrea purta pajul?

— Nici una. Însă cred că l-am recunoscut pe cel care îl însoţeşte pe duce şi pe care acesta îl numeşte Galaor.

— El trebuie să fie. Ei bine?

— Părerea voastră, domnule?

— Părerea mea, dragul meu Victor, este să urmăm sfatul care ne este dat, având în vedere că nu ni se poate întâmpla nici-o nenorocire dacă îl urmăm, pe când, dacă nu îl urmăm, ni se poate întâmpla.

— Atunci, la drum. Monseniore!

Ducele înaintă până în mijlocul sălii, mereu cu zâmbetul pe buze.

— Doamnelor şi domnilor, spus el, am primit o scrisoare la care, dată fiind importanţa sa, trebuie să răspund pe loc, ajutat de consilierii fiului meu. Nu vă mai preocupaţi de persoana mea: dansaţi, distraţi-vă, iar palatul este în întregime al dumneavoastră. În absenţa mea momentană, scumpa noastră noră, prinţesa Christine, va binevoi să facă onorurile de gazdă.

Invitaţia era un ordin. Doamnele şi cavalerii salutară, aşezându-se pe două rânduri, pentru a-i lăsa să treacă pe cei doi prinţi, care ieşiră zâmbind şi salutând cu mâna.

Însă, odată ieşiţi din salon, orice prefăcătorie încetă. Tatăl şi fiul chemară un valet, îi cerură să le arunce mantaua pe umeri şi, aşa cum se aflau, coborâră scările, traversară curtea palatului, merseră direct la grajduri, cerură să li se înşeueze rapid cei mai buni cai de curse, îşi puseră pistoalele la oblânc, încălecară pe cai şi se avântară în galop rapid pe drumul care duce spre Torino, de care nu îi despărţea decât o distanţă de o leghe.

Între timp, Latil şi cei cincizeci de oameni îşi continuau cât puteau de repede drumul de la Suse spre Torino. În momentul în care drumul se bifurcă, iar una dintre bifurcaţii străbate terenurile, pentru a ajunge, printr-o alee mărginită de plopi, până la castelul Rivoli, Latil, care mergea în fruntea micii sale trupe, avu impresia că vede o umbră ce înainta rapid.

La rândul său, călăreţul – căci umbra în cauză era a unui călăreţ şi a calului său – se opri şi păru că examinează mica trupă, cu tot atâta curiozitate şi nelinişte cu care mica trupă îl examina pe el.

Latil era pe punctul de a striga: „Cine este acolo!”, însă se temea să nu îl trădeze strigătul său, în limba franceză, sau într-o italiană cu accent străin. Se hotărî deci să meargă singur să descopere despre ce este vorba şi îşi dirijă calul în galop în direcţia unde se afla călăreţul care se oprise ca o statuie ecvestră în mijlocul drumului.

Însă, de îndată ce acesta îşi dădu seama că se află în pericol, prinse în mână frâiele calului, îi dădu pinteni şi sări cu el deasupra şanţului care mărginea drumul spre Rivoli, părăsindu-şi calea şi luând-o pe scurtătură, în diagonală, pentru a ajunge pe drumul care duce spre Suse.

Latil începu să-l urmărească, strigând: „Opreşte!”. Însă acest ordin nu făcu decât să-l determine pe necunoscut, care călărea un cal excelent, să-şi mărească şi mai mult viteza.

O clipă, pe linia convergentă pe care o urma fiecare dintre cei doi călăreţi, Latil îl avu pe călăreţul necunoscut în vizorul pistolului său. Însă el reflectă la două lucruri: mai întâi la acela că, poate, omul nu era un duşman. Şi apoi că zgomotul armei de foc putea să dea alarma.

Amândoi ajunseră pe drum, însă necunoscutul avea un avans de trei lungimi de cal faţă de Latil, iar armăsarul său era superior. Deci urma nu numai să menţină această distanţă între ei, ci să o şi mărească. După cinci minute, Latil abandonase speranţa de a-l mai putea ajunge şi, renunţând la urmărirea inutilă, revenea la detaşamentul său, în timp ce călăreţul se cufunda în întuneric, apoi totul, până şi zgomotul copitelor calului acestuia, se pierdu în acea linişte nocturnă, veritabilă regină a tenebrelor.

Latil îşi reluă locul în fruntea detaşamentului clătinând din cap. Evenimentul, oricât de puţină importanţă ar fi avut în orice altă împrejurare, căpăta o gravitate extremă pentru Latil.

Primul cuvânt pe care îl pronunţă fusese:

— Pun pariu pe orice că ducele a fost avertizat.

Pentru ce venise la Rivoli acest călăreţ atât de bine echipat şi atât de dornic să rămână necunoscut? Pentru ce, dacă nu venea de la Suse, se întorcea spre Suse? Dar cine spunea că venea de la Suse? Respiraţia calului său trăda un drum lung pe care îl străbătuse deja.

Însă această neîncredere spori şi mai mult atunci când, apropiindu-se de Rivoli, nu mai apăru un călăreţ, ci doi călăreţi, ale căror siluete le zări Latil pe drum şi care, efectuând aceleaşi manevre ca primul, se opriră la vederea trupei care venea spre ei. Cei doi, fără să mai aştepte, de îndată ce au observat că trupa înaintă cu un pas, se avântară în galop rapid în direcţia opusă celei pe care o urmase primul, adică spre Torino.

Latil nici nu încercă să-i urmărească, deoarece caii odihniţi pe care-i manevrau erau de mare viteză şi păreau că nici nu ating pământul. Nu mai rămânea altceva de făcut decât să grăbească cursa lor în direcţia castelului, ale cărui ferestre străluceau la orizont. La urma urmei, era posibil ca întâmplarea să îi fi scos pe cei trei călăreţi în calea lui Latil.

În zece minute, ajunseră la porţile castelului. Nimic nu anunţa că s-ar fi dat vreo alertă, de orice natură ar fi fost. Latil făcu turul incintei şi puse să fie păzite toate porţile. Trimise apoi câte şase oameni să urce pe fiecare scară, iar el, în fruntea altor şase, cu sabia în mână, urcă scările principale şi se repezi la una dintre uşile sălii de bal, în timp ce grupele de oameni cărora le dădu ordin să se desprindă de trupă se postau la celelalte trei uşi.

La vederea acestor oameni înarmaţi, purtând uniforma franceză, muzicanţii, miraţi, se opriră din cântat, iar dansatorii, îngroziţi, se întoarseră, în funcţie de poziţia pe care o aveau, spre cele patru puncte cardinale ale sălii, adică spre fiecare din cele patru uşi, unde îşi făceau apariţia soldaţii.

Latil, după ce a ordonat oamenilor săi să păzească uşile, înaintă, cu pălăria în mână, spre mijlocul sălii. Însă prinţesa Christine, scutindu-l de a mai parcurge cealaltă jumătate de drum, se îndreptă, la rândul ei, spre el.

— Domnule, îi spuse, presupun că aveţi treabă cu socrul meu. Monseniorul duce de Savoia, şi cu soţul meu, prinţul de Piémont. Însă regret că trebuie să vă anunţ că au plecat amândoi acum un sfert de oră, la Torino, unde sper că au sosit deja, fără vreun incident. Dacă dumneavoastră şi oamenii dumneavoastră au nevoie de băuturi răcoritoare, castelul Rivoli este recunoscut pentru ospitalitatea sa şi voi fi fericită să fac onorurile de gazdă în faţa unui ofiţer francez şi a unor soldaţi ai fratelui meu, Ludovic al XIII-lea.

— Doamnă, răspunse Latil, revenindu-i în minte toate acele amintiri de la Curtea de altădată, pentru a-i răspunde celei care se prezentase ca fiind sora regelui, soţia prinţului de Piémont şi nora ducelui de Savoia, vizita noastră nu avea alt scop decât tocmai acela de a vă da veşti despre Alteţele Lor, pe care tocmai i-am întâlnit, acum zece minute, în timp ce se deplasau, aşa cum mi-aţi făcut onoarea de a îmi spune, spre Torino, unde, după modul în care alergau caii lor, erau extrem de grăbiţi să ajungă. Cât despre ospitalitatea pe care ne-aţi făcut onoarea să ne-o oferiţi, din păcate ne este imposibil să o acceptăm, obligaţi fiind să mergem să raportăm cardinalului veştile pe care tocmai le-am aflat.

Şi, salutând-o pe prinţesa Christine, cu o curtoazie pe care cei care nu-l cunoşteau s-ar fi mirat că o întâlnesc la un căpitan improvizat, adăugă, alăturându-se oamenilor săi:

Să mergem, spuse el alăturându-se oamenilor săi, au fost avertizaţi de venirea noastră, aşa cum bănuiam, iar vânatul a fugit din bârlog.

21
Moret introduce un catâr şi un milion în fortul Pignerol

Aflând rezultatul expediţiei lui Latil, Richelieu fu extrem de furios. Ca şi Latil, nu se îndoi nici-o clipă de faptul că ducele de Savoia fusese avertizat, însă de cine putea să fi fost avertizat? Cardinalul nu îşi făcuse cunoscute planurile decât în faţa unei singure persoane, ducele de Montmorency.

Să fi fost el oare cel care l-a anunţat pe Charles-Emmanuel? Era asta una dintre exagerările caracterului său cavaleresc! Totuşi, această faptă demnă de ordinul cavalerilor, înfăptuită la sediul duşmanului, era aproape o trădare faţă de regele său.

Richelieu, fără să spună nimic despre bănuielile sale în ceea ce îl privea pe Montmorency, căci ştia că Latil este ataşat de ducele de Montmorency şi de contele de Moret, îi puse căpitanului o serie lungă de întrebări despre călăreţul pe care abia îl zărise în întuneric.

Latil îi spuse tot ceea ce văzuse, declară că era un bărbat foarte tânăr de şaptesprezece sau optsprezece ani, care avea pe cap o pălărie lată din fetru, cu pană colorată şi era înfăşurat într-o manta albastră sau neagră. Calul său era, de asemenea, negru ca noaptea, cu care se şi confunda.

Rămas singur, cardinalul trimise să se afle care erau santinelele de pază de la ora opt la zece seara. Nu se putea ieşi din Suse, şi nici intra, fără parolă, care, în acea noapte, era Suse şi Savoia. Or, parola nu era cunoscută decât de şefi: mareşalul de Schomberg, mareşalul de Créqui, mareşalul de La Force, contele de Moret, ducele de Montmorency etc.

Trimise să fie chemate în faţa lui santinelele şi le interogă.

Una dintre ele, după ce cardinalul îi făcu o descriere, declară că văzuse un tânăr care semăna cu cel descris de el. Doar că, în loc să iasă pe poarta dinspre Italia, a ieşit pe poarta dinspre Franţa. Răspunsese corect atunci când i s-a cerut să spună parola.

Însă faptul că ieşise pe poarta dinspre Franţa nu însemna nimic, putea foarte bine ca, odată aflat în afara porţii, să părăsească drumul care duce spre oraş şi să se îndrepte spre drumul care duce în Italia. Asta se putea vedea la lumina zilei.

Într-adevăr, a doua zi se găsiră urmele copitelor unui cal. Acesta parcursese drumul aşa cum se presupusese, adică ieşise pe poarta spre Franţa, înconjurase oraşul şi, la un sfert de oră depărtare de Suse, apucase pe drumul care duce spre Italia.

Nu îl mai reţinea nimic pe cardinal la Suse. Cu o zi înainte îl anunţase pe Victor-Amedeu că războiul fusese declarat, prin urmare, pe la orele zece dimineaţa, după ce au fost făcute toate investigaţiile, tobele şi trompetele dădură semnalul de plecare.

Cardinalul ceru să defileze prin faţa lui cele patru corpuri de armată, comandate de domnul de Schomberg, domnul de La Force, domnul de Créqui şi ducele de Montmorency, printre ofiţerii care se aflau lângă el, se număra şi Latil.

Domnul de Montmorency, ca întotdeauna, era însoţit de o suită numeroasă de gentilomi şi paji. Printre aceşti paji se afla şi Galaor, cu o pălărie din fetru cu pene roşii, călare pe un cal negru.

Văzându-l trecând pe tânărul paj, Richelieu atinse umărul lui Latil.

— Este posibil, spuse el, dar fără să o pot afirma.

Richelieu îşi încruntă sprâncenele, iar ochii săi aruncară un fulger în direcţia ducelui, apoi, conducându-şi calul în galop, merse să-şi ocupe locul în fruntea coloanei, precedat de cercetaşi, care în vremea aceea erau numiţi „copiii pierduţi”.

Cardinalul era îmbrăcat în costumul său de război obişnuit, purta sub cuirasă o vestă cu mâneci lungi de culoare ruginie, împodobită cu o broderie măruntă din aur. La pălăria sa flutura o pană. Însă, având în vedere că dintr-un moment în altul se puteau întâlni cu inamicul, doi paji mergeau în faţa lui, unul purtând mănuşile sale, iar celălalt casca sa. Alături de el, doi alţi paji ţineau de frâu un cal pentru curse şi de vânătoare deosebit de preţios. Căpitanul şi locotenentul său de gardă, Cavois şi Latil, mergeau în spatele lui.

După o oră de mers, ajunseră la un mic râu, a cărui albie cardinalul avusese grijă, în ajun, să pună să fie sondată. De aceea, îşi împinse calul primul în apă, fără nici-o teamă, şi ajunse, tot primul, fără nici un incident, pe celălalt mal.

În timp ce armata traversa acest curs de apă, începu să cadă o ploaie torenţială: însă, fără să se arate îngrijorat de ploaie, cardinalul îşi continuă mersul. Este adevărat că ar fi fost dificil să pună la adăpost o întreagă armată, în cele câteva căsuţe

izolate, pe care le întâlneau în drumul lor. Doar că un soldat, căruia puţin îi păsa de aceste situaţii imposibile, începu să bodogănească şi să-l trimită naibii pe cardinal. Aceste plângeri erau pronunţate cu voce destul de tare, astfel încât cardinalul să nu piardă nici-o silabă.

— Ei bine!, exclamă cardinalul întorcându-se către Latil. Ai auzit, Étienne?

— Ce anume, Monseniore?

— Tot ce spun aceşti caraghioşi despre mine.

— Bine, Monseniore, reluă Latil râzând, acesta este obiceiul soldatului, atunci când suferă, să-l trimită la naiba pe şeful său. Însă diavolul nu se lipeşte de un prinţ al Bisericii.

— Atunci când port roba mea roşie, poate. Însă nu şi când port livreaua Maiestăţii Sale. Treci printre rânduri, Latil, şi recomandă-le să fie mai cu băgare de seamă.

Latil merse printre rânduri şi reveni lângă cardinal.

— Ei bine?, zise cardinalul.

— Ei bine, Monseniore, vor avea răbdare.

— Le-ai spus că sunt nemulţumit de ei?

— Am avut grijă să nu fac asta. Monseniore.

— Atunci, ce le-ai spus?

— Că Eminenţa Voastră le este recunoscătoare de modul în care suportă oboseala drumului şi că, odată ajunşi la Rivoli, vor primi o raţie dublă de vin.

Cardinalul îşi muşcă o clipă mustaţa.

— Poate că ai făcut bine, spuse el.

Într-adevăr, murmurele de nemulţumire ale soldaţilor încetară. Este adevărat că vremea se mai însenina şi, la lumina unei raze de soare, se vedeau strălucind în depărtare acoperişurile terasei castelului Rivoli şi ale satului grupat în jurul acestuia.

Merseră tot drumul fără oprire şi ajunseră la Rivoli către orele trei.

— Eminenţa Voastră mă însărcinează cu distribuirea vinului?, zise Latil.

— Pentru că le-ai promis acestor caraghioşi că le dai raţie dublă, trebuie să le-o dăm, însă totul trebuie să fie plătit cu banii jos.

— Nici nu vreau mai mult. Monseniore. Însă, pentru ca să plăteşti…

— Trebuie bani, nu-i aşa?

Cardinalul se opri şi, după ce rupse o foaie, scrise pe armătura şeii:

Trezorierul îi va plăti domnului Latil suma de o mie de livre, de care acesta îmi va da socoteală.

Şi apoi semnă.

Latil plecă, luând-o înainte.

Când armata intră în Rivoli, trei sferturi de oră mai târziu, soldaţii văzură, cu o satisfacţie mută mai întâi, imediat exprimată apoi în mod gălăgios, câte un butoi de vin destupat la toate cele zece porţi şi o armată de pahare aranjate în jurul fiecărui butoi. Atunci, murmurele de nemulţumire din cauza ploii se transformară în aclamaţii la vederea vinului, iar din rândurile soldaţilor răsunară strigăte de „Trăiască domnul cardinal!”.

În mijlocul acestor strigăte, Latil veni să se alăture cardinalului.

— Ei bine. Monseniore?, îi spuse el.

— Ei bine, Latil, cred că tu îi cunoşti mai bine pe soldaţi decât îi cunosc eu.

— Ei, la naiba! Fiecare cu starea lui socială! Eu îi ştiu mai bine pe soldaţi, pentru că am trăit alături de ei. Eminenţa Voastră îi cunoaşte mai bine pe oamenii Bisericii deoarece a trăit alături de ei.

— Latil, spuse cardinalul, punând mâna pe umărul aventurierului, există un lucru pe care îl vei afla, atunci când îi vei frecventa pe aceştia, tot atât de mult ca pe soldaţi: Cu cât trăieşti mai mult alături de oamenii Bisericii, cu atât îi cunoşti mai puţin.

Apoi, deoarece ajunseseră la castelul Rivoli, adunându-i în jurul său pe principalii şefi ai armatei spuse:

— Domnilor, cred că acest castel este destul de mare pentru ca fiecare dintre dumneavoastră să îşi găsească un loc. De altfel, iată-i pe domnul de Montmorency şi pe domnul de Moret, care au venit aici atunci când castelul era locuit de ducele de Savoia şi care vor binevoi să fie gazde de onoare.

Apoi adăugă:

— Peste o oră se va ţine consiliu la mine. Faceţi în aşa fel încât să fiţi prezenţi, este vorba de o deliberare importantă.

Mareşalii şi ofiţerii superiori, uzi până la piele şi la fel de grăbiţi ca soldaţii să se încălzească, îl salutară pe cardinal şi

făcură promisiunea că vor fi negreşit prezenţi la întâlnire, la ora indicată.

După o oră, cei şapte şefi de armată, admişi în consiliu, erau aşezaţi în cabinetul pe care ducele de Savoia îl părăsise în ajun şi unde cardinalul de Richelieu îi convocase.

Aceşti şapte şefi erau: ducele de Montmorency, mareşalul de Schomberg, mareşalul de Créqui, mareşalul de La Force, mareşalul de Thoyras, contele de Moret şi domnul d'Auriac.

Cardinalul se ridică, ceru cu un gest să se facă linişte şi, cu ambele mâini sprijinite de masă, începu:

— Domnilor, spuse el, avem o trecere deschisă către Piémont. Această trecere este pasul Suse, pe care unii dintre dumneavoastră l-au cucerit cu preţul sângelui lor. Însă, cu un om de rea-credinţă cum este Charles-Emmanuel, o trecere nu este deloc suficientă. Ne mai trebuie încă două. Iată, deci, care este planul meu de campanie: Înainte de a avansa cu agresiunea noastră în Italia, aş dori să ne asigurăm, în caz de nevoie, fie pentru retragerea noastră, fie, dimpotrivă, pentru ca să se trimită trupe noi, o comunicare între provincia Piémont şi provincia Dauphiné, prin cucerirea fortului de la Pignerol. După cum ştiţi, domnilor, Henric al III-lea dădu dovadă de slăbiciune înstrăinându-l în favoarea ducelui de Savoia. Gonzague, duce de Nevers, tatăl aceluiaşi Carol, duce de Mantua, din cauza căruia traversăm noi Alpii, guvernator de Pignerol şi general al armatelor Franţei în Italia, îşi utiliză în mod inutil spiritul şi elocvenţa ca să-l deturneze pe Henric al III-lea de la o hotărâre atât de prejudiciabilă pentru coroană. Nu s-ar putea spune oare că prudentul şi bravul duce de Nevers prevedea că fiul său, devenit duce de Mantua, se va afla în pericol de a fi spoliat de statele pe care le deţine din cauza unei treceri deschise trupelor Franţei? Văzând că regele Henric al III-lea persistă în hotărârea lui, Gonzague a cerut să fie eliberat din funcţia de guvernator al Fortului Pignerol, înainte de înstrăinarea acestuia, căci nu voia ca posteritatea să îl poată bănui că a consimţit sau că a luat parte la un lucru atât de contrar binelui statului.

Ei bine, domnilor, ne revine nouă onoarea de a înapoia fortăreaţa de la Pignerol coroanei Franţei. Doar că vom utiliza oare forţa sau viclenia pentru a pune din nou stăpânire pe Pignerol? Dacă va fi prin forţă, va trebui să sacrificăm timp şi mulţi oameni.

Iată, aş prefera să folosim viclenia.

Filip al Macedoniei spunea că nu există vreun loc să nu poată fi cucerit, atât timp cât poate fi introdus acolo un catâr încărcat cu aur. Am catârul şi aurul, îmi lipseşte doar omul, sau mai bine spus mijlocul pentru a le introduce acolo. Ajutaţi-mă, voi da un milion în schimbul cheilor fortăreţei.

Ca de fiecare dată, se dădu cuvântul, pentru a răspunde, fiecăruia dintre cei care asistau la întâlnire, în funcţie de rangul pe care îl purta.

Toţi cerură douăzeci şi patru de ore pentru a se gândi.

Contele de Moret era cel mai tânăr, prin urmare el vorbi ultimul. Însă trebuie să recunoaştem, nimeni nu conta deloc pe el, atunci când, spre uimirea tuturor, se ridică şi spuse, salutându-l pe cardinal:

— Eminenţa Voastră să ţină catârul şi banii pregătiţi. De astăzi în trei zile, mă însărcinez să îi introduc în fortăreaţă.

22
Fratele de lapte

A doua zi după consiliul care avusese loc în castelul Rivoli, un ţăran tânăr în vârstă de douăzeci şi patru până la douăzeci şi cinci de ani, îmbrăcat ca oamenii de la munte de pe valea Aostei şi vorbind stâlcit dialectul piémontez, se prezenta, către orele opt seara, la poarta fortului Pignerol, sub numele de Gaëtano.

El se da drept fratele cameristei contesei d'Espalomba şi întrebă de *signora* Jacintha.

Signora Jacintha, anunţată de un soldat din garnizoană, scoase un mic strigăt de surpriză, care ar fi putut trece, la nevoie, drept un strigăt de bucurie, însă, ca şi cum pentru a asculta de vocea sângelui care o chema la poarta fortăreţei, în persoana fratelui său, avea nevoie de permisiunea stăpânei sale, se repezi în camera contesei, de unde ieşi după cinci minute, pe aceeaşi uşă prin care intrase, în timp ce contesa ieşea în goană pe uşa opusă şi cobora cu repeziciune scara care conducea la o mică grădină fermecătoare, ce îi era rezervată doar ei şi spre care dădeau ferestrele camerei Jacinthei.

Abia ajunsă în grădină, ea se cufundă în locul cel mai retras, adică un colţ al grădinii, unde erau plantaţi lămâi, portocali şi rodieri.

În acest timp, Jacintha traversa curtea ca o soră bucuroasă şi grăbită să îşi revadă fratele, strigând cu un aer înduioşat:

— Gaëtano! Dragă Gaëtano!

Tânărul bărbat se aruncă în braţele sale şi, deoarece contele Urbain d'Espalomba revenea, chiar în acel moment, să facă un rond şi să instaleze santinelele, el asistă la explozia de bucurie de care fuseseră cuprinşi cei doi tineri, care nu se mai văzuseră, după cum spuneau ei, de aproape doi ani, adică din momentul în care Jacintha părăsise casa părintească pentru a-şi urma stăpâna.

Jacintha veni spre conte şi îi făcu o frumoasă reverenţă, cerându-i permisiunea de a-l primi pe fratele său, care trebuie, spunea ea, după câte se pare – căci timpul nu îi permisese încă să aibă o explicaţie cu el – să discute cu ea despre nişte probleme de cea mai mare importanţă.

Contele ceru să îl vadă pe Gaëtano, schimbă câteva cuvinte cu el şi, mulţumit de tonul deschis al acestui băiat, îi permise să

rămână în fortăreaţă. De fapt, şederea sa nu era de lungă durată, Gaëtano spunând că nu dispune decât de patruzeci şi opt de ore. Apoi, considerând că este inutil să îşi mai piardă timpul cu oameni de o condiţie atât de umilă, contele le dădu liber şi urcă din nou în apartamentele sale.

Nu fusese greu pentru Gaëtano să îşi dea seama că dispoziţia în care se afla contele nu era deloc bună şi, cum acest lucru părea să îl intereseze mai mult decât s-ar fi putut crede din partea unui ţăran, care nu are nici un motiv să se amestece în treburile marilor seniori, Jacintha îi povesti motivul dublu pentru care contele se plângea de suveranul său. Mai întâi, era acea curte asiduă şi insolentă pe care i-o făcuse ducele de Savoia soţiei sale în prezenţa soţului ei. Apoi, ordinul neaşteptat pe care îl primise contele cu trei zile în urmă de a se închide în cetate şi de a o apăra până ce nu va mai rămâne piatră peste piatră. Contele Urbain, de fapt, nu se ferise să spună în faţa soţiei sale şi în faţa Jacinthei că, dacă găseşte un serviciu, cu aceleaşi avantaje ca în Piémont, fie în Spania, fie în Austria, fie în Franţa, nu s-ar da în lături să-l accepte.

Gaëtano se arătase atât de mulţumit de această veste încât, având în vedere că în acel moment treceau printr-un colţ mai întunecos al coridorului, fusese cuprins de un exces de tandreţe faţă de sora sa, o prinsese în braţe pe Jacintha şi îi aplicase câte o sărutare apăsată pe ambii obraji.

Camera Jacinthei se afla pe coridor. Îl introduse aici pe „fratele” său, intră în urma lui şi închise uşa la loc.

Gaëtano scoase o exclamaţie de bucurie.

— Ah, exclamă el, iată-mă aici, în sfârşit! Şi acum, draga mea Jacintha, unde este stăpâna ta?

— Ia te uite! Şi eu care credeam că aţi venit pentru mine, spuse tânăra fată, râzând.

— Pentru tine şi pentru ea, spuse contele, dar mai întâi pentru ea. Am de rezolvat cu stăpâna ta nişte probleme politice, iar tu ştii asta, tu care eşti camerista soţiei unui om de stat: afacerile înainte de orice.

— Şi unde veţi rezolva aceste probleme politice atât de importante?

— În camera ta, dacă nu te deranjează prea tare.

— În faţa mea!

— A, nu. Oricâtă încredere am avea în tine, draga mea Jacintha, afacerile noastre sunt prea grave pentru ca să suporte prezenţa unei a treia persoane.

— Atunci eu ce voi face?

— Atunci tu, Jacintha, aşezată pe un fotoliu, lângă patul stăpânei tale, ale cărui perdele vor fi bine închise, dată fiind indispoziţia gravă de care suferă, vei avea grijă ca soţul ei să nu intre în camera ei, de teamă să nu o trezească.

— Ah, domnule conte, spuse Jacintha cu un suspin, nu ştiam că sunteţi aşa un mare diplomat.

— Te înşelai, după cum vezi. Şi, având în vedere că, pentru un diplomat, nimic nu este mai preţios decât timpul, spune-mi repede unde este stăpâna ta?

Jacintha scoase un suspin adânc, deschise fereastra şi pronunţă doar un singur cuvânt:

— Căutaţi!

Contele îşi aminti atunci că Mathilde îi vorbise de zeci de ori de această grădină retrasă, în care visase, atât de des, la el. Îşi amintea că o auzise vorbind şi de o grădină de rodieri, portocali şi lămâi, în mijlocul cărora este întuneric chiar şi în plină zi, deci cu atât mai mult noaptea. Astfel, abia dacă fereastra se deschise, că el şi sări peste marginea ei şi de acolo, în grădină. Apoi, în timp ce Jacintha îşi ştergea o lacrimă pe care se străduise zadarnic să şi-o reţină, contele de Moret se afunda în cea mai stufoasă dintre păduri, strigând cu jumătate de voce:

— Mathilde! Mathilde! Mathilde!

Încă de prima oară când auzi că este pronunţat numele său, Mathilde recunoscu vocea care îl pronunţa şi se avântă în direcţia de unde se auzea, strigând la rândul său:

— Antonio!

Cei doi amanţi şi-au întâlnit privirile şi s-au aruncat unul în braţele celuilalt, ţinându-se strâns, sprijiniţi de trunchiul unui portocal, care, prin mişcarea pe care i-o imprimau trupurile celor doi, lăsă să cadă pe creştetele lor o ploaie de flori.

Ei rămaseră astfel o clipă, dacă nu muţi, cel puţin fără să-şi vorbească, doar răspunzându-şi unul altuia prin acel murmur vag, care, auzit din gura unor amanţi, spune atât de mult, fără cuvinte.

În sfârşit, dând impresia că îşi revin amândoi din acel fermecător tărâm al visurilor, şoptiră în acelaşi timp:

— Eşti chiar tu!

Şi amândoi, cu un singur sărut, răspunseră:

— Da!

Apoi, revenind prima la realitate:

— Dar soţul meu?, exclamă ea.

— Totul a reuşit aşa cum speram, m-a luat drept fratele Jacinthei şi mi-a permis să rămân la castel.

Atunci se aşezară amândoi unul lângă altul, mână în mână. Venise ora explicaţiilor.

Explicaţiile dintre amanţi sunt foarte lungi. Din grădină, ele continuară în camera Jacinthei, care, aşa cum se stabilise, petrecu noaptea la căpătâiul patului stăpânei sale.

Către orele opt de dimineaţă, cineva bătu uşor la uşa cabinetului contelui. Acesta se sculase şi era îmbrăcat, deoarece fusese trezit la ora şase dimineaţa de un curier din Torino, prin care era anunţat că francezii se află la Rivoli şi dau impresia că intenţionează să asedieze fortăreaţa Pignerol.

Contele era îngrijorat. Acest lucru se ghici cu uşurinţă după maniera bruscă în care pronunţă cuvântul:

— Intră!

Uşa se deschise şi, spre marea sa mirare, o văzu apărând pe contesă.

— Dumneata eşti, Mathilde?, exclamă el ridicându-se. Aţi aflat vestea? Acestei ştiri îi datorez fericirea neaşteptată de a primi vizita dumitale atât de matinală?

— Care ştire, domnule?

— Aceea că vom fi, probabil, asediaţi!

— Da şi voiam să discut cu dumneata despre asta.

— Dar cum şi de la cine aţi aflat această veste?

— Vă voi spune imediat. Numai că această veste m-a împiedicat să dorm toată noaptea.

— Se vede după chipul dumitale, doamnă: sunteţi palidă şi păreţi obosită.

— Aşteptam cu nerăbdare să se lumineze, pentru a veni să vă vorbesc.

— Nu puteaţi să trimiteţi pe cineva să mă trezească, doamnă? Vestea era destul de importantă ca să mi-o spuneţi.

— Această veste, domnule, trezea în mintea mea o mulţime de amintiri şi de îndoieli, aşa că doream ca, înainte de a vă vorbi

despre ea, să o aflaţi singur şi să reflectaţi asupra consecinţelor sale.

— Nu vă înţeleg deloc, doamnă, şi mărturisesc că, deoarece nu v-am auzit niciodată vorbind despre probleme de stat sau de război…

— Oh, suntem mult prea dispreţuite pentru inteligenţa noastră redusă… pentru ca să ni se vorbească despre asemenea lucruri.

— Şi pretindeţi că este o părere greşită, spuse contele surâzând.

— Fără îndoială, căci uneori noi am putea să dăm sfaturi utile.

— Dacă v-aş cere părerea în împrejurarea în care ne aflăm, de exemplu, ce sfat mi-aţi da?

— Oh, păi, mai întâi, domnule, spuse contesa, aş începe prin a vă aminti cât de nerecunoscător a fost ducele de Savoia faţă de noi.

— Ar fi inutil, doamnă. Această ingratitudine este şi va rămâne mereu prezentă în memoria mea.

— V-aş spune: amintiţi-vă de petrecerile de la Torino, în mijlocul cărora mi s-au făcut, de către suveranul însuşi care luase cunoştinţă despre căsătoria noastră, propunerile cele mai josnice pentru onoarea dumitale şi a mea.

— Acest propuneri mi le amintesc foarte bine, doamnă.

— V-aş spune: nu uitaţi modul dur şi brutal în care vi s-a dat ordin să părăsiţi Rivoli şi să veniţi să îi aşteptaţi pe francezi la Pignerol!

— Nu am uitat deloc şi nu aştept decât momentul pentru a i-o dovedi.

— Ei bine, acest moment a venit şi vă aflaţi, domnule, în una dintre acele situaţii hotărâtoare în care omul, devenit arbitru al destinului său, are posibilitatea de a-şi alege viitorul: sau un viitor de servitute, sub un stăpân dur şi inuman, sau un viitor în libertate, cu o poziţie înaltă şi o avere imensă.

Contele privi către soţia sa cu o expresie de mirare.

— Vă mărturisesc, doamnă, îi spuse el, că încerc zadarnic să înţeleg unde vreţi să ajungeţi.

— De aceea voi aborda problema fără ocolişuri.

Mirarea contelui sporea tot mai mult.

— Fratele Jacinthei se află în serviciul contelui de Moret.

— Al fiului natural al regelui Henric al IV-lea?

— Da, domnule.
— Ei bine, doamnă?
— Ei bine!, alaltăieri, cardinalul de Richelieu a spus în faţa contelui de Moret că ar da un milion celui care i-ar preda cheile fortăreţei Pignerol!
Ochii contelui lansară un fulger de poftă fără margini.
— Un milion, spuse el, aş vrea să văd asta.
— Veţi vedea, atunci când veţi dori, domnule!
Contele îşi strânse mâinile crispate.
— Un milion, murmură el. Aveţi dreptate, doamnă, asta merită osteneala să te gândeşti. Însă cum de ştiţi că se oferă această sumă?
— În modul cel mai simplu: contele de Moret a luat această afacere în mâinile sale şi l-a trimis pe Gaëtano cu ordinul de a sonda terenul.
— De aceea a venit Gaëtano, ieri-seară, să îşi vadă sora?
— Întocmai. Iar sora lui m-a rugat să îl primesc. Astfel că eu sunt cea căreia i-a spus totul, căreia i-a făcut această propunere şi eu voi fi singura care voi fi compromisă dacă ea eşuează.
— Şi de ce ar eşua?, zise contele.
— Dacă refuzaţi! Era posibil.
Contele rămase un moment gânditor.
— Şi ce garanţii mi se dau?
— Banii.
— Atunci, care sunt garanţiile care mi se cer?
— Un ostatic.
— Şi care este acel ostatic?
— Este foarte simplu ca în momentul unui asediu să vă îndepărtaţi soţia de fortăreaţă, unde sunteţi hotărât să vă apăraţi până la ultimele consecinţe. Mă veţi trimite la mama mea, la Selimo, şi voi aştepta acolo pentru ca să îmi spuneţi în ce oraş din Franţa – căci, presupun că, odată înţelegerea încheiată, vă veţi retrage în Franţa – va trebui să vin să vă urmez.
— Iar milionul va fi plătit?
— În aur.
— Când?
— Atunci când, în schimbul aurului pe care vi-l va aduce Gaëtano, veţi preda capitularea pe care o veţi semna personal şi veţi autoriza plecarea mea.

— Să revină Gaëtano în seara aceasta cu milionul şi să fiţi pregătită pentru a pleca împreună cu el.

În acea seară, la ora opt, de Moret, tot sub numele de Gaëtano, intra în fortul Pignerol, aşa cum îi promisese cardinalului Richelieu, cu un catâr încărcat cu aur, şi ieşea, aşa cum îşi promisese sieşi însuşi, împreună cu contesa. Aceasta ducea cu sine capitularea datată cu două zile mai târziu, pentru a da timp cardinalului să aducă armata pregătită de asediu în faţa fortăreţei. Garnizoana scăpa fără nici un sacrificiu uman sau material.

23
Vulturul şi vulpea

Peste două zile, cardinalul intra în fortăreaţa Pignerol chiar în momentul în care Charles-Emmanuel ieşea din Torino pentru a veni cu ajutoare să o apere.

Însă, la o distanţă de trei leghe de Torino, cercetaşii săi îl anunţară că venea, în întâmpinarea lor, un corp de armată de aproximativ opt sute de oameni, purtând drapelele savoiarde.

Ducele trimise pe unul dintre ofiţerii săi în recunoaştere pentru a afla despre ce corp de armată este vorba. Ofiţerul reveni şi îl anunţă, spre marea lui uimire, că este vorba despre corpul de armată al garnizoanei de la Pignerol, care se înapoia la Torino. Fortăreaţa capitulase.

Vestea produse asupra lui Charles-Emmanuel o impresie teribilă. Se opri un moment, palid la faţă, îşi duse mâna la frunte şi, chemându-l pe comandantul de cavalerie şi arătând spre bieţii soldaţi care nu aveau nici-o vină, căci nu garnizoana se predase, ci guvernatorul ei, ordonă:

— Executaţi-i pe toţi aceşti nemernici! Şi, dacă se poate, să nu mai rămână nici unul în picioare.

Ordinul fu executat întocmai, astfel că trei sferturi dintre acei nefericiţi fură trecuţi prin tăişul săbiei.

Acest eveniment al cuceririi fortului Pignerol, ale cărui cauze rămaseră necunoscute pentru ducele de Savoia, îl făcu să îşi examineze poziţia în adevărata lumină. Recunoscu că este un adevărat dezastru. Toate şiretlicurile şi toate intrigile unei domnii de aproape patruzeci şi cinci de ani – iar acea domnie se petrecuse în întregime în intrigi şi şiretlicuri – nu avuseseră drept rezultat decât să dea naştere unui duşman teribil, în inima însăşi a statelor peste care domnea. Acum, singura sa scăpare era, deci, să se arunce în braţele spaniolilor şi ale austriecilor, să implore ajutorul lui Spinola, un genovez, deci un duşman, sau al lui Wallenstein, un boemian, deci un străin.

Trebuia să se plece sub braţul de fier al nevoii. Ducele îl convocă pe Spinola, generalul-şef al spaniolilor, şi pe Collalto, şeful germanilor care coborâseră în Italia, pentru a le cere să îi vină în ajutor împotriva francezilor.

Însă Spinola, mare războinic, care, de când ocupa ducatul milanez, nu îl pierduse nici-o clipă din ochi pe

Charles-Emmanuel, nu avea nici un dram de simpatie pentru acest prinţ mediocru, intrigant şi ambiţios, care, din cauza schimbărilor din politica sa, îl făcuse de atâtea ori să scoată sabia din teacă şi de tot atâtea ori să îşi pună sabia la loc. Cât despre Collalto, venind în Italia, nu avea decât un scop: să îşi hrănească şi să îşi îmbogăţească armata şi pe sine însuşi, iar apoi, ca o încoronare a acestei campanii, pe care o făcea pe cont propriu, ca un adevărat condotier ce era, să cucerească şi să prade Mantua. Se-nţelege de la sine că nişte oameni de teapa lor nu se lăsau cu uşurinţă înduioşaţi de lamentările ducelui de Savoia.

Spinola declară, deci, că nu poate să slăbească forţa armatei sale şi că are nevoie să o folosească în întregime pentru punerea în aplicare a proiectelor sale legate de Montferrat.

În ceea ce îl priveşte pe Collalto, lucrurile stăteau altfel. Aşa cum am mai spus, el putea aduce din Germania oricât de mulţi oameni avea nevoie. Wallenstein, pus în fruntea acestor bandiţi, comandând peste o sută de mii de oameni – sau mai degrabă comandat de aceştia –, îngrozindu-l pe Ferdinand al II-lea cu puterea sa şi, adeseori, îngrozindu-se pe sine însuşi, nu cerea altceva decât să cedeze din oamenii săi tuturor prinţilor care ar dori să îi cumpere de la el. Era, pur şi simplu, o afacere de bani, care se dezbătea între Charles-Emmanuel şi Collalto, iar acesta, după câteva negocieri şi o gaură importantă făcută în vistieria ducelui de Savoia, sfârşi prin a-i ceda zece mii de oameni.

Pentru a încheia acest târg teribil era într-adevăr nevoie de întreaga ură a lui Charles-Emmanuel împotriva Franţei: prin acest târg se introducea în Piémont un duşman care era de temut, într-un mod diferit faţă de cel pe care voia să-l gonească de-acolo.

În tabăra francezilor domnea disciplina cea mai severă. Soldaţii nu luau nimic decât plătind bani în schimb. Germanii, dimpotrivă, nu întindeau mâna decât pentru a lua şi pentru a jefui.

În curând, ducele de Savoia înţelese deci că ceea ce era mai bine pentru el era să facă o ultimă tentativă pentru a-l înduioşa pe Richelieu.

Or, după două zile de la cucerirea fortăreţei Pignerol – cardinalul lucra în acelaşi cabinet al contelui Urbain d’Espalomba, în care contesa venise să bată la uşă atât de

devreme –, a doua zi după sosirea lui Gaëtano în fort. Se anunţă vizita unui tânăr ofiţer, trimis de cardinalul Antonio Barberini, nepotul papei şi emisarul papal pe lângă Charles-Emmanuel.

Cardinalul ghici imediat despre ce este vorba şi cum Latil era cel care îi făcea acest anunţ, cum avea mare încredere nu numai în curajul, dar mai ales în perspicacitatea locotenentului său de gardă, îi spuse:

— Vino aici!

— Iată-mă, Eminenţă, răspunse Latil ducându-şi mâna la pălărie.

— Îl cunoşti pe trimisul Monseniorului Barberini?

— Nu l-am văzut niciodată, Monseniore.

— Dar numele său?

— Total necunoscut.

— Pentru tine, dar poate nu şi pentru mine.

— Latil clătină din cap.

— Există puţine nume cunoscute pe care să nu le cunosc, spuse el.

— Cum se numeşte?

— Mazarino Mazarini, Monseniore.

— Mazarino Mazarini! Ai dreptate, nu cunosc acest nume, Étienne. La naiba! Nu îmi place să joc fără să trag puţin cu ochiul la cărţile vecinului meu. Este tânăr?

— Abia dacă are douăzeci şi şase până la douăzeci şi opt de ani.

— Frumos sau urât?

— Drăguţ.

— Norocul femeilor sau al prelaţilor. Din ce parte a Italiei?

— După accent, aş crede că este din regatul Neapole.

— Fineţe de spirit şi viclenie. Cu o ţinută elegantă sau neglijentă?

— Cochetă.

— Să ne ţinem bine, Latil. Douăzeci şi opt de ani, drăguţ, cochet, trimis de cardinalul Barberini, nepotul lui Urbain al VIII-lea, trebuie să fie sau un imbecil, ceea ce voi vedea din primul moment, sau un om foarte puternic, ceea ce va fi mai greu de văzut. Lasă-l să intre. În orice caz, datorită ţie, nu voi avea parte de o surpriză.

După cinci minute, uşa se deschidea din nou şi Latil anunţa:

— Căpitanul Mazarino Mazarini!

Cardinalul aruncă o privire asupra tânărului ofiţer. Era exact cel pe care îl descrisese Latil.

La rândul său, după ce i-a adresat cardinalului salutul său, tânărul ofiţer, pe care îl vom numi Mazarin – căci, fiind naturalizat în anul 1639, el a eliminat cele două litere de la sfârşitul numelui, deci sub numele de Mazarin l-a înregistrat istoria ca pe unul dintre oamenii cei mai perfizi care au administrat vreodată un regat –, în timp ce îl saluta pe cardinal, îi făcu Eminenţei Sale o examinare pe cât de completă o poate face, dintr-o singură privire, un om cu un spirit rapid şi iscoditor.

Cu o altă ocazie, atunci când au fost aduşi Sully şi Richelieu unul în faţa celuilalt, am prezentat trecutul faţă în faţă cu prezentul. Întâmplarea face ca, aducându-i acum, unul în faţa celuilalt, pe Richelieu şi pe Mazarin, să putem arăta, de data aceasta, prezentul faţă în faţă cu viitorul. Numai că, de data aceasta, nu mai putem intitula capitolul nostru „Cele două acvile”, ci „Vulturul şi vulpea”.

Vulpea intră, deci, cu privirea sa fină şi piezişă.

Vulturul îl primi cu privirea sa fixă şi adâncă.

— Monseniore, spuse Mazarin, prefăcându-se că este stăpânit de o mare tulburare, iertaţi-mi emoţia pe care o încerc aflându-mă în faţa primului geniu politic al secolului, eu, un simplu căpitan al armatelor pontificale şi, mai ales, cu o vârstă atât de tânără.

— Într-adevăr, domnule, spuse cardinalul, abia dacă aveţi douăzeci şi şase de ani.

— Treizeci, Monseniore.

Cardinalul începu să râdă.

— Domnule, îi spuse el, atunci când am plecat la Roma, pentru a fi hirotonisit episcop, Papa Paul al V-lea m-a întrebat ce vârstă am şi, ca şi dumneata, am adăugat doi ani la vârsta pe care o aveam şi i-am spus că am douăzeci şi cinci de ani, când de fapt aveam doar douăzeci şi trei. El m-a hirotonisit episcop, însă, după ceremonia de hirotonisire, m-am aruncat în genunchi, la picioarele sale, şi i-am cerut absolvirea de păcate. El mi-a dat-o, atunci i-am mărturisit că minţisem şi că spusesem că sunt mai în vârstă cu doi ani. Doriţi absolvirea de păcate?

— Am să v-o cer, Monseniore, răspunse Mazarin râzând, în ziua în care voi dori să devin episcop.

— Este aceasta intenţia dumitale?

— Dacă aş spera că voi fi, într-o zi, cardinal, ca Eminenţa Voastră.

— Aceasta va fi uşor pentru dumneata, cu protecţia de care vă bucuraţi.

— Cine i-a spus Monseniorului că am protecţie?

— Misiunea cu care sunteţi însărcinat, căci, după cum mi s-a spus, veniţi să îmi vorbiţi din partea cardinalului Antoine Barberini.

— Protecţia mea, în orice caz, nu ar fi decât la a doua mână, deoarece sunt doar protejatul nepotului Sanctităţii Sale.

— Daţi-mi protecţia unuia dintre nepoţii Sanctităţii Sale, indiferent care, şi eu vă cedez protecţia Sanctităţii Sale însăşi.

— Cred că ştiţi totuşi ce gândeşte Sanctitatea Sa despre nepoţii săi.

— Mi se pare că a spus într-o zi, într-un moment de sinceritate, că primul său nepot, Francesco Barberini, pe care l-a ajutat să intre în Sacré Collčge, nu este bun decât să spună rugăciuni. Că fratele acestuia, Antonio, care vă trimite la mine, nu are alt merit decât mirosul fetid al anteriului său, motiv pentru care i-a dat roba de cardinal. Că tânărul cardinal Antonio, supranumit Demostene, deoarece se bâlbâie când vorbeşte, nu este capabil decât să se îmbete de trei ori pe zi şi că ultimul dintre nepoţii săi, Taddeo, pe care l-a numit generalisim pe lângă Sfântul Scaun, este mai capabil să poarte o cârje decât o sabie.

— Ah, Monseniore, nu aş îndrăzni să merg mai departe cu întrebările. După ce mi-aţi spus ce gândeşte unchiul despre nepoţii săi, aţi fi în stare să îmi repetaţi ce spun nepoţii despre unchi.

— Că marile favoruri pe care le primesc de la Urbain al VIII-lea, nu-i aşa, nu sunt decât recompensele legitime pentru eforturile pe care le-au făcut pentru ca să fie ales. Că la primul tur de scrutin, viitorul pontif nu avea nici un vot. Că apoi, răspândiţi în rândul populaţiei din Roma, ei au reuşit să o scoată în stradă, prin puterea banului, astfel încât aceasta venea să strige sub ferestrele castelului Saint-Ange, unde aveau loc alegerile: „Moarte şi incendiere” sau „Barberini papă!”. La scrutinul următor, el a avut cinci voturi, era deja ceva. Numai că era nevoie de treisprezece. Doi cardinali conduceau complotul, care nu îl voia cu nici un chip învingător. În trei zile, cei doi

cardinali dispărură: unul lovit, se spune, de apoplexie, celălalt sucombând de un anevrism. Aceştia fură înlocuiţi de doi partizani ai candidatului suprem. Cu ei, numărul voturilor a ajuns la şapte. Doi alţi cardinali, care făceau parte din opoziţia cea mai înverşunată, muriră şi ei. Se vorbi de o epidemie, fiecare grăbindu-se să părăsească conclavul, iar Barberini obţinu

cincisprezece voturi, în loc de treisprezece câte îi erau necesare.

— Nu se plătea un preţ prea scump pentru măreţia reformelor pe care Sanctitatea Sa, de îndată ce ajunse în tronul pontifical, le proclamă.

— Da, într-adevăr, spuse Richelieu, a interzis călugărilor franciscani reformaţi să poarte sandale şi gluga ascuţită după modelul călugărilor capucini. A interzis carmeliţilor vechi să se numească carmeliţi reformaţi. A cerut ca toţi călugării menţionaţi anterior din Spania să îşi reia îmbrăcămintea veche şi numele de *fratres*, pe care îl părăsiseră din orgoliu. El a sanctificat doi fanatici teatini, André Avelino şi Gaëtano de Tiane, un carmelit desculţ, Félix Cantalice, un iluminat, carmelitul florentin Corsini, două femei extatice, Maria-Magdalena de Pazzi şi Elisabeth, regina Portugaliei, şi, în sfârşit, preafericitul sfânt Roch şi câinele său.

— Ia te uită, spuse Mazarin, văd că Maiestatea Voastră este bine informată în ceea ce îl priveşte pe Sanctitatea Sa, nepoţii săi şi Curtea de la Roma.

— Dar dumneavoastră, care îmi păreţi un om de spirit, spuse Richelieu, cum de sunteţi în solda unor asemenea nulităţi?

— Începe fiecare de unde poate. Monseniore, spuse Mazarin cu un surâs fin.

— Este adevărat, spuse Richelieu. Şi acum, pentru că am vorbit suficient de mult despre ei, să vorbim şi despre noi. Care este scopul care vă aduce la mine?

— Să vă cer un lucru pe care nu mi-l veţi acorda.

— De ce?

— Pentru că este absurd.

— Atunci de ce v-aţi luat această sarcină?

— Pentru a mă afla în faţa omului pe care îl admir cel mai mult pe lume.

— Şi care este acest lucru?

Mazarin ridică din umeri.

— Sunt însărcinat să-i spun Eminenţei Voastre că, de la cucerirea fortului Pignerol, Monseniorul duce de Savoia a devenit blând ca o oiţă şi maleabil ca un şarpe. El l-a rugat deci pe Eminenţa Sa, Monseniorul emisar papal, să vă întrebe dacă aţi avea această generozitate, din consideraţie faţă de prinţesa

de Piémont, sora regelui, de a-i înapoia fortul Pignerol, concesie care ar devansa cu mult încheierea păcii.

— Ştiţi, dragul meu căpitan, răspunse Richelieu, aţi făcut foarte bine că v-aţi început discursul aşa cum aţi făcut-o, căci altfel mi-aş fi pus întrebarea dacă nu sunteţi cumva un neghiob, din moment ce v-aţi însărcinat cu o asemenea misiune, sau dacă nu mă luaţi pe mine însumi drept un neghiob. Oh, nu, înstrăinarea fortului Pignerol a fost una dintre ruşinile domniei lui Henric al III-lea. Recuperarea lui va fi una dintre gloriile domniei lui Ludovic al XIII-lea.

— Trebuie să duc mai departe răspunsul exact în termenii în care tocmai aţi făcut-o dumneavoastră?

— Nu, nu chiar.

— Atunci, spuneţi-mi. Monseniore.

— Maiestatea Sa nu a aflat încă vestea cuceririi fortului Pignerol. Eu nu pot face nimic, numai dacă Maiestatea Sa îmi declară dacă doreşte să păstreze fortul, sau dacă este dispusă să facă din el o gratificaţie pentru doamna, sora sa. Mi s-a comunicat în scris că regele a părăsit Parisul şi vine în Italia. Să aşteptăm până ce soseşte la Lyon, sau la Grenoble. Atunci vom putea începe în mod serios negocierile şi vom putea da răspunsuri mai precise.

— Puteţi fi liniştit. Monseniore, voi transmite răspunsul dumneavoastră cuvânt cu cuvânt. Numai dacă îmi permiteţi acest lucru, le voi lăsa speranţa.

— La ce le va servi asta?

— La nimic. Dar mie îmi va servi, poate, la ceva.

— Intenţionaţi deci să rămâneţi în Italia?

— Nu. Însă înainte de a o părăsi, vreau să trag toate foloasele pe care mi le mai poate oferi.

— Credeţi, deci, că Italia nu poate să vă ofere un viitor suficient de mare pentru ambiţia dumitale?

— Italia este o ţară condamnată pentru mai multe secole, Monseniore. Fiecare italian care întâlneşte un compatriot trebuie să îi spună: *Memento mori*[79]. Ultimul secol. Monseniore, şi dumneavoastră o ştiţi mai bine decât mine, a fost secolul distrugerilor. El a fărâmiţat tot ceea ce mai rămânea în picioare din vremurile feudale. Cele două mari unităţi ale Evului Mediu, Imperiul şi Biserica, s-au dezmembrat. Papa şi împăratul erau

[79] Aminteşte-ţi că vei muri.

cele două jumătăţi ale lui Dumnezeu. De la Rodolphe de Habsburg, imperiul a devenit o dinastie. De la Luther încoace, papa nu mai este decât reprezentantul unei secte.

Mazarin dădu impresia că vrea să se oprească.

— Continuaţi, continuaţi, îl rugă Richelieu. Vă ascult.

— Mă ascultaţi, Monseniore! Până astăzi, mă îndoiam de mine. Dumneavoastră mă ascultaţi, acum nu mă mai îndoiesc. Mai există încă italieni, dar nu mai există Italia, Monseniore. Spania deţine Neapole, Milano, Florenţa şi Palermo, patru capitale. Franţa deţine Savoia şi Mantua. Veneţia îşi pierde în fiecare zi din influenţa pe care o avea. Genova trăieşte de pe o zi pe alta. O singură încruntare a lui Filip al IV-lea sau a lui Ferdinand al II-lea îl face să tremure pe urmaşul lui Grigore al VII-lea. Pretutindeni, autoritatea a câştigat teren în faţa libertăţii. Numai că autoritatea este lipsită de forţă, nobilii au distrus poporul, însă ei au coborât într-atât încât au ajuns doar nişte curtezani, puterea monarhică a învins peste tot şi, peste tot, ea este înconjurată de duşmani teribili şi invizibili, care o obligă să se înconjoare de armate permanente, cu zbiri, cu bravi, să se doteze cu antidoturi împotriva otrăvii, să se îmbrace în tunică din zale şi, ceea ce este mai rău, să îşi dea mâna cu conciliul celor Treizeci, cu Inchiziţia, cu toţi cei puşi la index. Febra luptei în pieţele publice şi pe câmpurile de bătălie a dispărut şi, odată cu ea, a dispărut viaţa. Ordinea domneşte peste tot: ordinea înseamnă moartea popoarelor.

— Şi unde veţi merge, dacă părăsiţi Italia?

— Acolo unde vor fi revoluţii. Monseniore, poate în Anglia, probabil în Franţa.

— Dacă veniţi în Franţa, veţi vrea să îmi datoraţi ceva?

— Aş fi fericit şi mândru în acelaşi timp să vă datorez totul. Monseniore.

— Domnule Mazarin, ne vom revedea, sper.

— Este singura mea dorinţă. Monseniore.

După care, suplul napolitan salută până la pământ şi merse de-a-ndăratelea până la uşă.

— Auzisem spunându-se, murmură cardinalul, că şobolanii părăsesc corabia care se va scufunda. Însă nu ştiam că o fac pentru a se urca pe cei care vor înfrunta furtuna.

— Apoi, adăugă cu voce joasă:

— Acest tânăr căpitan va ajunge departe, mai ales dacă îşi va schimba uniforma cu o sutană.

Apoi, ridicându-se, cardinalul intră în anticamera pe care o traversă cu un aer gânditor şi fără să observe un curier care sosise din Franţa.

Latil îi atrase atenţia.

Cardinalul făcu semn curierului să se apropie. Acesta îi înmână o scrisoare care venea din Franţa.

— Ah, făcu cardinalul, văzându-l pe curierul acoperit de praful drumului, se pare că scrisoarea pe care mi-o aduci este urgentă.

— Foarte urgentă. Monseniore.

Richelieu luă scrisoarea şi o deschise. Nu conţinea decât câteva cuvinte, însă, aşa cum se va vedea, era de o mare importanţă.

Regele, plecat spre Lyon, nu a fost decât până la Troyes. Revenit la Fontainebleau. Îndrăgostit! Păziţi-vă...!

P.S. Cinzeci de pistoli purtătorului, dacă ajunge înainte de 25 ale lunii în curs.

S.S.

Cardinalul reciti de două sau de trei ori scrisoarea, cele două iniţiale îi spuneau că era de la Saint-Simon. Acesta nu avea obiceiul de a îi da veşti false. Doar că acea scrisoare era atât de neverosimilă încât se îndoi.

— Nu contează, îi spuse el lui Latil, du-te să-l cauţi pe contele de Moret. Se află într-o perioadă fastă.

— Monseniorul ştie, spuse Latil râzând, că domnul conte de Moret a fost să-şi conducă frumoasa ostatică la Briançon.

— Du-te şi îl caută acolo unde este şi spune-i, pentru a-l face să se decidă să vină fără întârziere, că îl voi însărcina pe el să ducă la Fontainebleau vestea cuceririi fortului Pignerol!

Latil se înclină, apoi ieşi.

24
Aurora

Aşa cum am spus într-unul dintre capitolele precedente, regele Ludovic al XIII-lea, chinuit de insistenţele mamei sale, tremurând la gândul că i-a dat prea multă putere fratelui său, prin favorurile pe care i le acordase în ultima vreme, ştiind că regina Anna, în ciuda mijloacelor de apărare pe care şi le luase împotriva ei, continua să se vadă cu ambasadorul Spaniei şi să conspire cu el, aflându-se departe de cardinal, deci departe de sufletul său politic, căzuse într-o melancolie pe care nimic nu o putea alunga. Şi ceea ce îl enerva cel mai mult în această luptă neîncetată era faptul că înţelegea instinctiv, datorită acelei raze de inteligenţă morală, pe care Dumnezeu o aprinsese în el, că, pentru salvarea statului său, Richelieu era mai necesar decât el însuşi. Însă toată această lume care îl înconjura, cu excepţia lui l’Angely, bufonul său, şi a lui Saint-Simon, pe care îl făcuse marele său scutier, fie se declarase împotriva omului pe care el îl considera indispensabil, fie conspira pe ascuns împotriva acestuia.

Există întotdeauna şi în toate timpurile o lume care îşi spune ea însăşi „lumea oamenilor cinstiţi” şi care se ridică împotriva ideilor noi sau generoase, apărând trecutul, adică rutina, împotriva viitorului, adică a progresului. Această lume, care este lumea statu quooului, care apără imobilitatea împotriva mişcării, moartea împotriva vieţii, vedea în Richelieu pe unul dintre acei revoluţionari care epurează ţara, este adevărat, dar care, epurând-o, o agită. Or, Richelieu era, în mod evident, nu numai duşmanul acestor oameni cinstiţi, dar şi al lumii catolice. Fără el. Europa s-ar fi aflat într-o pace profundă, Piémontul. Spania, Austria şi Roma, aşezate la aceeaşi masă, ar fi început să mănânce liniştite, frunză cu frunză, această „anghinare” care este Italia. Austria ar fi luat Mantua şi Veneţia, Piémontul ar fi luat Montferratul şi Genova, Spania ar fi luat ducatul milanez, Neapole şi Sicilia. Roma, Urbain ar fi luat Toscana şi ducatele mici, iar Franţa, nepăsătoare şi liniştită, ar fi asistat din înaltul munţilor Alpi la acest festin al leului, la care ea nu fusese invitată. Cine se opunea păcii? Richelieu, el singur. Asta insinua Papa, asta proclamau Filip al IV-lea şi împăratul, asta cântau în

cor regina Maria de Médicis, regina Anna de Austria şi regina Henriette a Angliei.

După aceste voci importante care aruncau anatema împotriva ministrului, veneau glasurile celor de pe treptele sociale imediat inferioare: aceea a ducelui de Guise, care, după ce sperase să facă parte din acest război, fusese lăsat pe dinafară şi se refugiase în sarcinile ce-i reveneau ca guvernator al Provenţei. Aceea a lui Créqui, guvernatorul provinciei Dauphiné, care se credea în drept să moştenească sabia de conetabil de la socrul său. Vocea lui Lesdiguières şi a lui Montmorency, căruia îi fusese promisă această sabie de conetabil, iar acum se temea că o va scăpa din mâini, după ce îl refuzase pe cardinal care îi ceruse să-l răpească pe ducele de Savoia. În sfârşit, aceea a tuturor marilor seniori din familiile: Soissons, Condé, Conti, Elbeuf, îngroziţi de încăpăţânarea sistematică a cardinalului de a contribui la decăderea şi spolierea tuturor familiilor nobile importante ale regatului.

Cu toate acestea şi poate tocmai de aceea. Ludovic se hotărâse să părăsească Parisul şi să îndeplinească promisiunea pe care i-o făcuse ministrului său, aceea de a merge să i se alăture în Italia. Se înţelege de la sine că hotărârea, care îl plasa pe rege sub tutela directă a cardinalului, fusese întâmpinată de cele două regine cu strigăte de revoltă, acestea declarând că, dacă regele merge în Italia, ele îl vor urma.

Reginele aveau un pretext admirabil: teama lor pentru sănătatea regelui.

În ciuda tuturor acestor hărţuieli, regele îi trimisese veste cardinalului cu privire la plecarea lui şi, la data de 21 februarie, plecase, într-adevăr, spre Lyon. Ruta pe care trebuia să o urmeze trecea prin provinciile Champagne şi Bourgogne. Cele două regine trebuiau să-l ajungă din urmă la Lyon.

Însă lucrurile nu aveau să se petreacă deloc în linişte. A doua zi după ce regele părăsise Parisul, fratele său Gaston, care până atunci nu îndrăznise să plece din oraşul Orléans, intra pe poarta capitalei, venind cu diligenţa şi cu mare alai, iar la ora nouă seara intră pe neaşteptate la regina-mamă, care se afla în mijlocul doamnelor de companie.

Maria de Médicis se ridică foarte mirată de sosirea lui, apoi, prefăcându-se că este stăpânită de mânie, le concedie pe doamne şi se închise împreună cu Gaston în cabinetul său,

unde, după câteva clipe, intră şi regina Anna printr-o uşă secretă.

Acolo se refăcu acel pact, pe care regina Maria de Médicis îl propunea fără încetare, privind căsătoria dintre Domnul şi regina Anna, în cazul morţii regelui. Această căsătorie ar fi însemnat pentru Maria de Médicis o regenţă prelungită şi ea i-ar fi iertat cu dragă inimă lui Dumnezeu faptul că i l-a luat pe fiul cel mare dacă îi dădea această compensaţie. De aceea, regina Maria de Médicis, orbită de interesul său, era singura care acţiona în mod deschis în acest pact, fiindcă acţiona în interesul propriu.

Ducele d'Orléans îşi luase angajamente faţă de ducele de Lorena, de a cărui soră era îndrăgostit şi nu îi trecea prin cap să se căsătorească cu văduva fratelui său, care avea şapte ani mai mult ca el şi, în plus, antecedentul deplorabil cu ducele de Buckingham. Regina Anna, la rândul său, îl detesta pe Domnul şi, deoarece îl detesta mai mult decât îl dispreţuia, nu avea încredere în cuvântul lui. Dar asta nu i-a împiedicat să-şi facă toate promisiunile şi, pentru ca nimeni să nu bănuiască nimic din ceea ce se întâmplase în acel cabinet, unde, de altfel, nu se ştia de prezenţa reginei Anna, a doua zi se răspândi zvonul că ducele d'Orléans nu venise la Paris decât pentru a-i face cunoscută mamei sale constanţa sentimentelor sale de iubire faţă de prinţesa Maria de Gonzague şi dorinţa sa foarte hotărâtă de a profita de absenţa fratelui său pentru a se căsători cu ea.

Acest zvon se amplifică şi mai mult din cauza faptului că, încă de a doua zi de la sosirea ducelui. Maria de Médicis o chemase la ea pe tânăra prinţesă şi o reţinuse la Luvru, unde era aproape prizonieră.

La rândul său, Gaston făcea atât de mare caz de opoziţia cu care erau întâmpinate cele mai vii dorinţe ale sale, încât toţi cei nemulţumiţi începură să vină spre el şi să-i dea de înţeles că, dacă dorea, în lipsa regelui, să se declare deschis împotriva lui Richelieu, el va găsi în curând un întreg partid numeros şi puternic care l-ar susţine nu numai împotriva lui Richelieu, ci şi împotriva lui Ludovic al XIII-lea, a cărui cădere ar putea foarte bine să îi urmeze aceleia a ministrului său. Un fapt de o importanţă deosebită lăsă să se creadă, pentru un moment, că Gaston acceptase propunerile care îi fuseseră făcute. Cardinalul de la Valette, fiul ducelui d'Épernon, şi cardinalul de Lyon,

fratele ducelui de Richelieu, acela care avusese o conduită atât de curajoasă în timpul epidemiei de ciumă, veniseră împreună să îi facă o vizită ducelui d’Orléans. Acesta îl copleşi cu o mie de semne de politeţe pe cardinalul de la Valette, în timp ce pe cardinalul de Lyon îl lăsă să aştepte în anticameră, fără să vrea măcar să îl privească sau să-i adreseze un cuvânt.

Chiar a doua zi după sosirea lui Gaston la Paris, regina-mamă îi scrisese lui Ludovic al XIII-lea pentru a-l informa despre reîntoarcerea acestuia, neaşteptată pentru toţi, însă probabil aşteptată de ea însăşi. Cât despre întrevederea şi înţelegerile făcute de ea cu nora ei şi cu fiul ei, nu îi spuse nici un cuvânt, desigur. Însă insistă îndelung pe sentimentele de iubire ale lui Gaston pentru Maria de Gonzague.

Ludovic, care se afla deja la Troyes, anunţă, după primirea scrisorii Mariei de Médicis, că revine la Paris. Însă, ajuns la Fontainebleau, un curier îl informă că Gaston, la vestea revenirii regelui, plecase imediat la casa lui din Limours.

După trei zile, sosi vestea că regele, în loc să-şi continue călătoria, va petrece paştele la Fontainebleau.

Cine îl determinase pe rege să ia această nouă hotărâre? O vom arăta imediat.

În seara în care avusese loc la Luxemburg întrevederea dintre regina-mamă, Gaston d’Orléans şi regina Anna, aceasta din urmă o găsi la ea pe doamna de Fargis, care sosise din Spania, unde, aşa cum am arătat, se dusese pentru a îi susţine moralul politic soţului său, existând unele temeri că poziţia acestuia se clatină.

Războiul fiind declarat între Franţa şi Piémont, nu mai era necesar acest sprijin moral la Madrid, iar doamna de Fargis, spre marea mulţumire a Annei de Austria, fu rechemată la Paris.

În momentul în care o zări, regina scoase un strigăt de bucurie şi, cum ambasadoarea îşi punea un genunchi la pământ pentru a-i săruta mâna, ea o ridică şi o strânse la piept.

— Văd, spuse surâzând doamna de Fargis, că nu am pierdut nimic, în timpul lungii mele absenţe, din favorurile Maiestăţii Voastre.

— Dimpotrivă, draga mea prietenă, spuse regina, absenţa ta m-a făcut să-ţi apreciez fidelitatea şi niciodată nu am avut atât de multă nevoie de prezenţa ta ca în această seară.

— Atunci, am sosit la momentul potrivit şi sper să îi dovedesc suveranei mele că, de departe, ca şi de aproape, mă ocup de ea. Dar ce se întâmplă, ia să vedem, cine face atât de necesară prezenţa umilei voastre servitoare?

Regina îi povesti despre plecarea regelui, despre sosirea lui Gaston şi despre pactul pe care îl încheiaseră ca urmare a acestei sosiri.

— Şi Maiestatea Voastră are încredere în cumnatul său?, spuse doamna de Fargis.

— Câtuşi de puţin! Promisiunea pe care mi-a făcut-o nu are drept scop decât să mă facă să aştept liniştindu-mi temerile.

— Deci, regele se simte mai rău?

— Din punct de vedere moral, da. Fizic însă, nu!

— Moralul este totul la rege, o ştiţi foarte bine, doamnă.

— Ce este de făcut?, zise regina.

Apoi, cu voce scăzută:

— Ştii, draga mea, că astrologii afirmă că regele nu va trece de semnul Racului?

— Păi, spuse doamna de Fargis, eu i-am propus o soluţie Maiestăţii Voastre.

Regina roşi.

— Dar ştii foarte bine că nu pot să o accept, spuse ea.

— Păcat, este cea mai bună. Iar dovada este că mă întâlnesc cu regele Spaniei, Filip al IV-lea.

— Dumnezeule!

— Preferaţi să vă bizuiţi pe cuvântul acelui om care niciodată nu şi l-a respectat?

Regina păstră un moment de tăcere.

— Dar, mă rog, spuse ea, ascunzându-şi faţa la pieptul confidentei sale, presupunând, draga mea Fargis, că accept, cu permisiunea confesorului meu – ah, doar gândindu-mă la asta şi mă ruşinez –, soluţia pe care mi-o propui tu, asta nu s-ar întâmpla decât ca ultima soluţie extremă, dar până atunci nu am putea încerca altceva?

— Vreţi să îmi permiteţi, dragă stăpână, spuse doamna de Fargis, profitând de starea de delăsare în care se afla regina, pentru a-şi trece un braţ în jurul gâtului acesteia şi privind-o fix cu ochii săi strălucitori ca nişte diamante, vreţi să-mi permiteţi să vă povestesc o legendă de la Curtea regelui Henric al II-lea, care are legătură cu regina Catherine de Médicis?

— Spune, draga mea prietenă, făcu regina, lăsându-şi capul, cu un suspin, pe umărul sirenei a cărei voce avea imprudenţa de a o asculta.

— Ei bine, legenda spune că regina Catherine de Médicis, sosită în Franţa la vârsta de paisprezece ani şi căsătorită la scurt timp după aceea cu tânărul rege Henric al II-lea, nu a avut copii, ca şi Maiestatea Voastră, timp de unsprezece ani.

— Eu sunt măritată de paisprezece ani!, spuse regina.

— Asta înseamnă, spuse doamna de Fargis, că nunta Maiestăţii Voastre datează din 1616, dar căsătoria sa nu datează, în realitate, decât din 1619.

— Este adevărat, spuse regina. Şi care era cauza acestei sterilităţi a reginei Catherine? Regele Henric al II-lea nu manifesta aceeaşi repulsie ca regele Ludovic al XIII-lea, iar doamna Diane de Poitiers este o dovadă vie în acest sens.

— El nu avea deloc repulsie faţă de femei, nu. Însă faţă de soţia sa avea.

— Crezi tu, Fargis, că regele are repulsie doar pentru mine, personal?, rosti cu însufleţire regina.

— Pentru Maiestatea Voastră, pe toţi sfinţii! – cum spunea regele tatăl lui şi cum spune simpaticul meu conte de Moret, căruia Maiestatea Voastră nu îi acordă deloc suficient de multă atenţie –, ar fi dificil!

Apoi, uitându-se cu aceeaşi privire pe care ar fi avut-o Sapho spre regina care, simţind înţepătura îndoielii, se ridicase:

— Dar unde s-ar putea găsi, continuă ea, nişte ochi ca aceştia, o gură ca aceasta, un păr ca acesta şi, trecându-şi mâna pe gâtul cambrat al reginei, o piele ca aceasta? Nu, nu, doamnă, nu, regina mea, aveţi toate darurile frumuseţii. Dar, din nefericire pentru ea, Catherine de Médicis nu avea nimic din toate acestea. Dimpotrivă. Născută dintr-un tată şi o mamă care au murit de acea boală necruţătoare care făcea ravagii la vremea aceea, ea avea pielea rece şi lipicioasă ca a unui şarpe.

— Ce spui tu acolo, draga mea?

— Adevărul. Aşa că, atunci când tânărul rege, obişnuit cu pielea albă şi mătăsoasă a doamnei de Brézé, simţi cum i se strecoară lângă el, în pat, acest cadavru viu, a strigat că îi fusese trimisă ca soţie nu o floare din grădina Pitti, ci un vierme din mormântul familiei Médicis.

— Taci din gură, Fargis! Mă înspăimânţi…

— Ei bine, frumoasa mea regină, cine reuşi să-l facă să depăşească această repulsie pe care o resimţea regele Henric al II-lea faţă de soţia sa? Aceea care avea interes ca situaţia să înceteze: Diane de Poitiers în persoană, care, dacă regele murea fără să aibă copii, cădea sub puterea unui alt duce d'Orléans, care nu valora mult mai mult decât ducele d'Orléans al dumneavoastră.

— Unde vrei să ajungi?

— La ideea că, dacă regele ar ajunge să se îndrăgostească de o femeie de al cărei devotament să fim sigure, acea femeie, datorită sentimentelor religioase ale regelui, l-ar determina să se întoarcă în curând la Maiestatea Voastră şi atunci…

— Ei bine?

— Ei bine, atunci, ducele d'Orléans ar fi dependent de noi, în loc să depindem noi de el.

— Ah, sărmana mea Fargis, spuse regina clătinând din cap, regele Henric al II-lea era un bărbat.

— Dar, mă rog, regele Ludovic al XIII-lea nu este…

Regina răspunse cu un suspin.

— Apoi, unde vei găsi o femeie atât de devotată?

— Am găsit-o deja, reluă Fargis.

— Şi este mai frumoasă decât…

Regina se opri, având o primă mişcare de îndoială şi de ciudă. „Şi este mai frumoasă decât *mine*?” era ea gata să spună.

Fargis înţelese.

— Mai frumoasă decât *dumneavoastră*, regina mea, este imposibil! însă are un altfel de frumuseţe. Dumneavoastră, doamnă, sunteţi trandafirul în toată înflorirea lui splendidă. Ea este doar bobocul de trandafir, astfel că, în familia sa şi peste tot, nu i se spune decât *Aurora*.

— Şi această minune, spuse regina, face parte cel puţin dintr-o familie bună?

— Dintr-o familie excelentă, doamnă: este nepoata doamnei de la Flotte, guvernanta domnişoarelor de onoare ale reginei-mamă şi fiica domnului de Hautefort.

— Şi spui că această domnişoară îmi va fi devotată?

— Şi-ar da şi viaţa pentru Maiestatea Voastră şi, adăugă ea surâzând, poate chiar mai mult de-atât.

— A fost deci pusă la curent cu rolul pe care vrem să o punem să-l joace?

— Da.
— Şi îl acceptă cu resemnare?
— Cu entuziasm. Interesul Bisericii, doamnă! Îl avem de partea noastră pe confesorul său, care o va compara cu Judith care salvează Bethulia şi pe medicul regelui…
— Ce amestec are Bouvard în toate acestea?
— El îl va convinge pe rege că nu este bolnav decât de castitate!
— Pe un om căruia îi scoate sânge de două sute de ori pe an. Asta ar fi dificil!
— Îşi va lua această sarcină.
— Este ceva aranjat, aşadar?
— Mai lipseşte doar consimţământul dumneavoastră.
— Dar ar trebui cel puţin s-o văd, s-o cunosc, să-i pun câteva întrebări acestei minunate Aurore!
— Nimic mai simplu, doamnă, ea este aici!
— Cum, aici?
— În cabinetul în care era domnişoara de Lautrec, pe care domnul de Richelieu ne-a răpit-o, chiar în momentul în care regele începea să se ocupe de ea. Dar el nu mai este aici.
— Şi spui că se află aici?
— Da, doamnă.
Regina se uită la Fargis cu o privire în care se întrezărea o nuanţă de iritare.
— Sosită abia de aseară, ai reuşit să faci toate astea?, îi spuse ea. Într-adevăr, nu ţi-ai pierdut deloc timpul, dragă prietenă.
— Am sosit de trei zile, doamnă, însă nu am vrut să o văd pe Maiestatea Voastră decât atunci când totul va fi pregătit.
— Bine, atunci totul este pregătit?
— Da, doamnă. Dar dacă Maiestatea Voastră vrea să recurgă la prima soluţie pe care i-am propus-o, putem renunţa la aceasta.
— Nu, deloc, spuse cu însufleţire regina. Spune-i tinerei tale prietene să intre.
— Mai degrabă „fidela voastră servitoare”, doamnă.
— Spune-i să intre.
Doamna de Fargis merse până la uşa din fundul încăperii şi o deschise.

— Vino, Henriette[80], spuse ea, scumpa noastră regină consimte să primească omagiile dumitale.

Tânăra fată lăsă să-i scape un strigăt de bucurie, apoi intră cu pas vioi în cameră.

Regina, zărind-o, avu la rândul său o exclamaţie plină de admiraţie şi de uimire.

— Găsiţi că este suficient de frumoasă, doamnă?, zise doamna de Fargis.

— Poate prea frumoasă, răspunse regina.

---

[80] În realitate, este vorba de Marie de Hautefort.

25
Biletul şi cleştişorul de zahăr

Într-adevăr, domnişoara Henriette de Hautefort era extrem de frumoasă. Era o blondă originară din sud, care, aşa cum spusese doamna de Fargis, datorită tenului său roz şi a părului de o nuanţă roşie strălucitoare, fusese numită Aurora.

Vautier a fost cel care a descoperit-o într-o călătorie pe care a făcut-o în Périgord şi atunci, având în vedere semnele de interes pe care regele le manifestase într-o zi faţă de domnişoara de Lautrec, întrevăzuse posibilitatea de a-l face să se îndrăgostească cu adevărat pe acest bolnav lipsit total de vlagă, pe acest rege-fantomă. Aranjase totul dinainte, se asigurase că nici-o rudă, nici un iubit, nici un prieten nu se va opune devotamentului tinerei fete. Însă, sfătuit fiind de regina Maria, aşteptase întoarcerea doamnei de Fargis, gândindu-se că numai ea putea să pună înaintea reginei această ceaşcă plină cu absint, ungând-o pe dinafară cu miere. S-a văzut modul în care regina a sorbit-o. Însă, atunci când o văzu pe tânăra fată aruncându-se la picioarele sale, cu braţele întinse şi strigând: „Totul, totul pentru dumneavoastră, regina mea!”, ea înţelese că această frumuseţe proaspătă, această voce blândă nu puteau să mintă şi o ridică cu bunăvoinţă. În aceeaşi seară, totul a fost stabilit. Domnişoara de Hautefort va încerca să se facă iubită de rege şi, odată iubită de acesta, se va folosi de toată influenţa datorată iubirii regelui pentru a-l aduce înapoi la regină şi pentru a-l determina să-l concedieze pe cardinalul de Richelieu.

Mai rămânea doar ca frumoasa devotată să fie ajutată să apară în împrejurări astfel pregătite încât să-l încânte pe rege.

Cum regele se afla la Fontainebleau, reginele anunţară că vor merge şi ele să petreacă paştele cu el. Într-adevăr, sosiră la Fontainebleau în ajunul duminicii Floriilor.

A doua zi, regele ascultă slujba în capela castelului, unde fusese chemată toată lumea ca să asiste la liturghie împreună cu Maiestatea Sa.

La câţiva paşi de el, scăldată de o rază de soare care trecea prin vitraliile pictate, aprinzându-i în jurul capului un fel de aureolă de aur şi de purpură, se afla tânăra fată, aşezată în genunchi, pe dalele goale de piatră. Regele avea genunchii

aşezaţi confortabil pe o pernă moale cu ciucuri de aur. Atunci se trezi în el instinctul de cavaler. Resimţi un sentiment de ruşine că avea sub genunchi o pernă pentru rugăciuni, pe când această frumoasă tânără nu avea. Chemă un paj şi i-o trimise pe a sa.

Domnişoara de Hautefort roşi. Însă, simţind că nu este demnă de a-şi sprijini genunchii pe perna pe care regele îşi sprijinise genunchii săi, ea se ridică, o salută pe Maiestatea Sa şi depuse cu respect perna pe un scaun. Făcu toate aceste gesturi cu un aer plin de graţie şi cu o nobleţe virginală şi îndrăzneaţă în acelaşi timp, caracteristică femeilor din sud.

Această graţie îl impresionă pe rege. O singură dată în viaţa sa mai fusese prins pe nepregătite, însă din motive mai puţin justificate pentru a se simţi astfel, ceea ce nu face decât să explice şi mai bine impresia pe care o produse, asupra acestui om inexplicabil, domnişoara de Hautefort. În nu ştiu ce călătorie pe care a întreprins-o, într-un orăşel oarecare, regele participase la un bal. Către sfârşitul serii, una dintre dansatoare, pe numele ei Catin Gau, se urcă pe un scaun pentru a lua, cu degetele sale, dintr-un candelabru de lemn, nu un capăt de lumânare de ceară, ci un capăt de lumânare de seu. Regele, atunci când se făceau glume pe seama sa, din cauza distanţei pe care o păstra faţă de femei, povestea mereu această întâmplare, spunând că eroina sa făcuse gestul cu atâta graţie încât s-a îndrăgostit de ea şi, părăsind oraşul, a pus să i se dea treizeci de mii de livre pentru virtutea sa.

Numai că Maiestatea Sa nu spunea dacă această virtute fusese atacată de rege, iar ea se apărase, astfel încât să câştige cei treizeci de mii de livre.

Regele fu, deci, luat nu mai puţin pe neaşteptate de tânăra Henriette de Hautefort, decât se întâmplase cu virtuoasa Catin Gau!

Abia ajuns la castel, el se informă cine este persoana încântătoare pe care o văzuse la biserică şi află că este nepoata unei anume doamne de la Flotte, care intrase la Curte cu o zi înainte, ca guvernantă a fiicelor reginei Maria de Médicis.

Chiar din acea zi, spre marea uimire a tuturor şi spre satisfacţia celor interesaţi, regele adoptase o schimbare totală a modului său de a acţiona şi de a se comporta. În loc să stea închis în cea mai întunecoasă cameră, aşa cum făcea de mai

bine de o lună la Luvru şi de mai bine de opt zile la Fontainebleau, ieşise în trăsură, se plimbase în locurile cele mai frecventate ale parcului, ca şi cum ar fi căutat pe cineva, iar seara venise în apartamentele reginelor – ceea ce nu mai făcuse deloc de la plecarea domnişoarei de Lautrec –, petrecuse discutând cu frumoasa Henriette, se informase dacă se va mai afla acolo şi a doua zi.

A doua zi, având în vedere că răspunsul acesteia fusese afirmativ, regele îi trimise un curier lui Bois-Robert, pentru ca acesta să vină la el, la Fontainebleau, în mare grabă.

Bois-Robert alergă la chemarea lui, extrem de mirat de această dovadă de favoare, la care s-ar fi aşteptat din partea lui Richelieu, însă nu din partea regelui. Dar uimirea sa a fost şi mai mare atunci când, conducându-l spre pervazul unei ferestre, regele i-o arătă pe domnişoara de Hautefort, care se plimba pe terasă şi îi spuse că are nevoie să-i scrie nişte versuri.

Oricât de uimit ar fi fost, Bois-Robert nu aşteptă să i se spună de două ori. El aduse cele mai mari laude frumuseţii domnişoarei de Hautefort şi, aflând că fusese poreclită Aurora, declară că degeaba ar fi căutat el, tot nu ar fi putut găsi un nume care să i se potrivească mai bine acestei frumuseţi matinale. Iar numele i-a inspirat apoi subiectul versurilor sale.

Ludovic al XIII-lea, sub numele de Apolo – Apolo era zeul lirei, iar Ludovic al XIII-lea, după cum se ştie, cânta la acest instrument şi compunea muzică –, o implora pe Aurora să nu ridice atât de devreme dimineaţa şi să nu dispară atât de repede. Încă de la începutul lumii, îndrăgostit de ea, o urmărea într-un car tras de patru cai, fără să o fi putut ajunge vreodată şi o vedea dispărând în momentul în care întindea mâna să o prindă. Regele luă versurile, le citi şi le aprobă, cu o singură excepţie.

— Sunt bune, Le Bois, spuse el, însă ar trebui să ştergi cuvântul *dorinţe*.

— De ce, Maiestate?, zise Bois-Robert.

— Pentru că eu nu doresc nimic.

La o aşa afirmaţie, nu era nici un răspuns de dat. Bois-Robert a şters cuvântul dorinţe şi asta a fost tot.

Cât despre rege, el compuse muzica pe versurile lui Bois-Robert, iar muzica şi textul fură interpretate şi cântate de cei doi muzicanţi ai săi, Molinier şi Justin, care, având în vedere

solemnitatea evenimentului, îşi puseră de data aceasta costumul complet.

Cele două regine, şi, în special, regina Anna de Austria, aplaudară puternic poezia lui Bois-Robert şi muzica compusă de rege.

Ludovic al XIII-lea petrecu sărbătoarea paştelui. Confesorul său, Suffren, pus la curent cu situaţia, veni în întâmpinarea scrupulelor Maiestăţii Sale, citându-i exemplele unor patriarhi care fuseseră necredincioşi faţă de soţiile lor, fără să atragă mânia Domnului. Însă regele răspunse că nu există nici un motiv pentru care să se teamă şi că o iubeşte pe domnişoara de Hautefort fără gânduri necuviincioase.

Nu ăsta era scopul intrigii puse la cale de *Fargis et compagnie*. Dimpotrivă, aceasta avea nevoie tocmai de gândurile necuviincioase ale regelui. Însă, cu o imaginaţie atât de vie ca cea a doamnei de Fargis, nu trebuia să se piardă speranţa că astfel de gânduri îi vor fi inspirate regelui.

Într-adevăr, odată ce paştele a trecut, iar această perioadă era aşteptată cu o oarecare nelinişte. Ludovic al XIII-lea nu mai vorbi despre o continuare a călătoriei sale. Dimpotrivă, el ordonă să se organizeze partide de vânătoare şi petreceri. Totuşi, atât în timpul partidelor de vânătoare, cât şi cu ocazia petrecerilor, chiar dacă se ocupa exclusiv de domnişoara de Hautefort, el îşi menţinea comportamentul absolut respectuos faţă de aceasta.

Mai rămânea o speranţă: să fie trezită gelozia regelui.

Exista, venit de undeva din lumea largă, un oarecare domn d’Ecquevilly Vassé, a cărui familie era descendenta preşedintelui Hennequin. Între el şi domnişoara de Hautefort fuseseră schimbate unele proiecte de căsătorie, însă fără nici un angajament dintr-o parte sau cealaltă. Venise la Fontainebleau şi fusese invitat cu multă uşurinţă, cu atât mai mult cu cât doamna de Fargis pusese ochii pe el, pentru a-l transforma într-un instrument al geloziei. Şi, într-adevăr, domnul d’Ecquevilly dorise să îşi reia vechea sa poziţie de pretendent, în ciuda acelei curţi bizare pe care i-o făcea regele favoritei sale.

Însă regele Ludovic al XIII-lea făcuse ochii mari la vederea acestui pretendent, îi pusese întrebări domnişoarei de Hautefort şi aflase despre cele câteva cuvinte pe care le schimbaseră cele două familii, fără să-şi ia vreun angajament anume.

Ludovic al XIII-lea devenise gelos, şi gelos pe o femeie!

Cele două regine se întruniră, împreună cu doamna de Fargis. Trebuia să se găsească un mijloc de a exploata această gelozie. Doamna de Fargis găsi un mijloc în acest scop. Seara, micuţa Gretchen, pe care regele nu putea s-o sufere, va înmâna domnişoarei de Hautefort, cu destulă neîndemânare pentru ca regele să observe, un bilet care să aibă aparenţele unei misive de amor.

Regele va dori să ştie de la cine este acel bilet. De restul se ocupau regina şi domnişoara de Hautefort.

Seara se întrunise micul cerc, în apartamentele Maiestăţii Sale regina Anna. Regele era aşezat lângă domnişoara de Hautefort, făcând peisaje din hârtie decupată.

Domnişoara de Hautefort era în toaletă de mare gală. Regina dorise să o îmbrace ea însăşi, purta o rochie din satin alb, foarte decoltată. Braţele sale, mai albe decât rochia, umerii săi de o strălucire orbitoare atrăgeau buzele într-un mod mai irezistibil decât este atras fierul de magnet.

Regele privea, din când în când, aceste braţe şi acei umeri, dar asta era tot.

Fargis le admira din priviri.

— Ah, Sire, şopti ea la urechea regelui, dacă aş fi bărbat!

Regele îşi încruntă sprâncenele.

Anna de Austria, în timp ce se juca cu garnitura rochiei, nu contenea să admire această frumoasă statuie din marmură.

În acel moment, micuţa Gretchen se strecură în patru labe printre picioarele regelui. Ludovic crezu că este Grisete, căţeaua sa favorită, şi o îndepărtă cu piciorul. Pitica Gretchen scoase un strigăt, ca şi cum regele ar fi călcat-o pe mână.

Maiestatea Sa se ridică în picioare. Gretchen profită de ocazie pentru a strecura biletul în mâna domnişoarei de Hautefort, cu lipsa de îndemânare cu care i se recomandase să facă acest lucru.

Regele nu pierdu nimic din toate aceste manevre.

Ideea că joacă o comedie o făcu pe tânăra fată să roşească, ceea ce servi de minune intenţiilor conspiratoarelor. Regele văzu biletul trecând din mâna piticei Gretchen în mâna Henriettei şi din mâna Henriettei în buzunarul său.

— Pitica v-a dat un bilet?, zise el.

— Credeţi, Sire?

— Sunt sigur.

Se făcu pentru un moment linişte.

— De la cine?, continuă regele.

— Nu ştiu, spuse domnişoara de Hautefort.

— Citiţi-l, o să ştiţi.

— Mai târziu. Sire!

— De ce mai târziu?

— Pentru că nu sunt grăbită.

— Dar eu sunt.

— În orice caz, spuse domnişoara de Hautefort, mi se pare. Sire, că sunt liberă să primesc bilete de la cine vreau.

— Nu!

— Cum nu?

— Având în vedere…

— Având în vedere ce?

— Având în vedere… având în vedere… că vă iubesc!

— Mă iubiţi?, spuse domnişoara de Hautefort râzând.

— Da.

— Dar ce va spune Maiestatea Sa regina?

— Maiestatea Sa regina pretinde că eu nu iubesc pe nimeni. Va avea dovada că iubesc pe cineva.

— Bravo, Sire!, spuse regina. În locul dumitale aş vrea să ştiu cine îi scrie acestei tinere şi ce îi scrie.

— Sunt dezolată, spuse domnişoara de Hautefort, dar regele nu va şti acest lucru.

— Şi se ridică în picioare.

— O să vedem, spuse regele.

Şi se ridică, la rândul său, în picioare.

Domnişoara de Hautefort făcu un salt în lături. Regele făcu o mişcare pentru a o prinde. Uşa budoarului reginei se afla în spatele ei, iar ea fugi într-acolo. Ludovic al XIII-lea o urmă. Regina îl urmă pe rege, instigându-l.

— Păzeşte-ţi buzunarele, Hautefort, spuse regina.

Într-adevăr, regele îşi întinse ambele braţe, cu intenţia vizibilă de a scotoci prin buzunarele tinerei fete.

Însă aceasta, cunoscând castitatea regelui, scoase biletul din buzunar şi, băgându-l în sân, spuse:

— Veniţi să îl luaţi. Sire.

Şi cu lipsa de pudoare a inocenţei, îşi împinse înainte, spre rege, sânul pe jumătate gol. Regele ezită. Apoi îşi lăsă braţele să-i cadă.

— Luaţi-l, Sire, luaţi-l!, strigă regina, râzând în hohote de încurcătura în care se afla soţul său.

Şi, pentru ca tânăra fată să nu se mai poată apăra, îi prinse domnişoarei de Hautefort ambele mâini şi i le aduse la spate, repetând:

— Luaţi-l, Sire, luaţi-l!

Regele privi în jurul lui, văzu în zaharniţă cleştişorul de argint, îl luă şi, cu un gest plin de castitate, având grijă să nu existe nici-o atingere, luă scrisoarea din lăcaşul său delicat.

Regina, care nu se aştepta deloc la acest deznodământ, dădu drumul mâinilor domnişoarei de Hautefort, murmurând:

— Hotărât lucru, cred că nu avem o altă soluţie decât propunerea făcută de Fargis.

Scrisoarea era de la mama domnişoarei de Hautefort. Regele o citi şi, ruşinat, i-o înapoie. Apoi, toţi trei se întoarseră în salon, animaţi de sentimente foarte diferite.

Doamna de Fargis discuta cu un ofiţer care sosea de la armată şi care îi aducea regelui, spunea el, veşti dintre cele mai importante.

— Contele de Moret!, murmură regina, recunoscându-l pe tânărul pe care îl văzuse doar de două sau de trei ori, dar despre care doamna de Fargis îi vorbise atât de mult. Într-adevăr, este foarte frumos.

Apoi, cu un suspin, şopti încet:

— Seamănă cu ducele de Buckingham.

Observase abia atunci, sau îi făcea plăcere să găsească o asemănare între mesagerul lui Richelieu şi fostul ambasador al regelui Angliei?

Sfârşit

Dicţionar de personaje

A

Charles d'Albret, duce de Luynes (1578-1621)

Favoritul lui Ludovic al XIII-lea, conetabil al Franţei, primeşte titlul de duce în 1619. El îl determină pe rege să hotărască asasinatul lui Concino Concini, mareşalul d'Ancre (1617), tratează cu marii seniori, cu ocazia revoltelor acestora şi luptă împotriva protestanţilor. Totuşi, moartea îl salvează de la dizgraţia la care a fost condamnat, după ce a eşuat cu ocazia asediului de la Montauban.

Anna de Austria (1601-1666)

Regina Franţei şi a Navarei, din anul 1516 până în 1643. Regentă din anul 1643 până în 1651, după moartea lui Ludovic al XIII-lea şi până la majoratul lui Ludovic al XIV-lea. Fiica regelui Filip al III-lea al Spaniei şi a arhiducesei Marguerite de Austria. S-a căsătorit cu Ludovic al XIII-lea în anul 1615. Dispreţuită multă vreme de Maria de Médicis, neglijată de Ludovic al XIII-lea, ea reuşeşte abia după douăzeci de ani să dea Franţei un Delfin. Foarte influenţată de ducesa de Chevreuse, dar şi de alte doamne din anturajul său, ea participă la o serie de intrigi şi comploturi, mai ales împotriva lui Richelieu, pe care îl urăşte. După moartea cardinalului şi a lui Ludovic al XIII-lea, face din cardinalul Mazarin principalul său ministru şi guvernează împreună cu el, până la moartea acestuia.

B

François de Baradas

Unul dintre favoriţii lui Ludovic al XIII-lea, pentru o scurtă perioadă de timp, devenit primul scutier, apoi primul gentilom al camerei. Căzut în dizgraţie în anul 1626, părăseşte Franţa, face o carieră militară în străinătate şi nu revine decât în momentul în care Anna de Austria devine regentă.

Maffeo Barberini (1568-1644), papă sub numele de Urbain al VIII-lea (1623-1644)

Educat de Iezuiţi. În 1601, în calitate de emisar apostolic, îl va felicita pe Henric al IV-lea pentru naşterea Delfinului, viitorul Ludovic al XIII-lea. În anul 1604, este numit nunţiu apostolic la Paris şi, în această calitate, joacă un rol influent

pe lângă Henric al IV-lea. Cardinal în anul 1606, este ales Papă în anul 1623. Mare ziditor, prieten al lui Galileo Galilei, ajunge să îl salveze pe acesta de la rug, în pofida voinţei Inchiziţiei. Atitudine puţin fermă faţă de protestanţi. A favorizat numeroşi membri ai familiei sale.

François de Bassompierre, marchiz d'Haroué (1579-1646)

Colonel general al elveţienilor în anul 1614, mareşal de Franţa în anul 1622. I s-au încredinţat ambasadele Spaniei, Elveţiei şi Angliei. Se distinge aproape în toate marile bătălii ale lui Henric al IV-lea şi ale lui Ludovic al XIII-lea. Ca urmare a căsătoriei sale secrete cu Louise Marguerite de Lorraine, este acuzat de complot, închis în anul 1631, nu este eliberat decât la moartea regelui, în anul 1643. În timpul detenţiei şi-a redactat „Memoriile".

Guillaume Bautru, conte de Serrat (1588-1665)

Consilier de stat, cel care introducea ambasadorii la rege, ambasador în Spania, în Anglia şi în Savoia. Unul dintre membrii fondatori ai Academiei Franceze, unde este ales în anul 1634. Se bucură de încrederea lui Richelieu, al cărui protejat este, apoi de cea a lui Mazarin.

Nicolas Bautru, conte de Nogent (?-1661)

Fratele cel mic al lui Guillaume Bautru. Dumas îl numeşte Nogent-Bautru. Căpitan de gardă pentru paza uşilor palatului. Are reputaţie de bufon.

Pierre Michel de Bellegarde, marchiz de Montbrun, senior de Souscarrières

Personaj real, însă despre care nu deţinem nici-o informaţie, în afară de aceea referitoare la brevetul lecticilor cu purtători, care îi este acordat şi la care renunţă către mijlocul secolului al XVII-lea.

Henri de Beringhen (1603-1692)

Primul valet de cameră al lui Ludovic al XIII-lea. Credincios reginei Anna de Austria.

Pierre de Bérulle (1575-1629)

Cardinal francez şi om de stat. Şef al Consiliului reginei Maria de Médicis. Înfiinţează ordinul carmeliţilor şi fondează congregaţia Oratoriului. Îndepărtat de la putere de Richelieu, din cauza politicii sale favorabile Austriei. Prietenie nedezminţită cu François Leclerc du Tremblay, zis şi Părintele Joseph.

Maximilien de Béthune, duce de Sully, baron de Rosny (1560-1641)

Protestant, printre cei mai vechi tovarăşi de arme ai lui Henric al IV-lea. Consilier al regelui, supraintendent al Finanţelor (1598). Gestionar riguros, preocupat de problemele agricole şi de căile de comunicaţie. Restabileşte echilibrul economic al Franţei. Mare maestru al artileriei (1599). Principalul ministru al lui Henric al IV-lea. Este principalul susţinător al alegerii Mariei de Médicis ca soţie a regelui. Richelieu îl numeşte mareşal al Franţei în anul 1634.

Philippe de Béthune (1561-1649)

Fratele lui Sully. Ambasador în Savoia şi în Germania. Guvernator al lui Gaston d'Orléans.

Antoine de Bourbon, conte de Moret (1607-?)

Fiul regelui Henric al IV-lea şi al lui Jacqueline de Bueil, contesă de Moret. Recunoscut ca fiu legitim în anul 1608. Sunt ştiute foarte puţine lucruri din viaţa sa. Participarea sa la bătălia de la Pasul Suse este confirmată de mai mulţi memorialişti. Participant la rebeliunea lui Gaston d'Orléans împotriva lui Richelieu, este acuzat de crimă de lezmaiestate, în anul 1632. Practic, toate sursele afirmă că a murit la 1 septembrie 1632, în bătălia de la Castelnaudary. Conform unei legende, care nu este confirmată de nici-o sursă, s-ar fi retras, după această bătălie, în sihăstrie. A murit bătrân, în anonimat.

Ludovic de Bourbon, conte de Soissons (1604-1641)

Vărul lui Ludovic al XIII-lea. Participă la o conspiraţie împreună cu Gaston d'Orléans pentru asasinarea lui Richelieu. Este exilat de către cardinal.

Henric al II-lea de Bourbon-Condé (1588-1646)

Fiul postum al lui Henric I de Bourbon-Condé. Mama sa, Charlotte de la Trémouille, este suspectată că şi-ar fi otrăvit soţul. Regele Henric al IV-lea preia sarcina educării copilului. Căsătorit cu Charlotte de Montmorency de care este îndrăgostit Henric al IV-lea. Pentru a scăpa de insistenţele regelui, se refugiază împreună cu soţia sa la Bruxelles, provocând o deteriorare a relaţiilor franco-spaniole.

Charles Bouvard (1572-1658)

Medicul lui Ludovic al XIII-lea, din anul 1628 până la moartea regelui. Profesor de medicină la Colegiul regal şi

supraintendent al Jardin des Plantes, din Paris. Mai mulţi autori îl acuză că ar fi grăbit sfârşitul pacientului său, prescriindu-i nenumărate luări de sânge, purgaţii şi spălături.

Ludovic de Briançon, baron de la Saludie

Militar şi ambasador. Printre altele, însărcinat cu misiunea la Constantinopol, Veneţia şi în Savoia.

Jacqueline de Bueil (1588-1651)

Una dintre amantele lui Henric al IV-lea, care îi naşte acestuia un fiu, Antoine de Bourbon, conte de Moret, recunoscut ca fiu legitim de către rege.

Claude de Bullion (1569-1640)

Supraintendent al Finanţelor (1632) şi păstrător al Sigiliului Statului (1633-1636). Partizan al lui Richelieu. El introduce ludovicul de aur.

C

Hercule Gérard de Charnacé (1588-1637)

Crescut la Curtea Franţei, este în acelaşi timp militar şi ambasador. Însărcinat cu numeroase misiuni importante, el se bucură de încrederea cardinalului de Richelieu, care îi încredinţează negocierea alianţei cu regele Gustav-Adolf al Suediei.

Denys Charpentier

Secretar al lui Richelieu din anul 1608. Originar de pe unul dintre teritoriile pe care le deţinea în proprietate cardinalul, ca mulţi dintre servitorii săi. Confident sigur şi discret pe toată durata vieţii cardinalului.

Marie-Madeleine de Combalet de Vignerot du Plessis, ducesă d'Aiguillon (1604-1675)

Fiica surorii lui Richelieu şi nepoata preferată a cardinalului. Se căsătoreşte în anul 1620 cu Antoine de Beauvoir du Roure, domnul de Combalet, mort în anul 1622. Cameristă a reginei Maria de Médicis. Protectoare a numeroşi scriitori şi în special a lui Corneille. Contribuie la numeroase opere de binefacere.

Concino Concini, mareşal d'Ancre (1575-1617)

Provenit din mica nobilime italiană, face parte din suita Mariei de Médicis, căsătorindu-se cu sora de lapte a acesteia, Leonora Dori, poreclită şi Galigai. Devenit favoritul Mariei de Médicis, exercită o foarte mare influenţă asupra ei pe durata regenţei. Contribuie la numirea ministrului

Richelieu. Detestat de nobili, de popor şi, în principal, de Ludovic al XIII-lea, acesta ordonă asasinarea lui, în anul 1617, în curtea Luvrului.

Carol al II-lea de Créquy, prinţ de Poix (1575-1638)

Mareşal al Franţei. Participant la numeroase victorii, în special împotriva Spaniei (1636).

D

François Dauger de Cavoye (? – 1641)

Căpitan de gardă al cardinalului de Richelieu. Căsătorit cu Marie de Sérignan. Au fost avansate mai multe ipoteze referitoare la acest personaj. Conform uneia dintre acestea (Marie-Madeleine Mast, „Masca de fier, o soluţie revoluţionară”), François de Cavoye ar fi fost amantul reginei Anna de Austria şi ar fi tatăl lui Ludovic al XIV-lea. Fiul său legitim, Eustache Dauger de Cavoye, care ar fi deci fratele vitreg al regelui, ar fi celebrul personaj Masca de fier.

Marion Delorme de Lorme (1611-1650)

Curtezană. Foarte frumoasă, femeie de spirit Ar fi fost amanta mai multor personaje (ducele de Buckingham, Cinq-Mars, Condé). Victor Hugo i-a dedicat o dramă care îi poartă numele.

E

Gabrielle d’Estrées, ducesă de Beaufort, de Verneuil şi d’Étampes (1573-1599)

Fiica marelui maestru al artileriei, Antoine d’Estrées. Amanta lui Henric al IV-lea, cu care a avut trei copii – cei doi Vendôme, Cesar şi Alexandre, şi Catherine-Henriette – şi cu care regele prevedea să se căsătorească, la 10 aprilie 1599. Ea moare în noaptea de 9 spre 10 aprilie, în casa finanţistului Sebastien Zamet, probabil în urma unei crize de apoplexie. Teza conform căreia ar fi fost otrăvită, multă vreme vehiculată, nu a fost dovedită.

F

Madeleine de Fargis (?-1639)

Fiica contelui de Rochepot şi soţia lui Charles d’Angennes, conte du Fargis, ambasador al regelui Ludovic al XIII-lea în Spania. Numită de Richelieu cameristă a reginei Anna de Austria. Este amanta contelui de Cramail şi a lui Michel de Marillac, păstrătorul Sigiliului Statului. Deoarece a participat la conspiraţia împotriva lui Richelieu, trebuie să se exileze la

Bruxelles. Pentru că a fost condamnată la moarte, a fost tăiat capul efigiei sale.

G

Charles de Gontaut, duce de Biron (1562-1602)

Favoritul lui Henric al IV-lea, datorită serviciilor pe care i le face acestuia. Amiral, apoi mareşal al Franţei şi guvernator de Bourgogne. Participând la o conspiraţie împreună cu conducerea provinciei Savoia şi cu Spania şi refuzând să recunoască, ceea ce i-ar fi salvat viaţa, este executat.

Catherine de Gonzague, văduvă de Longueville (1568-1629)

Fiica lui Ludovic al IV-lea de Nevers, duce de Mantua. Soţia lui Henric I d'Orléans, duce de Longueville. Sora mai mare a lui Charles de Gonzague-Nevers, duce de Mantua, ea este mătuşa Mariei de Gonzague.

Charles de Gonzague-Nevers, duce de Rethel, de Mantua şi de Montferrat (1580-1637)

Socrul Mariei de Gonzague. În principatul său din Arches, ridică Charlesville (Charlesville-Mézières de azi). Moştenitor al ducatelor Mantua şi Montferrat, este susţinut de Papa Urbain al VIII-lea şi de Ludovic al XIII-lea, în timp ce Austria şi Spania îi sunt adversare. În anul 1628, se declanşează „războiul de succesiune a Ducatului Mantua”, care se încheie după trei ani, în favoarea sa. La moartea sa. Maria de Gonzague asigură regenţa ducatelor timp de zece ani.

Maria de Gonzague (1609-1660)

Fiica lui Francisc al IV-lea, duce de Mantua şi de Montferrat. După mama sa, Marguerite de Savoia, este nepoata lui Charles-Emmanuel I, duce de Savoia. În anul 1627 se căsătoreşte cu Carol al III-lea, duce de Mayenne şi d'Aiguillon, moştenitorul familiei de Nevers, care moare în anul 1630, înainte de a deveni duce de Mantua şi de Montferrat. Văduvă, Maria de Gonzague asigură regenţa fiului său până în anul 1647.

Guillemot

Valet al lui Richelieu. Este un personaj inventat de Dumas, în realitate, valetul de cameră al cardinalului se numea Desbournais.

Carol I de Guise (1571-1640)

Fiul lui Henric, numit „Omul cu cicatricea”, Şeful Ligii. După ce a luptat împotriva lui Henric de Navarra, nu îşi manifestă căinţa pentru faptele sale decât în anul 1594. Mare maestru al Franţei, amiral al Levantului. Căzut în dizgraţie în anul 1630, din cauza opoziţiei sale faţă de Richelieu, se exilează în Italia, unde moare.

Gustav-Adolf al II-lea al Suediei, numit şi cel Mare, sau Leul Nordului (1594-1632)

Regele Suediei (1611-1632). Luptă împotriva Danemarcei, Rusiei şi Poloniei şi intervine în Războiul de Treizeci de ani, înregistrând numeroase victorii. Baronul Hercule Gérard de Charnac, ambasador al Franţei, l-a consiliat adeseori în demersurile sale diplomatice.

Gaspar de Guzmán y Pimentai, conte de Olivares, duce de Sanlucar la Mayor (1587-1645)

Cunoscut în calitate de conte-duce de Olivares. Omologul spaniol al cardinalului de Richelieu. În anul 1604 intră la Curtea regelui Filip al III-lea al Spaniei. Membru al Consiliului de Stat. Începând cu anul 1615, se apropie de viitorul rege Filip al IV-lea şi, încă de la accederea acestuia la tron, în anul 1621, este numit prim-ministru. Dă dovadă de un mare spirit de reformă şi de diplomaţie. Contestat după anul 1630, sunt organizate mai multe conspiraţii împotriva lui. Este exilat, în anul 1643, şi judecat de Inchiziţie, în anul 1644. Moare în anul 1645.

H

Henric al IV-lea (1553-1610)

Rege al Navarrei (1572-1610), apoi rege al Franţei (1589-1610). Primul rege din ramura Bourbonilor a dinastiei capetiene. Protestant, implicat în războaiele religioase, este desemnat de Henric al III-lea, care nu are moştenitor, ca succesor la coroana Franţei. În anul 1593 renunţă la protestantism, iar în anul 1594 este creştinizat. În anul 1572 se căsătoreşte cu Marguerite de Valois, sora lui Henric al III-lea. Deoarece nu are descendenţi, obţine anularea căsătoriei şi se căsătoreşte cu Maria de Médicis, în anul 1600. Are cu aceasta şase copii, dintre care Ludovic al XIII-lea. De la numeroasele sale amante are treisprezece copii, dintre care unii, cum ar fi contele de Moret, au fost recunoscuţi ca fii legitimi. Asasinat, la 14 mai 1610, de

François Ravaillac, un fanatic religios, despre care nu se ştie dacă a fost sau nu instrumentul vreunei conspiraţii.

Jean Héroard (1551-1628)

Medicul lui Ludovic al XIII-lea, din ziua naşterii acestuia până în anul 1628. Ţine un Jurnal foarte detaliat, în care notează, în fiecare zi, toate datele referitoare la sănătatea, educaţia, alimentaţia şi starea psihologică a Delfinului, apoi a regelui. Moare în timpul asediului de la La Rochelle.

J

Marie le Jars de Gournay (1565-1645)

Autodidactă, cititoare asiduă, la vârsta de 19 ani descoperă „Eseurile” lui Montaigne, iar la vârsta de 23 de ani îl întâlneşte pe autorul acestora, devenind fiica prin alianţă a acestuia. În anul 1609 îi scrie mareşalului de Schomberg, cerându-i să îl informeze pe ducele de Sully că se pregăteşte un complot împotriva lui Henric al IV-lea („Memorii” de Sully). Ea fusese informată despre acest complot de la Jacqueline Le Voyer, doamnă d’Escoman. Foarte săracă, primeşte, în anul 1631, o pensie de la cardinalul de Richelieu. I se datorează prima ediţie postumă a Eseurilor lui Montaigne.

François Joly de Fleury

Şeful Consiliului cardinalului de Richelieu şi avocat în parlamentul din Paris.

L

L’Angely (–)

Născut într-o familie nobilă şi săracă. După ce a fost rândaş la grajdurile prinţului de Condé, în timpul campaniilor din Flandra, acesta i-l cedează lui Ludovic al XIII-lea, care îl transformă în bufonul său. Ludovic al IV-lea îl păstrează un timp în serviciul său. Boileau aminteşte despre el în „Satirele” sale. Este ultimul bufon al regilor Franţei.

Étienne Latil

În Provenţa există o familie Latil, încă din secolul al XIII-lea, familie din care au provenit mai mulţi seniori. Totuşi, acest personaj pare să fie o invenţie a lui Dumas. Creând acest personaj, Dumas îi atribuie unele acţiuni ale lui Jacques de Chastenet, viconte de Puységur (1600-1682), fostul paj al ducelui de Guise şi apoi protejat al ducelui d’Épernon, cu care este înrudit. Puységur este colonel al regimentului din

Piémont, locotenent general şi guvernator al oraşului Berg, comandant al armatei franceze în anul 1648. Pe de altă parte, adevăratul erou al uneia dintre acţiunile atribuite lui Latil (tentativa de capturare a ducelui de Savoia, cu ocazia bătăliei de la Pasul Suse) este domnul de Tréville, căpitan de muschetari.

Isabelle de Lautrec

Logodită cu contele de Moret. Este, probabil, un personaj inventat de Dumas. Nu este exclus ca acest personaj să fie inspirat de Françoise Bertaud (1621-1689), tânără aflată în serviciul reginei Anna de Austria, îndepărtată de la Curte de către Richelieu, pentru a o împiedica să se implice în comploturile ducesei de Chevreuse. Este viitoarea doamnă de Motteville.

François Leclerc du Trembley, numit şi Părintele Joseph (1577-1638)

În anul 1599 intră în ordinul capucinilor şi îşi consacră activitatea luptei împotriva hughenoţilor. El este cel care îl prezintă pe Richelieu Mariei de Médicis şi devine apoi „Eminenţa Cenuşie” a cardinalului (această expresie a fost, de fapt, inventată pentru el). Organizează, în Franţa şi în străinătate, o vastă reţea de informaţii. O prietenie strânsă îl leagă de cardinal până la moartea sa. Diplomat fin, el participă la cele mai mari manevre europene din acea vreme. După moartea sa, Mazarin va deveni colaboratorul cel mai apropiat al lui Richelieu.

Jacqueline Le Voyer, doamnă d’Escoman

Aflată în serviciul lui Henriette d’Entragues, afirmă că marchiza de Verneuil i l-a trimis pe Ravaillac, de la care aude că se pune la cale un complot în vederea asasinării lui Henric al IV-lea. Conform afirmaţiilor sale, ducele d’Épernon face parte din acest complot, precum şi regina Maria de Médicis. Este arestată la câteva zile după asasinarea lui Henric al IV-lea. Judecată, ea este condamnată la închisoare pe viaţă.

Alphonse Lopez (?-1649)

Dumas îi atribuie prenumele Ildefonse. De origine maură, provenit din Spania, se stabileşte la Paris în anul 1604. Este introdus la Curte de marchizul de Rambouillet. Richelieu îl foloseşte în numeroase misiuni secrete, atât politice, cât şi comerciale.

Ludovic al XIII-lea, *cel Drept* (1601-1643)

Rege al Franţei şi al Navarrei, el accede la tron în anul 1610, după asasinarea tatălui său, Henric al IV-lea, regenţa fiind asigurată, până în anul 1614, de mama sa, Maria de Médicis. Căsătorit cu Anna de Austria, infanta Spaniei, va da un moştenitor la coroana Franţei (viitorul rege Ludovic al XIV-lea), abia în anul 1638. Are conflicte neîncetate cu regina Maria de Médicis, mama sa, pe care o exilează de două ori, cu favoritul acesteia, Concino Concini (ordonând asasinarea acestuia), cu fratele său Gaston d'Orléans şi cu soţia sa, Anna de Austria. Foarte credincios, rege soldat, influenţat de favoriţii săi, fire delicată şi melancolică.

M

Urbain de Maillé-Brézé (1597-1650)

Ambasador al Franţei în Suedia. Guvernator al portului Calais şi mareşal al Franţei. Vicerege al Cataloniei. Se căsătoreşte cu sora cea mică a lui Richelieu.

Louis de Marillac, conte de Beaumont-le-Roger (1572-1632)

Îndeplineşte diverse misiuni în Italia şi Germania. Are o carieră militară, ajungând până la rangul de mareşal al Franţei (1629). Se alătură complotului care urmăreşte îndepărtarea lui Richelieu. Arestat în anul 1630, este condamnat şi decapitat.

Michel de Marillac (1563-1632)

Consilier de stat, supraintendent al Finanţelor (1624), păstrător al Sigiliului Statului (1626). Membru al Ligii Catolice şi şef al Partidului Devoţilor. Oponent al politicii externe duse de Richelieu, căruia, conform planurilor Mariei de Médicis, urma să îi succeadă în funcţie. Căzut în dizgraţie în anul 1630.

Isabelle de Maugiron

Sora lui Marion Delorme, căsătorită cu trezorierul artileriei.

Jules Mazarin, în italiana Giulio Mazarini (1602-1661)

Cardinal şi om politic francez de origine italiană. Îşi face debutul în armata pontificală, pe care o părăseşte în favoarea diplomaţiei. În anul 1630, o misiune în Franţa îi oferă ocazia de a-l întâlni pe Richelieu. Aduce Franţei o serie de servicii şi devine, în perioada 1635-1636, nunţiu apostolic la Paris. Richelieu, care îl apreciază, contribuie la numirea sa

în funcţia de cardinal şi, după moartea Părintelui Joseph, Mazarin devine principalul colaborator al lui Richelieu. La moartea acestuia, Ludovic al XIII-lea îi încredinţează conducerea consiliului, funcţie pe care o va ocupa până la moarte. Foarte contestat de marii seniori, fiind nevoit să se exileze de două ori în timpul Frondei, îşi recâştigă puterea şi continuă opera începută de Richelieu. Îl formează pe Ludovic al XIV-lea şi pregăteşte domnia acestuia.

Maria de Médicis (1573-1642)

Regină a Franţei şi a Navarrei, în perioada 1600-1610. Cea de-a doua soţie a lui Henric al IV-lea. Regentă din anul 1610 până în anul 1614. Fiica lui Francisc I, mare duce de Toscana, şi a lui Jeanne, arhiducesă de Austria. Ţinută relativ departe de problemele domniei de către Henric al IV-lea, care nu dispune să fie încoronată decât după zece ani de la căsătoria lor, devine regentă şi încearcă să guverneze prin intermediul favoritului său, Concino Concini. Joacă un rol important în ascensiunea lui Richelieu, însă determină, în cele din urmă, căderea în dizgraţie a acestuia. Exilată prima oară, în anul 1617, la Blois, cel de-al doilea exil al său, început în anul 1630, va fi definitiv. Mare ocrotitoare a artelor, ea se află la originea unei importante colecţii de artă.

Marguerite de la Montagne

Sora lui Marion Delorme. Conform lui Tellemant des Réaux, contele de Moret ar fi fost, efectiv, unul dintre amanţii săi.

Charlotte-Marguerite de Montmorency (1594-1650)

Doamna prinţesă. Henric al IV-lea, care este îndrăgostit de ea, o căsătoreşte cu Henric al II-lea de Bourbon-Condé. Este mama lui Ludovic, viitorul Marele Condé. Frecventează Palatul Rambouillet, o urmează pe regină în timpul Frondei şi îi va fi întotdeauna credincioasă.

Henric al II-lea de Montmorency (1595-1632)

Finul lui Henric al IV-lea, amiral al Franţei la 17 ani, vicerege al Noii Franţe, guvernator al provinciei Languedoc. Devenit mareşal al Franţei, în anul 1630, participă la complotul organizat de Gaston d’Orléans împotriva cardinalului de Richelieu. Condamnat pentru crimă de lezmaiestate, este decapitat la Toulouse, la 30 octombrie 1632, după bătălia de la Castelnaudary.

N

Lean Louis de Nogaret de la Valette, duce d'Épernon (1554-1642)

Favoritul lui Henric al III-lea. Are o ascensiune foarte rapidă în politică şi în armată. Catolic fervent, poziţia sa este puţin clară în timpul domniei lui Henric al IV-lea. Credincios Mariei de Médicis, este bănuit de implicare în complotul care a condus la asasinarea lui Henric al IV-lea. Căzut în dizgraţie de mai multe ori şi, în mod definitiv, în anul 1641.

O

Gaston duce d'Orléans, numit şi Domnul (1608-1660)

Cel de-al treilea fiu al lui Henric al IV-lea şi frate al lui Ludovic al XIII-lea. Participă toată viaţa sa la tot felul de conspiraţii, mai întâi împotriva lui Richelieu, apoi împotriva lui Mazarin, dar fără să reuşească vreodată. Personaj fără caracter, însă cultivat. Căsătorit pentru prima oară cu domnişoara de Montpensier, de la care are un copil, se căsătoreşte a doua oară cu Marguerite, sora ducelui de Lorena, de la care are cinci copii.

Virgilio Orsini, duce de Bracciano (1572-1615)

Vărul Mariei de Médicis, făcând parte din suita sa cu ocazia sosirii acesteia în Franţa. Relaţiile pe care aceasta le întreţine cu el sunt ambigue. Fiica sa, Maria Felice, fina Mariei de Médicis, este soţia lui Henric al II-lea de Montmorency.

P

Michel Particelli d'Emery (1596-1650)

Consilierul lui Richelieu este numit, în anul 1640, ambasadorul Franţei la Torino şi apoi, în anul 1643, este numit de Mazarin inspector general al Finanţelor. În anul 1620 este condamnat, la Lyon, pentru faliment fraudulos. Cardinalul de Retz afirmă, în „Memoriile” sale, că a fost condamnat la spânzurătoare, însă documentele epocii contrazic această informaţie.

Urbano Piossasco, conte de Scalenghe

Dumas transformă numele său în d'Espalomba. Guvernator al fortului de la Pignerol. Asediat de trupele franceze, el capitulează după două zile, la 29 martie 1629. Conform datelor din „Istoria Piémontului”, de Goffredo Casalis, s-ar fi refugiat în Franţa pentru a scăpa de pedeapsă.

R

François Ravaillac (1578-1610)

Fanatic religios, era încredinţat că, asasinându-l pe regele Henric al IV-lea, la 14 mai 1610, va salva Franţa. Arestat, este torturat apoi omorât prin sfârtecare. Deşi a afirmat mereu că a acţionat singur, asupra afirmaţiilor sale planează multe dubii. Mulţi autori cred că a fost influenţat de o conspiraţie favorabilă Spaniei, pusă la cale de anturajul reginei Maria de Médicis.

Armand Jean du Plessis de Richelieu (1585–1642)

Cardinal, duce, pair al Franţei, ministru al lui Ludovic al XIII-lea. Intră în religie în anul 1605. Numit, în anul 1606, episcop de Luçon, este învestit de Papă în anul 1607. În anul 1615, Maria de Médicis îl numeşte Mare Preot pe lângă Anna de Austria, ceea ce, începând din anul 1616, îi permite să deţină un loc în Consiliul regelui. Exilat la Blois, împreună cu Maria de Médicis, în anul 1617, negociază apoi apropierea dintre aceasta şi Ludovic al XIII-lea. Numit cardinal, în anul 1622, devine membru al Consiliului regelui, în anul 1624. Este detestat de Maria de Médicis, de Anna de Austria, de Gaston d'Orléans şi de o parte a marilor seniori. Îşi păstrează totuşi până la moarte funcţia de prim-ministru al lui Ludovic al XIII-lea. Mare protector al artelor, a fondat, în anul 1635, Academia Franceză.

Marie Aimée de Rohan-Montbazon, ducesă de Chevreuse (1600-1679)

În anul 1617 se căsătoreşte cu Charles Albert de Luynes, favoritul regelui Ludovic al XIII-lea. Rămânând văduvă, se căsătoreşte, în anul 1622, cu Claude de Lorraine, duce de Chevreuse. Amestecată în mai multe comploturi, este alungată de mai multe ori de la Curte.

Antoine Rossignol (1600–1682)

Matematician originar din Albi. Cu ocazia asediului oraşului La Rochelle, talentul său în dezlegarea cifrurilor atrage atenţia cardinalului Richelieu. Obţine funcţia de codificator la Curtea Franţei. Fiul şi nepotul său îl urmează în serviciul Coroanei Franţei. La puţin timp după moartea sa, cuvântul rossignol („privighetoare") a căpătat sensul de cheie care deschide tot ceea ce este cifrat, codificat (un fel de „passe partout").

Claude de Rouvroy, conte de Rasse, duce de Saint-Simon (1607-1693)

Favoritul lui Ludovic al XIII-lea şi credincios lui Richelieu. Căzut în dizgraţie în anul 1636.

S

Charles-Emmanuel I de Savoia, Cel Mare (1562-1630)

Duce de Savoia şi prinţ de Piémont. Căsătorit cu Catherine a Spaniei. Caută să îşi extindă în permanenţă teritoriul, în detrimentul vecinilor săi. Aliat al Spaniei, atacă Franţa în mai multe rânduri.

Victor-Amedeu I de Savoia (1587-1637)

Fiul lui Charles-Emmanuel I, duce de Savoia şi prinţ de Piémont. Căsătorit cu Christine a Franţei, sora lui Ludovic al XIII-lea. Începe prin a declara război Franţei, ca şi tatăl său, însă, fiind învins, semnează tratatul de alianţă (1632) şi se alătură Franţei pentru a lupta împotriva Austriei.

Henri de Schomberg, conte de Nanteuil-le-Haudouin (1574-1632)

Supraintendent al Finanţelor, în perioada 1619-1622. Mareşal al Franţei, în anul 1625. Arestează o parte a nobililor care complotează împotriva lui Richelieu.

Charles Senelle

Medicul lui Ludovic al XIII-lea. În august-septembrie 1630, când regele, aflat la Lyon, este foarte bolnav, îl salvează de la moarte. Apoi se implică în comploturile doamnei de Fargis. În decembrie 1630 este arestat atunci când se întorcea din Lorena, purtând asupra sa scrisori cifrate în care se prezicea moartea regelui, moarte ce ar fi fost urmată de căsătoria reginei Anna de Austria cu Gaston d'Orléans. Judecat în anul 1631, este condamnat la muncă silnică pe viaţă.

T

Henri de Talleyrand-Périgord, conte de Chalais (1599-1626)

Începe prin a-l servi pe Ludovic al XIII-lea, fiind unul dintre favoriţii acestuia. Totuşi, ducesa de Chevreuse, amanta sa, îl antrenează într-un complot vizând asasinarea cardinalului de Richelieu, complot de care urma să profite Gaston d'Orléans. Este descoperit, arestat şi executat.

V

François Vautier (1589-1652)

Botanist, medic şi confident al Mariei de Médicis, având un mare ascendent asupra ei şi participând la intrigile acesteia. Arestat de Richelieu, nu este eliberat decât după moartea cardinalului, pentru a deveni primul medic al lui Ludovic al XIV-lea (1646) şi supraintendent al Grădinii regelui, unde predă anatomia.

Charles, marchizul de La Vieuville (1582-1653)

Militar şi supraintendent al Finanţelor (1623). Susţine intrarea lui Richelieu în Consiliu. Arestat în anul 1624, la ordinul cardinalului, se refugiază, după un an, în Anglia. Căderea sa în dizgraţie durează până la moartea lui Richelieu. Devenit din nou supraintendent al Finanţelor, în anul 1651, primeşte titlul de duce.

George Villiers, primul duce de Buckingham (1592-1628)

Favoritul lui Jacques I şi al lui Carol I, regele Angliei. Prim-ministru al Angliei. Îşi antrenează ţara în războaie dezastruoase. Suferă o mare înfrângere maritimă la La Rochelle. Este asasinat de un fanatic, John Felton. Îndrăgostit de Anna de Austria, nici-o dovadă nu susţine teza unei relaţii reale între cei doi.

W

Albrecht von Wallenstein (1583-1634)

Originar din Boemia, protestant convertit la catolicism, om de arme şi om de afaceri. Intră în serviciul lui Ferdinand al II-lea, în timpul războiului de treizeci de ani şi obţine victorii importante. Totuşi, în anul 1632, este învins, la Lützen, de Gustav-Adolf al Suediei. Bănuit de trădare, este asasinat doi ani mai târziu.

Z

Sebastien Zamet (1549-1614)

Finanţist de origine italiană, este fiul unui cizmar. Vine în Franţa odată cu sosirea Mariei de Médicis, se lansează în afaceri şi face avere. Apreciat de Henric al IV-lea, căruia îi aduce numeroase servicii.

Antonio de Zúñiga y Dávila, marchiz de Mirabel (1590-1650 sau 1658)

Ambasador al Spaniei la Paris, în perioada 1620-1632. Participă la intrigile reginei Anna de Austria, care îl foloseşte pentru a-i transporta corespondenţa secretă cu Curtea Spaniei.

PALATUL RAMBOUILLET ŞI OBICEIURILE SALE

Construit în primii ani ai secolului al XVII-lea, pe strada Saint-Thomas-du-Louvre, Palatul Rambouillet a adăpostit, pe o perioadă de peste o jumătate de secol, din 1610 până în 1665, salonului **Catherinei de Vivonne, marchiză de Rambouillet (1588-1665).** Supranumită *Arthénice* – anagrama numelui său, Catherine, compusă de Malherbe – marchiza de Rambouillet întocmeşte planurile palatului său şi amenajează aici „camera albastră”, rămasă celebră, unde se întruneau invitaţii săi. Este ajutată de fiica sa, **Julie d’Angennes (1607-1671)**, „incomparabila Julie”, care se căsătoreşte, în anul 1645, cu ducele de Montausier, admiratorul său de mai multă vreme.

Honorat de Beuil de Racan (1589-1670)

Poet şi scriitor. Paj al camerei regelui.

Anne-Marie Bigot de Cornuel (1605–1694)

Celebră pentru cuvintele sale frumoase. Amenajează un salon în districtul Le Marais.

Jean Chapelain (1595-1674)

Poet şi critic literar. Richelieu îl introduce în Academia Franceză. Personaj de o avariţie extremă.

Valentin Conrat (1603–1675)

Om de litere. Iniţiatorul proiectului Academiei Franceze, este ales, în anul 1635, secretar perpetuu al acesteia.

Jean Desmarets de Saint-Sorlin (1595–1676)

Este unul dintre primii membri ai Academiei Franceze, încă de la crearea acesteia, şi este primul cancelar al ei. Consilier al lui Ludovic al XIII-lea şi protejat al lui Richelieu. În anul 1641 este autorul tragicomediei Mirame, concepută de cardinal. După o tinereţe tumultuoasă, devine un mare credincios. Este adevăratul şef al *Ligue contre les anciens.*

Antoine Godeau (1605-1672)

Om de litere. Frecventează Palatul Rambouillet unde i se dă porecla „Piticul lui Julie”. Mic şi urât, cu spirit inventiv şi vesel. Richelieu îi acordă Episcopia de la Grasse, la 15 mai 1636.

Jean-Ogier de Gombauld (1576-1666)

Poet, autor dramatic, romancier. Obişnuit al Palatului Rambouillet. Supranumit „frumosul tenebros” de către marchiza de Rambouillet.

Louis de Neuf-Germain (1574–1662)

Ofiţer al lui Gaston d’Orléans. Poet, el duce o viaţă dezordonată, iar versurile sale sunt considerate ciudate. Este socotit o jucărie a Curţii.

Olivier Patru (1604–1681)

Avocat al parlamentului, scriitor. Membru al Academiei Franceze (1640), protejat al lui Richelieu. Instaurează regula discursurilor de mulţumire cu ocazia primirii în Academia Franceză.

Angélique Paulet (1592-1651)

Curtezană, obişnuită a Palatului Rambouillet. Frumoasă, spirituală. Supranumită „Leoaica”, din cauza părului său roşu.

Léon-Pompée, marchiz de Pisany (1615-1645)

Fiul marchizei de Rambouillet. Este descris ca o persoană „artificială […], sclipitor de spirit şi inimos”. Moare în bătălia de la Nordlingen.

Charles de Sainte-Maure, duce de Montausier (1610-1690)

Obişnuit al Palatului Rambouillet. S-a căsătorit cu Julie d’Angennes, fiica doamnei de Rambouillet.

Georges de Scudéry (1601-1667)

Are o carieră militară. Este romancier şi autor dramatic, protejat al lui Richelieu. Este numit membru al Academiei Franceze în anul 1650. Adversar al lui Corneille. Semnează cu numele său mai multe romane galante, scrise de sora sa, Madeleine.

Madeleine de Scudéry (1607–1701)

Femeie de litere. După închiderea salonului marchizei de Rambouillet, îşi deschide propriul salon literar, în Le Marais. Este una dintre cele mai cunoscute reprezentante ale preţiozităţii în literatură.

Gédéon Tallemant des Réaux (1619-1692)

Scriitor şi poet, autorul „Istorioarelor”, portrete de scriitori, oameni politici etc. Face observaţii necruţătoare, însă niciodată false.

Vincent Voiture (1597-1648)

Poet şi epistolar francez, protejat al lui Richelieu. Unul dintre primii membri ai Academiei Franceze.

CEI CINCI AUTORI

Grup de scriitori celebri din secolul al XVII-lea, care au scris în colaborare mai multe piese de teatru şi câteva opere pentru cardinalul de Richelieu.

François le Métel de Bois-Robert (1592-1662)

Avocat, poet şi dramaturg. Venit la Paris, în anul 1622, se alătură poeţilor libertini, pe care apoi îi părăseşte pentru a i se alătura lui Malherbe. În anii 1625 şi 1630 participă la ambasadele de la Londra şi Roma. Începând din anul 1623, este protejat al lui Richelieu şi devine, în anul 1627, secretarul literar al acestuia. Este unul dintre primii şi cei mai activi membri ai Academiei Franceze. Renunţă la protestantism şi este convertit la catolicism. În anul 1641, din cauza conduitei sale licenţioase, cade în dizgraţia lui Richelieu, care îl cheamă în cele din urmă înapoi, sfătuit fiind de medicul său. După moartea lui Richelieu, i se alătură lui Mazarin.

Guillaume Colletet (1598-1659)

Poet, traducător, autor al unor tratate despre poezie („Arta poetică”, 1658). Membru al Academiei Franceze.

Pierre Corneille (1606-1684)

Avocat. În anul 1629 scrie primele versuri şi prima sa comedie, Mélite. Protejat al lui Richelieu, rupe apoi relaţiile cu acesta şi renunţă la statutul de poet oficial. După moartea lui Richelieu, îşi reglează conturile cu acesta în „Moartea lui Pompei”. Numit membru al Academiei Franceze în anul 1647.

Claude de l’Estoile (1602-1652)

Autor dramatic şi poet. Fiul memorialistului Pierre de l’Estoile. Membru al Academiei Franceze începând din anul 1634.

Jean Rotrou (1609-1650)

Poet şi dramaturg, protejat al lui Richelieu, începând din anul 1635. Dramaturg al actorilor care jucau reprezentaţii la Palatul Bourgogne, începând din anul 1632. Scrie în 1631 tragicomedia „Ipohondrul sau mortul îndrăgostit”. Piesa „Inelul uitării” despre care este vorba în acest roman, a fost scrisă în anul 1635.

Postfaţă

Paris, 1865. Gazete de tot felul – mici ferestre spre lume la care visează scriitorii în căutarea publicului – apar şi mor unele după altele, uitate, în cea mai mare parte, înainte chiar de a fi ajuns să fie cunoscute. Doar câteva, care reuşesc să îşi atragă marile condeie ale momentului, câştigă bunăvoinţa abonaţilor şi supravieţuiesc cel puţin cât durează prestigioasele colaborări Este meritul lui Jules Noriac, scriitor şi jurnalist marcant, de a fi înţeles acest lucru şi, mai ales, de a fi reuşit să-l convingă pe Alexandre Dumas să scrie un roman pentru cotidianul pe care tocmai se pregătea să-l lanseze. *Les Nouvelles*. Era vorba de un mare roman inedit, pe măsura celor „Trei Muschetari”.

„Un roman istoric, aşa cum dumneavoastră ştiţi atât de bine să scrieţi” – i-ar fi sugerat Noriac[81]. A fost îndeajuns să stârnească în sufletul lui Dumas pasiunea care, de patru decenii încoace, dădea operei sale un suflu fără egal: să povestească istoria. Ispita era prea mare. Acordul a fost, aşadar, încheiat aproape pe loc.

Les Nouvelles vede lumina tiparului pe 21 septembrie 1865 şi, chiar din 7 octombrie următor (în numărul 17), redacţia publică o notă care anunţă iminenta apariţie a primului capitol din „Contele de Moret”[82]. Această notă[83] se regăseşte de mai multe ori la loc vizibil, semn al mândriei cu care jurnalul îşi primeşte ilustrul colaborator.

Între timp, Dumas îi scrie lui Jules Noriac pentru a-i expune consideraţiile care l-au călăuzit în alegerea subiectului[84]. Nu obişnuieşte – spune el – „să prezinte planul romanelor” sale, dar, dacă de această dată o face, este pentru că el crede în justeţea, în *utilitatea* alegerii la care ţine neapărat. Aşadar, se pune pe treabă fără întârziere, primul capitol al romanului apare pe 17 octombrie 1865, în numărul 27 din *Les Nouvelles*.

---

[81] După Gabriel Ferry, în „Ultimii ani ai lui Alexandre Dumas”, Paris, Editura Calmann-Lévy, 1883.

[82] Motivele pentru care am ales să publicăm acest roman sub titlul „Sfinxul Roşu” le veţi găsi explicate ceva mai jos în această scurtă prezentare.

[83] Nota a fost publicată pe 9, 10, 12, 13, 15 şi 16 octombrie.

[84] Scrisoarea sa, datând din 8 octombrie, este publicată în numărul 21 al jurnalului, apărut pe 11 octombrie. O reproducem după această prezentare.

Totuşi, o întrebare se impune: să fi fost Dumas atras cu adevărat de scurta şi, în definitiv, prea puţin interesanta viaţă a lui Antoine de Bourbon, conte de Moret, bastard recunoscut de Henric al IV-lea, sau mai degrabă a ales intenţionat un personaj lipsit de însemnătate pentru a-şi crea pretextul şi a-şi lua libertatea de a întreprinde o incursiune în acea epocă pe care o îndrăgeşte mai mult decât pe oricare alta – aceea a lui Ludovic al XIII-lea? Sau pentru a evoca o perioadă care îl fascinează irezistibil şi asupra căreia, către apusul vieţii, simte poate nevoia să se mai aplece o dată, s-o scruteze din nou, cu alţi ochi, pentru a o explora până la ultimele resurse romaneşti?

Este uşor de imaginat că Dumas începe să lucreze la acest roman ca şi cum s-ar întoarce acasă, fericit să regăsească toate aceste personaje familiare, reale sau inventate, care aşteaptă de multă vreme să reintre, sub pana sa, în jocul înşelătorului spectacol al unei mari epoci. Se simte bine printre ele – e în largul lui printre regi şi regine, printre asceţi şi ticăloşi, în inima întunecată a comploturilor –, iar personajele, la rândul lor, se simt acasă în imaginaţia lui Dumas. Le înmulţeşte după cum îi vine, are grijă de ele, îi atribuie fiecăruia un rol, le trece dintr-o carte în alta pentru a sublinia mai limpede continuitatea operei sale. Faţă de ele se dovedeşte uneori zeflemist – după cum singur o spune, regretând că termenul aproape că a ieşit din uz –, alteori tenebros, pentru că întotdeauna ştie să îşi pună condeiul în acord cu exigenţele personajelor sale.

Ar fi simplist şi nedrept, totodată, să spunem – lucru, vai, întâmplat nu o dată – că Dumas se pierde în propria-i poveste ca într-un labirint pe care el însuşi l-a creat. Simplist, fiindcă ar însemna să nu luăm în consideraţie seriozitatea digresiunilor la care se dedă ca un adevărat istoric: nedrept, pentru că aparenta dezordine nu este decât una dintre expresiile bogăţiei textului şi pentru că astfel, prin această metodă indirectă, ne acordă privilegiul să împărţim cu el libertatea sub semnul căreia lucrează.

Să se fi inspirat oare, pe alocuri, mai ales când dorea să dea culoare sau să ofere vreo picanterie poveştii, din savuroasele *Historiettes* („Povestioare”) ale lui Tallemant des Réaux, cărora, în sfârşit, li s-a recunoscut valoarea documentară? Să fi făcut oare apel, pentru a descrie cutare ori cutare faptă, la lucrările altor memorialişti? Unii îi reproşează acest lucru. Greşesc însă.

Fiindcă, punând două indispensabile întrebări – „Cine îi mai citeşte astăzi pe Tallemant des Réaux şi pe Bassompierre?” şi „Cine nu-l citeşte în ziua de azi pe Alexandre Dumas?” –, îl reaşezăm pe acesta din urmă în nobila sa misiune de timonier al corăbiei cu informaţii care altfel nu ar mai fi ajuns până la noi. Ceea ce este, de altminteri, o tehnică de lucru a istoricilor, iar Dumas o foloseşte cu atâta siguranţă încât, de la prima până la ultima pagină, eşti convins că citeşti nu o operă de ficţiune, ci o cronică scrisă chiar în acele vremuri.

Pentru Dumas, romanul de faţă „nu este doar o carte dintre acelea pe care le pui la vedere, între una ilustrată cu gravuri şi un album, pe o masă din salon, ca musafirii să îi admire imaginile, sau care, după ce şi-a făcut datoria de a bine dispune budoarul, e destinată să facă să izbucnească în râs ori în plâns anticamerele”. Şi, când scrie: „Avem pretenţia ca lucrările noastre să devină, dacă nu cât trăim, cel puţin după moartea noastră, opere pentru bibliotecă”, pur şi simplu le semnalează contemporanilor sau, în cel mai rău caz, posterităţii că trebuie să vadă în el un adevărat istoric.

„Contele de Moret” începe exact acolo unde se încheie peripeţiile celor „Trei Muschetari” – la finalul asediului de la La Rochelle. Continuitatea cronologică însă nu implică şi o continuitate de acţiune. Nici vorbă de muschetari aici, îl previne Dumas pe Jules Noriac într-o scrisoare. De data aceasta, scriitorul este mai interesat de caractere, de mecanismele politicii şi ale istoriei decât de acţiuni strălucitoare. Totuşi, „Contele de Moret” nu este un roman lipsit de rădăcini. Cu câteva luni înainte de începerea scrierii lui, Dumas publicase „Henric al IV-lea”, al cărui ultim capitol descrie asasinarea regelui şi torturarea lui Ravaillac, însă lăsase să planeze îndoiala asupra identităţii instigatorilor. Aceştia nu sunt numiţi decât în paginile romanului „Contele de Moret” care devine astfel urmarea logică a lui „Henric al IV-lea”.

De la un capăt la altul al naraţiunii, contele de Moret are apariţii episodice. Dumas alege să-l prezinte sub trăsăturile unui cavaler ireproşabil, refuzând orice acţiune care l-ar putea răni pe fratele vitreg – Ludovic al XIII-lea –, atunci când realitatea este cu totul alta, căci prin ralierea sa la rebeliunea lui Gaston d’Orléans, tânărul conte se face vinovat de crimă de lezmaiestate. Personajul este, în fond, ceva mai mult decât o

umbră. Un pretext, să spunem, ca autorul să revină la o epocă şi, mai ales, la un bărbat care, temut de unii, detestat de alţii şi, în secret, admirat de cei mai mulţi, a fost în stare să dea numele acestei epoci.

Bărbatul despre care vorbim nu este altul decât cardinalul Richelieu, un geniu al puterii care reprezintă, incontestabil, personajul principal al romanului, pe care îl domină prin puternica sa personalitate, asemenea unui actor care începe să stăpânească scena chiar dacă numele său nu este în capul afişului.

Dumas admiră şi respectă la Richelieu geniul puterii, care este propriu doar marilor oameni de stat. Dar atunci când scrie „interesul cardinalului Richelieu era întotdeauna interesul Franţei”, se înţelege că se arată, înainte de toate, fascinat de devotamentul cardinalului care a lucrat pentru înflorirea Franţei. Fiind el însuşi devotat ţării, Dumas pune în mâna lui Richelieu, în mod retrospectiv, toată încrederea sa politică. Nu avem nici-o îndoială că l-ar fi vrut singurul stăpân pe nava timpului său, şi, pentru asta, orice inamic al lui Richelieu îl agasează. L-ar fi dorit chiar nemuritor, gaj al unui destin francez mereu ascendent. Toate acestea se citesc în filigranul paginilor pe care le consacră – un motiv al încrederii pe care o are în el, dedicându-i pagini memorabile.

Faţă de un asemenea personaj, ce şansă ar fi putut să aibă, sub condeiul lui Dumas, contele de Moret? Competiţia între marele om de stat care face istoria şi tânărul şters pe care acesta l-a pedepsit este, prin definiţie, injustă. Contele de Moret pierde, Dumas se îndepărtează de subiectul anunţat şi sfârşeşte prin a-şi pune romanul sub semnul lui Richelieu. Este o alegere, fără îndoială, sau mai degrabă o rătăcire, dar, prin profunzimea sa, prin justeţea sa, nu poate decât să ne bucure.

În rest, destinul acestei opere este mai mult decât singular, publicat în foileton în publicaţia *Les Nouvelles* (1865-1866), a apărut sub formă de carte abia 76 de ani după moartea autorului, dar într-o versiune incompletă.

În 1945 a fost descoperită la Paris, din întâmplare, o parte a manuscrisului „Contelui de Moret”, manuscris pe care, după toate probabilităţile, Dumas îl oferise prietenului său Dmitri Pavlovici Narishkin, un prinţ rus care îl găzduise pe scriitor la moşia lui şi căruia îi este dedicat romanul. În 1946, *Édition*

Universelles publică acest text incomplet care nu cuprinde decât trei dintre cele patru părţi scrise de Dumas şi publicate în Les Nouvelles, prezentarea editorului conţine următoarea precizare: „Manuscrisul se prezintă sub forma unui teanc de coli albastre, destul de bine conservate, fiecare parte fiind paginată separat. Cea dintâi conţine 117 pagini: a doua – 120; a treia – 166, dacă ne oprim la capitolul 19, dar, în realitate 171”. Cu siguranţă este vorba despre o greşeală, căci ar trebui citit: „Dacă ne oprim la capitolul 20, dar, în realitate 171”, fiindcă, după ce a scris o notă indicând finalul celei de-a treia părţi, compusă iniţial din 20 de capitole, Dumas l-a adăugat pe al 21-lea.

Biografii şi exegeţii lui Dumas au menţionat rar şi cu parcimonie acest text, mai ales pentru a-l defini ca „roman neterminat”. Este un punct de vedere cu nimic justificat, transmis din expert în expert, pe care am decis să îl combatem.

În primul rând, avem nota redacţiei din *Les Nouvelles*, apărută pe 18 martie 1866: „*Contele de Moret*, de Alexandre Dumas, se încheie”. Şi într-adevăr, cinci episoade mai târziu, pe 23 martie 1866, semnătura autorului nu mai este însoţită de menţiunea: „Urmarea în numărul viitor”. Scriitorul nu şi-a abandonat textul – nu i s-a întâmplat niciodată să o facă –, pur şi simplu, i-a pus ultimul punct.

De altfel, dacă îl examinăm din punctul de vedere al structurii literare, finalul „Contelui de Moret” nu diferă, nu e mai puţin final, ca să zic aşa, decât acela al celor „Trei Muschetari”. Dumas şi-a atins scopul, a spus povestea, a dus cu bine la capăt demonstraţia. Le-a oferit cititorilor un roman pasionant despre o epocă nu mai puţin pasionantă. Îl proslăveşte pe Richelieu, îl reabilitează pe Ludovic al XIII-lea, după ce, la început, îl descrisese drept o fiinţă palidă şi lipsită de vlagă. Sub ochii noştri, reaşează la locul cuvenit câteva destine, ceea ce constituie chiar un scop în sine, justificând existenţa unui roman. Ultima pagină nu reprezintă un text lăsat în suspans, ci o uşă întredeschisă, dincolo de care avem dreptul să sperăm la o eventuală continuare. Ea nu ar putea fi altceva decât încă o carte.

În comparaţie cu timpul care este acordat fiecăruia dintre noi, istoria este infinită şi micile concluzii pe care le înşiruie în număr atât de mare nu sunt niciodată definitive, fiindcă timpul le poate modifica mereu importanţa sau chiar sensul. Dumas şi-a ales de

pe această linie nesfârşită a istoriei un punct de plecare şi unul de sosire, apoi a descris ce a văzut între ele, pentru că acel fragment de timpi s-a părut demn de a fi studiat şi istorisit. „Evenimentul pe care îl vom povesti este, alături de asediul de la La Rochelle, la care ne-am referit în *Cei Trei Muschetari*, punctul culminant şi glorios al domniei lui Ludovic al XIII-lea.”[85]

În sfârşit, să adăugăm că nici-o regulă literară nu defineşte momentul şi nici modalitatea de a termina un roman. Altfel, o cantitate impresionantă de opere celebre, mai ales din zilele noastre, ar trece drept neterminate.

Încă un cuvânt despre titlul romanului. Cel la care s-a oprit Dumas, „Contele de Moret”, a fost abandonat după cea dintâi publicare a textului în volum, în 1946. Editorul de la acea vreme a luat o hotărâre justificată, fiindcă *Sfinxul roşu* – supranumele acordat de Michelet lui Richelieu, care este şi titlul capitolului 11 al primei părţi a romanului – pare a consona mai bine cu opiniile autorului faţă de personajele sale. Am hotărât să optăm şi noi pentru această alegere, fiind convinşi că nu comitem un act de infidelitate.

Cum să încheiem altfel această scurtă prezentare decât invocând umbra lui Dumas pentru a fi de acord cu lucrarea noastră şi a-i deschide drum către cititori. Nu ar fi decât un act de justiţie după un atât de lung exil!

Radu Portocală

---

[85] „Contele de Moret” („Sfinxul Roşu”), partea a patra, capitolul 11